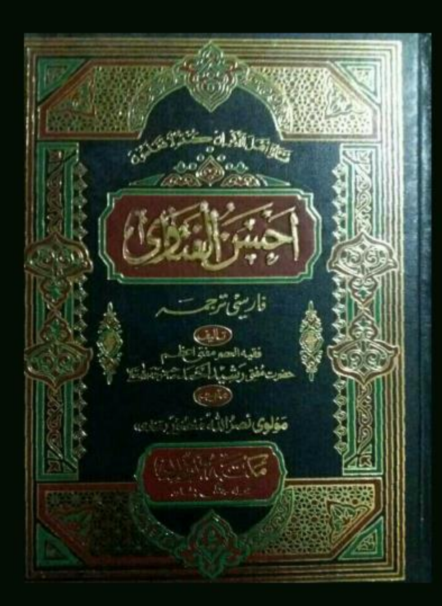
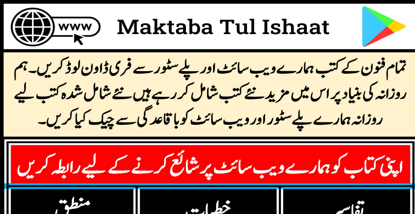

فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون
احسن الفتاوى
فارسی ترجمه
تالیف
فقیه العصر مفتی اعظم
حضرت مفتی رشید احمد
مولوی نصر الله

www
Maktaba Tul Ishaat
تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاؤن لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالىٰ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿فَسْئَلُوْٓا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ﴾

وَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَال «الحدیث»

احسن الفتاوی

جلد دوم

«بحذف مکررات وتخریجات فرائض ومسائل غیر مهمه»

تالیف : فقیه العصر مفتی اعظم حضرت مفتی رشید احمدصاحب

مترجم : مولوی نصرالله "منصور" (تخاری)

ناشرین

مولوی محمد ظفر «حقانی» **مولوی امیر الله «شیرانی»**

آدرس : مکتبه فریدیه محله جنگی، قصه خوانی، پشاور

مشخصات کتاب

نـام کـتاب : احـسن الـفـتاوی «فارسی» (جلد دوم)
تألیف : فـقیه العـصر مفتی اعظم حضرت مفتی رشیداحمدصاحب/
مترجم : مولوی نصرالله "منصور" (تخاری)
سال طبع :
کمپوز : مجمع علمی وفرهنگی امام قتیبه/
کمپوزر : عبدالرحمن "عابد"
E-mail:Majmailmi@yahoo.com
ناشرین : مولوی محمد ظفر (حقانی) مولوی امیر الله (شیرانی)
آدرس : مکتبه فریدیه محله جنگی قصه خوانی پشاور
مسئول مکتبه : مولوی محمد ظفر (حقانی) صاحب

کتاب الطهارة

بزبان نیت وضوکردن مستحب است

سوال : هنگام وضونمودن نیت میکنند، بزبان کردن این نیت ثابت است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصّواب : مستحب است، قال فی التنویر ومن آدابه الجمع بین نیة القلب و فعل اللسان وفی الشرح هذه رتبة وسطی بین من سن التلفظ بالنیة وبین من کرهه لعدم نقله عن السلف. (ردالمحتار ج۱،ص۱۱۸) . فقط والله تعالیٰ اعلم

۸ رمضان سنه ۹۳ھ

به غسل کردن بدون نیت وضومیشود

سوال : بغیرنیت غسل کرده شود، یا دربحرشناب زده شود، پس آیاوضوخودبخود میشود؟ اگرمیشود پس آیامسح سرنیزمیشود؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : وضومع مسح میشود، البته بدون نیت ثواب نمی رسد.

قال فی العلائیة وصرحوا بانه بدونها لیس بعبادة وفی الشامیة ای الوضوء بدون النیة لیس عبادة وذلک کان دخل الماء مدفوعاً او مختار القصد التبرد اولمجرد ازالة الوسخ کما فی الفتح. (ردالمحتار ج۱،ص۹۹).

فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲۱ جمادی الآخر سنه ۹۳ھ

قبل ازوضو اعوذ باالله خواندن

سوال: قبل ازوضوخواندن اعوذباالله مستحب وجائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قبل ازوضوبسم الله خواندن سنّت است، درخواندن اعوذباالله قبل ازبسم الله نیز یک قول ضعیف است، راجح اینست که خوانده نشود.

قال فی الشامیة: وقیل الافضل بسم الله الرحمٰن الرحیم بعد التعوذ وفی المجتبیٰ یجمع بینهما

(ردالمحتار ج۱،ص۱۰۱) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۵ جمادی الاولیٰ سنه ۹۱ھ

درووضوء برهرعضوبسم الله خواندن

سوال: در وضوء برهرعضوبسم الله خواندن مستحب است، یانه؟ بینّوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: در وضوء ازحدیث صحیح تنهااین دعا ثابت است:

اللهم اغفرلی ذنبی ووسع لی فی داری وبارك لی فی رزقی.

در وضوء این ادعیه نیزثابت اند:

۱ - هنگام شستن هرعضو. **بسم الله العظیم والحمدلله علی دین الاسلام.**

۲ - برهرعضوکلمه شهادت.

۳ - برهرعضودرودشریف.

٤ - هنگام غرغره نمودن. **اللّٰهم اعنی علی تلاوة القرآن وذکرك وشکرك وحسن عبادتك.**

۵ - هنگام آب گرفتن در بینی. **اللّٰهم ارحنی رائحة الجنة ولاترحنی رائحة النار.**

۶ - هنگام شستن روی. **اللهم بیض وجهی یوم یبیض وجوه وتسود وجوه.**

۷ - هنگام شستن دست راست. **اللهم اعطنی کتابی بیمینی وحاسبنی حسابا یسیرا.**

۸ - هنگام شستن دست چپ. **اللهم لاتعطنی کتابی بشمالی ولامن وراء ظهری.**

۹ - هنگام مسح سر. **اللهم اظلنی تحت عرشك یوم لاظل الاظل عرشك.**

۱۰ - هنگام مسح گوشها. **اللهم اجعلنی من الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه.**

۱۱ - هنگام مسح گردن. **اللهم اعتق رقبتی من النار.**

۱۲ - هنگام شستن پای راست. **اللهم ثبت قدمی علی الصراط یوم تزل الاقدام.**

۱۳ - هنگام شستن پای چپ. **اللهم اجعل ذنبی مغفوراً وسعیی مشکوراو تجارتی لن تبور.**

هیچ یکی ازین ادعیه فوق به روایت صحیح ثابت نیست، ویک شرط ازشرائط سه گانه جواز عمل نمودن برحدیث ضعیف این هم است که این آن راسنت نه پندارد.(ردالمحتار ص ۱۱۹ج ۲)

درین زمانه جهت غلب جهالت عوام بلکه اکثرخواص نیزسنت می پندارند، لهذا ازین باید احترازکرد.

علاوه ازین مشغولیت درین ادعیه ترک بلکه مستلزم اعراض ازدعای ثابت به حدیث صحیح "اللهم اغفرلی ذنبی الخ" است. والله سبحانه وتعالی اعلم.

۲۵/ ذی الحجه سنه ۱۲۸۶ هـ

درخانه وضو کرده به مسجد آمدن افضل است

سوال: زید میگوید که بجای درمسجد آمده وضوء کردن درخانه وضوء کرده آمدن زیاد ثواب دارد. آیا این قول زید درست است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: قول زید درست، است فضیلت درخانه وضوء کرده بسوی مسجد آمدن دراحادیث آمده است. عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ صلوة الرجل فی الجماعة تضعف علی صلوته فی بیته وسوقه خمسا وعشرین ضعفا وذلك انه اذا توضأ فاحسن الوضوء ثم خرج الی المسجد لا یخرجه الا الصلوة لم یخط خطوة الا رفعت له بها درجة وحط عنه بها خطیئة فاذا صلی لم تزل الملائکة تصلی علیه ما دام فی مصلاه اللهم صل علیه اللهم ارحمه ولا یزال احدکم فی صلوة ما انتظر الصلوة.(متفق علیه)

وعن ابی امامة رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من خرج من بیته متطهرا الی صلوة مکتوبة فاجره کاجر الحاج المحرم ومن خرج الی تسبیح الضحی لا ینصبه الا ایاه فاجره کاجر المعتمر وصلوة علی اثر صلوة لا لغو بینهما کتاب فی علیین.(رواه احمد وابوداؤد)

وعن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه (فی حدیث طویل) وما من رجل یتطهر فیحسن الطهور ثم یعمد الی مسجد من هذه المساجد الا کتب الله له بکل خطوة یخطوها حسنة و رفعه بها درجة و حط عنه بها سیئة.(رواه مسلم)

وعن سهل بن حنیف رضی الله عنه مرفوعاً من تطهر فی بیته ثم اتی مسجد قباء فصلی فیه صلوة کان له کاجر عمرة (ابن ماجة)

عقلاً نیزفضیلت درخانه وضوکرده بسوی مسجد رفتن آشکار است زیرا درین احترام مسجد است. کسی میخواست بدربارکسی حاضر شودپس تقاضای عظمت او اینست که ازخانه صاف وپاک برآید. نه اینکه بدر بار رسیده آب سراغ کند. این خلاف عظمت دربار است. چنانکه برای داخل شونده درحرم بحکم احرام بندیدن ازمواقیت نیز اظهارعظمت بیت الله مقصود است.

ازین ثابت شدکه درین عصر درمساجد رفته وضوء کردن عام دستور قرارگرفته است. این درست نیست البته برای مسافریامعذوروغیره هیچ مضائقه نیست. فقط والله اعلم

۲۴/ ربیع الله الآخرسنه ۸۷ هـ

تحقیق مسح گردن

سوال: ازروایات معلوم میشود که مسح گردن را پیش از گوشهاباسر کرده شود الفاظ حتی بلغ القفاعام ودر روایات است، ودرکتب فقه مسح گردن مسح گردن بعد ازگوشها تحریراست. پس صورت تطبیق چیست؟ بیّنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

از الفاظ حتی بلغ القفا مسح رقبه ثابت نمی شود، درقفا ورقبه فرق است. قفا جزء سراست ورقبه عضومستقل است. باالفرض قفارا بمعنی رقبه گرفته شودبازم برآن قصداً مسح کردن ثابت نمی شود، بلکه بغرض استیعاب رأس است. براثبات رقبه رساله حضرت مولاناعبدالحی لکهنوی صاحب قدس سره بنام تحفة الطلبة فی تحقیق مسح الرقبة قابل قدراست. دران روایات قرار ذیل نیزاست.

۱۔ ذکر ابن السکن فی کتاب الحروف حدیث مصرف بن عمرو یبلغ به عمرو کعب رضی الله عنه قال رأیت رسول الله ﷺ توضأ فمسح لحیته وقفاه

۲۔ روی ابو نعیم فی تاریخ اصبهان من حدیث ابن عمر رضی الله عنهما ان النبی ﷺ قال من توضأ و مسح عنقه وقی الغل یوم القیامة.

۳۔ روی الدیلمی فی مسند الفردوس من حدیث ابن عمر رضی الله تعالیٰ عنهما مسح الرقبة امان من الغل یوم القیامة.

٤۔ روی ابو عبید فی کتاب الطهور عن عبد الرحمٰن بن مهدی یبلغ به موسی بن طلحة رضی الله عنه انه قال من مسح قفاه مع رأسه وقی الغل یوم القیامة قال العینی فی شرح الهدایة هذا و ان کان موقوفاً لکن له حکم الرفع لانه لا مجال للرأی فیه انتهی.

۵۔ حکی ابن همام من حدیث وائل فی صفة وضوء رسول الله ﷺ ثم مسح علی رأسه ثلاثا و ظاهر اذنیه ثلاثاً وظاهر رقبته الخ رواه الترمذی.

و قال قدس سره فی حاشیة رسالته المذکورة (قوله رواه الترمذی) هکذا ذکر فی الفتح و تبعه الشیخ الدهلوی فی شرح سفر السعادة لکنی لم اجده فی النسخ المتداولة من جامع الترمذی و ذکر العینی فی البنایة و الجمال الزیلعی فی تخریج احادیث الهدایة المسمّٰی بنصب الرایة و ابن حجر العسقلانی فی ملخص تخریج الزیلعی المسمّٰی بالدرایة هذه الروایة مسندة الی البزار انتهی

درسنداین رویات اگرچه کلام است مگردرفضائل برروایت ضعیف نیزعمل جائزاست، نیزجهت تعددطرق در روایت قوت می آیداگرچه هرسندضعیف باشد.
در رساله مذکوره روایت حتی بلغ القفا حتی بلغ القذال نیزاست، مگراستدلال بدان هاتام نیست کمامرّ در روایت اولی ورابعه مذکوره اگرچه ذکرقفااست مگر ازمستقلاً ذکرکردن آن ظاهرمی شود که مراد ازان مسح رقبه است. فقط والله اعلم
سلخ جمادی الآخره سنه ۷۹ هـ

خلال انگشتان در وضو سنّت مؤکده است

سوال: خلال انگشتان دروضوسنّت مؤکده است یانه؟ وترک سنّت مؤکده گناه صغیره است یاکبیره؟ ترک خلال دروضومکروه تحریمی است یاتنزیهی؟ بینّوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: سنّت مؤکده است وبلاعذرمع الاصرار ترک کردن جهت مکروه تحریمی بودنش گناه کبیره است. قال فی شرح التنویر و تخلیل (الاصابع) الیدین بالتشبیک و الرجلین بخنصر یده الیسری بادیاً بخنصر رجله الیمنی و هذا بعد دخول الماء خلالها فلو منضمة فرض قال فی الشامیة (قوله و تخلیل الاصابع) هو سنة مؤکدة اتفاقا سراج (رد المحتار ج۱، ص۱۰۹) و فی موضع اٰخر منه فی الحدیث من ترک سنتی لم ینل شفاعتی فترک السنة المؤکدة قریب من الحرام قال ابن عابدین تحت (قوله و فی الزیلعی) و مقتضاه ان ترک السنة المؤکدة مکروه تحریماً لجعله قریباً من الحرام و المراد بها سنن الهدی کالجماعة و الأذان و الاقامة فان تارکها مضلل ملوم و المراد الترک علی وجه الاصرار بلا عذر (رد المحتار ج۱، ص۲۲۴) و فی واجبات الصلوٰة و لها واجبات لا تفسد بترکها و تعاد وجوباً فی العمد و السهو و ان لم یعدها یکون فاسقا اٰثما قال الشامی (قوله یکون فاسقا) القول صرح العلامة ابن نجیم فی رسالته المؤلفة فی بیان المعاصی بان کل مکروه تحریماً من الصغائر و صرّح ایضا بانهم شرطوا الاسقاط العدالة بالصغیرة الادمان علیها. (رد المحتار ج۱، ص۳۲۵). فقط والله تعالیٰ اعلم.
۵ جمادی الآخر سنه ۸۷ هـ

ولاء ودعاء بر هرعضو وضوء

سوال: دروضوء شتابیدن مستحب است یانه؟ اگرمستحب است پس هنگام شستن هر عضو بسم الله، کلمهٔ شهادت وبرای هرعضومستقل دعای ماثوره، بعدازشستن هرعضو درود شریف، علاوه ازین دعاء ربّ اغفرلی الخ، راچگونه خوانده میتوانیم؟ بینّوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : ولاء درو ضوء وغسل سنّت است، یعنی آنقدر تاخیر نکند که جهت هوای معتدل عضو دیگری پیش ازشستن خشک شود، همچنان بعد ازمسح ودرتیمم آنقدر تاخیرکردن که دران وقت اگرعضوی شسته شده می بود پس آن خشک می شد، خلاف سنّت است.

کذا حرر العلامة ابن عابدین رحمه الله وقال فاغتنم هذا التحریر .(ردالمحتار ج۲،ص۱۱۳)

تحت تعریف مذکور ولاء درین قدر مدت بسیار چیزخوانده میتوانیم، علاوه ازین در کتب فقه خواندن یکی ازین ادعیه مذکور است ، وحقیقت اینست که بجز اللهم اغفرلی ذنبی الخ هیچ دعائی ازکدام حدیث صحیح ثابت نیست، درفضائل یک شرط از شرائط عمل کردن برحدیث ضعیف این هم است که آن را سنت پنداشته نشود، درین زمانه جهت غلبه جهالت مردم سنّت می پندارند، لهذا ازچنین امور احترازباید کرد.

قال فی الشامیة تحت (قوله و التسمیة کما مرّ) فصار مجموع ما یذکر عند کل عضو التسمیة و الشهادة و الدعاء و الصلوة علی النبی ﷺ لکن قال صاحب الهدایة فی مختارات النوازل و یسمی عند غسل کل عضو او یدعوا بالدعاء المأثور فیه او یذکر کلمة الشهادة او یصلی علی النبی ﷺ فاتی فی الجمیع باو لکن رأیت فی الحلیة عن المختارات و یدعوا بالواو و باو فی البواقی فلیراجع. (ردالمحتار ج۱،ص۱۱۸) و قال العلامة الرافعی رحمه الله راجعت النوازل فرأیته عبر باو فی جمیع المعاطیف.(التحریر المختار ج۱،ص۱۸)

و فی هذا المبحث من العلائیة قال محقق الشافعیة الرملی فیعمل به فی فضائل الاعمال و ان انکره النووی (فائدة) شرط العمل بالحدیث الضعیف عدم شدة ضعفه و ان یدخل تحت اصل عام و ان لا یعتقد سنیة ذلک الحدیث.(ردالمحتار ج۲،ص۱۱۹)فقط والله تعالی اعلم . ۲۸ شعبان سنه۸۰ھ

یک وجب بودن مسواک مستحب است

سوال: آیا استعمال کردن مسواک کم ازیک وجب درشروع خلاف استحباب است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگر بعداز استعمال کم شود، باکی ندارد.

لما فی العلائیة وندب امساکه بیمناه و کونه لینا مستویا بلا عقد فی غلظ الخنصر وطول شبر وفی الشامیة (قوله وطول شبر) الظاهر انه فی ابتداء استعماله فلا یضر نقصه بعد ذلک بالقطع منه لتسویته تأمل وهل المراد شبر المستعمل او المعتاد الظاهر [illegible]

چنین مستحبات عموماً بر سهولت وغیره مبنی میباشد آنهارا حکم شرعی پنداشته نشود.

فقط واللہ تعالیٰ اعلم۔۱۴رجب سنہ ۸۸ ھ

حکم شستن اعضاء وضوء زائد ازسه بار

سوال: برخی مردم دروضو سه باردست های خود را تا آرنجها می شویندسپس سه بار برآنهاآب می ریزند. پس این شش بارشد. این فعل دروضو درست است یامکروه یاناجائز واینچنین کردن را سه بار پنداشته میشودیانه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرزائد ازسه بار را باعتقاد می شست که این ثواب یاسنّت است پس مکروه تحریمی است. واگراین اعتقاد نیست مگربدون کدام داعیه میکرد پس جهت عبث بودنش مکروه تنزیهی است. واگرگاهی جهت ازاله شک و طمانینت قلب زائد ازسه بارشست پس هیچ کراهتی نیست. البته به آب وقف مسجد ومدرسه زائد ازسه بار شستن حرام است.

قال فی شرح التنویر و الاسراف ومنه الزیادة علی الثلث فیه تحریماً لو بماء النهر و المملوك له اما الموقوف علی من یتطهر به ومنه ماء المدارس فحرام وقال فی الشامیة (قوله والاسراف) ای بأن یستعمل منه فوق الحاجة الشرعیة لما اخرج ابن ماجة وغیره عن عبدالله بن عمرو بن العاص ان رسول الله ﷺ مر بسعد وهو یتوضأ فقال ماهذا السرف فقال أفی الوضوء اسراف فقال نعم وان کنت علی نهر جار حلیه (قوله ومنه) ای من الاسراف الزیادة علی الثلاث ای فی الغسلات مع اعتقاد ان ذلك هو السنة لما قدمنا من ان الصحیح ان النهی محمول علی ذلك فاذا لم یعتقد ذلك وقصد الطمانینة عند الشك او قصد الوضوء علی الوضوء بعد الفراغ فلا کراهة کما مر تقریره آنفا و اما الکراهة التنزیهیة فلذکرها تحت قوله تحریماً. (ردالمحتار ج۱، ص۱۲۲) . فقط والله تعالیٰ اعلم. ۱۲ربیع الاول سنه ۹۰ھ

ترکردن موي هاي ریش در وضوء

سوال : درمیان وضواگر چیزی ازمویهای ریش خشک باند پس وضوء میشود یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرریش آنقدر ضعیف باشدکه ازان پوست روی در نظر آید پس به پوست آب رساندن ضروری است، وگرنه نیست. آن مویهایکه داخل حدچهره اند شستن آنها فرض است وآنکه اندکی پایان آویزان است شستن آنها ضروری نیست اولی است.

لانه فرض عند الشافعي رحمه الله قال في شرح التنوير لا خلاف ان المسترسل لا يجب غسله ولا مسحه بل يسن وان الخفيفة التي ترى بشرتها يجب غسل ما تحتها كذا في النهر. وفي الشامية (قوله ان المسترسل) اي الخارج عن دائرة الوجه وسفسره ابن حجر في شرح المنهاج بما لو مدّ من جهة نزوله لخرج عن دائرة الوجه وعلى هذا فالنابت على اسفل الذقن لا يجب غسل شيء منه لانه بمجرد ظهوره يخرج عن حد الوجه لان ذلك جهة نزوله وان كان لو مدّ الى فوق لا يخرج عن حد الجبهة وكذا النابت على اطراف الحنك من اللحية واما النابت على الخدين فيجب غسل ما دخل منه في دائرة الوجه دون الزائد عليها (قوله بل يسن) اي المسح لكونه الاقرب لمرجع الضمير وعبارة المنية صريحة في ذلك في ح (ردالمحتار ج۱،ص۹۳) فقط والله تعالى اعلم .

۳۰ جمادى الاولى سنه ۹۳ھ

بعد ازوضو بسوي آسمان نظر كردن

سوال: حكم نظر كردن بسوى آسمان بعدازوضوچيست؟ بينوا وتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: بعدازوضوهنگام خواندن كلمه شهادت ازحضور ﷺ ثابت است، كمافى روايت ابى داود.

وقال العلامة ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله وان يقول بعده) وزاد في المنية ايضاً وان يقول بعد فراغه سبحانك اللهم وبحمدك اشهد ان لا اله الا انت استغفرك واتوب اليك واشهد ان محمداً عبدك ورسولك ناظراً الى السماء. (ردالمحتار ج۱،ص۸۵) فقط والله تعالى اعلم ۵ صفر سنه ۹۸ھ

«تفصيل رجوع درتتمه است»

درحالت وضوٴ بطرف قبله تف كردن

سوال : روبسوى قبله نشسته وضوميكندپس درين صورت تف نيزميكند. چنين بطرف قبله ازتف كردن مردم منع ميكنندحيثيت اين چيست؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بطرف قبله تف كردن مكروه است. اگرروبسوى قبله باشد مگربسوى زمين تف كند پس درين هيچ كراهتى نيست، چنانچه درحديث آمده است كه درنمازضرورت تف كردن پيش آيد پس زيرپاى ها تف كندحالآنكه درينوقت نماز گزار روبسوى قبله است باوجوداين اجازه تف كردن بطرف پائين داده شده است. فقط والله تعالى اعلم ـ — ۵ / رجب سنه ۹۲ هجرى

کسیکه دستش قطع شده باشد چگونه وضؤکند؟

سوال : اگردست کسی قطع شده باشدوی برای نمازچگونه وضؤکند؟بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : براعضاء آب بیندازد، اگربرین قدرت نداشت پس تیمم کند. اگربردستش زخم باشدیا ازباضوقطع شده باشد وهیچگونه قدرت آب انداختن برچهره را نداشت پس چهره را برزمین یا دیواروغیره به نیت تیمم متصل نماید اگرجهت زخم وغیره برین هم قادرنباشد پس بدون طهارت نمازبگذارد .قال فی التنویر مقطوع الیدین والرجلین اذا کان بوجهه جراحة یصلی بغیر طهارة ولا یعید علی الاصح. وفی الشامیة (قوله وبوجهه جراحة) والا مسحه علی التراب ان لم یمکنه غسله.(ردالمحتار ج،ص۲۳۳) فقط والله تعالی اعلم . ۲۲ ربیع الآخر سنه ۹۰ھ

وضؤکردن با آوند جرمانه

سوال : چه میفرمایند علماء دین ومفتیان شرع متین درمسئله ذیل که جمله پنج صاحبان بنابر کدام قصوردنیوی یا دینی برزید جرمانه گذاشتندکه درمسجد بیست آوند وضؤخریده برای وضؤمردم بگذارد. اکنون سوال اینست که جرمانه نزدحنفیه ناجائزاست مگراکنون جرمانه که برزید گذاشته شد واو آوندخریده گذاشت پس با این آوندها وضؤکردن جائز است یانه؟وکسیکه با این وضؤنمازبگذارد نمازوی بلاکراهت میشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرزید برخریدن آوندبه شرح قلب راضی گردد پس استعمال این آوندها جائزاست وگرنه جائزنیست، بدون رضای زید بااین آوند ها وضؤکردن اگر چه گناه است مگروضؤمیشود، ونمازبلاکراهت صحیح میشود. صرف استعمال آوندها گناه میباشد. فقط والله تعالی اعلم — ٤/ ذی قعده سنه ۸۶ هجری

برای نمازجنازه یا سجده تلاوت وضؤکرد پس با آن وضؤ نمازگزاریده میتواند؟

سوال : برای نمازجنازه یا سجده تلاوت وضؤکرد پس باآن نمازگزاریدن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جائزاست بلکه ازجهت میسرنشدن آب یا ازجهت مرض برای جنازه تیمم کرده باشد پس با این تیمم نیزدیگرنمازگزاردن جائزاست.

قال ابن عابدين/ (قوله بخلاف صلوة جنازة) ای فان تيممها تجوز به سائر الصلوات لكن عند فقد الماء و اما عند وجوده اذا خاف فوتها فانما تجوز به الصلوة على جنازة اخرى اذا لم يكن بينهما فاصل كما مر ولا يجوز به غيرها من الصلوات الفائتة الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۲۲۶) فقط والله تعالى اعلم

۲۳ صفر سنه ۹۰ هـ

آیات قرآنی نوشته شده در اخبارر ا لمس کردن

سوال : درآن صفحه اخبارکه آیت قرآنی نوشته شده باشد آنرا بی وضؤدست زدن چگونه است؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : درجایکه آیت قرآن نوشته باشد صرف صرف درهمانجا بی وضؤ دست زدن منع است. دیگرمواضع را دست زدن جائزاست البته اگرآیت کوچکترینی ازشش حروف هم کم باشد پس مطابق یک قول برآن نیز گنجانش دست زدن است.

قال فی شرح التنوير ويحرم به ای بالا کبر و بالاصغر مس مصحف ای ما فيه آية كدرهم وجدار وفی الحاشية تحت (قوله ای ما فیه آیة الخ) لكن لا يحرم فی غير المصحف الا المكتوب ای موضع الكتابة كذا فی باب الحيض من البحر و قيد بالآية لانه لو كتب ما دونها لا يكره مسه كما فی حيض القهستانی وينبغی ان يجری هذا ماجرى فی قرائة ما دون آية من الخلاف والتفصيل المارين هناك بالاولى لان المس يحرم با لحدث ولو اصغر بخلاف القراءة فكانت دونه تأمل. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۰) فقط والله تعالى اعلم

۲۷ رجب سنه ۹۲ هـ

تیب «رادیو» یا نوار قرآن را بی وضؤ دست زدن

سوال : درفونوگرام یا رادیوتلاوت قرآن کریم کرده میشود ودرآن نوارياتيب که قرآن شریف است آنرا بی وضؤ یا درحالت جنابت سودن ودرسجده تلاوت وغیره مانند قرآن کریم حکم داردیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : در رادیو اگرآیت سجده خوانده شد پس برسامع سجده واجب میگردد، درنوار یا ضبط نه کتابت قرآن کریم است ونه آواز آن آوازقرآن است بلکه مانند صدای بازگشت نقل آواز است لهذا احکام این مانند قرآن کریم نیست. این را بی وضؤ سودن جائزاست وبه شنیدن آیت سجده سجده واجب نمیشود. فقط والله تعالى .

۹ /صفر سنه ۹٤هـ .

بي وضؤ صفحه خالي قرآن را دست زدن جائزنيست

سوال : بلا وضو آن صفحه قرآن کریم را دست زدن که درآن آیت قرآن کریم نوشته نباشد چنانکه درصفحه اول قرآن کریم حروف آیات قرآنی نمیباشد. شرعاً حکم این چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: صفحه خالی قرآن را نیزبی وضؤسودن جائزنیست. بلکه برجلد نیزدست زدن منع است.

قال فی التنویر ویحرم به ای بالا کبر وبالاصغر مس مصحف الابغلاف متجاف. (ردالمحتار ج۱، ص۱۱۰) وفی الحیض منه ومسه الابغلافه وفی الشرح المنفصل عنه وفی الحاشیة (قوله ومسه) ای القرآن ولو فی لوح اودرهم اوحائط لکن لا یمنع الا من مس المکتوب بخلاف المصحف فلا یجوز مس الجلد وموضع البیاض منه. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۰) فقط والله تعالی اعلم . ۲۸ رجب المرجب ۹۶ هـ

بغير دوركردن روغن وضؤ نميشود

سوال : کسانیکه کار رنگ ریزی رامیکنندیا کاروبارتارکول را میکنند درمتعلق ایشان این امردریافت طلب است که رنگ یا تارکول که دردست، پای وغیره ایشان میرسد آنها به شستن صاف نمیشود وبه وضؤکردن زیرآنها آب نمیرسدپس آیا درصورت رسیدن اینها بردست وضؤمیشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کسانیکه کاررنگریزی لباس رامیکنندکدام رنگ که بر دست ایشان میرسدضرورت به دور کردن آن نیست البته رنگریزچوب وآهن وغیره روغن که برآنها می چسنداگرچسپیدپس بغیر دورکردن آن وضؤنمیشود. آری اگرته چنین روغن نچسپدصرف رنگ بنظرآید پس وضؤمیشود زیراکه درینجا ازرسیدن آب هیچ مانع نیست.

قال فی شرح التنویر ولا یمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بین اسنانه اوسنه المجوف به یفتی وقیل ان صلبا منع وهو الاصح وفی الشامیة. (قوله وهو الاصح) صرح به فی شرح المنیة وقال لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والحرج اهـ (ردالمحتار ج۱، ص۱۳۳) فقط والله تعالی اعلم . ۲ شعبان ۹۵ هـ

درشرمگاه به انگشت داخل کرده کشیدن وضؤميشكند

سوال : زید در شرمگاه زوجة خودمع لباس یا بغیرلباس انگشت داخل کرد پس وضؤ

زوجه شکست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : وضؤشکست خواه برانگشت جامه باشد یانه زیراکه چون انگشت برآید پس برآن ضرور نجاست رسیده است وخروج نجاست ناقض وضؤاست البته اگرانگشت درفرج داخل یعنی داخل فرج گرد نشده باشدپس وضؤنمیشکند.فقط والله تعالی اعلم . ۵ / ذی الحجه سنه ۶۸ هجری

حکم آب زکام ورمد

سوال : درحالت زکام ازبینی آب جاری میشود آیابااین وضؤمیکشند؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب :فی الدر المختار فی مباحث المعذور وصاحب عذر من به سلس بول (الی ان قال) او بعینه رمد او عمش او غرب و کذا کل ما یخرج بوجع و لو من اذن و ثدی و سرة و قال فی الشامیة (قوله و کذا کل ما یخرج بوجع الخ) ظاهره یعم الانف اذا زکم ط (ردالمحتار ج۱،ص۲۲۳)

ازعبارات مذکورمعلوم شدکه آبیکه ازجهت زکام ازبینی جاری میشود ناقض وضؤاست، وکسیکه چنین زکام باشد معذوراست،بروی احکام معذورجاری میگردد.

علامه شامی از(لکن صرحوا بان ماء فم النائم طاهر ولو منتنا فتأمل) اشکال وارد کرده است، جواب آن اینست که ماء الفم بسبب علت نمیباشدوماء الزکام للعلت میباشد.این فرق ظاهرنیزاست وعلامه رافعی درالتحریرالمختارتصریح این رانیزکرده است. و نصه (قوله لکن صرحوا بان ماء فم النائم الخ) ای مقتضی ما صرحوا ان لا یکون الزکام ناقضا بالاولی لانبعاثه من الرأس الذی لیس محل النجاسة و انبعاث الاول من الجوف الذی محلها لکن یفرق بینهما بان الزکام خارج بعلة بخلاف ماء فم النائم ولو منتنا آه (التحریر المختار ج۱،ص۳۱)

وجع ضروری نیست، به سبب علت خروج ماء نجس است وناقض وضؤ کما فی الشامیه کمافی الشامیة تحت القول المذکور.فقط والله تعالی اعلم . ۱۳/ ذی قعده سنه ۸۳ هجری

اصلاح مسئله بالا

بانظرغائرمعلوم میشودکه ماء رمد وماء زکام ناقض نیست زیراکه مانند دهن بینی وچشم نیزمحل رطوبت اصلی اند. درصورت وجودزخم دردهن تاوقتیکه یقین ریم یاخون بنظرنیاید تا آن وقت لعاب ناقض نیست اگرچه ازجهت عارض لعاب بکثرت جاری شود

همین حکم بینی، گوش، چشم بایدباشند. بعدازتحقیق داکتران ماهرین فن معلوم شدکه آب زکام ورمد بازخم هیچ تعلق ندارد. فقط والله تعالی اعلم. ۱۶/ شوال سنه ۹۳هجری

برآمدن کرم ازمقام براز ناقض وضوٴ است

سوال : اگربدوران نمازازراه پشت کرم برآید پس نماز یاوضوٴمیشکند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : وضوٴمیشکند لهذا نمازنمی شود.

کمافی نواقض التنویر وریح اودودة اوحصاة من دبر. (ردالمحتار ج۱، ص۱۲۶) فقط والله تعالی اعلم.

۲ ذی القعدة ۹۱ھ

صورتهاي ناقض وضوٴبودن نوم قاعد

سوال : کدام صورتهای نشسته خوابیدن ناقض وضوٴنیستند. تفصیل آنهامطلوب است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قال فی الدر (نوم یزیل مسکته) ای قوته الماسکة بحیث تزول مقعدته من الارض وهو النوم علی احد جنبیه اورکیه اوقفاه اووجهه و(الا) یزل مسکته (لا) ینقض وان تعمده فی الصلاة او غیرها علی المختار کالنوم قاعداً ولو مستندا الی ما لو ازیل لسقط ولی المذهب و ساجداً علی الهیئة المسنونة ولو فی غیر الصلاة علی المعتمد ذکره الحلبی او متورکا او محتبیاً ورأسه علی رکبتیه او شبه المنکب (الی قوله) ولونام قاعداً یمایل فقط ان انتبه حین سقط فلا نقض به یفتی وقال ابن عابدین/ (قوله علی المذهب) ای علی ظاهر المذهب عن ابی حنیفة وبه اخذ عامة المشائخ وهو الاصح کما فی البدائع واختار الطحاوی والقدوری وصاحب الهدایة النقض ومشی علیه بعض اصحاب المتون وهذا اذالم تکن مقعدته زائلة عن الارض والا نقض اتفاقاً کما فی البحر وغیره (قوله او شبه المنکب) ای علی وجهه وهو کما فی شروح الهدایة ان ینام واضعاً الیتیه علی عقبیه وبطنه علی فخذیه ونقل عدم النقض به فی الفتح عن الذخیرة ایضاً ثم نقل عن غیرها لو نام متربعاً ورأسه علی فخذیه نقض قال وهذا یخالف ما فی الذخیرة واختار فی المنیة النقض فی مسألة الذخیرة لارتفاع المقعدة وزوال التمکن واذا نقض فی التربع مع انه اشد تمکنا فالوجه الصحیح النقض هنا ثم ایده بما فی الکفایة عن المبسوطین من انه لونام قاعداً ووضع الیتیه علی عقبیه وصار شبه المنکب علی وجهه قال ابو یوسف علیه الوضوء. (رد المحتار ج۱، ص۱۳۲)

از تفصیل بالا امورذیل ثابت شد :

(۱) اگر بغیرتکیه زدن به چیزی خوابیدونیفتاد یا بمجرد افتادن فوراً بیدارشدپس وضؤ نمیشکند.

(۲) برهیئت مسنونه سجده خوابیدن ناقض وضؤنیست اگرچه درغیرنمازباشد.

(۳) اگرتمام مقد برزمین قایم نیست وتکیه زده خوابید، خواه برران وغیرة خودباشد پس وضؤ میشکند. لهذا دوزانونشسته برران وغیره تکیه زده خوابیده شود وضؤمیشکند، همچنان چهار زانونشسته برران تکیه زند وآنقدرخم شدکه تمام مقعد برزمین قایم نماندبازهم وضؤ میشکند البته اگرتمام مقعد برزمین قایم ماند مثلاً زانوهارا ایستادکرده بادستهایش بگیرد یا توسط جامه وغیره باکمرببندد وبرزانوهایش سرگذاشته بخوابد یاچهارزانونشسته با آرنجها برزانهاتکیه زندصرف آنقدرخم شودکه تمام مقعد برزمین قایم ماندپس وضؤنمیشکند.

(٤) اگرتمام مقعد برزمین قایم است وتکیه زده آنقدرخواب عمیق رفت که اگرآن چیزرا دورکرده شود پس می افتد. درین صورت اختلاف است، عدم نقص مفتی به است. فقط والله تعالی اعلم . ۲۰/ ذی الحجه سنه ۹۶ هـ

پیچکاري وریدي ناقض وضؤ است

سوال : جناب حضرت بیان فرموده بودکه درپیچکاری وریدی جهت برآمدن خود وضؤ میشکند پس آیابرهرپیچکاری برآمدن خون ضروری است. نیزاگرخون برآمدپس در پیچکاری باداواء یکجاشده دوباره دربدن داخل میشود، اگراین خون راخارج تسلیم کرده شود آیا درین صورت تداوی بالمحرم نمیباشد؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : درپیچکاری وریدی رگ ذریعهٔ یقین حاصل کردن رسیدن پیچکاری در ورید تنها اینست که در پیچکاری خون آید، تاوقتیکه درپیچکاری خون بنظرنیاید تا آن وقت دوارا دربدن داخل کرده نمیشود، درپیچکاری عضلاتی وجلدی خون نمی برآید لذا تنها پیچکاری وریدی ناقض وضؤبوده وعضلاتی وجلدی نیستند.

باقی ماند مسئله تداوی بالمحرم پس اگرچه درپیچکاری خون برآمده باداواء شامل میگردد بنابرآن دوا نجس میشودلیکن پیچکاری دراستعمال خارجی داخل است همین وجه است که با پیچکاری روزه نمیشکند واستعمال خارجی مایع متنجس مغلوب النجاست

جائزاست. فقط والله تعالی اعلم ۲۴/ جمادی الاولی سنه ۹۶ هـ

بدوران وضؤ منکشف شدن زانو

سوال : اگربدوران وضؤزانوی کسی برهنه شودپس آیا دروضؤاوکدام نقص نمی آید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دروضؤنقص نمی آید البته درجلودیگران برهنه کردن زانوهاسخت گناه میشود . فقط والله تعالی اعلم . ۱۱/صفرسنه ۹۷ هجری

به دیدن سترکسي وضؤ نمي شکند

سوال : اگربحالت وضؤ یاهنگام وضؤکردن برسترکسی نظرافتدپس آیا دروضؤکدام حرج می آید؟ مزید درین محرم وغیرمحرم کدام فرق دارد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دروضؤهیچ حرج نیست. فقط والله تعالی اعلم .

۱۱ /صفرسنه ۹۷ هجری

درنمازبآوازبلند خنده وضؤمیشکند

سوال : بنده روزی باجماعت نماز میگزاریدم. درمسجدناگهان درمیان صفهاگربه درآمد بنابرآن برمن خندہ عارض شد پس من بسیارکوشش بازداشتن خنده رانمودم مگردهن را فشار دادم مگرازبینی بزورآوازخنده برآمد، باین دروضؤونماز کدام فساد آمد یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرآنقدرآوازبرآیدکه تنها شخص پهلوفیلی بشنودپس صرف نمازفاسد میشود، وضؤنمیشکند واگرآوازخنده آنقدربلند باشدکه علاوه ازشخص همجواردیگرمردمان گرد ونواهی نیز بشنوندپس وضؤنیزمیشکند. این حکم برای بالغ است، وضؤنابالغ به خنده کردن درنمازنمی شکند. درین اختلاف است که وضؤبالغ مطلقاً فاسد شدیا تنها درحق نماز اورابی وضؤقرارداده شده است وبرای اومسّ مصحف وغیره جائزاست، قول ثانی راجح است. فی نواقض الوضوء من شرح التنویر (و قهقهة) هی ما یسمع جیرانه (بالغ) ولو امرأة سهواً (یقظان) فلا یبطل وضوء صبی و نائم بل صلاتهما.

وفی الشامیة قیل انها من الاحداث وقیل لا و انما وجب الوضوء بها عقوبة وزجراً وفائدة الاختلاف فی مس المصحف یجوز علی الثانی لا الاول کما فی المعراج قال فی النهر و ینبغی ان یظهر ایضاً فی کتابة

القرآن واما حل الطواف بهذا الوضوء ففیه تردد والحاق الطواف بالصلوٰة یؤذن بأنه لا یجوز فعدم توزع علی البحر القول الثانی واید فی النهر. (رد المحتار ج ۱ ص ۱۳۳) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۵ ربیع الاول سـ ۹۷ ـہ

بعد از وضوٗ توسط روي پاک خشک کردن

سوال : بعدازوضوکردن اعضاء وضوٗرا با جامهٔ خشک کرده شودیاهمچنان گذاشته شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بعدازوضوتوسط رومال وغیره صاف کرده شود درین باکی نیست.مگربهترابنست که زیاد نمالد تاکه چیزی اثری ازوضوباقی ماند.

قال فی الشامیة تحت (قوله والتمسح بمندیل) فی الخانیة ولا بأس به للمتوضیٔ والمغتسل روی عن رسول اللّٰه انه کان یفعله ومنهم من کرہ ذٰلک ومنهم من کرهه للمتوضیٔ دون المغتسل والصحیح ما قلنا الا انه ینبغی ان لا یبالغ ولا یستقصی فیبقی اثر الوضوء علی اعضائه. (رد المحتار ج ۱ ص ۱۲۲) فقط و الله تعالیٰ اعلم.

۱۱ رمضان سـ ۹۷ ـہ

درفرج خارج انگشت زدن ناقض وضوٗنیست

سوال : آیا این شده میتواندکه یک زن مریضهٔ سیلان بدوران نماز یا تلاوت با اندکی وقفه داخل پوست انگشت را انداخته به بیندکه آیا آب برآمده است یانه اگروی باین طریقه دید مگرآن مقام بالکل پاک بود پس درین صورت بادیدن یا لمس شدن شرمگاه او وضو میشکند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : با این وضونمی شکند، البته پیش بداخل کردن درفرج داخل وضومیشکند زیراکه با انگشت نجاست داخلی نیزمی برآید. فقط والله تعالی اعلم

۱۰/ شوال سنه ۹۷ هجری

آب وخاک هردو نباشند پس چه بایدکرد؟

سوال : زید درموترسفرمیکند وبی وضواست وقت نمازفرا رسیده است وآب نیزمعدوم است ودرموتربرای نمازگزاردن جای هم موجود نیست پس آیا بلاوضوبالاشاره نماز اداکرده میتواند یانه؟ صورت دوم اگروضوداشت لیکن جای موجود نیست پس جهت عدم موضع

نمازبالاشاره گزاریده میتواندیانه؟ درهردوصورت مذکوره خوف فوت شدن نمازنیزاست. بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : درهردوصورت هرنوعی ممکن باشد نمازبگذارد مگربعداً قضاء آورد . فقط والله تعالی اعلم . ۶/ ربیع الاول سنه ۹۸ هجری

رنگ ناخن مانع وضوٴ وغسل است

سوال : چه میفرمایندعلماء کرام ومفتیان شرع متین درین مسئله که درین دورزنان که رنگ ناخن استعمال میکنند، چون به ایشان گفته شودکه استعمال کردن رنگ ناخن ناجائزاست با وجود این وضوٴنمیشودکه برای نمازشرط است ونماز ازارکان اسلام است چون وضوٴنشد پس نمازکه برین مرتب میشود این چگونه صحیح میشود. پس جواباً میگوئیم که این را برای تزین استعمال کرده میشودکه برای زن ضروری است. فقهاء کرام نیزمیفرمایندکه زن باید هروقت برای شوهرتیار ومزین باشد پس چرا استعمال کرده نشود آیا استعمال این جائزاست یا ناجائز؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : چنین تزیم حرام است که مانع صحت فرائض شرعی باشد، چیزیکه مانع رسیدن آب آب به بدن مانع باشد دروجود آن وضوٴوغسل صحیح نمیشود اگرمقداریک موی هم جای خشک باند پس وضوٴوغسل نمیشود. حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی خمیرخشک شده را مانع صحت وضوٴقرارداده اند حالآنکه این مانند رنگ ناخن سخت نمیباشد وبه این ضرورت نیز است پس اجازۀ رنگ ناخن چگونه شده میتواند؟ هرقدرنمازکه رنگ ناخن استعمال کرده میخواند همۀ آنها واجب الاعاده اند ودرپهلوی آن توبه واستغفار نیزکند.

قال فی الشامیة (قوله بخلاف نحو عجین) ای کعلك وشمع وقشر سمك وخبز ممضوغ متلبد جوهرة لکن فی النهر ولو فی اظفاره طین او عجین فالفتوی علی انه مغتفر قرویاً کان او مدنیاً آه نعم ذکر الخلاف فی شرح المنیة فی العجین واستظهر المنع لان فیه لزوجة وصلابة تمنع نفوذ الماء. (ردالمحتار ج۱، ص۱۳۲)

فقط والله تعالی اعلم. ۱۴/جمادی الاولی سنہ ۹۸ھ

کتب تفسیروحدیث را بلاوضؤ سودن

سوال : تفسیرقرآن پاک وکتب احادیث یعنی بخاری، مشکات وغیره را بغیروضؤسوده میشود یانه؟جواب این راعنایت فرمائید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درتفسیرغیرقرآن زیادترباشد پس این را بلاوضؤدست زدن جائزاست مگردرجایکه قرآن نوشته باشد آنجادست نزند، کتب احادیث را بلا وضؤلمس کردن جائزاست. فقط والله تعالی اعلم . ۲/ جمادی الآخره سنه ۹۸ هجری

خون کشیدن ناقض وضؤاست

سوال : آیا خون کشیدن (که درشفاخانه ها مروج است) ناقض وضؤ است یانه زیراکه خون خارج نیست بلکه مستخرج است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : برای نقض وضؤخروج واستخراج خون هردوبرابراندلهذا طوریکه کشیدن خون ناقض است همچنان به کشیدن خون نیزوضؤمیشکند لذا پیچکاری وریدی نیزناقض وضؤاست زیراکه درین خون درپیچکاری می آید.

قال فی العلائیة والمخرج والخارج بنفسه سیّان فی حکم النقض علی المختار. کذا فی البزازیة قال لان فی الاخراج خروجاً فصار کالفصلة وفی الفتح عن الکافی انه الاصح واعتمدہ القهستانی وفی القنیة و جامع الفتاوی انه الاشبه ومعناه انه الاشبه بالمنصوص روایةً والراجح درایة فیکون الفتوی علیه.(رد المحتار ج۱،ص۱۲۶)فقط والله تعالی اعلم. ۲جمادی الآخر ۹۸ ھ

تفصیل ناقض وضؤ بودن خون تراونده

سوال : ازیک زخم خون می تراود وبه جامه اصابت میکندمگرجاری نمیگردد، آیا این ناقض وضؤ است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : خون اصابت کننده برجامه دریک مجلس به دفعات مختلف را اندازه کرده شود، اگراین مجموعه آنقدردرنظرآیدکه اگرجامه آنرا جذب نمیکرد پس خون جاری میگردید پس وضؤمیشکندوگرنه نمی شکند. واگردریک مجلس آنقدرخون برجامه نرسیدمگرمجموعه مختلف مجالس آنقدرشدپس ناقض وضؤنیست.

قال ابن عابدین/(قوله لومسح الدم کلما خرج الخ) وکذا اذا وضع علیه قطناً اوشیئاً آخر حتی ینشف

ثم وضعه ثانياً و ثالثاً فانه يجمع جميع ما نشف فان كان بحيث لو تركه سال نقض و انما يعرف هذا بالاجتهاد و غالب الظن، و كذا لو القى عليه رماداً او تراباً ثم ظهر ثانياً فتربه ثم و ثم فانه يجمع، قالوا و انما يجمع اذا كان في مجلس واحد مرة بعد اخرى، فلو في مجالس فلا تاتارخانية، و مثله في البحر، اقول و عليه فما يخرج من الجرح الذي ينز دائماً و ليس فيه قوة السيلان و لكنه اذا ترك يتقوى باجتماعه و يسيل عن محله فاذا نشفه او ربطه بخرقة و صار كلما خرج منه شيء تشربته الخرقة ينظر ان كان ما تشربته الخرقة في ذلك المجلس شيئاً فشيئاً بحيث لو ترك و اجتمع لسال بنفسه نقض و الا لا، و لا يجمع ما في المجلس الى ما في مجلس آخر و في ذلك توسعة عظيمة لاصحاب القروح و لصاحب كي الحمصة، فاغتنم هذه الفائدة و كأنهم قاسوها على القيء و لما لم يكن هنا اختلاف سبب تعين اعتبار المجلس فتأمله. (رد المحتار ج۱، ص۱۲۵). فقط والله تعالى اعلم. ۹ رجب المرجب ۹۸ھ

حکم آب گرمی دانه

سوال : درموسم گرما وباران اکثرگرمی دانه می برآید وچون کفانده شود ازآن خون می برآید، باین وضؤمیشکند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربه شکستن دانه آب خود جاری نشدبلکه به رسیدن دست یاجامه منتشرگردیدپس وضؤنمی شکندواگرآب اززخم جوش زده بیرون برآمد ودر جای زائد ازسوراخ دانه منتشر شد مگربعدازجوش زدن پائین نرفت پس درناقض بودن این اختلاف است. راجح اینست که ناقض نیست.

قال في العلائية لو مسح الدم كلما خرج و لو تركه لسال نقض و الا لا، و قال ابن عابدين/ (قوله عين السيلان) اختلف في تفسيره ففي المحيط عن ابي يوسف يعلو و ينحدر و عن محمد اذا انتفخ على رأس الجرح و صار اكبر من رأسه نقض و الصحيح لا ينقض اه قال في الفتح بعد نقله ذلك و في الدراية جعل قول محمد اصح و مختار السرخسي الاول و هو اولى اه اقول و كذا صححه قاضي خان و غيره و في البحر تحريف تبعه عليه فاجتنبه. (رد المحتار ج۱، ص۱۲۵) فقط والله تعالى اعلم. ۱۹/رجب ۹۸ھ

شک بعداز وضؤغیرمعتبراست

سوال : بعدازوضؤکردن شبه آمدکه وضؤصحیح شد یانه؟ اکنون حکم این چیست؟ اعادۀ وضؤضروری است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اعاده ضروری نیست. قال العلاء/شك فی بعض وضوئه اعاده شك فیه لو فی خلاله ولم یکن الشك عادته و الا لا، و قال ابن عابدین/ (قوله الا لا) ای و ان لم یکن فی خلاله بل کان بعد الفراغ منه و ان کان اول ما عرض له الشك او کان الشك عادته و ان کان فی خلاله فلا یعید شیئا قطعاً للوسوسة عنه کما فی التاتارخانیة وغیرها. فقط والله اعلم.

۲۱/جمادی الآخر ۹۹ھ

حکم شک درشدن وضوٴ

سوال : صورت مسئله اینست که بریک شخص یقین طهارت است بعداً شک حدث آمد یا برعکس این برکسی یقین حدث است لیکن دروضوکردن شک است یعنی یقین نیست که وی وضوکرده است یانه؟حکم این هردوصورت چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درصورت اول وضوی باقی است، درصورت دوم بی وضوٴ بشمار میرود.

قال شارح التنویر/ولو ایقن بالطهارة و شك بالحدث او بالعکس اخذ بالیقین. (رد المحتار ج۱، ص۱۰۳) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۲۶/جمادی الآخر ۹۸ھ

باب الغسل

بغیر غرغره آب نوشیدن جنب مکروه است

سوال: برای شخص جنب پیش ازغسل کردن چیزی نوشیدن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: بغیرغرغره کردن نوشیدن آب مکروه تنزیهی است ودر نوشیدن وخوردن چیزی هیچ کراهت نیست. آب نیزتنها جرعهٔ اول مکروه است زیراکه این آب درزائل کردن جنابت دهن استعمال گردیده است همچنان قبل ازشستن دست چیزی خوردن ونوشیدن مکروه تنزیهی است.

قال العلاء ویکفی الشرب عبالان المج لیس بشرط فی الاصح وفی الشامیة (قوله لان المج الخ) ای طرح الماء لیس بشرط للمضمضة خلافا لما ذکرہ فی الخلاصة نعم هو الاحوط من حیث الخروج عن الخلاف و بلعه ایاه مکروه کما فی الحلیة (رد المحتار ج۱، ص۱۳۱) و قال العلاء ولا اکله و شربه بعد غسل ید و فم وفی الشامیة (قوله بعد غسل ید و فم) اما قبله فلا ینبغی لانه یصیرشار باللماء المستعمل وهو مکروه تنزیها و یدلا تخلوعن النجاسة فینبغی غسلها ثم یأکل بدائع. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۳) فقط والله تعالی اعلم

۱۹ ذی الحجة ۸۵ھ

درغسل غرغره ضروري نیست

سوال: درفرض غسل اگرصرف به دهن آب گرفت، غرغره نکرد ازجهت روزه پس غسل صحیح میشود یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درغسل غرغره ضروری نیست، به پری دهن آب گرفتن ضروری است، اگربدهن آب گرفت پس غسل شد، در حالت روزه غرغره نباید کرد.

قال ابن عابدین/ (قوله غسل کل فمه الخ) عبر عن المضمضة و ا لاستنشاق با لغسل لافادة الاستیعاب (ردالمحتار ج۱، ص۱۳۱). والله تعالی اعلم. ۲۵/جمادی الاولی ۹۶ھ

به پري دهن آب نوشید پس فرض آب گرفتن به دهن اداشد؟

سوال: اگرشخص جنب بغیرمضمضه آب نوشید پس ضرورت مضمضه باقی است یانه؟ اگراکنون غسل کرد ومضمضه نکردپس غسل صحیح شدیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : برای جنب پیش ازمضمضه کردن آب نوشیدن مکروه تنزیهی است. اگر آب نوشید وبه پری دهن نوشیدپس این قایمقام مضمضه میباشد لذا اکنون حاجت به مضمضه مستقل نیست مگربازهم مضمضه کردن بهتراست.

قال فی العلائیة و یکفی الشرب عبا لان المج لیس بشرط فی الاصح قال فی الشامیة (قوله و یکفی الشرب عبا) ای لامصا فتح وهو بالعین المهملة والمراد به هنا الشرب بجمیع الفم وهذا هو المراد عما فی الخلاصة ان یشرب علی غیر وجه السنة یخرج عن الجنابة و الافلا وعما قیل ان کان جاهلا جاز وان کان عالماً فلا ای لان الجاهل یعب و العالم یشرب مصا کما هو السنة. (قوله لان المج) ای طرح الماء من الفم لیس بشرط للمضمضة خلافاً لما ذکر فی الخلاصة نعم هو الاحوط من حیث الخروج عن الخلاف وبلعه افضل کما فی الحلیة. (ردالمحتار ج ۱، ص ۱۳۱). فقط والله تعالی اعلم ۲۲ ذی الحجة ۹۶ ھ

درخلوت برهنه غسل کردن جائزاست

سوال : شنیدم که غسلخانه سطح نداشته باشد پس داخل آن برهنه غسل کردن جائز نیست وبرفرشتگان حیاءآیدآیا این صحیح است یانه وآیا اینچنین غسل کردن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درغسل خانه غیرمسقف بلکه تنها باشد دربیابان درفضای آشکاره نیزبرهنه غسل کردن جائزاست البته پرده چهاردیواری افضل است وبه پرده طرف سطح حاجت نیست.

روی البخاری عن ام هانی رضی الله تعالی عنها بنت ابی طالب انها ذهبت الی رسول الله ﷺ عام الفتح فوجدته یغتسل و فاطمة تسترة الحدیث و عن میمونة رضی الله تعالی عنها قالت سترت النبی ﷺ و هو یغتسل من الجنابة فغسل یدیه الحدیث.

وعن ابی هریرة عن النبی ﷺ قال کانت بنو اسرائیل یغتسلون عراةً ینظر بعضهم الی بعض و کان موسٰی یغتسل وحدهٗ فقالوا و الله ما یمنع موسٰی ان یغتسل معنا الا انه آدر فذهب مرةً یغتسل فوضع ثوبه علی الحجر ففر الحجر بثوبه الحدیث وعنه عن النبی ﷺ قال بینا ایوب یغتسل عریاناً الحدیث

آنحضرت ﷺ بجای بندیدن جامه را بربدن ازجامه پرده نموده پشت آن غسل نمود ازین ثابت شدکه بجای لنگ وغیره پرده کرده غسل کردن افضل است. فقط والله تعالی اعلم.

۵/ جمادی الاولی سنه ۸۸ هجری

درحالت نفاس احتلام شود پس غسل فرض است

سوال : زن دارای نفاس احتلام شود پس غسل واجب است یانه یااینکه بعدازپاک شدن یک غسل کافی است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بعدازپاک شدن یک غسل فرض میباشد.

قال فی الخانیة المرأة اذا اجنبت ثم حاضت ان شاءت اغتسلت وان شاءت اخرت الاغتسال لانه لا فائدة فی التعجیل فانها ان کانت تخرج من الجنابة لا تخرج من الحیض وحکمهما واحد (خانیة ج ۱، ص ۲۲) . فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۷/صفر ۸۸ھ

حکم دندان مصنوعي درغسل

سوال : دندان بعضی مردم می جنبد وازبعضی بالکل می افتد بعدازآن این مردم پوش طلائی مزنندا کنون درحالیکه حاجت غسل پیش می آیدپس آیا هنگام غسل این پوش را کشیدن ضروری است یانه؟ واکثراین پوش بسیارمضبوط میباشد بغیرازکشیدن داکترنمی برآید وبسیار مشکل میشود پس این را بردرن وعجین قیاس کرده میتوانیم یانه؟ دورکردن عجین بسیار آسان است لیکن این ازقبیل تکلیف مالایطاق است. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : چنین پوش درضرورت داخل است ودرکشیدن آن حرج است. وهومدفوعٌ شرعاً لهذا بدون کشیدن غسل صحیح میشود. ونظائرها مشهورة وفی کتب القوم مسطورة بل نصوا علی جواز اتخاذ الاسنان من الذهب وشدها به ولو کان مانعاً عن صحة الغسل لما افتوا به. فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲۶/رمضان المبارک ۸۸ھ

درغسل آب گرفتن به دهن فراموش شد

سوال : به دهن آب گرفتن فراموش شد بعداً بیاد آمد پس ازسرنوغسل کندیااینکه تنها مضمضه کند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : هروقتیکه بیاد آمد مضمضه کند.دوباره به غسل کردن ضرورت نیست. ولو ترکها (ای المضمضة) ناسیاً فصلی ثم تذکر یتمضمض ویعید ما صلی. (مدیة ص ۱۳) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۳۰ محرم ۸۹ھ

درحالت جنابت سلام گفتن جائزاست

سوال : درحالت جنابت وحیض باکسی سلام ومصافحه کردن، خوردن ونوشیدن درخانه مواشی وغیره داخل شدن شرعاً منع است یانه؟بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بحالت جنابت نمازخواندن، تلاوت کلام پاک کردن یا بلاغلاف مسح کردن ودرمسجد داخل شدن منع است، بجزاینهادیگرهمه امورجائزاند. درحالت حیض نیزامورمذکوره وبجز روزه واجماع دیگرهمه جائزاند. فقط والله تعالی اعلم .

۱۴/رجب سنه ۹۱ هجری

مني را بدست بازداشت وبعدازختم شدن شهوت بر آمد

سوال : دراحتلام چنین محسوس شدکه منی برآینده است مگربیدارشد وآلة تناسل را بادست مضبوط گرفته منی را بازداشت حتی که شهوت بالکل ختم شد پس بعدازرهاکردن بمقدار کافی منی خارج شد پس، غسل فرض است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرهنگام خروج شهوت نبود پس نزد امام ابویوسف رحمه الله غسل فرض نیست، درموقع ضرورت مانندسفروغیره گنجائش عمل کردن مطابق این است.

قال فی التنویر و فرض عن منی منفصل عن مقرہ بشھوۃ و ان لم یخرج بھا. و فی الشرح و شرطہ ابو یوسف و بقولہ یفتی فی ضیف خاف ریبۃً او استحیی کما فی المستصفی و فی القھستانی و التاتارخانیۃ معزیاً للنوازل و بقول ابی یوسف نأخذ لانہ ایسر علی المسلمین قلت و لا سیما فی الشتاء و السفر. و فی الحاشیۃ (قولہ و شرطہ ابو یوسف) ای شرط الدفق و اثر الخلاف یظھر فیما لو احتلم او نظر بشھوۃ فامسک ذکرہ حتی سکنت شھوتہ ثم ارسلہ فانزل وجب عندھما لا عندہ (قولہ قلت الخ) ظاھر المیل الی اختیار ما فی النوازل ولکن اکثر الکتب علی خلافہ حتی البحر والنھر ولا سیما قد ذکروا ان قولہ قیاس و قولھما استحسان و انہ الاحوط فینبغی الافتاء بقولہ فی مواضع الضرورۃ فقط تأمل و فی شرح الشیخ اسمٰعیل عن المنصوریۃ قال الامام قاضیخان یؤخذ بقول ابی یوسف فی صلوات ماضیۃ فلا تعاد و فی مستقبلۃ لا یصلی مالم یغتسل. آہ (ردالمحتار ج۱،ص۱۳۰). فقط واللہ تعالیٰ اعلم

۲۰/ربیع الآخر ۹۷ھ

بلاشهوت مني بر آيد پس غسل فرض نيست

سوال : یک شخص پیشاب میکند وبعد ازپیشاب به زور ردن بمقدار کافی ماده سفید رنگ خارج میشود درین مورد معلوم نیست که این منی است یاودی پس برچنین شخص غسل واجب است یانه، یا ماده بغیرشهوت می برآید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بعدازپیشاب منی برآیند اگرچه منی باشد مگربدون شهوت خارج شود پس غسل فرض نیست.

قال فی العلائیة خرج منی بعد البول وذکره منتشر لزمه الغسل قال فی البحر ومحمله ان وجد الشهوة وفی الشامیة ان علم وجوب الغسل بخروجه بعد البول اتفاقا اذا لم یکن ذکره منتشرا الخ (رد المحتار ج۱،ص۱۳۹) فقط والله تعالی اعلم ۲۰ جمادی الآخر ۹۲ھ

درحالت جنابت ازوضُوچه فايده؟

سوال : درغسل جنابت دراول وضؤکردن چه فایده؟ آیا بغیردورکردن ناپاکی وضؤ میشود؟ همچنان این را نیزدرکتب یابیده میشودکه رسول الله ﷺ نصیحت کرد وعمل صحابه رضی الله عنهم بوده که بعدازمباشرت وضؤکرده خوابیده شود. پس این وضؤدرحالت ناپاکی چگونه است؟ درخاطرنمی آید. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : به وضؤکردن درحالت جنابت طهارت حاصل نمیشود مگر درحدث چیزی تخفیف می آید اگرحکمت کدام حکم شرعی درخاطرنیایدپس چه باک است. فقط والله تعالی اعلم . ۲۱/ جمادی الآخره سنه ۹۳ هجری

نشسته غسل کردن اولي است

سوال : نشسته غسل کردن اولی است یا ایستاده؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : نشسته غسل کردن اولی است زیراکه درین پرده زیاد تر است. ازروایت مفهوم میشودکه آنحضرت ﷺ نشسته غسل می فرمودند. فقط والله تعالی اعلم ۲۱/ربیع الآخر سنه ۹٤ هجری

بغيرغسل باردوم جماع کردن

سوال : بعدازیک بارجماع کردن بغیروضؤیاغسل باردوم جماع کردن چگونه است؟

بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جائزاست مگرغسل یا وضؤ یا استنجاء کردن افضل ومستحب است.

قال فی شرح التنویر ویکره معاودة اهله قبل اغتساله الا اذا احتلم لم یأت اهله قال الحلبی ظاهر الاحادیث انما یفید الندب لانفی الجواز المفاد من کلامه.(ردالمحتارج۱،ص۱۶۲) فقط والله تعالی اعلم

۳۰ جمادی الاولی ۹۵ھ

حکم موي هاي زن درغسل

سوال : درغسل فرض زن چیزی ازموهای سرش خشک می ماند پس آیا فرض ادا میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرموی کشاده باشد پس ترکردن موی فرض است وتابیخ موی ها آب رسانده شودواگر موی زن بافته شده باشدپس رهاکردن آنها ضرروی نیست تنها ترکردن بیخهای مو فرض است البته بدون بازکردن به بیخ آنها آب نرسد پس رهاکرده تمام موی هارا شستن فرض است.

قال فی شرح التنویر (و کفی بل اصل ضفیرتها) ای شعر المرأة المضفور للحرج اما المنقوض فیفرض غسل کله اتفاقاً ولولم یبتل اصلها یجب نقضها مطلقاً هو الصحیح.(ردالمحتارج۱،ص۱۳۲) فقط والله تعالی اعلم ۳۰ جمادی الاولی ۹۵ھ

درحالت جنابت کودک را شیردادن ، نان وغذا پختن جائزاست

سوال : درحالت جناب زن کودک را شیرداده میتواند وغذا وغیره پخته میتواند؟ درحالیکه به سبب شدت گرمی مشکل باشد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شیرداده میتواند وغذا وغیره نیزپخته میتواند. فقط والله تعالی اعلم . ۲/ ذی قعده سنه ۹٤ هجری

دست زدن جنب درکتب تفسیروحدیث وترجمه قرآن

سوال : برای جنب لمس کردن کتب حدیث یاتفسیریا خواندن اینها یا ترجمة حدیث وقرآن را نوشتن یا زبانی خواندن شرعاً جائزاست یانه؟بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : برای جنب کتب حدیث وفقه را مسح کردن وخواندن درست است مگرخلاف اولی است ودرکتب تفسیراگرتفسیرغالب باشد پس مسح کردن درست است وگرنه نیست.

درجوازنوشتن قرآن ، درین صورت اختلاف است درحالیکه کتابت باینطورباشدکه به کاغذ دست نرسد. عندالضرورت این گنجائش دارد لیکن کاغذ را دست زدن درهیچ صورت جائزنیست، درمورد لمس کردن ترجمۀ قرآن را بی وضؤنیزفقهاء رحمهم الله تعالی وبی وضؤ دست زدن ترجمه قرآن را نیزفقهاء رحمهم الله تعالی بحکم قرآن قرارداده اند.

قال فی الدر المختار و قد جوّز اصحابنا مس کتب التفسیر للمحدث و لم یفصلوا بین کون الاکثر تفسیراً او قرآناً ولو قیل به اعتباراً للغالب لکان حسناً قلت لکنه یخالف ما مرّ فتدبر. قال العلامة ابن عابدین (قوله فتدبر) لعله یشیر الی انه یمکن ادعاء تقیید اطلاق المتن بما اذا لم یکن التفسیر اکثر فلا ینافی دعوی التفصیل. (رد المحتار ج۱، ص۱۶۳) و فی الدر ولا تکره کتابة قرآن و الصحیفة او اللوح علی الارض عند الثانی خلافاً لمحمد و ینبغی ان یقال ان وضع علی الصحیفة ما یحول بینها و بین یده یؤخذ بقول الثانی و الا فبقول الثالث قاله الحلبی. (رد المحتار ج۱، ص۱۶۲) و فی باب الحیض منه و قراءة قرآن بقصده و مسه ولو مکتوباً بالفارسیة فی الاصح. (رد المحتار ج۱، ص۲۰۰) فقط والله تعالی اعلم

۲۹ ذی قعده ۸۷ھ

درغسل فرج خارج را شستن فرض است

سوال : درفرض غسل زن شرمگاه را ازداخل شستن نیزضروری است یاکه مطابق عام دستور استنجاء کافی است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شرمگاه زن دارای دوبخش است یکی قسمت بیرونی که بشکل مستطیل است بعدازین چیزی پیشترسوراخ مدوّراست قسمت بالای آنرا فرج خارج وداخلی آنرا فرج داخل گفته میشود، درفرض غسل فرج خارج راشستن فرض است یعنی تاسوراخ مدوّرآب رساندن ضروری است، بدون این غسل صحیح نمیشود، البته درداخل فرج داخل آب رساندن ضروری نیست. قال فی التنویر و یجب غسل سرّة و شارب و حاجب و لحیة و فرج خارج لانه کالفم لا داخل لانه باطن. (رد المحتار ج۱، ص۱۴۳) فقط والله تعالی اعلم.

۶ شوال ۹۸ھ

طریقه دخول وخروج ودعاء درغسل خانه

سوال : طریقه مسنون داخل شدن وبرآمدن ازغسل خانه چیست ودرین وقت کدام دعاء مسنون است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درغسلخانه بالعموم صفائی نمیباشد لذا مانند بیت الخلاء هنگام داخل شدن درغسل خانه نیز نخست پای چپ را داخل گذارد وهنگام برآمدن نخست پای راست را بیرون گذارد. پیش ازغسل بسم الله خواندن مسنون است مگرپیش ازداخل شدن درغسلخانه بخواندوبعداز فارغ شدن ازغسل خانه بیرون برآمده بعدازوضؤدعاء بخواند. اگرغسلخانه،صاف وپاک باشد وداخل آن بیت الخلاء نباشدپس هنگام داخل شدن درآن وهنگام برآمدن هرپای را میخواهد نخست بگذارد وبسم الله را نیزداخل غسلخانه پیش ازکشیدن جامه بخواند. اگرکسی لنگ وغیره بندیده غسل میکرد پس بعدازکشیدن جامه بسم الله بخواند ودرحالت غسل دعای وضؤرا نیزخوانده میتواند.

قال فی العلائیة وسننه کسنن الوضوء سوی الترتیب وآدابه کآدابه وقال ابن عابدین(قوله کسنن الوضوء) ای من البداءة بالنیة والتسمیة والسواک والتخلیل والدلک والولاء الخ واخذ ذلک فی البحر من قوله ثم یتوضأ (قوله سوی الترتیب) ای المعهود فی الوضوء و الا فا لغسل له ترتیب آخر بیّنه المصنف بقوله بادئا الخ ط عن ابی السعود واول ویستثنی الدعاء ایضا فانه مکروه کما فی نور الایضاح (قوله وآدابه کآدابه) نص علیه فی البدائع قال الشرنبلالی ویستحب ان لا یتکلم بکلام مطلقاً اما کلام الناس فلکراهته حال الکشف واما الدعاء فلانه فی مصب المستعمل ومحل الاقذار والاوحال آه اقول قدعدّ التسمیة من سنن الغسل فیشکل علی ما ذکره تأمل. (ردالمحتار ج۱، ص۱۰۵) قلت ویشکل علی التعلیل بکونه فی مصب الماء التسمیة والدعاء فی الوضوء. فقط والله تعالی اعلم.

۲۲ ذی القعده ۹۸ھ

قطع کردن موي وناخن درحالت جنابت

سوال : درحالت جنابت قطع کردن موی وناخن مکروه تحریمی است یاتنزیهی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : مطلق قول کراهت میسرمیشود بالعموم کراهت تحریمیه مراد میباشد مگردرینجا ازقرائن کراهت تنزیهیه معلوم میشود. قال فی الهندیة حلق الشعر حالة

الجنابة مكروه وهو كذا الفقه الاطاقير كذا في الغرائب. (عالمگیریه ج۵ ص۳۵۸) فقط والله تعالی اعلم
۳۰ شوال ۸۸ھ

حکم ذکر وتلاوت درحالت جنابت

سوال : درحالت جنابت کلمه طیبه، درود شریف وقرآن کریم خواندن جائزاست؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : کلمه طیبه، درود شریف وهرقسم ذکرجائزاست مگر تلاوت قرآنکریم جائزنیست. فقط والله تعالی اعلم . ۲۹ ربیع الآخر سنه ۹۹ هجری

حد آب رسانیدن داخل بینی درغسل

سوال : یک فرض ازفرائض سه گانه غسل آب گرفتن دربینی است، یک دوست بنده میگویدکه رسانیدن آب تانرمه های بینی ضروری است که درکف دست آب گرفته توسط بینی بسوی دماغ کشیده شود یعنی بذریعه تنفس آب را به بینی کشیده شود پس آیا این درست است یا چنانکه دروضوءدربینی آب انداخته میشود این درست است؟ زیراکه هنگام برآمدن آب دربینی تکلیف محسوس میشود. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : داخل استخوان آب رساندن ضروری نیست بلکه جایکه استخوان شروع میشود تا آنجا آب رسانیدن فرض است که با اهتمام معمولی به سهولت ادا شده میتواند. فقط والله تعالی اعلم . ۲۹ ربیع الآخرسنه ۹۹ھ

باب المیاه

درچاه چیزناپاک افتاد وکشیده نمیشد

سوال : درچاه کدام چیزپلید بیافتد وکشیده نشودپس آن چاه را چگونه پاک کرده شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درچاه چیز نجس بیافتدوکشیده نشودپس کشیدن آن ضروری نیست، تنهابه کشیدن آب چاه پاک میگردد، البته اگرعین نجاست بیافتد پس بغیرکشیدن آن چاه پاک نمیشود. اگربه هیچ صورت کشیدن آن ممکن نباشد پس تا آنقدرمدت چاه را استعمال کرده نشود تاوقتیکه ظن غالب نیایدکه نجاست افتاده خاک گردیده است، بعدازگذشتن اینقدرمدت آب چاه را کشیده چاه را پاک کرده شود. قول بعضی فقهاء است که تاشش ماه انتظارکرده شود، ظن غالب است که درمدت شش ماه چیزافتاده گل میگردد. قال فی شرح التنویر الا اذا تعذر کخشبة اوخرقة متنجسة فینزح الماء الی حد لا یملأ نصف الدلو یطهر الکل تبعاً. وفی الشامیة تحت (قوله متنجسة) واشار بقوله متنجسة الی انه لابد من اخراج عین النجاسة کلحم میتة وخنزیر آه قلت فلو تعذر ایضاً ففی القهستانی عن الجواهر لو وقع عصفور فیها فعجزوا عن اخراجه فما دام فیها فنجسة فتترک مدة یعلم انه استحال وصار حمأة وقیل مدة ستة اشهر آه (ردالمحتار ج۱). فقط والله تعالی اعلم. غرة محرم الحرام سنه ۷۳ھ

(درحالت جاری گردیدن ازماشین آب پاک میشود، تفصیل این درتتمه است) . غرة محرم الحرام سنه ۷۳ھ

افتادن پس مانده درچاه

سوال : درچاه کفش افتاد، درین مورد علم طهارت ونجاست نیست پس چاه پاک است یا پلید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربرپلیدبودن کفش یقین نیست پس چاه پاک است. قال فی الشامیة نقلاً عن البحر وقیدنا بالعلم لانهم قالوا فی البقر ونحوه یخرج حیاً لا یجب نزح شیء وان کان الظاهر اشتمال بولها علی افخاذها لکن یحتمل طهارتها بان سقطت عقب دخولها ماءً کثیراً مع ان

الاصل الطهارة الخ (رد المحتار ج۱) ومثله فی الفتح ایضاً. فقط والله تعالی اعلم.

۳۰ ذی الحجة ۷۳ھ

حکم آب مستعمل

سوال: حکم آب مستعمل دروضؤ یاغسل چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: دروضؤ یاغسل آب مستعمل پاک است، لیکن استعمال داخلی این مکروه تنزیهی است وبا این وضؤوغسل درست نیست البته برای نجاست حقیقیه مطهراست یعنی با این چیز نجس شسته شودپاک میگردد. قال فی العلائیة وهو طاهر ولو من جنب وهو الظاهر لکن یکره شربه والعجن به تنزیها للاستقذار وعلی روایة نجاسته تحریماً وحکمه انه لیس بطهور لحدث بل لخبث علی الراجح المعتمد وفی الشامیة (قوله علی الراجح) مرتبط بقوله بل لخبث ای نجاسة حقیقیة فانه یجوز ازالتها بغیر الماء المطلق من المائعات خلافاً لمحمد. (رد المحتار ج۱، ص۱۸۵) فقط والله تعالی اعلم. ۲۹ ذی الحجة ۸۵ھ

جنب درآب دست انداخت

سوال: جنب اگردرآونددست انداخته آب گرفته غسل کرد پس آب پاک میماند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگردردست جنب نجاست ظاهری نرسیده باشد پس آب پاک است مگربه انداختن دست جهت مستعمل شدن آب با آن آب غسل درست نمیباشد. لهذا دست را شسته درآوند بیندازد البته اگربدون دست انداختن صورت دیگری برای گرفتن آب نباشد پس درین صورت بنابر مجبوری این آب مستعمل بشمارنمیرود. مطابق بعضی فتوی اگرتنها انگشتان را درآب بیندازد، کف دست را غوطه نزند آب مستعمل نمیشودمگراین وجه غیر معقول است.

اللّهم الا ان یوجه بتعسر الصون منه. قال فی شرح التنویر بان یغسل بعض اعضائه او یدخل یده او رجله فی جب لغیر اغتراف ونحوه فانه یصیر مستعملا وفی الشمیة تحت (قوله بان یغسل) فی الخلاصة و غیرها ان کان اصبعاً او اکثر دون الکف لا یضر قال فی الفتح ولا یخلو من حاجته الی تأمل وجهه. (رد المحتار ج۱، ص۱۸۳). فقط والله تعالی اعلم. غرة ذی قعده ۹۳ھ

(اشکال وجواب برین تحقیق درتتمه است)

دست انداختن جنب درچنین آوندي که در آن آب نل ریخته جاري باشد

سوال : ازنل درظرف آب ریخته جاری گرددوجنب دست انداختن غسل کند پس آب پاک است یاناپاک؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : این آب پاک است وغسل با آن درست است زیراکه این جاری است. قال فی الهدایة والماء الجاری اذا وقعت فیه نجاسة جاز الوضوء به اذا لم یر لها اثر وقال و الجاری ما لا یتکرر استعماله. (هدایة ج۱، ص۳۱) . فقط والله تعالیٰ اعلم . غرهٔ ذی قعدة ۹۳ھ

حکم قطره هاي آب غسل

سوال : هنگام غسل قطره های آب ازپائین بلندشده درظرف می افتدپس این پاک است یاناپاک؟بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : پاک است وبا آن غسل نیزدرست است زیراکه آب مستعمل ازدیگرآب کم باشد پس آن آب مطهراست البته اگرآب مستعمل زیاد باشد یا هردوبرابرباشند پس با آن غسل درست نیست. قال فی العلائیة فان المطلق اکثر من النصف جاز التطهیر بالکل والا لا. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۸) . فقط والله تعالیٰ اعلم . غرهٔ ذی قعده ۹۳ھ

کودک درآب دست اندازد

سوال : اگرکودک درآب دست اندازدپس آب پاک است یا ناپاک؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : به دست انداختن بچه درآوندآب نجس نمیشود. البته اگرمعلوم شودکه دردست او نجاست رسیده بود پس آب ناپاک میشود. چونکه برکودکان کوچک اعتبارنیست لذاهنگام وجود دیگرآب با آن آب وضوکردن بهترنیست.

ولو ادخل الکفار او الصبیان ایدیهم لا یتنجس اذا لم یکن علی ایدیهم نجاسة حقیقیة فلو ادخل الصبی یده فی الاناء لا یتوضأ به استحسانا ولو توضأ به جاز. (منیة) فقط والله تعالیٰ اعلم

۷صفر ۸۶ھ

گوسفندرا از چاه زنده کشیده شد

سوال : اگر گوسفندی درچاه بیفتدوزنده کشیده شودپس چاه پاک است یا ناپاک؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربرجسم گوسفندکدام نجاست ظاهری نباشد پس چاه پاک است، معهذا بیست دلو کشیدن بهتراست. قال فی العلائیة لواخرج حیاً ولیس بنجس العین ولا به حدث او خبث لم ینزح شئ الا ان یدخل فمه الماء فیعتبر بسورة فان نجساً نزح الکل و الا لا هو الصحیح نعم یندب عشرة فی المشکوک لاجل الطهوریة. کذا فی الخانیة.

قال ابن عابدین (قوله ولیس بنجس العین) ای بخلاف الخنزیر و کذا الکلب علی القول الآخر فانه ینجس البئر مطلقاً و بخلاف المحدث فانه یندب فیه نزح اربعین کما یذکره و بخلاف ما اذا کان علی الحیوان خبث ای نجاسة و علم بها فانه ینجس مطلقاً قال فی البحر و قیدنا بالعلم لانهم قالوا فی البقر و نحوه یخرج حیا لا یجب نزح شئ و ان کان الظاهر اشتمال بولها علی افخاذها لکن یحتمل طهارتها بان سقطت عقب دخولها ماءً کثیراً مع ان الاصل الطهارة آه و مثله فی الفتح (قوله لم ینزح شئ) ای وجوباً لما فی الخانیة لو وقعت الشاة و خرجت حیة ینزح عشرون دلواً لتسکین القلب لا للتطهیر حتی لو لم ینزح و توضأ جاز و کذا الحمار و البغل لو خرج حیاً و لم یصب فمه الماء و کذا ما یؤکل لحمه من الابل و البقر و الغنم و الطیور و الدجاجة المحبوسة. آه و مثله فی مختارات النوازل. (ردالمحتار ج۱، ص۱۹۶). فقط واللّٰه تعالیٰ اعلم. ۱۵ صفر سـ۸۶ـه

حکم افتادن سرگین درچاه

سوال : درچاه تمام تپاله یانصف تپاله سرگین بیفتدوریزه ریزه شود پس چاه پلید میشود یانه؟ واگرپلید میشودپس چقدرآب کشیده شود؟ همچنان درچاه دوقطعه پاروی خر یا اسپ بیفتد پس چاه پاک است یا ناپاک؟ ودرصورت ناپاک بودن چقدرآب کشیده شود؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرچاه درجای واقع است که درآنجا بطورعام آمدورفت جانوران میباشد حفاظت ازآنها دشوار است پس نجاست قلیل جانوران مسئوله معاف است. خصوصاً وقتیکه خشک هم باشند. واگرچاه محفوظ است، شاذ ونادرگاه گاه آنجا به آمد ورفت جانوران سرگین وغیره درچاه بیفتدپس چاه ناپاک میشود وتمام آب ضروری

میگردد. قال فی الشامیة تحت (قوله وبعرتی ابل وغنم) وفی التاتارخانیة ولمیذکر محمد فی الاصل روث الحمار والخثی واختلفوا فیه فقیل ینجس ولو قلیلا او یابساً وقیل لو یابساً فلا واکثرهم علی انه لو فیه ضرورة وبلوی لا ینجس والا ینجس آه (فائدة) قال نوح افندی الروث للفرس والبغل والحمار والخثی بکسر فسکون للبقر والفیل والبعر للابل والغنم والخرء للطیور والنجو للکلب والعذرة للانسان. (رد المحتار ج۱، ص۲۰۳). فقط والله تعالی اعلم. ۹ رجب المرجد ۸۷ھ

پس مانده مرغ باز مکروه است

سوال : پسمانده مرغ پاک است یامکروه تنزیهی یا تحریمی درحالیکه نجاست برمنقار او نرسیده باشد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : پسماندهٔ مرغ پاک است مگردرمرغهای نجاست خواراین تفصیل است که طهارت منقار آنها یقین است پس آب پاک است واگرنجاست منقار آن یقین باشد پس ناپاک است. واگربر هیچ امری یقین نیست پس مکروه تنزیهی است. قال فی الشامیة تحت (قوله طاهر للضرورة) واما المخلاة فلعابها طاهر فسؤرها کذلک لکن لما کانت تأکل العذرة کره سؤرها ولم یحکم بنجاسته للشک حتی لو علمت النجاسة فی فمها تنجس ولو علمت الطهارة انتفت الکراهة. وقال تحت (قوله فی الاصح) انها کراهة تنزیه الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۷) فقط والله تعالی اعلم. ۲۵ رجب ۸۷ھ

شرائط کراهت آب آفتاب

سوال : درحدیث ازاستعمال ماء شمس نهی وارد است. اکنون سوال اینست که تعریف ماء شمس چیست؟ آیا آن آبی که داخل ذخیره ازجهت گرمی گرم شده باشد درین داخل است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : نزداحناف کراهت استعمال ماء شمس مختلف فیه است. راجح اینست که مکروه تنزیهی است این کراهت هم زمانیست که درعلاقه گرم ودروقت گرم باشد وبجزآوند طلا ونقره باشد ودرحالت گرم شدن استعمال کند. قال فی العلائیة وماء قصد تشمیسه بلا کراهة و کراهته عند الشافعیة طبیة و فی الشامیة و ذکر شروط کراهته عندهم (الشافعیة) وهی ان یکون بقطر حار وقت الحر فی اناء منطبع غیر النقدوان یستعمل وهو حار (الی قوله) وفی

الفیة کرة بالمشمس فی قطر حار فی اوان منطبعة (الی قوله) ان المعتمد الکراهة عندنا لصحة الاثر و ان عدمها روایة والظاهر انها تنزیهیة عندنا ایضاً بدلیل عدہ فی المندوبات فلا فرق حینئذ بین مذهبنا و مذهب الشافعی. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۸). فقط والله تعالی اعلم. ۲۲ رجب ۸۸ھ

درآب بوي رنگ آمد پس با آن وضؤ درست است

سوال : جهت سفیدکردن یا رنگ کردن ذخیره یا آوندی بزرگ که درآن آب جمع کرده میشود چند روز آب بوی رنگ میدهد ودرذائقه نیزفرق می آیداین آب را برای وضوغسل استعمال کرده شود جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگراین رنگ را توسط برس خنزیرکرده نشده باشد پس وضوغسل ازآن آب جائزاست اگرچه ازآب بو یا ذائقة رنگ آید. فقط والله تعالی اعلم
یکم صفرسنه ۹۸ هجری

به افتادن پشکل درآوند آب پلید میشود

سوال : پشکل بز یا شتر خشک یاتردرآوند آب بیفتد، مثلاً درذخیره، بشکه وغیره پس آب پاک است یا پلید؟ درحالکیه درین ذخیره پنج من آب می گنجد یاکم ازین؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : آب این ذخیره یا بشکه نجس میشود، البته اگرذخیره زمین دوزباشد ودرجای واقع باشدکه احتراز ازپشکل وغیره مشکل باشد ودرآن آب نیززیادترباشد پس یک یا دوپشکل معاف است. قال شارح التنویر فی فصل البئر و بعرتی ابل و غنم کما یعفی لو وقعتا فی محلب وقت الحلب فرمیتا فوراً قبل تفتت و تلون و قال ابن عابدین (قوله وقت الحلب) فلو وقعت فی غیر زمان الحلب فهو کوقوعها فی سائر الاوانی فتنجس فی الاصح لان الضرورة انما هی فی زمان الحلب لان من عادتها ان تبعر ذلک الوقت والاحتراز عنه عسیر ولا کذلک غیرہ آہ شارح منیة. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۳) فقط والله تعالی اعلم. ۲۳ ربیع الآخر ۸۸ھ

پیمائش حوض ده در ده

سوال : یک حوض طول، عرض وعمق قرارذیل را دارد :

درازی آن ۱۳ فت ٤ اینچ پهنائی آن یازده ونیم فت ودوفت وهشت اینچ عمق آن است آیا این حوض درحکم حوض شرعی ده درده است یانه؟ درصورت درحکم حوض شرعی نبودن تاکنون کسانیکه ازآن حوض وضؤکرده اند یا برای دیگرضروریات استعمال کرده اند درمورد ایشان چه حکم است؟ آیا ایشان نمازوغیره را اعاده کنند؟ برای حوض ده درده بودن لازمی است یاکه این یک صورت شناخت حوض شرعی است؟ وصحیح شناخت حوض شرعی چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : تعریف حوض ده درده اینست که مجموعه رقبه آن یعنی حاصل ضرب طول وعرض آن صد ذراع = ۲۲۵ فت = ۲۰،۹ مترباشد. طریقه معلوم کردن رقبه حوض گرد اینست: مربع $\frac{1}{2}$ قطر×پایٔ لذا قطرحوض گرد ۱۶،۹۳ فت = ٥،۱۶ مترباشد. پس این حوض ده درده میباشد. عمق را اعتبارنیست. رقبة حوض مذکوره ازصد ذراع کم است لهذا درین یقین افتادن نجاست باشد پس نجس میشود تاوقتیکه یقین افتادن نجاست نباشد تا آن وقت برنجس گفتن آن هیچ وجه نیست. فقط والله تعالی اعلم .

۱۷ / جمادی الآخره سنه ۸۹ هـ

داخل شدن انسان پاک درحوض کوچک

سوال : یک حوض دوگزپهن و $\frac{1}{2}$ ۲ گزداز درین زید غسل کرد. برای حاصل نمودن سردی پس این حوض پلید شد یاخیردرحالیکه انسان پاک باشد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرزید باوضؤبود ووی تنها برای حاصل نمودن سردی غسل کردونیت وضؤتازه را نداشت پس این آب پاک است بلکه مستعمل هم نشده است لهذاوضؤکردن ازآن درست است البته اگرازقبل باوضؤنبودیا باوجود وضؤداشتن نیت وضؤراکرده بودپس این آب مستعمل گردید که پاک است مگروضؤوغسل ازآن صحیح نیست ونوشیدن آن مکروه تنزیهی است. قال فی التنویر واستعمل لقربة اورفع حدث وفی الشرح و لومع قربة کوضوء محدث ولو للتبرد فلو توضأ متوضئ لتبرد او تعلیم او لطین بیدہ لم یصر مستعملاً اتفاقا و قال فی شرح قول الماتن او اسقاط فرض هو الاصل فی الاستعمال کما نبه علیه الکمال بان یغسل بعض اعضائه او یدخل یدہ او رجله فی جب لغیر اغتراف و نحوہ فانه یصیر مستعملا لسقوط الفرض اتفاقاً وفی الحاشیة (قوله بان یغسل) ای المحدث اوالجنب بعض اعضائه التی یجب غسلها احتراز

أعن غسل المحدث لحو الفضل. (ردالمحتار ج۱،ص۱۸۳) . فقط واللّٰه تعالیٰ اعلم.
۳ جمادی الاولی سنہ ۹۳ھ

ازشیعه یا مرزائي آب گرفته وضؤکردن

سوال : ازخانه شیعه یا مرزائی یاکافرآب گرفته وضؤکردن جائزاست یانه،نیزنماز میشود یانه؟ وغذای خانه این مردم جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شیعه وقادیانی زندیق اند لذا اینان هیچگونه مالک مال خودنیستند همه مال ایشان درملک بیت المال اندکه برای مساکین حلال است. برای غنی هیچ چیزایشان حلال نیست وذبیحه برمساکین نیزحرام است البته آب گرفتن ازایشان برای غنی وفقیرهمه جائزاست. لانه قبل قبض الزندیق ان لم یکن مملوکا لاحد فللاباحة الاصلیة و الا فللاذن دلالةً.

ذبیحه عام کفارحرام است، دیگراموال برای غنی وفقیرهمه حلال اند. فقط والله تعالی اعلم
۲۳/ صفرسنه ۹۰ه

حکم ماء المراحیض اذا تکرر وتحلل

من مدینة الرسول (صلی الله علیه وسلم)

سوال: ما یقول العلماء المحققون و ارباب الفتوی فی ماء المراحیض ای اذا تکرر و تحلل هل یجوز استعماله للوضوء والغسل ما هو القول المصحح عندکم؛ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

قال فی الهندیة: و الماء الجاری بعدما تغیر احداوصافه وحکم بنجاسته لا یحکم بطهارته ما لم یزل ذلک التغیر بان یرد علیه ماء طاهر حتی یزیل ذلک التغیر. (عالمگیریه ج۱،ص۱۰)

وفی التنویر و یجار وقعت فیه نجاسة (الی قوله) ان لم یر اثره وهو طعم اولون اوریح و قال العلامة ابن عابدین/لو سال دم رجله مع العصیر لا ینجس خلافا لمحمد وفی الخزانة اناءان ماء احدهما طاهر و الآخر نجس فصبا من مکان عال فاختلطا فی الهواء ثم نزلا طهر کله و لو اجری ماء الانائین فی الارض صار بمنزلة ماء جار آه و نحوه فی الخلاصة و نظم المسئلة المصنف فی منظومته تحفة الاقران و فی الذخیرة لو اصابت الارض نجاسة فصب علیها الماء فجری قدر ذراع طهرت الارض والماء طاهر بمنزلة الماء الجاری

ولو اصابها المطر وجری علیها طهرت ولو کان قلیلاً لم یجر فلا. (رد المحتار ج۱، ص۱۴۲) وقال ایضاً اذا رسب الزبل فی القساطل ولم یظهر اثرہ فالماء طاهر واذا وصل الی الحیاض فی البیوت متغیراً ونزل فی حوض صغیر او کبیر فهو نجس وان زال تغیرہ بنفسه لان الماء النجس لا یطهر بتغیر بنفسه الا اذا جری بعد ذلک بماء صاف فانه حینئذ یطهر فاذا انقطع الجریان بعد ذلک فان کان الحوض صغیراً والزبل راسب فی اسفله تنجس مالم یصر الزبل حمأة وهی الطین الاسود فانه اذا جری بعد ذلک بماء صاف ثم انقطع لا ینجس. (رد المحتار ج۱، ص۱۴۲)

ثبت من العبارات المزبورة ان الماء النجس الذی لم یتغیر احد اوصافه بالنجاسة یطهر بمجرد جریانه بالماء الطاهر والماء المتغیر لا یطهر الا ان یزول التغیر ثم جری بعد ذلک بماء طاهر واما الجریان بدون الاختلاط بالماء الطاهر فلا یطهر اصلاً. فقط والله تعالی اعلم. ۲۲ شعبان ۹۵ھ

طریقه پاک کردن چاه چشمه دار

سوال : درچاه یک مسجد جامع جوجة سگ افتاده مرد ونیاماسیده بودکه کشیده شد. این چاه چشمه داراست. به کشیدن اب آب این خشک نمیشود. یک مولوی صاحب بر کشیدن سه صد دلوفتوی داده است که ازآن چاه سه صد دلو آب کشیده شود بلاشک وشبه پاک میشود بنابرین فتوی سه صد دلوکشیده شد وآنراپاک پنداشته شد. اکنون یک مولوی صاحب دیگرمصراست که به کشیدن سه صد دلوچاه هرگزپاک نمیشودبلکه برکشیدن تمام آب اصرارمیکندکه عمق پهنائی این چاه را پیمانه نموده همانقدرچاه عمیق وعریض حفرنموده آنرا پرکرده شود سپس آب پاک میشود. نیزطریقة دوم این رامیگویدکه عمق آب را پیمانه نموده کشیدن را شروع کرده شود. دریک ساعت آب چقدرپائین رود همانقدر وهمانقدر ساعت آب کشیده شود. مثلاً آب ده گزعمیق است وبه یک ساعت کشیدن آب یک گزکم شد پس ده ساعت آب کشیده شود. اگر درکشیدن انسانها دشوارباشدپس پمپ آب دور موجوده را طلبیده تمام آب راکشیده شود. مولوی صاحب مؤخرالذکرمیگویدکه درکتاب بهشتی زیور وتعلیم اسلام ذکرکشیدن دوصد دلو نیست ودرکتاب بهارالشریعت به مسلک بریلوی کشیدن تمام آب را ذکرکرده است. سه صد دلو درین هم ذکرنیست اکنون برمسئله کدام مولوی صاحب عمل کرده شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : چون امکان ختم شدن آب نباشدپس این سه صورت برای

پاک کردن چاه صحیح اند که درسوال مذکوراند. دربهشتی زیورذکرکشیدن سه صد دلوموجوداست. فقط والله تعالی اعلم . ۲۷/ ربیع الآخرسنه ۸۹ هـ

طریقه پاک کردن حوض کوچک

سوال : ذخیرهٔ آب ساخته شده درصحن خانه یا ذخیره بناشده دربام ناپاک شود پس طریقه پاک کردن این چیست؟ اگرذخیره زمین وذخیره بام پایپ درمیان این هردو سپس پایپ های که ازذخیرهٔ بام به غسلخانه هاوغیره آمده است کل رقبه طول وعرض مجموعه این همه صد گزشودپس آیا این درحکم ده درده میباشد که به افتادن نجاست پاک نشود؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : پایپ درمیان هردوذخیره وپایپ های که ازذخیره بالابه غسلخانه هاوغیره وصل شده است همه را درده درده شمارکردن صحیح نیست زیراکه آن طول وعرض معتبراست که با سطح بالاملحق نباشد. لین پایپ چونکه ازآب پرمیباشد لذا مثال این چنین حوض مسقف میباشدکه آب آن باسقف آن پیوسته باشد، نیزپایپ که ازذخیره پائین به ذخیره بالاوصل شده است جایکه به ذخیره بالاوصلم یگرددآنجا اتصال آب آن باآب ذخیره بالانمی باشد لذا رقبه هردو ذخیره را بالکل علیحده حساب کرده میشود.

طریقه تطهیراین ذخیره ها اینست که درذخیره زمینی وقتیکه ازبیرون آب می آمددرین وقت گولهٔ آنرا رهاکرده شودیا باآن کدام وزن وغیره بندیده شودتاکه گوله باآب بلندشده راه آب را که ازبیرون می آید بندنسازد همچنان آب بیرونی ادامه یابد.چون ذخیره پرشده آب ازبالای آن جاری گردد پس جهت جاری گردیدن آب ذخیره پاک میشود. ذخیرهٔ بالارا اینچنین پاک کرده میشودکه بذریعه ماشین این ذخیره را تاحدی پرکرده شودکه ازپایپ بالا آب جاری گردد، بظاهردرین صورت تطهیراین اشکال معلوم میشودکه ازماشین کشنده آب گرفته تا کف ذخیره زمینی پایپ میباشدکه ازآب نجس پرمیباشد، همچنان ذخیرهٔآب بالا نجس شد پس ازین ذخیره درپایپ های که به غسلخانه وغیره وصل شده اند آب نجس میباشد، به جاری کردن آب ازبالای این ذخیره ها برآبی که داخل این پایپها است هیچ اثرنمی افتد پس آب داخل آنها چگونه پاک شود؟ جواب آن اینست که مسئله تطهیرما خارج ازقیاس است، تقاضای قیاس اینست که چیزی بعدازیکبارپلیدشدن درهیچ صورتی

پاک نشود زیراکه برای تطهیرآن هرآن آبی که به آن رسد آن آب خود پلید میشودمطابق قاعدهٔ شرعی تطهیربه جاری کردن اب نجس آب متصل به آن نیزپاک میشود. چنانچه اگرحوض بسیارعمیق باشدکه به جاری کردن آب ازبالای آن درته آن هیچ امکان رسیدن اثرنباشد پس بالاتفاق به جاری کردن آب ازبالای آن تاکف آن تمام آب پاک میشود. همچنان همین مسئله درآب داخل پایپهااست، چونکه ذخیره با پایپ ها متصل است لذا به جاری کردن آب ازذخیره آب داخل پایپها نیزپاک بشمارمیرود.

یک صورت دیگرتطهیرذخیره این هم است که ذخیره زمینی نجس شودپس وقتیکه درین ازبیرون آب می آمد درآن وقت بذریعه ماشین کشیدن آب این ذخیره را شروع کرده شود پس این ماء جاری بشمارمیرود وذخیره بالارا اینچنین پاک کرده شودکه بذریعهٔ ماشین بالا کردن آب را درآن شروع کرده شود وپایپ های که ازین ذخیره به غسل خانه وغیره وصل شده است همه آنهارا بازکرده شود درین صورت درذخیره زمینی آب ازبالا داخل میشود مگر ماشین ازکف این ذخیره آب را می کشد. همچنان درذخیره بالا بذریعه ماشین آب ازبالا داخل میشودبه رهاکردن پایپ های که به پائین وصل شده اند ازقسمت پائین ذخیره بالا آب خارج میگردد.

با این طریقه جاری گردیدن آب برای طهارت کافی است یانه؟ درین حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی تردد ظاهرفرموده اند.

قال فی الشامیة تحت (قوله و یخرج من آخر) ثم ان کلامهم ظاهر ان الخروج من اعلاه فلو کان یخرج من ثقب فی اسفل الحوض لا یعد جاریاً لان العبرة لوجه الماء (الی قوله) ولم ار المسألة صریحاً نعم رأیت فی شرح سیدی عبد الغنی فی مسألة خزانة الحمام التی اخبر ابو یوسف برؤیة فأرة فیها قال فیه اشارة الی ان ماء الخزانة اذا کان یدخل من اعلاها و یخرج من انبوب فی اسفلها فلیس بجار اھ و فی شرح المنیة یطهر الحوض بمجرد ما یدخل الماء من الانبوب و یفیض من الحوض هو المختار لعدم تیقن بقاء النجاسة فیه و صیرورته جاریاً اھ و ظاهر التعلیل الاکتفاء بالخروج من الاسفل لکنه خلاف قوله و یفیض فتأمل وراجع. (ردالمحتار ج۱، ص۱۸۵)

علامه ابن عابدین رحمه الله درمنهیه ردالمحتار ازحاشیه اشباه جزئیه قرارذیل را نقل فرموده است. اقول رأیت بعد کتابتی لهذا المحل فی حاشیة الاشباه و النظائر فی آخر الفن الاول للعلامة الکفیری التی

تلقاها عن شيخه الشيخ اسمٰعيل الحائك مفتى دمشق ما نصه مسألة اذا كان فى الكوز ماء متنجس فصبّ عليه ماء طاهر حتى جرى الماء من الانبوب بحيث يعد جريانا ولم يتغير الماء فانه يحكم بطهارته آه مدنه (ردالمحتار ج ۱، ص ۱۸۰)

ازين جزئيه تائيداين ميشودكه براى طهارت ذخيره جارى شدن آب ازپائين كافى است زيراكه ناله آونددروسط آوندميباشد. فقط والله تعالى اعلم . ۱۸/ جمادى الآخره سنه ۹۶ھ

تطهيرنال دستي

سوال : دربمپ دستی که از زمین آب کشیده میشود نجاست بیفتدپس آنرا چگونه پاک کرده شود؟ آیا باکشیدن اندکی آب این بحکم آب جاري گردیده پاک میشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : به کشیدن آب توسط نال دستی این آب درحکم ماء جاری نمیگردد زیراکه کدام آبی که بیخ نل می آید آن ازمسامات زمین تراویده می آید واین شرعاً درحکم دخول نیست، چنانچه بنابرهمین فرق سوزن (پیچکاری را) مفسد صوم قرارداده نشده است. همچنان درچاه ازمسامات زمین آب داخل میشود باوجود این به کشیدن چند دلو ازچاه یا به کشیدن آب باماشین بالاتفاق چاه پاک نمیشود، همچنان برای تطهیرپمپ دستی کشیدن اندک آب کافی نیست. بعضی حضرات پمپ دستی را درحکم چاه قرارداده فرموده اندکه به کشیدن تمام آب داخل نال پمپ پاک میشود مگردرقیاس کردن پمپ رابه چاه این اشکال است که آب چاه ازمسامات زمین برآمده به جریان طبعی خودمحدودمیماندوآب نل آب راکشیده ازسطح زمین نیز بالا می آورد، با این لحاظ نل درحکم آوند معلوم میشود، علاوه ازین مانند کف ودیوارهای چاه تطهیرمتعذراست وتطهیرپمپ متعذرکجا متعسرنیزنیست، لذا طریقه تطهیرپمپ دستی اینست که چقدرآب که داخل آن است همه آنرا کشیده شود بعدازکشیدن همه آن مزیدآنقدرآب کشیده شودکه بدان تمام پیپ سه را سه بارشسته شود، طریقه معلوم کردن آب داخل پیپ اینست که مربع ۱/۲ قطر× پائ × عمق، همچنان حجم آب را معلوم نموده مطابق این پیمایش آب کشیده شود. اگرعمق آب معلوم شده نمیتوانست پس برظن غالب عمل کرده شود، طریقه آسانتراینست که ازبالای پمپ آنقدرآب انداخته شودکه پیپ پرشده ازبالای آن آب جاری گردد درین

صورت ازجهت جاری گردیدن این آب پاک میشود.

قال العلامة ابن عابدین/ ان دلواً تنجس فافرغ فیه رجل ماءً حتی امتلأ و سال من جوانبه هل یطهر بمجرد ذلک ام لا و الذی یظهر لی الطهارة لاخذ مما ذکرناه هنا و مما مر من انه لا یشترط ان یکون الجریان بمدد (و قال فی المنیة) الول رأیت بعد کتابتی لهذا المحل فی حاشیة الاشباه والنظائر فی آخر الفن الاول للعلامة الکفیری التی تلقاها عن شیخه الشیخ اسمٰعیل الحائک مفتی دمشق ما نصه مسألة اذا کان فی الکوز ماء متنجس فصب علیه ماء طاهر حتی جری الماء من الانبوب بحیث یعد جریاناً ولم یتغیر الماء فانه یحکم بطهارته آه منه. (ردالمحتار ج۱، ص۱۸۰) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۱۸ جمادی الآخر سـ ۹۶ ھ

(مزید تحقیق درتتمه است) فقط والله تعالی اعلم

درآب ناپاک کوزه آب پاک انداخته ریزانده شود کوزه پاک میشود

سوال : مشهوراست که درکوزه زاغ دهن اندازد پس درآن دیگرآنقدرآب انداخته شودکه کوزه را پرکرده چیزی آب بیرون ریزد پس کوزه پاک میشود، این تاچه حدصحیح است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درین صورت ازجهت جاری گردیدن آب پاک میشود.

قال العلامة ابن عابدین/ ان دلواً تنجس فافرغ فیه رجل ماءً حتی امتلأ و سال من جوانبه هل یطهر بمجرد ذلک ام لا و الذی یظهر لی الطهارة لاخذ مما ذکرناه هنا و مما مر من انه لا یشترط ان یکون الجریان بمدد (و قال فی المنیة) الول رأیت بعد کتابتی لهذا المحل فی حاشیة الاشباه والنظائر فی آخر الفن الاول للعلامة الکفیری التی تلقاها عن شیخه الشیخ اسمٰعیل الحائک مفتی دمشق ما نصه مسألة اذا کان فی الکوز ماء متنجس فصب علیه ماء طاهر حتی جری الماء من الانبوب بحیث یعد جریاناً ولم یتغیر الماء فانه یحکم بطهارته آه منه. (ردالمحتار ج۱، ص۱۸۰) فقط والله تعالیٰ اعلم

۱۸ ربیع الآخر سـ ۹۷ ھ

قریب چاه کهنه چاه حفرنمودن

سوال : چه میفرمایندعلماء دین درین واقعه که چاهی که درآن آب مستعمل وضوجمع میشد بعضی اوقات نجاست نیزانداخته میشداکنون ازچند ماه بدینسوآن چاه خشک شده است ودرآن خاک پرکرده بندکرده شده است وتقریباً به فاصله هفت فت قریب آن چاه بند کرده شده یک چاه جدید حفرکرده شد ازآن آب شیرین برآمده است. با آب آن وضوغسل

میکنند ومینوشند. یک چاه سوم که ازچاه دوم یازده گزیعنی بفاصله شانزده فت ازنخست موجود است. درین وقت آب وضؤمیریزد وگاهی گاهی درآن ناپاکی نیزمی افتد اکنون حل طلب مسئله اینست که درطهارت این چاه دوم بعضی شک میکنند، وبعضی قائل مطلق طهارت اند قول فیصل چیست؟ خصوصاً وقتیکه درینجا بسیارقلت آب است. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درین اصل معیاراینست که درآب چاه اثرنجاست یعنی رنگ، یا مزه ظاهرنباشد آن حضراتیکه یک مقدارفاصله متعین نموده اند آنان بنابرتجربة زمین خود این تحدیدرابیان فرموده اندکه درهرجاکارآمد نیست لذا زمین دررخاوت وصلابت مختلف میباشد.

قال فی الدر قبیل احکام السؤر (فرع) البعد بین البئر و البالوعة بقدر ما لا یظهر للنجس اثر، و فی الشامیة اختلف فی مقدار البعد المانع من وصول نجاسة البالوعة الی البئر ففی روایة خمسة اذرع و فی روایة سبعة، وقال الحلوانی المعتبر الطعم او اللون او الریح فان لم یتغیر جاز والالا ولو کان عشرة اذرع و فی الخلاصة و الخانیة و التعویل علیه و صححه فی المحیط بحر و الحاصل انه یختلف بحسب رخاوة الارض و صلابتها و من قدره اعتبر حال ارضه. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۳) فقط والله تعالی اعلم

۱۳ جمادی الآخر سـ ۹۹ ھ

حکم پسمانده خر واسپ

سوال: حکم پسماندۀ اسپ وخیرچیست، پاک است یامکروه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : پسماندۀ اسپ طاهر و مطهر است وطهارت وطهوریت پسماندۀ خر مشکوک است لذا نوشیدن این جائز نیست و وضؤبا آن درست نیست اگر دیگر آب نباشد پس با آن آب وضؤهم کرده شود وتیمم نیزواگردرچاه بیفتدپس تمام آب راکشیده شود. قال فی شرح التنویر وما کول لحم ومنه الفرس فی الاصح ومثله مالادم له طاهر الفم لیس للکل طاهر طهور بلا کراهة وفی التنویر وسؤر حمار وبغل مشکوک فی طهوریته لا فی طهارته آه ورجح ابن عابدین رحمه الله الشک فی الطهارة ونقل عن الفتح انه تظافر کلامهم علی انه ینزح منه جمیع ماء البئر. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۹). فقط والله تعالی اعلم . ۵ رمضان المبارک ۹۹ ھ

بَابُ التَّيَمُّمِ

درصورت وجود آب بنابرخوف فوت وقت تیمم جائزنیست

سوال : اگرآب موجوداست مگربه وضوکردن اندیشه ختم شدن وقت است پس تیمم نموده نمازگزاریدن درست است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : به تیمم نماز نمیشود. البته صورت بهتراینست که تیمم نموده نمازبگذاردوبعدازوقت، وضونموده قضاء آورد. قال فی التنویر من عجز عن استعمال الماء لبعده میلا. (الی قوله) تیمم و فی الشامیة (قوله لبعده) الضمیر یرجع الی من ط و قید بالبعد لانه عند عدمه لا یتیمم و ان خاف خروج الوقت فی صلوٰۃ لها خلف خلافا لزفر وسیذکر الشارح ان الاحوط ان یتیمم و یصلی ثم یعید و یتفرع علی هذا الاختلاف ما لو ازدحم جمع علی بئر لا یمکن الاستقاء منها الا بالمناوبة او کانوا عراة لیس معهم الا ثوب یتناوبونه و علم ان النوبة لا تصل الا بعد الوقت فانه لا یتیمم و لا یصلی عاریا بل یصبر عندنا و کذا لو اجتمعوا فی مکان ضیق لیس فیه الا موضع یسع ان یصلی قائما فقط یصبر و یصلی قائما بعد الوقت کعاجز عن القیام و الوضوء فی الوقت و یغلب علی ظنه القدرة[۱] بعده و کذا من معه ثوب نجس و ماء یلزمه غسل الثوب و ان خرج الوقت بحر ملخصا عن التوشیح. (شامیة ج۱) . وایضا فی شرح التنویر لا یتیمم لفوت جمعة ووقت ولو وترا لفواتها الی بدل و قیل یتیمم لفوات الوقت قال الحلبی فالاحوط ان یتیمم و یصلی ثم یعید و فی الشامیة تحت (قوله قال الحلبی) و نظیر هذا مسألة الضیف الذی خاف ریبة فانهم قالوا یصلی ثم یعید (شامیة ج۱) فقط والله تعالی اعلم

۲۶ ذی الحجة

درسردي اگر آب گرم کند پس وقت ختم میشود

سوال : موسم سردی است. درمیان شب بریک شخص غسل فرض میگردد پس وی با این فکرمی خوابدکه پیش ازنمازفجربرخاسته غسل میکنم. لیکن وی ازخواب بعدازصبح

۱- ای قبل خروج الوقت الثانی کمن عرض له العذر بعد دخول الوقت ثم انقطع فی اثناء الوقت الثانی فانه یعید تلك الصلوٰة. ۱۲ رشید احمد

صادق یعنی پانزده دقیقه پیش ازطلوع آفتاب بیدارمیشود. اکنون اگرفوراً برخاسته باآب نل غسل کندپس پیش ازطلوع آفتاب نمازگزاریده میتواند لیکن جهت غسل کردن با آب سرد نل یقیناً وی بیمارمیشود. واگرآب گرم کند پس در۱۵ دقیقه آب گرم کرده غسل کرده نمیتواندپس درین صورت نمازرا چگونه وچه وقت اداء کند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درصورت مسئوله با آب سرد غسل کرده فوراً درجامه گرم بپیچد. اگرباوجوداین ظن غالب مرض باشدپس آب گرم کرده غسل کند ووقت ختم شدپس قضاء آورد البته بهترانیست که درین وقت تیمم نموده نماز بگذارد بعداً با آب گرم غسل نموده قضاء آورد. **کما حرر ناقی من یخاف فوت الوقت لو اشتغل بالوضوء. فقط والله تعالی اعلم**

۷ / صفر سنه ۹۶ هجری

درقطار «رهیل» تیمم جائزاست یانه؟

سوال : در قطار یا موتراندیشه خوف قضاء شدن نماز باشدپس تیمم کردن جائزاست یانه؟ برخختخه قطاریا برچادرآهن موترتیمم جائزمیباشدیانه درحالیکه راننده به گفتن توقف نمیکند. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درریل وموتربه تیمم برای صحت نمازشرائط قرارذیل اند

(۱)درهیچ یکی ازذخیره های قطارهم آب نباشد.

(۲) درراه داخل یک میل شرعی(۱٫۸۳ کیلومتر) درهیچ جای علم وجودآب نباشد.

(۳) اگربرتختهٔ قطار یا موتر آنقدرغبارباشدکه بخوبی بدست برسد پس برآن تیمم کند.

(٤) ایستاده نماز بگذارد.

(۵) قبله رو بخواند. قبله معلوم نباشدپس بعدازغوربهرطرف دل شهادت دهد بهمان طرف رخ نماید. بریکی ازین شروط قدرت نداشت پس هرطوری ممکن باشد بگذارد مگربعداً قضاء آورد. **قال فی الدر المختار (اوخوف عدو) کحیة اونار علی نفسه ولو من فاسق اوحبس غریم او ماله ولو امانة ثم ان نشأ الخوف بسبب وعید عبد اعاد الصلاة والا لا لانه سماوی. وقال فی رد المحتار تحت (قوله ثم ان نشأ الخوف الخ) اعلم ان المانع من الوضوء ان کان من قبل العباد کاسیر منعه الکفار من الوضوء ومحبوس فی السجن ومن قیل له ان توضأت قتلتك جاز له التیمم ویعید الصلاة اذا زال المانع کذا فی الدرر والوقایة.(رد المحتار ج۱،ص۲۱۷) فقط والله تعالی اعلم. غرهٔ ذی الحجة ۸۲ھ**

تیمم غسل براي وضؤنيز كافي است

سوال: شخص جنب مریض است، وضؤ برای وی مضرنیست مگرغسل بروی مضراست در چنین صورت بنیت غسل وضؤکندیا نخست بنیت غسل تیمم کندسپس وضؤکند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: برای غسل ووضؤهردویکتیمم کافی است بعدازآن وضؤبشکند پس دورابه وضؤکند.

قال فی الشامیة وفی القهستانی اذا کان للجنب ماء یکفی لبعض اعضائه اوللوضوء تیمم ولم یجب علیه صرف الیه الا اذا تیمم للجنابة ثم احدث فانه یجب علیه الوضوء لانه قدر علی ماء کاف الخ (رد المحتار ج۱، ص۲۱۲). فقط والله تعالی اعلم ۱۲ محرم سـ۹۵ـه

برجنب اندیشه مرض ازسردي باشد پس تیمم جائزاست

سوال: زیداحتلام شدمگرازجهت سردی سخت خطره نقصان است پس تیمم کرده میتواند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگرآب گرم میسرنشود یا با این هم ظن غالب ضررباشد پس تیمم جائزاست.

قال فی التنویر من عجز من استعمال الماء لبعده میلاً اولمرض اوبرد وفی الشرح یهلك الجنب او یمرضه ولو فی المصر اذا لم تکن له اجرة حمام ولا ما یدفئه.(ردالمحتار ج۱،ص۲۱۶) فقط والله تعالی اعلم

۱۶ رمضان المبارک سـ۸۷ـه

بردست ها زخم باشد پس تیمم کند

سوال: بردستهای یک شخص دانه برآمده است پس آیا این شخص تیمم کرده میتواند یاکه توسط کسی دیگری وضؤکند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگربرهردودستانش زخم باشد وبرآنهاآب نقصانده باشد پس تیمم درست است. البته اگر کدام شخص دیگری وضؤکناننده باشد پس در جواز تیمم اختلاف است. ارجم واحوط عدم جوازاست. قال فی شرح التنویر ولو بیدیه (ای شقاق) ولا یقدر علی الماء یتیمم و قال ابن عابدین رحمه الله زاد فی الخزائن و صلاته جائزة عنده خلافاً لهما. (رد المحتار ج۱،ص۹۰)و فی تیمم شرح التنویر تیمم لو الجرح بیدیه و ان وجد من یوضئه خلافاً لهما. و قال ابن

عابدین رحمه الله لکن عبر عن هذا فی القنیة و المجتبی بقیل جازماً بالتفصیل وهو الموافق لما مرّ فی المریض العاجز من انه لو وجد من یعینه لا یتیمم فی ظاهر الروایة فتنبه لذلک. (رد المحتار ج۱،ص۲۳۸) فقط و الله تعالیٰ اعلم. ۲۰ ربیع الآخر سـ۹۷ـه

برکدام چیزها تیمم جائزاست؟

سوال: آیا با این چیزها تیمم کرده میشود؟

(۱) صراحی، کوزه، خم وغیره خواه دراینها آب پرباشدیانه بلکه خشک باشدوبرآنها گرد نباشد.

(۲) دیواری که برآن سفیدی شده باشد خواه به چونه خالص یا درچونه نیل یا کدام رنگ دیگر آمیخته شده باشد.

(۳) زنان عموماً خاک راترک نموده جمع میکنند وبعدازخشک شدن آن با آن تیمم میکنند

(٤) باخاکستر دیکدان خواه این خاکسترازچوب وغیره کدام چیزپاک باشد یا ازسرگین وغیره که بعدازخشک شدن آتش نموده خاکسترشده باشد.

(۵) برسیت قطار یااتوبوس وموتروغیره خواه برآن گرد وغبارباشدیانه یامعمولی گرد باشد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درسه شماره اول به اشیاء مذکوره تیمم جائزاست. باشماره چهارم جائزنیست ودرشماره پنجم گردباشدجائزاست وگرنه جائزنیست. قاعده اینست که چیزیکه به نسوزانیدن بسوزد، به آب نکردن آب شود برآن تیمم جائزاست مگربرخاکسترجائزنیست وچیزیکه بسوید یا آب شود برآن تیمم جائزنیست مگربر چونه جائزاست. قال فی التنویر بطاهر من جنس الارض وان لم یکن علیه نقع فلا یجوز بمنطبع ومترمد وفی الشرح الارماد الحجر فیجوز کحجر مدقوق او مغسول وحائط مطین او مجصص واوان من طین آه وقال فی الشامیة (قوله من جنس الارض الخ) الفارق بین جنس الارض وغیره ان کل ما یحترق بالنار فیصیر رماداً کالشجر والحشیش او ینطبع ویلین کالحدید والصفر والذهب والزجاج ونحوها فلیس من جنس الارض ابن کمال عن التحفة آه (ردالمحتار ج۱،ص۲۲۰). فقط والله تعالیٰ اعلم. ۳۰ ربیع الثانی سـ۸۹ـه

درتیمم خلال ریش سنت است

سوال: درتیمم خلال ریش مستحب است یاسنت یا واجب؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درتیمم خلال ریش سنت است.

قال فی الشامیة وفی الفیض ویخلل لحیته واصابعه ویحرك الخاتم والقرط کالوضوء والغسل آه قلت لکن فی الخانیة ان تخلیل الاصابع لا بد منه لیتم الاستیعاب وقال فی البحر و کذا نزع الخاتم او تحریکه آه فبقی تخلیل اللحیة من السنن.(ردالمحتار ج۱،ص۲۱۳). فقط والله تعالی اعلم ۱۰ ذی القعدة ۸۹ هـ

براکثراعضاي وضؤ زخم باشد پس تیمم کند

سوال : بردست وپا وچهره کسی دانه های خارش باشدوآب نقصانده باشد پس آیا این شخص برای غسل ووضؤتیمم کرده میتواند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربراکثراعضاء وضؤ(چهر، هردودست، هردوپا) زخم باشد پس تیمم کند وگرنه اعضاء صحیح را بشوید وبرزخمی مسح کند. حکم غسل نیزهمین است مگردرین بجای عدد اعضاء پیمایش تمام بدن را دیده میشود، اگربربدن زائدازنصف زخم باشد پس تیمم کندواگربرنصف بدن یاکم ازآن باشدپس مسح کند. اگربه انداختن آب بر بدن درست قسمت زخمی را ازآب نگاهداشتن مشکل باشد پس آنقدرقسمت درست نیز در حکم زخم بشمار میرود. قال فی شرح التنویر تیمم لو کان اکثره ای اکثر اعضاء الوضوء عدداً وفی الغسل مساحةً مجروحاً او به جدری اعتباراً للاکثر وبعکسه یغسل الصحیح ویمسح الجریح و کذا ان استویاً غسل الصحیح من اعضاء الوضوء ولا روایة فی الغسل ومسح الباقی منها وهو الاصح لانه احوط فکان اولی وفی الشامیة (قوله وبعکسه) وهو لو کان اکثر الاعضاء صحیحاً یغسل الخ لکن اذا کان یمکنه غسل الصحیح بدون اصابة الجریح والا تیمم حلیة فلو کانت الجراحة بظهره مثلا واذا صب الماء سال علیها یکون ما فوقها فی حکمها فیضم الیها کما بحثه الشرنبلالی فی الامداد وقال تحت (قوله ولا روایة فی الغسل) ورجح فی البحر تصحیح الثانی (ای الغسل والمسح) بانه احوط وتبعه فی المتن. (ردالمحتار ج۱، ص۲۳۷). فقط والله تعالی اعلم ۲۴ ربیع الثانی ۹۷ هـ

تیمم براي نمازجنازه وسنت مؤکده

سوال : اگرنمازجنازه تیارباشد وبه وضؤمصرف شود پس اندیشه ختم شدن نمازاست پس درین صورت تیمم نموده درجنازه شریک شدن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قاعده ایست که اگراندیشه فوت شدن کدام عبادت باشد وآنرا قضاء هم آورده نشود پس باوجود موجودبودن آب برای وی تیمم جائزاست. لذا

اگرقبل ازتکبیرآخری نماز جنازه امیدشرکت باشدپس تیمم جائزنیست وگرنه تیمم نموده شریک شده میتواند. حکم نماز عید نیزهمین است که خوف امام فراغ باشد پس تیمم نموده شرکت کند. همچنان چونکه سنن مؤکده قضاء ندارد لهذا اندیشه فوت شدن اینها باشد پس بازهم باوجود موجودبودن آب تیمم نموده سنت را بخواند. قال فی شرح التنویر وجاز لخوف فوت صلاة جنازة ولو جنبا او حائضا ولو جيء باخرى ان لم يكن له فرصة بينهما او فوت عيد بفراغ امام او زوال شمس (الى قوله) لان المناط خوف الفوت لا الى بدل ولكسوف وسنن رواتب. (ردالمحتار ج۱ ص۲۲۳) فقط والله تعالى اعلم. ۲۵ ربیع الثانی سـ۹۷ـه

براي تلاوت تيمم كرد پس با آن نماز گزاردن درست نيست

سوال: برای یک مریض آب مضراست، پس وی برای تلاوت قرآن مجید تیمم کرد پس با این تیمم نمازخوانده میتواند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: قاعده اینست که اگربرای چنین عبادت تیمم کردکه خود مقصود بالذات باشد وبرای آن طهارت نیزضروری باشدپس با این تیمم نمازدرست است وگرنه درست نیست. هردو شرائط مذکوره را یابیده شودپس با این نمازمیشود، واگر هردو شرائط یا یکی ازآنها مفقود باشد پس با این تیمم نمازگزاریده نمیشود. پس اگرشخص بی وضو برای تلاوت زباتی تیمم کرد پس درین شرط دوم مفقود است یعنی طهارت ضروری نیست واگربرای دست زدن قرآن کریم تیمم کرد پس شرط اول مفقود است یعنی این عبادت مقصوده نیست لذا درین هردوصورت با این تیمم نمازگزاریده نمیتواند. البته اگربوقت تیمم تنها بجای نیت تلاوت نیت طهارت کامله راکندپس با این نمازنیزدرست است واگرجنب به نیت تلاوت تیمم کرد پس وی با این تیمم نمازگزاریده میتواندزیراکه تلاوت عبادت مقصوده است وبرای وی طهارت ازجنابت نیز شرط است. قال العلامة ابن عابدين رحمه الله (قوله لم تجز الصلوة به) اى لفقد الشرط وهو امران كون المنوى عبادة مقصودة و كونها لا تحل الا بالطهارة اما فى دخول المسجد ففى المحدث فقد الامران وفى الجنب فقد الاول واما فى القراءة للمحدث فلفقد الثانى ولا يراد الجنب هنا لما تقدم قريبا من قوله او جنبا فكالثانى اى فتجوز الصلاة به واما المس مطلقا فلفقد الاول. (ردالمحتار ج۱ ص۲۲۶). فقط والله تعالى اعلم

۲۵ ربیع الآخر سـ۹۷ـه

باب المسح علي الخفين والجبيرة

شرائط صحت مسح برموزه ها

سوال : شرائط مسح کردن برموزه ها چیست؟ وبرچگونه جرابها مسح کردن صحیح است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : فی شرح التنویر الثخنین بحیث یمشی فرسخا و یثبت علی الساق بنفسه ولایری ما تحته ولا یشف.

ازین روایت معلوم شدکه موزه خواه پشمی باشد یاتاری. درآنها شرائط ذیل موجودباشد پس برآنهامسح کردن جائز است وگرنه نیست.

(۱) آنقدر دبل وفربه باشدکه اگربغیرکفش آنهارا پوشیده سه میل شرعی سفرکرده شود پاره نشود. میل شرعی علی الراجح چهارهزارذراع است. وفقهاء رحمهم الله تعالی دریک قدم $\frac{1}{2}$ ۱ ذراع حساب کرده اند باین حساب سه میل شرعی = ۸ هزارقدم میشود.

(۲) آنهارا پوشیده برساق بندیده نشودپس پائین نیفتند. واین نیفتادن ازجهت ضخیم بودن آنها باشد اگرازجهت تنگ بودن باشدیا ازجهت داشتن تارهای پلاستکی باشد پس مرآنرا اعتباری نیست.

(۳) ازآنها آب داخل نشود.

(٤) ازآنها پا ها بنظرنیاید(ردالمحتارص۲٤۸ج۱) فقط والله تعالی اعلم

۲/ ذی الحجه سنه ۸۵ هجری

احکام مسح برموزه ها

سوال : عبارت قرارذیل را ازکتاب یک محقق تحریرمینمایم اندکی بخوانید وچیزیکه فهم من است درست فرمائید. قراءت نافع، عبدالله بن عامر، حفص، کسائی ویعقوب "أرجُلَکُم" (بالفتح) ازین حکم شستن پای ها ثابت میشود وقراءت عبدالله بن کثیر، حمزه بن حبیب، ابو عمروبن العلاء وعاصم "أرجُلِکُم" (بالکسر) است ازین حکم مسح کردن برپای ها ثابت میشود، ازعمل آنحضرت ﷺ ظاهراست که دراصل درابنها تضادنیست بلکه این برای

دو حالات مختلف بسوی دواحکام جداگانه اشاره میکند. انسان بی وضؤمیخواست وضؤکند پس بایدوی پاهای خودرا بشوید یا باوضؤ بوت اگرتجدیدوضؤمیکرد پس صرف برمسح اکتفاء کرده میتواند،وضؤنموده اگرانسان بعدازشستن پایها موزه را پوشیده باشدپس بحالت قیام تایک شب وروز وبحالت سفرتاسه شب وروز وی تنها برموزه ها مسح کرده میتواند درآن این سوالات اند.

(۱) درحالت قیام آیا تا ۲۴ ساعت مسلسل بغیرکشیدن موزه کرد،مانندپهره دار وغیره.

(۲) معنی سه شب وروز چیست؟ آیا سه شب وسه روز؟ آیا بغیرکشیدن موزه؟

(۳) موزه را بکشدپس آیا مسح ساقط میشود؟

(٤) باکیفیت های این مسح آیا من صبح بعدازغسل (بغیروضؤ باترتیب) کفش را پوشیدهٔ دفتربروم ودراوقات فرصت برای خواندن قرآن برواش بیسن های بلند بلندتنها دست و روی را بشویم وبرسروپایها مسح کنم پس آیا باوضؤکامل مشرف شده میتوانم؟

(۵) مراد ازموزه ها چیست آیا کفش ودمپائی بند هردوشامل اند؟

(۶) آیا درمسح نیزشرط باقی نماندن برابریک موی است خواه تیمم باشدیا مسح برموزه ها؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

(۱) آری جناب ازوقت شکستن وضؤتا ۲۴ ساعت.

(۲) آری تاسه شب وسه روز ازوقت شکستن وضؤگرفته.

(۳) آری به کشیدن موزه مسح ساقط میشود، وشستن فرض میگردد.

(٤) آری اگر شماموزه شرعی پوشیده باشیدکه برآن مسح جائزباشد وبطهارت کامله پوشیده باشید پس به مسح کردن برموزه ها ثواب وضؤکامل میسرمیشود.

(۵) مراد ازموزه جراب چرمی یا کفش است که تابالای شتالنگها بالکل بندباشد، ازهیچ جای باز نباشد.

(۶) درمسح این شرط نیست، درتیمم شرط است.

برای تفصیل مسائل مطالعه بهشتی زیورضرروی است. فقط والله تعالی اعلم

۲۱/ جمادی الآخره سنه ۹۳هجری

بر پلستر مسح جائزاست

سوال: بردانه یازخم کسی پلستر شده بوداگر هنگام غسل یا وضوآنرا کشاده بشوید پس کدام نقصان نمیرسد؟ البته کدام دوای که زده بود ازجهت دورکردن پلستر آن باقی نمیماند لهذا این دوا برای مرض مفیدثابت نشدیا اینکه باز دوباره پلستر میسرنمیشودیا زیاد قیمت میسرمیشود پس آیا پلستر را دورنموده این عضو راشستن ضروری است یانه؟ نیزتحدید دورکردن دواء چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: قال فی الدر المختار اولم یجد من یشده فان وجدولو بأجر مثل وله ذلک لا یتیمم. (رد المحتار ج۱،ص۲۱۵) و قال ابن عابدین رحمه الله (فرع) فی جامع الجوامع رجل به رمد فداواه وامران لایغسل فهو کالجبیرة. (ردالمحتار ج۱،ص۲۶۰)

ازعبارت مذکورمعلوم شدکه اگرکشادن پلستر برای زخم مضرباشد پس پلستر را کشاده آن عضورا شستن ضروری نیست بلکه برپلستر مسح کافی است وآن پلستر درحکم جبیره است واگرکشادن ضروری نیست مگرپلستر ازقیمت عام مروج زیادقیمت میسرمیشودیا قیمت زیادنیست مگرازجهت تنگدستی برخریدن قدرت نیست بازهم مسح جائزاست.

فقط والله تعالی اعلم – ۲۰/ربیع الآخرسنه ۸۶ هـ

بعدازمسح برعصابه، عصابه افتاد

سوال: برعصابه زخم مسح کرده شد پس آن افتاد دیگرعصابه تبدیل کردن پس دوباره مسح کندیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: قال فی التنویروالمسح یبطله سقوطها عن برء والالا (ردالمحتار ج۱،ص۲۵۹) ازین عبارت معلوم شدکه افتادن عصابه مسح سابق ختم نمیشود. البته بعدازدرست شدن زخم عصابه بیفتدپس مسح میشکندوشستن آن جای ضروری میگردد.

فقط والله تعالی اعلم . ۲۳ / صفر سنه ۸۷ هـ

پاسمان بالا بیفتد پس برپائین آن اعاده مسح واجب نیست

سوال: پاسمان بیفتدپس برپاسمان پائین اعاده مسح است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درین صورت برپاسمان پائین مسح کردن ضروری نیست.

مندوب است. قال العلاء ولو بدلها باخری او سقطت العلیا لم یجب اعادة المسح بل یندب وفی الشامیة (قوله لم یجب) وعن الثانی انه یجب المسح علی العصابة الباقیة نهر. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۸) فقط والله تعالی اعلم. ۲۳ صفر سنہ ۸۷ھ

حکم مسح بر پهایه

سوال: برچهره زید دانه یعنی زخم است برآن پهایه مرهم انگریزی زده شده است، اکنون آنرا دور نموده وضؤکندیا ازبالای پهایه آب بریزاند؟ در دورکردن پهایه تکلیف میباشد یعنی این به سختی چسپیده است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگرزخم را آب نقصان میداد یا در دورکردن پهایه تکلیف بود پس بغیردورکردن پهایه برآن مسح کند. قال فی التنویر وحکم مسح جبیرة وخرقة قرحة وموضع فصد ونحو ذلك كغسل لما تحتها. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۷) فقط والله تعالی اعلم

۸ ربیع الاول سنہ ۹۱ھ

براي زخم آب مضر باشد پس مسح کند

سوال: بردست وپای کسی زخم باشد وآب نقصان میداد پس وی چگونه وضؤکند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: برمقام زخم مسح کند، اگرمسح هم نقصان میداد پس مسح هم معاف است، مسح هم نکند. قال فی العلائیة فی اعضائه شقاق غسله ان قدر والا مسحه والا ترکه ولو بیده ولا یقدر علی الماء یتیمم. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۸) فقط والله تعالی اعلم. ۵ ذی القعدة سنہ ۸۷ھ

مسح برجرابهاي منعل

سوال: حدجراب منعل چیست؟ عام مانندکفش برپانین وگردونواهی آن چرم دوختن مراد است یا چیزدیگر؟نیزدرجراب منعل برآن قسمت.که چرم نیست برای این کدام شرط مضبوطی وفربهی وغیره است یا هرقسم مسح جائزاست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: تنهادرپائین کفش چرم باشد پس آنرا منعل گفته میشود اگربرقسمت زائد آن چرم باشد مگربرتمام جراب تابالای شتالنگها نباشدپس این هم درحکم منعل است. قال فی المغرب مُنْعَل ومُنَعَّل وهو الذی وضع علی اسفله جلدة کالنعل للقدم وفی شرح المنیة منعلین ای جعل الجلد علی ما یلی الارض منهما خاصة کالنعل للرجل.

درعرب نعل تنهاتحت القدم مروج بودبالای آن تنها تسمه میبود مانند دمپائی.
وقال العلامة الطحطاوی رحمه الله تحت قول الدرر والمنعلین ما جعل علی اسفله جلدة ای الی قدم دون الکعبین. (طحطاوی ج۱، ص۱۴۰)

جراب منعل جامه خالی ازچرم اگرچنین ثخین باشدکه درآن شرائط جوازمسح باشدپس برآن بالاتفاق مسح جائزاست وعام جامة تاری باشدپس باالاتفاق مسح جائزنیستنن واگر پشمی باشد و بیزباشد مگردرآن شرائط جوازمسح موجودنباشدپس درجوازمسح برآنها متأخرین اختلاف دارند، علاوه ازاینکه عدم جوازقول الاکثراست. احوط نیزاست. والتفصیل فیرسالة نیل المآرب فی المسح علی الجوارب للشیخ المفتی محمد شفیع رحمه الله. فقط والله تعالی اعلم
۲۴ رمضان سنه ۹۸ھ

زیرموزه چرمي جراب باشد پس مسح جائزاست

سوال : زیرموزة چرمی اگرجراب تاری یا پشمی پوشیده شودپس برموزه هامسح جائز است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بلی ! جائزاست . قال فی البحر بعد ذکر الاختلاف ومنهم من افتی بالجواز وهو الحق لما قدمناه عن غایة البیان واید العلامة ابن عابدین رحمه الله فی منحة الخالق بقوله شارح المنیة یعلم منه جواز المسح علی خف لبس فوق مخیط من کرباس اوجوخ ونحوهما مما لا یجوز علیه المسح. (البحر الرائق ج۱، ص۱۹۱) . فقط والله تعالی اعلم. ۲۴ رمضان سنه ۹۸ھ

برموزه پلاستیکي جراب باشد پس مسح جائزاست

سوال : اگرموزه پلاستیکی ساخته شودوبالای آن جراب تاری پوشیده شود پس برین مسح جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرپلاستیک را باجراب پوشیده شود پس برآن مسح جائز است این را مبطن گفته میشود. ان ما کان رقیقا معها (ای من الجلد الرقیق) لا یجوز المسح علیه اتفاقا الا ان یکون مجلدا او منعلا او مبطنا. (شرح المنیة ص۱۲۰)

برجراب بدون دوخته شده مسح جائزنیست زیراکه مسح برموزه چرمی مشروع است ودر مسح کردن برجراب مسح برموزه متحقق نشد. بخلاف مبطن که درین جامه وچرم بذریعة دوختن یکی میشود لذا بین مسح جائزاست. فقط والله تعالی اعلم ۲۴/ رمضان سنه ۹۸ھ

باب الحیض

ذکردرحالت حیض جائزاست

سوال : زن درحالت حیض ذکر، تسبیح وغیره کرده میتواند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درحالت حیض بجزتلاوت قرآن هرقسم ذکرجائزاست. آیت قرآن را نیزبنیت دعاء خواندن جائزاست. فقط والله تعالی اعلم.

۲/ ذی الحجه سنه ۹۸ھ

حکم تعلیم قرآن براي حائضه

سوال : چه میفرمایند علماء دین درین مسئله که زن حائضه که کودکان را تعلیم میدهد آیا وی درین ایام تعلیم را ترک کند؟ نیزورد دیگرادعیه ودرودشریف جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قال فی شرح التنویر و یمنع قراءة القرآن بقصده و مسه (الی ان قال) ولا بأس لحائض و جنب بقراءة ادعیة مسها و حملها و ذکر الله تعالی وتسبیح وفی الشامیة (قوله قراءة قرآن) ای ولو دون آیة من المرکبات لا المفردات لانه جوز للحائض المعلّمة تعلیمه کلمةً کلمةً (قوله بقصده) فلو قرأت الفاتحة علی وجه الدعاء او شیئاً من الآیات التی فیها معنی الدعاء و لم ترد القراءة لا بأس به (رد المحتار ج۱،ص۲۷۰) وفی غسل شرح التنویر و یحرم به تلاوة القرآن ولو دون آیة علی المختار بقصده وفی الشامیة (قوله علی المختار ای من قولین مصححین ثانیهما انه لا یحرم ما دون آیة (الی قوله) اقول و محله اذا لم تکن طویلة فلو کانت طویلة کان بعضها کآیة لاها تعدل ثلاث آیات ذکرہ فی الحلیة عن شرح الجامع لفخر الاسلام. (ردالمحتار ج۱،ص۱۵۹)

ازین عبارات اموزذیل مستفادشدند.

(۱) خواندن حائضه یک آیت یا زائد ازآن را بنیت تلاوت بالاتفاق ناجائزاست.

(۲) درجوازخواندن قطعه آیت را بشرطیکه آیت کوچکترین آیات یعنی برابرشش حروف نباشد اختلاف است وعدم جوازراجح است.

(۳) ازمفردات یک یک کلمه خواندن بالاتفاق جائزاست.

(٤) بقصد دعاءخواندن آن آیات قرآنیه جائزاست که درآنها مضمون دعاء باشد.

(۵) خواندن ادعیه مأثوره ودست زدن به آنها وورد ذکروتسبیح وغیره جائزاست. فقط والله تعالی اعلم . ۱۳/ شعبان سنه ۹۵ ھ

دم کردن برحائضه

سوال : برزن حائضه ونفاسه قرآن خوانده دم کردن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جائزاست . فقط والله تعالی اعلم.

۱۱/ ربیع الاول سنه ۹۵ هجری

آمدن خون بعدازایام عادت

سوال : عادت مستمرة یک زن اینست که درهرماه پنج روز حیض می آید. گاه گاه روز ششم نیزمی آید گاهی نوبت به این میرسدکه غسل نموده دویاسه نمازرا می خواند سپس باز خون می آید حکم این چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بعدازگذشتن پنج روز چون خون بندشودپس درآخری وقت نمازغسل نموده نمازبگذارد اگردوباره خون آمدپس نمازرا ترک کند. فقط والله تعالی اعلم . ۳ / ربیع الآخرسنه ۹۶ هجری

قبل ازایام عدت خون بند شد

سوال : ازیک زن همیشه تاپنج روز خون می آید اکنون درروزچهارم بند شد پس برای وی حکم نمازچیست؟ وهمبستری جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درین صورت نمازوروزه فرض است مگرپیش ازمکمل شدن پنج روز همبستری جائزنیست ونمازرا تا آخروقت مستحب مؤخرکردن واجب است. قال العلاء فان لدون عادتها لم یحل وتغتسل وتصلی وتصوم احتیاطاً، وفی الشامیة (قوله لم یحل) ای الوطیٔ وان اغتسلت لان العود فی العادة غالب بحر (قوله تغتسل وتصلی) ای فی آخر الوقت المستحب وتأخیرہ الیه واجب هنا امافی صورة الانقطاع لتمام العادة فانه مستحب کما فی النهایة والفتح وغیرهما. (ردالمحتار ج۱،ص۲۷۱) . فقط والله تعالی اعلم . ۲۷ جمادی الآخر ۹۲ ھ

چقدربعداز بندشدن حیض همبستري جائزاست؟

سوال : زن چون ازحیض پاک شدپس پیش ازغسل همبستری باوی جائزاست یاکه بعدازغسل حلال است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربعدازتکمیل ده روز خون بند شده است پس همان وقت همبستری جائزاست مگرمستحب اینست که بعدازغسل همبستری کند واگرقبل ازده روز پاک گردیدپس برای حلت وطی وجودیکی ازدوشرط ضروری است. یعنی زن غسل کند. یابعدازبندشدن خون آنقدروقت بگذردکه برذمة اوقضای نمازفرض گردد. تاوقتیکه یکی ازین دوشرط را یابیده نشود همبستری حلال نمیباشد. قضای نمازوقتی فرض میشودکه بعد از بندشدن خون پیش ازختم شدن وقت نمازغسل نموده تکبیرتحریمه گفته بتواند. پس اگر چیزی قبل ازعصرخون بند شد مگربرابرغسل نموده تکبیرتحریمه گفتن وقت نبودپس پیش ازغروب وطی حلال نیست زیراکه پیش ازین برذمة اوهیچ نمازفرض نیست. قال شارح التنویر و یحل وطؤها اذا انقطع حیضها لا کثره بلا غسل وجوباً بل ندباً و قال ابن عابدین رحمه الله اعلم انه اذا انقطع دم الحائض لاقل من عشر وکان لتمام عادتها فانه لا یحل وطؤها الا بعد الاغتسال او التیمم بشرطه کما مر لانها صارت طاهرة حقیقةً او بعد ان تصیر الصلاة دیناً فی ذمتها وذلک بان ینقطع و یمضی علیها ادنی وقت صلوة من اٰخره وهو قدر ما یسع الغسل واللبس والتحریمة سواء کان الانقطاع قبل الوقت او فی اوله او قبیل اٰخره بهذا القدر فاذا انقطع قبل الظهر مثلاً او فی اول وقته لا یحل وطأها حتی یدخل وقت العصر لانها لما مضی علیها من اٰخر الوقت ذلک القدر صارت الصلوة دیناً فی ذمتها لان المعتبر فی الوجوب اٰخر الوقت و اذا صارت الصلوة دیناً فی ذمتها صارت طاهرة حکماً لانها لا تجب فی الذمة الا بعد الحکم علیها بالطهارة و کذا لو انقطع فی اٰخره و کان بین الانقطاع و بین وقت العصر ذلک القدر فله وطؤها بعد دخول وقت العصر لما قلنا اما اذا کان بینهما دون ذلک فلا یحل الا بعد الغروب لصیرورة صلوة العصر دیناً فی ذمتها دون صلوة الظهر لانها لم تدرک من وقتها ما یمکنها الشروع فیه الخ (ردالمحتار ج۱،ص۲۶۳) . فقط والله تعالی اعلم. ۲۵ ربیع الآخر ۹۷ھ

تفصیل فرض گردیدن نماز وروزه بربند شدن خون

سوال:خون ماهواری زن درآخری وقت نمازبندشد. پس شرط فرض شدن نمازبراو چیست؟ نیزدررمضان بالکل شب آخری خون بند شدپس روزه این روز فرض است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرعادت کم ازده روز است پس برای فرض گردیدن نمازاین شرط است که بعدازبند شدن خون قبل ازختم شدن وقت به شتابی فریضه غسل را ادانموده تکبیرتحریمه گفته بتواند. اگرچه وقت ادانمودن سنت های غسل نباشد وده روز مکمل خون می آمدپس اگرتنها آنقدر بعداز ختم شدن وقت پیش ده روز مکمل شدکه درآن بدون غسل صرف تکبیر تحریمه گفته میتواند پس این نمازفرض شد این را قضاء آورد. حکم روزه نیزهمین است که درصورت اول قبل ازصبح صادق بعدازفرض غسل تکبیر تحریمه ودرصورت دوم صرف وقت تکبیرتحریمه را دریابیدپس درآن روز روزة آن روز صحیح میشودو گرنه نمی شود. قال فی شرح التنویر و یمضی علیها زمن یسع الغسل ولبس الثیاب و التحریمة یعنی آخر وقت الصلوٰة لتعلیلهم بوجوبها فی ذمتها (الی قوله) وهل تعتبر التحریمة فی الصوم الاصح لا و هی من الطهر مطلقا و کذا الغسل لو لاکثرة و الا فمن الحیض فتقضی ان بقی قدر الغسل و التحریمة و لو لعشرة فقدر التحریمة فقط لئلا تزید ایامه علی عشرة فلیحفظ. و فی الشامیة (قوله یسع الغسل) ای مع مقدماته کالاستقاء و خلع الثوب و التستر عن الاعین و فی شرح البزدوی و لم یذکروا ان المراد به الغسل المسنون او الفرض و الظاهر الفرض لانه یثبت به رجحان جانب الطهارة آه کذا فی شرح التحریر لابن امیر حاج (قوله و التحریمة) و هی الله عند ابی حنیفة و الله اکبر عند ابی یوسف و الفتوٰی علی الاول کما فی المضمرات قهستانی، و قال تحت (قوله الاصح لا) هذا ما صححه فی المجتبی و نقل بعده فی البحر عن التوشیح و السراج انه لا یجزیها صوم ذلک الیوم اذا لم یبق من الوقت قدر الاغتسال و التحریمة (الی قوله) و نحوه فی الزیلعی و قال فی البحر و هذا هو الحق فیما یظهر آه قال فی النهر و فیه نظر و لم یبین وجهه (الی قوله) فالذی یظهر ما قال فی البحر انه الحق. (رد المحتار ج۱، ص۲۶۳) فقط والله تعالی اعلم

۲۶ ربیع الثانی سـ۹۷ـه

دیدن کتابهای دینی درحالت حیض

سوال : درتبلیغ هرهفته نصاب تبلیغی خوانده میشود درین مورد گفته میشودکه زنان بدوران حیض نیزاین کتاب را سوده میتوانند لیکن چونکه این کتاب کاملاً ازآیات قرآنی و احادیث مملو است چیزی دردلم خدشه میباشدکه این را گرفتن ومسح کردن جانزاست یانه؟ اگراین را گرفتن جانزاست پس در دیگربسیاری ازکتب دینی که درمورد آنها و بهشتی زیور چه حکم است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درحالت حیض کتب دینی را دست زدن جائزاست مگر در جایکه آیت قرآنی نوشته شده باشد برآن دست نزند. فقط والله تعالی اعلم.
۲۰/ شعبان سنه ۹۷ھ

خواندن آیة الکرسي درحالت حیض

سوال: اگرکسی شب هنگام خواب عادی خواندن پنج کلمه، آیة الکرسی وچهارقل والحمدشریف باشدپس درایام حیض چه بایدکرد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: به نیت دعاء بخواند. نیت تلاوت را نکند. فقط والله تعالی اعلم. ۲۰/ شعبان سنه ۹۷ هجری

حکم خون آینده بعد از اسقاط

سوال: چنین بچة اسقاط شدکه تنها پرچة خون بود، اعضایش ظاهرنشده بودپس بعداز اسقاط حکم نفاس میباشد یاحیض؟ اگرحکم حیض باشدپس نمازهای راکه نفاس پنداشته جهت عدم واقفیت ازمسئله بعدازده روز ترک کرده شده اند قضای آنها واجب است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگرحمل چهارماه یا مدت زائد ازین باشد پس خون آینده بعد از ولادت نفاس میباشد. اگربرحمل چهارماه نگذشته باشد پس این خون حیض است بشرطیکه سه روز یا زائد ازآن آید. اگرکم ازسه روز آید پس این استحاضه است. اگر چهار ماه نگذشته بود باوجود این این خون را نفاس پنداشته نمازهارا ترک کردپس قضای آنها فرض است. قال فی شرح التنویر وسقط ظهر بعض خلقه کید اورجل او اصبع او ظفر او شعر ولا یستبین خلقه الا بعد مائة عشرین یوما ولد حکما فتصیر المرأة به نفساء (الی قوله) فان لم یظهر له شیٔ فلیس بشیٔ والمرئی حیض ان دام ثلاثا وتقدمه طهر تام والا استحاضة الخ. (رد المحتار ج۱، ص۲۰۰) فقط والله تعالی اعلم. ۵ صفر سنه ۹۸ھ

حکم مستحاضه

سوال: میخواهم رابطه به حیض این مسئله را معلوم کنم، ازآغاز عادت من پانزده روز پاک ماندن است گاهی گاهی ۲۲ روز نیز میماند لیکن اینچنین بسیارکم میشودوروز

یازدهم غسل میکنم، ازسه وچهارسال بدینسوگاهی گاهی چنین هم شدکه بعدازهشت یانه روز غسل میکنم لیکن این کم میباشد درین بار بنده ۱۵ دسمبرنماز را شروع کردم، ۲۳ دسمبر باز خون آمد، درین ایام تا ۳۰ دسمبر نماز را ادامه دادم بازهم خون خاکی رنگ وزرد رنگ ادامه داشت، یازده روز را تکمیل نموده از ۲ جنوری بنده باز نماز را شروع کردم، درین دوران یک روز یا نیم روز صاف ماندم، وخون خاکی رنگ ضعیف ادامه داشت، دو وسه روز درست بودم لیکن ۱۱ جنوری هنگام عشاء باز خون شروع شد وتا ۲ روز رنگ خون باقی بود واکنون گاهی خاکی رنگ وگاهی گلابی رنگ میشود. امروز تاریخ ۱۵ بهمان رنگ است واز ۱۱ جنوری من نماز راادامه دادم، پس اکنون نماز را ازچه وقت شروع کنم وآن نمازهای که نگزاریده ام قضاء آورم یانه؟ اگردرمیان باز حیض آید پس درین ایام نماز بگذارم یانه؟ بحساب روز چگونه گذاشته میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قبل از۱۵ دسمبرچون خون شروع شده بود آن تاریخ را در نظرگیرید، فقط ده روز بعدازآن زمانه پاکی آغاز میگردد، سپس پانزده روز بعدازان زمانه حیضٍ دوم آغاز میگردد. درمیان خون آید یا نیاید بهرحال همین حساب را در نظر گیرید، مطابق این حساب آن زمانة که پاکی بود نمازهای آن زمان را قضاء آورید. فقط والله تعالی اعلم .

۱۳ / صفرسنه ۹۸هجری

احکام المعذور

قسمت داخلی پنبه گذاشته شده درسوراخ پیشاب ترشد پس وضوٴ نشکست

سوال : اگرشخصی درمخرج بول پنبه گذاشت وقسمت داخلی پنبه ترشدوقسمت ظاهری آن ترنشدآیا وضوٴ وی میشکند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : تاوقتیکه قسمت ظاهری پنبه ترنشود وضوٴنمیشکند. قال فی التنویر کما ینقض لو حشی احلیله بقطنة وابتل الطرف الظاهر وان ابتل الطرف الداخل لا ینقض. (ردالمحتار ج۱، ص۱۳۸) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲۳ذی الحجة ۸۷ھ

طریقهٔ آسان گزاردن نماز برای مریض قطره

سوال : اگربعدازگرفتن چهل قدم وپائین آمدن ازبالا قطرة پیشاب بندنمی شدپس چه بایدکرد؟ درین صورت درنمازکدام خلل می آید یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : چهل قدمی وغیره کدام قیدندارد. اکثربا این استبراء حاصل میشود، دراصل مقصوداینست که به تراویدن قطره اطمینان حاصل شود، تاوقتیکه اطمینان حاصل نشود شروع کردن وضوٴصحیح نیست، ازکسیکه تابسیاردیرقطره می آمد بایدکه وی پیش ازوقت پیشاب کند یا داخل سوراخ پیشاب چیزی پنبه وغیره باینطورداخل کندکه قسمت داخلی آن قطره پیشاب را جذب کند وتری میدان نبرآید. قال فی شرح التنویر یجب الاستبراء بمشي او تنحنح او نوم علی شقه الایسر و یختلف بطباع الناس وقال فی الشامیة اما نفس الاستبراء حتی یطمئن قلبه بزوال الرشح فهو فرض و هو المراد بالوجوب ولذا قال الشر نبلالی یلزم الرجل الاستبراء حتی یزول اثر البول ویطمئن قلبه وقال عبرت باللزوم لکونه اقوی من الواجب لان هذا یفوت الجواز بفوته فلا یصح له الشروع فی الوضوء حتی یطمئن بزوال الرشح آه قلت ومن کان بطئ الاستبراء فلیفتل نحو ورقة مثل الشعیرة و یحشی بها فی الاحلیل فانها تتشرب ما بقي من اثر الرطوبة التی یخاف خروجها و ینبغي ان یغیبها فی المحل لئلا تذهب الرطوبة الی طرفها الخارج آه (رد المحتار ج۱، ص۲۱۹) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲۸صفر ۹۱ھ

حکم وضوء معذور وطهارت جامه

سوال : برای صاحب عذر درهروقت نماز وضوکردن وشستن جامه ضروری است یانه؟ نیز برای صاحب عذرشدن چه شرائط است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : فی العلائیة ان استوعب عذرہ تمام وقت صلوٰۃ مفروضة بان لا یجد فی جمیع وقتها زمناً یتوضأ و یصلی فیه خالیاً عن الحدث ولو حکماً لان الانقطاع الیسیر ملحق بالعدم و هذا شرط العذر فی حق الابتداء و فی حق البقاء کفی وجودہ فی جزء من الوقت ولو مرة و فی حق الزوال یشترط استیعاب الانقطاع تمام الوقت حقیقة لانه الانقطاع الکامل وحکمه الوضوء لا غسل ثوبه و نحوه لکل فرض اللام للوقت کما فی لدلوک الشمس ثم یصلی به فیه فرضاً و نفلاً فـاذا دخل الواجب بالاولی فاذا خرج الوقت بطل ای ظهر حدثه السابق حتی لو توضأ علی الانقطاع و دام الی خروجه لم یبطل بالخروج مالم یطرأ حدث آخر او یسل کمسألة مسح خفه و افاد انه لو توضأ بعد الطلوع ولو لعید او ضحی لم یبطل الا بخروج وقت الظهر و ان سال علی ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا یغسله ان کان لو غسله تنجس قبل الفراغ منها ای الصلوٰۃ والا یتنجس قبل فراغه فلا یجوز ترک غسله هو المختار للفتوی و کذا مریض لا یبسط ثوبه الا تنجس فوراً له ترکه.

و فی الشامیة (قوله هو المختار للفتوی) و قیل لا یجب غسله اصلاً و قیل ان کان مقیداً بان لا یصیبه مرة اخری یجب و ان کان تصیبه المرة بعد الاخری فلا، واختارہ السرخسی بحر. قلت فی البدائع انه اختیار مشائخنا و هو الصحیح اھ فـان لم یمکن التوفیق بحمله علی ما فی المتن فهو اوسع علی المعذورین و یؤید التوفیق ما فی الحلیة عن الزاهدی عن البقالی لو علمت المستحاضة انها لو غسلته یبقی طاهراً الی ان تصلی یجب بالاجماع و ان علمت انه یعود نجساً غسلته عند ابی یوسف دون محمد و لکن فیها عن الزاهدی ایضاً عن قاضی صدر انه لو یبقی طاهراً الی ان تفرغ من الصلوٰۃ و لا یبقی الی ان یخرج الوقت فعندنا تصلی بدون غسله. (رد المحتار ج۱، ص۲۸۱)

ازعبارات بالاامورذیل مستفادشدند :

(۱) برای صاحب عذرشدن ضروری است که درتمام وقت نماز آنقدروقت میسرنشودکه درآن وضونموده باطهارت نماز را اداکرده بتواند.

(۲) شرعاً بعدازمعذورقرارگرفتن آینده درتمام وقت یک بارموجودشدن عذر کافی است.

(۳) برای زوال عذرضروری است که تمام وقت ازعذرکلیتاً خالی برآید.
(٤) برای صاحب عذر برای هروقت فرض وضؤکردن ضروری است وبااین وقت فرض، واجب، نفل هرچه بخواهد داخل وقت خوانده میتواند.
(۵) حکم طهارت جامه اینست که اگروی یقین داشت که بعدازشستن جامه پیش ازفارغ شدن از نمازدوباره ناپاک نمیشودپس بالاجماع شستن ضروری است، واگراندیشه دوباره ناپاک شدن بودپس شستن ضروری نیست. فقط والله تعالی اعلم
یکم رجب سنه ۸۸ عجری

حکم جامه معذور

سوال: از زخم یک شخص خون می تراود، وی جامه تبدیل میکند پس آن نیزناپاک میشود، این شخص چگونه نمازبگذارد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگربعدازشستن یا تبدیل کردن جامه پیش ازختم کردن نماز باز ترشودپس تبدیل کردن آن واجب نیست وگرنه واجب است. قال فی العلائیة و ان سال علی ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا یغسله ان کان لو غسله تنجس قبل الفراغ منها ای الصلوٰة و الا یتنجس قبل فراغه فلا یجوز ترک غسله و هو المختار للفتوٰی. (ردالمحتار ج۱، ص۲۸۲) فقط والله تعالی اعلم ۲۶ ربیع الاول سـ ۹۳ـه

براي مريض تبديل نمودن جامه ناپاک مشکل باشد پس همچنان نمازبگزارد

سوال: درشفاخانه طهارت بدن وجامه گاهی بطوریقینی نمیباشد وگاهی نامکمل ومشتبه میباشدپس بهرحال درچنین صورت نمازخوانده شودیا قضاء آورده شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: چنین مریض درهمان حالت باید نمازبگزارد. مریض تحته ثیاب نجسة و کلما بسط شیئاً تنجس من ساعته صلی علی حاله و کذا لو لم یتنجس الا انه یلحقه مشقة بتحریکه. (ردالمحتار ج۱، ص۵۶۳) . فقط والله تعالی اعلم. ۲۳ محرم سـ ۹۵ـه

طریقه آسان معلوم نمودن دخول درحکم معذور

سوال: چه میفرمایندمفتیان شرع متین درین مسئله که یک شخص مرض اسهال است، درین مرض ریاح نیزبکثرت خارج میشودپس این شخص برای نمازتنها یکبار وضؤ کند یا

هربار بنابر خارج شدن ریاح وضؤکند. من ازدارالعلوم لاندهی جواب طلبیدم آنها نوشتندکه یک وقت نماز مکمل درحالت عذربگذرد واوبربازداشتن ریاح قدرت نداشته باشد وآن حالت عذربعداز آن وقت نیزبرقرارماندپس چنین شخص شرعاً معذوراست، اکنون برای دیگرنمازها وی برای نمازتازه وضؤکندمگربرای من چنین وقتی میسرنمیشودکه شرعاً مطابق جواب معذور مندرج بالاباشم پس آیا مرض اسهال شرعاً برای معذوری کافی نیست؟

من پنج یا شش باروضؤمیکنم بازهم جای رفته نمازادا میکنم. نمازجماعت نیز در وضؤ میگذرد. نزدمن بعضی اوقات آنقدروقت هم نمیباشدکه وضؤکرده بتوانم. اگردرنمازعشاء این حالت پیش آید پس من درین انتظارتاچه وقت بمانم که بایک وضؤتمام نمازرا اداکنم. اگر تمام شب بیدارباشم پس صبح به کاررفتن میخواهد. درانیقدر بار وضؤکردن متحمل شرم بسیارمیخواهد مردم می خندند. بامن تقریباً درهرنمازاین حالت پیش می آید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شما یکبار وقت چنین نمازی رامنتخب کنیدکه کم ازکم باشد ودرآن وقت شمافرصت نیز داشته باشید، وقت مغرب ازتمام اوقات کم میباشد. درنقشه مرتبه من وقت غروب شفق احمر را داده شده است آنرا انتهاء وقت مغرب قرارداده میتوانیم. پس شما روزی بوقت مغرب با اهتمام کامل کوشش این را کنیدکه درتمام وقت چنین موقع میسرشودکه درآن شماوضؤ و سنت های نماز را ترک نموده فرض خوانده بتوانید. اگراینقدر وقت میسرنشدپس شمادر تعریف معذور داخل میگردید برای آینده این ضروری نیست که تمام وقت منتظر باشیدبلکه صرف درتمام وقت یکبارخروج ریاح ضروری است. تاوقتیکه این حالت باقی باشد شما معذور هستید. برای هروقت وضؤجدید ضروری میباشد. داخل این وقت باوضؤهرچه میخواهید بخوانید. داخل وقت به عارض گردیدن عذر وضؤنمیشکند. البته کدام چیزدیگری شکنندهٔ وضؤصادرشود پس با آن وضؤ میشکند به خروج وقت وضؤختم میشود البته اگردرحالت انقطاع عذر وضؤکرد سپس تا خروج وقت عذربیش نیامدپس بخروج وقت وضؤ ختم نمیشودبلکه بعدازآن بازچون عذر پیش آید آنوقت وضؤمیشکند. غرض اینکه صرف دریک وقت ویکبارشمامتحمل تکلیف میشوید. اگردرین عذرثابت شدپس برای آینده هیچ تکلیف نیست تنها این را در نظر گیرید که درتمام وقت هرنمازیکبارعذرعارض میشودیانه؟ اگر درتمام وقت یکبارهم عذر

پیش نیامدپس حکم معذور ختم میشود. درصورت ختم شدن حکم معذورمزید این امررا در نظرگرفتن ضروری است که کدام وقت نمازکامل که ازعذرخالی گذشته است دروقت پیش ازآن اگربحالت عذروضوکرد مگرقبل ازتکمیل نماز عذر منقطع گردید سپس وقت نماز دیگری نیزبدون عذرگذشت پس قضای آن نمازوقت اول فرض است مثلاً وضو ظهر بحالت عذرگذشت مگرقبل ازشروع کردن فرض ظهریا بدوران نمازقبل از سلام دادن عذر ختم شد، سپس وقت کامل عصرنیزبلاعذرگذشت پس نمازظهررا قضاء آورد، آری اگر بعد از سلام دادن فرض ظهرعذرمنقطع شد پس قضاء فرض نیست، درصورت قضای ظهر نماز عصر صاحب ترتیب نیزمیشود زیراکه علم صحیح نشدن نمازظهر بعدازنمازعصرحاصل شده است.

اگربرای شما موقع گزاریدن نمازمغرب باوضوءمیسرشدپس کدام وقت دیگری را تجربه کنید. وقت عشاء ازجهت زیاد وسیع بودنش درتجربهٔ این اگرمشقت زیاد میباشد مگرازین لحاظ درین فایده است که نمازعشاء ازتمام نمازها زیاد طویل است زیراکه درین وتر نیزشامل است، چهارفرض وسه وتر تاخواندن این هفت اگروضوایستاد نشد پس شما درحکم معذورین داخل میگردید، ازغروب شفق سفید گرفته تاصبح صادق وقت عشاء است. اوقات غروب شفق سفید درنقشه مرتبه من تحت عشاء داده شده است. درتمام وقت عشاء این کوشش را کنیدکه بشتابی طوری وضوکنیدکه صرف آن چهارعضورا بشوئیدکه شستن آنها فرض است، سنتهای وضوءرا ترک کنید سپس چهاررکعت فرض وسه رکعت وتر را طوری بگذاریدکه درآنها تنها فرائض وواجبات راداءکنید، سنتهارا ترک کنید. تفصیل آن اینست که درآغاز ثناء، اعوذبالله وبسم الله را ترک کنید، بعدازسوره فاتحه آمین نگوئید، سپس ازجای آنقدرقرآن بخوانیدکه مجموعه سی حروف شود، دررکوع وسجده تنها یک تسبیح بگوئید، درقومه ربنا لک الحمد راترک کنید، دردورکعت آخری فرض سوره فاتحه را نخوانید بلکه بمقدارگفتن سبحان ربی الاعلی قیام نموده رکوع کنید، درآخرصرف تشهد خوانده سلام بگردانید، درود شریف ودعاء نخوانید، ودر وتربجای دعای قنوت مسنون کدام دعای مختصرمثلاً ربنا آتنا یا رب اغفرلی وغیره را بخوانید.

اگربرشماحکم معذورثابت نشدپس وضونموده نمازرا شروع کنید، اگردروسط بلا اختیار وضوشکست پس دوباره وضونموده برنمازگزاریده شده بناء کنیدمگرلحاظ صحت شرائط

بناء ضروری است. (تفصیل این شرائط دراحسن الفتاوی باب مفسداة الصلوة درج است) .
فقط والله تعالی اعلم ۲۵/ شعبان سنه ۹۱ھ

معذوربه وضؤ اشراق نمازظهررا خوانده میتواند

سوال : کسی معذور است. وی وضؤنموده فجرراخواند. سپس بعدازطلوع آفتاب وضؤ نموده اشراق را خواند. اندکی بعد باآن وضؤچاشت رابخواند آیا میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : چاشت میشود. بلکه با این وضؤظهررا نیزخوانده میتواند. زیراکه وضؤمعذوربه خروج وقت می شکند. لذا تاختم شدن وقت ظهرهرچه خواهد ازفرائض ونوافل خوانده میتواند. قال فی التنویر ثم یصلّی فیه فرضاً و نفلاً فاذا خرج الوقت بطل و فی الشرح وافاد انه لو توضأ بعد الطلوع ولو لعید او ضحیٰ لم یبطل الا بخروج وقت الظهر.(رد المحتار ج۱، ص۲۸۲) فقط والله تعالی اعلم. ۲۰ ربیع الآخر سـ ۹۴ھ

به خوابیدن مریض انفلات ریح وضؤنمیشکند

سوال : اگرمریض ریاحی نمازعشاء راخوانده خوابیدپس وی باوضؤعشاء نماز تهجد ونماز صبح را اداکرده میتواندیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : فی ردالمحتار والاحسن مافی فتاوی ابن الشلبی حیث قال سئلت عن شخص به انفلات ریح هل ینقض وضوئه بالنوم فاجبت بعدم النقض بناء علی ما هو الصحیح من ان النوم نفسه لیس بناقض وانما الناقض ما یخرج ومن ذهب الی ان النوم نفسه ناقض لزمه النقض.(رد المحتار ج۱، ص۱۳۱)

ازین معلوم شدکه برکسیکه مرض انفلات ریح باشد واوشرعاً معذوراست خواب او ناقض وضؤ نیست زیراکه سبب نقض خروج ریح است که برای او در داخل وقت ناقض وضؤ نیست لهذا این شخص باوضؤعشاء تهجدخوانده میتواند. نمازفجررا خوانده نمیتواند.
فقط والله تعالی اعلم . ۲۲/ ذی الحجه سنه ۸۵ھ

حکم لحوق عذربعدازدخول وقت

سوال : اگربعد از داخل شدن وقت نمازکسی زخمی شدکه خون آن بندنمی شدوخطرهٔ فوت نمازاست پس چه بایدکرد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : تا آخروقت انتظارکند، اگرخون بند نشد پس وضؤنموده نمازبگذارد، باز اگر دردیگر نمازنیز درتمام وقت خون جاری ماند پس اعاده نمازاول نیست، واگرپیش ازختم شدن وقت دیگرنماز خون ایستاد پش پس اعادهٔ نمازاول واجب است. **قال العلامة ابن عابدين رحمه الله ولو عرض بعد دخول وقت فرض انتظر الی اٰخره فان لم ینقطع یتوضأ و یصلی ثم ان انقطع فی اثناء الوقت الثانی یعید تلک الصلٰوة و ان استوعب الوقت الثانی لا یعید لثبوت العذر حینئذٍ من وقت العروض اٰهـ کذا فی البحر و نحوه فی الزیلعی و الظهیریة.** (ردالمحتار ج۱، ص۲۸۱)

البته اگرقبل ازختم شدن وقت ثانی ظن غالب زوال عذرباشد پس درآخروقت نماز خواندن فرض نیست، معهذا بهتراست که بخواند وبعداً قضاء آورد. **کما قالوا فی العاجز عن القیام ویغلب علی ظنه القدرة بعده فقط والله تعالی اعلم.**

۳ / ربیع الاول سنه ۹۷ هجری

تدبیر مفید حفاظت وضؤ درمرض سیلان

سوال : چه میفرمایند علماء دین ومفتیان کرام درسوالات مندرج ذیل:

از زنی آب خارج میشود لیکن برای او این هرگزمعلوم نمیشودکه آب چه وقت می آید تا وقتیکه او آنرا ندیده است گاهی کم میرود وگاهی زیاد، پیش از شروع کردن نماز وی دید پس هیچ ناپاکی درنظرنیامد لیکن ده دقیقه بعداز نمازدیدکه آب برآمده بودکه داخل پوست بودو با آن ایزارترنشده بود، نمازتقریباً پانزده دقیقه جاری ماند، ۲۵ دقیقه بعد دید آب برآمده بودآیا درین صورت نمازمیشودیانه؟ درحالیکه وی ازین هرگزخبرنیست که این آب بدوران نمازخارج شده بودیا بعدازفراغت نماز، اگربا این نمازشکسته است پس آیا تمام نمازراکه درآن وقت گزاریده بود اعاده کندیاصرف نمازفرض را ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ؛ وقتیکه درداخل نمازیقین شکستن وضؤنباشدپس نماز میشود، چنین مریض داخل شرمگاه اسفنج بگذارد این آب راجذب میکند، تاوقتیکه برآن قسمت اسفنج رطوبت نیایدکه ازسوراخ داخلی شرمگاه بیرون است تا آن وقت وضؤ نمیشکند . فقط والله تعالی اعلم . ۱۰/ شوال سنه ۹۷ هجری

به قعده وسجده وضؤمیشکست پس ایستاده به اشاره نمازبگذارد

سوال : بریک شخص شکایت بواسیراست وی چون نمازمیگذاردپس درحالت رکوع وسجده وردصورت نشستن نیزهمیشه فضله خارج میشود، آری تاوقتیکه او ایستاد میباشد تا آن وقت این صورت نمیباشد درچنین حالت نمازرا چگونه اداءکند تنها ایستاده ایستاده نمازگزار یده میتواند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربرای نشستن چنین هیئتی ممکن باشدکه درآن فضله خارج نشودپس نشسته نمازبگذارد ورکوع وسجده را به اشاره اداکند، اگرچنین ممکن نباشد پس درحالت قیام نمازبگذارد وبرای رکوع وسجده اشاره کند، اگربه زدن کدام جامه درمقام فضله خارج نشدوتاجانب بیرونی جامه نجاست نرسد پس همچنان نماز اداکند. فقط والله تعالی اعلم . ۲۹ / جمادی الاولی سنه ۹۸ھ

سوال مثل بالا

سوال : چه میفرمایندعلماء دین ومفتیان شرع متین درین مسئله که به نشستن وسجده یک شخص وضؤ وی میشکندو ازرکوع وسجود نیزعاجزاست پس حکم این چیست؟ درحالت قیام به اشاره نماز اداکندیا درحالت استلقاء یا معذورشمرده میشود؟ بینوا بالدلیل توجروا عندالجلیل .

الجواب باسم ملهم الصواب : چنین مریض ایستاده به اشاره نمازبگذارد، استلقاء جائز نیست. درحالت قیام برای رکوع وسجود اشاره صحیح است. قال ابن عابدین رحمه الله انه لو لم یقدر علی الایماء قاعداً کما لو کان بحال لو صلی قاعداً یسیل بوله او جرحه و لو مستلقیا لا صلی قائما برکوع وسجود لان الاستلقاء لا یجوز بلا عذر کالصلوۃ مع الحدث فیترجح ما فیه الاتیان بالارکان کما فی المنیة وشرحها. (ردالمحتار ج۱، ص۵۰۹) وقال ابن نجیم رحمه الله (قوله وخیر ان طهر اقل من ربعه) یعنی بین ان یصلی فیه وهو الافضل لما فیه من الاتیان بالرکوع والسجود وستر العورة الغلیظة وبین ان یصلی عریاناً قاعداً یؤمی بالرکوع والسجود وهو یلی الاول فی الفضل لما فیه من ستر العورة الغلیظة وبین ان یصلی قائماً عریاناً برکوع وسجود وهو دونهما فی الفضل وفی ملتقی البحار ان شاء صلی عریاناً بالرکوع و السجود اومؤمیا بهما اما قاعداً واما قائماً فهذا نص علی جواز الایماء قائماً. (بحر ج۱، ص۲۸۳) فقط والله تعالی اعلم ۲۵ صفر سنه ۹۹ھ

باب الانجاس

نمازگزاردن درلباس کهنه انگریزان

سوال : چه میفرمایندعلماء دین درین موردکه کفشن های کهنه انگریزان دربازار، فروخته میشود آنهارا اکثرمردمان غریب می خرند وبدون شستن آنها را پوشیدن ونماز گزاردن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جائزاست. لما فی شرح التنویر ثیاب الفسقة و اهل الذمة طاهرة. فقط والله تعالیٰ اعلم. ۵ ربیع الآخر سنه ۷۳ھ

نمک ساخته شده از آب پلید حلال است

سوال : یک اب پلیداست، ازآن نمک ساخته میشود، آیا آن نمک پاک میباشد یا ناپاک؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : نمک ساخته شده ازآب پلیدحلال است. قال ابن عابدین رحمه الله وقد ذکر العلامة ابن حجر فی باب الانجاس فی التحفة انه اختلف فی انقلاب الشیء عن حقیقته کالنحاس الی الذهب هل هو ثابت فقیل نعم لانقلاب العصا ثعباناً حقیقة و الا بطل الاعجاز و قیل لا لان قلب الحقائق محال و الحق الاول الخ و قال بعد اسطر و حاصله انه اذا قلنا باثبات قلب الحقائق و هو الحق جاز العمل به و تعلمه لانه لیس بغش لان النحاس ینقلب ذهبا او فضة حقیقة و ان قلنا انه غیر ثابت لا یجوز لانه غش کما لا یجوز لمن لا یعلمه حقیقة لما فیه اتلاف المال او غش المسلمین و الظاهر ان ملحبنا ثبوت انقلاب الحقائق بدلیل ما ذکروه فی انقلاب عین النجاسة کانقلاب الخمر خلا و الدم مسکا و نحو ذلک والله اعلم. (ردالمحتار ج ۱، ص ۳۲) . فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲ صفر سنه ۸۷ھ

براي تلاوت طهارت لباس ضروري نیست

سوال : بربدن یاجامه ازمقداریهنائی یک روپیه زیادترنجاست رسیده باشدپس وضونموده تلاوت قرآن کردن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جائزاست . البته خلاف ادب است لهذا بطورکامل پاک گردیده تلاوت کلام پاک کند. فقط والله تعالی اعلم . ۲۵/ ذی الحجه سنه ۸۶ھ

حكم شستشوي رخت شو(گازر)

سوال: درقرآن وسنت درموردچنین جامه چه حکم است که ناپاک باشد وآنرا نزد چنین رخت شوی فرستاده شودکه درمورد آبی که آنرا شسته میشود علم پاکی یا ناپاکی نباشد. بعدازشسته شدن آن جامه نزد رخت شوآنراپاک پنداشته میشود یاناپاک؟ چنین جامه را پوشیده نمازاداکرده شود نمازمیشودیانه؟ اگرنماز نمیشود پس نمازهای که درچنین جامه ها خوانده شده اندحکم آنها چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: آن جامة راکه به رخت شوپاک داده شده است آن جامه نیز بعد از شستن پاک میماند. وآن جامة راکه ناپاک داده شده است آن ناپاک میماند زیراکه اصول شریعت است"الیقین لایزال الابالیقین لهذا تاوقتیکه برپاکی جامه پاک وناپاکی جامه ناپاک یقین طهارت نیاید آن براصل حالت خودبرقرارمیماند. درجامة ناپاک اگر نمازبگذاردپس ادا نمیشود واعاده نمازهای گزارده شده ضروری است. به ضرورت ابتلاء قلتین گنجانش عمل کردن بر(۲۱۷,۷۲۸ کلو) است. فقط والله تعالی اعلم (مزیدتحقیق درتتمه است).

۲٤/ جمادی الآخره سنه ۹٤هـ

درائي كلين

سوال: درمورد درائی کلین (DryClacning) خشک شوئی جامه ها شما چه حکم میفرمائید؟ ازطریق کاراین من واقف نیستم. عموماً گمان برده میشودکه درپترول میشوید مگر جامه های پاک وناپاک را یکجامیشوید،چنانچه ترکیبی رابگوئیدکه جامه راهم شسته بشوید وهم پاک کند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: حکم این بعینه همانست که حکم شستن نزدرخت شو است. یعنی اگرجامه پاک را به دهوبی داد پس آن بعدازشستن هم پاک میماند وآن جامه را که ناپاک داده شد آن ناپاک میماند. زیراکه اصول شریعت است"الیقین لایزال الابالیقین لهذا تاوقتیکه برناپاکی جامه پاک وبرپاکی جامه پاک یقین نیاید آن براصل خود برقرار میماند. البته اگردهوبی درآب جاری یا درآنقدرحوض بزرگ بشویدکه رقبه آن صد گز یا ازآن بزرگ باشد پس جامه ناپاک نیزپاک میگردد. به ضرورت قلتین عمل بر(۲۱۷,۷۲۸ کیلو) گنجانش است. فقط والله تعالی اعلم.

۱۰/ ربیع الاول سنه ۹۵هـ

حکم فضله پرندگان

سوال: چه میفرمایند بزرگان دین درمسئله ذیل که فضله پرندگان پروازکننده درفضاء پاک است یانجس؟ وخوردن ملخ بغیرصاف کردن چگونه است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: فضله پرندگان حلال پروازکننده درهوا پاک است، و نجاست پرندگان حرام خفیفه است مگر درچاه بیفتدپس معاف است، ضرورت به کشیدن آب نیست. قال العلاء فی بیان النجاسة الغليظة وخرء كل طير لا يذرق فی الهواء كبط اهلی ودجاج اما ما يذرق فيه فان كان ماكولا فطاهر والا فمخفف وفی بيان النجاسة الخفيفة وخرء طير من السباع او غيرها غير ماكول وفی الشامية تحت (قوله ثم الخفة انما تظهر فی غير الماء) واستثنی ح خرء طير لا يؤكل نظراً للنسبة الى البئر فانه لا ينجسها للتعذر صونها عنه كما تقدم فی البئر. (ردالمحتار ج۱، ص۲۹۷)

فضله ملخ پاک است، حلال نیست زیرا بغیرصاف کردن اگراین را درآب جوش داده شد پس جهت جذب شدن فضله آن درگوشت، گوشت حرام میشود. فقط والله تعالی اعلم

۳ / محرم سنه ۸۶ھ

تخم ازبیرون پلید است

سوال: رابطه به طهارت ونجاست قسمت بیرونی تخم که میان امام صاحب وصاحبین اختلاف است درین قول راجح چیست؟ مدلل بیان فرموده ممنون فرمائید. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: رابطه به طهارت تخم ازحضرات ائمه رحمهم الله تعالی هیچ صراحت ازنظرنگذشت البته اختلاف رابطه به رطوبة الفرج درکتب فقه منقوص است، رطوبت فرج خارج بالاتفاق طاهر ورطوبت رحم بالاتفاق نجس است. رطوبت فرج داخل فرج داخل عندالامام طاهر وعندالصاحبین نجس است، صراحت ترجیح هیچ قول میسرنشد، قهستانی درنظم ومجتبی قول نجاست اختیارکرده شده است، به تحریردرّمختار طهارت را وبه تحریر تاتارخانیه نجاست را ترجیح معلوم میشود. قال فی العلائية ولا (يجب الغسل) عند وطئ بهيمة او ميتة او صغيرة غير مشتهاة بان تصير مفضاة بالوطئ وان غابت الحشفة ولا ينتقض الوضوء فلا يلزم الا غسل الذكر قهستانی عن النظم (ردالمحتار ج۱، ص۱۵۳) وفيها ايضاً وفی المجتبی اولج فنزع فانزل لم يطهر الا بغسله لتلوثه بالنجس آه ای برطوبة الفرج فيكون مفرعاً على قولهما بنجاستها اما عنده فهی طاهرة كسائر رطوبات البدن جوهرة وفی الشامية (قوله برطوبة الفرج) ای الداخل بدليل

قوله او لج و اما رطوبة الفرج الخارج فهی طاهرة اتفاقاآه ح و فی منهاج الامام النووی رطوبة الفرج لیست بنجسة فی الاصح قال ابن حجر فی شرحه و هی ماء ابیض متردد بین المذی و العرق یخرج من باطن الفرج الذی لا یجب غسله بخلاف ما یخرج مما یجب غسله فانه طاهر قطعاً و من وراء باطن الفرج فانه نجس قطعاً ککل خارج من الباطن کالماء الخارج مع الولد او قبیله آه (قوله اما عنده) ای عند الامام و ظاهر کلامه فی آخر الفصل الآتی انه المعتمد. (ردالمحتار ج۱، ص۲۸۸)

و فی الشامیة (قوله رطوبة الفرج طاهرة) ولذا نقل فی التاتارخانیة ان رطوبة الولد عند الولادة طاهرة و کذا السخلة اذا خرجت من امها و کذا البیضة فلا یتنجس بها الثوب و الماء اذا وقعت فیه لکن یکره التوضی به للاختلاف و کذا الانفحة و هو المختار و عندهما تتنجس و هو الاحتیاط آه قلت و هذا اذا لم یکن معه دم و لم یخالط رطوبة الفرج مذی او منی من الرجل او المرأة. (ردالمحتار ج۱، ص۲۳۲)

رطوبة الولد و السلخة و البیضة را مشائخ رحمهم الله بر رطوبة الفرج الداخل قیاس کرده اند. بنده برین بارها غور کرد مگروجه قیاس درخاطر نیامد زیراکه رطوبة الولد رطوبت رحم است که بالاتفاق نجس است. بالخصوص وقتیکه خروج قبیل الولادة و رطوبة مع الولد متیقن است و نجاست این متفق علیه است. کما مر من الشامیة قال الرافعی ﷫ (قوله ولذا نقل فی التاتارخانیة ان رطوبة الولد عند الولادة طاهرة) عبارة السندی و کذلک رطوبة الولد عند الولادة الخ و لعلها اولیٰ فان التعلیل الذی ذکره غیر ظاهر تأمل. (التحریر المختار ج۱، ص۳۲)

حضرت تهانوی قدس سره درامدادالفتاوی ایناشکال را اینچنین رفع فرموده است. و ما قالوا من طهارة رطوبة الولد الخارج من الرحم فالمراد ما علی بدنه و هو کالدم الذی علی اللحم مع ان الدم السائل نجس فکذلک رطوبة الرحم نجسة و رطوبة الولد طاهرة فافهم.

با این جواب تشفی حاصل نمیشودزیارکه دم سائرملصق بالح قبل الخروج درمعدن خود است لذا حکم این ظاهرنمیشود. وچون این لحم ظاهرمیشودپس دم ملصق به آن سائل نیست بخلاف رطوبة الولدکه این درحالت خروج نیزرطوبت رحم است که بالاتفاق نجس است. اگراین فرق راتسلیم هم کرده نشودپس چنین گفته میشودکه طهارة اللحم منصوص خلاف قیاس است لذا برین رطوبة الولد را قیاس کردن صحیح نیست. پس اگر طهارت رطوبة الولد ازامام رحمه الله منقول میبودبازهم درتوجیه آن چیزی تکلف کرده میشد بلکه به تکلف هم اگر کدام توجیه درخاطرنمی آمد بازهم قول امام برمقلد حجت میبود مگرپیش

بیان کرده شد که حکم رطوبة الولد وغیره ازامام رحمه الله منقول نیست.

بعضی حضرات در رطوبة الولد ورطوبة البیضه این فرق رامیکنندکه درپرنده یقین بودن رحم نیست واگرباشدهم نجاست رطوبت آن منقول نیست. بخاطراین درست نیست که بخلاف عام حیوانات درپرنده نبودن رحم یا طاهربودن رطوبت رحم آن محتاج دلیل است.

غرض اینکه بادرنظرداشت دلائل نجاست رطوبة الولدوالبیضه راجح معلوم میشود واین قول باوجود ارجح بودنش احوط نیزاست وقول طهارت اوسع است. فقط والله تعالی اعلم

غرة رجب المرجب سنه ۹۶ھ

رشاشه هاي بدن سگ پاک است

سوال : آب پاک راکسی برسگ انداخت. وآن سگ خودرا تکاند. قطره های آب پریده برجامه کسی اصابت کرد پس جامه پاک است یاناپاک؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جامه پلیدنشده است.

قال العلاء ولو اخرج حیا ولم یصب فمه الماء لا یفسد ماء البئر ولا الثوب بانتفاضه. (ردالمحتار ج۱،ص۱۹۲) . فقط والله تعالی اعلم. ۳ ذی القعده سنه ۸۶ھ

حکم پیشاب جانوران حلال

سوال : پیشاب جانوران حلال درجامه اصابت کردپس جامه تاچه مقدار پلیدمیشود؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : پیشاب جانوران حلال درعضوبدن یا جامه مثلاً کم ازچهارم حصه آستین وغیره برسد پس نازمیشود یا برچهارم یا زاندازآن رسید پس نمازنمیشود. قال فی الدر المختار (وعفی دون ربع) جمیع بدن و (ثوب) ولو کبیراً هو المختار ذکره الحلبی ورجحه فی النهر علی التقدیر بربع المصاب کیدو کم وان قال فی الحقائق وعلیه الفتوی (من) نجاسة (مخففة کبول مأکول) و فی ردالمحتار (قوله ولو کبیراً الخ) اعلم انهم اختلفوا فی کیفیة اعتبار الربع علی ثلاثة اقوال فقیل ربع طرف اصابته النجاسة کالذیل والکم والدخریص ان کان المصاب ثوباً وربع العضو المصاب کالید و الرجل ان کان بدناً وصححه فی التحفة والمحیط والمجتبی والسراج وفی الحقائق وعلیه الفتوی (الی قوله) لکن ترجح الاول بان الفتوی علیه. (ردالمحتار ج۱،ص۲۹۶) فقط والله تعالی اعلم. ۲۲ ذی القعدة ۸۶ھ

طریقه پاک کردن شیر

سوال : اگرهنگام کشیدن شیرگاودر داخل شیردو یایک قطره خون بیفتدپس شیر پلید میشود یانه؟ درحالیکه برپستان زخم باشدشرعاً چه حکم است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : به افتادن یک قطره خون هم درشیر، شیرپلید میشودالبته صورت پاک کردن شیراین شده میتواندکه چقدرکه شیرباشدهمانقدرآب درآن انداخته جوش داده شود تاآنکه آب ختم گردیده تنها شیربماند. این عمل را سه بارکرده شودپس شیر پاک میشود. قال فی الدر المختار ویطهر لبن وعسل ودبس ودهن یغلی ثلاثاً وفی الشامیة وقال فی الدرر ولو تنجس العسل فتطهیره ان یصب فیه ماء بقدره فیغلی حتی یعود الی مکانه والدهن یصب علیه الماء فیغلی فیعلو الدهن الماء فیرفع بشیء هکذا ثلاث مرات وهذا عند ابی یوسف خلافاً لمحمد وهو اوسع وعلیه الفتوی (الی ان قال) ثم قال ان لفظة فیغلی ذکرت فی بعض الکتب والظاهر انها من زیادة الناسخ فانالم نر من شرط التطهیر الدهن الغلیان الخ (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۹) فقط والله تعالی اعلم

۱۴ محرم سنہ ۸۸ ھ

نشخوار نجس است

سوال : گاومیش نشخوارکند پس آن کفی که از دهن آن می آید پاک است یاناپاک؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قال فی الشامیة (قوله وجرته کزبله) لکن قال بعده فی الصبی ارتضع ثم قاء فاصاب ثیاب الام ان زاد علی الدرهم منع وروی الحسن عن ابی حنیفة انه لا یمنع مالم یفحش لانه لم یتغیر من کل وجه فکان نجاسته دون نجاسة البول لانها متغیرة من کل وجه وهو الصحیح آه کذا فی فتح القدیر وظاهر المیل الی اعطاء الجرة حکم هذا القیء اخذا من التعلیل (ردالمحتار ج۱، ص۲۲۳)

ازعبارت مذکوره بظاهررجحان نجاست خفیفه بودن آن معلوم میشودمگرشامیه در نواقض الوضوءرابطه به چیزیکه درمعده میرودبذریعه قی خارج شود. درمعده استقرارنشده باشد سه قول نقل کرده است.

طهارت. نجاست خفیفه. نجاست غلیظه وقول نجاست غلیظه راترجیح داده است. چون چیزخارج شونده ازمعده بلا استقراربنابرقول راجح نجس غلیظه است پس نشخوارکه تاوقتی درمعده بعداز استقراربرگردد بطریق اولی نجس غلیظ میباشد. فقط والله تعالی اعلم

۱۰/ شعبان سنه ۸۷ هجری

فرش خشک شود پاک میشود

سوال : درصحن پخته اگرکودکان پیشاب کنندبعدازخشک شدن اگربرآن صحن نماز بگذارند پس نمازمیشودیانه؟ درحالیکه نشان پشیاب درنظرنیاید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : چون فرش خشک شود ودرآن اثرنجاست وبد بوнماند پس نمازبرآن درست است مگر تیمم صحیح نیست. قال فی التنویر وتطهر ارض بیبسها وذهاب اثرها للصلوۃ لا للتیمم واٰجر مفروش وخص وشجر وکلأ قائمین فی ارض کذلک وفی الشرح وکذا کل ما کان ثابتاً فیها لاخذه حکمها باتصاله بها فالمنفصل یغسل لا غیر الا حجراً خشناً کرحی فکارض. (رد المحتار ج۱،ص۲۸۶). فقط والله تعالیٰ اعلم. ۱۸ شعبان ۸۷ھ

تحقیق قدر عفو نجاست غلیظه

سوال: درآستین کرته چهارپنج قطرة ازآب پلیدیا ازپیشاب یاازکدام نجاست دیگربرسد وبه فراموشی باهمان قمیص نمازبگذارد پس نمازمیشودیا اعاده واجب است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرنجاست دلدارباشد مانندسرگین وغیره پس وزن مجموعه قطره ها بقدریک مثقال =۵ ماشه= ۴/ ۸۶ گرام باشد یا کم ازین پس نمازمیشود، در انتشاروپهنائی خواه هرقدری زیاد باشد واگرنجاست باریک باشد مثلاً آب نجس یا پیشاب وغیره پس درپهنائی برابرکف دست معاف است.

حضرات فقهاء رحمهم الله برای معلوم کردن وسعت کف دست این طریقه رانوشته اندکه در مشت آب پرکرده دست راکشاده گرفته شود، درچقدرمقداری که آب ایستاد شدهمانقدر وسعت مراداست، اکابرمقداراین را برابریک روپیه تحریرفرموده اند، مگردرین عصر روپیه دیهات بالکل غائب شده است وپیمانه کف دست آسان نیست لذا به ضبط نمودن پیمایش آن ضرورت محسوس نموده بنده بطریق مذکورمتعدد بار به احتیاط پیمانه نمود: پس قطر =۱،۱ انچ =۲،۷۵ سانتی متر شد، بعدازآن اتفاقاً یک روپیه دهات بدست آمد پس قطرآن را نیز مطابیق این یابیدم لهذا مجموعه پیمانه آن مربع $\frac{1}{2}$ طر× پائی=۰،۹۵انچ =۵،۹٤ سانتی مترشد. فقط والله تعالی اعلم ۲۳/ رجب سنه ۹۲ھ

حکم نوشانیدن شیرنجس را به جانوران

سوال : هنگام کشیدن شیرازپستان خون برآید پس تمام شیرگاومیش پلید میشودیانه؟ اگرپلید میشودنوشانیدن آن به جانوران نیزجائزاست یانه؟ یک مولوی صاحب میگویدکه به جانوران حلال هم نوشانیدن جائزنیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : پاک است، به جانوران حلال نیزنوشاندن جائزاست واگرنجاست انقدرغالب باشدکه رنگ شیر یا بوی یامزة آن تبدیل شده باشد پس به جانوران حرام نوشانیدن نیزجائزنیست.

قال فی الشامیة فی بحث الماء المستعمل (فرع) الماء اذا وقعت فیه نجاسة فان تغیّر وصفه لم یجز الانتفاع به بحال والا جاز کبلّ الطین وسقی الدواب بحر عن الخلاصة.(ردالمحتار ج۱،ص۱۸۶)

وقال العلاء فی فصل البئر وما عجن به فیطعم للکلاب وقال ابن عابدین رحمه الله لان ما تنجس باختلاط النجاسة به والنجاسة مغلوبة لایباح اکله ویباح الانتفاع به فیما وراء الاکل ونقل عن الذخیرة تحت (قوله وقیل یباع من شافعی) وعن ابی یوسف لایطعم بنی آدم.(ردالمحتار ج۱،ص۲۰۱)

ازین عبارات معلوم شدکه در درّمختار قید "کلاب" احترازی نیست. فقط والله تعالی اعلم
۱۴/شوال سنه ۸۷ هجری

سوال مثل بالا

سوال : شماتحریرفرموده ایدکه اگربه افتادن نجاست رنگ یا بو یامزه شیربدل شد پس نوشانیدن آن به جانوران نیزجائزنیست، ودربهشتی زیورنوشته است که سه صفات آب بدل شود پس نوشاندن آن به جانوران جائزنیست، درین هردو قول درست کدام است؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : درحاشیه بهشتی زیوراین عبارت علامگیریه تحریراست.

اذا تنجس الماء القلیل بوقوع النجاسة فیه ان تغیرت اوصافه لاینتفع به من کل وجه کالبول والا جاز سقی الدواب وبل الطین ولا یطین به المسجد کذا فی التاتارخانیة.(عالمگیریه قبیل باب التیمم)

درین متبادراوصاف ثلاثه است مگراحتمال احدالاوصاف نیزاست ودراحسن الفتاوی کدام عبارت که ازشامیه بحرعن الخلاصه نقل کرده شده است درآن "وصفه" است اصل عبارت بحر زیاد واضح است. ونصه واما الماء اذا وقعت فیه نجاسة فان تغیر وصف الماء لم یجز الانتفاع به

بحال وان لم یتغیر الماء جاز الانتفاع به کبل الطین وسقی الدواب (البحر الرائق ج ۱،ص ۹۲)

درین علاوه از افراد وصف از "وان لم یتغیر الماء" نیز ثابت میشودکه احدالاوصاف مراداست نیز دراحسن الفتاوی شامیه ازفصل البئرکدام عبارت که منقول است درآن از "والنجاسة مغلوبة" نیز همین مفهوم میشود. لان الغلبة تتحقق بتغیر احدالاوصاف. فی نواقض الوضوء من الشامیة وعلامة کون الدم غالباً اومساویاً ان یکون البزاق احمر وعلامة کونه مغلوباً ان یکون اصفر بحر . (رد المحتار ج ۱،ص ۱۲۹) . وفی مفسدات الصوم من العلائیة فان غلب الدم اوتساویا فسد والالا الا اذا وجد طعمه. (ردالمحتار ج ۲،ص ۱۰۷) وفی رضاع العنایة فسر محمد الغلبة قال ان لم یغیر الدواء اللبن بالاجزاء فی الجنس وفی غیره بتغیر طعم اولون اوریح (الی قوله) یوافقه مافی الهندیة من اعتبار احدالاوصاف. (رد المحتار ج ۲،ص ۴۳۳)

پس راجح این معلوم میشودکه احدالاوصاف بدل شود پس نوشانیدن به جانوران جائز نیست. احتیاط نیزدرهمین است. فقط والله تعالی اعلم . ۲۴/ صفرسنه ۹۷هـ

صابون بنا شده ازچربوي مردار پاک است

سوال : مردم میگویندکه ازچربوی مردار صابون تیارمیشود پس آیا اینچنین صابون پاک است؟ واستعمال آن جانزاست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : صابون بناشده ازچربوی مردار پاک است زیراکه درین دیگر چیزهارا آمیخته پخته شودحقیقت آن بدل میشود وبه انقلاب حقیقت حکم شئ بدل میشود. قال فی الدر ویطهر زیت تنجس بجعله صابوناً به یفتی للبلوی کتنور رش بماء نجس لا بأس بالخبز فیه الخ وفی الشامیة تحت قوله (ویطهر زیت) ثم هذه المسئلة قد فرعوها علی قول محمد بالطهارة بانقلاب العین الذی علیه الفتوی واختاره اکثر المشائخ خلافاً لابی یوسف کما فی شرح المنیة والفتح وغیرهما وعبارة المجتبی جعل الدهن النجس فی صابون یفتی بطهارته لانه تغیر والتغیر یطهر عند محمد ویفتی به للبلوی وظاهر ان دهن المیتة کذلک لتعبیره بالنجس دون المتنجس الا ان یقال هو خاص بالنجس لان العادة فی الصابون وضع الزیت دون بقیة الادهان ثم رأیت فی شرح المنیة ما یؤید الاول حیث قال وعلیه یتفرع ما لو وقع انسان او کلب فی قدر الصابون فصار صابوناً یکون طاهراً لتبدل الحقیقة وانه یفتی به للبلوی کما علم مما مر ومقتضاه عدم اختصاص ذلک الحکم بالصابون فیدخل فیه کل ما کان فیه تغیر وانقلاب حقیقة وکان فیه بلوی عامة الخ. (رد المحتار ج ۱،ص ۲۹۱) فقط الله تعالی اعلم ۸ربیع الاول سـ۸۳ـه

طریقه پاک کردن فرش وقالین

سوال: برفرش مسجدکودکی پیشاب کردیا بکدام طریق دیگرفرش مسجدپلیدشود پس آنرا چگونه پاک کرده شود؟ همچنان درمسجد یا خارج ازمسجد کدام گلیم بزرگ یا قالین پلید شود پس آنراچگونه پاک کرده شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: فرش خشک گردیده پاک میشود مگرمسجد را فوری باید پاک کرده شود، آب انداخته توسط جامه وغیره خشک کرده شود سه بار اینچنین کرده شود یا بکبار زیاد آب انداخته شود قالین به سه بارشستن پاک میشوداینچنین که در هربار تقاطر موقوف شود اگرفشردن دشوار باشد واگر، واگرفشردن دشوارنباشد پس سه بار فشردن نیزضروری است، این تفصیل درآن وقت است که چون درآوندی یا حوض کوچک انداخته شسته شود. اگرازبالا آب انداخت یا درآب جاری انداخت پس نه تثلیث شرط است ونه عصربلکه اینچنین اندازه کرده شودکه اگردر آوندآب پرکرده درآن جامه را انداخته شود پس درچقدرآبی که جامه غوطه خورد سه گونه آن آب انداخته شود جامه پاک میشود.

قال فی التنویر و الدر بغسل وعصر ثلاثا فیما ینعصر و بتثلیث جفاف ای انقطاع تقاطر فی غیرہ و قال فی الدر المختار و هذا کله اذا غسل فی اجانة اما لو غسل فی غدیر او صب علیه ماء کثیر او جری علیه الماء طهر مطلقا بلا شرط عصر و تجفیف و تکرار غمس هو المختار و فی الشامیة (قوله او صب علیه ماء کثیر) ای بحیث یخرج الماء و یخلفه غیرہ ثلاثا لان الجریان بمنزلة التکرار و العصر هو الصحیح. سراج . (رد المحتار ج۱، ص۳۰۸). فقط والله تعالی اعلم. ۲۹ ذی القعدة ۸۸ھ

درشیر پشکل بیفتد

سوال: هنگام کشیدن شیرسرگین گاوبرابرپشکل شتربیفتدپس شیرپاک است یا ناپاک؟ اگر به مجردافتادن کشیده شود پس چه حکم دارد؟ یا اگردرکشیدن شیربز پشکل آن بیفتد پس چه حکم است؟ واگربرابرپشکل بزسرگین بیفتد پس چه حکم است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگرسرگین گاومیش درشیرحل شد پس شیرناپاک گردید البته اگر آنقدرخشک بود که درشیرحل نشد پس درین صورت شیرپاک است همچنان حکم پشکل بزاست لیکن صرف باوقت کشیدن شیرمخصوص است. قال فی العلائیة و بعرتی ابل و غنم کما یعفی لو وقعتا فی محلب وقت الحلب فرمیتا فورا قبل تفتت و تلون و التعبیر بالبعرتین اتفاقی

لان ما فوق ذلك كذلك ذكره فى الفيض و غيره و لذا قال قبل القليل المعفو عنه ما يستقله الناظر و الكثير بعكسه و عليه الاعتماد كما فى الهداية و غيرها .(ردالمحتار ج۱، ص۲۰۳) فقط والله تعالى اعلم.
۲ ذی الحجة سـ۸۸ـه

کلوخ استنجاء به خشک شدن پاک نمیشود

سوال : بعدازخشک شدن کلوخ مستعمله استنجاء پاک است یاناپاک؟ درصورت پاک بودن باردوم استعمال کردن کراهت است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : زمین باخشک شدن پاک میشود، کلوخ پاک نمیشود لهذا با آن استنجاءمکروه است.

قال فى العلائية وحكم آجر ونحوه كلبن مفروش وخص وشجر وكلأ قائمين فى ارض كذلك اى كارض فيطهر بجفاف و كذا كل ما كان ثابتا فيها لاخذه حكمها باتصاله بها فالمنفصل يغسل لا غير الا حجرا خشنا كرحى فكارض.(ردالمحتار ج۱،ص۲۸۷) . فقط والله تعالى اعلم. ۱۰ محرم سـ۸۹ـه

فضله طاؤس پلید است

سوال : فضله طاؤس پاک است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : آن پرندگان که مانندکبوتروزاغ وغیره درهوا پرواز نمیکنند مانندماکی، مرغابی وغیره فضلهٔ آنهاپلیدونجاست غلیظه است چونکه طاؤس نیز بطورعام مانندپرندگان پروازنمیکندلذا فضله این نیزنجاست غلیظه است. فقط والله تعالى اعلم .
یکم صفر سنه ۸۹ هجری

اگر به شستن اثرنجاست ازجامه نرود

سوال : چه میفرمایندعلماء دین درمسئله قرارذیل که اگرجامهٔ دارای احتلام را بسته شسته شود وبرآن بطورصحیح آب انداخته شودیا این جامه راسه بارشسته فشرده شود پس درین صورت اگربعدازخشک شدن برآن مقام چیزی آثارمنی رادیده شد پس آیا جامه پاک میباشد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرظن غالب باشدکه این اثرنجاست بدون صابون وغیره زائل نمیشود پس درهردوصورت مذکوره درسوال جامه پاک میشود. لما فى الشامية عن شرح

المعية ان الجنب اذا اتزر فی الحمام و صب الماء علی جسدہ ثم علی الازار یحکم بطهارۃ الازار و ان لم یعصر الخ (رد المحتار ج۱،ص۳۰۸) . وفی العلائیة ولا یضرها اثر کلون وریح لازم فلا یکلف فی ازالته الی ماء حار او صابون ونحوہ (رد المحتار ج۱،ص۳۰۲) . فقط واللّٰہ تعالیٰ اعلم

۲ ذی الحجة سـ۸۹ـہ

چوب رنگ کرده شده با روغن پلید

سوال : اگرروغن ناپاک را بردروازه زده شود پس ازروی آن شسته شود پاک میشود یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قسمت بالائی آن پاک میشود. قال ابن عابدین رحمه الله ولو موّہ الحدید النجس یموّہ بالطاهر ثلاثاً فیطهر خلافاً لمحمد فعندہ لا یطهر ابداً وهذا فی الحمل فی الصلٰوة واما لو غسل ثلاثاً ثم قطع به نحو بطیخ او وقع فی ماء قلیل لا ینجسه فالغسل یطهر ظاهرہ اجماعاً.(رد المحتار ج۱،ص۳۰۴) فقط واللّٰہ تعالیٰ اعلم. ۲۳ صفر سـ۹۰ـہ

تیل خاک پاک است

سوال : تیل خاک پاک است یاپلید است اگربدست یاپای یاجامه برسد پس بغیرشستن نماز میشود یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : تیل خاک پاک است لیکن باید بوئی آن به مسجد رفتن یا نمازخواندن حرام است. دوم برمردم لازم است که اورا ازمسجد بازدارند. قال فی شرح التنویر ویحرم فیه السؤال (الی قوله) واکل نحو ثوم ویمنع منه وکذا کل مؤذ (رد المحتار ج۱،ص۶۱۹) فقط واللّٰہ تعالیٰ اعلم. ۱۶ رجب سـ۹۰ـہ

حکم اسپرت

سوال : اسپرت رادرفتاوی درالعلوم ناپاک نوشته است اکنون حقیقت آن چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اسپرت را اگر ازانگور، کشمش یاخرما حاصل کرده شده بودپس بالاتفاق نجس است وبجزآنها ازچیزدیگری ساخته شده بود پس نزدشیخین رحمهم اللّٰہ تعالی پاک ونزد امام محمد رحمه الله نجس است. ازتحقیق معلوم شدکه درین عصربرای

اسپرت والکحل استعمال کرده نمیشود لهذا مطابق قول شیخین رحمهما الله پاک است، حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی اگرچه بنابر حکمت فساد زمان قول امام محمد رحمه الله را مفتی به قرار داده اندمگر درین عصر بادرنظرداشت ضرورت تداوی وعموم بلوی برقول شیخین رحمهم الله تعالی فتوی طهارت را داده میشود، چنین هم ازلحاظ اصول فتوی قول شیخین رحمهم الله را ترجیح میباشد. العارض . فقط والله تعالی اعلم

۲۵/ محرم سنه ۹۲هـ

نجاست غلیظه بقدر در هم را شستن واجب نیست

سوال : آن جناب که درکتاب نمازبنده نظراصلاحی فرمودازآن بربنده فایده زیادحاصل شد وبنده بسیارترامیم کردم مگریک مسئله نجاست غلیظه بمقدار یک مثقال برجامه یا بدن برسد پس آیا ازروی طحطاوی ومراقی شستن آن واجب نیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قول مفتی به عدم وجوب است. قال العلامة ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله وان كره تحريماً) والاقرب ان غسل الدرهم وما دونه مستحب مع العلم به والقدرة على غسله فتركه حينئذ خلاف الاولى. (رد المحتار ج۱، ص۲۹۲) فقط والله تعالى اعلم. ۷ محرم سنه ۹۳هـ

انداختن مرغ را در آب گرم براي كشيدن پوست

سوال : چه میفرمایندعلماءدین ومفتیان کرام درین مسئله که کسانیکه گوشت مرغ میفروشند اکثروبیشترتاجر وبالخصوص مالکان هوتلها مرغ را بعدازذبح نمودن انرا مع پر وبال شان درحالت سالم بغیرپاره کردن پیش آن درآب گرم می اندازند تاکه پرآنهارا به آسانی کشیده شودوگوشت مع پوست جدا شود همچنان تمام آلائش داخل شکم آن حل گردیده در گوشت شامل میشود چنین گوشت پخته شده راعوام الناس استعمال میکنند. درین سلسله در اذهان کثیرالتعداد مردم پیداشدن تخمین وظن امرلازمی است وعوام الناس نیز رابطه برین مسئله درروشنی شریعت وضاحت میخواهندونهایت خواهان عمل نمودن برین اند لهذا ازشما التماس است که ازروی شریعت درپرتوسوالات قرارذیل بالتفصیل فتوی صادر فرمائید :

(۱) خوردن گوشت مذکوره جائزاست یانه؟

(۲) اگرخوردن چنین گوشت جائز نیست پس براینگونه تاجران بنابرواقفیت یاعدم واقفیت ازمسئله کدام گناه لازم میآید؟

(۳) باوجود معلوم بودن مسئله اگرکسی مرتکب این حرکت شودپس درشریعت برای او چه تعزیراست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : (۱) اگردرآب جوش مرغ راانداخته شودوآنقدرمدت درآن گذاشته شودکه نجاست داخلی ظن غالب سرایت کردن آن درگوشت آن پیداشود پس نجس میشودوبرای پاک کردن آن نیزهیچ طریقه نیست البته اگرآب گرم باشد مگرجوش نمی زد ومرغ رادرآن به مدت زیاد گذاشته نشود. یادرآب جوش انداخته فوراً بکشد پس گوشت آن پلید نمیشود.

قال فی شرح التنویر و یطهر لحم طبخ بخمر بغلی و تبرید ثلاثاً و کذا دجاجة ملقاة حالة غلی الماء للنتف قبل شقها فتح و فی التجنیس حنطة سبخت فی خمر لا تطهر ابدا به یفتی. و قال العلامة ابن عابدین رحمه الله (قوله و کذا دجاجة الخ) قال فی الفتح انها لا تطهر ابدا لکن علی قول ابی یوسف تطهر و العلة و الله اعلم تشربها النجاسة بواسطة الغلیان و علیه اشتهر ان اللحم السمیط بمصر نجس لکن العلة المذکورة لا تثبت ما لم یمکث اللحم بعد الغلیان زماناً یقع فی مثله التشرب و الدخول فی باطن اللحم و کل منهما غیر متحقق فی السمیط حیث لا یصل الی حد الغلیان و لا یترک فیه الا مقدار ما تصل الحرارة الی ظاهر الجلد لتنحل مسام الصوف بل لو ترک یمنع انقلاع الشعر فالاولی فی السمیط ان یطهر بالغسل ثلاثاً فانهم لا یتحرسون فیه عن النجس و قد قال شرف الائمة بهذا فی الدجاجة و الکرش و السمیط اهو اقره فی البحر. (ردالمحتار ج۱،ص۳۰۲)

(۲) ناواقفیت ازمسئله عذرنیست، لهذا اگرمالکان هوتلها مرغهارا درآب جوش به مدت زیاد میگذارندپس ایشان مرتکب گناه کبیره اند.

(۳) برحاکم مسلمان فرض است که چنین مردم راطوری سزا دهدکه برای ایشان وبرای اینگونه دیگرمجرمان عبرت ثابت شود. فقط والله تعالی اعلم ۸/ ذی قعده سنه ۹۳ھ

با نوله آب انداخته شود پس براي طهارت عصروتثلث شرط نيست

سوال : شمافرموده بودیدکه چون بانوله آب انداخته شود پس برای تطهیر عصروتثلیث شرط نیست. یک مولوی صاحب درین اشکال دارد لهذا باتفصیل تحریرفرمانید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درین صورت عصروتثلیث شرط نیست بلکه برین آنقدر آب انداختن کافی است چقدرکه سه بار به شستن درآوندخرج میشود. قال فی شرح التنویر اما لو غسل فی غدیر او صب علیه ماء کثیر او جری علیه الماء طهر مطلقاً بلا شرط عصر و تجفیف و تکرار غمس. وفی ردالمحتار وان المعتبر فی تطهیر النجاسة المرئیة زوال عینها ولو بغسلة واحدة ولو فی اجانة کما مرّ فلا یشترط فیها تثلیث غسل ولا عصر وان المعتبر غلبة الظن فی تطهیر غیر المرئیة بلا عدد علی المفتی به او مع شرط التثلیث علی ما مرّ ولا شك ان الغسل بالماء الجاری و ما فی حکمه من الغدیر او الصب الکثیر الذی یذهب بالنجاسة اصلا و یخلفه غیرہ مرارا بالجریان اقوی من الغسل فی الاجانة التی علی خلاف القیاس لان النجاسة فیها تلاقی الماء و تسری معه فی جمیع اجزاء الثوب فیبعد کل البعد التسویة بینهما فی اشتراط التثلیث ولیس اشتراطه حکما تعبدیا حتی یلتزم وان لم یعقل معناه ولهذا قال الامام الحلوانی علی قیاس قول ابی یوسف فی ازار الحمام انه لو کانت النجاسة دماً او بولاً وصب علیه الماء کفاه (قوله او صب علیه ماء کثیر) ای بحیث یخرج الماء و یخلفه غیرہ ثلاثاً لان الجریان بمنزلة التکرار والعصر هو الصحیح سراج. (ردالمحتار ج۱،ص۳۰۸) . فقط والله تعالی اعلم

۴ ذی الحجة سنه ۹۵ھ

نم جامه پلید برجامه پاک رسید

سوال : یک جامه پلیدکهترباشد با آن جامه پاک رسد وبران ازجامه پلیدچیزی نم رسیدپس این جامه پلیدمیشود یانه؟ همچنان اگرجامه پاک تراست واین باجامه خشک پلید برسدپس پلیدمیشود یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرجامه پلید باعین نجاست مثلاً بیشاب وغیره تراست پس به ظاهرشدن اثرنجاست در جامه پاک آن نیزپلیدمیشود واگرباعین نجاست ترنیست بلکه با آب نجاست ترشده است پس درین دوقول است یکی اینکه برجامه خشک آنقدر رطوبت آیدکه به فشردن آن قطره بیفتد پس نجس میشودوگرنه نمیشود. قول دوم اینست که اگرجامه نجس آنقدر ترشده بودکه به فشردن قطره بیفتد پس به رطوبت آن جامه خشک پلید میشود، اگرچه با ازآن جامه خشک قطره نیفتد. قول اول اگرچه اوسع است مگرقول ثانی ارجح واحوط است.

واگرجامه پاک تر با جامه خشک پلید برسد پس این پلید نمیشودالبته اگرآنقدر تر

باشدکه آب آن جامه خشک رانیز آنقدر ترکندکه رطوبت هردوبرابرمعلوم شود پس جامه پاک نیز پلید میشود. قال فی التنویر لف ثوب نجس رطب فی ثوب طاهر یابس فظهرت رطوبته علی ثوب طاهر لکن لا یسیل لو عصر لا یتنجس کما لو نشر الثوب المبلول علی حبل نجس یابس. و فی الشامیة (قوله لف ثوب نجس رطب) ای مبتل بماء و لم یظهر فی الثوب الطاهر اثر النجاسة بخلاف المبلول بنحو البول لان النداوة حینئذ عین النجاسة و بخلاف ما اذا ظهر فی الثوب الطاهر اثر النجاسة من لون او طعم او ریح انه یتنجس کما حققه شارح المنیة و جری علیه الشارح اوّل الکتاب (قوله لا یتنجس) لانه اذا لم یتقاطر منه بالعصر لا ینفصل منه شیء و انما یبتل ما یجاورہ بالنداوۃ و بذلک لا یتنجس به و ذکر المرغینانی ان کان الیابس هو الطاهر یتنجس لانه یأخذ بللاً من النجس الرطب و ان کان الیابس هو النجس و الطاهر الرطب لا یتنجس لان الیابس النجس یأخذ بللاً من الطاهر و لا یأخذ الرطب من الیابس شیئاً. زیلعی، وظاهر التعلیل ان الضمیر فی یسیل و عصر للنجس و به صرح صاحب مواهب الرحمٰن و مشی علیه الشرنبلالی و المتبادر من عبارة المصنف کالکنز و غیره انه للطاهر و هو صریح عبارة الخلاصة و الخانیة و منیة المصلی و کثیر من الکتب کالقهستانی و ابن الکمال والبزازیة و البحر و الاول احوط و وجهه اظهر و الثانی اوسع و اسهل فتبصر. (ردالمحتار ج۱ ص۵۱۶) . فقط والله تعالیٰ اعلم.

۲۹ ربیع الآخر سنه ۹۷ھ

جامه را شسته بر ریسمان پلید انداخت پس پلید نمیشود

سوال : جامه راشسته برای خشک کردن برریسمان پلید انداخت پس این جامه پلید میشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : پلیدنمیشودالبته اگرجامه بسیارترباشدکه بدان ریسمان نیز طوری ترشدکه آب اصابت کرده برریسمان باز برجامه اصابت کرده باشد پس پلید میشود . بجای ریسمان اگرتار آهن وغیره باشدپس درین زیادتراندیشه این است زیراکه آن آب را جذب نمیکند. والدلیل مرّفی المسئلة المقدمة. فقط والله تعالی اعلم.

۲۴/ ربیع الآخرسنه ۹۷ هجری

بسترپلید ازعرق ترشد

سوال : بسترپلید بودبرآن کسی خوابید وازعرق او بسترنیز ترشد پس بدن وجامه او پلید میشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربستر آنقدر ترشد که رطوبت آن بازبربدن وجامه رسید پس پلیدمیشودوگرنه نمیشود. قال فی شرح التنویر نام علی فراش نجس فعرق و لم یظهر اثرہ لا ینجس خانیۃ.(ردالمحتار ج۱،ص۵۱۸) .فقط والله تعالی اعلم. ۲۳ ربیع الآخر سـ۹۷ـہ

نجاست بعداز اصابت منتشر شد

سوال : اگردرجای کم ازیک درهم پلیدی رسید وبعداً جهت رسیدن آب برآن ازیک درهم افزایش یابد پس آیا با آن نمازاداکرده میشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بعداً به رسیدن آب نجاست منتشرشد پس نمازنمیشود. واگرازخود بجای زیاد سرایت کرد مثلاً تیل نجس پس درین اختلاف است، برقول راجح نمازمیشود مگرقول عدم جوازاحوط است. قال فی العلائیۃ والعبرۃ لوقت الصلوٰۃ لا الاصابۃ علی الاکثر نهر. و قال ابن عابدین رحمه الله او لو اصابه ثوبه دهن نجس اقل من قدر الدرهم ثم انبسط وقت الصلوٰۃ فزاد علی الدرهم قیل یمنع وبه اخذ الاکثرون کما فی المحر عن السراج و فی المنیۃ وبه یؤخذ و قال شارحها و تحقیقه ان المعتبر فی المقدار من النجاسۃ الرقیقۃ لیس جوهر النجاسۃ بل جوهر المتنجس عکس الکثیفۃ فلیتأمل وقیل لا یمنع اعتبارا لوقت الاصابۃ قال القهستانی وهو المختار و به یفتی وظاهر الفتح اختیارہ ایضاً وفی الحلیۃ وهو الاشبه عندی والیه مال سیدی عبدالغنی و قال فلو کانت ازید من الدرهم وقت الاصابۃ ثم جفت فخفت فصارت اقل منعت هذا.(ردالمحتار ج۱،ص۲۹۲) فقط والله تعالی اعلم. ۲۸ رمضان سـ۹۷ـہ

نجاست خشک گردیده سبک شد

سوال : نجاست غلیظه دلدار زیاد ازوزن یک درهم بود وبعدازخشک شدن کم شد این مانع نمازمیشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درین صورت نمازنمی شود. نقل ابن عابدین رحمه الله عن العلامۃ عبدالغنی رحمه الله. لو کانت ازید من الدرهم وقت الاصابۃ ثم جفت فخفت فصارت اقل منعت.(ردالمحتار ج۱،ص۲۹۲) فقط والله تعالی اعلم ۲۶ جمادی الآخر سـ۹۹ـہ

طریقه پاک کردن آوند پسخورده سگ

سوال : یک آوندی را لق زد پس بغیراینکه باخاک زده شودصرف اگرآنراباآب شسته

الجواب باسم ملهم الصواب : به سه بارشستن آوند پاک میشودمگرهفت بارشستن وباخاک مالیدن مستحب است وعلاج زهرسگ است. فقط والله تعالی اعلم .

۲۸/ رمضان المبارک سنه ۹۷ھ

بنگ پاک است

سوال : چیزنشه آورمثلاً بنگ وغیره را میده نموده بردانه های بواسیرانداخته شود پس بغیرشستن آن نمازخواندن درست است یانه؟ وبنگ پاک است یاپلید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بنگ اگرچه حرام است مگرپاک است، بدون شستن نمازمیشود. فقط والله تعالی اعلم . ۲۳ / شوال سنه ۹۸ھ

برقالین نجس پاي تر رسید

سوال : اگربرقالین کدام نجاست پیشاب وغیره رسیده خشک شد وبعداً برآن جای پای تر راگذاشته شد پس آیا بغیرپاک کردن پای نمازمیشود وبرآن جاینمازوغیره که چنین پای ترراگذاشته است آن پاک است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرپای هاآنقدرترباشدکه با آن قالین خوب ترشودوبرین آنقدرتری آیدکه برآن چیز دیگری راگذاشته شودپس به آن نیزاصابت کند پس پای هاپلید میشود سپس این پایهارا برجاینمازگذاشت وبرآن نیزاثرتری را دیده شد پس جاینماز نیز پلید میشود. واگرقالین آنقدر زیاد ترنشدپس پای هاپلیدنشده است. فقط والله تعالی اعلم .

۲۸ / ذی قعده سنه ۹۸ هجری

حکم بدن رخت شو وجامه ها

سوال : رخت شوجامه هارامیشوید نزداو جامه های پاک وپلید هرنوع جامه می آید. هنگام شستن جامه ها قطره های آنها بربدن اومی افتدپس باآنهابدن وجامهٔ او پلیدمیشود یانه؟ وبغیر غسل کردن یاپوشیدن دیگرجامه نمازبگذارد نمازوی صحیح میشودیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : تاوقتیکه برناپاکی جامه یقین نباشدتا آن وقت حکم پلیدی را داده نمیشود. لذا رخت شو بغیرغسل درهمان جامه خود نمازگزارده میتواند. فقط والله تعالی اعلم . ۷/ ربیع الآخرسنه ۹۲ هجری

تفصیل نجاست مانع صلوة

سوال : اگربوتل شراب درجیب باشد پس نمازدرست میشودیانه؟ نیزمکمل تفصیل نجاست مانع نمازرا تحریرفرموده اجرحاصل فرمائید؟

الجواب باسم ملهم الصواب : درصورت مسئوله نمازنمیشود، تفصیل آن اینست که در محل نجاست سه احتمال اند، مبسوط، ملبوس، محمول. درمبسوط تنها طهارت موضع رجلین ویدین ورکبتین ووجه ضروری است. بجزاین جای دیگری اگرنجاست باشد پس آن مانع نیست، اگرچه بساط صغیرباشد. تفصیل ملبوس اینست که اگربه حرکات صلوة جانب نجس آن حرکت میکندپس مانع صلوة است والا فلا. محمول اگرمتمسک بنفسه است پس نجاست آن مانع نیست واگرمتمسک بنفسه نیست پس نجاست آن اگردرمعدن اصلی است پس مانع نیست واگردرمعدن اصلی است پس مانع است. بوتل شراب ازهمین نوع است.

قال فی باب شروط الصلوة من شرح التنویر وطهارة ثوبه وکذا ما یتحرک بحرکته او یعد حاملاً له کصبی علیه نجس ان لم یستمسک بنفسه منع والا لا کجنب وکلب ان شد فمه فی الاصح ومکانه ای موضع قدمیه او احدهما ان رفع الاخری وموضع سجوده اتفاقا فی الاصح لا موضع یدیه ورکبتیه علی الظاهر الا اذا سجد علی کفه کما سیجیء وفی الشامیة (قوله وکذا ما) ای شیء متصل به یتحرک بحرکته کمندیل طرفه علی عنقه وفی الآخر نجاسة مانعة ان تحرک موضع النجاسة بحرکات الصلوة منع والا لا بخلاف مالم یتصل کبساط طرفه نجس وموضع الوقوف والجبهة طاهر فلا یمنع مطلقا (قوله کصبی) ای و کسقف وظلة وخیمة نجسة تصیب رأسه اذا وقف (قوله والا لا) ای وان کان یستمسک بنفسه لا یمنع لان حمل النجاسة حینئذ ینسب الیه لا الی المصلی (قوله کجنب) تنظیر لا تمثیل ای فان الجنابة ایضاً تنسب الی المحمول لا الی المصلی ولو کان تمثیلاً للزم اشتراط ان یکون الجنب متمسکا بنفسه بان لا یکون زمناً مع انه غیر نجس حقیقة فلو حمل المصلی جنباً لا یمنع صلوته مطلقاً لان نجاسته حکمیة فافهم. (قوله وکلب ان شد فمه) لو قال وکلب ان لم یسل منه ما یمنع الصلوة لکان اولی لانه لو علم عدم السیلان اوسال منه دون القدر المانع لا یبطل الصلوة وان لم یشد فمه (الی قول) لو جلس علی المصلی صبی ثوبه نجس وهو یستمسک بنفسه او حمام نجس جازت صلوته (الی قوله) ونجاسة اطنه (ای الکلب) فی معدنها فلا یظهر حکمها کنجاسة باطن المصلی کما لو صلی حاملا بیضة مذرة صار محها دما جاز لانه فی معدنه والشیء مادام فی معدنه لا یعطی له حکم النجاسة بخلاف مالو حمل قارورة مضمومة فیها بول فلا تجوز صلوته لانه فی غیر معدنه وایضا فیها

بهت (قوله اتفاقا فی الاصح) فلا یشترط طهارة موضع الانف لانه اقل من الدرهم کما فی شرح المنیة.
(قوله علی الظاهر) ای ظاهر الروایة کما فی البحر لکن قال فی منیة المصلی قال فی العیون هذه روایة شاذة وفی البحر واختار ابو اللیث ان صلوته تفسد وصححه فی العیون آه وفی النهر وهو المناسب لاطلاق عامة المتون وایده بکلام الخانیة قلت وصححه فی متن المواهب ونور الایضاح والمنیة وغیرها فکان علیه المعول وقال فی شرح المنیة وهو الصحیح لان اتصال العضو بالنجاسة منزلة حملها وان کان وضع ذلک العضو لیس بفرض. (ردالمحتار ج۱، ص۲۷۳) فقط واللہ تعالیٰ اعلم

۱۹ صفر سنہ ۷۲ھ

لعاب شخص خوابیده پاک است

سوال : هنگام خواب ازدهن بعضی مردم لعاب جاری میشود زیدمیگویدکه با این لعاب جامه پلید میشود یان قول زید درست است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : این لعاب پاک است، جامه پلید نمی شود. لعاب النائم طاهرٌ سواء کان من الفم او منبعثا من الجوف عند ابی حنیفة ومحمد رحمهما اللہ تعالیٰ وعلیه الفتوی. (عالمگیریة ج۱، ص۴۶) فقط واللہ تعالیٰ اعلم .

۳ رجب المرجب سنہ ۹۹ھ

فصل في الاستنجاء

طريقه معهود استبراء

سوال: طریقه معهودخشک کردن قطرات پیشاب به کلوخ که درین عصرمروج است آیا این ضروری است؟ اگربا این طریقه قطرات راخشک کرده نشدپس آیانمازصحیح میشود یانه؟ اگراین طریقه شرط است پس حضوراکرمﷺوصحابه کرام رضی الله عنهم این را چراتعلیم ندادند؟ وصحابه کرام رضی الله عنهم این طریقه را چرااختیارنفرمودند؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی برای خشک نمودن پیشاب این طریقه معهود رابیان فرموده اندبنابرآن برخی علماء این را بیان میفرمایندکه در زمانهٔ سابق مثانه ها قوی بود لذا احتمال آمدن قطرات نبود. درمثانه های این دورآن قوت نمانده است لذا ضرورت صفائی قطرات با این طریقه پیش آمد. لهذا این طریقه بیان کردهٔ فقهاء رحمهم الله تعالی برقول حضوراکرمﷺ وصحابه کرام رضی الله عنهم زیادتی نیست که این را بدعت گفته شود بلکه بنابرتغیرزمان ازلحاظ ضرورت زمانه موجوده جهت اینکه یک طریقه تطهیر وتنظیف است این ازعمل بالحديث بشمارمیرود.

بروجه مذکوره اشکال است که آمدن قطرات بعدازپیشاب بنابرضعف مثانه نمی باشد آن عارضة که ازجهت ضعف مثانه لاحق میشود آنرا طریقه معهود استبراء نیزهیچ سودی نمیدهد. باعث بنظرآمدن رطوبت بعدازپیشاب ضعف مثانه نیست بلکه طول نل پیشاب وکجی وخمی درآن باعث این قرارمیگیرد. ازنقطه نگاه طبی این امرباوجودیکه مسلم است برین نیز دلیل است که حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی برای زنان این طریقه استبراء را تحریرنفرموده اند بلکه این را بامردان مخصوص گذاشتند. قال ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله يجب الاستبراء الخ) وفيها ان المرأة كالرجل الا في الاستبراء فانه لا استبراء عليها بل كما فرغت تصبر ساعة لطيفة ثم تستنجي ومثله في الامداد. (الشامية ج۱، ص۳۱۹)

ازین ثابت شدکه علت این طریقه معهود استبراء ضعف مثانه نیست زیراکه اگراین علت میبود پس این حکم برای زنان نیزمیبود. درزنان چونکه نل پیشاب طول وخمدارنیست لذا ایشان را مستثنی کرده شد. چون علت استبراء این قرارگرفت پس بجای طریقه معهود یک

طریقه آسان ومختصردیگررا اختیارکرده میشود آن اینست که بعدازفراغت ازپیشاب نخست ازمقام فضله بطرف خصلتین رگهارا فشرده شودبعدازآن نل پیشاب را فشرده شود پس کدام رطوبت که درراه باشد آن خارج میشود، بعدازین هیچ احتمال آمدن قطره نمی ماند، بنده متعدد بار این را تجربه نمودم بعدازاستبراء باین طریقه صد قدم به تیزی روشم نمودم، سرفه کردم، جهیدم، دویدم، باوجوداین هیچ رطوبتی درنظرنیامد.

بعدازین تحقیق براصل اشکال عودمیکنم که درزمان آنحضرت ﷺ نیزاین علت موجود بود پس آنحضرت ﷺ حکم اینگونه استبراء راچرانداد وصحابه کرام رضی الله عنهم اهتمام این را چرا نکردند؟ بعدازغورنمودن جواب آن اینگونه درخاطرمی آیدکه شریعت درمواقع ابتلاء عام نجاست قلیله را معاف قرارداده است، مانند رشاش البول کرؤس الابرة وبعداز نشستن در بیت الخلاء برغلاظت مگسان وغیره نشستن برجسم وجامه ها طین شارع وغیره تقاضای این قانون اینست که استعمال هیچ طریقه استبراء ضروری نیست بلکه بروقت نجاست مرئیه را به کلوخ یا آب کافی است بعدازین اگربطورغیرمحسوس چیزی رطوبت می تراود پس آن شرعاً معاف است.معهذا چونکه دراحادیث برتأکیدزیاد استبراء ووعید شدید بر اجتناب من البول وارد گردیده است لذا تقاضای احتیاط اینست که بطریق بالاستبراء اهتمام کرده شود، یعنی نل پیشاب را فشرده رطوبت راخارج کرده شودبعدازآن به کلوخ یا آب استنجاء کرده شود، افضل اینست که نخست به کلوخ نجاست را رفع کرده شود وبعدازآن آب استعمال کرده شود، درین عصردرشهرها ازجهت گترسیستم استعمال کلوخ بسیار تکلیف ده ثابت میشود، به انداختن کلوخ راه آب بند میشود که باعث بسیارسخت تعفن وایذاء میگرددسپس درصفائی آنها نیزدقت پیش می آید لهذا درچنین مواقع هرگز نباید کلوخ استعمال، کرد، بلکه استعمال کلوخ مستحب است ونفس خود ودیگران را درمصیبت انداختن حرام است، جهت یک کار مستحب ارتکاب حرام جائزنیست، البته کدام کاغذ جاذب که جهت صفائی دربازار دستیاب میشود استعمال آن جائزاست.

اهتمام احتراز ازپیشاب رانمودن بلاشبه مؤکد است مگردرین زیادترغلوکردن شرعاً درست نیست، درصحیح بخاری آمده است که حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه در مورد پیشاب از بسیارشدت کارمیگرفت، حافظ بدرالدین عینی رحمه الله درشرح این نقل میفرمایدکه

ابوموسی اشعری رضی الله عنه جهت حفاظت ازقطرات پیشاب دربوتل پیشاب میکرد.

مگراین شدت ایشان بردیگرصحابه رضی الله عنهم پسندیده نبودچنانکه درصحیح بخاری برین اعتراض حضرت حذیفه رضی الله عنه منقول است.

کان ابو موسی الاشعری رضی الله عنه یشدّد فی البول و یقول ان بنی اسرائیل کان اذا اصاب ثوب احدهم قرضه فقال حذیفة رضی الله عنه لیته امسک اتی رسول الله ﷺ سباطة قوم فبال قائماً (بخاری شریف ج۱، ص۳۶) .وقال الحافظ العینی رحمه الله (قوله یشدّد) جملة فی محل النصب علی انه خبر کان ومعناه کان یحتاط عظیماً فی الاحتراز عن رشاشته حتی یبول فی القارورة خوفاً ان یصیبه من رشاشاته شئ. (عمدة القاری ج۳،ص۱۳۸)

فتوي حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله

تارک استبراء طریقه مروجه را کسانیکه بدعت میگویندپس این تنها ازمبالغات آن فرقه ظاهربین است این قابل اعتبارنیست. دربخاری وشروح آن مذکوراست که ابوموسی اشعری رضی الله عنه حدیث عذاب قبرراشنید پس ازین جهت ایشان ازپیشاب نهایت احتیاط میکردند، حتی که چون حاجت پیشاب میبودپس مقام پیشاب را داخل شیشه نموده وداخل آن پیشاب میکرد بنابرین خوف که مبادا بربدن یا جامه قطرات پیشاب اصابت کند. پس حضرت حذیفه بطور انکاربه وی گفت: من دیدم که پیغمبرخدا ﷺ برسباطه یک قوم یعنی بر خاک انداز قومی رفت وپیشاب کرد ودرین شبه نیست که درایستاده پیشاب کردن گمان افتادن قطرات است واز تجربه معلوم میشودکه چون دراستبراء مبالغه کرده شودپس ازمثانه پیشاب می تراود ومثال آن اینست که وقتیکه شیر را دوشیده میشود پس شیر در پستان جانور می آید وچون دوشیدن را موقوف کرده شودپس شیرموقوف میشود.(فتاوی عزیزیه ص۱۴۰ ج۲)

ملفوظ حكيم الامت حضرت تهانوي قدس سرّه

حضرت خواجه صاحب عرض کردکه برمن دراستنجاء بسیاروسوسه می آید، به مالیدن چیزی نچیزی می آید فرمود: چنین هرگزنکنید، بطورمعمولی استنجاء نموده شسته شود، در عوارف المعارف نوشته است که حال این مانندپستان است که تاوقتیکه مالیده شود چیزی

نه چیزی شیر می برآید واگرهمچنان گذاشته شود پس چیزی نمی آید، حضرت خواجه صاحب عرض کردکه بعداً قطره می برآید. فرمودکه هرگزنبایدفکرکرد نمازبعدی را اعاده کنید لیکن تاوقتیکه به تکلف جبرنموده بخلاف وسوسه نکنید این مرض ختم نمیشود، ازین جهت شما در تکلیف زیادهستید. خواجه صاحب عرض کردکه ازجهت رطوبت دروضؤیک وقت تاوضؤوقت دیگرشک می افتد، وازین جهت رومال را نیزشستن میخواهد. فرمود: نه وضؤ کنید ونه رومال را بشوئید. چندروز بی تکلف بی التفاتی کرده شود وسوسه ختم میشود.
(ملفوظات کمالات اشرفیه ص۱۹۸ ملفوظ ع۸۰۷)

ازین ثابت گردیدکه زیادغلو وشدت دراستبراء شرعاً مذموم است، وعلاوه ازین برای صحت نیزمضراست وباعث انتشارذهنی وپریشانی دماغی است. فقط سبحانه وتعالی اعلم .
۲۹/ جمادی الاولی سنه ۹۶ھ

دراستنجاء صرف به کلوخ اکتفاء نمودن

سوال : بعدازبول یا برازوبعدازصاف نمودن به کلوخ به آب شسته نشودوبغیرشستن وضؤنموده نمازبگذارد پس نمازمیشودیانه واینچنین بعضی مردم دست را شسته درطعام مشغول میشوند حالآنکه آب نیزموجودمیباشد پس شرعاً چه حکم است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرپیشاب ازمخرج تجاوزکردومقدارزائدازیک درهم (قطر=۱٫۱ انچ =۳٫۷۵ سانتی متر ومجموعه پیمانه=۱۰٫۹۵ انچ=۵٫۹٤ سانتی متر) زائد نشد پس بغیرشستن تنهابه استعمال کردن کلوخ نمازمیشود، وحکم فضله اینست که بعداز استنجاء کردن با سنگ اگروزن نجاست متجاوز ازمخرج یک مثقال(۵ ماشه =٤.۸٦ گرام) یاکم ازین باشدپس نمازمیشوداگرچه دربهنائی ازیک درهم هم زیادترباشد. قال فی العلائیة (و یجب) ای یفرض غسله (ان جاوز المخرج نجس) مانع و يعتبر القدر المانع لصلاة فيما وراء موضع الاستنجاء لان ما على المخرج ساقط شرعاً ولهذا لا تكره الصلوة معه وفی رد المحتار (قوله ولهذا الخ) استدلال على سقوط اعتبار ما على المخرج و فيه ان ترك غسل ما على المخرج انما لا يكره بعد الاستجمار كما عرفته لا مطلقاً. (رد المحتار ج۱، ص۲۱۳) وفی الجاس التنوير وعفى عن قدر درهم و هو مثقال في كثيف و في الشامية ان قدر الدرهم من الكثيفة لو كان منبسطاً في الثوب اكثر من عرض الكف لا يمنع كماذكره سيدی عبدالغنی. (رد المحتار ج۱، ص۲۹۳).

تنهادست راشسته غذا تناول کردن جائزاست مگرنجاست متجاوز ازمخرج ازقدر درهم زائدباشد پس بلاعذرآنرانشستن مکروه تحریمی است وبقدردرهم یا کم ازآن باشدپس مکروه تنزیهی است. فقط والله تعالی اعلم. ۲۳/ جمادی الاولی سنه ۹۳ھ

بعد از وضؤ استنجاء کردن

سوال : قبل ازاستنجاء نمودن اگروضؤکرده شود بعداً بیاد آید استنجاء کنداین وضؤ درست است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بلاوضؤدرست است ضرورت دوباره کردن نیست. فقط والله تعالی اعلم. (تفصیل درتتمه احسن الفتاوی خواهد آمد انشاء الله تعالی) .

۵/ ربیع الآخرسنه ۹۲ھ

استنجاء کردن باکاغذ

سوال : باکاغذات ردی یابا اخبار اردو،انگریزی، نجاست کودکان را پاک کردن وکار خوان راگرفتن جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کاغذ چونکه یک آله تحصیل علم است خواه آن سفید باشد یا چیزی نوشته شده باشد لذا احترام این راکردن لازم است بااین نجاست صاف کردن یا کارخوان راگرفتن جهت بی حرمتی ومکروه تحریمی است. البته آن کاغذ جاذب که تنها بغرض استنجاء ساخته میشود برای نوشته کارگرفته نمیشود وگرانبهاء هم نیست با آن استنجاء کردن جائزاست. قال فی التنویر و کرہ بعظم (الی قوله) وشئ محترم. و قال ابن عابدین رحمه الله تحت (قوله وشئ محترم) و کذا ورق الکتابة لصقالته و تقومه وله احترام ایضاً لکونه آلة العلم ولذا علله فی الخانیة بان تعظیمه من ادب الدین (الی قوله) ومفاده الحرمة بالمکتوب مطلقاً واذا کانت العلة فی الابیض کونه آلة للکتابة کما ذکرناه یؤخذ منها عدم الکراهة فیما لا یصلح لها اذا کان قالعاً للنجاسة غیر متقوم. (ردالمحتار ج۱ ص۲۱۵) . فقط والله تعالی اعلم. ۱۴ جمادی الاولی سنه ۹۲ھ

حکم شخص عاجز ازاستنجاء

سوال : یک مریضه است که پای او شکسته است، هنگام وضؤنمودن توسط کسی دیگری آب می اندازد البته اعضای وضؤرا با دست خود شسته میتواندمگرهنگام استنجاء

نمودن تکلیف زیادی را متحمل میشود باقاعده انسان دیگری اورا ازجای خود برداشته میبرد سپس با تکلیف مریضه خود استنجاء میکند وزیرچهارپائی آوندی را گذاشته استنجاء میکند. اکنون دریافت طلب امراینست که آیا برای چنین مریضه استنجاء معاف شده میتواند یانه؟ اگرچه ازعبارات قرارذیل جوازمعلوم میشودمگربازهم فهم وفراست شما حضرات چیز دیگری است. فی الشامیة (کمریض الخ) فی التاتارخانیة والرجل المریض اذالم تکن له امرأة ولا امة وله ابن او اخ وهو لا یقدر علی الوضوء قال یوضئه ابنه او اخوه غیر الاستنجاء فانه لا یمس فرجه ویسقط عنه والمرأة المریضة اذالم یکن لهازوج وهی لاتقدر علی الوضوء ولهابنت او اخت توضئها و یسقط عنها الاستنجاء آه ولا یخفی ان هذا التفصیل یجری فیمن شلت یداه لانه فی حکم المریض (شامیة فصل فی الاستنجاء ج، ص۲۵۰) وفی العالمگیریة لو شلت یده الیسری و لا یقدر ان یستنجی بها ان لم یجد من یصب الماء لا یستنجی و ان قدر علی الماء الجاری یستنجی بیمینه کذا فی الخلاصة. (عالمگیریة ج۱، ص۴۹، باب الاستنجاء)

گزارش اینست که ازعبارت مذکوره معاف بودن استنجاء دروقتی معلوم میشودکه قدرت علی الاستنجاء نباشد ودست شل باشد. نیزکدام غیرهم نباشدکه توسط او آب بیندازد. مگرفهم ما چیست؟ لذا ازرأی گرامی خود بطورواضح مطلع فرموده حکم صحیح مسئله را تحریرفرمائید؟

الجواب باسم ملهم الصواب : خیال شما صحیح است. درین صورت استنجاء معاف نیست البته اگرهردودستش شل باشد یا یک دست شل باشدمگرکسی آب اندازنده نباشد وآب جاری نیزنباشدکه درآن نشسته با دست صحیح استنجاء کندوشوهرزنیا زنی هم نیست که استنجاءبکناند پس استنجاءمعاف است. فقط والله تعالی اعلم. ۵/ صفرسنه ۹۸ھ

كتَابُ الصّلوة

تحقيق وقت مستحب عصر

سوال : درينجا يک مولوی صاحب نمازعصررا بسياربه تأخيرميخواند وميفرمايدكه عند الاحناف تأخيرمالم تتغير الشمس بأن لا تحار فيها الاعين. مستحب است. درحواله ميفرمايندكه در هدايه اينگونه حديث است. آيا اين خيال مولوی صاحب درست است؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درهدايه رابطه به وقت ظهرحديث است، درموردعصرهيچ حديث نيست بلكه عبارت خودهدايه است. دروقت عصرامام رحمه الله خلاف جمهوراست، نزدائمه ثلاثه رحمهم الله تعالى بلكه نزدخودصاحبين رحمهم الله تعالى نيزبعدازمثل اول وقت عصرشروع ميشود وازامام صاحب نيزدريک روايت همچنان منقول است مگربنابرقول مشهورامام صاحب بعداز مثل ثانی وقت عصرشروع ميشود، پس درقول تأخيرعصراحتمال چندوجوه است.

قال الحافظ العيني رحمه الله وعند ابي يوسف و محمد اذا صار ظل كل شيء مثله يخرج وقت الظهر و يدخل وقت العصر وهو رواية الحسن بن زياد عنه وبه قال مالك والشافعي واحمد والثوري واسحٰق رحمهم الله تعالى (الى ان قال) قال القرطبي خالف الناس كلهم ابو حنيفة فيما قاله حتى اصحابه الخ (عمدة القاري ج ۲)

(۱)دركتب فقه مقصد ازبيان تأخيرعصراينست كه بعدازمثل ثانی خوانده شود. مقصد ازآن ترجيح دادن قول امام صاحب بخلاف صاحبين وائمه ثلاثه است، غرض اينكه مراد ازتعجيل عصربعدازمثل اول ومراداز تأخيربعدازمثل ثانی خواندن است.

قال العلامة العيني رحمه الله و يؤيد ما قاله ابو حنيفة حديث علي بن شيبان رضي الله عنه قال قدمنا على رسول الله ﷺ المدينة فكان يؤخر العصر ما دامت الشمس بيضاء نقية. رواه ابو داؤد و ابن ماجة. و هذا يدل على انه كان يصلي العصر عند صيرورة ظل كل شيء مثليه و هو حجة على خصمه و حديث جابر رضي الله عنه صلى بنا رسول الله ﷺ العصر حين صار ظل كل شيء مثليه قدر ما يسير الراكب الى ذي الحليفة العنق. رواه ابن ابي شيبة بسند لا بأس به. (عمدة القاري ج ۲)

مقصد ازين بيان علامه بدرالدين اينست كه درمذهب امام صاحب تا اختتام مثل ثانی بايدتأخيركرده شود.

(۲) درکتب فقه جایکه ذکر تأخیرعصراست آنجا علت آن نیزمذکوراست. قال فی الهدایة لما فیه من تکثیر النوافل لکراهتها بعده وفی العنایة و تکثیر النوافل افضل من المبادرة الی الاداء فی اوّل الوقت وفی شرح التنویر توسعةً للنوافل وفی الشامیة ای لکراهتها بعد صلوٰة العصر.

پس چون مردمان نفل گذارپیش ازعصرموجود نباشند پس درعصر تأخیر کردن نیز افضل میباشد.

(۳) بفرض تکثیرنوافل نیزآنقدرتأخیرکرده شودکه بعدازنمازعصرشخص پیاده رونده پیش از غروب آفتاب مسافت شش میل را طی کرده بتواند، مراداز اختلاف عرض البلد ومیل الشمس این مقدار مختلف میباشد. روی الامام الطحاوی رحمه الله فی شرح معانی الاٰثار عن ابی اروی قال کنت اصلی مع النبی ﷺ العصر بالمدینة ثم اٰتی الشجرة ذا الحلیفة قبل ان تغرب الشمس وهی علی رأس فرسخین فلی هذا الحدیث انه کان یسیر بعد العصر فرسخین قبل ان تغیب الشمس فقد یجوز ان یکون سیراً علی الاقدام و قد یجوز ان یکون سیراً علی الابل و الدواب فنظرنا فی ذلک (الی قوله) قال کنت اصلی العصر مع النبی ﷺ ثم امشی الی ذی الحلیفة فاٰتیهم قبل ان تغیب الشمس فلی هذا الحدیث انه کان یأتیها ماشیاً. وایضاً فیه عن ابی مسعود رضی الله عنه قال کان رسول الله ﷺ یصلی صلوٰة العصر والشمس بیضاء مرتفعة یسیر الرجل حین ینصرف منها الی ذی الحلیفة ستة امیال قبل غروب الشمس و ایضاً فیه عن ابی الابیض عن انس رضی الله عنه قال کان رسول الله ﷺ یصلی صلوٰة العصر و الشمس بیضاء محلقة (الی قوله) فذلک دلیل علی انه قد کان یؤخرها ثم یکون بین الوقت الذی کان یصلیها فیه و بین غروبها مقدار ما کان یسیر الرجل الی ذی الحلیفة الخ وایضاً فیه والاولی بنا فی هذه الاٰثار لما جاءت هذا المجیء ان نحملها و نخرج وجوهها علی الاتفاق لا علی الخلاف و التضاد فنجعل التأخیر المکروه فیها هو ما بیّنه العلاء ان انس رضی الله عنه و نجعل الوقت المستحب من وقتها ان یصلی فیه هو ما بینه ابو الابیض عن انس رضی الله عنه ووافقه علی ذلک ابو مسعود رضی الله عنه. (شرح معانی الاٰثار ج ۱)

امام طحاوی رحمه الله امام بلندپایه فقه حنفی واعلم بمذهب ابی حنیفه رحمه الله اند. فقیه ومحدث بزرگی اند. تحقیق مندرج بالای ایشان وضاحت میکندکه درمذهب امام ابوحنیفه رحمه الله تاخیر عصر تا آن وقتی مستحب است که بعداز زمان سفرشش میل راپیش ازغروب پیاده کرده شود مطابق این تحقیق علامه عینی رحمه الله نیزپیش گذشته است. ردالمحتارکه آنرا درمذهب حنفی ازجمله کتب فتاوی فائق پنداشته میشودبلکه معیارومدار فتاوی است درآن نیزرابطه به تاخیرعصرتحقیق امام طحاوی رحمه الله را اختیار کرده است. قال الامام الطحاوی بعد ذکر ما

روی فی التأخیر و التعجیل لم نجد فی ھذہ الآثار مما صححت الا ما یدل علی تأخیر العصر و لم نجد ما یدل مما علی التعجیل الا ما عارضه غیرہ فاستحببنا التأخیر ولو خلینا النظر لکان تعجیل الصلوات کلها افضل ولکن اتباع ما روی عن رسول الله ﷺ مما تواترت به الاخبار اولیٰ وقد روی عن اصحابه ما یدل علیه ثم ساق ذلک و تمامه فی الحلیة. (ردالمحتار ج۱)

درعبارت مذکوره امام طحاوی رحمه الله کدام تأخیری راکه به الفاظ پرزوردعوی فرموده است این آن تأخیراست که بعدازآن شش میل پیاده سفرکرده شود. کماهومفصل فی شرح معانی الآثار نیزازامام طحاوی رحمه الله ولوخلینا النظر الخ معلوم شدکه تأخیرعصرخلاف قیاس است لهذا برمورد خودمنحصر میماند. ازتأخیرثابت کردۀ طحاوی رحمه الله زیادترتأخیر ازآنحضرت ﷺ هیچ جای ثابت نیست لهذا بمقتضای قیاس ازآن زیادترتأخیرکردن خلاف استحباب میباشد.

درکتب فقه که نوشته شده است "مالم تتغیرالشمس بان لا تحارفیها الاعین" مطلب آن این نیست که نمازرا آنقدربتأخیربخواندکه بمجردفارغ شدن شمس متغیرشود وپیش ازآن خواندن خلاف استحباب است. بلکه مطلب آن اینست که تاقبل ازتغیرشمس اجازت است (اگرچه وقت مستحب آنست که امام طحاوی رحمه الله ذکرفرموده است) تا تغیر تأخیرمکروه است. پس مقصد ازین بیان ابتداء کراهت است نه که بیان تأخیرمستحب. کمایدل علیه مانقلنامن عبارة الطحاوی فتجعل التأخیرالمکروه الخ.

مطابق طرزعمل حضوراکرم ﷺ وتعامل صحابه رضی الله عنهم ومسلک ائمه حنفیه رحمهم الله تعالی صرف اینقدرتأخیرمستحب است که بعدازآن قبل ازغروب شش میل پیاده سفرکرده شود. جهت نافهمی عبارت کتاب انسان درضلالت می افتد.

وکم من عائب قولا صحیحاً و آفته من الفهم السقیم

حاصل این تحریرامورثلاثه اند :

(۱) در خود مذهب حنفی چونکه صاحبین رحمهما الله قائل شدندکه وقت عصرازمثل اول آغاز میشود. وازامام رحمه الله تعالی نیزدریک روایت مطابق اینست بس درمذهب حنفی بعد از مثل اول نماز عصردرست است. لذا فقهاء رحمهم الله تعالی میفرمایندکه بعدازمثل ثانی نماز عصررا خواندن مستحب است یعنی مراد ازاستحباب تأخیرالی القضاء المثل الثانی است تاکه رعایت قول امام صاحب شود. وازشبه اختلاف احتراز کرده شود.

(۲) بعدازختم شدن مثل ثانی زیادترتأخیربخاطراین مستحب است که نوافل زیادترخوانده شود. فالحکم یکون دائرًا مع علته.

(۳) بغرض تثیرنوافل عندالحنفیه آنقدرتأخیرکرده شودکه بعدالصلوٰة پیش ازغروب آفتاب شش میل پیاده سفرکرده شود. ازاختلاف عرض البلد ومیل الشمس این مقدار مختلف میباشد. فقط والله تعالی اعلم وعلمه اتم واحکم. ۱۳/ ربیع الآخرسنه ۷٤ھ

اوقات نماز وروزه درمقامات طویل النهار

سوال: دربعضی مقامات اروپا درسال تاشش ماه تنها نیمساعت روز و $\frac{1}{2}$ ۲۳ ساعت شب میباشد ودرباقی شش ماه برعکس آن، درچنین مقامات تعین اوقات صبح صادق، نصف النهار، روزه ونمازچگونه میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: باکوچک بودن روز در روزه هیچ اثرنمی افتد، درصورت دراز بودن روز اگرداخل ۲٤ ساعت بعدازغروب بقدرضرورت وقتی برای خورد ونوش میسر میشد پس تاوقت غروب روزه گرفتن فرض است، البته تحمل این نباشدپس در روزهای کوتاه قضاء آورد.واگربعدازغروب بقدرضرورت وقت خوردن نباشد یا در داخل ۲٤ ساعت غروب نمی شد پس درین اقوال مختلف اند، عمل کردن برهریکی ازآنهاگنجانش دارد.

(۱) مطابق قول شافعی رحمه الله درعلاقه قریبترکه آنجا بعدازغروب آفتاب بقدرضرورت وقت خوردن ونوشیدن میسرمیشدپس مطابق آن عمل کرده شود.

(۲) قبل ازتکمیل هر ۲٤ ساعت برای آنقدروقتی روزه را ترک کرده شودکه درآن بقدر ضرورت چیزی خورده شود، نتیجتاً درین هردو اقوال هیچ فرق نیست.

(۳) در دیگرایام معمولی روزه را قضاء آورد.

(٤)داخل ۲٤ ساعت در ایام دارای غروب در روزهای ازهمه آخری ازابتداء وقت عصر چقدر بعد غروب شده بود، ازعصربعدازهمانقدروقت افطارکند. اقن قول علاوه ازاینکه موافق استصحاب حال وحدیث دجال وجهت اقرب الی قول الشافعی است، اسهل نیزاست.

قریب قطبین درتمام سال هرگزمطابق عام معمول در ۲٤ ساعت شب وروز پوره نمی شود، درین مقام بردو اقوال آخری عمل شده نمیتواند، لهذا درآنجاقول اول یا ثانی برای عمل متعین میباشد. اگرتحمل این نباشدپس بمقتضای قول الشافعی اقرب الی البلاد در روزهای کوچک مطابق مقدارآنها روزه گیرد.

حکم نمازها اینست که درجایکه شفق ابیض مستطیرغروب نمی شدیعنی آفتاب °15 زیر افق نمی رفت درآنجا برغروب شدن شفق احمرنمازگزاریده شود، درین وقت آفتاب °12 زیر افق میشود وجایکه شفق احمرنیزغروب نمی شدآنجانمازعشاءعندالبعض معاف ونزد بعض فرض است قول ثانی ارجح واحوط است. قال ابن عابدین رحمه الله بعد بحث طويل من الجانبين والحاصل انهما قولان مصححان و يتأيد القول با لوجوب بانه قال به امام مجتهد و هو الامام الشافعي رحمه الله كما نقله في الحلية عن المتولي عنه. (ردالمحتار ج۱، ص۳۳۸)

این حضرات این تصریح را نفرموده اندکه نمازعشاء راچه وقت خوانده شود. اصولاً این امر ظاهراست که شفق قبل ازنصف شب درمغرب داخل است وبعدازآن درفجر، با در نظر داشت این اصول وحدیث دجال این ثابت میشودکه درین علاقه درآن ایام که شفق احمر غائب میشد درآنها ازهمه روز آخری چقدربعد ازغروب آفتاب وقت عشاء شروع شده بود اکنون همانقدر دیرابتداء وقت عشاء را فرض کرده میشود وانتهاء آن برنصف شب میشود.

رابطه به منتهای سحروابتداء فجراین اصول را فهمیده شودکه درآن علاقه که شفق ابیض معترض (°15 زیرافق) غروب گردیده شفق ابیض مستطیل پیدا میشد اگرچه این بیاض مستطیل غروب نمی شد آنجا وقت دوباره ظاهرشدن بیاض معترض انتهای سحروابتداء فجرمیشود وجایکه بیاض معترض غروب نمی شد آنجا ازغروب آفتاب گرفته تاطلوع آفتاب تنصیف تمام وقت را کرده میشود، درنصف اول لیل داخل میشود ونصف ثانی درصبح صادق، جایکه شفق احمرغروب نمی شدحکم آن نیزهمین است.

اگرداخل ۲۴ ساعت آفتاب غروب نکندپس عندالبعض شب وروزخواه چقدرطویل باشدحتی که شش ماه روز وشش ماه شب باشد بازهم درتمام سال تنها پنج نمازدراصل اوقات آنها فرض اند مگرقول ارجح واحوط اینست که درهر ۲۴ ساعت به اندازه پنج نماز را ادا کند. درتنویرالابصاراین رابتقدیروقت تعبیرکرده است. علامه شامی رحمه الله برای این دو مطلب بیان فرموده است یکی اینکه مطابق قول شوافع تقدیراوقات این علاقه یعنی تعین آن رابه اوقات چنین علاقه قریبترین کرده شودکه درآنجا در ۲۴ ساعت اوقات خمسه را یابیده شود، علامه شامی این را به چند وجوه غیرصحیح قرارداده مطلب دوم این را بیان فرموده است که درینجا تقدیربمعنی فرض است یعنی وقت نمازاگرچه حقیقتاً موجود نیست مگر

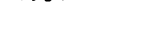
این راحکماً موجود فرض کرده میشود، بازاین هم دارای دوصورت شده میتواند یکی اینکه ایام معتدل فرض نموده بحساب آنها اوقات خمسه متعین کرده شود یعنی درایام معتدل در میان اوقات نمازچقدر وقتیکه است آنرا ملحوظ گذاشته شود وصورت دوم اینست که درین علاقه درآن ایام که اوقات خمسه یابیده میشود درآنها ازهمه روز آخری را معیار قرارداده شود ومطابق آن اوقات متعین کرده شود. درعبارات فقهاء رحمهم الله این تصریح بدست نیامدکه درین هردوصورت کدام یکی معتبراست، البته ازعبارات بظاهرصورت دوم مفهوم میشود علاوه ازین این صورت قول شافعی ازاستصحاب حال وحدیث دجال نیزمؤید است، زیراکه در ایام دجال بظاهربا همین ایام حکم تقدیراست که قبل از یوم طویل بودنه تقدیربه ایام معتدل.

درجای که هرگز در ۲٤ ساعت شب وروز پیدا نمیشود آنجامطابق قول شافعی حساب اقرب البلادمتعین میباشد. فقط والله تعالی اعلم . ۱۲/ ذی قعده سنه ۸۱ھ

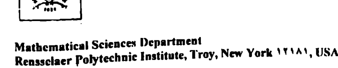
تخریج اوقات وقواعد سمت قبله و اوقات قریب قطبین ضابطه تعین نماز

Department of Mathematical Sciences

بسم الله الرحمن الرحیم

۸شوال المکرم ۱۳۹۷ هجری
۲۲ستمبر ۱۹۷۷ء

Mathematical Sciences Department
Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, New York ۱۲۱۸۱, USA

بخدمت مولانامفتی رشیداحمد صاحب لدهیانوی
مهتمم دارالافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی ، پاکستان

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.تقریباً یک سال شد اینجا درآلبنی(Albany, New York) برای مرکز ومسجداسلامی ساختارنقشه مسئله تعین سمت قبله عارض میگردد. برهیچ یکی ازما معلومات تحقیق علماء مسلم نبود، بنده که چیزی ازعلم هیئت آگاهی داشتم بنابرآن کروی مثلث حل نموده سمت قبله را محسوب نمودکه (که بعداً بنابرمقابله بایک نقشه شایع

شده از طرف انجمن طلبه مسلمین امریکا وکانادا وحساب نمودن بذریعهٔ قواعد داده شده شما بحمدالله صحیح ثابت شد) لیکن برمن درین وقت هیچ اطمینان نبود. بهرحال ازهمان موقع برنم شوق این پیداشده بودکه من درین مسئله ودیگرمسائل متعلقه تخریج چنین اوقات نماز، رؤیت هلال ورابطه به تقویم های هجری وعیسوی ازروی احکامات شرعی وعلم ریاضی وهیئت برای آنان ضابطه صحیح را معلوم کنم.تسکین این شوق بنده تا یک حدی بشتابی انجام یافت زیراکه درسردی های گذشته هنگام رفتن به پاکستان برمن اتفاقاً نزد والد صاحب خود(محمدعثمان ابدالی صاحب) کتاب ملک بشیراحمدبگوی صاحب "فن تخریج سمت قبله واوقات اسلامی میسرشد، سپس درآن اسم گرامی شمارا حواله داده کتابهای شما "صبح صادق و"ارشاد العابد را نیزخریدم.اینهابرای من بیحد معلومات افزا ثابت شد وبه میسرشدن آنها من آنقدرشادگشتم که بیان آن را مبالغه آمیز پنداشته میشود.

بعدازبرگشتن خواهش داشتم که چنین پروگرام کمپیوتربنویسم که درآن برای یک قریه نیز حسب طلب اوقات نمازوبذریعه سایه جدول متعین کردن سمت قبله فراهم گردد. خدارا شکر است که این پروگرام مکمل شده است وبظاهرصحیح کارمیکند. چند نتیجه های آن پروگرامها ارسال خدمت اند. این نتائج رابنده با اوقات داده شده شمادرکتاب خود"صبح صادق مقابله نموده صحیح یابیدم اندکی فرقی که است آنرا چیزی برغلطی های تقریبی حساب کمپیوتر(Approximation errors) محمول کرده میشود. ودوم برین سخن که در پروگرام میل شمسی وغیره برای هروقت محسوب کرده میشود بجای اینکه قیمت وقت چاشت را استعمال کرده شود. درتفصیل این فرق پیش عرض میکنم.

درآمد این پروگرام چنین معلوم میشود: نام مقام، عرض بلد، طول بلد،طول بلدچیست؟ طول بلد وقت معیاری چیست؟ آیا حساب کدام سال مخصوص درکاراست یا "دائمی (زیراکه فی والوقت سنه ۱۹۷۸ء استعمال میشود) آیا هنگام گرمی وسردی را ملحوظ گذاشته میشود؟ آیا تنها جدول اوقات نمازدرکاراست یا صرف جدول متعین نمودن قبله به سایه یا هردو؟ وقت عصررا ازیک چندشدن سایه گرفته شود یا دوچند؟ برآمد پروگرام چنین نقشه است که نمونهٔ آن حاضرخدمت است.

درنوشتن این پروگرام یکی این خیال درخاطرمن آمدکه اگرچه برای اوقات نمازجدول

دائمی مناسب است زیراکه بسا درسال دربعضی اوقات تنها یک یادودقیقه فرق می افتد وآن هم بعدازهرچهارسال. بسیارخفیف میماند مگربذریعه سایه درتاریخهای مختلف در سمت قبله آنقدروقت متعین کرده شده به نقشه سال غلط مکمل یک درجه یا زائدازآن احتمال غلطی است. لذا برای توجیه مساجدخصوصی اگرهرسال به صحت کامل نقشه بنا شود پس بهترخواهد بود. خیال دوم اینست که کمپیوتروماشین حساب دستی آنقدرعام ودور فراهم شده اندکه استعمال جدول ها غیرضروری شده است. مثلاً اکنون درپروگرامهای کمپیوتری نسبت های مثلثی و لوکارتم وغیره جمع نموده گذاشتن کفایت وسهولت درین محسوس میشودکه هرگاهی برین چیزهاضرورت باشد آنهارا ازسرنو محسوب کرده میشود لذا درپروگرام من جدول های"میل شمسی وغیره استعمال نمیشوند. بلکه هرچیزصرف بر بنیاد چند مقدارمستقل معدودی محسوب کرده میشود چنانچه درهرتاریخ مخصوص برای وقت نماز مخصوص درمدار اول طول آفتاب طول بلد محسوب کرده شده است. ازین صعود مستقیم(Right Ascension) ومیل شمسی وزائیه ساعتی(Hour Angle) سپس وقت کوکبی (Sidercal Time) و ازین وقت مقامی ومعیاری. قیمتی تقریبی وقت نماز برای روز اول سال دودفعه عمل نموده کشیده شده است، سپس وقت هر روز گذشته را بطورتقریب روز آینده استعمال کرده شده است. برای هرسال مقدارهای مستقل بحواله ۱۹۰۰ء چندمقدار های مقادیر ابتدائی محسوب کرده شده است. همچنان اثرفرق سالها نیزملحوظ میشود. ودرجدول های دائمی نیزحساب انشاءالله زیاد قابل اعتباروصحیح میباشد.

بدست یا بمدد ماشین حساب نیزبرای یک سال کامل اینقدرحساب بسیاروقت طلب میباشد ومواقع غلطی ها نیزبسیار افزایش می یابندلیکن وقتیکه ازکمپیوترکارگرفته می شد پس درین طوالت حساب هیچ نقصان نیست. ضابطه استعمال کردهٔ خودرا علیحده نوشته حاضر میکنم درآنها کدام اعداد مستقل که استعمال شده اند آنها هرسال درتمهید (American Ephemeris) موجودمیماند درین (New comb,s Table) نیزحواله را ادامه میدهد، درآن این اعداد اخذشده اند. در(Tables) بحساب حرکت آفتاب ودیگربسیاری (Perturbations) ودیگرپیچیدگی ها نیزتفصیل است لیکن درپروگرام بنده این همه نظر انداز شده اندزیراکه به شامل کردن اینها درصحت درجه یک دقیقه کامل مزید ترقی نمی آید

وحساب مشکل میشود. اگردرنتائج پرگرام یا درضابطه های حسابی زیراستعمال برای شما کدام عیب درنظرآید یا برای بهتری آن کدام سخن درذهن شماآید پس ضرور مطلع فرمائید.

این پروگرام برای بعضی شهرهای شمال کارنمیکندزیراکه درآنها بمعنی عام اوقات فجر وعشاء نمیباشد. اصل هدف من ازنوشتن خط به شما درین مسائل دریافت نمودن رأی شماست.

این سوال را ازسرپرسیده میشودکه برقطبین جایکه شش ماه شب میباشد نمازرا درکدام اوقات گزاریده شود؟ ارشنیدن جواب تشفی بخش این تاکنون محرومم. لیکن چونکه در قطبین ومناطق منجمدآبادی (مسلمانان) نیست لذا اهمیت این سوال فی الوقت زیادترعملی نیست مگردرامریکای شمالی وبسیاری ازمناطق اروپاآنقدرمقامات بلندعرض بلد اندکه آنجا مسلمانان موجود اندلیکن درجایکه دربعضی تواریخ اوقات فجروعشاء ازروی تعریف فاصله رأسی آفتاب (Zenith Distance)متعین نمیشود. (درکتاب شما درصبح صادق این خانه را خالی گذاشته شده است) سپس درقطبین ومقامات قریب تعین مغرب نیزباچنین تعریف ناممکن است چونکه آنجادرین تواریخ آفتاب تا افق پائین نمی افتدبلکه درآسماد دائره زده میباشد برای آن مقامات درینجا چندین حضرات این رأی راداده اندکه در آنها اوقات مکه مکرمه را استعمال کرده شود. برخی دیگری حضرات با این فکراندکه درین مقامات اوقات دیگرآن مقامات قریبترین را اختیارکرده شوندکه درآنهاچنین اوقات ممکن اند. برای من این معلوم نیستکه این رأی ها چقدرمستنداند. لیکن ازین هردو تاکنون برمن تسلی نصیب نشده است. در اختیارکردن اوقات مکه مکرمه برای من این مشکل درنظرمی آید(شاید درنظردیگران قابل اعتناءنباشد) به خواندن اینگونه عرض بلد تغیراوقات بطریقه غیر مسلسل واقع میشود، یعنی چنین بطرف شمال به افزایش هرچندمیل دراوقات نمازصرف فرق چندقائق (بتدریج) می افتد لیکن ازآن نقطه که اوقات مکه مکرمه را اختیار کرده شوند درآنجا دراوقات نماز ناگهان فرق ساعت ها می افتد، همچنان این صورت پیش می آیدکه شمالاً جنوباً ومعمولی فاصله واقع اند درآنها اوقات نمازبالکل مختلف میباشد حالآنکه تمام مظاهرفلکی وباعتبارحرکت آفتاب درآنها فرق اوقات معمولی وبتدریج میباشد. طریقه دوم(یعنی درآن مقامی که تخریج اوقات شده نتواندردرآنجا برای اوقات قریب ترین مقام گرفته شوند) چیزیکه حاصل بیان شدهاست درخاطرمن نیامده است

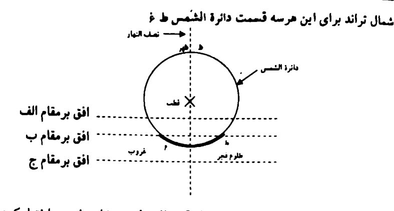
زیراکه اگربرای مقامی کدام عرض بلدبلند تنها واقع برهمین طول بلد مقام کم عرض بلد راکرده شود پس چگونه است؟ ازهمه نخست چنین مقامی خواهدآمدکه طلوب آفتاب بر غروب منطبق خواهدشد (درینجا دائرة الشمس افق رامس میکند) اندکی دیگرهم پائین رود پس طلوع وغروب مختلف میشوند مگرفجروعشاء یکی خواهدشد. سپس طوریکه عرض بلدکم شده میرود درفجروعشاء فرق می آید. مگراین بالکل واضح نیست که درفجروعشاء کم ازکم چقدرعرصه باید باشد. دوم آیا برای اوقات طلوع وغروب ازیک مقام اختیارکرده شود وفجروعشاء جای دیگری را ؟

درموردعشاء وفجراین صورت حال نیزخاص پریشان کن است که برمقامات عرض بلد بلند دربعضی شهرها اگرچه عشاء وفجرهردو واقع میشوندزیراکه درآنجا درآفتاب مغرب و مشرق از رأس °105 پائین میرود لیکن عرصه درمیان این هردواوقات بسیار مختصر میباشد بطور مثال °52 برشمال ۷ / جون را (بحواله کتاب صبح صادق ص۳۷) وقت عشاء ساعت ۳۳ : ۱۱ دقیقه شب شروع است. سپس در داخل ۵۲ دقیقه آن برساعت ۱۲ بجه و۲۶ دقیقه ابتداء وقت فجر میشود.چنددقیقه دیگربجانب شمال رفته شود عرصه درمیان عشاء وفجر دیگرهم کم میشود وآنقدروقت باقی نمیماندکه انسان بطریقه صحیح نمازرا اداکرده بتواند.

لذا برمن درین سخن تذبذب است که همین فاصله آفتاب را بطورمطلق بنیاد وقت نماز قرار داده شود. این تعریف درمناطق معتدل استوائی ونشیبی کارمیدهدلیکن درمناطق بالائی ازین هرگزاوقات نمازمتعین شده نمیتواندو باوجود متعین شدن آن هم غیرمعمول درنظرمی آید. مثلاً اگر درعشاء وفجرصرف فرق پانزده دقیقه باشدپس بجای اینکه انسان عشاء را خوانده بخوابدسپس ازخواب بیدارشده فجررا بخواند هردو نماز را نصف شب برخاسته یکجا بخواند.

اکنون سوال اینست که آیا اینچنین جائزشده میتواندکه درمناطق بالائی بذریعه زاویه ساعتی (Hour Angle) آفتاب که آنرا غالباً تعدیل النهارتعریف اوقات نمازرا کرده میشود. یعنی در دائرة الشمس یک حصه پائین را شب قرارداده شود ودرهمان حصه طور اوقات طلوع، فجر، عشاء وغروب را اختیارکرده شود.مثلاً درشکل مقامات ا، ب ، ج،که بتدریج

شمال تراند برای این هرسه قسمت دائرة الشمس ط غ

را شب پنداشته شود و ط، ف، ع، غ، را وقت طلوع فجر، عشاء وغروب اختیارکرده شود حالآنکه ازلحاظ مظهرفلکی تنها برمقام ب طلوع حقیقی وطلوع اختیاری هم وقت اند.برمقام الف طلوع اختیار بعدازطلوع حقیقی است وبرای مقام ج طلوع حقیقی واقع نمیشودوطلوع اختیاری یک چیزمفروضه است، درین حل یک عیب بزرگ است که بعضی دفعه (چنانکه برمقام الف) قبل ازحقیقتاً غروب شدن آفتاب مغرب پنداشته شود وتا بعدازطلوع شدن وقت فجررا باقی پنداشته شود مگرصورت حال پیش آمدن نزد قطبین ضروری است. اکنون اگر مردم نزد قطبین را رخصت میسرشودپس ازآن رخصت میسرشده جهت بسیار مختصربودن شب باشندگان انکی پائین ازقطبین راجائز میباشد؟ درشهرهای اروپای شمالی جایکه فرق شب وروز بسیارزیاد است مشاغل روزمرة زندگی اوقات دفتروکاروباروغیره همچنان ساعت را دیده طی میشود.

اگراینچنین این اصول را برای متعین نمودن اوقات نمازقابل قبول پنداشته شودپس این مسئله حل طلب میماندکه درفجر،طلوع، مغرب ، عشاء زاویه ساعتی چقدراست؟ وبعداز چند درجه عرض بلد بجای زاویه رأسی آفتاب از زاویه ساعتی اوقات نماز مقررکرده شود.

من بخدمت شما تنها این سوال را پیش کردم. شما این را دراحکام شرعی برجسارت من محمول نفرمائید واگرفرصت باشدجواب این را ضرور بدهیدکه در اروپای شمالی وکنیدا بحمدالله مسلمانان کافی موجوداند وبرای ایشان تعین صحیح اوقات نمازیک مسئله اهم است. والسلام

نیازمند کمال ابدالی

ضابطه که در اوقات نماز و در پروگرام جدول قبله مستعمل شده اند

۱ـ برای سال مطلوبه اعداد مستقل یک بارمحسوب کرده شده:

علامات : و - ۱۲ بجه روز ازصفرجنوری سنه ۱۹۰۰ صفرساعت صفرجنوری سال مطلوبه وقت دریکانیهای ۳۶۵۲۵ روزها.

طش، بقش، کو : صفرساعت صفرجنوری برسال مطلوبه اوسط آفتاب طول بلد، اوسط بی قاعدگی(Anomaly)ووقت کوکبی (Siderael time)

فبق، فطش، فکو، مطق : یومیه فرق بی قاعدگی، دراوسط شمسی طول بلد، دروقت کوکبی ومیلان طریق شمس (هرچهاررا بدوران مستقل فرض کرده شده است)

ک۱، ک۲: مساوات مرکزسر(Coefficients) (Equation of center) آن مساوات اینست.

حقیقی طول بلد شمسی ـ اوسط طول بلدشمسی = حقیقی بی قاعدگی. اوسط بی قاعدگی = ک۱ چون بقش +ک۲ (۲بقش)+ ارقام خفیف.

ضابطه ها :

مطق = ۲۳ ۲۷ ۸/۲۶ ـــ ۴۶/۸۴۵ ×و + ارقام خفیف

طش = ۲۷۹ ۴۱ ۴۸/۰۴ + ۳۶۰۰۰ ۴۶ ۸/۱۳ × و + ارقام خفیف

بقش = ۳۵۸ ۲۸ ۳۳/۰ + ۳۵۹۹۹ ۲ ۵۹/۱ × و +ارقام خفیف

کو = ۶ ۳۸ ۴۵/۸۳۶ + ۲۴۰۰ ۳ ۴/۵۴۲ × و + ۰۹۲۹/۰ س × و + ارقام خفیف

فبق = ۳۵۹۹۹ ۲ ۱/ ۵۹ ÷ ۳۶۵۲۵ فطش = ۳۶۰۰۰ ۴۶ ۸/۱۳ ÷ ۳۶۵۲۵

فکو = ۲۴۰۰ ۳ ۴/۵۴۲ ÷ ۳۶۵۲۵

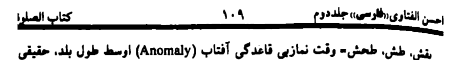
ک۱ = ۱ ۵۵ ۱۰/۰۵۷ ـــ ۱۷/۱۴۰ × و ـ ۰/۰۵۲ ×و۲ + ...

ک۲ = ۱ ۱۲/۳۳۸ ـــ ۰/۳۶۱ × و + ...

۲ـ حساب متعین نمودن وقت نمازبکدام تاریخ مطلوبه

علامات : ع،ط، طع = عرض بلدمقام، طول بلد ، طول بلد وقت معیاری .

ط.و.ی= برای نماز، وقت تقریبی، صفرساعت، ازصفرجنوری درروزهای تام...

بقش، طش، طحش= وقت نمازبی قاعدگی آفتاب (Anomaly) اوسط طول بلد، حقیقی طول بلد(شمسی)

ص،م، س،ر = وقت نمازوصعودمستقیم آفتاب (Right Ascension)، میل، زاویه ساعتی(Hour angle) فاصله رأسی (Zenith Distance)

کو، مو، معو= وقت کوکبی (Sidereal Time)، وقت مقامی،وقت معیاری

ضابطه ها : ی = ت + ط + و ۰ / ۲٤

بقش = بقش + ی × فبق طش = طش + ی × فطش

طحش= طش+ک۱×جب بقش+ ک۲× جب (۲ × بقش) + خفیف رقمونه

ص= مس-۱ (جم مطق× مس طحش) [ص درین ربع باشدکه دران طحش است]

م = جب -۱ (جب مطق × جب طحش) [-۹۰ دِ م دِ + ۹۰]

س = جم -۱ جم ص - جب م × جب ع / جم م × جم ع [صفر دِ س دِ ۲٤مطابق شکل ذیل مطابق شکل آینده قسمت چهارم اختیار شود .

قطب

س

۹۰-ع ۹۰-م

راس

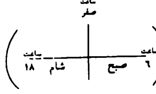
ر

شمس

کو=س+ص

این رقم برصفرساعت تاریخ مطلوبه وقت کوکبی است.

معو=مو+ط ـ طع

الجواب باسم ملهم الصواب :

قولکم : برای این فی الوقت ۱۹۷۸ء استعمال میشود.

اقول : برای نقشه دائمی درگرفتن سال نتائج صحیح برآمد.

قولکم : وقت عصربریک چندشدن سایه گرفته شود یا دوچندسایه؟

اقول : نزداحناف بعدازیک مثل گنجائش خواندن نمازعصراست، ودرحالت مرض، سفر وغیره اعذار ضرورت این نیز پیش می آید لهذا ضرورت دادن هردو وقت است. همچنان غروب شفق احمریعنی 12° زیرافق وقت (تائیکل توائیلائٹ) نیز ضروری است زیراکه علاوه از ائمه ثلاثه رحمهم الله تعالی نزد احناف ﷺ نیزقول شفق احمرراجح است.

قولکم : بذریعه سایه درتاریخهای مختلف درتعین سمت قبله به اثرتغیرآنقدروقت درسمت قبله متعین شده ازنقشه سال غلط یک درجه نیزازآنهم زیادتراحتمال غلطی است.

اقول : عام افادیت این نقشه وبرای هرکس وناکس بادرنظرداشت سهولت معمولی تفاوت یک درجه هیچ اهمیت ندارد، بالخصوص وقتیکه عملاً ازاینقدرفرق معمولی احتراز متعسراست اگرسال لیپ استعمال کرده شود پس ازین هم کم تفاوت می آید.

قولکم : اگرنتائج پروگرام یا درضابطه های حسابی زیراستعمال برای شما کدام عیب درنظرآید یا برای بهتری این کدام سخن درخاطرشماآید ضرور مطلع فرمائید.

اقول : برضوابط محرره کماحقه غورنمودن وتجربتاً فرصت تخریج نیست، بنابرجائزه سرسری ظن صحت این ضوابط غالب میباشد، بالخصوص وقتیکه شمااین نتائج را در کتابهای بنده "ارشاد العابد" و"صبح صادق" باضوابط ونتائج مندرجه آنها مقابله نیزکرده اید.

شما برای کراچی زاویه سمت قبله 92.1° گرفته اید درحالیکه در"ارشاد العابد" مطابق قواعد مندرجه صحیح تخریج 92.4° است لذا دراوقات آمدن سایه برسمت قبله نسبتاً زیاد تفاوت است.

قولکم : این سوال را اکثرپرسیده میشودکه برقطبین جایکه تاشش ماه روز وتاشش ماه شب میباشدنمازرا درکدام اوقات گزارده شود؟

اقول : درین مقامات طریقه صحیح اوقات نمازهمانست که شما تخریج فرموده اید یعنی چنانکه اوقات روزمرة مشاغل زندگی، دفتروکاروبار، به تخمیه وندازه مقررکرده میشود

همچنان تعین اوقات نمازهارا نیزبه ساعت ها کرده میشود.

اگراین تعین را بادرنظرداشت ایام معتدل کرده شود پس حساب آن اینچنین میشود. درایام معتدل ازطلوع صبح صادق تاغروب شفق ابیض چهارده ساعت میباشد واز غروب شفق ابیض تاغروب تا طلوع صبح صادق ده ساعت. بادرنظرداشت این تعین اوقات نمازچنین میباشد.

وقت فجریک ساعت، سپس باگذشتن شش ساعت ظهر، سپس تقریباً بعدازچهارونیم ساعت عصر(مثلین) ازانتهاء وقت فجربرگذشتن ۱۲ ساعت مغرب سپس بعدازیک ساعت عشاء سپس بعدازده ساعت فجر. مگرراجح اینست که درین تعین اوقات بجای حساب نمودن ایام معتدل درین علاقه درآن ایام که داخل ۲٤ ساعت اوقات خمسه یابیده میشوند درآنها ازهمه روز آخری را معیارقرارداده مطابق آن تعین تمام اوقات راکرده شود واگرعرض البلد آنقدر زیاد باشدکه آنجا هرگزداخل بیست وچهارساعت اوقات خمسه را یابیده نشودپس قریبترازآن علاقه درعلاقه داخل ۲٤ ساعت اوقات خمسه یابیده میشد مطابق اوقات آن تعین کرده شود.

این حکم وقتی است که در ۲٤ ساعت آفتاب غروب نشود. اگرچه اگرداخل ۲٤ ساعت آفتاب غروب میشود پس نمازظهروعصررا به هرکیف دراوقات معهودآن خوانده شود ودرمغرب، عشاء، فجر تفصیل ذیل میباشد.

(۱)اگرشفق احمر(نانیکل توائیلائیت= 12° زیرافق) غروب میشود پس اوقات این سه نمازها نیز موجوداند، هرنمازرا بوقت خود اداءکرده شود.

وقت شفق ابیض معترض(15° زیر افق)را تنصیف کرده میشود، نصف اول درعشاء داخل میباشد ونصف ثانی درفجر.اگر درنصف اول آنقدر وقت باشدکه دران تکبیرتحریمه گفته شود پس نمازعشاء فرض است، درین وقت نمازرا شروع کرده شود. اگرچه تکمیل آن بعدازخروج وقت باشد. اگرنصف اول شفق ابیض معترض ازقدرتکبیرتحریمه هم کم باشد پس وقت عشاء مفقود بشمارمیرود حکم آن پیش می آید.

(۲) اگرشفق احمرغروب نمی شدپس این علاقه فاقد وقعت عشاء است. درین رابطه حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی دوقول دارند. یکی اینکه برایشان نمازعشاء فرض نیست،

دوم اینکه برایشان نیزنماز عشاء فرض است وهمین ارجع واحوط است.

درشماره اول مطابق تفصیل مذکوره شفق احمر نیزتنصیف میشود.. نصف اول درمغرب شمار میشودونصف ثانی درفجر. اگرنصف اول بقدرتحریمه است پس نمازمغرب فرض است اگرچه برای ادای این بعدازخروج وقت میباشد اگرقبل ازطلوع تکمیل ممکن نباشد پس بعدازطلوع قضاء آورد. اگرنصف اول بقدرتحریمه هم نیست پس حکم این مانند آن ایامی میباشدکه درآنها داخل ۲٤ ساعت طلوع وغروب نمیشود.

(۳) اگردرنصف ثانی شفق احمرگنجائش تکبیرتحریمه است مگر تنها دورکعت فرائض بالاختصار (بترک السنن والآداب) اداشده نمیتواند پس نمازفجرفرض است مگردرآن وقت نخواندبلکه بعدازطلوع قضا آورد نخست عشاء سپس فجر. اگرمغرب را هم خوانده نتوانست پس نخست مغرب سپس عشاء سپس فجررابخواند.

قولکم : برای این مقامات درینجا چندین حضرات ا ین رأی راداده اندکه دراینها اوقات مکه مکرمه را استعمال کرده شود. خیال برخی دیگری حضرات اینست که درین مقامات اوقات آن مقامات قریبترین دیگررا اختیارکرده شودکه درآنها چنین اوقات ممکن است.

اقول : قول اول بالکل غلط است، این نه بالکل درجای منقول است ونه هیچگونه معقول. قول ثانی صحیح است مگرراجع اینست که برین تنهادرآن علاقه عمل کرده شودکه آنجا هرگز داخل ۲٤ ساعت اوقات خمسه رایابیده نشود. در دیگرمقامات ضابطه تعین اوقات پیش تحریر کرده شده است یعنی درآن ایام که داخل ۲٤ ساعت اوقات خمسه یابیده میشود درآنها ازهمه روز آخری رامعیار قرارداده میشود.

قولکم : اگربرای کدام مقام عرض بلد بلند تنها واقع برهمین طول بلد مقام کم عرض بلد راتلاش کرده شود هم پس چگونه؟

اقول : آن مقامی راگرفته میشودکه درآن برای نمازعشاء بقدرتکبیرتحریمه وقت یابیده شود.

قولکم : آیا اوقات طلوع وغروب یک مقام اختیارکرده شوندوفجروعشاء وقت دیگری؟

اقول : وقت طلوع وغروب نیزهمان مقامی راگرفته شودکه درآنجا وقت نمازعشاء رابقدر تحریمه یابیده شود. برای طلوع وغروب یک مقام برای فجروعشاء درگرفتن وقت مقام دیگر این محذوراست که وقت مغرب وعشاء یکی میشود. ووقت فجربعدازطلوع متصور

میشود، البته برای افطارنمودن روزه غروب آن مقام راگرفته میشودکه درآنجابعدازغروب بقدر ضرورت تناول کرده شود، درین این اشکال ضروراست که نمازمغرب را مطابق یک مقام اداکرده شود وافطاررا کافی بعدترازآن مطابق مقام دیگری مگربه نسبت محذور اول اهون است، جایکه آفتاب غروب میشدمگروقت مغرب بسیارکم باشد آنجا کدام ضابطه که برای وقت عشاء بیان کرده شده است درآن نیزاتحادوقت عشاء ومغرب لازم می آید مگر تحمل آن بخاطر این ناگزیراست درینجا غروب حقیقتاً موجوداست بخلاف صورت زیربحث که درین وقت مغرب وعشاء هردوتقدیری اند لهذا تقدیرهردورا بایک مقام کرده میشود.

قولکم : قسمت درمیانی عشاء وفجردیگرهم کم میشود وآنقدرباقی نمیماندکه انسان بطریقه صحیح نماز اداکرده بتواند.

اقول : تفصیل این پیش نوشته شده است که اگربقدرتکبیرتحریمه وقت میسرشدپس درآن نمازرا شروع کرده شود، قبل ازتکمیل نماز اگروقت ختم شد پس چقدرنمازیکه داخل وقت میگذارد همانقدراداء وباقی قضاء بشمارمیرود.

قال ابن عابدین رحمه الله تعالیٰ تحت (قوله ولا ینوی القضاء الخ) المنقول عن المحیط وغیره ان الصلوٰة الواقع بعضها فی الوقت وبعضها خارجه یسمی ما وقع منها فی الوقت اداء وما وقع خارجه یسمی قضاء اعتبارا لکل جزء بزمانه فافهم. (ردالمحتار ج۱، ص۳۶۶)

قولکم : اگردرعشاء وفجرتنها فرق ۱۵ دقیقه باشد پس بجای اینکه انسان عشاء را خوانده بخوابد سپس ازخواب بیدارشده فجررا بخواند هردونمازرا درنصف شب برخاسته یکجا خوانده میشود.

اقول : درین شرعاً وعقلاً چه حرج یا چه قباحت است؟ فقط والله تعالی اعلم

۲٤/ شوال سنه ۹۷هـ

الحاق:

(۱)درمقاماتیکه تا۲٤ساعت آفتاب غروب نمیشود درآن مقامات برای تقدیراوقات خمسه دائرۂ نصف النهاررا معیارقراردادن اگرچه درعبارات فقهاء رحمهم الله تعالی ازنظر نگذشته است مگرمطابق اصول شریعت اعتباراین لازم معلوم میشود لهذا بعدازگذشتن آفتاب ازدائرۂ نصف النهار ابتداء ظهرمیشود، سپس درجانب مخالف چون آفتاب درین دائره

برسد آن وقت نصف شب بشمارمیرود، درین هردوقسمت دریکی وقت فجر ودر دوم انداز، باقی چهاراوقات راکرده میشود.

ازین ابطال نظریه آن حضراتی میشودکه تاشش ماه درروز طویل نیزتنها قائل پنج نمازاند زیراکه در ۲۴ ساعت جهت یک بارگذشتن آفتاب ازدائرۂ نصف النهار سبب وجوب نمازظهر یابیده میشود، وتکرار ظهرمقتضی تکرارنمازهای دیگراست.

(۲) از 66° عرض بلدشمالی چیزی کم درعرض بلد جون درمیان غروب آفتاب وطلوع آن آنقدر وقت میباشدکه درآن نمازمغرب وفجررا خوانده میشود.

همچنان دسمبردرعرض بلد از67° عرض بلدشمالی چیزی کم روز آنقدر کوچک میشودکه درآن بعدازنصف النهارنمازظهروعصررا اداکرده نمیشود.

درعرض بلد جنوبی عکس این میباشد.

ازین ثابت شدکه صرف بربیان فقدان وقت عشاء حضرات فقهاء رحمهم الله تعالی اختصار بخاطراینست که ازلحاظ بقدان اوقات اینهاعلاقی قریبترین اند واز زمانه قدیم آباد اند وگرنه حقیقت اینست که دراوقات نمازهای پنجگانه همین سوال پیدامیشود. درجواب مذکوردرچنین مقامات حکم فجرومغرب صراحتاً وظهروعصر دلالتاً گذشته است.

فقط والله تعالی اعلم

منتصف رمضان المبارک سنه ۹۹هـ

اوقات صبح صادق ومغرب درشکاگوین

سوال : برای شکاگو(امریکه) دررمضان مبارک نقشه سحروافطار رامرتب نموده ارسال فرمائید. جزاکم الله تعالی.

الجواب باسم ملهم الصواب :

نقشه اوقات برای شکاگو یسیبی (امریکه) طول غربی ی 87°/45 عرض شمالی 42°/45

تاریخ	صبح صادق		طلوع		غروب		عشاء	
	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه
۲۲/ اکتوبر	۵	۵٤	۷	۱۳	۵	۵۷	۷	۱۶

۱/ نومبر	۵	۶	۶	۲۵	۴	۴۵	۶	۴
۱۱/ نومبر	۵	۱۷	۶	۳۷	۴	۳۳	۵	۵۳

تنبیه:

(۱) درآنجا ازتاریخ آخری اپریل تا تاریخ آخری اکتوبریک ساعت وقت زیادکرده میشود. درنقشه رعایت این رادرنظرگرفته شده است.

(۲) ازوقت داده شده درصبح صادق ۱۶ دقیقه قبل صبح کاذب ظاهرمیگرددکه شرعاً غیرمعتبراست.

(۳) ازوقت مذکورسحری را هفت دقیقه قبل ختم کنید وافطاررا پنج دقیقه بعدکنید.

فقط والله تعالی اعلم . رمضان سنه۹۱ھ

نقشه اوقات نمازهوستن

سوال : درشهرتیکساس (یو، ایس، ای) هوستن پسرمن زیرتعلیم است لهذا برای کرم برای معلوم نمودن اوقات نمازآنجا طریقه تحریرفرمائید؟

الجواب باسم ملهم الصواب : دریکم وتاریخ پانزدهم هرماه اوقات نوشته میشود. برای تاریخهای درمیانی حساب کرده شود.

اوقات صلوة برای شهرهوستن، تیکساس (متحده امریکا)

تاریخ	فجر		طلوع		نصف النهار		عصر		غروب		عشاء	
	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیقه	ساعت	دقیق
۱جنوري	۶	۶	۷	۱۶	۱۲	۲٤	۳	٥٤	٥	۳۲	۶	٤۲
۱۵جنوري	۶	۸	۷	۱۷	۱۲	۳۰	٤	۶	٥	٤۳	۶	٥۲
۱فروري	۶	٤	۷	۱۲	۱۲	۳٥	٤	۲۱	٥	٥۸	۷	۶
۱۵فروري	٥	٥٥	۷	۲	۱۲	۳٥	٤	۳۱	۶	۸	۷	۱٥
۱مارج	٥	٤۱	۶	٤۶	۱۲	۳۳	٤	٤۰	۶	۲۰	۷	۲٥
۱۵مارج	٥	۲٥	۶	۳۱	۱۲	۳۰	٤	٤۸	۶	۲۹	۷	۳٥
۱اپریل	٥	۳	۶	۱۰	۱۲	۲٥	٤	٥٤	۶	٤	۷	٤۷
۱۵اپریل	٤	٤٥	٥	٥٤	۱۲	۲۱	٤	٥۸	۶	٤۸	۷	٥۷
۱مئی	٥	۲۷	۶	۳۸	۱۱	۱۸	۶	۲	۷	٥۸	۹	۹
٥۱مئی	٥	۱۳	۶	۲۷	۱۱	۱۷	۶	٥	۸	۷	۹	۲۱
۱جون	٥	٤	۶	۲۰	۱۱	۱۹	۶	۱۰	۸	۱۸	۹	۳٤
۱۵جون	٥	۱	۶	۱۹	۱۱	۲۱	۶	۱٤	۸	۲۳	۹	٤۱
۱جولائی	٥	۶	۶	۲٤	۱۱	۲٥	۶	۱۸	۸	۲۶	۹	٤٤
۱۵جولائی	٥	۱٤	۶	۳۰	۱۱	۲۷	۶	۱۸	۸	۲٤	۹	٤۰
۱اگست	٥	۲۷	۶	۳۹	۱۱	۲۷	۶	۱٤	۸	۱٥	۹	۲۷
۱۵اگست	٥	۳۷	۶	٤۸	۱۱	۲٥	۶	۷	۸	۲	۹	۱۳
۱ستمبر	٥	٥۰	۶	٥۸	۱۱	۲۱	٥	٥٥	۷	٤	۸	٥۲
۱۵ستمبر	٥	٥۹	۷	٥	۱۱	۱۶	٥	٤۲	۷	۲۷	۸	۳۳
۱اکتوبر	۶۰	۹	۷	۱٥	۱۱	۱۱	٥	۲۶	۷	۷	۸	۱۳
۱۵اکتوبر	۶	۱۷	۷	۲٤	۱۱	۷	٥	۱۱	۶	٥۰	۷	٥۷
۱نومبر	٥	۲۸	۶	۳۶	۱۲	٥	۳	٥۸	٥	۳٤	۶	٤۲
۱۵نومبر	٥	۳۸	۶	٤۷	۱۲	۶	٥	٤۸	٥	۲٥	۶	۳٤
۱دسمبر	٥	٥۰	۶	٥۹	۱۲	۱۰	٥	٤ ٤	٥	۲۱	۶	۳۰
۱۵دسمبر	٥	٥۸	۷	۹	۱۲	۱۶	٥	٤۶	٥	۲۳	۶	۳٤

از روزیکشنبه اخیراپریل تا روز یکشنبه اخیراکتوبردرآنجایك ساعت وقت اضافه میشود در این نقشه روایت آن

وقت صبح صادق درلارکانه ومکه مکرمه

سوال: وقت صبح صادق لارکانه برچقدروقت میشود؟ ومکه مکرمه نیز؟بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: لارکانه (عرض البلد=27° ۳۲َ) ۸ مئ وقت صبح صادق مطابق کتاب بنده (صبح صادق) اینچنین می برآید. عرض البلد در 20° وقت صبح = ٤ ساعت و۲۶ دقیقه وعرض البلد 30° وقت صبح ٤ ساعت و۲ دقیقه . به کشیدن اوسط عرض در 27° ۳۲َ، ٤ ساعت و۸ دقیقه فرق نصف النهار (٤ دقیقه) = ٤ ساعت ٤ دقیقه+ فرق طول البلد (۲۷ دقیقه) ٤ ساعت ۳۱ دقیقه.

مکه مکرمه (درعرض البلد=21°) وقت صبح صادق یکم جون اینچنین میباشد عرض بلد در 20° وقت صبح = ٤ ساعت ۱۵دقیقه وعرض بلددر 30° وقت صبح =۳ ساعت ٤۵ دقیقه به کشیدن اوسط درعرض 21° ـ ۱۲َ، ٤ ساعت۱۱ دقیقه.فرق نصف النهار(۲ دقیقه) = ٤ساعت ۹ دقیقه+ فرق طول البلد (۲۰ دقیقه)= ٤ ساعت ۲۹ دقیقه. فقط والله تعالی اعلم

۲۰/ ربیع الاول سنه ۹۲هـ

وقت صبح صادق درلاهور

سوال: در ۱۷مئ درلاهورصبح صادق چندبجه میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درلاهور در ۱۷ مئ صبح صادق ۳ بجه و۲۹ دقیقه میشود.عمل این قرارذیل است:

ج = درجات بعدشمس ازنصف النهار (105°) + عرض البلد (31° /۳۳َ) = 160° /۳۳َ میل موافق است (90° /۲٤َ) = 115° /۹َ + ۲ = 58° /۳۵َ = ن، 105° − 58° /۳۵َ = 46° /۲۵َ لوک چون ن (۱/۹۳۱۱ء) = لوک چون ج ــ ن (۱/۸۵۹۹ء) = ۱/۷۹۱ء، جم میل (۱/۹۷٤۶ء)+ جم عرض (۱/۹۳۰۶ء)= (۱/۹۳۰۶ء) = ۱/۹۰۵۱ء = ۱/۸۸۵۸ + ۲ = ۱/۹٤۲۹ء = ۶۱ ــ ۱۵َ (ق/۲) × ۲ = 122° /۳۰َ (ق) = ۸ ساعت ۱۰ دقیقه، مقامی نصف النهار (۱۱ / ۵۶)= فرق طول (۰ / ۳) = ۱۱ / ۵۹ ــــ ۸ / ۱۰ = ۳ / ٤۹ صبح صادق. فقط والله تعالی اعلم.

۱۳ ربیع الآخر سنه ۹۲هـ

قول شفق احمر مفتی به است

سوال : چه میفرمایندعلماء کرام درین مسئله که نزدصاحبین رحمهم الله تعالی مراد از شفق حمرت است ونزد امام صاحب رحمه الله شفق ابیض، فتوی بر کدام قول است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : مطابق قول مفتی به برغروب شفق احمروقت مغرب ختم گردید، وقت عشاء آغاز میشود، آخری قول حضرت امام رحمه الله نیزهمین است وائمه ثلاثه رحمهم الله تعالی نیزبرهمین قول اند. قال فی شرح التنویر ووقت المغرب منه الی غروب الشفق وهو الحمرة عندهما وبه قالت الثلاثة واليه رجع الامام كما فی شروح المجمع وغيرها فكان هو المذهب وقال ابن عابدين رحمه الله (قوله اليه رجع الامام) ای الی قولهما الذی هو رواية عنه ايضاً وصرح فی المجمع بأن عليها الفتوی ورده المحقق فی الفتح بأنه لا يساعده رواية ولا دراية الخ وقال تلميذه العلامة قاسم فی تصحيح القدوری ان رجوعه لم يثبت لما نقله الكافة من لدن الائمة الثلاثة الی اليوم من حكاية القولين ودعوی عمل عامة الصحابة بخلافه خلاف منقول قال فی الاختيار الشفق البياض (الی قوله) لكن تعامل الناس اليوم فی عامة البلاد علی قولهما وقد ايده فی النهر تبعاً للنقاية والوقاية والدرر والاصلاح ودرر البحار والامداد والمواهب وشرحه البرهان وغيرهم مصرحين بأن عليه الفتوی وفی السراج قولهما اوسع وقوله احوط والله تعالی اعلم. (ردالمحتار ج۱، ص۳۳۳) . فقط والله تعالی اعلم

۱۹ محرم سنه ۸۶ھ

بوقت طلوع نمازفجر درست نیست

سوال : نمازفجررا وقت عین طلوع آفتاب گزاریده شد پس نماز واجب الاعاده است یانه؟

الجواب باسم ملهم الصواب : به شروع کردن نمازدرعین طلوع آفتاب نماز منعقد نمیگردد واگرپیش از طلوع آفتاب شروع کرد ودرمیان طلوع کرد پس نمازباطل میشود لهذا این نمازدرست نشد، قضاء فرض است. قال العلامة ابن عابدين رحمه الله واعلم ان الاوقات المكروهة نوعان الاول الشروق والاستواء والغروب والثانی ما بين الفجر والشمس وما بين صلوٰة العصر الی الاصفرار فالنوع الاول لا ينعقد فيه شیء من الصلوات التی ذكرناها اذا شرع بها فيه وتبطل ان طرأ عليها الا صلوٰة جنازة حضرت فيها - الخ . (ردالمحتار ج۱، ص۳۴۶) . فقط والله تعالی اعلم

۱۰ ذی القعده سنه ۸۷ھ

حکم طلوع وغروب درنماز فجروعصر

سوال : اگرنمازصبح را خوانده آفتاب طلوع کند یا نمازعصررا خوانده آفتاب غروب کندپس آیا نمازفجروعصرادا میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : نمازعصرمیشود، فجرنمیشود.

قال فی التنویر و کرہ صلوٰۃ (الی قوله) الا عصر یومه وفی الشرح فلا یکرہ فعله لادائه کما وجب بخلاف الفجر و فی الشامیة ای فانه لا یؤدی فجر یومه وقت الطلوع لان وقت الفجر کله کامل فوجبت کاملة فتبطل بطرو الطلوع الذی هو وقت فساد. (ردالمحتار ج۱،ص۳۴۶) فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۷ ربیع الاول سـ ۸۹ ـه

نمازفجر را تا ابتداء طلوع خوانده میشود

سوال : نمازفجررا اگرباجماعت نگزارده باشدودروقتی به مسجد برسدکه آفتاب طلوع کننده است پس باعتبارساعت چقدربعدازبرآمدن آفتاب ترک کرده شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرنقشه را کدام شخص مستندتهیه کرده باشد پس درآن دو وسه دقیقه قبل ازوقت طلوع داده شده کوشش فارغ شدن ازنمازفجررا کرده شود، اگر برابر تا آن وقت فارغ شد پس نماز صحیح میشود. فقط والله تعالی اعلم.

۱۳/ رمضان المبارک سنه ۹٤هـ

سجده تلاوت بوقت طلوع

سوال : مکرم ومحترم جناب مولوی جمیل احمد صاحب سلمه الله تعالی

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

امیداست که مزادگرامی با عافیت باشد، شاید درخاطرجناب باشدکه بدوران قیام کراچی دریافت کرده بودم که دراوقات ممنوعه نماز حکم سجده تلاوت چیست؟ وجناب فرموده بودکه اگرسجده تلاوت تازه است پس هروقت اداکردهمیشود. یعنی دراوقات ممنوعه صلوة اجازه اداء است.

در مسجد ما این سوال برپاشد ویک صاحب میفرمایدکه وی تحقیق کرده است که به دوران طلوع آفتاب سجده کرده نشود، این سوال اینچنین پیداشدکه بعدازنمازصبح درمسجد

درس قرآن میشد یک آیت سجده تلاوت گردید، درین وقت طلوع میشد یا وقت طلوع بالکل قریب بود، ازراه کرم مطلع فرمانیدکه دین صحیح چیست؟ آیا سجده تلاوت تازه را هروقت اداءکرده میشود یا کدام قید داردکه درفلان وقت اداءکرده نشود؟

جواب ازجامعه اشرفیه لاهور:

مُتَسهلاً ومُحمدلاً ومُصلّیا ومُسَلِّماً بحر ص۲۴۹ ج۱ ومنع عن الصلوٰۃ وسجدۃ التلاوۃ وصلوٰۃ الجنازۃ عند الطلوع والاستواء والغروب الخ. واراد بسجدۃ التلاوۃ وصلوٰۃ الجنازۃ ما وجبت قبل هذه الاوقات اما اذا تلاها فیها او حضرت الجنازۃ فیه فاداها فانه یصح من غیر کراهة. اذا الوجوب بالتلاوۃ والحضور و ظاهر التسویة بین صلوٰۃ الجنازۃ وسجدۃ التلاوۃ انه لو حضرت الجنازۃ فی غیر مکروه فاخرها حتی صلاها فی الوقت المکروه فانها لا تصح و تجب اعادتها کسجود التلاوۃ.

ازین عبارت معلوم میشودکه سجده تلاوت اگرتازه باشدیعنی دروقت مکروه تلاوت شده باشد پس دروقت مکروه اداکردن آن جائزاست واگرپیش ازوقت مکروه واجب گردیده باشدپس دروقت مکروه اداکردن جائزنیست. اگر اداء کرد پس اعادۂ آن واجب میباشد. فقط والله تعالی اعلم

عزیزالرحمن نائب مفتی جامعه اشرفیه. نیلاگنبد لاهور
۱۹/ جمادی الاولی سنه ۸٤ هجری

الجواب الصحیح ـ جمیل احمد عفی عنه

خط بنده رشید احمد بنام مفتی جمیل احمد صاحب:

بسم الله الرحمن الرحیم

مکرمی ومحترمی زیدت عنایاتکم !

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

امید است.که مزاج سامی بخیرباشد. یک افتاء آنجناب ازنظرم گذشت درآن تحریراست که سجده تلاوت حاضره وقت شروع، غروب واستواء جائزاست در استدلال این عبارت بحراست. اما اذا تلاها فیها او حضرت الجنازۃ فیها فاداها فانه یصح من غیر کراهة. رأی ناقص بنده اینست که درفتاوی شما مراد ازجواز جواز مع الکراهت التنزیهیه است وازجزئیه بحر "من غیر کراهة" نفی کراهت تحریمیه مقصود است. قال فی العلائیة فلو وجبتا فیها لم یکره فعلهما ای

تحریماً و فی الصحفة الافضل ان لاتؤخر الجنازة و فی الشامیة (قوله ای تحریماً) افاد ثبوت الکراهة العلانیهة وایضا فیما تحت قوله (وفی الصحفة) فیفتمد کراهة التزیه فی سجدة العلاوة دون صلوة الجنازة (ردالمحتار ج ۱ ص ۳۷۶)

ازین معلوم شدکه آن حضراتی که نفی کراهت را فرموده اند مراد ازآن نفی کراهت تحریمیه است نه که تنزیهیه، خودعلامه شامی نیزقبل ازبحث مذکورتحت "اوعلی جنازة والا "فلاکراهة سیذکره الشارح نفی کراهت تحرمیه را کرده است سپس تحت قول شارح علامه شامی کراهت تنزیهیه را ثابت کرده است. کماقدمنا، ودرعالمگیریه ازخلاصه نقل کرده است که تأخیردرسجده تلاوت افضل است.

بهرکیف درین مورد ازرأی سامی مطلع فرموده ممنون فرمائید ودرساعات مبارک ماه مقدس از دعای خیرفراموش نفرمائید احسان خواهد بود. فقط السلام علیکم

رشیداحمد عفاالله عنه

غرة رمضان المبارک سنه ۸٤ھ

جواب ازمفتی جمیل احمدصاحب

محترم وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته

جزاک الله راجح وقوی تنزیهی بودن است، میخواستم همین رادرفتوی نوشته کنم احتیاط نیزهمین است زیراکه چنانکه بعضی حضرات خلاف افضل گفته اندوبعضی مکروه تحریمی نیزگفته اند. خیرالاموراوسطها نیزبوده، عالمگیری غیرافضل گفته است. لکن الافضل التأخیرفیها.

خط اصل سائل بنام حضرت مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله

مکرم محترم جناب مفتی صاحب قبله زاد مجده

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

امید است که مزاج گرامی با عافیت باشد، باعث تحریراینست که سجده تلاوت را هروقت اداکرده میشود یا دروقت ممنوعه صلوة اداکرده نشود، ازمولوی جمیل احمدصاحب مفتی مدرسه اشرفیه لاهور دریافت نمودم ایشان فرمودندکه اگرسجده تلاوت تازه است پس هر وقت اداکردهمیشود من مطمئن شده بودم پس درقلب خود این فکررا نمودم که درصلوة

جنازه وسجده فرق نیست، دوم یک ارشاد حضرت تهانوی درخاطرم آمدکه چون من معمولات ایشان را نوشته بودم پس این را تحریرکرده بودم که علاوه ازنمازصبح وعصر بعداز هر نمازفرض درسجده فلان فلان آیات قرآنی رامیخوانم ودعاء می طلبم برین حضرت خط کشیده درحاشیه تحریرفرموده بودکه سجده شکربعدازصبح وعصرنیزجائزاست. درمسجد ما بعد از نمازصبح درس قرآن میشد وقت طلوع بودکه یک آیت سجده تلاوت کرده شد، یک صاحب میفرمایدکه وقت طلوع سجده تلاوت خواه تازه باشد نباید اداء کرده شود. ازراه کرم مطلع فرمائیدکه دین صحیح چیست؟ سجده تلاوت تازه راهروقت اداکرده میشود یا کدام قیداست؟ پس چیست؟

جواب از دارالعلوم کراچی :

درفتوی عالمگیری آمده است که سه ساعت اندکه درآنها نمازفرض، نمازجنازه وسجده تلاوت جائزنیستند. اول هنگام برآمدن آفتاب دوم برابروقت چاشت سوم هنگام غروب آفتاب. بیش ازخلاصه نقل کرده است این حکم درآن وقتی است که چون نمازجنازه وسجده تلاوت دروقتی واجب شده باشندکه درآن وقت کردن آنهامباح بود سپس تاآن وقتی آن را تأخیرکرد پس آن درین وقت قطعاً جائزنیست لیکن اگردروقتی که واجب شددرهمان وقت اداکرد پس جائزاست زیراکه چنانکه دروجوب اینها نقصان بود همچنان درادای آنها نیزنقصان است، همین رادرسراج الوهاج، کافی وتبیین نوشته است لیکن درسجده تلاوت تأخیر افضل است ودرنمازجنازه تأخیرمکروه است. فرمان مولوی مفتی جمیل احمد صاحب بالکل صحیح است. فقط والله تعالی اعلم وعلمه اتم

احقرالانام محمدصابرعفی عنه نائب مفتی دارالعلوم کراچی نانک واره ۸۲/۵/۱۱ھ

الجواب صحیح . بنده محمدشفیع عفاالله عنه ۸٤ / ۵/۲۳ھ

خط بنده رشید احمدبخدمت حضرت مفتی محمدشفیع صاحب

بسم الله الرحمن الرحیم

مشفقی المکرم زیدت عنایاتکم:

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! امیداست که مزاج سامع مع الخیرباشد. یک فتوی مفتی محمدصابرصاحب که درآن دستخط آن حضرت نیزاست ارسال خدمت است.درین چند اشکالات اند.

(۱)دروقت طلوع سجده تلاوت حاضره را جائزوتأخیررا افضل نوشته است. درین مناسب بودکه دروقت طلوع تصریح کراهت تنزیهیه فرموده میشد. قال فی العلائیة فلو وجبتا فیها لم یکر فعلهما ای تحریماً. و فی الشامیة (قوله ای تحریماً) افاد ثبوت الکراهة التنزیهیة و ایضاً فیها تحت (قوله فی الصفحة) فشمت کراهة التنزیه فی سجدة التلاوة ودون صلوة الجنازة الخ (ردالمحتار ج۱،ص۳۷۴)

(۲) عبارت منقول درسوال"سجده شکربعدازصبح وعصرنیزجائزاست ازین معلوم میشودکه بعدازهرنمازسجده جائزاست. حالآنکه درینجا دومسئله جداگانه اند.

(۱) بعد از نماز درهمان مقام سجده کردن. این بهرحال مکروه تحریمی است خواه بعد از هر نمازیکه باشد.

(۲) بعدازفجروعصردروقت مکروه للنوافل سجده شکرکردن که بانمازمتصل نباشد. این سجده صحیح میشودمگرباکراهت تحریمه. قال فی الشامیة تحت (قوله لا شکر) فتحصل من کلام النهر مع کلام القنیة انها تصح مع الکراهة ای لانها فی حکم النافلة. ثم قال فی النهر عن المعراج واما ما یفعل عقب الصلوة من السجدة فمکروه اجماعاً لان العوام یعتقدون انها واجبة. (رد المحتار ج۱، ص۳۴۴)

غرض اینکه درمسائل ذیل رأی بنده اینست.

(۱)دروقت طلوع، غروب واستواء سجده تلاوت حاضره مکروه تنزیهی است.

(۲) بعد ازنمازمتصل سجده شکرمکروه تحریمی است خواه هرنمازیکه باشد. البته اگر در خلوت احیاناً سجده کند عادت قرارنگرفته است واین را سنه ندانست پس مضائقه نیست.

(۳) بعدازعصروبوقت فجرسجده شکرمکروه تحریمی است اگرچه بعدازنمازمتصلاً نباشد.

درین مورد ازرأی سامی خودمطلع فرمائید.

دررمضان المبارک درخواست دعوات مخصوصه است، سخت محتاج ام.

فقط السلام علیکم

رشیداحمد عفا الله عنه

غرة رمضان المبارک سنه ۸٤ھ

جواب ازحضرت مفتی محمدٔ شفیع صاحب :

وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته! جوابات صحیح اند، برای شما ازته دل دعامیکنم وبرای خود نیزطالب دعا ام.

بنده محمدشفیع عفاالله عنه

ازدارالعلوم کراچی ۸۴ / ۱۲ / ۹ھ

بعدازنمازعصرسجده تلاوت جائزاست

سوال : یک شخص بعدازنمازعصرتلاوت میکرد درین اثناء سجده تلاوت آمد پس وی درمیان عصرومغرب سجده تلاوت کرده میتواند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جائزاست. البته تاریکی پراگنده شده بودپس مکروه تنزیهی است. این حکم تلاوت حاضره است. اگردروقت غیرمکروه تلاوت کرده باشد پس دراوقات مکروهه (طلوع، غروب، نصف النهار) سجده تلاوت مکروه تحریمی است. حکم نمازجنازه نیزهمین است. البته جنازه دروقت مکروه آماده شده باشدپس درهمان وقت نماز گزارده شود. درین مانندسجده تلاوت حاضره کراهت تنزیهیه نیست. قال فی التنویر بعد صلاة فجر وعصر لایکره قضاء فائتة وسجدة تلاوة وصلاة جنازة (ردالمحتار ج۱،ص۳۴۸) وایضاً فیه وکره صلاة ولو علی جنازة وسجدة تلاوة وسهو مع شروق واستواء وغروب الا عصر یومه (الی قوله) وسجدة تلاوة وصلاة جنازة تلیت فی کامل وحضرت قبل وفی الشرح لوجوبه کاملاً فلا یتأدی ناقصاً فلو وجبتا فیها لم یکره فعلهما ای تحریماً وفی التحفة الافضل ان لا تؤخر الجنازة وقال ابن عابدین رحمه الله (قوله تحریماً) افاد ثبوت الکراهة التنزیهیة وقال تحت (قوله وفی التحفة) فثبتت کراهة التنزیه فی سجدة التلاوة دون صلاة الجنازة. (ردالمحتار ج۱،ص۳۴۷). فقط والله تعالی اعلم. ۲۰ ربیع الاول ۹۳ھ

نمازجنازه دراوقات مکروهه

سوال : نمازجنازه درکدام کدام اوقات مکروه است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرجنازه ازقبل تیاربودپس دروقت طلوع، غروب و نصف النهار برآن نمازمکروه تحریمی است واگردرهمان وقت آماده بود پس هیچ کراهت نیست. همان وقت نمازگزارده شود مؤخرکرده نشود البته سجده تلاوت حاضره مکروه تنزیهی

است. قال في التنوير وكره صلاة ولو على جنازة وسجدة تلاوة وسهو مع شروق واستواء وغروب الا عصر يومه (الى قوله) وسجدة تلاوة وصلاة جنازة تليت في كامل وحضرت فيه وفي الشرح لوجوبه كاملا فلا يتأدى ناقصا فلو وجبتا فيها لم يكره فعلهما اي تحريما وفي التحفة الافضل ان لا تؤخر الجنازة وقال ابن عابدين رحمه الله (قوله تحريما) افاد ثبوت الكراهة التنزيهية وقال تحت (قوله وفي التحفة) فتمحض كراهة التنزيه في سجدة التلاوة دون صلاة الجنازة. (رد المحتار ج۱، ص۳۴۷)

شروع نصف النهارشرعي وعرفي واحكام آنها

سوال : مراد ازنصف النهارشرعی ونصف النهارعرفی چیست؟ وقاعدهٔ کشیدن آنها چیست، نیت روزه را تاچه وقت کرده شود ونمازرا چقدرپیش ازنصف النهار وچقدر بعد خوانده میشود؟

الجواب باسم ملهم الصواب : نصف النهارشرعی از صبح صادق گرفته تاغروب تمام وقت نصف است، ومراد ازنصف النهار عرفی ازطلوع آفتاب گرفته تاغروف آفتاب نصف مجموعه است. این طریقه تقریبی معلوم نمودن وقت استواء است که تقریباً تا ۴۰ عرض بلد کار آمداست، بالکل قاعده تحقیقی معلوم نمودن نصف النهارکه درهرجاکارمیدهد درکتاب من "ارشادالعابد" ملاحظه گردد، قاعده آسان معلوم نمودن نصف النهارشرعی اینست که ازابتداء صبح صادق تاطلوع آفتاب چقدر وقتیکه باشد ازآن ازوقت نصف النهارعرفی کم کرده شود مثلاً مجموعه وقت صبح صادق ۱ ساعت باشدپس ازنصف النهارعرفی نیم ساعت پیش نصف النهارشرعی میباشد، درکتاب های مسائل اردو نیم ساعت قبل ازنصف النهارعرفی نصف النهارشرعی معرفی گردیده است. درین سه گونه تسامح شده است.

(۱) صبح کاذب راصبح صادق قرارداده شده است، تمام تفصیل این اشتباه درکتاب بنده "صبح صادق" است.

(۲) برای هرموسم وهرمقام یک معیارمتعین کرده است، حالآنکه درهرمقام وهرموسم این وقت مختلف میباشد.

(۳) ازنصف النهارعرفی برابرمجموعه وقت صبح کاذب کم کرده شده است حالآنکه نصف مجموعه وقت صبح صادق را بایدکم کرده شود.

نیت روزه را قبل ازنصف النهارشرعی کردن ضروری است ودرکراهت نصف النهار

عرفی معتبراست. علامه برجندی رحمه الله درشرح نقایه برین اشکال ظاهرفرموده است که وقت نصف النهارعرفی ممتدنیست. لذا درین نمازمتصورشده نمیتواند پس نهی ازین درست نیست. بنابرین بعضی حضرات ازنصف النهارشرعی گرفته تانصف النهارحقیقی تمام وقت را برای نماز مکروه قرارداده اندمگردرخیال بنده تنها ازجهت این اشکال گنجائش گرفتن نصف النهار شرعی نیست. درحالیکه ازهیچ حدیثی تائیداین نمیشود بلکه جمیع احادیث بر نصف النهار عرفی دلالت میکنند. ازاشکال مذکورجوابات متعددشده میتوانند.

(۱) اگرچه درین وقت تمام نمازمتصورشده نمیتواندمگرمقصد اینست که هیچ جزئیه نماز هم درین وقت واقع نباشد. این جواب راخودعلامه برجندی نیزداده است. (ردالمحتار ص۳٤٤ ج۱)

(۲) بجای مرکز شمس تمام جرم آن اعتباردارد. کما فی حدیث عبدالله الصنابحی رضی الله عنه ثم اذا استوت قارنها فاذا زالت فارقها. (موطاء امام مالك ص۲۰) ازگذشتن یک کناره محیط شمس گرفته تاگذشتن دیگرکناره بروی حساب ۲ دقیقه و۸ سیکندصرف میشود. درین قدروقت نمازمتصورشده میتواند.

(۳) مدار احکام شرعیه برحسابات ریاضیه نیست بلکه برمشاهده است ودرمشاهده از استواء قارن تا زوال فارق تقریباً ده دقیقه تخمین است لهذا اوقات داده شده درنقشه ها پنج دقیقه قبل ازوقت زوال وپنج دقیقه بعد نباید نمازگزارده شود. و یؤیده ما نقله ابن عابدین رحمه الله عن الطحطاوی فی تفسیر قول شارح التنویر (ووقت الظهر من زواله ای میل ذکاء عن کبد السماء) ای وسطها بحسب ما یظهر لنا. (ردالمحتار ج۱ ص۳۳۲)

ازتعلیل کراهت نیزهمین ثابت میشود. مانندنماز عبادت شمس نیزدرآن واحد متصورشده نمیتواند. ظاهراست که عبدة الشمس استواء بحساب مشاهده را وقت عبادت قرارمیدادند. فقط والله تعالی اعلم . ۲۷ / ربیع الاول سنه ۸۹هـ

تأخیرکردن درنمازمغرب در رمضان

سوال : درماه رمضان درنمازمغرب پنج دقیقه تأخیرکردن باین فکرکه مردم افطارنموده در جماعت شامل شوند پس اینچنین کردن شرعاً جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اصل جواب اینست که درنمازمغرب آنقدرتأخیر کردن که

در آن دورکعت اداکرده شود، بلاکراهت جائزاست، درتاخیرزیادترازین اختلاف است، عند البعض بلاکراهت جائزاست ونزد بعض مکروه تنزیهی است. البته آنقدرتأخیرکه ستاره ها بکثرت بدرخشندباالاتفاق مکروه تحریمی است. دررمضان اگرگرسنگی اصابت کرده باشد و غذا تیارباشدپس تا ۱۵ و۲۰ دقیقه تأخیرکرده شود باکی ندارد زیراکه این تأخیر زیادتر مکروه تنزیهی است ودرحالت گرسنگی در صورت وجودغذا نمازگزاردن مکروه تحریمی است، لهذا ازطعام فارغ گردیده با اطمینان فراغ قلب نمازباید گذاشته شود. فقط والله تعالی اعلم. ۱۶/ رجب سنه ۹۰ھ

بعد ازنمازمعلوم شدکه وقت برآمده است

سوال : بکرنمازفجررا بنیت اداء گزارد حالآنکه درین وقت آفتاب برآمده بودلیکن ازجهت ابربرای بکرمعلوم نبود درچنین حالت نمازشد یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرقبل ازختم شدن وقت مکروه نمازرا شروع کرده شد پس درست نیست واگر بعدازآن شروع شد پس درین تفصیل است که اگرنیت فجروقتی راکرده بودپس نماز نشد واگرنیت فجر امروز راکرده بود پس درست شد. قال فی التنویرولو نوی ظهر الوقت فلومع بقائه جازولومع عدمه وهولا یعلمه لا، وفی الشرح فالاولی نیة ظهر الیوم لجوازه مطلقاً، وفی الحاشیة (قوله وهو لا یعلمه) ای لایعلم خروجه ومفهومه انه لوعلمه یصح کما قدمناه عن الشرنبلالیة. (ردالمحتار ج۱،ص۲۹۲). فقط والله تعالی اعلم ۱۶ رجب سنه ۹۰ھ

تعین اوقات نمازبه ساعت هاممکن نیست

سوال : محترم مولانا مفتی رشید احمدصاحب، السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ازدارالعلوم کراچی یک سوال نوشته دریافت کرده بودم آنان بسوی شما رجوع کردند هدایت فرمائید. نقل سوال مع جواب را روان خواهم کرد امید است که بنده را رهنمائی فرمائید. برای مزید وضاحت سوال خود عرض است که چنانکه تایک ساعت وبیست دقیقه بعد از غروب آفتاب وقت مغرب باقی میباشد وبعدازآن وقت نمازعشاء شروع میشود، واین وقفه یک ساعت وبیست دقیقه درهرموسم یکسان میماند، همچنان وقت نماز عصر نیز دو ساعت قبل ازغروب آفتاب آغازمیگردد یاهمچنان وقفه صحیح معلوم شود پس وقت نماز

عصررا مقرر کردن آسان میگردد. مزید اگراین معلوم شود که قبل ازطلوع آفتاب یک ساعت وسی دقیقه (یا بعدازتحقیق هرآن وقفه که معلوم شود) صبح صادق میباشد واین وقفه نیزدرهرموسم یکسان میباشد پس از طلوع وغروب آفتاب اوقات صحیح فجر، عصر، مغرب وعشاء رامعلوم کردن نهایت آسان میگردد ووقت نمازظهرنیزازنصف النهارصحیح تعین شده میتواند لهذا بعدازتحقیق شما بنده را مطلع فرمائیدکه اینچنین کدام قاعده کلیه ممکن است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : ازابتداء صبح صادق تا طلوع آفتاب وازغروب آفتاب تا غروب شفق، همچنان ازابتداء عصر تاغروب آفتاب این اوقات رابه ساعتها متعین کردن ممکن نیست درموسم های مختلف ازجهت اختلاف میل الشمس مقدار این اوقات مختلف میباشند، نیزازجهت اختلاف عرض البلد هم این مقدار متفاوت میباشد، بعضی مردم ناواقف از فن اینگونه قواعد نوشته اند که قطعاً غلط است، زیادترتأویل آنهارا اینچنین کرده میشود که آنان (۱) درکدام علاقه خاص (۲)ایام خاص (۳) حساب تقریبی، نموده اند، وجهت ناواقفیت ازفن این را قاعده کلیه هرمکان وهرزمان پنداشتند، رابطه به تخریج اوقات وسمت قبله دورساله بنده"ارشادالعابد" و"صبح صادق" اند، ممکن است که شما ازآنها استفاده نمائید. فقط والله تعالی اعلم . غرة شعبان سنه ۹۲ھ

نقشه اوقات نماز

سوال : درینجایک نقشه مولانا مظهرالله شاه نقشبندی شاهی امام ومفتی مسجد فتح پوری دهلی تهیه نموده است رابطه به اوقات نماز، طلوع وغروب وغیره تمام سال ویک نقشه چنین مولوی محمد دین صاحب ازطرف کتب خانه اشرفه راولپندی، درمساجد آویزان دیده میشود باری ازتحریرشما درین نقشه چیزی فرق ظاهرفرموده بود (درحالیکه درین دونقشه نیزدربرخی مقامات فرق دیده میشود یعنی تمام اوقات برابریکدیگرنیستند) پس دریافت طلب امراینیست که جناب رابطه به کدام نقشه اظهارعدم اطمینان فرموده بود، برخی اوقات مطابق واقع طلوع وغروب اول الذکر ظاهرشده اند یا هردونقشه را بخدمت جناب عالی فرستاده تحقیق کرده شود.

الجواب باسم ملهم الصواب : تابه امروز چقدرنقشه ها که شایع شده اند درتمام آنها

اوقات صبح صادق وعشاء غلط اند. جهت یک غلطی بنیادی که تفصیلآن دررساله بنده" صبح صادق" است. رابطه به بقیه اوقات نقشه را دیده چیزی عرض خواهم کرد. ازیک سال نقشه گرفته تاسال دوم نقشه چهارسال اند. درچهارسال اوقات طلوع وغروب وغیره تایک ودودقیقه متفاوت میباشد لهذا برای مرتب نمودن نقشه دائمی این تفاوت رانظرانداز کردن میخواهد. لذا نقشه ها درمیان خود متفاوت میگردند با این هیچ ضررنمی رسد البته نقشه سال را بنیاد نقشه قرارداده شود پس دراوقات پهلوی احتیاط می برآید. بهر کیف درهرنقشه تا سه وچهاردقیقه تنبیه احتیاط را نوشتن لازم است. فقط والله تعالی اعلم

۶ / ربیع الاول سنه ۹۳ھ

وقت مستحب نمازفجر

سوال: فقهاء وقت مستحب نمازصبح آنرا گفته اندکه چون روشن شود وآنقدروقت باشد که موافق سنت بطورصحیح نمازاداکرده شود وبعدازفراغت ازنمازآنقدروقت باقی ماندکه اعاده نماز بطریقه سنت مُمکن باشد. اگردرکدام مسجد "وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ" فی الرکعة الاولی والطارق فی الرکعة الثانیة خواندن عادت باشد پس نمازصبح را دروقتی شروع کندکه اعاده نمازبالسورتین المذکورتین ممکن باشد یا دروقتی نمازرا شروع کندکه اعاده نمازبطریق مسنون بطوال مفصل ممکن باشد؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: این عادت خلاف سنت است. نمازرا دروقتی شروع کرده شودکه بعدازقرائت مسنونه درآن اگرصورت فساد پیش آید پس بطریقه مسنونه اعاده کرده بتواند. ازتجربه ثابت شدکه تقریباً نیم ساعت پیش ازطلوع آفتاب مطابق قاعده مذکوره نماز اداشده بتواند. فقط والله تعالی اعلم . ۹/ محرم سنه ۹۵ھ

مقداراوقات مکروهه بعدازطلوع وقبل ازغروب -

سوال: چقدربعدازطلوع آفتاب وچقدرپیش ازغروب آفتاب نمازخواندن جائزاست؟ آیا کدام مقداروقت چنین مقرراست که درهرجا معتبرباشد. ضابطه را معرفی کرده شودکه در تمام دنیا درهرجا کارآید مطابق آن میخواهم نقشه تورنتور(کنیدا) را بسازم؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درین مورد اصل ضابطه که برای تمام دنیا کارآمد است آن اینست که تاوقتیکه بعدازطلوع آفتاب برین کیفیت بماندکه دردیدن آن تا بسیاروقت

برچشمان دشواری وخیرگی نیاید تا آن وقت نمازگزاردن جائزنیست. همچنان درعصرچون این کیفیت آید نمازمکروه است. الا عصریومه . مگراین عصردرآن وقت صحیح میشودکه چون برمطلع ابروغباروغیره نباشد وگرنه کیفیت مذکوره جهت عوارض تابسیاروقت حتی که دربعضی ایام تا چاشت میماند. ودر بعضی علائق درتمام روز در روشنی آفتاب تیزی نمی آید. یک معیاردیگرنیزفقهاء رحمهم الله تعالی تحریرفرموده اند آن اینست که چون آفتاب بعدازطلوع ازافق بمقدار یک رمح(نیزه) بلندشود پس نمازخواندن درست است. همچنان بعدازعصرچون بلندی آفتاب ازافق بمقدار یک رمح کم شده برود پس نماز درست نیست. (الاعصریومه) مقدار رمح (۱۲) گزاست. قال العلاء فی بیان وقت العصر مالم یتغیر ذکاء بان لاتحار العین فیها فی الاصح وقال ابن عابدین رحمه الله صححه فی الهدایة وفی الظهیریة ان امکنه اطالة النظر فقد تغیرت وعلیه الفتوی وفی النصاب وغیرہ وبه نأخذ وهو قول ائمتنا الثلاثة ومشائخ بلخ وغیرهم کذا فی الفتاوی الصوفیة.(الی قوله) وقیل حد التغیر ان یبقی للغروب اقل من رمح وقیل ان یتغیر الشعاع علی الحیطان کما فی الجوهرة اه عبد الرزاق. (رد المحتار ج۱ ص۲۴۳) وقال ابن عابدین ایضاً (قوله مع شروق) وما دامت العین لاتحار فیها فهی فی حکم الشروق کما تقدم فی الغروب انه الاصح کما فی البحر القول ینبغی تصحیح ما نقلوه عن الاصل للامام محمد من انه مالم ترتفع الشمس قدر رمح فهی فی حکم الطلوع لان اصحاب المتون مشوا علیه فی صلوٰة العید حیث جعلوا اول وقتها من الارتفاع ولذا جزم به فی الفیض ونور الایضاح. (رد المحتار ج۱ ص۲۴۳) وقال فیه ایضاً (قوله قدر رمح) هو اثنا عشر شبراً.
(رد المحتار ج۱ ص۲۴۴)

بعدازغورکردن معلوم میشودکه اصل اعتبارمر روشنی آفتاب راست و بقدر رمح تخمین آنراکرده میشود. کما یظهر من قول ابن عابدین رحمه الله وقیل حد التغیر ان یبقی للغروب اقل من رمح.

درایتاً نیزوجه تغیرشمس را معیارقراردادن معقول است وقدر رمح رامقصود قراردادن غیر معقول است. الا ان یوجه بانه قد یعطی لقرب الشیء حکم الشیء فقدروا القرب بما دون الرمح ولکن تقدیر الفاصل بین القرب والبعد بالرمح ایضاً یحتاج الی وجه اگرقول مستعمل بودن رمح را تسلیم کرده شود بازهم قول تغیرشمس راجح میباشد. لکونه موجهاً . بجای قدر رمح درآفتاب تغیر را معلوم نمودن سهل نیزاست. غرض اینکه اصل اعتبار مر روشنی راست اگرگاهي ازجهت اثرفضائی اندازه روشنی راکرده نشود پس بقدر رمح اندازه کرده شود. اصل معیارهمین

هردو اندکه ذکرگردیدند زیراکه اینها برای تمام دنیا اند. درشناخت اینها نه ضرورت کدام آله است ونه حاجت ساعت، هرعام وخواص اینهارا شناخته میتوانند. دین فطرت وعالمگیر بودن اسلام نیزمقتضی همین معیاراست چنین مقداروقت را متعین کرده نمیشودکه درهرجای جاری گردد زیراکه درمقامات مختلف وموسم های مختلف مختلف بودن مقدار این وقت ضروری است. درشهرهای بزرگ چونکه وقت طلوع وغروب مشاهده آفتاب مشکل است لذا برای متعین نمودن یک مقدارآن ضرورت به متعین نمودن معیارآن است، چند سال پیشتردر 8°. ۲۵ عرض البلد بنده درمعیت دیگرعلماء مشاهده کردم پس ده دقیقه بعد از طلوع و۱۵ دقیقه پیش ازغروب را فیصله کرده شد مگراین درخاطرنماندکه این مشاهده را درکدام تاریخ کرده شده بود. لذا بدان هیچ معیاری مقررکرده نمیشود. دررمضان گذشته برای ای مقصد بنده به مدرسه محمدیه نزد تندو آدم (طول7°. ۶۸ عرض 8°. ۲۵) سفرکردم مگرازجهت ابرمشاهده نشد . بالآخربدوش مولوی محمد صدیق صاحب مهتمم مدرسه محمدیه گذاشته شدکه اودر۲۱،۲۲،۲۳ ستمبرباخود کم ازکم دوافراد خردمند دیگرا گرفته تاسه روزسلسل صبح وشام مشاهده نموده نتائج تحریرکند. چنانچه ازحسب هدایت مشاهدات ثابت شدکه ۹ دقیقه بعدازطلوع درآفتاب تماظت معهود آمد. و۱۳ دقیقه قبل ازغروب وقت مکروه آغازشد. این فیصله را بابسیاراحتیاط کرده شد وگرنه حقیقت اینست که وقت مکروه درهردوجانب ازین هم چیزی کم بود. بنده بحساب مثلث کروی دروقت مذکور زاویه ارتفاعی آفتاب رامعلوم کرد پس ۹ دقیقه = 4°. ۱ و۱۳ دقیقه 3° .۲ شد. درین تخریج لحاظ این راگذاشته شده است که وقت طلوع وغروب آفتاب ازافق 8° .۰ پائین میباشد مگر زایه ارتفاع را از افق حقیقی (۹۰) گرفته شده است. بعدازتعین زاویه ارتفاع درهرمقام وهر موسم نقشه دائمی وقت مکروه را تهیه کرده میشود، چنانچه مطابق زاویه ارتفاع4° .۱ درکراچی درماه مارچ وسپتامبربعدازطلوع ۹ دقیقه ودر جون ودسمبربر ۱۱ دقیقه وقت مکروه ختم میشود ووقت مکروه عصرحد اکثر۱۶ دقیقه قبل ازغروب آغازمیشود. فقط والله تعالی اعلم

(درکتاب "صبح صادق" براشراق مندرج وقت وقت مکروه ختم میشود)

۱۳/ شوال سنه ۹۷هـ

تحقیق کراهت تا مثل ثانی درتاخیر ظهر

سوال : ملازمین نظامی مادر سردی ها ۲ بجه مرخص میشوند، درمثل اول برای جماعت رسیدن دشواراست، امام صاحب با نمازگزاران غیرمؤظف درمثل اول نماز میگذارند، امام صاحب میگویدکه وقت ظهراگرچه تامثلین بروایت مشهوره میماند لیکن درمثل اول نماز گزاردن بوجوه قرارذیل ضروری است.

(۱) درسردی ها تعجیل مستحب است که نصف اول مثل اول است.

(اشعة اللمعات ص ۱۵۱ وکفایه شرح هدایه ص۴۵)

(۲) مثل ثانی وقت مختلف فیه است حتی که مطابق یک روایت امام ابوحنیفه رحمه الله این وقت عصراست، این روایت درهدایه، درمختار، شامی وغیرها موجوداست ومطابق یک رواقت این وقت مهمل است (کبیری ص۲۲۵، شامی ص ۲۵۱، کفایه ص۴۵ وغیرها)

نیزرجوع الی المثل ثابت است، چنانکه درمجموعه فتاوی عبدالحی ص۲۳۹ جلد۱ آمده است. نعم هوثابت بتصریح جمع من الفقهاء الخ ودرفیض الباری شرح بخاری ص ۹۴ ج۲ است. رجوع الامام الی هذه الروایة الخ ودرموطا امام محمد دربین السطورص۴۵ آمده است. فذکر جمع من الفقهاء رجوعه منها الی المثل.

(۳) در کتب ظاهر الروایة آمده است که روایت آخر وقت ظهربدست نمی آید.

وفی البدائع ج۱ ص۱۲۲، ان آخر الوقت لم یذکر فی ظاهر الروایة فاذا علمت هذا فالکتب الستة عن ذکر آخر الوقت علم انه لم یجیٔ فی ظاهر الروایة الخ. (بدائع الصنائع ج۱ ص۱۲۲)

(٤) درنورالایضاح آمده است: مع مراعاة الوقت المستحب الخ و فی حاشیته افاد انه لا یجوز التاخیر عن الوقت المستحب الی المکروه مطلقاً آه و فی الطحطاوی ص۱۱۷ و فی الدر المختار مراعیاً لوقت المذهب و فی کتاب الفقه علی المذاهب الاربعة مع المحافظة علی قدر المفضیلة.

(۵) و فی ط عن الحموی عن الخزانة الوقت المکروه فی الظهر ان یدخل فی حد الاختلاف واذا اخره حتی صار ظل کل شیء مثله فقد دخل فی حد الاختلاف (شامی ص۲۵۳، وطحطاوی ص۱۰۰، وغایة الاوطار ص۱۶۲)

به وجوه مندرجه وغیرهاعلماء احناف این فیصله رافرموده اندکه نمازظهررا ازمثل اول مؤخرکرده نشود وعصررا بعدازمثل ثانی خوانده شود. قال المشائخ ینبغی ان لا یصلی العصر حتی یبلغ المثلین ولا یؤخر الظهر الی ان یبلغ المثل لیخرج من الخلاف فیها. (کبیری ص۲۲۵، و معناه فی رد المحتار ج۱ ص۲۵۱، ومراقی الفلاح ص۱۰۳، والتنقیح الضروری شرح القدوری ص۲۰ وغیرها)

آیا مع مجبوری مذکورة الصدرودرمثل دوم بیان امام صاحب اهتمام جماعت راکرده میتوانیم؟ اگرکرده میتوانیم پس بالدلائل بیان فرمائید؟ نیزتوثیق یا تردید هرشماره را به الفاظ واضح تحریرفرمائید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درتحقیق مذکوروضاحت دوامورضروری است.

(۱) رجوع حضرت امام صاحب رحمه الله الی قول المثل اگرچه منقول من البعض است مگر ظن غالب آن نیست اگراین امربدرجة غلبه ظن ثابت میشد پس مشائخ درین اختلاف نمی فرمودند. حالآنکه تصحیح وترجیح هردو اقوال بطورمساوی ازمشائخ منقول است. ان الادلة تکافأت و لم یظهر ضعف دلیل الامام بل ادلته قویة ایضاً کما یعلم من مراجعة المطولات و شرح المنیة و قد قال فی البحر لا یعدل عن قول الامام الی قولهما او قول احدهما الا لضرورة من ضعف دلیله او تعامل بخلافه کالمزارعة و ان صرح المشائخ بان الفتوی علی قولهما کما هنا، و قال ایضاً و انظر هل اذا لزم من تأخیره العصر الی المثلین فوت الجماعة یکون الاولی التأخیر ام لا، و الظاهر الاول بل یلزم لمن اعتقد رجحان قول الامام تأمل. (ردالمحتار ج ۱،ص ۲۳۳)

تحت بحث شفق احمروابیض درفتح الملهم آمده است.

و ما فی الدر المختار ان الامام رجع الی قول صاحبیه فقال العلامة قاسم فی تصحیح القدوری ان رجوعه لم یثبت لما نقله الکافة من لدن الائمة الثلاثة الی الیوم من حکایة القولین و دعوی عمل عامة الصحابة بخلافه خلاف المنقول. (فتح الملهم ج ۲،ص ۱۹۵)

(۲) درمثل ثانی درقول کراهت ظهرمتبادرکراهت تنزیهیه است. اگرچه ازمطلق کراهت، کراهت تحریمیه مراد میباشد مگر درینجا قول مثل ثانی را چونکه بسیاری ازمشائخ تصحیح فرموده اند لذا کراهت تنزیهیه متبادراست.

بهرکیف برای امام افضل اینست که قبل ازآغازگردیدن مثل ثانی نمازبگذارد، بر حکومت لازم است که ملازمین را داخل مثل اول اجازت گزاردن نمازرا بدهد.

هدایت : در راولپندی دریکم جنوری مثل اول بر ۲ بجه و۵۱ دقیقه ختم میشود ومثل ثانی بر۲ بجه و۳۱ دقیقه ختم میشود، در دیگرموسم ازین هم تا دیروقت میماند لهذا بعداز رخصتی ۲ بجه ازدفاتردولتی نیزدرهرموسم نمازظهررا درمثل اول باجماعت گزارده میشود.

فقط والله تعالی اعلم ۱۵/ محرم الحرام سنه ۹۸هجری

جماعت عصر قبل از مثلین شود پس چه باید کرد؟

سوال : درحرمین شریفین جماعت نمازعصر قبل ازمثلین میشود آیا جماعت راترک نمود، بعدازمثلین نمازرا تنها گزارده شود یا باجماعت؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قال فی الشامیة وانظر هل اذا لزم من تأخیره العصر الی المثلین فوت الجماعة یکون الاولی التأخیر ام لا، والظاهر الاول بل یلزم لمن اعتقد رجحان قول الامام تأمل (ردالمحتار ج۱،ص۲۲۴)

از ین ثابت شدکه بعدازمثلین نمازعصررا گزاردن افضل است اگرچه جماعت فوت شود، مگراین حکم برای عام مقامات است، بادرنظرداشت فضیلت حرمین شریفین درآنجا جماعت را ترک کرده نشودبلکه داخل مثل ثانی باجماعت نماز گزارده شود. فقط والله تعالی اعلم . ۱۵/ محرم الحرام سنه ۹۸ھ

علامت غروب

سوال : بطورعام مشهوراست که چون بطرف مشرق برافق سیاهی می آید پس آنرا علامت غروب آفتاب پنداشته میشود، حالآنکه ازمشاهده ثابت شده است که چیزی قبل از غروب آفتاب بطرف مشرق سیاهی درنظرمی آید، درین مورد چه تحقیق است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : این علامت غروب آفتاب درحدیث نیزمذکوراست. اذا قبل اللیل من ههنا- الحدیث- درشرح این حدیث حضرت گنگوهی صاحب قد سره میفرماید: والعبرة انما هو لارتفاع الظلام من المشرق الی حیث یوازی رأس الرائی (لامع الدراری ج۲ص۳۸)

یعنی درجانب مشرق محض ظهورظلمت کافی نیست بلکه این شرط است که از افق بلند گردیده باقامت رائی برابرشود.

بنده یک عالم دیگررا نیز با خود گرفته این را مشاهده کردم . پس این را بالکل صحیح یابید. فقط والله تعالی اعلم . ۲۲/ رمضان سنه ۹۸ھ

درمیان مغرب وعشاء هیچ تحدید وقت نیست

سوال : چه میفرمایندعلماء دین ومفتیان شرع متین درین مسئله که میان مغرب وعشاء چقدروقت باید باشد؟ در دیارمابعضی علماء کرام میفرمایندکه کم ازکم بریک ساعت

وهجده دقیقه وقت عشاآغازمیشودوحد اکثربریک ساعت و۳۵ دقیقه وقت عشاء آغاز میشود، بعضی میگویندکه بریک ساعت وبیست دقیقه وقت عشاء شروع میشود برای کرم قول مفتی به را ذکرفرمائید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درمیان مغرب وعشاء برمقام خط استواء درایام کم ازکم وقت ۵۷ دقیقه است، درین وقت شفق سفید غروب میشود. شفق سرخ ازین هم ۱۲ دقیقه قبل غروب میشود، مطابق این ٤٥ دقیقه بعدازغروب آفتاب وقت عشاء شروع میشود، این قول ارجح است وقول اول احوط، در دیگرایام ودیگرمقامات ازین هم وقت زیادترمیباشد وبرای زیادتی کدام تحدید نیست حتی که دربلغار درموسم گرما وقت عشاء نمی آید، مقدار این وقت درهرشهروهرموسم مختلف است، برای تفصیل کتاب بنده"صبح صادق را ملاحظه کنید. فقط والله تعالی اعلم . ٤/ ربیع الآخرسنه۹۸ھ

بسم الله الرحمن الرحیم

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

شرح الصّدر

في الفرق بين

صلوتي الفجر والعصر

بوقت غروب نمازعصرمع الکراهت درست است مگربوقت طلوع نمازفجر درست نیست، درمیان این هر دو رابطه به وجه فرق تحقیق عجیب بلکه اعجب.

توجیه عجیب احادیث متعلقه اتمام یا فساد صلوة فجر بطلوع آفتاب

«اقتباس ازتقریر صحیح بخاری»

قال رسول الله ﷺ اذا ادرک احدکم سجدة من صلوة العصر قبل ان تغرب الشمس فلیتم صلوته الی آخر الحدیث - ص : ۷۹

عندالجمهورحکم عصروفجریکی است، وقتیکه نمازرا شروع کرده باشد ودرمیان غروب یا طلوع شود پس نمازرا تکمیل کند.این حدیث مستدل باب جمهوراست وعندالطرفین رحمهم الله تعالی درعصروفجرفرق است که درگزاردن عصرالیوم اگرغروب شود پس تکمیل کند واگر درفجرطلوع کندپس نمازفاسدمیشود لذا بعداً قضاء آورد. از امام ابو یوسف رحمه الله سرخسی روایت کرده است که درحین گزاردن نماز فجراگرطلوع شودپس در همان حالت امساک کند حتی که وقت مکروه بگذرد بعدازآن اتمام کند.

تحقیق امام طحاوی رحمه الله اینست که نمازعصرنیزصحیح نمیشود، نزد وی فجروعصرهردو باطلوع وغروب فاسدمیشوند. امام طحاوی اعلم بمذهب ابوحنیفه اند باوجود جایکه بخلاف جمهور حنفیه میروند درآنجا قول ایشان را گرفته نمیشود.

این روایت بجزصحیح بخاری دردیگرکتب بلکه درخود صحیح بخاری نیزبجزباب زیر بحث در دیگرمواضع اینچنین آمده است.من ادرک رکعة قبل ان تغرب الشمس فقدادرکہ اینچنین الفاظ درمورد فجرآمده است. احناف همین الفاظ را مد نظرگرفته کوشش جواب دادن این حدیث راکرده اند، معنی حقیقی این روایت اینست که کسیکه پیش ازکدام طلوع وغروب یک رکعت را دریابیدوی تمام نمازرا دریابید، ظاهرآن اینست که به گزاردن یک رکعت نماز اومکمل گردید، پیش به خواندن ضرورت ندارد مگرهیچ یکی قائل این مفهوم ظاهری نیست لهذا بالاتفاق درینجا چیزی را محذوف پنداشتن میخواند.

جمهورتقدیرآنرا اینچنین میکنند"فقد ادرک وقت الصلوة یعنی یک رکعت را گزارید پس وقت نمازبرای وی میسرشد لذا نمازراتکمیل کند.

ازطرف احناف امام طحاوی رحمه الله میفرمایندکه ما وقت صلوة را مقدرنمی پنداریم بلکه حکم الصلوة می کشیم یعنی صبی بالغ شود یا حائضه پاک شود یا کدام کافرمسلمان شود درچنین وقت که یک رکعت را پیش ازطلوع یا غروب گزارده میتوانست پس وی حکم صلوة یعنی وجوب الصلوة را دریابید براو نمازفرض میگردد که آنرا بعداً قضاء آوردن لازم میگردد.

اشکال : درین چه تخصیص فجروعصراست؟ این قاعده درمورد هرنمازاست که پیش ازختم شدن وقت آنقدروقتی را دریابیدکه درآن یک رکعت اداکرده میتواند پس نمازفرض میگردد؟

جواب : ذکرعصروفجربرای تخصیص نیست بلکه اختتام این هردووقت چونکه از مشاهده به سهولت معلوم میشود لذا اینهارا ذکرکرد وگرنه حکم برای تمام نمازهاعام است.

ابن الملک شارح مشارق الانوار جواب آن روایت را چنین داده است که ما وقت صلوة را نه مقدرمی پنداریم ونه حکم الصلوة بلکه ثواب الصلوة مقدراست. مطلب اینست که شخصی ازطرف خودکاملاً کوشش کردکه وی پیش ازطلوع یا غروب نمازبگذاردمگرباوجود این کوشش درمیان نمازطلوع یا غروب شد پس برای وی ثواب میرسد زیراکه وی ازجانب خود کاملاً کوشش کرده است.

رسیدن ثواب برکوشش از(وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْۢ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ

أجْرُهُ عَلَى اللهِ ثابت است. نیز آنحضرت ﷺ فرموده است که "شماهیچ وادی یا صحرای را قطع نمیکنید مگر آن مردم باشمامیباشندصحابه رضی الله عنهم عرض کردندکه کدام مردم؟ آنحضرت ﷺ فرمودکه "معذوری مزیدتفصیل این وروایات برین در ارشادالقاری تحت "انما الاعمال بالنيات" درج است. این توجیه ابن الملک بسیارلطیف است مگرامام طحاوی وابن الملک زیربحث هردوتقریرصحیح بخاری برحدیث روش کرده نمیتوانست زیراکه درین حدیث الفاظ "فليتمّ صلوته" است دران حکم اتمام صلوة را داده شده است. ابن الملک جواب آنرا چنین داده است که اتمام بدومعنی استعمال میشود.

(۱) تکمیل کردن بعدازشروع.

(۲) ازابتداء بطریقه صحیح اداکردن چنانکه از "وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ" شوافع استدلال میکنند که امربرای وجوب میباشد پس ثابت شدکه عمره واجب است. احناف جواب آنرا چنین میدهندکه ازین آیت وجوب نفس عمره ثابت نمیشودبلکه حکم اتمام عمره است یعنی بعد از شروع کردن عمره اتمام آن واجب است. شوافع جواب آنرا چنین میدهندکه درینجا اتمام تکمیل بمعنی بعدالشروع نیست بلکه بمعنی ادابطریق کامل است همچنان ابن الملک در "فليتم صلوته" نیزمراد ازاتمام ادا بطریق کامل میگیردیعنی "اداء کما وجب" نماز عصر ناقصاً واجب میباشد. لهذا درحالت غروب این را اداکردن صحیح است. ونمازفجر کاملاً واجب میباشد لذا درحالت طلوع ادای این صحیح نمیشود.

مگراین تقریرابن الملک نیزتشفی بخش نیست زیراکه این معنی اتمام خلاف متبادر استه لذا در "اتموا الحج والعمرة" چون شوافع نیزهمین رامراد میگیرند پس ما این را قبول نمیکنیم پس این خلاف انصاف است که شوافع همین معنی رابگویند وماقبول نکنیم وازین حدیث برای حقانیت مذهب خود همان معنی را خود بیان میکنیم.

نیزدرالفاظ "فليتم صلوته" شماچیزی نچیزی تأویل کردیدمگرتابکی؟ در روایت سنن کبری للبیهقی این الفاظ آمده است. من صلی رکعة من العصر قبل ان تغرب الشمس ثم صلی ما بقی بعد غروب الشمس فلم يفته العصر و قال مثل ذلك في الصبح. وروایت دارقطنی ازین هم زیادتر صریح است. میفرمایند "اذا صلی احدکم رکعة من صلوة الصبح ثم طلعت الشمس فليصل اليها اخرى" درین روایات گنجائش هیچ یکی ازتأویلات مذکوره نیست.

حضرت مولانا انورشاه صاحب رحمه الله روایت "فقدادرک" را برمسبوق محمول فرموده میفرمودند . یعنی کسیکه باامام یک رکعت رادریابید وی ثواب جماعت رادریابید، مگراین توجیه نیزقابل پذیرش قلب نیست زیراکه اگراین مطلب راگرفته شودپس الفاظ "قبل ان تطلع الشمس و"قبل ان تغرب الشمس" بی معنی میگردد. شاه صاحب کوشش جواب دادن این را نیز کرده است مگر سخن صحیح اینست که جواب داده نمیشود.

نیزجواب حدیث زیربحث سنن کبری ودارقطنی وصحیح بخاری چه خواهد بود؟ روایت بیهقی را شاه صاحب کوشش معلول ثابت کردن را نموده است مگربه انصاف دیده شود معلوم خواهد شدکه ازتمام تقریرشاه صاحب اطمینان حاصل نمیشود.

ابن همام رحمه اللهبرای ثابت نمودن مذهب احناف این طریقه را اختیارکرده است که درین روایات دروقت طلوع وغروب حکم اتمام صلوة راداده شده است. ودر دیگراحادیث از نماز گزاردن درین اوقات نهی واردشده است . ازجهت این تعارض دراحادیث تساقط میشود پس ما رجوع الی القیاس میکنیم، پس مقتضی قیاس اینست که نمازعصرصحیح شود وفجر نشود تفصیل این در کتب فقه موجود است.

این تحقیق ابن الهمام رحمه اللهرا بسیارپسندیده شده است. چنانچه احناف بعدازین تحقیق این را دانستندکه مابرای ثابت نمودن مذهب خودکامیاب گردیدیم مگرحقیقت اینست که مطلب آن نیزهمچنان است زیراکه هنگام تعارض فی الروایات ازهمه نخست صورت تحقیق را تلاش کردن ضروری میباشد. اگرکدامصورت ممکن نباشد پس وجه ترجیح تلاش کرده میشود. این هم نباشد پس در درجهٔ سوم ازقاعدهٔ تساقط کارگرفته میشود، درین مسئله چقدرروایات متعارضه اندرآنها صورت تطبیق نیزموجوداست ووجه تطبیق نیز. درچنین حالت روایات را ترک نموده بطرف قیاس رفتن جائزمیباشد؟

صورت ترجیح راخود امام طحاوی رحمه اللهبیان میفرمابندکه روایات اتمام خبرواحد اند و روایات نهی بحدتواتر رسیده اندلهذا آن راجح میباشد نیزهنگام تعارض محرم ومبیح محرم را ترجیح میباشد. ثالثاً اینکه اباحت اصلیه است ونهی شرعی میباشد. لذا جایکه تاریخ مبیح ومحرم معلوم شده نتواند آنجامبیح را مقدم ومحرم رامؤخرپنداشته میشود ومحرم را برای مبیح ناسخ قرار داده میشود لذا امام طحاوی رحمه اللهمیفرمایندکه نه نمازفجرمیشود ونه نماز عصر.

ابن قیم وشوافع صورت تطبیق رااختیارمیکنند، شوافع میفرمایندکه از احادیث نهی احادیث باب مبسوط ومستثنی اند، وابن قیم در اعلام الموقعین میفرمایندکه بعضی دفعه ابتداء چیزی ناجائزمیباشد مگرابقاء آن ومداومت جائزمیباشد. چنانکه درحالت احرام ابتداءً عطرزدن ونکاح کردن ناجائزاست مگرخوشبوزده احرام بستن پس ابقاء آن عطر جائز است همچنان بعد ازنکاح کردن احرام بستن این نیزمنافی بقاء نکاح نیست، همچنان کسی قسم برداشت که نکاح نمیکندپس از ابتداء نکاح حانث میشود وبه ابقاء نکاح پیش کرده شده حانث نمیشود. همچنان درین روایات میفرمایندکه مطلب روایات نهی اینست که درین اوقات ابتداء نمازرا نمودن جائزنیست وازاحادیث باب این ثابت میشودکه اگرپیش ابتداء کرده باشد ودرمیان طلوع یا غروب شد پس این نمازرا باقی گذارد وتام کندپس درهردوقسم روایات هیچ منافات نیست.

این صورت تطبیق را دربعضی مواقع خود احناف نیزاختیارکرده اندچنانچه درکتب فقه شامیه وغیره این تحقیق مذکوراست که اگرکسی دراوقات مکروهه نوافل راشروع کرد پس آنهارا اتمام کند وجه آنرا بیان میکندکه روایات متعارض اند ودرقرآن کریم وارد است"لا تبطلوا اعمالکم" لذا نوافل راترک کردن ازجهت ابطال عمل بودن آن جائزنیست، لهذا اتمام ضروری است. تعجب است که حکم اتمام نوافل رامیدهند مگرحکم شکستن فرائض را میدهند. غرض اینکه تقاضای اصول اینست که صورت تطبیق اختیارکرده شود لذا نماز فجر وعصرهردوباید صحیح شوند چنانکه مسلک جمهوراست در درجهٔ دوم صورت ترجیح را باید اختیارکرده میشدکه مسلک امام طحاوی است. مگرتعجب است که مسلک مشهور احناف نه آنطرف میسرمیشود ونه اینطرف البته فتوی راوی حدیث حضرت ابوهریره رضی الله عنه در مورد نماز مطابق احناف است. درکنزالعمال تصریح این است. غرض اینکه این مسئله تا کنون تشنه تحقیق است. معهذا فتوی عمل ما مطابق قول امام رحمه الله میباشد زیراکه ما مقلد امام رحمه الله ایم وبرای مقلد امام حجت میباشد نه که ادلهٔ اربعه که ازآنها استدلال وظیفه مجتهد است.

درین مورد بعدازمتحیرماندن تاعرصهٔ دراز تقریرعجیب وغریب حضرت تهانوی رحمه الله دربوادر النوادراز نظرگذشت ازآن تشفی کامل حاصل شد.

فالحمد لله علی ذلک وللّٰہ در حکیم الامۃ قدس سرّہ وبوّہا ہوئاً.

اعلم ان العلماء اختلفوا فی ما اذا طلعت الشمس فی صلوٰة الفجر او غربت فی صلوٰة العصر هل تصح الصلوٰة او تفسد فقال الشافعی و من وافقه تصح فیهما و قال الطحاوی تفسد فیهما و قال امامنا ابو حنیفة رحمه الله تفسد فی الفجر و تصح فی العصر و مبنی هذا الاختلاف اختلافهم فی توجیه الروایات التی وردت فی هذا الباب ولنسرد اولاً تلک الروایات ثم نذکر التوجیهات بعد

فروی الشیخان من حدیث ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من ادرک من الصبح رکعة قبل ان تطلع الشمس فقد ادرک الصبح ومن ادرک رکعة من العصر قبل ان تغرب الشمس فقد ادرک العصر و فی لفظ للبخاری اذا ادرک احدکم سجدة من صلوٰة العصر قبل ان تغرب الشمس فلیتم صلوٰته و اذا ادرک سجدة من صلوٰة الصبح قبل ان تطلع الشمس فلیتم صلوٰته۔ (زیلعی ج۱، ص۱۱۹) و روی نحو ذلک فی فتح الباری ج۲، و فی کنز العمال ج۴، فعمل الشافعی و من معه بظاهر احادیث الاتمام و حمل احادیث النهی علی تأثیم متحری هذه الاوقات مع القول بصحة الصلوٰة و الطحاوی قال بالفساد فیهما حملاً لظاهر احادیث النهی علی الابطال و اوّل حدیث الادراک بایجاب الصلوٰة علی من اسلم فی آخر الوقت او بلغ الحلم فیه او امرأة طهرت من الحیض فیه و اول ما فی احادیث الاتمام بکونها منسوخة باحادیث النهی و اما نحن معاشر الحنفیة فلتوجیهها الذی ادّی الیه نظری و ان کان مأخوذاً من کلام من تقدمنا ان یقال ان روایات الاتمام و الادراک تقتضی صحة الصلوٰة فیهما و احادیث النهی یحتمل امرین اما تأثیم المصلی فیهما مع صحة الصلوٰة و اما بطلان الصلوٰة فیهما کما قال به الطحاوی فان النهی الشرعی یستعمل فی کلا المعنیین مثال الاول النهی عن الصلوٰة مقعیاً او مختصراً و مثال الثانی النهی عن الصلوٰة بغیر طهور.

و ان خالجک قول الاصولیین ان النهی عن الافعال الشرعیة یقتضی مشروعیة الاصل مع فساد الوصف فهو اکثری لا کلی و الا لانتقض بکثیر من المسائل.

و ان رابک ان النهی فی الصلوٰة بغیر طهور قد وقع بصیغة النفی فاقتضی البطلان بخلاف النهی عن الصلوٰة فی الاوقات المکروهة فلم یوجد ما یقتضی البطلان فازحه بورود هذا النهی ایضاً بصیغة النفی فی بعض الروایات کما روی الشیخان عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا صلوٰة بعد الصبح حتی ترتفع الشمس و لا صلوٰة بعد العصر حتی تغیب الشمس۔ (مشکوٰة ج۱، ص۸۹)

و روی مسلم عن عبد الله الصنابحی رحمه الله فی صلوٰة العصر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم و لا صلوٰة بعدها حتی تطلع الشاهد (مشکوٰة ج۱، ص۸۹)

و روی رزین عن ابی ذر رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم لا صلوٰة بعد الصبح حتی تطلع الشمس و لا بعد العصر حتی تغرب الشمس۔ (مشکوٰة ج۱، ص۸۹)

فلما احتمل النھی الامرین یحظر ان الاحتیاط ای الامرین و الصلوۃ محل احتیاط بلیغ فظاھر ان الاحتیاط فی الحمل علی البطلان لان القضاء انما یکون فرضاً بخلاف احتمال الکراھۃ فحملنا علی البطلان ای بطلان الفریضۃ لا بطلان نفس الصلوۃ لان المقتضی للبطلان کان الاحتیاط و الاحتیاط محفوظ مع القول بصحۃ النفل فبھذا الوجہ قد جاء التعارض بین احادیث النھی و ینبغی ان یکون ھذا ھو التفسیر لقول علمائنا بوقوع التعارض بین قسمی الروایۃ فلما وقع التعارض رجعنا الی القیاس کما ھو حکم التعارض ولیس معنی ھذا الرجوع ترک الاحادیث و العمل بالقیاس بل معناہ ترجیح بعض محتملات الاحادیث بالقیاس ثم العمل بہ من حیث انہ حکم الحدیث لا من حیث انہ حکم القیاس فافھم فلما رجعنا الی القیاس حکم القیاس بترجیح توجیہ یقتضی البطلان فی احادیث الفجر و بترجیح توجیہ یقتضی الصحۃ فی احادیث العصر فعملنا فی الفجر باحادیث البطلان و اولنا احادیث الاتمام و عملنا فی العصر بالعکس بالظاھر فی بعضھا و بالمؤول فی بعضھا.

و الان بقی امران : الاول: ما وجہ القیاس فی الصلاتین؛ الثانی: ما التأویل فی الاحادیث؛

بیان الاول: ان الفجر وقت الشروع قبل طلوع الشمس وجب کاملاً لکمال السبب و ھو الوقت و بالطلوع صار الوقت ناقصاً و صارت الصلوۃ ناقصۃ فلا یتأدی الکامل بالناقص ففسدت و العصر وقت الشروع قبل المغرب وجب ناقصاً لنقصان الوقت فاداہ کما وجب فلم تفسد. ھذا

بیان الثانی: ان معنی قولہ علیہ السلام فقد ادرک ما قالہ الطحاوی رحمہ اللہ و معنی فلیتم انہ لا یبطل التحریمۃ بل یمضی فی الصلوۃ لانہ ان لم یتأد فرضاً فقد صحت نفلاً کما فی الدر المختار کما ھو الحکم فی الحج الفاسد و معنی فلم یفت صلوتہ لم یفت وقت صلوتہ بل کان مدرکاً للوقت فیکون حاصل معناہ ھو معنی فقد ادرک.

تفصیل المقام: ان تأخیرہ ﷺ قضاء الصلوۃ الی ارتفاع الشمس مع قولہ علیہ السلام: من نسی صلوۃ او نام عنھا فکفارتھا ان یصلیھا اذا ذکرھا رواہ مسلم و فی روایۃ لا کفارۃ لھا الا ذلک. (ج۱، ص۲۴۱) الدال علی وجوب التعجیل فی القضاء اذا لم یکن عذر قوی و ھو المذھب ایضاً کما فی الدر المختار مع رد المحتار (ج۱، ص۶۵۵) و نصہ التاخیر بلا عذر کبیرۃ لا تزول بالقضاء بل بالتوبۃ اذا قضاھا و اثم التاخیر باق بحر آہ و فی الدر ایضاً و یجوز تأخیر الفوائت و ان وجبت علی الفور لعذر السعی علی العیال و فی الحوائج علی الاصح آہ قال الشامی تحت قولہ و یجوز تأخیر الفوائت ای الکثیرۃ [1] المسقطۃ للترتیب آہ (ج۱، ص۶۸)

---

[1] - قلت و ھذا القید بل باعتبار مفھوم المخالفۃ و ھو معتبر فی کتب القوم و ان لم یکن معتبراً عندنا فی الکتاب و السنۃ علی ان الفوائت لو کانت اقل من ھذا الحد لا یجوز تأخیر ادائھا قالہ الشیخ ۱۲ منہ

فیه دلیل علی ان ما بین طلوع الشمس و ارتفاعها وقت ناقص لا یصلح للفرائض و لو فائتةً و الا لما اخرها فلما ثبت کونه غیر صالح للفرض و اذا طلعت الشمس فی اثنائه یقع بعض الفرض فی هذا الوقت فیحکم بفساده.

لا یقال کان ههنا عذران : احدهما: التحرز عن الکراهة الزمانیة المفهومة من قوله ﷺ فی حدیث عمرو بن عبسة و اذا طلعت فلا تصل حتی ترتفع فانها تطلع بین قرنی شیطان.

ثانیهما: التحرز عن الکراهة المکانیة کما یشعر به قوله ﷺ فی حدیث ابی هریرة رضی الله عنه فان هذا منزل حضرنا فیه الشیطان فاین فیه الدلالة علی کون التأخیر للکراهة الزمانیة و انها مفسدة للفرض.

لانقول: حضور الشیطان لا یصلح مانعاً اذ قد عرض للنبی ﷺ فی صلوته فلم یخرج منها حتی اخذه او قال لو لا دعوة اخینا سلیمان علیه السلام لاصبح موثقا یلعب به ولدان المدینة و الحدیث مشهور فی الصحاح فاستعال ان یکون التأخیر لذلك سیما و فی حدیث ابی قتادة رضی الله عنه انه اخر الصلوة الی ان ارتفعت الشمس ثم صلاها (و فی حدیث عمران بن حصین بروایة الحسن ثم انتظر حتی استعلت الشمس و فی حدیث نافع بن جبیر عن ابیه ثم قعدوا هنیهةً کما مر فی المتن) ففیه ان تأخیره انما کان لیحل وقت الصلوة لا لما سواه کذا فی المعتصر من المختصر. (ج ۱، ص ۲۵) و قد صرح بذلك ابن عباس رضی الله عنهما کما سیأتی و قال فلم یصل حتی ارتفعت و کان سبب التأخیر عنده التحرز عن کراهة الوقت فقط و الصحابی اعرف بعلة فعل الرسول ﷺ من غیره و بالجملة فان الکراهة المکانیة لا تصلح سببا للتأخیر و انما یستحب التحول لاجلها الی مکان آخر اذا وجد مسوغ للتأخیر مستقل و لیس هو هناك الا الکراهة الزمانیة فحسب فتم ما قلنا ان تأخیره ﷺ قضاء الصلوة الی ارتفاع الشمس مع وجوبه علی الفور دلیل علی کون الوقت غیر صالح للفرض

فان قیل: سلمنا ان سبب التأخیر هو الکراهة الزمانیة ولکن فیه احتمالان

الاول: ما قلتم ای الکراهة الشدیدة التی لا تجتمع مع الصحة.

والثانی: الکراهة الخفیفة و هی لیست کذلك کما لا یخفی.

قلنا: من ابتلی ببلیتین یختار اهونهما و قد اختار النبی ﷺ تأخیر الصلوة الی ارتفاع الشمس فثبت ان الکراهة فی قضائها عند طلوع الشمس اشد و ایضاً فالصلوة محل الاحتیاط و هو فیما قلنا فانا اذا حکمنا بالفساد یکون قضاء تلك الصلوة فرضاً اذا حکمنا بالکراهة الخفیفة لا یکون القضاء فرضاً فقلنا بالکراهة الشدیدة التی لا تجتمع مع الصحة و یؤیده امر بعض الصحابة عن قضاء الفجر فی هذا الوقت فقال

ارتفاع کماسیأتی.

فان قیل: ورد النهی بعد صلوۃ الصبح الی ان تطلع الشمس و بعد الشمس و بعد صلوۃ العصر حتی تغرب وخص بالتطوع اتفاقا و صح قضاء الفائتات فیهما فلیکن النهی فی هذہ الاوقات کذلک.

قلنا: النهی فیهما لمعنی فی الصلوۃ بدلیل ان من صلی الصبح او العصر لیس له ان یصلی فیهما التطوع و من لم یکن صلاهما له ان یصلی فیهما. (ای رکعتین تطوعاً قبل صلوۃ الصبح و ما شاء من النوافل قبل العصر) و الوقت بالنسبة الیهما واحد و فی الاوقات الثلثة النهی لمعنی فی الوقت لقوله تطلع بین قرنی الشیطان و نحوہ فافترقا فلا یجوز قیاس احدهما علی الآخر و اذا کان النهی لمعنیً فی الوقت لا یجوز فیه صلوۃ اصلاً سواء کانت فرضاً او نفلاً او فائتة لانها تستدعی وقتا صالحاً لها و هذہ الاوقات لا تصلح لها للعلة التی ذکرها النبی ﷺ و هی عامة لا تختص بصلوۃ دون صلوۃ الا ان النفل یصح فیها مع الکراهة لما ثبت فی الاصول ان النهی عن الافعال الشرعیة تستدعی مشروعیتها فی الجملة و الا لم یکن النهی معنًا و اما الفرض فلا یصح فیها بصفة الفرضیة بل ینقلب نفلاً لان النهی عن الصلوۃ فی هذہ الاوقات انما تستدعی المشروعیة فی الجملة لا علی صفة الکمال و یکفی لها الصحة نفلاً کما لا یخفی لانه من ادنی مراتب الصحة و الضروری انما یتقدر بقدر الضرورۃ و قد صرح فقهاؤنا رحمهم الله تعالی بانقلاب فرض الفجر نفلاً بطلوع الشمس من غیر فساد کما فی الدر المختار آخر باب الاستخلاف. (ج۱، ص۶۲۷)

و اورد: الحافظ فی الفتح علینا فقال و فیه ای فی قوله فان هذا منزل حضرنا فیه الشیطان رد علی من زعم ان العلة فیه کون ذلک وقت الکراهة بل فی حدیث الباب انهم لم یستیقظوا حتی وجدوا حر الشمس و لمسلم من حدیث ابی هریرۃ رضی الله عنه حتی ضربتهم الشمس و ذلک لا یکون الا بعد ان یذهب وقت الکراهة آہ (ج۱، ص۳۸۰)

قلنا: لا دلیل فیه علی الارتفاع قبل الاستیقاظ اذ یحتمل ان تکون طلعت بحرارتها کما هو موجود با لحجاز فی حرها الی الأن کذا فی المعتصر من المختصر (ص۳۵) و لا بد من هذا التأویل فقد روی عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما ما یدل علی استیقاظه قبل الارتفاع اخرج النسائی بسند حسن و سکت عنه قال ادلج رسول الله ﷺ ثم عرس فلم یستیقظ حتی طلعت الشمس او بعضها فلم یصل حتی ارتفعت الشمس فصلی الحدیث (ج۱، ص۱۰۲) . فقط والله سبحانه و تعالی اعلم

۸۲ھ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

لَا يَغُرَّنَّكُمُ الۡفَجۡرُ الۡمُسۡتَطِيۡلُ

صبح صادق

و تقریبا نقشه اوقات نماز تمام دنیا

درین رساله بحواله جات قرآن، حدیث، فقه وفلکیات قدیمه وجدیده ومشاهدات جماعت علماء ثابت کرده شده است که درعام نقشه ها وجنتری های اوقات نمازاوقات صبح صادق وعشاء غلط اند.

★ صبح صادق وازاله غلطی عمومی آن .

★ تحقیقات قدیم

★ تحقیقات جدید

★ تحقیق وقت خفتن

★ مشاهدات یازده علماء کریم تحت اشراف حضرت مولانا محمد شفیع رحمه الله متعلق صبح صادق .

★ اسباب غلط فهمی در مشاهده .

★ وجوهات مغالطه متعلق صبح صادق .

★ نقشه نماز ۶۰ عرض البلد الی شمال وجنبو.

★ اوقات نمازهای ولایات وشهرهای مشهور پاکستان، ایران ، عربستان سعودی، افغانستان وهندوستان .

★ در سنه (۱۳۸۸ هـ) با مؤلف در نقشه های عمومی متعلق متعلق صبح صادق وخفتن خبر داده شد وازهمان وقت سعی کرد تا توجه علماء کرام را با این سو بگرداند.

★ در ربیع الاول سنه (۱۳۸۹ هـ) این تحقیق بعد از فیصله متفقه تحقیق مسائل

جدیده، کراچی بطور مختصر فقط در چهار صفحه پخش وشائع گردید.

★ بعد ازآن در اوقات مختلفه در این اضافه میشد ونقشه های اوقات صحیحه نیز در آن درج گردید.

★ در ربیع الآخر سنه (۱۳۹۰ هـ) حضرت مفتی شفیع رحمه الله همرای جماعت یازده علماء کرام تا سه روز حال مشاهده های چشم خود را تحریر نمود.

★ در ذی القعده سنه (۱۳۹۰ هـ) حضرت مفتی شفیع رحمه الله در تائید این یک فتوی تحریر نمود.

★ در ماه رمضان سال (۱۳۹۱هـ) حضرت مفتی شفیع رحمه الله در نقشه های سحر وافطار تحت عنوان (انتهاء سحر اوقات قدیمه احتیاطًا و وقت اذان صبح اوقات جدید) یک فتوی را شائع نمود.

★ در ماه ذی القعده سنه (۱۳۹۳هـ) مجلس تحقیق دفعه دوم تحقیق این سخن کرد.

★ مجلس تحقیق در ابتداء تصدیق کرد، بعد از آن تا سه روز مشاهدات آن، وبعد از توثیق دوم در سال (۱۳۹۳ هـ) حضرت مولانا مفتی شفیع ومولانا محمد یوسف بنوری رحمهما الله از این تحقیق رجوع کردند، لیکن وقتیکه مؤلف ازآن پرسیدند آنها هیچ توجیه آن را ظاهر ننمودند، تحریر آنها بعینه ذر کتاب نقل میشود وطبق ضرورت برآنها تبصره میشود.

★ در ربیع الاول سنه (۱۳۹۴هـ) خلاصه تحقیق اضافه گردید.

خلاصه تحقیق

(۱) درین تحقیق به حواله های مختلف این را ثابت کرده شده است که وقت صبح صادق داده شده درنقشه های سابقه آفتاب ازافق ۱۸ درجه پائین میباشد سپس باچندین حواله جات این را ثابت کرده شده است که بر۱۸ درجه زیرافق صبح کاذب میباشد، وصبح صادق بر۱۵ درجه زیر افق میباشد. آن مصنفین تصریح این رانیزکرده اندکه ایشان این اصول بعد ازمشاهدات متعین کرده شد.

(۲) به سرکردگی حضرت مفتی محمدشفیع رحمه الله رابطه به مشاهدات سه روزه علماء نوشته رویداد خودمفتی صاحب ونتائج آن آنقدربدیهی اندکه بعدازآن هرگزگنجائش شک وشبه باقی نمیماند، ازین هم پیشترچه دلیل شده میتواند؟ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ

(۳) این امر ازاحادیث وفقه ثابت است وبرین اجماع تمام امت است که روشنی صبح صادق بالای افق مستطیل میباشد وصبح صادق معترض(شمالاً جنوباً پراگنده شونده) میباشد وبقول بیرونی شکل نصف دائره قرارمیگیرد. این معیار رادرنظرگرفته هرشخص مشاهده نموده این فیصله را کرده میتواندکه بروقت نقشه های سابقه روشنی ظاهرشونده صبح کاذب است زیراکه این مستطیل میباشد، مطابق نوشته رویدادخودحضرت مفتی صاحب نیزدرین وقت در تندو آدم وکراچی روشنی طولانی بنظرآمد.

درفلکیات قدیمه نیزتصریح این است که روشنی ظاهرشونده درین وقت مستطیل میباشد ایشان این فیصله را بعدازمشاهدات برصدگاه کرده اند، چون ازطول این روشنی عرض آن زیاد شود پس ابتداء صبح صادق میشود وقت آن مطابق نقشه من میباشد چنانکه در مشاهدات تندوآدم شد.

(٤) الله تعالی علامت واضح صبح صادق را اینچنین بیان فرمودکه خط سفید صبح صادق از خط سیاه آن متمیزشود واین خط سفیدوسیاه بروقت نقشه های سابقه برشما هرگز در نظر نمی آید، وقت۱۵ درجه زیرافق روشنی صبح وزیرآن مقام ظلمت افق برمقام اتصال شمالاً جنوباً بصورت خط سیاه وسفید درنظرمی آید. مطلع صاف نباشد پس مشاهده این اندکی دیگرهم بتأخیرمیشود.

(۵) ازحدیث فقه ولغت ثابت کرده شده است که در ابتداء صبح صادق اندکی آمیزش

سرخی میباشد، بروقت نقشه های سابقه برشما خالص سفیدی درنظرمی آید، احساس سرخی از ۱۵ درجه زیرافق قبل دریک حالتی هم نمیباشد ودرصورت صاف بودن مطلع بعد از ۱۵ درجه زیر افق میباشد.

(۶) بحواله حدیث، فقه وفلکیات نوشته شده است که چیزی قبل ازصبح صادق روشنی صبح کاذب ظاهرمیشودکه تاصبح صادق باقی میماند. درفقه وفلکیات این وضاحت نیز است که تنها سه درجه قبل ازصبح صادق صبح کاذب بنظرمی آید. نیزاینکه صبح کاذب در هر موسم میباشد قبل ازوقت نقشه های سابقه متصل برشماهیچ روشنی درنظرنمی آید، ماهرین فلکیات جدیده وقدیمه برین متفق اندکه قبل ازین وقت متصل برافق هیچ روشنی نمیباشد، رابطه به مشاهدات تندو آدم وکراچی در رویدادحضرت مفتی صاحب نیزتصریح این موجود است که درین وقت برافق هیچگونه روشنی نبود، ازین نیزثابت شدکه درنقشه های سابقه اوقات صبح کاذب اند، ازین وقت بسیارپیش درمختلف قسمت های شب بر مقامات مختلف درزمانه های مختلف بنام های مختلف چندین قسم روشنی ها ظاهرمیشوند و از وقت مذکوره بسیارپیش ختم میشوند. لهذا برهیچ یکی ازآنها هم تعریف مذکورصادق نمی آید، بعضی مرتبه ازکهکشان وغیره درین وقت مغالطه وجود روشنی شده میتواند، تفصیل این تحتعنوان"اسباب غلط فهمی" مذکوراست.

(۷) یک روشنی ازروشنی های های مذکوره را زودیکل لانت گفته میشود، رابطه برین جارج ابیل نوشته است که "این را بسا صبح کاذب نیزگفته میشود" مگربوجود ذیل این روشنی را در اصطلاح شرع صبح کاذب گفتن صحیح نیست.

(۱) این تاصبح صادق باقی نمیماند.

(۲) این روشنی بجای آنکه سه درجه پیش ازصبح صادق ظاهرشودبسیارپیش شروع میشود بلکه بسیارپیش ازسه درجه ختم میشود.

(۳) این روشنی درتمام سال صرف تا دوماه نمودارمیشود.

علاوه ازین قطع نظرازین که زودیکل لانت را شرعاً صبح کاذب قراردادن صحیح است یانیست صحیح حل مسئله زیربحث برین فیصله موقوف است که برروشنی ظاهرشونده بر وقت نقشه های سابقه تعریف صبح صادق ، صادق نمی آید یاکه صبح کاذب، رابطه به

تصریحات ومشاهدات متقدمین در رویداد حضرت مفتی صاحب علاوه از وضاحت کامل علامات واضح مذکوره صبح صادق وکاذب را درنظرگرفته هرشخص چون بخواند مشاهده نموده این فیصله قطعی راکرده میتواندکه این روشنی صبح صادق است یا صبح کاذب؟

ازاموربالاثابت شدکه نقشه های سابقه خلاف قرآن، حدیث، فقه، اجماع امت، لغت، فلکیات قدیمه وجدیده ومشاهدات است.

تنبیه: برتحقیق مذکوره این اشکال را پیش کرده میشودکه درین وقت افق آنقدر روشن میگرددکه هربیننده آنرا روز می پندارد.

جواب آن اینست که لذا این را صبح صادق گفته میشود، آنراکه شریعت درحکم دین قرار داده است واگراین مطلب است که قبل ازین وقت روشنی تیزمیشودپس جواب آن اینست که کمی وبیشی در روشنی امرنسبی است، شریعت این را اعتبارنکرده است، خود بدانید که شرعاً مدارصبح صادق برزیادتی روشنی نیست بلکه برطول وعرض آنست، روشنی خواه هرقدر زیاده شود مگرتاوقتیکه ازطول آن عرض زیاد میشود این صبح کاذب است، اگر غلطی روزپنداشتن صبح کاذب عام نمی بود پس حضوراکرمﷺ شمارا "فجر مستطیل فریب ندهد" ارشادنمی فرمود.

رشیداحمد

۸/ ربیع الآخرسنه ۹٤ھ

مزید

(۱)کدام معیارکه رابطه به صبح کاذب وصبح صادق بنده تحریرکرده است بعینه مطابق آن در امدادالاحکام جلد اول درصفحه ۳۲۳ فتوی حضرت حکیم الامت ومفتی عبدالحکیم صاحب گمتهلوی رحمه الله ودرصفحه ۳۰۹ فتوی مولاناظفراحمد عثمانی رحمه الله درج است. درصفحه ۳۰۹ به سهوقلم بجای کاذب صادق شده است.

(۲) ازعلماء عرب ومراکش بعدازمکاتبت درسن ۱٤۰۲هجری معلوم شدکه نزد فلکیین مراکشی بوقت صبح صادق اقوال ۱۸ درجه، ۱۹ درجه و۲۰ درجه زیرافق نیزاند، برای ابطال آنها تحریرسابق بنده کافی است، به کدام بحث جدیدحاجت ندارد.

بسم اللہ الرحمن الرحیم

عام جنتری های شایع شونده پاکستان وهندوستان ونقشه های اوقات نمازرا ازکتاب بنام "تانیکل المینک" شایع شده ازرصدگاه شاهی گرینج مرتب کرده میشود درین اوقات یک وقت را "ایسترونومیکل توائیلائت" گفته میشود. درین وقت آفتاب از افق ۱۸ درجه پائین میباشد. ماهرین فلکیات قدیم وجدید باین متفق[1] اندکه قبل ازین وقت مکمل تاریکی میباشدکه درآن کوچکترین ستاره قابل نظر(پانچ میگنیتیود) نیزبنظرمی آید. بعدازآن متصل صبح کاذب شروع میشود. علاوه از قدیم علماءهینت ماهرفقه وفلکیات هردوعلامه برجندی رحمه الله نیزتصریح این را فرموده است که این صبح کاذب است وصبح صادق سه درجه بعدازآن میباشد. علامه شامی رحمه الله نیزدرکتاب الصلوة وکتاب الصوم دوجای تحریر فرموده است که درمیان صبح صادق وصبح کاذب فرق سه درجات میباشدمگربرحضرات مرتب کنندۀ اوقات نمازاین مغالطه[2] شده است که ایشان ایسترونومیکل توائیلائت (۱۸ درجه زیرافق) را صبح صادق پنداشته مطابق آن اوقات فجروعشاء را متعین کردند حالآنکه درحقیقت این وقت ابتداء صبح کاذب است. حقیقت مذکوره مسلم ومتفق علیه تمام دنیارا بنده متعدد بار تاچندین روز توسط بسیاری حضرات اهل تجربه واهل بصیرت مشاهده نمودم وخود نیزمتعدد حضرات اهل بصیرت[3] را گرفته چندبارمشاهده نمودم. یکباردوربین کشتی بحری نیزاستعمال کرده شد هربازاین ثابت شدکه تاوقت داده شده درجنتری ها مکمل تاریکی میباشد. ودرین وقت صبح کاذب شروع میشود ازکمال احتیاط مشاهده غروب شفق نیزتائیدتحقیق بالامیشود. این مشاهدات را ازفضای پرآشوب کراچی بیرون رفته کرده شد. چنانکه درفجربیاض مستطیل معتبرنیست همچنان درعشاء[4] نیزشفق ابیض مستطیل اعتبارنداردبلکه برغروب شدن شفق ابیض مستطیروقت عشاء شروع میشود. غرض

۱- تفصیل تحقیقات جدیده وقدیمه تحت عنوان"حوالجات" خواهدآمد.

۲- متقدمین عمداً عادت تخریج اوقات صبح کاذب را گذاشتند تاکه مردم برای صبح صادق تیارباشند. تفصیل این پیش تحت عنوان"وجوه مغالطه رابطه به صبح صادق" می آید.

۳- به سرکردگی حضرت مفتی شفیع دامت برکاتهم رویداد مشاهدات یک جماعه مشهورعلماءکرام بقلم حضرت مفتی صاحب پیش می آید.

۴- حوالجات این نیزپیش می آید.

اینکه درجنتری هاکدام وقتیکه رابطه به صبح صادق داده شده است آن درحقیقت وقت صبح کاذب است وصبح صادق سه درجه بعدازین میشود. درمقام خط استواء درایام معتدل صبح صادق ۱۲ دقیقه بعدازصبح کاذب میشود وعشاء مستطیل ۱۲ دقیقه قبل ازغروب شدن مستطیل روشنی غروب میشود. در دیگرمقامات ودیگرایام ازین هم زیادترفرق میباشد. چنانچه درکراچی درنقشه های صبح صادق درموسم های مختلف اوقات داده شده درنقشه های صادق از ۱٤ تا ۱۹ دقیقه بعد میشود. در دیگرمقامات (که عرض آنها ازکراچی زیادتراست) ازین هم زیادترفرق میباشد. در رمضان المبارک صرف ده دقیقه بعدازوقت داده شده درجنتری ها درعام مساجدکراچی جماعت فجر قایم میگردد، یعنی دررمضان نمازفجررا قبل ازشروع شدن وقت خوانده میشود وازآنها تقریباً همیشه قبل ازوقت میشوند.

گزارش ازحضرات شایع کننده نقشه ها وجنتري هاي اوقات نماز

(۱) دراشاعت آینده تصحیح اوقات فجروعشاء راکنند.

(۲) درچندین جنتری ها فهرست فرق مقامات مختلف ازنظرگذشت این فرق وقت تنها بحساب طول البلدمیباشد، حالآنکه بجزنصف النهار برباقی تمام اوقات اثرعرض البلد نیز می افتد، واوقات یک عرض البلد ازدیگرعرض البلدبسیارمختلف میباشد، لهذا درآینده یا چنین فهرست شایع کرده شود وگرنه کم ازکم این تنبیه را ضرور داده شودکه این فرق وقت صرف ازنصف النهاراست، دیگراوقات را برین قیاس کردن درست نیست قاعدة تخریج دیگراوقات جداگانه است.

(۳) دریک جنتری نقشه مظاهرحق را بسوی شیخ عبدالحق منسوب کرده است حالآنکه این کتاب نواب قطب الدین است ودرین نقشه منجم خیرالله است، سپس ناقل درفهم اوقات این نقشه نیزغلطی کرده است. غلطی چهارم اینست که این را برکراچی چسپان نموده است حالانکه این نقشه برای دهلی است. این رادرکراچی یاشهردیگرچسپان کردن هرگز درستا نیست.

(٤) برهرجنتری تنبیه این را نوشتن لازم است که (درامام اوقات احتیاط دویا چهار دقیقه ضروری است) زیراکه این اوقات را بطریقه حسابی مرتب کرده میشود، بنابرفرق طول وعرض یک مقام دراوقات فرق معمولی آمده میتواند، علاوه ازین اوقات هرسال ازاوقات دیگرسال اندکی مختلف میباشد، سپس بعدازهرچهارسال همان اوقات اول برمیگردد،

دراوقات هرسال بغیرصرف نظرازین فرق معمولی هیچ نقشه دائمی تیار کرده نمیشود.

رشید احمد

ازدارالافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی

۷ / ربیع الاوّل سنه ۸۹ھ

بنده محمدشفیع دارالعلوم کراچی — محمد یوسف بنوري عفاالله عنه — ولي حسن غفرله

حوالجات

تحقیقات قدیمه

۱۔ قال فی التصریح اذ قد علم بالتجربة ان انحطاط الشمس اول الصبح الکاذب و اٰخر الشفق ثمانیة عشر درجة. (تصریح ص۲۹)

۲۔ و فی حاشیة ابی الفضل محمد حفیظ الله رحمه الله علی التصریح و اعلم ان المراد من الانحطاط فی الجانبین انحطاط مرکز الشمس عن الافق الشرقی او الغربی و هوقدر ثمانیة عشر درجة و یقطعه الفلك الاعظم فی ساعة و خمس ساعة و هٰذه مجموع الصبحین الصادق و الکاذب و من ذٰلك المجموع خمس ساعة حصة الصبح الکاذب و الساعة الواحدة حصة الصبح الصادق و اما بیان تفریقها الیهما ففی ذکره اطناب لایسعه الرسالة. (تصریح ص۲۹)

۳۔ و فی شرح الجغمینی و قد عرف بالتجربة ان اول الصبح و اٰخر الشفق انما یکون اذا کان انحطاط الشمس ثمانیة عشر جزءًا ففی بلد یکون عرضه اقل من تمام المیل بثمانیة عشر جزءًا یتصل الشفق با لصبح الکاذب اذا کانت الشمس فی المنقلب الصیفی. (شرح جغمینی ص۱۷۵)

٤۔ و نقل العلامة عبد الحکیم اللکنوی رحمه الله فی حاشیته علی شرح الجغمینی عن العلامة عبد العلی البرجندی رحمه الله فی شرح (قوله اذا کان انحطاط الشمس ثمانیة عشر جزءًا) هذا هو المشهور و وقع فی بعض کتب ابی ریحان انه سبعة عشر جزءًا و قیل انه تسعة عشر جزءا و هذا فی ابتداء الصبح الکاذب و اما فی ابتداء الصبح الصادق فقد قیل ان انحطاط الشمس حینئذ خمسة عشر جزءا و الله تعالٰی اعلم. (شرح جغمینی ص۱۷۵)

۵۔ قال البیرونی ﷫ وثلث هو الفجر وهو ثلاثة انواع (ثم قال بعد ذکر الانواع الثلاثة) وبحسب الحاجة الی الفجر والشفق رصد اصحاب هذه الصناعة امرهما فحصلوا من قوانین وقته ان انحطاط الشمس تحت الافق متی کان ثمانیة عشر جزءا کان ذلک وقت طلوع الفجر فی المشرق ووقت مغیب الشفق فی المغرب ولما لم یکن شیئا معینا بل بالاول مختلطا اختلف فی هذا القانون فراٰه بعضهم سبعة عشر جزءا. (القانون المسعودی لابی ریحان البیرونی ج۲، ص۹۳۰)

ــــ بربعضی وهم واقع شده است که بیرونی کدام معیارکه ۱۸درجه زیرافق گفته است این رابطه به فجرصادق است. شواهد بربطلان این قرارذیلاست:

(۱) بیرونی نخست تعریف فجررا نمود سپس سه انواع آنرا بیان کرد سپس معیارفجر راگفت، ازین صاف آشکاراستکه این وقت نوع اول فجر یعنی فجرکاذب است این امربجز ازاینکه ازسیاق عبارت ظاهراست مطابق طرزتحریردیگرفلکیین نیزاست زیراکه ایشان ۱۸ درجه زیرافق را بامطلق فجرتعبیرنموده فجرکاذب مرادمیگیرند. دربیان فجرصادق قول بیرونی از"وتعقدبه شروط العبادات" این ثابت میشودکه بعدازختم نمودن بیان انواع سه گانه که معیار ابتداء فجررا بیان کرده است آن ازفجرصادق است. اگربادرنظرداشت شروط عبادات بیان معیار مقصودمیبود پس درجات غروب شفق احمررا نیزبیان میکرد. بالخصوص وقتیکه از "واختلاف الائمة فی اسم الشفق علی ایهما یقع اوجب ان یتلبه لهمامعًا" اهمیت علم آن را نیز بیان کرده میتواند.

(۲)بیرونی تعریف فجرصادق رااینچنین کرده است"منبسطة فی عرض الافق مستدیر کنصف دائرة" وقت ۱۸درجه زیرافق شکل نصف دائره هرگز بنظرنمی آید. هروقتیکه بخواهید وهرجایکه بخواهید مشاهده نموده فیصله کنید. تمام فلکیین روشنی ظاهرشونده درین وقت را مستطیل میگویند. ودرمشاهدات سه روزه ۱۱ علماء نیزاین روشنی مستطیل بنظرمی آمد. چنانکه درنوشته رویداد خود حضرت مفتی محمدشفیع صاحب ﷫ تحریراست. (صفحه آینده)

(بقیه حاشیه) (۳) ازین عبارت بیرونی "وبحسب الحاجة الی الفجر والشفق رصد اصحاب هذه الصنعة امرهما فحصلوا من قوانین وقته (الی قوله) اختلف فی هذا القانون فراٰه بعضهم سبعة عشر جزءًا" ثابت شدکه اوبنابرمشاهده ذاتی خود، خود وی هیچ فیصله نمی نویسد، بلکه مشاهدات واقوال مختلف دیگرفلکیین را نقل میکند. واین راثابت کرده شده است که دیگرتمام فلکیین این را فجرکاذب قرارمیدهند.

(۴) علامه برجندی ﷫ ازبیرونی رابطه به ۱۸ درجه زیرافق قول صبح کاذب را نقل فرموده است. ازین ثابت شدکه وی نیزاین عبارت بیرونی را رابطه به صبح کاذب قرارداده است. تمام عبارت برجندی را تحت عنوان "حوالجات تحقیقات قدیمه" ملاحظه فرمائید.

(۵) ازعبارت مذکوره بیرونی ظاهراً واز عبارت کتاب"تفهیم" ایشان (ثم یعلوه الصبح الکاذب الفجر الصادق معترضاً علیه منبسطا الافق) درین عبارت ازمعترضاً علیه صراحتاً ثابت شدکه نزد بیرونی نیز وجود صبح کاذب قبل ازصبح صادق ضروری است، حالآنکه از ۱۸درجه زیرافق قبل متصلاً به اجماع فلکیات قدیمه وجدیده هیچ روشنی نمیباشد، درمشاهدات ۱۱ علماء به سرکردگی حضرت مفتی محمدشفیع صاحب ﷫نیز قبل از آن هیچ روشنی بنظرنیامد

۶۔ قال المحقق الطوسی فی الزبدۃ فی الباب الرابع و العشرین بعد ذکر الانواع العلاقۃ من الفجر و الشفق و قد علم بالرصد ان اول الفجر و آخر الشفق یکون وقت انحطاط الشمس عن الافق ثمان عشر درجۃ من دائرۃ ارتفاعھا.

و قال فی تبصرتہ فی الفصل التاسع من الباب الثالث و قد عرف بالتجربۃ ان انحطاط الشمس عند اول طلوع الفجر ثمانیۃ عشر جزءًا.

و قال فی بست باب نظیر درجۂ آفتاب را بر مقنطرۂ هجدهم درجه نهم و مرئی را نشان کنم پس بر افق غربی نهم و مرئی را نشان کنم و میان هر دو نشان بشمرم و بر پانزده قسمت کنم آنچه بیرون آید ساعات مستوی باشد میان طلوع صبح (کاذب، شرح) و طلوع آفتاب (الی قوله) و اگر نظیر درجۂ غربی بود بیشتر از هژده درجه هنوز صبح بر نیامده باشدو اگرکمتر از هژده باشد صبح بر آمده باشد و اگر هژده درجه بود اول وقت طلوع صبح هست. (بست باب للمحقق الطوسی باب نهم)

۷۔ اذا صارت الشمس قریبۃ من الافق بقدر ثمانیۃ عشر جزءًا (الی) یری البیاض الطویل فی جانب المشرق ھو یسمی بالصبح الکاذب کأن کان الافق بعدہ مظلما یکذب کونہ نور الشمس و المنتشر فی الافق بعدہٗ بزمان یسمی بالصبح الصادق لکونہ اصدق ظھوراً من الاول قیل ابتدائہ حین انحطاط الشمس خمسۃ عشر جزءًا. (تحفۃ اولی الالباب شرح بست باب للعلامۃ عبد الباقی الکتوازی)

۸ ۔ اعلم انہ قد علم بالتجربۃ ان اول الصبح الکاذب انما یکون اذا کان انحطاط الشمس من الافق الشرقی ثمانیۃ عشر جزءًا. (شرح احمد بر حاشیۂ بست باب)

۹۔ ذکر العلامۃ المرحوم الشیخ خلیل الکامل فی حاشیتہ علی رسالۃ الاسطرلاب لشیخ مشائخنا العلامۃ المحقق علی افندی الداغستانی ان التفاوت بین الفجرین و کذا بین الشفقین الاحمر و الابیض انما ھو بثلث درج. (شامیۃ ج۱، ص۳۳۲)

۱۰۔ بدانکه صبح دو باشد یکی کاذب که هنگام انحطاط بر هژده درجه از درجات دائرۂ ارتفاع ماره بمرکز شمس سپیدی ضعیف، دراز باریک بر اجزاء کثیفه سطح مخروط ظل زمین مسمّی بلیل نمودار شود و اورا کاذب ازین جهت گویند که فق تکذیبش می کند که دراں حال مظلم باشد (الی قوله) و دوم صبح صادق و آن روشنی نمار در افق شرقی باشد هنگام انحطاط آفتاب پانزده درجه قاله البرجندی. (حاشیۃ مالا بدمنہ ص۲۶) ..

پیش ازحاشیه شرح چغمینی نیز عبارت برجندی را نقل کرده شده است. علامه برجندی رحمه الله امام مسلم فقه وفلکیات اند. درفلکیات چندین کتب دارند. مثلاً شرح مجسطی، شرح رساله اسطرلاب للطوسی، شرح التذکرة النصیرية، حاشی شرح چغمنی.(الفوائد البهية للعلامة عبدالحی لکهنوی ص۱۵ وهدية العارفين لاسمعيل باشا ص۵۸۶ جلد۱) درفقه تصنیف ایشان شرح نقایه بسیار مشهوراست. فقهاء مشهور علامه شامی،شیخ اسمعیل، نوح، حموی، ابن نجیم وفتال رحمهم الله تعالی تحقیقات یاشان را نقل میفرمایند.

خلاصه ترجمه حوالجات تحقیقات قدیمه

(۱) ازتجربه بلاشبه ثابت شدکه درابتداء صبح کاذب وآخرشفق آفتاب ازافق ۱۸ درجه پائین میباشد (تصریح ص۶۹)

(۲) مراد ازافق شرقی وغربی انحطاط مرکز آفتاب است وآن ۱۸ درجه است. فلک اعظم آنرا در $1\frac{1}{5}$ ساعت طی میکند واین مجموعه صبح صادق وکاذب است. ازین مجموعه $\frac{1}{5}$ ساعت قسمت صبح کاذب است ویک ساعت قسمت صبح صادق است.درتفصیل این تقسیم تطویل است که درین رساله گنجانش ندارد(حاشیه تصریح ص۶۹)

(۳) ازتجربه ثابت شدکه ابتداء صبح صادق وانتهاء شفق درآن وقتی میشودکه چون آفتاب از افق ۱۸ درجه پائین باشد. لهذا عرض کدام شهری که ازتمام الميل ۱۸ درجه کم باشد آنجا وقت شفق انقلاب صیفی(۲۲جون) ازصبح کاذب میسرمیشود (شرح چغمینی ص۱۷۵)

(٤) این (۱۸ درجه زیرافق) ابتداء صبح کاذب است ودرمورد ابتداء صبح صادق بلاشبه گفته شده است که درین وقت آفتاب ۱۵ درجه پائین میباشد. (حاشیه شرح چغمینی ص۱۷۵)

(۵) ابوریحان بیرونی بعدازبیان نمودن سه اقسام فجر میفرمایدکه آفتاب چون ۱۸ درجه زیر افق میشود درآن وقت ابتداء فجر(کاذب) وانتهاء شفق میشود. (القانون المسعودی ص۹٤۹ ج۲)

(۶) محقق طوسی بعدازبیان نمودن سه انواع فجروشفق نوشته است که برصدگاه به مشاهدات وتجربات ثابت شده است که ابتداءفجروانتهاء شفق درآن وقت میشود چون آفتاب ازافق ۱۸ درجه پائین میباشد.(زبده، تبصره، بست باب)

(۷) چون آفتاب از افق ۱۸ درجه پائین میشود درین وقت درطرف مشرق یک روشنی دراز بنظرمی آید آنرا صبح کاذب گفته میشود، چند وقت بعدازآن روشنی منتشرشونده در افق را صبح صادق گفته میشود، گفته میشودکه وقت ابتداء این آفتاب ۱۵ درجه زیرافق میباشد. (تحفه)

(۸) خوب بدانیدکه بلاشبه ازتجربه ثابت شده است که وقت ابتداء صبح صادق صبح کاذب آفتاب ۱۸ درجه پائین میباشد.(شرح لم)

(۹) درمیان صبح صادق وکاذب وشفق احمروابیض سه درجه فرق میباشد. (شامی ص۳۳۲ج۱)

(۱۰) بوقت صبح کاذب آفتاب از افق ۱۸ درجه پائین میباشد وبوقت صبح صادق ۱۵ درجه. ،حاشیه مالابدمنه ص ۲۹ بحواله برجندي،

تحقیقات جدیده

(۱) معیارالاوقات، درسرورق این کتاب این عبارت تحریراست"مصنفه مولوی عبدالواسع صاحب پروفیسردینیات کلیه جامعه عثمانیه متفقه مجل علماء منعقده محکمه صدارت عالیه سرکار عالی منظوره بارگاه خسروی جهان پناهی حیدرآباد دکن ازین ثابت شدکه برصحت این کتاب اتفاق چنین یک مجلس علماء است که آنرا نواب حیدرآباد دکن متعین کرده بود سپس نواب صاحب تحقیقات این کتاب را منظورفرمود. این کتاب درکتب خانه خاص انجمن ترقی اردو، کالج کراچی موجوداست، درصفحه ۱۴،۱۵، ۲۵، ۲۸ این وضاحت موجود است که وقت صبح کاذب آفتاب ۱۸ درجه ووقت صبح صادق آفتاب ۱۵ درجه پائین میباشد.

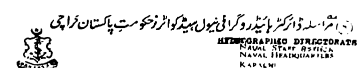
(۲) ایدی مرلتی مینول آف نیوی گیشن ص۱۳۷ ج۲.

(۳) بیسک ایرینوی گیشن درلز.

(٤) ایسترونومیکل افیمیریز.

(۵) نائیکل المینک.

(۶) مراسله دائرکترهائیدروگرافی نیول هیدکواترز حکومت پاکستان کراچی. [۱]

(۶) مراسلہ ڈائرکٹر ہائیڈروگرافی نیول ہیڈ کواٹرز حکومت پاکستان کراچی

HYDROGRAPHIC DIRECTORATE
NAVAL STAFF BRANCH
NAVAL HEADQUARTERS
KARACHI

D.O.No. HD/0108121. 13 October, 1970.

From:- Captain S.R. Islam, P.N.
Director of Hydrography.

Dear Sir,

Reference your letter dated 24-6-1970 and Mufti Rashid Ahmad's letter dated 7-10-1970.

The Nautical Almanac is a standard publication of the Royal Navy and its contents are extensively used for the computation of the rising and setting phenomena of the heavenly bodies and other astronomical information mainly connected with navigation. The accuracy of tables in the nautical almanac meets these requirements and is considered sufficient to cover the problems indicated by you From the nautical almanac of 1970 the times of sunrise and twilight have been calculated to compare your computations. The results are as under:-

Place	Date	Stated time of صبح صادق	Calculated time when sun is 15° below horizon.
Goth Fakir			
(Lat.25° 46'N Long.68° 40'E)	11.6.70	04 hrs. 19 min. (Zone + 5 hours)	04 hrs. 20 min. (Zone + 5 hours)
Karachi			
(Lat.24° 52.5'N Long.67° 2.5'E)	20.6.70	04 hrs. 30 min.	04 hrs. 29½ min.
	20.9.70	05 hrs. 17 min.	05 hrs. 18 min.
	20.12.70	06 hrs. 203 min.	06 hrs. 02 min.

2. The calculated time as given above is based upon the following data given in the Nautical Almanac (Page 258) and Admiralty Manual of Navigation Vol. II (Page 137) :-

EXTRACT from Nautical Almanac 1970 (Page 258)

Basis of the tabulations. At sunrise and sunset 16' is allowed for semi-diameter and 34' for horizontal refraction, so that the times given the Sun's upper limb is on the visible horizon; all times refer to phenomena as seen from sea level with a clear horizon.

عنہ: جدید تعلیم یافتہ طبقہ کے اطمینان کی خاطر ان فلکیوں سے تصدیق کروائی گئی ورنہ مجھے اسکی حاجت نہ تھی ۱۲ رشید احمد

صبح صادق ... ———— ۱۲

---

[۱] - به خاطر اطمینان طبقه روشنفکران جدید از محکمه های آنها تصدیق میشود واگر نه به آنها هیچ ضرورت نداریم (رشید احمد عفی عنه).

At the times given for the beginning and end of twilight, the Sun's zenith distance is 96° for civil, and 102° for nautical twilight. The degree of illumination at the times given for civil twilight (in good conditions and in the absence of other illumination) is such that the brightest stars are visible and the horizon is clearly defined. At the times given for nautical twilight the horizon is in general not visible, and it is too dark for observation.

Times corresponding to other depressions of the Sun may be obtained by interpolation or, for depressions of more than 12° less reliably, by extrapolation; times so obtained will be subject to considerable uncertainty near extreme conditions.

EXTRACT From Admiralty Manual of Navigation Vol.II. (Page 137).

Astronomical twilight. This is said to end or begin when the Sun's centre is 18° below the horizon, at which moment absolute darkness is assumed to begin or end so far as the Sun is concerned.

3. The times of صبح صادق or صبح کاذب and other requirements can be obtained from the above stated arguments according to the definitions of the terms.

4. A comparison of the times given by you for 22nd September and 22nd December, 1970 indicates that they relate to Astronomical twilight (morning) when the sun is 18° below the horizon. For 22nd June 1970 the time given is a little earlier.

5. The chart of time supplied by you has also been compared and the times given for صبح صادق as well as sunrise generally tally with other times calculated from the Nautical Almanac for Astronomical twilight and sunrise respectively.

Yours Sincerely

(S.R. ISLAM)
CAPTAIN PAKISTAN NAVY

Molana Ehtishamul Haq Thanvi,
56, Jacob Lines,
Karachi.

Copy to:- Mufti Rashid Ahmad
Darul Iftaa wal Irshad
Nazimabad,
Karachi.

۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ صبح صادق ۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔ ۳

(۷) مراسلۂ دائرکٹر محکمۂ موسمیات حکومت پاکستان بنام مولانا احتشام الحق تھانوی

PAKISTAN METEOROLOGICAL DEPARTMENT
Office of the Deputy Direc or, Climatology, Hydrometeorology
Oceanography, University Road, Karachi.

No. Cl-11(7)/68

Karachi,
dated the 18th September, 1970.

To

Maulana Ehtishamul Haq Thanvi,
56, Jacob Lines,
Karachi.

Dear Sir,

Kindly refer to your letter dated the 21st June, 1970. Replies to the queries at the end of page 4 of the report received alongwith your letter, are given below seriatrim:

1. We have no comments to offer.

2. The time for the begining of moring astronomical twilight for 12th June is 4h 11m. The begining of morning astronomical twilight is taken to be the time when the Sun is 18° below horizon. We have no comments to offer on the timings in the different charts given, the timings of Sub-he-Sadiq for Karachi.

3. When the Sun is 18° below horizon, all light from the sun is cut off.

4. This Department has not undertaken any work on the determination of the timings of Sub-he-Sadiq according to the definition given in the 'note' at the end of page 4 of the Report enclosed with your letter. These timings can, however, be calculated for any location if the phenomena Sub-he-Sadiq is precisely defined with respect to the position of the Sun below horizon. With out this the calculation of the timings will not be possible and as you have yourself noticed, will be subject to the personal error of the observer.

Delay in the reply to your letter is deeply regretted.

Yours faithfully,

(T.H. SIDDIQUI) 18/9/70
for DIRECTOR

(۸)خط ازبنده رشید احمد بنام دپتی دائر کترمحکمه موسمیات حکومت پاکستان کراچی.

بسم الله الرحمن الرحیم

مکرمی جناب دپتی دائر کترصاحب محکمه موسمیات پاکستان

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! رابطه به اموزذیل تحقیق محکمه خودراتحریر فرمائید.

(۱)درعام نقشه های کراچی اوقات صبح صادق اینست .۲۲ جون ساعت ٤ و۱۱ دقیقه ۲۲ ستمبر ساعت ۵ وسه دقیقه ۲۲ دسمبرساعت ۵ و٤۹ دقیقه درین اوقات آفتاب ازافق چقدر پائین میباشد؟

(۲) چون آفتاب ازافق ۱۸ درجه پائین میباشددرین وقت برافق کدام گونه روشنی میباشد یانه؟

(۳) برای کراچی اوقات صبح صادق(۱۵ درجه زیرافق) تحریر کنید. فقط والسلام علیکم

رشید احمد : درالافتاء والارشاد ناظم آبادکراچی

۳۰ / رجب سنه ۱۳۹۰ هجری مطابق ۲/ اکتوبر سنه ۱۹۷۰ء

جواب خط ازاین اي قریشي دپتي دائر کتر محکمه موسمیات حکومت پاکستان کراچي

No.C1-11(17)/68/1667
PAKISTAN METEOROLOGICAL DEPARTMENT
OFFICE OF THE DEPUTY DIRECTOR
CLIMATOLOGY HYDROMETEOROLOGY &
OCEANOGRAPHY

From:- N. A. Qureshi,
Deputy Director.

To :- Mufti Rashid Ahmed,
Darulifta wal Irshad
Nazimabad IV
Karachi-18.

Karachi, the 21st October, 1970.

Dear Sir,

Reference your letter dated 2.10.1970.

The replies to your queries are as follows seriatum:-

The sun is approximately 10 degrees below the horizon at the times given on the dates specified.

(2) When the sun is 18 degrees below the horizon all light from the sun is cut off.

(3) The times, correct to the nearest half min., calculated for meteorological Observatory at Karachi Airport (coordinates 24°54 N & 67°08'E) when the sun is 15° below the horizon on the dates specified are as follows:

22.6.1970 : 04 hrs 29½ min.W.P.S.T.
22.9.1970 : 05 hrs 17 " " " "
22.12.1970 : 06 hrs 4½ " " " "

Kindly acknowledge receipt.

Yours faithfully,

21/x/1970

(N. A. QURESHI)
Deputy Director
Phone : 415549

خلاصه ترجمه مراسله دائرکترهائید روگرافي نیول هیدکواترزحکومت پاکستان کراچي

اوقات ۱۵ درجه زیر ر افق	صبح صادق	تاریخ	مقام
٤ بجه $\frac{1}{2}$ ۲۹ دقیقه	٤ بجه ۳۰ دقیقه	۲۰،۶،۷۰	کراچی
۵ بجه ۱۸ دقیقه	۵ بجه ۱۷ دقیقه	۲۰،۹،۷۰	۵۲.۵ ۲٤ عرض البلد
۶ بجه ۲ دقیقه	۶ بجه ۳ دقیقه	۲۰،۱۲،۷۰	۵. ۲. ۶۷ عرض البلد

وقت صبح چون آفتاب ۱۸ درجه زیرافق میباشددرآن وقت مکمل اختتام تاریکی ووقت شام بر۱۸ درجه مکمل ابتداء تاریکی میشود.

دروقت داده شده ۲۲ ستمبر و۲۲ دسمبرآفتاب ۱۸ درجه زیرافق میباشدو۲۲ وقت جون ازین هم چیزی پیشتر است.

درنقشه (سابقه) فرستاده شما وقت داده شده صبح صادق مطابق ۱۸ درجه زیرافق است.

دستخط ایس. آر. اسلام کیپتن پاکستان نیوی

خط بنام ....مولانا احتشام الحق تهانوی ۶۵ جیک لائن کراچی

نقل خط فرستاده شده بنام ....مفتی رشید احمد درالافتاء والارشادناظم آبادکراچی

خلاصه ترجمه مراسله دائرکترمحکمه موسمیات حکومت پاکستان کراچی

(۱)۱۲ جون ایسترونومیکل توائیلائت ساعت ٤ بجه و۱۱ دقیقه شروع میشود (چنانکه درنقشه های مروجه است) درین وقت آفتاب ازافق ۱۸ درجه پائین میباشد.

(۲) چون آفتاب ۱۸ درجه زیرافق میباشد درآن وقت هرگونه روشنی آفتاب ازافق منقطع میگردد.

دستخط ایچ صدیقی برای دائرکتر

خلاصه ترجمه مراسله دپتی تائرکترمحکمه موسمیات حکومت پاکستان کراچی

(۱) شما کدام اوقات برای کدام تواریخ که نوشته اید درین وقت آفتاب ۱۸ درجه ازافق پائین میباشد.

(۲) چون آفتاب ازافق ۱۸ درجه پائین میباشد درآن وقت روشنی آن بالکل منقطع میشود.

(۳)۲۲/ جون سنه ۱۹۷۰ هجری ٤ بجه $\frac{1}{2}$ ۲۹ دقیقه

۲۲/ ستمبر سنه ۱۹۷۰ هجری ۵ بجه ۱۷ دقیقه

۲۲/ دسمبر سنه ۱۹۷۰ هجری ۶ بجه $\frac{1}{2}$ ٤ دقیقه

دستخط این ای قریشی دپتی دائرکتر

فون٤١٥٥٤٩

حوالجات متعلقه وقت عشاء

قال الامام الطحاوی رحمه الله وكان النظر في ذلك عندنا انهم قد اجمعوا ان الحمرة التي قبل البياض من وقتها وانما اختلافهم في البياض الذي بعده فقال بعضهم حكمه حكم الحمرة وقال بعضهم حكمه خلاف حكم الحمرة فنظرنا في ذلك فرأينا الفجر يكون قبله حمرة ثم يتلوها بياض الفجر فكانت الحمرة والبياض في ذلك وقتا لصلوة واحدة وهو الفجر فاذا خرجا خرج وقتها فالنظر على ذلك ان يكون البياض والحمرة في المغرب ايضاً وقت الصلوة واحدة وحكمهما حكم واحد اذا خرجا خرج وقت الصلوة اللتان هما وقتها. (شرح معانی الآثار ج۱، ص۶۶)

ازین تحقیق امام طحاوی رحمہ اللہ ثابت شدکه چنانکه بیاض درفجرمعتبراست درعشاء نیزهمان را اعتبارکرده میشود.

و قال الامام الکاسانی رحمہ اللہ فی بیان اول وقت العشاء ولابی حنیفة رحمہ اللہ النص والاستدلال اما النص فقوله تعالی اقم الصلوة لدلوك الشمس الی غسق الّیل جعل الغسق غاية لوقت المغرب ولا غسق ما بقی النور المعترض وروی عن عمرو بن العاص رضی اللہ عنہ انه قال اٰخر وقت المغرب ما لم یسقط نور الشفق و بیاضه و المعترض نوره وفی حدیث ابی هریرة رضی اللہ عنہ و ان اٰخر وقت المغرب حین یسود الافق ولم یسود باختفائها بالظلام. (الی قوله) واما الفقهی فهو ان صلاتین یؤدیان فی اثر الشمس وهو المغرب مع الفجر الخ. (بدائع الصنائع ج۱، ص۱۲۴)

الفاظ النورالمعترض وحین یسودالافق صریح نص است که ازشفق ابیض، ابیض معترض مراد است، بعدازآن دردلیل فقهی نیزفجرومغرب هردورا به جمع کردن دراثرشمس ثابت شدکه مانند فجردرمغرب نیزبیاض مستطیل معتبرنیست.

و قال العلامة حسام الدین الحسین بن علی رحمہ اللہ ان المغرب بمنزلة الفجر ثم البیاض المعترض فی باب الفجر فی حکم الحمرة فلیکن کذلك فی مستلتنا هذه (نهایة علی هامش الهدایة ج۱، ص۸۲)

و قال الشیخ الانور رحمہ اللہ ولنا ما عند الترمذی رحمہ اللہ هی یسود الافق و لیس هذا السواد الا بعد البیاض فالتحقیق فیه عندی ان الشفق من الاشفاق والشفقة هی الرقة فهو امر بین البیاض الناصع و الحمرة القانیة واعلم ان الوقت فی الیوم الواحد من انبلاج الصبح الصادق الی طلوع الشمس یکون کما بین غروبها و غروب الشفق الابیض فی ذلك الیوم کذا حققه الریاضیون. (فیض الباری ج۲، ص۱۳۱)

درین عبارت سه باز این حقیقت را واضح فرموده است، اوّلاً از حتی یسودّ الافق، بمجرد غروب شدن بیان معترض برافق ظلمت پراگنده میشود. ثانیاً از تعریف شفق "فهوامربین البیاض الناصع والحمرة العانیة" این کیفیت دربیاض معترض میباشد، بیاض مستطیل ناصع میباشد. بطرف مغرب مانند بیاض معترض بطرف مشرق دربیاض صبح صادق نیزدرخشش سرخی میباشد. کماسیأتی انشاء الله تعالی. ثالثاً درآخربالکل تصریح میفرمایدکه وقت فجر و مغرب برابرمیباشد.

وفی اعلاء السنن ان الحمرة والبیاض البادیین فی الافق بعدغروب الشمس کلاهما نظیر البیاض و الحمرة البادیین قبل طلوع الشمس لکون کلیهما من اٰثار اشعتها المدقمة بین غروب الشمس الی غیبوبة

بیاض الشفق هی المدة ما بین ظهور بیاض الفجر الی طلوع الشمس سواء بسواء کما صرح به اصحاب الریاضی و الهیئة. قال فی حاشیة شرح الجغمینی الشفق و الفجر هما متشابهان شکلاً و متقابلان وضعاً اذ الفجر یبدو من بیاض ضعیف مستطیل ثم بیاض عریض ثم حمرة و الشفق یبدو بعد الغروب من حمرة ثم بیاض عریض ثم بیاض مستطیل الخ. و لعلک تفطنت من هذا الکلام ان الشفق الابیض ایضاً مثل الفجر الثانی بیاض مستطیر عریض و بیاض ضعیف مستطیل فکما ان المعتبر فی الفجر هو البیاض العریض کذلک فی الشفق المعتبر هذا الا البیاض المستطیل (اعلاء السنن ج۲، ص۹) و نقل العلامة العثمانی رحمه الله ایضاً عن اعلاء السنن ما قدمنا من عبارته. (فتح الملهم ج۲، ص۱۹۵)

مشاهدات جماعت علماء کرام به سرکردگی حضرت مفتی محمد شفیع صاحب

درجون سنه ۱۹۷۰ به سرکردگی حضرت مفتی محمدشفیع صاحب دامت برکاتهم صدر دارالعلوم کراچی یک جماعت مشهورازعلماء ضرف برای مشاهدات ازتندوآدم تامدرسه محمدیه (۴۰دقیقه و۶۸ درجه طول و ۴۶ دقیقه و۲۵ درجه عرض) واقع درشمال مشرق تقریباً برفاصله سه میل سفرکردند. حضرت مفتی صاحب رویداد مشاهدات را خود بقلم خود تحریرفرمود برآن دیگرحضرات نیزدستخط کردند. درذیل اقتباسات ضروری این رویداد را داده میشود.

اسماء شرکاء سفر :

(۱) مولانامفتی رشیداحمدصاحب — دارالافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی
(۲) مولانامفتی محی الدین صاحب — مدرسه اشرف العلوم دهاکه مشرقی پاکستان
(۳) مولانامفتی ولی حسن صاحب — مدرسه عربیه نیوتاؤن کراچی
(۴) مولاناعاشق الهی صاحب — مدرسه دارالعلوم کراچی
(۵) مولانامحمدرفیع صاحب — مدرس دارالعلوم کراچی
(۶) مولانامحمدتقی صاحب — // //
(۷) مولانامحمدعلی صاحب — // //
(۸) جناب کلیم صاحب — لیکچرارشعبه تاریخ اسلام کراچی یونیورستی
(۹) احقرمحمد شفیع — (صدر دارالعلوم کراچی)

از علماء مقامی حضرات قرارذیل درمشاهدات شریک بودند.

(۱۰) مولوی محمدصدیق صاحب (فقیرمنتهار) مهتمم مدرسه محمدیه نزدتندوآدم

(۱۱) مولوی عبدالواحد صاحب مدرس مدرسه محمدیه نزد تندو آدم

در۱۱ / جون یک روشنی عرضاً بالای افق منتشرشونده شروع شد، مکمل تبین روشنی که برآن همه بینندگان اتفاق کردند آن بر ٤ / ۱۹ بود، ازین روشنی وچیزپیش ازآن بربعضی شبهه داشت.

۱۲ جون صبح تقریباً $\frac{1}{2}$ ۳ بجه درمیدان تمام حضرات رسیدند درین وقت برافق مشرق هیچگونه روشنی نبود، برابرچهاربجه برافق روشنی طولانی مخروطی شکل نمودارشد آنرا همه دیده صبح کاذب قراردادند و۱۷ دقیقه بعدازآن ٤ / ۱۷ صبح صادق بطورواضح مشاهده کرده شد، برین همه اتفاق کردند. طلوع آفتاب بر۵/ ۳۲ شد.

۱۳/ جون امروز درکراچی کورنگی قریب سوکواتربرکناربحرمشرقی رفته کوشش مشاهده راکرده شد درآن مفتی رشیداحمدصاحب، مولانا محی الدین صاحب، مولانا عاشق الهی صاحب، مولوی محمدعلی صاحب، مولانامحمد رفیع صاحب واحقرمحمدشفیع شامل بودند.

اینقدرهمه محسوس کردندکه ۱۱/٤ کدام وقتیکه درنقشه های صبح صادق تاریخ امروز را نوشته شده است درین وقت هیچگونه روشنی برافق نبود، بعدازآن آن روشنی که آنرا صبح کاذب گفته میشودشروع شد، سپس بعدازآن روشنی معترضاً پراگنده شونده صبح صادق درنظرآمد. محمد شفیع ۹۰ / ۷ / ٤ هجری

رشیداحمد	ولی حسن تونکی غفرالله له	محمدعاشق الهی
محمدرفیع عثمانی	محمدتقی	عبده محی الدین عفاعنه

نتائج :

نتیجه مشاهده کراچی چنین عام فهم است که درین مورد هیچگونه ضرورت فهماندن نیست وبرنتائج مشاهده تندوآدم اهل فن غورکنندثابت خواهد شدکه آنجاعین مطابق تحقیق بنده صبح کاذب بروقت ۱۸ درجه زیرافق وصبح صادق۱۵ درجه زیر افق شدوعوام تصدیق این را کرده میتوانندکه درتواریخ اوقات کراچی را درنقشه های سابق چنین داده شده است.

تاریخ	صبح صادق	طلوع
۱۱ / جون	٤ بجه ۱۲ دقیقه	۵ بجه ٤١ دقیقه
۱۲/ جون	٤ بجه ۱۱ دقیقه	۵ بجه ٤١ دقیقه

درتندو آدم ۹ دقیقه پیش ازطلوع کراچی درساعت ۵ و۳۲ دقیقه شد، پس صبح صادق وصبح کاذب نیزتقریباً بر ۹ دقیقه بلکه بروی حساب بایدبر ۱۰ و ۱۱ دقیقه قبل شود حالآنکه آنجا صبح صادق ازوقت کراچی در ۱۲/ جون ۶ دقیقه بعد برساعت ٤ و۱۷ دقیقه شد ودر ۱۱/ جون ۷ دقیقه بعد درساعت ٤ و۱۹ دقیقه شد، البته صبح کاذب ۱۱ دقیقه قبل درساعت ٤ شد. ازین هرشخص دارای ادنی فهم نیزبخوبی درک کرده میتواندکه درنقشه های قدیم کراچی اوقات داده شده تحت عنوان صبح صادق درحقیقت صبح صادق نیست بلکه این اوقات صبح کاذب اند.

بنابرمشاهدات مذکوره حضرت مفتی محمدشفیع صاحب دامت برکاتهم درجواب یک سوال فتوی قرارذیل را تحریرفرمود.

فتوي حضرت مولانامفتي محمدشفيع صاحب

صدردارالعلوم كراچي ۳۶۰ / ۳۶

حامداً ومصلیاً. اینقدرسخن بطوریقینی شده است که درنقشه ها وجنتری ها کدام وقت که برای صبح صادق نوشته است آن اصلی وقت صبح صادق نیست، بلکه غالباً وقت صبح کاذب است که برای انتهاء سحراحتیاطاً نوشته شده است. بعدازآن نیزچیزی وقت باقی میماند مقدار آن هرجا۱۲ دقیقه نیست بلکه درهرموسم وهرعلاقه نوعیت تفاوت جداگانه است لهذا مطابق نقشه ها فوراً اذان داده نمازگزاردن مرد یازن درست نیست. ۲۰ دقیقه بعدازوقت نقشه به اذان دادن فجروگزاردن نمازفجردرهرموسم بلاشبه نمازصحیح میشود، لهذا برین عمل کرده شود.

مهردارالافتاء دارالعلوم کراچی
بنده محمدشفیع عفی عنه دارالعلوم کراچی ع ٤١، ۹۰ / ۲۸ / ۱۱هـ

اقتباسات فيصله مجلس تحقيق

منعقده دارالعلوم کراچی ۱۳ ذی قعده سنه ۹۲ هجری

درین این مجلس رساله حضرت مولانامفتی رشید احمدصاحب را بردلائل صبح صادق غورکرده شدوبسوی کتب متعلقه مراجعت کرده شد نیزکدام سفرکه بسوی تندوآدم جهت

تحقیق ومشاهدات مسئله کرده شده بود بادرنظرداشت نتائج آن، بعدازبحث وتمحیص سخنان قرارذیل به پایه ثبوت رسیدند.

بعدازآمدن مسئله تحت غوردرایام متفرق چقدرمشاهدات که انجام گرفتند درهیچ یکی ازآنهامطابق جنتری های مروجه صبح صادق نشدبلکه بعدازآن شد.

ازتمام این امورثابت شدکه درجنتری های مروجه کدام وقت که بنام صبح صادق نوشته شده اند آنها درحقیقت صبح کاذب اند.

حضرت مولانامفتی رشید احمد صاحب کدام اوقات که برای صبح صادق کشیده است مقابله آن ازمشاهدات تندوآدم کرده شده است. فرق تنها یک دقیقه بود.

بهرکیف ازتحقیق مذکوره برمانیزاین ظن غالب میباشدکه مولانامفتی رشید احمدصاحب بطریقه حسابی کدام اوقاتی راکه کشیده است آن درست است.

احقرمحمدتقي عثمانی عفی عنه

۱۴ / ذی قعده سنه ۹۲ هجری

محمدشفیع رشیداحمد محمدعاشق الهی محمدرفیع عثمانی عفاالله عنه.

اسباب غلط فهمي در مشاهده

(۱)دروسط اگست تاوسط اکتوبرازطرف مشرق کافی پیش ازصبح صادق زودیکل لائت ظاهر میشود، این باصبح هیچ تعلق ندارد، همچنان این روشنی بطرف مغرب دروسط فروری تاوسط اپریل ظاهرمیود، جارج ابیل درکتاب خود"ایکس پلوریشن آف دی یونیورس" مطبوعه سنه ۱۹۶۴ء رابطه به زودیکل لائت نوشته است که "این را بعضی اوقات صبح کاذب نیز گفته میشود" ازآن این غلط فهمی شده میتواندکه بعدازآن "یسترونومیکل توائیلائت" ظاهر شونده صبح صادق میشود لهذا خوب بدانیدکه دراصطلاح شریعت روشنی مستطیل نمودارشونده کافی بلند ازافق در ابتداءصبح را صبح کاذب گفته میشود سپس همین روشنی چون پائین آمده عرضاً منتشرمیگردد. وازطول عرضش زیاد میشود ودرین چیزی سرخی می آید، پس این را صبح صادق گفته میشود.

عن سمرة بن جندب رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ لا یغرنکم اذان بلال و لا بیاض الافق المستطیل هکذا حتی یستطیر هکذا (رواه مسلم) عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه عن النبی ﷺ لیس ان

يقول الفجر او الصبح و قال بأصابعه و رفعها الى فوق وطأطأ الى اسفل حتى يقول هكذا و قال زهير بسبابتيه احدهما فوق الاخرى ثم مدهما عن يمينه وعن شماله. (رواه البخاری) قوله (وطأطأ) اى خفض اصبعيه الى اسفل وهذا هو الاشارة الى كيفية الصبح الصادق. (عمدة القاری ج ۵ ص ۱۳۵) الفجر الصادق يطلع معترضا ثم يعم الافق ذاهبا يمينا و شمالا بخلاف الفجر الكاذب و هو الذى تسميه العرب ذنب السرحان فانه يظهر فى اعلى السماء ثم ينخفض والى ذلك اشار بقوله رفع وطأطأ رأسه. (فتح البارى ج ۲ ص ۸۷) و فى حديث طلق بن على وكلوا و اشربوا حتى يعترض لكم الاحمر. اخرجه ابن ابى شيبة و احمد وابو داؤد و الترمذى و حسنه و اخرج احمد ليس الفجر المستطيل فى الافق ولكنه المعترض الاحمر. (در منثور ج ۱ ص ۲۰۰/ ابن كثير ج ۱ ص ۲۲۲) قال الخطابى معنى الاحمر ههنا ان يستبطن البياض المعترض اوائل حمرة (الفتح الملهم ج ۳ ص ۱۱۹) وماروى عن الخليل انه قال رأيت البياض بمكة شرفها الله تعالى فما ذهب الا بعد نصف الليل محمول على بياض الجو و ذلك يغيب آخر الليل و اما بياض الشفق و هو رقيق الحمرة فلا يتأخر عنها الا قليلا قدر ما يتأخر طلوع الحمرة عن البياض فى الفجر. (زيلعى ج ۱ ص ۸۱) والصبح ما جمع بياضا وحمرة (المغنى لابن قدامة ج ۱ ص ۳۸۸) قال الازهرى ولون الصبح الصادق يضرب الى الحمرة قليلا كأنها لون الشفق الاول فى اول الليل. (لسان العرب) قال فى التصريح فيرى الضوء مرتفعا عن الافق مستطيلا و يرى ما بينه و بين الافق مظلما و هو الصبح الكاذب لكذبه فى الاخبار عن قرب الشمس لان الافق بعد مظلم. وفى الحاشية (قوله لكذبه) والانفع به ما قيل سمى بذلك لانه يعقبه ظلمة بكذبه فانه اذا طلع الصبح الثانى انعدم ضوء الصبح الاول وجه الاندفاع انه لا يعقبه ظلمة بل يخفى على البصر لضعفه و غلبة الضوء الشديد الطارى عليه كما يخفى ضياء المشاعل و الكواكب فى ضوء الشمس آه مولانا ابو الفضل محمد حفيظ الله (تصريح ص ۶۹) يسمى بالصبح الكاذب كأن كون الافق بعد مظلما يكذب كونه نور الشمس. (شرح چغمينى ص ۱۶۵) والنوع الثانى منبسط فى عرض الافق مستدير كنصف دائرة يحيى به العالم فينتشر له الحيوانات والناس للعادات و تتعلق به شروط العبادات. (القانون المسعودى لابى ريحان البيرونى ج ۲ ص ۳۹) فاما بياض الصبح الصادق فهو بياض مستدير فى الافق. (تفسير كبير ج ۲ ص ۲۰۳)

این امرعلاوه ازتصریحات علماء هیئت ازمشاهدات نیزثابت شده است که بر۱۸ درجه زیرافق روشنی مستطیل ظاهرمیشود. درین آمیزش اندکی سرخی هم نمیباشد. صبح صادق پراگنده شونده عرضاً بر۱۵ درجه زیرافق میباشد. درحقیقت روز عرفی ازطلوع شمس شروع

میشود مگرشریعت برزمین ظهورشعاء شمس را نیزحکماً روز قرارداده است وقبل از۱۵ درجه زیرافق شعاش شمس برزمین قطعاً ظهورنمیکند، لذا این صبح کاذب است که مطابق عرف شرعاً نیزدرشب داخل است، ظهورشعاع شمس صرف برفلک راشریعت حکم روز نداده است ونه صبح کاذب درروزشمارمیشود.

غرض اینکه اصطلاح زودیکل لائت باشریعت هیچگونه تعلق ندارد، این مانند قوس قزح یک روشنی انعکاسی است که درتمام سال تنها در ۲ما وسط اگست تا وسط اکتوبر دربعضی مقامات نمودارمیشود وکافی پیش از ایسترونومیکل توائیلائت بالکل ختم میشود، همچنان اورورا، گگن شین لائت ودیگرچندین قسم روشنی هادرزمانه های مختلف برمقامات مختلف درسمت های مختلف ودرقسمت های مختلف شب نمودارشده میرود، آنها باصبح هیچگونه تعلق ندارند، ملاحظه گردد ایکس پلوریشن آف دی یونیورس تصنیف جارج ایبل مطبوع سنه ۱۹۶٤ء ص۳۱۵ وص۳۳۸ ، دی پان بک آف ایسترونومی تصنیف جیمس میوریدن ایف ، آر، ای ، ایس، طبع سنه ۱۹۶٤ ء ص۱۶۹، دی ایلیمنتس آف ایسترونومی تصنیف ایدورد آر تهرفیتهـ طبع ۱۹۵۵ ء ص۲۱۲ .

مانند خلیل بربعضی دیگرحضرات نیزمغالطهِ زودیکل لائت وکهکشان راصبح کاذب پنداشتن شده است، برآن اهل تحقیق تردیدفرموده اند. چنانچه علامه حطّاب مالکی رحمه الله میفرمایند :

قال فی الذخیرة و کثیر من الفقهاء لا یعرف حقیقة هذا الفجر و یعتقد انه عام الوجود فی سائر الازمنة وهو خاص ببعض الشتاء وسبب ذلک انه المجرة فمتی کان الفجر بالبلدة و نحوها طلعت المجرة قبل الفجر و هو بیضاء فیعتقد انها الفجر فاذا باینت الافق ظهر من تحتها الظلام ثم یطلع الفجر بعد ذلک وامر فی غیر الشتاء فتطلع المجرة اول اللیل او نصفه فلا یطلع آخر اللیل الا الفجر الحقیقی انتهی ونازعه غیره فی ذلک و قال انه مستمر فی جمیع الازمنة وهو الظاهر. (مواهب الجلیل شرح مختصر خلیل ج۱، ص۳۹۹)

وقال العلامة ابن حجر الهیتمی الشافعی رحمه الله فی تحفة المحتاج بشرح المنهاج و نقل الاصمعی ابراهیم ان بعضهم ذکر انه یذهب بعد طلوعه و یعود مکانه لیلا و ان ابا جعفر المصری بعد ان عرفه بانه عند بقاء ساعتین یطلع مستطیلا الی نحو ربع السماء کأنه عمود رخام الی ان قال کان الجو کدرا اصبها اعلاه دقیق و اسفله واسع و تحته سواد ثم بیاض ثم یظهر ضوء یغشی ذلک کله ثم یعترض رقته بانه رصدها نحو خمسین

سنة فلم یره غاب وانما یحدر لیلتقی مع المعترض فی السواد ویصیر ان نهرا واحدا وزعم غیبته لم عودها وهم اوراه یختلف باختلاف الفصول فلعله یذهب وبعض الموقتین یقول هو المجرة اذا کان الفجر بالسعود ویلزمه انه لا یوجد الا نحو شهرین فی السنة آه قال الشیخ عبد الحمید الشروانی فی حاشیته علی تحفة المحتاج (قوله بالسعود) منازل للقمر کردی عبارة القاموس وسعود النجوم عشر فسعد بلع وسعد الاخبیة وسعد الذابح وسعد السعود وهذه الاربعة من منازل القمر ثم قال بعد ذکر البقیة وهذه الستة لیست من المنازل کل منها کوکبان بینهما نحو ذراع آه (تحفة المحتاج ج۱،ص۴۲۴)

وعلامه شیرازی درتحفهٔ شاهی می آرد وجه تسمیه اش بصبح صادق آنست که روشنیش از اول صادق ترایست نه ازین جهت که سیاهی طاربرصبح اول مکذب می شود نه برثانی زیرا نکه صحیح آنست که روشنی او ل معدوم نه می شود بلکه روشنی ثانی مغلوب ومخفی میگردد مثل روشنی چراغ پیش پرتو آفتاب. (حاشیه مالابد منه:ص۲۹)

ازعبارات بالاثابت شدکه کدام حضرات که بعدازصبح کاذب قول بازمکمل تاریکی شدن راکرده اند برایشان مغالطه زودیکل لائت وکهکشان شده است یا مقصد ایشان اینست که ازجهت غائب شدن صبح کاذب در روشنی صبح صادق درآنجاتاریکی درنظرمی آید.

وذکر الامام الغزالی رحمه الله فی آداب المسافر من الاحیاء ولفظ الاحیاء مع شرحه "الاتحاف" ویبقی بین الصبحین قدر للتی منازله بالتقریب یشك فیه من وقت الصبح الصادق والکاذب (معارف السنن ج۲،ص۲۹)

ازین نیزثابت شدکه درمیان صبح صادق وکاذب هیچ فصل نیست بلکه هردودرمیان خود متصل اند.

(۲) تحقیق علامه حطاب مالکی وعلامه هیتمی که پیش نقل کرده شد ازین معلوم شدکه درسردی ها تقریباً تا ده ماه کهکشان بوقت صبح ازطرف مشرق طلوع میکند وبعدجهت فوری نمودارشدن روشنی صبح کهکشان غائب میگردد وبربیننده این احساس نمیشودکه این روشنی کهکشان بود بلکه اواین را روشنی صبح می پندارد.

ازحساب ومشهادات ثابت شدکه این کیفیت درعرض شمالی درجنوری وفروری میشود. همچنان درجولائی واگست بطرف مغرب همین حالت کهکشان بایدباشد ودرعرض جنوبی معامله برعکس میباشد.

(۳) دردسمبرسنه ۱۹۷۱ء بدوران جنگ پاکستان وهندوستان جهت بلک آؤت داخل

شهرزیست نموده بهترین موقع مشاهدات میسرشد. من برین بسیارجرأت نمودم که بسیارپیش ازصبح کاذب بطرف مشرق وبسیاربعدازعشاء بطرف مغرب روشنی مستطیل بنظرمی آید، من خاص اهتمام حل نمودن این عقد رانمودم، درشام ۱۹/ دسمبربعدازمغرب فوراً من مراقبه افق غربی را شروع کردم، دیدم که مغرب ازشمس اندکی بطرف جنوب یک سیاره روشن غیرمعمولی (زهره) برابردرهمان جای است که درآن روزپیش بعدازعشاء نیزروشنی بنظرمی آمد، این سیاره ۱۵ دقیقه و۸ بجه غروب کردمگربالای آن روشنی مستطیل تقریباً تا ده ونیم بجه بطورواضح بنظرمی آمد درحالیکه درین روزوقت ۱۵ درجه زیرافق (وقت عشاء مقابل صبح صادق) ۵۵/ ۸ و ۱۸ درجه زیرافق مقابل صبح کاذب ۷/۹ است. بعدازآن اینچنین محسوس میشدکه ازین مقام تا ثریا مانندکهکشان مگرازین کافی مدهم سرک سفیداست، درتمام این مشاهده بامن یک صاحب دیگرنیزبود. ازجهت ابر۲۰/ تا۲۲ دسمبر ازجهت ابرمشاهده صبح نشد، ۲۳ دسمبر $\frac{1}{2}$ ٤ بجه برخاسته دیدم پس بطرف مشرق روشنی مستطیل موجود بود در۲٤ / دسمبرمن از۳ بجه شب کار راشروع کردم، بامشاهده معلوم شدکه ازمشرق مانندکهکشان مگرازآن هم کافی مدهم سفیدی بالا جاری ماند وبرابرثریا باکهکشان معروف پیوسته است، تقریباً بعداز $\frac{1}{2}$ ٤ بجه ازطرف مشرق درین سفیدی چیزی اضافه ودرجانب بالا چیزی کمی شروع شد وتاوقت صبح کاذب همین کیفیت ماند، ابتداء صبح کاذب هیچ احساس نشد، ازروی حسابی درین روز وقت صبح کاذب۴۹/ ۱۵ ووقت صبح صادق ۶/۶ است، بعداز $\frac{1}{2}$ ٤ ازاضافه درروشنی اندازه شدکه مانندمغرب زیرافق شرقی نیزکدام ستاره روشن غیرمعمولی باعث این قرارمیگیرد چنانچه درجنوری این ستاره بوقت صبح درنظرمی آمدکه قریب ذنب عقرب داخل کهکشان معروف واقع است، نتیجه این برآمدکه علاوه ازکهکشان معروف یک کهکشان مدهم دیگرنیزاست که با آن روشنی بعضی ستارگان غیر معمول روشن نیزشامل میگرددکه باعث مغالطه قرارمیگیرد.

وجوه مغالطه رابطه به صبح صادق

(۱) بعضی علماء درمیان منتهای سحروطلوع آفتاب چیزی وقت(مثلاً نیم ساعت یاکم وبیش) تعین فرمودند، مقصد ایشان ازین این نیست که درهرموسم برهرمقام درمیان طلوع

وصبح صادق همینقدروقفه میباشدزیراکه این امربداهتاً غلط است.

هرشخص میداندکه این وقفه درهرتاریخ ودرهرمقام مختلف میباشد تصدیق این را ازمشاهده نیزکرده میشود ودراوقات مقامات مختلف ازنقشه های سابقه نمازنیز، لهذا مقصداین حضرات ازتحریرشان اینست که درکشورایشان درکدام وتاریخ که حد اکثروقفه باشدآنرا منتهای سحر قرارداده شود تا داخل حدود تمام کشوردرهرمقام وهرموسم روزه بلاشبه صحیح میشود واز غروب آنقدربتأخیرنمازعشاء بلاشبه درست میشودمثلاً درزمان متحد هندوستان اگرکدام عالم مقداراین وقت را متعین کردپس ایشان درحدودمتحده هندوستان (بشمول خیبر، مردان، مالاکند، چترال وغیره) درهرمقام وتاریخ که بحد اکثروقفه بودآنرا انتهای سحرقراردادند، چنانچه حکیم الامت حضرت مولاناتهانوی قدس سره درامدادالفتاوی جلد دوم صفحه ۷۵ میفرمایندکه "بقاعده هیئت $\frac{1}{2}$ ۱ ساعت قبل ازطلوع آفتاب سحری خورده میتوانید سپس درحاشیه تحریر میفرمایند"دربعضی مواسم ازین هم زیادتر گنجائش است این را احتیاطاً نوشت.

غرض اینکه مقصدازآن هرگزاین نیست که درهرمقام وهرتاریخ درین وقت صبح صادق میشودوفوراً اذان داده نمازفجر را نیزخواندن جائزاست ونه این مقصداست که درهرمقامی وموسمی هم بعدازغروب پیش ازگذشتن اینقدروقت وقت عشاء نمیباشد. ازین ثابت شدکه کدام حضرات که تحقیق مَرا بخلاف اکابرمی پندارندبرایشان جهت غورنکردن درکلام اکابر غلط فهمی شده است وگرنه حقیقت اینست که هیچ جزء تحقیق من هم خلاف تحریراکابر نیست.

(۲) بعضی مصنّفین ازوقت تمام شب مجموعه وقت صادق کدام نسبت خاص تحریرفرموده اند.

حقیقت این نیزهمانست که پیش درشماره اول گذشت.

(۳) این معمول متقدمین علماء فلکیات است که ایشان نخست مطلقاً وقت صبح را میگویند ودرآخرآنراتصریح میفرمایندکه این وقت صبح کاذب است وصبح صادق سه درجه بعدازین میباشد ازین مقصد ایشان این بودکه مردم ازوقت برای صبح صادق آماده باشند مگرکم نظری شائقین اشاعت اوقات نمازمطلق صبح را صبح قراردادند وآینده تا تصریح رسائی نشد.

(٤) علماء دین اهل فن چون نقشه اوقات نمازرا مرتب کردندپس درآنها نیزبنابراحتیاط ومصلحت مذکوره بجای صبح صادق عمداً اوقات صبح کاذب رانوشتند چنانچه درنقشه منجم خیرالله مندرجه مظاهرحق شرح مشکوة تحت مطلق عنوان صبح اوقات ۱۸ درجه زیر افق را نوشته اندکه بالاجماع صبح کاذب است مگردریک جنتری کراچی این نقشه را بطرف شیخ عبدالحق محدث دهلوی منسوب کرده است ومطلق صبح را صبح صادق قرارداده است ونقشه دهلی رابرکراچی تطبیق نموده است سپس درساعت ودقیقه قراردادن ساعت نیزغلطی کرده است همچنان درنقشه مندرج معیارالاوقات مطبوعه حیدرآباددکن اوقات ۱۸ درجه زیرافق را داده است حالآنکه درین کتاب درچهارمقامات مختلف وضاحت این موجود است که ۱۸ درجه زیرافق وقت صبح کاذب است وصبح صادق ۱۵ درجه زیرافق میباشد نیزدرین کتاب صبح کاذب را درچندین جا به مطلق صبح تعبیرکرده است. این نیزواضح دلیل است که دیگرحضرات هم مطلق صبح نوشته اند مراد ازآن صبح کاذب است وتمام نقشه صبح کاذب را مرتب نموده است وتصریح این را کرده است که این وقت صبح کاذب است. تفصیل حواله این کتاب تحت عنوان"تحقیقات جدیده" گذشته است.

(۵) کشورهای مغربی باصبح صادق هیچ سروکاری نداشتندلهذا ایشان نیز دراول روشنی ظاهرشونده درتاریکی کامل نقشه(صبح کاذب) راتیارکردند.

بعدازآن دورشائقین ناواقف آمد وآنان از ملازمین بحریه، فضائیه یا موسمیات فرمائش مرتب نموده نقشه را نمودند وی تانیکل المینک شایع شده ازرصدگاه شاهی رابرداشت وازآن نقشه مرتب کرد، نه برفرمایش دهنده این خیال آمدکه وی برای مرتب کننده نقشه فرق صبح صادق وکاذب را بگوید ونه مرتب بطرف این متوجه شد. اینّ امرمسلم است که تمام نقشه های سابقه را از"تانیکل المینک" تهیه کرده شده است. درآن حضرات که مرض منسوب کردن محنت بسوی خود نیست آنان به الفاظ آشکاره اعتراف این را نیزکرده اند. چنانچه درامداد الفتاوی حضرت تهانوی قدس سره جلد اول ص ۱۱٤ ودرکتب خانه دارالعلوم کورنگی دربعضی جنتری های بسیارقدیم تصریح اینست که این اوقات را از"تانیکل المینک" گرفته شده است.

(۶) قال ابن عابدین رحمه الله فی نیة الصوم تحت (قوله الضحوة الکبرٰی) "تنبیه" قل علمت ان النهار

الفجر هی من طلوع الفجر الی الغروب واعلم ان کل قطر نصف نهاره قبل زواله بنصف حصة فجره فمتی کان الباقی للزوال اکثر من هذا النصف صح والا فلا فتصح العیة فی مصر والشام قبل الزوال بخمس عشرة درجة لوجود النیة فی اکثر النهار لان نصف حصة الفجر لا تزید علی ثلاث عشرة درجة فی مصر واربع عشرة ونصف فی الشام فاذا کان الباقی الی الزوال اکثر من نصف هذه الحصة ولو بنصف درجة صح الصوم کذا حرره شیخ مشایخنا السائحانی رحمه الله (ردالمحتار ج۲،ص۴۳)

ظاهراً ازین عبارت معلوم میشودکه درمصرزیادتروقت صبح صادق یک ساعت و۴۴ دقیقه ودرشام حداکثر یک ساعت و۵۶ دقیقه است حالآنکه این حساب بجای ۱۵ درجه زیرافق بر۱۸ درجه زیرافق منطبق میشود، درنقشه های موجوده منتهل عرض شامل تقریباً ۳۷ درجه است، مطابق این وقت مذکوره صحیح است مگرعرض درنقشه های منتهی موجوده تقریباً ۳۱ درجه است ووقت مذکور۳۳ عرض البلد است. ممکن است که درین زمانه وسعت مصرتا ۳۳ درجه باشد یا تخریج کننده وقت منتهی عرض مصررا ۳۳ درجه پنداشته باشد. بهرکیف اشکال اینست که درین عبارت ۱۸ درجه زیرافق را صبح صادق قرارداده شده است.

جواب این اشکال نیزازتفصیل مندرج بالا حاصل میشودیعنی دستورماهرین فلکیات این بوده که صبح کاذب را به مطلق صبح تعبیرمیکنند، ازین بربعضی حضرات اشتباه شده است وایشان این را صبح صادق پنداشتند، نیزدرباب انتهای سحربادرنظرداشت احتیاط عمداً نیزدستورنوشتن اوقات صبح کاذب بوده. ما درمضمون گذشته چند مثال این را نیزپیش کرده ایم، بهرکیف اوقات مذکوره مصروشام ازصبح صادق نیست بلکه ازصبح کاذب است، چون علامه شامی رحمه الله خود درکتاب الصلوة دردوجای تصریح این را نقل کرده است که درصبح کاذب وصبح صادق سه درجات فرق است پس این راچگونه باورکرده میشودکه درینجابخلاف آن نقل آورده وجه تطبیق یا ترجیح را ذکرنکنم.

(۷) یک صاحب این سوال را نوشته فرستاده است که حسب تصریح فقهاء رحمهم الله تعالی در بلغاریه چند ایام وقت عشاء نمی آمد حالآنکه درنقشه های موجوده عرض بلغاریه ۴۳ درجه است که آنجا درهرموسم بیاض دارای ۱۵ درجه زیر افق یقیناً غروب میشود، ازین معلوم میشودکه وقت صبح صادق ومغرب از۱۵ درجه زیرافق زیادتراست.

برین صاحب دربلغاروبلغاریه اشتباه شده است. حقیقت اینست که اینها دومقام علیحده اند. عرض البلد بلغاریه ۴۳ درجه است وبلغارتقریباً ۶۳ درجه است.

نزدائمه ثلاثه رحمهم الله تعالی ابتداء وقت عشاء ازغروب شبق احمرمیشود قولاً واحداً. نزداحناف رحمهم الله تعالی قول احمروابیض هردو اندمگرقول راجح ومفتی به مرشفق احمر راست. برقول شفق ابیض ابیض مستطیرمراد است. ابیض مستطیل بالاتفاق درعشاء داخل است درین رابطه حوالجات پیش نوشته شده است واین را نیزثابت کرده شده است که شفق ابیض مستطیل هنگام غروب شدن آفتاب ۱۸ درجه زیرافق میباشد وشفق ابیض مستطیرهنگام غروب شدن ۱۵ درجه زیرافق است. وقت غروب شفق احمر آفتاب ۱۲ درجه زیرافق میباشد. تعیین این ازین عبارت علامه شامی رحمه الله میشود.

ذکر العلامة المرحوم الشیخ الکامل فی حاشیته علی رسالة الاسطرلاب لشیخ مشائخنا العلامة المحقق علی آفندی الداغستانی ان التفاوت بین الفجرین و کذا بین الشفقین الاحمر و الابیض انما هو بثلاث درج. (ردالمحتار ج۱،ص۳۳۲)

علاوه ازین ازتحقیقات جدیده ومشاهدات نیزتائید این میشود.

در روزهای بزرگ مقام عدم غروب شفق ابیض مستطیل(۱۸ درجه زیرافق) از ۵ /۴۸ درجه عرض البلدبالا است. وعدم غروب شفق ابیض مستطیر(۱۵درجه زیرافق) از ۵ /۵۱ درجه بالا وعدم غروب شفق احمر(۱۲درجه زیرافق) از۵ /۵٤ درجه بالا است. ازین ثابت شد که تا ۵ /۵۱ درجه عرض البلدبالاتفاق وقت عشاء رایابیده میشود بلکه ازین هم پیش تا ۵٤/۵ عرض البلدنیزگنجائش قول فقداروقت عشاء نیست زیراکه تاآنجا شفق احمر در هر موسم غروب میشودوقول مفتی به برای وقت عشاء همین است. قائلین شفق ابیض نیز ظاهر است که درچنین موقع بجای اجازت ترک نمازقول شفق احمررا واجب العمل قرارمیدهند. دربلغاریه (۴۳درجه) عرض البلد شفق ابیض مستطیل (۱۸ درجه زیرافق) نیزدرهرموسم غروب میشود لهذا اگرکدام معاند برای وقت عشاء برغروب شفق ابیض مستطیل مصرباشد پس مطابق نظریه او نیزدربلغاریه درهرموسم وقت عشاء را یابیده میشود.

البته عرض البلد بلغارچونکه از۵٤/۵ درجه زائد است لذا درآنجا در روزهای بزرگ شفق احمر نیزغروب نمیشود وبالاتفاق وقت عشاء مفقود است. رابطه به محل وقوع

بلغارچند عبارات ملاحظه گردد.

قال یاقوت الحموی بلغار بالضم و الغین المعجمة مدینة الصقالبة ضاربة فی الشمال شدیدة البرد لا یکاد الثلج یقلع عن ارضها صیفا ولا شتاء وقل ما یری اهلها ارضا نشفة وبناءهم بالخشب وحده وهو ان یرکبوا عودا فوق عود ویسمرونها باوتاد من خشب ایضا محکمة و الفواکه والخیرات بارضهم لا تنجب و بین اتل مدینة الخزر و بلغار علی طریق المفاوز نحو شهر ویصعد الیها فی نهر اتل نحو شهرین وفی الحدور نحو عشرین یوما و من بلغار الی اول حد الروم نحو عشر مراحل و منها الی کویابه مدینة الروس عشرون یوما و من بلغار الی بشجرد خمس وعشرون مرحلة (ثم قال) واما الشفق الذی قبل المغرب لا یغیب بتة.

(معجم البلدان ج۱، ص۴۸۶)

درین عبارت صراحت است که دربلغارشفق احمرغروب نمیکند، ازین ثابت شدکه عرض البلد بلغاراز۵۴/۵ درجه زیادتراست.

مولانا غیاث الدین رامپوری دربیان اقلیم هفتم میفرمایند: و بلغار شهریست که درین اقلیم در اوائل فصل گرما شفق در آنجا غائب نمیشود که سفیدۂ صبح ظاهر میگردد و کوتاهی روز در بلغار بچهار ساعت و شب ببست ساعت و باز برعکس میشود. (غیاث اللغات بیان هفت اقلیم)

ازین ثابت شدکه دربلغاربزرگترین روز ۲۰ ساعت میباشد. بنده حساب این رانمود پس ثابت شدکه اینقدرطول نهاربر۶۳/۶ درجه عرض البلدمیباشد.

و قال الفاضل الرومی و ابتداء (الاقلیم) السابع حیث النهار به مه ای خمس عشرة ساعة و نصف و ربع و العرض مزیب ای سبع و اربعون درجة و اللثا عشرة دقیقة و فیه بعض بلاد الصقالبة و الروس و بلغار و غیاض و جبال یأوی الیها اتراک کالوحوش و شمال بلاد یأجوج و مأجوج و نهایات مساکن اتراک الشرق (ثم قال) ان فی عرض سح ای ثلاث وستین درجة جزیرة معمورة تسمی تولی اهلها یسکنون الحمامات لشدة البرد فی اوانه و النهار هناک عشرون ساعة. (شرح چغمینی ص۱۹)

درین روز ۲۰ ساعت را در۶۳ درجه عرض البلدگفته شده است مگراین قول تقریبی است، ازتخریج حساب صحیح ثابت شدکه ۶۲/۶ درجه عرض البلد روز بزرگ ۲۰ ساعت میباشد. غرض اینکه ازین عبارات این امرواضح گردیدکه بلغاردراقلیم هفتم است وعرض البلد آن تقریباً ۶۳ درجه است درحالیکه بلغاریه دراقلیم ششم بر۴۳درجه عرض البلد است.

درمنجد نیزبلغار وبلغاریه را جداگانه نوشته است:

شعب تکونت منه دولتان فی اوائل القرون الوسطی احدهما علی بهر اتیل و الاخری علی نهر الطونة.

بلغاریة: دولة فی البلقان عاصمتها صوفیا الخ.

(۸)درمعارف السنن ص۲۸ ج۲ این حقیقت تحریراست که وقت ۱۸ درجه زیرافق صبح کاذب و۱۵ درجه زیرافق صبح صادق میشود، درمیان این هردو فرق سه درجه است که آنرا آفتاب ۱۲ دقیقه طی میکند.

بعدازین بحواله حضرت مولانا انورشاه صاحب قدس سره تحریراست که ابن حجر هیثمی رحمه الله درتحفة المحتاج برآن اینچنین رد فرموده است که صبح گاهی بشتابی میشود وگاهی بتأخیر، حضرات فقهاءرحمهم الله تعالی نیزهمچنین میفرمایند. این قول ابن حجر هیثمی را علامه آلوسی رحمه الله نیزدرروح المعانی نقل فرموده است. انتهی

رابطه به این تحریرمعارف السنن گزارشات قرارذیل اند:

(۱) خود مؤلف فرموده است که بروی باوجود تلاش درروح المعانی این قول علامه هیثمی میسرنشد، برای مزید اطمینان بنده نیزدرروح المعانی تلاش کردمگراینچنین هیچ قولی دستیاب نشد.

(۲) مؤلف میفرمایدکه تحفة المحتاج نزدوی نیست ، او بطرف این مراجعت کرده نمیتواند، بنده تحفةالمحتاج رانیزتلاش کردمگردرآن هم این جزراصم بدست نیامد، البته درآن این عبارت است. **وهو (الصبح الکاذب) ما یبدو مستطیلا و اعلاه اضوأ من باقیه ثم تعقبه ظلمة (تنبیه) فی تحقیق هذا و کونه مستطیلا کلام طویل لاهل الهیئة مبنی علی الحدس المبنی علی قواعد الحکماء الباطلة من عدم الخرق و الالتئام او التی لم یشهد بصحتها، علی انه لا یفی ببیان سبب کون اعلاه اضوأ مع انه ابعد من اسفله عن مستمدة و هو الشمس و لا ببیان سبب انعدامه بالکلیة حتی تعقبه ظلمة کما صرح به الائمة و قدروها بساعة و الظاهر ان مرادهم مطلق الزمن لانها تطول تارة و تقصر اخری الخ.**

(تحفة المحتاج ج۱، ص۴۲۶)

درین ذکردرجات وغیره نیست بلکه سه چیزمذکوراند. کونه مستطیلاً، اعلاه، اضوأ، تعقبه ظلمة، علامه هیثمی رحمه الله ازین امورثلاثه انکارنمی فرمایندبلکه بعدازتسلیم نمودن آنها اهل هیئت که اسباب آنهارا بیان میکنند برایشان رد میفرمایند، وبعدازعبارت مذکوره

ازیک حدیث اسباب امورمذکوره را بیان میفرمایند.

(۳) ازتجربه ثابت شده است که درامالی متأخرین برناقلین اختلاط والتباس غالب است. اهل نظردرفیض الباری به مراجعت کتب محوله تصدیق این راکرده اند. اکنون بحواله مذکوره معارف السنن نیزتصدیق این میشود باین طورکه اولاً حواله روح المعانی وتحفة المحتاج صحیح نیست، ثانیاً در ردالمحتارمنقول "ان التفاوت بین الفجرین الخ _ را بسوی شیخ علی داغستانی منسوب کرده است حالآنکه این قول شیخ خلیل کاملی است.

مقام حضرت مولاناانورشاه صاحب قدس سره ازین بسیاربلنداست که وی چنین حواله غلط ونسبت غلط را بیان فرمایند سپس حواله کدام سخنی راکه داده میشود آن چنین بدیهی البطلان است که علامه هیتمی وحضرت شاه صاحب رحمه الله دامن علامه هیتمی وحضرت شاه صاحب ازین یقیناً پاک است. واین تنها کرشمه اختلاط ناقلین امالی است.

(٤) تعین درجات صبح صادق وصبح کاذب ازطرف اهل هیئت منافی تقدم وتأخرنیست زیراکه ازین درجات درجات ارتفاع مراد اند، چونکه درموسم های مختلف وعلائق مختلف مدارآفتاب برحالات مختلف میباشد لذا درطی نمودن درجات متعین دائرة الارتفاع زمانه مختلف درکاراست، درخود معارف السنن بحواله احیاء العلوم وشرح آن اتحاد نظیرآن اینچنین منقول است. ان بعض المنازل تطلع معترضة منحرفة فیقصر زمان طلوعها وبعضها منتصبة فیطول زمان طلوعها ویختلف ذلک فی البلاد باختلاف الاقالیم اختلافا یطول ذکره

(معارف السنن ج۲،ص۲۹)

نظیردیگرآن اینست که برای وقت عصرتعین مثلین است، معهذا درین تقدم وتأخر میباشد.

آیا جبال علم مانند علامه هیتمی وحضرت شاه صاحب رحمه الله ازادراک مفهوم واضح تعین درجات اهل هیئت هم قاصربودند؟ آیا اینقدرسخن بزرگ هم درخیال ایشان نیامدکه درتعین درجات وتقدم وتأخرصبح منافات نیست. اولئک مبرؤن مما یقولون .

(۵) اگراین اعجبه بلکه اضحوا را تلسیم هم کرده شودکه تعین درجات منافی تقدم وتأخرصبح نیست پس سوال اینست که نقشه سابقه اوقات نمازنیزبرحساب تعین درجات مبنی اند، پس آنرا چگونه صحیح تسلیم کرده شود؟

رجوع حضرت مفتي محمدشفيع ومولانا محمد يوسف بنوري

بنده بادرنظرداشت نزاکت مسئله بجای اشاعت انفرادی آن این را به مجلس تحقیق دار العلوم مدرسه عربیه نیوتاؤن ودارالافتاء والارشاد پیش کردم که به سرپرستی استاد محترم مفتی محمدشفیع صاحب ومولانا محمدیوسف صاحب رحمه الله برای تنقیح وتحقیق مسائل حاضره قایم کرده شده بودند، بعدازفیصله متفقه سرپرستان وارکان مجلس این مسئله را در جلو عوام تقدیم کرده شد وبه امضای همه ایشان شایع گردید. به سرکردگی حضرت مفتی صاحب تاسه روز مشاهدات شد، رویداد آنرا مفتی صاحب خود بقلم خود نوشت درآن سه بار این تصریح را فرمودکه برین مشاهدات اتفاق تمام شرکاء بوده بنابرین مشاهدات ذاتی حضرت مفتی صاحب درتأییداین بعضی فتوی نیزتحریرفرمود سپس مجلس تحقیق دوباره بالاتفاق توثیق فیصله سابق خودرا نمودند، تفصیل این جمله اموریش گذشته اند بعدازتمام این سرگذشت حضرت مفتی صاحب ومولانابنوری صاحب رحمه الله ازین تحقیق رجوع فرمودند. باوجود محبت وعظمت اکابردرقلب ووقعت مقام بلند علمی وعملی ایشان بادرنظرداشت دلائل درمسائل شرعیه ازایشان اختلاف رأی واجب است لذا رابطه به رجوع این دوبزرگان برپیش کردن چند امور مجبورم.

(۱)چون این مسئله را من ابتداءً درمجلس تحقیق پیش کرده بودم وبرتحریک من فیصله مشاهدات ومجلس تحقیق میشد پس مقتضی آن این بودکه اگرکدام انکشاف جدیدشده بود پس ازآن مرا اگاه کرده میشد وبرآن جهت غوراجتماعی مرا مشترک کرده میشد مگرچنین کرده نشدبلکه بنابردریافت من نیزجهت رجوع ازفیصله های سابق گفته نشد.

(۲) حقیقت اینست که یک فطین فثین درتحریرمن بحواله یک کتاب انگریزی بیان زودیکل لائت رادید پس این کتاب را به آن اکابرین نشان داده برباورکنانیدن این کامیاب گردید که زودیکل لائت صبح کاذب است، حالآنکه من بسیارپیش بدلائل ثابت کرده بودم که زودیکل لائت باصبح کاذب هیچ تعلق ندارد، غالباً این تحریرمن ازنظرآن اکابرین گذشته باشد مفصل بحث این تحت عنوان "۳اسباب غلط فهمی درمشاهده" شماره اول گذشته است.

(۳) تحریرهردوحضرات بالکل مجمل بلکه مبهم است، درآنها نه بسوی جواب کدام دلیل من اشاره است ونه درتائید خودکدام دلیل است، درتحریرهردوبزرگان ذکرکدام انکشاف

جدید است همان زودیکل لائت است که درحقیقت آن من بسیارپیش نوشته بودم.

(٤) ازفیصله مبنی بردلائل رجوع ممکن است مگررجوع ازمشاهدات متفقه عینی سه روزه علماء چه معنی؟

(۵) ازاختلاف بلا دلیل آن حضرات این مسئله متفقه را درفهرست مسائل اختلافی آوردن هیچ جوازندار د زیراکه بر۱۸ درجه زیرافق صبح صادق در دنیا تا امروز هیچ فردی هم قائل نشده است. انکارازچنین حقیقت متفق علیه را اختلاف گفته نمیشودبلکه این را خلاف بلا دلیل میگویند. اکنون دلائل آن حضرات را ملاحظه فرمائید.

تحریرحضرت مفتی محمدشفیع صاحب رحمه الله

درسنه ۱۳۶۸ هجری و۱۹۴۸ ء چون احقردرکراچی پاکستان آمده مقیم شدپس درعام مساجد وغیره آنجا رابطه به اوقات یک جنتری طبع کرده حضرت حاجی وجیه الدین صاحب مهاجرمدنی رحمه الله را آویزان دیدم وازبسیارحضرات قابل اعتمام معلوم کرده شد وایشان طلوع وغروب این جنتری را برمقامات مختلف درزمانه های مختلف صحیح یابیدم، بر خودم نیزچون گاهی موقع سراغ میسرشد پس طلوع وغروب آنرا صحیح یابیدم لذا در معامله دیگراوقات نیزبرهمان اعتمادکرده شد.

چندسال قبل ازامروز بحساب خود بعضی اهل علم چیزی تحقیق نموده این را قرار دادند که درین جنتری کدام وقتیکه برای صبح صادق داده شده است درحقیقت آن ازصبح کاذب است وبرین چیزی اقوال جدیدوقدیم اهل فن را نیزپیش کردند، چونکه این احتمال غالب بود که اهل فن جدید درصبح کاذب وصبح صادق فرق نکرده کاذب را صبح گفته باشند لذا برمن نیزدرمعامله صبح صادق تردد آمد. بنابرین درهررمضان بلنقشه اوقات شایع نمودن این تنبیه را شروع کردکه غذای سحری را بروقت تقدیم جنتری ختم کرده شود مگرنمازصبح را بعدازانتظار۱۵ یا ۲۰ دقیقه گزارده شود.

درسال جاری جهت بحث وتمحیص بابعضی حضرات اهل فن ومراجعت به کتب جدید فلکیات این ثابت شدکه ماهرین فلکیات جدید خود صبح کاذب را علیحده نموده بیان کردند وآن درحقیقت قسمت شب است بعدازآن که صبح صادق میباشد این را آنان صبح گفته اند. ازین تحقیق وبحث جدید ترددمن رفع شدومن اوقات جنتری قدیم را

باعتبارحسابی صحیح میدانم، البته این حسابات خود یقینی نمیباشند، درمعامله نماز، روزه پهلوی احتیاط را اختیارکرده شود. والله سبحانه وتعالی اعلم.

بنده محمدشفیع عفاالله عنه
٢٤ / ذی الحجه سنه ١٣٩٣ھ

تحریرمولانا محمدیوسف صاحب بنوري رحمه الله

ازچند مدت درکراچی وچندشهردیگررابطه به نمازفجروسحری نقشه های مختلف پیش رویم آمد بنابرآن عوام درپریشانی خاص مبتلاءگردیدندکه برکدام یک عمل کنند وکدام را صحیح پندارند، درین قوت چونکه موقع تحقیق کامل میسرنشده بود لذا احتیاطاً این فتوی را داده شد که برای نمازبرآن نقشه های عمل کرده شودکه درآنها تابعدازوقت صبح صادق است ووقت انتهای سحری را ازآنها گرفته شودکه درآنها وقت پیش ختم میشود، لیکن بعداً به کوشش بعضی مخلصین کدام معلومات که حاصل شده است ازآنها این سخن به پایه تحقیق رسیده است که درتمام نقشه ها همان نقشه سابق کراچی که آنرا مرحوم حضرت حاجی وجیه الدین صاحب بهادر مرتب کرده چاپ کرده بود آن بالکل صحیح است، آنجا دل هرکه خواهد نمازرا بتأخیربگذارد تاکه براویقین حاصل شودکه وقت فرا رسیده است پس دیگرهم بهتراست، درسخن دین حاجت به ضدنیست سخنیکه صحیح باشدآنرا قبول کردن وازسخن غلط رجوع کردن عین دین است.

الله تعالی همه را بردانش صحیح وعمل صحیح توفیق عطافرماید.آمین
محمدیوسف بنوری ٢ / رمضان المبارک سنه ١٣٩٣ھ

قائل اوّل

احمد رضاخان صاحب بریلوی دررساله خود"درءالقبح عن درک وقت الصبح مینویسد" این آن علم است که براکثرهیئت دانان مخفی ماند، سخنان رجماً بالغیب پروازداده شد، وقت صبح کاذب درانحطاطِ شمس مختلف گردید، کسی ١٧ درجه گفت وکسی ١٩ درجه ومشهور ١٨ درجه است، وبرین شرح چغمنی مشی کرد وبرای صبح صادق بعضی ١٥ درجه گفتند، این راعلامه برجندی درحاشیه چغمنی بلفظ قد قیل نقل ومقررکرد وهمین علامه

خلیل کاملی رافریب دادکه درهردوصبح تنها سه درجه فاصله معرفی نمود، آنرا در ردالمحتار نقل کردومعتمد گذاشت حالآنکه این همه هوسات بی معنی اند.

(فتوی رضویه ص۶۴۶ ج۴)

تمام ماهرین فلکیات وفقهاء کرام مانند وشامی وبرجندی را خطاکاربلکه شکارهوسات بی معنی ودرتحریرمسائل شرعیه غفلت شعارومجرم پروازدهنده سخنان رجماً بالغیب قرارداده تحقیق خودراپیش میفرمایندکه ۱۸ درجه زیرافق وقت صبح صادق است. ازین ثابت شده از ایشان پیش هیچ یکی قائل این نگذشته.

اعتراف حقیقت

ترجمان خصوصی احمدرضاخان صاحب امجدعلی صاحب رضوی باصدرالشریعه ثانیه ملقب اند دربهارشریعت ص۱۳ این حقیقت را می نویسند "درمیان صبح صادق وصبح کاذب هیچ فصل نمیباشد بلکه هردومتصل اند. نیزاینکه صبح صادق برافق شمالاً جنوباً منتشر میشود بعداز تسلیم نمودن این حقیقت فیصله بسیارسهل است، هرشخصی چون بخواهد و هرجای بخواهد بروقت نقشه های سابقه مشاهده نموده فیصله کرده میتواندکه درین وقت روشنی برافق شمالاً جنوباً منتشرنشده است بلکه ازافق بالامستطیل است، نیزقبل ازین روشنی متصل هیچگونه روشنی هرگزدرنظرنیامدکه آنراصبح کاذب گفته شود،علاوه از مشاهدات مسلسل ماهرین فلکیات قدیمه وجدیده برین اجماع دارندکه قبل ازین هیچ روشنی ازقسم متصل نمیباشد.

نقشه اوقات نماز
تا۶۰ عرض البلد شمالي وجنوبي

هدایات :

(۱) برای وقت اشراق ازافق آفتاب اُرتفاع ۱/٤ درجه گرفته شده است واین معیاررا بعداز مشاهدات متعین کرده شده است.

(۲) درنقشه برای عصروعشاء دو وقت داده شده است. ازعصرشماره اول وازعشاء شماره یک وقت غروب شدن شفق سرخ مراد است، بعدازمثل اول گزاردن نمازعصروبرغروب شدن شفق سرخ گزاردن نمازعشاء جائزاست مگراحتیاط درین است که نمازعصررا بعداز مثل ثانی گزارده شود وعشاء را بعدازغروب شدن شفق سفید مستطیر.

(۳) درکدام مقاماتیکه شفق ابیض مستطیرغروب نمیشودیعنی آفتاب ازافق ۱۵ درجه پائین نمیرود درآنجابعدازنصف شب وقت فجرآغاز میشود لذا درنقشه درآن مقانات صفرساعت وصفردقیقه نوشته است، دروقت نصف النهار به جمع کردن ۱۲ ساعت وقت فجرمی برآید.

(٤) زیرهرتاریخ یک عدد مثبت یا منفی تحریراست، درآنها عددمثبت را وقت نقشه جمع ومنفی را تفریق کنید، نیزعدد مثبت را با ۱۲ جمع ومنفی را از۱۲ تفریق کنید وقت نصف النهارمی برآید، لذا درنقشه برای نصف النهارخانه مستقل ساخته گذاشته نشد. ازنصف النهار احتیاطاً تاپنج دقیقه قبل وپنج دقیقه بعد نمازگزارده نشود.

(۵) دربعضی خانه ها دوتاریخ نوشته شده اند، وقت نوشته شده در پیش روی آنها وقت درمیان آن هردو تاریخ است، برای کشیدن وقت صحیح هرتاریخ مطابق فرق ازوقت تاریخ گذشته یا آینده حساب نمائید.

(۶) برعرض زائد از ٤۰ درجه عرض البلد اوقات بشتابی تبدیل میشوند لهذا دروقت غروب هرتاریخ ودرعشاء تا تاریخ آینده حساب نصف فرق وقت راکرده میشود ودروقت فجر وطلوع تاریخ گذشته نصف حساب فرق وقت را شمرده میشود مثلاً بر ۶۰ درجه عرض شمالی وقت فجر ۱۶/ اگست درنقشه یک ساعت و۱۱ دقیقه داده است، و۱۳/ اگست صفرساعت و٤۰ دقیقه تقریباً ۱۰ دقیقه روزانهِ فرق آمد. نصف آن را (۵ دقیقه) ازیک

ساعت و۱۵ دقیقه کم میکنم، همچنان وقت عشاء ۱۶/ اگست را ۱۰ ساعت و٤۹ دقیقه نوشته است و۱۹ / اگست را ۱۰ ساعت و۲۸ دقیقه، هفت دقیقه روزانه فرق آمد نصف آن (٤دقیقه) ازده ساعت و٤۹ دقیقه کم میکنیم.

(۷) درپاکستان مشرقی ۹۰ درجه ودرپاکستان مغربی ۷۵ درجه وقت طول البلد رائج است لهذا میخواهید تاریخ وقت هرشهری را بکشید ازطول البلد آن ۰ یا ۷۵ فرق کشید، چهاردقیقه فی درجه حساب نمائید، پس اگرطول آن شهر از۹۰ یا ۷۵ درجه کم باشد پس وقت مذکوره را دروقت نقشه جمع کنید واغگرطول شهرزیادترازآن باشد پس همانقدروقت راازوقت نقشه کم کنید. مثلاً طول کراچی۶۷ درجه است لهذا ۷۵ – ۶۷ = ۸×٤ =۳۲ دقیقه، دروقت نقشه جمع کنید، در دیگرکشورها وقت معیاری برچقدرطول البلد مبنی است؟ تفصیل آنرا در اختتام نقشه ملاحظه نمائید.

(۸) کدام عرض البلدکه درنقشه داده شده است درمیان آنها قاعده معلوم نمودن اوقات عرض اینست که اگروقت درمیانی دوعرض البلد ۳۲ دقیقه یا کم ازآن باشد پس اوسط وقت را بکشید، چونکه دراوقات درمیانی تا۳۰ عرض البلد از۳۲ دقیقه زیاد فرق نمیباشد لذا درآنها کشیدن اوسط کافی است.

مثال : درکراچی(۲۵ عرض البلد) ۲۰ / دسمبروقت صبح صادق اینچنین می برآید عرض ۲۰=۵ ساعت و۲۷ دقیقه، عرض ۳۰ =۵ ساعت و٤۳ دقیقه(اوسط =۵ ساعت ۳۵دقیقه) (فرق نصف النهار=۲ دقیقه) +(فرق طول البلد =۳۲ دقیقه) = ۶ ساعت و۵ دقیقه، وقت صحیح ۶ ساعت ٤ دقیقه است به گرفتن اوسط تنها یک دقیقه فرق آمدکه معمولی است.

درجاهانیکه از۳۲ دقیقه زیاد فرق باشد، پس ازجدول قرارذیل کارگرفته شود.

بتیس منٹ سے زیادہ فرق ہو تو مندرجہ ذیل جدول سے کام لیں۔

فرق عرض البلد ۵°	فرق عرض البلد ۲°	فرق وقت منٹ ۳۵	منٹ ۴۰	منٹ ۴۵	منٹ ۵۰	منٹ ۵۵	منٹ ۶۰	منٹ ۶۵	منٹ ۷۰	منٹ ۷۵	منٹ ۸۰
۱۵-۰۰	۶-۰۰	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۳۰-۰۰	۱۲-۰۰	۳	۳	۳	۴	۴	۵	۵	۵	۵	۵
۴۵-۰۰	۱۸-۰۰	۴	۵	۵	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۰۰-۱	۲۴-۰۰	۶	۷	۷	۸	۹	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۱۵-۱	۳۰-۰۰	۸	۹	۹	۱۰	۱۱	۱۳	۱۳	۱۳	۱۲	۱۳
۳۰-۱	۳۶-۰۰	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۳	۱۵	۱۵	۱۶	۱۶
۴۵-۱	۴۲-۰۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۶	۱۷	۱۸	۱۸	۱۹	۱۹
۰۰-۲	۴۸-۰۰	۱۳	۱۴	۱۵	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳
۱۵-۲	۵۴-۰۰	۱۵	۱۶	۱۸	۱۹	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
۳۰-۲	۰۰-۱	۱۶	۱۸	۲۰	۲۲	۲۳	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹
۴۵-۲	۶-۱	۱۸	۲۰	۲۲	۲۴	۲۶	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲
۰۰-۳	۱۲-۱	۲۰	۲۲	۲۴	۲۶	۲۹	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۶
۱۵-۳	۱۸-۱	۲۲	۲۴	۲۶	۲۹	۳۱	۳۳	۳۶	۳۷	۳۸	۴۰
۳۰-۳	۲۴-۱	۲۳	۲۶	۲۹	۳۱	۳۴	۳۷	۳۹	۴۱	۴۲	۴۴
۴۵-۳	۳۰-۱	۲۵	۲۸	۳۱	۳۴	۳۷	۴۰	۴۳	۴۴	۴۶	۴۸
۰۰-۴	۳۶-۱	۲۷	۳۰	۳۳	۳۷	۴۱	۴۴	۴۷	۴۸	۵۱	۵۳
۱۵-۴	۴۲-۱	۲۹	۳۳	۳۶	۴۰	۴۴	۴۸	۵۱	۵۳	۵۶	۵۸
۳۰-۴	۴۸-۱	۳۱	۳۵	۳۹	۴۳	۴۷	۵۲	۵۵	۵۸	۶۱	۶۴
۴۵-۴	۵۴-۱	۳۳	۳۸	۴۲	۴۷	۵۱	۵۶	۶۰	۶۴	۶۸	۷۲
۰۰-۵	۰۰-۲	۳۵	۴۰	۴۵	۵۰	۵۵	۶۰	۶۵	۷۰	۷۵	۸۰

توضیح :

آن عرض البلدکه درنقشه آینده به فرق ۵ دقیقه نوشته شده است یعنی ۳۰ تا ۵۰ درآنها در اوقات ۳۵ دقیقه فرق باشد پس ازعرض درمیانی در۱۵ دقیقه یک دقیقه فرق می آید، وآن عرض البلدکه به فرق ۲ درجه نوشته شده است یعنی ۵۰ تا۶۰ درآنها در اوقات ۲ تفاوت ۳۵ دقیقه باشد پس درعرض درمیانی در۶ دقیقه یک دقیقه فرق می برآید.

تنبیه : دراوقات احتیاط دو سه دقیقه لازم است، خصوصاً برعرض زائد از۴۵ عرض البلد زیادتر ضرورت احتیاط است.

عرض شمالی: دسمبر ۲۰، ۲۳ — (-۲، -۱) — میل ۲۳°-۲۳-۲۶
عرض جنوبی: جون ۱۹، ۲۳ — (+۱، +۲)

درجہ	فجر گھنٹہ	فجر منٹ	طلوع گھنٹہ	طلوع منٹ	اشراق گھنٹہ	اشراق منٹ	عصر(۱) گھنٹہ	عصر(۱) منٹ	عصر(۲) گھنٹہ	عصر(۲) منٹ	غروب گھنٹہ	غروب منٹ	عشاء(۱) گھنٹہ	عشاء(۱) منٹ	عشاء(۲) گھنٹہ	عشاء(۲) منٹ
۰	۴	۵۵	۵	۵۷	۶	۶	۳	۲۶	۴	۲۲	۶	۳	۶	۵۰	۷	۵
۱۰	۵	۱۲	۶	۱۴	۶	۲۴	۳	۱۸	۴	۹	۵	۴۶	۶	۳۵	۶	۴۸
۲۰	۵	۲۷	۶	۳۳	۶	۴۳	۳	۶	۳	۵۲	۵	۲۷	۶	۱۹	۶	۳۳
۳۰	۵	۴۳	۶	۵۳	۷	۵	۲	۴۸	۳	۳۰	۵	۶	۶	۳	۶	۱۷
۳۵	۵	۵۱	۷	۶	۷	۱۹	۲	۳۶	۳	۱۶	۴	۵۴	۵	۵۴	۶	۹
۴۰	۵	۵۹	۷	۲۰	۷	۳۴	۲	۲۲	۲	۵۹	۴	۴۰	۵	۴۴	۶	۱
۴۵	۶	۸	۷	۳۷	۷	۵۲	۲	۵	۲	۴۰	۴	۲۳	۵	۳۴	۵	۵۲
۵۰	۶	۱۸	۷	۵۸	۸	۱۶	۱	۴۵	۲	۱۷	۴	۲	۵	۲۲	۵	۴۲
۵۲	۶	۲۲	۸	۸	۸	۲۷	۱	۳۶	۲	۶	۳	۵۲	۵	۱۷	۵	۳۸
۵۴	۶	۲۷	۸	۱۹	۸	۴۰	۱	۲۶	۱	۵۴	۳	۴۱	۵	۱۱	۵	۳۳
۵۶	۶	۳۲	۸	۳۲	۸	۵۵	۱	۱۵	۱	۴۱	۳	۲۸	۵	۵	۵	۲۸
۵۸	۶	۳۷	۸	۴۷	۹	۱۲	۱	۳	۱	۲۶	۳	۱۳	۴	۵۸	۵	۲۳
۶۰	۶	۴۳	۹	۳	۹	۳۳	۰	۵۰	۱	۸	۲	۵۶	۴	۵۱	۵	۱۷

عرض شمالی: ۱۷، ۲۵ — (-۴، ۲۶، +۱) — میل ۲۳°-۲۳-۲۴
عرض جنوبی: ۱۶، ۲۵ — (۲۶، +۱، +۳)

درجہ	فجر گھنٹہ	فجر منٹ	طلوع گھنٹہ	طلوع منٹ	اشراق گھنٹہ	اشراق منٹ	عصر(۱) گھنٹہ	عصر(۱) منٹ	عصر(۲) گھنٹہ	عصر(۲) منٹ	غروب گھنٹہ	غروب منٹ	عشاء(۱) گھنٹہ	عشاء(۱) منٹ	عشاء(۲) گھنٹہ	عشاء(۲) منٹ
۰	۴	۵۵	۵	۵۶	۶	۶	۳	۲۶	۴	۲۲	۶	۴	۶	۵۲	۷	۵
۱۰	۵	۱۳	۶	۱۳	۶	۲۴	۳	۱۸	۴	۹	۵	۴۷	۶	۳۵	۶	۴۸
۲۰	۵	۲۷	۶	۳۲	۶	۴۳	۳	۶	۳	۵۲	۵	۲۸	۶	۱۹	۶	۳۳
۳۰	۵	۴۲	۶	۵۳	۷	۵	۲	۴۸	۳	۳۰	۵	۷	۶	۳	۶	۱۸
۳۵	۵	۵۱	۷	۶	۷	۱۸	۲	۳۶	۳	۱۶	۴	۵۴	۵	۵۴	۶	۹
۴۰	۵	۵۹	۷	۲۰	۷	۳۳	۲	۲۲	۳	۰	۴	۴۰	۵	۴۵	۶	۱
۴۵	۶	۸	۷	۳۶	۷	۵۲	۲	۵	۲	۴۱	۴	۲۴	۵	۳۴	۵	۵۲
۵۰	۶	۱۷	۷	۵۷	۸	۱۵	۱	۴۶	۲	۱۷	۴	۳	۵	۲۳	۵	۴۳
۵۲	۶	۲۲	۸	۷	۸	۲۶	۱	۳۶	۲	۶	۳	۵۳	۵	۱۷	۵	۳۸
۵۴	۶	۲۶	۸	۱۸	۸	۳۹	۱	۲۶	۱	۵۴	۳	۴۲	۵	۱۲	۵	۳۳
۵۶	۶	۳۱	۸	۳۱	۸	۵۴	۱	۱۶	۱	۴۱	۳	۲۹	۵	۵	۵	۲۹
۵۸	۶	۳۹	۸	۴۵	۹	۱۲	۱	۴	۱	۲۷	۳	۱۵	۴	۵۹	۵	۲۴
۶۰	۶	۴۳	۹	۳	۹	۳۳	۰	۵۱	۱	۱۰	۲	۵۷	۴	۵۱	۵	۱۷

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
دسمبر	دسمبر	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جون	جون
۱۴	۲۸	فجر	۳	۵۵	۵	۱۱	۵	۲۷	۵	۴۲	۵	۵۰	۵	۵۸	۶	۷	۶	۱۶	۶	۲۱	۶	۲۶	۶	۳۱	۶	۳۶	۶	۴۲	۱۳	۲۸
	۲۹	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۴	۶	۳۲	۶	۵۳	۷	۵	۷	۲۰	۷	۳۶	۷	۵۷	۸	۷	۸	۱۸	۸	۳۰	۸	۴۵	۹	۳		۲۹
-۵	+۲	اشراق	۶	۶	۶	۲۲	۶	۴۳	۷	۵	۷	۱۸	۷	۳۳	۷	۵۱	۸	۱۳	۸	۲۵	۸	۳۸	۸	۵۳	۹	۱۰	۹	۳۱		+۳
میل ۲۳°-۱۴'		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۱۹	۳	۶	۲	۴۸	۲	۳۶	۲	۲۳	۲	۶	۱	۴۶	۱	۳۶	۱	۲۷	۱	۱۴	۱	۵	۰	۵۲		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۹	۳	۵۳	۳	۳۰	۳	۱۶	۳	۰	۲	۴۱	۲	۱۸	۲	۷	۱	۵۵	۱	۴۲	۱	۲۸	۱	۱۱		
		غروب	۶	۳	۵	۲۶	۵	۲۸	۵	۷	۴	۵۵	۴	۴۰	۴	۲۲	۴	۳	۳	۵۳	۳	۴۲	۳	۳۰	۳	۱۵	۲	۵۸		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۶	۶	۱۹	۶	۳	۵	۵۳	۵	۴۵	۵	۳۵	۵	۲۳	۵	۱۸	۵	۱۳	۵	۶	۵	۰	۴	۵۲		
		عشاء(۲)	۷	۵	۶	۴۹	۶	۳۳	۶	۱۸	۶	۱۰	۶	۲	۵	۵۳	۵	۴۳	۵	۳۹	۵	۳۴	۵	۲۹	۵	۲۲	۵	۱۸		
دسمبر	جنوری																												جون	جولائی
۱۱	۱	فجر	۳	۵۵	۵	۱۱	۵	۲۷	۵	۴۲	۵	۴۹	۵	۵۸	۶	۶	۶	۱۶	۶	۲۰	۶	۲۵	۶	۲۹	۶	۳۴	۶	۴۰	۱۰	۲
-۶	+۳	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۳	۶	۳۱	۶	۵۲	۷	۴	۷	۱۸	۷	۳۵	۷	۵۵	۸	۵	۸	۱۵	۸	۲۸	۸	۴۲	۸	۵۹	-۱	+۳
	۲	اشراق	۶	۶	۶	۲۲	۶	۴۲	۷	۴	۷	۱۷	۷	۳۲	۷	۵۰	۸	۱۳	۸	۲۳	۸	۳۶	۸	۵۱	۹	۸	۹	۲۹		
	+۲	عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۱۹	۳	۷	۲	۴۹	۲	۳۷	۲	۲۳	۲	۷	۱	۴۷	۱	۳۸	۱	۲۸	۱	۱۸	۱	۶	۰	۵۳		
میل ۲۳°-۲'		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۹	۳	۵۳	۳	۳۰	۳	۱۷	۳	۱	۲	۴۲	۲	۱۹	۲	۹	۱	۵۷	۱	۴۴	۱	۳۰	۱	۱۳		
		غروب	۶	۴	۵	۴۷	۵	۲۹	۵	۸	۴	۵۶	۴	۴۲	۴	۲۵	۴	۵	۳	۵۵	۳	۴۵	۳	۳۲	۳	۱۸	۳	۱		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۶	۶	۲۰	۶	۴	۵	۵۵	۵	۴۶	۵	۳۶	۵	۲۳	۵	۱۹	۵	۱۳	۵	۸	۵	۱	۴	۵۴		
		عشاء(۲)	۷	۰	۶	۴۹	۶	۳۳	۶	۱۸	۶	۱۱	۶	۲	۵	۵۴	۵	۴۳	۵	۴۰	۵	۳۵	۵	۳۱	۵	۲۶	۵	۲۰		

عرض شمالی		درجه	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۳		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
دسمبر	جنوری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جون	جولائی
۸	۴	فجر	۴	۵۵	۵	۱۱	۵	۲۶	۵	۳۱	۵	۳۹	۵	۵۷	۶	۵	۶	۱۵	۶	۱۹	۶	۲۳	۶	۲۸	۶	۳۳	۶	۳۸	۷	۵
-۸	۵	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۳	۶	۳۱	۶	۵۲	۷	۴	۷	۱۷	۷	۳۳	۷	۵۴	۸	۳	۸	۱۴	۸	۳۶	۸	۴۰	۸	۵۶	۶ -۱	+۴
میل ۲۳-۴۵	+۵	اشراق	۶	۶	۶	۲۳	۶	۴۲	۷	۳	۷	۱۶	۷	۳۱	۷	۴۹	۸	۱۱	۸	۲۳	۸	۳۴	۸	۴۸	۹	۵	۹	۲۵		
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۱۹	۳	۷	۲	۴۹	۲	۳۸	۲	۲۳	۲	۸	۱	۴۹	۱	۴۰	۱	۳۰	۱	۲۰	۱	۸	۰	۵۵		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۹	۳	۵۳	۳	۳۱	۳	۱۸	۳	۲	۲	۴۳	۲	۲۱	۲	۱۱	۱	۵۹	۱	۴۶	۱	۳۲	۱	۱۶		
		غروب	۶	۴	۵	۴۷	۵	۲۹	۵	۸	۴	۵۶	۴	۴۳	۴	۲۶	۴	۶	۳	۵۷	۳	۴۶	۳	۳۳	۳	۲۰	۳	۴		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۶	۶	۲۰	۶	۲	۵	۵۶	۵	۴۷	۵	۳۷	۵	۲۶	۵	۲۱	۵	۱۵	۵	۹	۵	۳	۴	۵۶		
		عشاء(۲)	۷	۵	۶	۴۹	۶	۳۳	۶	۱۹	۶	۱۱	۶	۳	۵	۵۵	۵	۴۵	۵	۴۱	۵	۳۷	۵	۳۲	۵	۲۷	۵	۲۳		
۵	۷	فجر	۴	۵۵	۵	۱۱	۵	۲۶	۵	۴۰	۵	۴۸	۵	۵۵	۶	۴	۶	۱۳	۶	۱۷	۶	۲۱	۶	۲۵	۶	۳۰	۶	۳۶	۴	۸
-۹	۸ +۳	طلوع	۵	۵۷	۶	۱۳	۶	۳۱	۶	۵۱	۷	۳	۷	۱۶	۷	۳۳	۷	۵۲	۸	۱	۸	۱۱	۸	۳۳	۸	۴۷	۸	۵۲	۳ -۲	+۵
میل ۲۳-۴۵		اشراق	۶	۶	۶	۲۳	۶	۴۱	۷	۲	۷	۱۵	۷	۳۰	۷	۴۷	۸	۹	۸	۱۹	۸	۳۱	۸	۴۵	۹	۱	۹	۲۱		
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۱۹	۳	۷	۲	۵۰	۲	۳۹	۲	۲۵	۲	۹	۱	۵۰	۱	۴۲	۱	۳۲	۱	۲۲	۱	۱۰	۰	۵۸		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۰	۳	۵۴	۳	۳۲	۳	۱۹	۳	۴	۲	۴۵	۲	۲۳	۲	۱۳	۲	۱	۱	۴۹	۱	۳۵	۱	۲۰		
		غروب	۶	۳	۵	۴۷	۵	۲۹	۵	۰۹	۴	۵۷	۴	۴۴	۴	۲۸	۴	۸	۳	۵۹	۳	۴۹	۳	۳۷	۳	۲۳	۳	۷		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۶	۶	۲۰	۶	۵	۵	۵۶	۵	۴۸	۵	۳۸	۵	۲۷	۵	۲۲	۵	۱۷	۵	۱۲	۵	۵	۴	۵۹		
		عشاء(۲)	۷	۵	۶	۴۹	۶	۳۴	۶	۲۰	۶	۱۲	۶	۵	۵	۵۶	۵	۴۷	۵	۴۳	۵	۳۹	۵	۳۵	۵	۳۰	۵	۲۴		

صبح صادق ——— ۳۲

عرض شمالی	درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی
دسمبر جنوری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جون جولائی
۲ ۱۰	فجر	۴	۵۵	۵	۱۱	۵	۲۶	۵	۴۰	۵	۴۷	۵	۵۳	۶	۲	۶	۱۱	۶	۱۵	۶	۱۹	۶	۲۳	۶	۲۸	۶	۳۳	۱ ۱۱
-۱۰ +۷	طلوع	۵	۵۷	۶	۱۳	۶	۳۰	۶	۵۰	۷	۳	۷	۱۵	۷	۳۰	۷	۴۹	۷	۵۸	۸	۸	۸	۲۰	۸	۳۳	۸	۴۸	+۵
میل ۲۲-۲۲-۱	اشراق	۶	۶	۶	۲۲	۶	۴۰	۷	۱	۷	۱۳	۷	۲۸	۷	۴۵	۸	۶	۸	۱۹	۸	۲۸	۸	۴۱	۸	۵۷	۹	۱۶	مئی ۱۲ ۳۱ +۶
	عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۱۹	۳	۸	۲	۵۱	۲	۴۰	۲	۲۷	۲	۱۱	۱	۵۲	۱	۴۳	۱	۳۳	۱	۲۳	۱	۱۳	۱	۱	-۲
	عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۰	۳	۵۴	۳	۳۳	۳	۲۱	۳	۵	۲	۴۷	۲	۲۵	۲	۱۵	۲	۴	۱	۵۲	۱	۳۸	۱	۲۳	
	غروب	۶	۳	۵	۴۷	۵	۳۰	۵	۱۰	۴	۵۸	۴	۴۵	۴	۳۰	۴	۱۱	۴	۲	۳	۵۲	۳	۴۰	۳	۲۷	۳	۱۳	
	عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۶	۶	۲۱	۶	۶	۵	۵۸	۵	۴۹	۵	۴۰	۵	۲۹	۵	۲۵	۵	۲۰	۵	۱۳	۵	۸	۵	۲	
	عشاء(۲)	۷	۵	۶	۴۹	۶	۳۴	۶	۲۰	۶	۱۳	۶	۶	۵	۵۸	۵	۴۹	۵	۴۵	۵	۴۱	۵	۳۷	۵	۳۲	۵	۲۷	
نومبر جنوری	فجر	۴	۵۶	۵	۱۱	۵	۲۵	۵	۳۹	۵	۴۵	۵	۵۳	۶	۰	۶	۹	۶	۱۳	۶	۱۶	۶	۲۰	۶	۲۵	۶	۲۹	۲۸ ۱۴
۲۹ ۱۳	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۲	۶	۲۹	۶	۴۸	۶	۵۹	۷	۱۳	۷	۲۷	۷	۴۶	۷	۵۴	۸	۴	۸	۱۵	۸	۲۸	۸	۴۳	۱۵
-۱۲ +۸	اشراق	۶	۶	۶	۲۲	۶	۴۰	۷	۰	۷	۱۲	۷	۲۶	۷	۴۲	۸	۳	۸	۱۳	۸	۲۴	۸	۳۷	۸	۵۳	۹	۱۰	-۳ +۶
میل ۲۱-۳۲-۳۴	عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۱۹	۳	۹	۲	۵۲	۲	۴۱	۲	۲۸	۲	۱۳	۱	۵۵	۱	۴۶	۱	۳۷	۱	۲۰	۱	۱۶	۱	۴	
	عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۰	۳	۵۵	۳	۳۵	۳	۲۳	۳	۷	۲	۵۰	۲	۲۸	۲	۱۸	۲	۷	۱	۵۵	۱	۴۲	۱	۲۷	
	غروب	۶	۴	۵	۴۸	۵	۳۱	۵	۱۲	۵	۱	۴	۴۸	۴	۳۳	۴	۱۴	۴	۶	۳	۵۶	۳	۴۵	۳	۳۲	۳	۱۷	
	عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۶	۶	۲۲	۶	۷	۵	۵۹	۵	۵۱	۵	۴۲	۵	۳۲	۵	۲۷	۵	۲۲	۵	۱۷	۵	۱۲	۵	۵	
	عشاء(۲)	۷	۴	۶	۴۹	۶	۳۵	۶	۲۱	۶	۱۵	۶	۷	۶	۰	۵	۵۱	۵	۴۸	۵	۴۴	۵	۴۰	۵	۳۵	۵	۳۱	

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
نومبر	جنوری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مئی	جولائی
۲۶	۱۶	فجر	۴	۵۶	۵	۱۱	۵	۲۴	۵	۳۷	۵	۴۴	۵	۵۱	۵	۵۸	۶	۶	۶	۹	۶	۱۳	۶	۱۷	۶	۲۱	۶	۲۵	۲۵	۱۸
-۱۳	+۱۰	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۱	۶	۲۸	۶	۴۷	۶	۵۷	۷	۱۰	۷	۲۵	۷	۴۲	۷	۵۱	۸	۰	۸	۱۱	۸	۲۳	۸	۳۷	-۳	+۶
میل ۲۱° - ۱		اشراق	۶	۶	۶	۲۲	۶	۳۹	۶	۵۸	۷	۱۰	۷	۲۴	۷	۴۰	۸	۰	۸	۹	۸	۲۰	۸	۳۲	۸	۴۷	۹	۳		
		عصر(۱)	۳	۲۴	۳	۲۰	۳	۹	۲	۵۳	۲	۴۳	۲	۳۰	۲	۱۵	۱	۵۷	۱	۴۹	۱	۴۰	۱	۳۰	۱	۱۹	۱	۸		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۱	۳	۵۶	۳	۳۶	۳	۲۴	۳	۹	۲	۵۲	۲	۳۱	۲	۲۲	۲	۱۱	۱	۵۹	۱	۴۶	۱	۳۲		
		غروب	۶	۴	۵	۴۹	۵	۳۲	۵	۱۳	۵	۳	۴	۵۰	۴	۳۵	۴	۱۸	۴	۹	۴	۰	۳	۴۹	۳	۳۷	۳	۲۳		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۶	۳۷	۶	۲۲	۶	۸	۶	۱	۵	۵۳	۵	۴۴	۵	۳۴	۵	۳۰	۵	۲۵	۵	۲۰	۵	۱۵	۵	۹		
		عشاء(۲)	۷	۴	۶	۴۹	۶	۳۶	۶	۲۳	۶	۱۶	۶	۹	۶	۲	۵	۵۴	۵	۵۱	۵	۴۷	۵	۴۳	۵	۳۹	۵	۳۵		
۲۳	۱۹	فجر	۴	۵۶	۵	۱۰	۵	۲۳	۵	۳۶	۵	۴۲	۵	۴۹	۵	۵۶	۶	۳	۶	۶	۶	۱۰	۶	۱۳	۶	۱۷	۶	۲۱	۲۲	۲۱
-۱۳	+۱۱	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۱	۶	۲۷	۶	۴۵	۶	۵۵	۷	۸	۷	۲۲	۷	۳۹	۷	۴۷	۷	۵۶	۸	۶	۸	۱۸	۸	۳۱	-۳	+۶
میل ۲۰° - ۲۵		اشراق	۶	۶	۶	۲۱	۶	۳۸	۶	۵۷	۷	۸	۷	۲۱	۷	۳۷	۷	۵۶	۸	۵	۸	۱۵	۸	۲۷	۸	۴۱	۸	۵۷		
		عصر(۱)	۳	۲۴	۳	۲۰	۳	۱۰	۲	۵۵	۲	۴۴	۲	۳۲	۲	۱۸	۲	۰	۱	۵۲	۱	۴۳	۱	۳۳	۱	۲۳	۱	۱۲		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۱	۳	۵۷	۳	۳۸	۳	۲۶	۳	۱۲	۲	۵۵	۲	۳۴	۲	۲۵	۲	۱۵	۲	۳	۱	۵۱	۱	۳۷		
		غروب	۶	۴	۵	۴۹	۵	۳۳	۵	۱۵	۵	۵	۴	۵۲	۴	۳۸	۴	۲۱	۴	۱۳	۴	۴	۳	۵۴	۳	۴۲	۳	۲۹		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۶	۳۷	۶	۲۳	۶	۹	۶	۲	۵	۵۵	۵	۴۷	۵	۳۷	۵	۳۳	۵	۲۹	۵	۲۴	۵	۱۹	۵	۱۴		
		عشاء(۲)	۷	۴	۶	۵۰	۶	۳۷	۶	۲۴	۶	۱۸	۶	۱۱	۶	۴	۵	۵۷	۵	۵۴	۵	۵۰	۵	۴۷	۵	۴۳	۵	۳۹		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
نومبر	جنوری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مئی	جولائی
۲۰	۲۳	فجر	۴	۵۷	۵	۱۰	۵	۲۳	۵	۳۵	۵	۴۱	۵	۴۷	۵	۵۳	۶	۰	۶	۳	۶	۶	۶	۹	۶	۱۳	۶	۱۷	۱۹	۲۴
-۱۴	+۱۲	طلوع	۵	۵۷	۶	۱۱	۶	۲۷	۶	۴۴	۶	۵۴	۷	۶	۷	۱۹	۷	۳۶	۷	۴۴	۷	۵۲	۸	۲	۸	۱۳	۸	۲۵	۱۸	
میل ۱۹° - ۲۴'		اشراق	۶	۹	۶	۲۱	۶	۳۶	۶	۵۵	۷	۶	۷	۱۸	۷	۳۳	۷	۵۲	۸	۱	۸	۱۰	۸	۲۲	۸	۳۵	۸	۵۰	-۴	+۶
		عصر(۱)	۳	۲۴	۳	۲۰	۳	۱۱	۲	۵۹	۲	۴۶	۲	۳۴	۲	۲۰	۲	۳	۱	۵۵	۱	۴۷	۱	۳۸	۱	۲۷	۱	۱۶		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۲	۳	۵۸	۳	۴۰	۳	۲۸	۳	۱۴	۲	۵۸	۲	۳۸	۲	۲۹	۲	۱۹	۲	۸	۱	۵۶	۱	۴۲		
		غروب	۶	۳	۵	۴۹	۵	۳۳	۵	۱۶	۵	۶	۴	۵۴	۴	۴۱	۴	۲۴	۴	۱۶	۴	۸	۳	۵۸	۳	۴۷	۳	۳۵		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۶	۳۷	۶	۲۴	۶	۱۱	۶	۴	۵	۵۷	۵	۴۹	۵	۴۱	۵	۳۷	۵	۳۳	۵	۲۸	۵	۲۴	۵	۱۸		
		عشاء(۲)	۷	۳	۶	۵۰	۶	۳۷	۶	۲۵	۶	۱۹	۶	۱۳	۶	۷	۶	۰	۵	۵۷	۵	۵۴	۵	۵۱	۵	۴۷	۵	۴۳		
۱۷	۲۵	فجر	۴	۵۷	۵	۱۰	۵	۲۲	۵	۳۳	۵	۳۹	۵	۴۴	۵	۵۱	۵	۵۷	۵	۵۹	۶	۲	۶	۵	۶	۸	۶	۱۲	۱۶	۲۷
-۱۵	+۱۲	طلوع	۵	۵۶	۶	۱۰	۶	۲۵	۶	۴۲	۶	۵۲	۷	۳	۷	۱۶	۷	۳۱	۷	۳۹	۷	۴۷	۷	۵۶	۸	۷	۸	۱۹	۱۵	۲۸
میل ۱۹° - ۷'		اشراق	۶	۹	۶	۲۰	۶	۳۵	۶	۵۳	۷	۴	۷	۱۶	۷	۳۰	۷	۴۸	۷	۵۶	۸	۵	۸	۱۶	۸	۲۸	۸	۴۲	-۳	+۶
		عصر(۱)	۳	۲۳	۳	۲۰	۳	۱۲	۲	۵۷	۲	۴۸	۲	۳۷	۲	۲۳	۲	۹	۱	۵۹	۱	۵۱	۱	۴۲	۱	۳۲	۱	۲۱		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۲	۳	۵۹	۳	۴۱	۳	۲۹	۳	۱۷	۳	۱	۲	۴۳	۲	۳۳	۲	۲۴	۲	۱۳	۲	۱	۱	۴۸		
		غروب	۶	۴	۵	۵۰	۵	۳۵	۵	۱۸	۵	۸	۴	۵۷	۴	۴۴	۴	۲۹	۴	۲۱	۴	۱۳	۴	۴	۳	۵۳	۳	۴۱		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۶	۳۷	۶	۲۵	۶	۱۲	۶	۶	۵	۵۹	۵	۵۲	۵	۴۴	۵	۴۰	۵	۳۷	۵	۳۳	۵	۲۸	۵	۲۳		
		عشاء(۲)	۷	۳	۶	۵۰	۶	۳۸	۶	۲۷	۶	۲۱	۶	۱۶	۶	۹	۶	۳	۶	۱	۵	۵۸	۵	۵۵	۵	۵۲	۵	۴۸		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
نومبر	جنوری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مئی	جولائی
۱۴	۲۸	فجر	۴	۵۷	۵	۱۰	۵	۲۱	۵	۳۲	۵	۳۷	۵	۴۲	۵	۴۸	۵	۵۳	۵	۵۶	۵	۵۸	۶	۱	۶	۴	۶	۷	۱۳	۳۰
-۱۶	+۱۳	طلوع	۵	۵۶	۶	۹	۶	۲۳	۶	۴۰	۶	۴۹	۶	۵۹	۷	۱۳	۷	۲۷	۷	۳۳	۷	۴۲	۷	۵۰	۸	۰	۸	۱۱	۱۲	۳۱
میل ۱۸ - ۱۹		اشراق	۶	۶	۶	۱۹	۶	۳۴	۶	۵۱	۷	۱	۷	۱۳	۷	۲۶	۷	۴۳	۷	۵۱	۸	۰	۸	۱۰	۸	۲۱	۸	۳۵	-۴	+۶
		عصر (۱)	۳	۲۳	۳	۲۰	۳	۱۲	۳	۵۹	۲	۵۰	۲	۳۹	۲	۲۶	۲	۱۰	۲	۲	۱	۵۴	۱	۴۶	۱	۳۶	۱	۲۶		
		عصر (۲)	۴	۲۲	۴	۱۳	۴	۰	۳	۴۳	۳	۳۲	۳	۲۰	۳	۵	۲	۴۶	۲	۳۷	۲	۲۸	۲	۱۸	۲	۷	۱	۵۴		
		غروب	۶	۴	۵	۵۱	۵	۳۷	۵	۲۰	۵	۱۱	۵	۱	۴	۴۸	۴	۳۳	۴	۲۶	۴	۱۸	۴	۱۰	۴	۰	۳	۴۹		
		عشاء (۱)	۶	۵۱	۶	۳۸	۶	۲۶	۶	۱۴	۶	۸	۶	۲	۵	۵۵	۵	۴۸	۵	۴۴	۵	۴۱	۵	۳۷	۵	۳۳	۵	۲۹		
		عشاء (۲)	۷	۳	۶	۵۰	۶	۳۹	۶	۲۸	۶	۲۳	۶	۱۸	۶	۱۲	۶	۷	۶	۴	۶	۲	۵	۵۹	۵	۵۶	۵	۵۳		
۱۱	۳۱	فجر	۴	۵۷	۵	۹	۵	۲۰	۵	۳۰	۵	۳۵	۵	۳۹	۵	۴۴	۵	۴۹	۵	۵۲	۵	۵۴	۵	۵۶	۵	۵۹	۶	۱	مئی	اگست
-۱۶	+۱۳	طلوع	۵	۵۶	۶	۹	۶	۲۳	۶	۳۸	۶	۴۷	۶	۵۷	۷	۸	۷	۲۳	۷	۲۹	۷	۳۶	۷	۴۵	۷	۵۴	۸	۵		۲
میل ۱۷ - ۲۱		اشراق	۶	۶	۶	۱۹	۶	۳۳	۶	۴۹	۶	۵۸	۷	۹	۷	۲۲	۷	۳۸	۷	۴۶	۷	۵۴	۸	۴	۸	۱۴	۸	۲۷	۹	۳
		عصر (۱)	۳	۲۲	۳	۲۱	۳	۱۳	۳	۱	۲	۵۲	۲	۴۱	۲	۲۹	۲	۱۳	۲	۶	۱	۵۹	۱	۵۰	۱	۴۱	۱	۳۱	-۴	+۶
		عصر (۲)	۴	۲۲	۴	۱۳	۴	۲	۳	۳۵	۲	۳۵	۳	۲۳	۳	۸	۲	۵۰	۲	۴۲	۲	۳۳	۲	۲۳	۲	۱۳	۲	۱		
		غروب	۶	۴	۵	۵۱	۵	۳۷	۵	۲۲	۵	۱۳	۵	۳	۴	۵۲	۴	۳۷	۴	۳۱	۴	۲۳	۴	۱۵	۴	۶	۳	۵۵		
		عشاء (۱)	۶	۵۰	۶	۳۸	۶	۲۷	۶	۱۶	۶	۱۰	۶	۴	۵	۵۸	۵	۵۱	۵	۴۸	۵	۴۵	۵	۴۲	۵	۳۸	۵	۳۴		
		عشاء (۲)	۷	۳	۶	۵۱	۶	۴۰	۶	۳۰	۶	۲۵	۶	۲۱	۶	۱۶	۶	۱۱	۶	۸	۶	۶	۶	۴	۶	۱	۵	۵۹		

عرض شمالی		درجه	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
نومبر	فروری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مئی	اگست
۸	۳	فجر	۴	۵۷	۵	۹	۵	۱۹	۵	۲۸	۵	۳۲	۵	۳۷	۵	۴۱	۵	۴۵	۵	۴۷	۵	۴۹	۵	۵۱	۵	۵۳	۵	۵۵	۶	۶
-۱۶	+۱۴	طلوع	۵	۵۷	۶	۹	۶	۲۲	۶	۳۶	۶	۴۴	۶	۵۴	۷	۵	۷	۱۸	۷	۲۴	۷	۳۱	۷	۳۹	۷	۴۷	۷	۵۷	-۳	+۶
میل ۱۹°-۲۱م		اشراق	۶	۶	۶	۱۸	۶	۳۱	۶	۴۷	۶	۵۶	۷	۶	۷	۱۹	۷	۳۴	۷	۴۱	۷	۴۹	۷	۵۷	۸	۷	۸	۱۹		
		عصر(۱)	۳	۲۲	۳	۲۱	۳	۱۴	۳	۲	۲	۵۴	۲	۴۴	۲	۳۲	۲	۱۷	۲	۱۰	۲	۳	۱	۵۵	۱	۴۶	۱	۳۶		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۱۴	۴	۳	۳	۴۷	۳	۳۸	۳	۲۶	۳	۱۲	۲	۵۵	۲	۴۷	۲	۳۸	۲	۲۹	۲	۱۹	۲	۷		
		غروب	۶	۳	۵	۵۱	۵	۳۸	۵	۲۴	۵	۱۶	۵	۶	۴	۵۵	۴	۴۳	۴	۳۶	۴	۲۹	۴	۲۱	۴	۱۳	۴	۳		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۶	۳۹	۶	۲۸	۶	۱۸	۶	۱۳	۶	۷	۶	۲	۵	۵۵	۵	۵۳	۵	۵۰	۵	۴۷	۵	۴۴	۵	۴۰		
		عشاء(۲)	۷	۳	۶	۵۱	۶	۴۱	۶	۳۲	۶	۲۸	۶	۲۳	۶	۱۹	۶	۱۵	۶	۱۳	۶	۱۱	۶	۹	۶	۷	۶	۵		
۵	۶	فجر	۴	۵۸	۵	۸	۵	۱۸	۵	۲۶	۵	۳۰	۵	۳۴	۵	۳۷	۵	۴۱	۵	۴۳	۵	۴۴	۵	۴۶	۵	۴۷	۵	۴۹	۳	۹
-۱۶	+۱۴	طلوع	۵	۵۷	۶	۷	۶	۲۰	۶	۳۴	۶	۴۲	۶	۵۱	۷	۱	۷	۱۳	۷	۱۹	۷	۲۵	۷	۳۳	۷	۴۱	۷	۴۹	-۳	+۵
میل ۱۵°-۴۷م		اشراق	۶	۶	۶	۱۷	۶	۳۰	۶	۴۴	۶	۵۳	۷	۳	۷	۱۴	۷	۲۸	۷	۳۵	۷	۴۲	۷	۵۱	۸	۰	۸	۱۱		
		عصر(۱)	۳	۲۱	۳	۲۱	۳	۱۵	۳	۴	۲	۵۶	۲	۴۷	۲	۳۵	۲	۲۱	۲	۱۴	۲	۷	۲	۰	۱	۵۱	۱	۴۲		
		عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۱۴	۴	۴	۳	۴۹	۳	۴۰	۳	۲۹	۳	۱۵	۲	۵۹	۲	۵۲	۲	۴۴	۲	۳۵	۲	۲۵	۲	۱۴		
		غروب	۶	۳	۵	۵۳	۵	۴۰	۵	۲۶	۵	۱۸	۵	۹	۴	۵۹	۴	۴۷	۴	۴۱	۴	۳۵	۴	۲۷	۴	۱۹	۴	۱۱		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۶	۳۹	۶	۲۹	۶	۲۰	۶	۱۵	۶	۱۰	۶	۵	۶	۰	۵	۵۷	۵	۵۵	۵	۵۲	۵	۵۰	۵	۴۷		
		عشاء(۲)	۷	۲	۶	۵۲	۶	۴۲	۶	۳۴	۶	۳۰	۶	۲۶	۶	۲۳	۶	۱۹	۶	۱۷	۶	۱۶	۶	۱۴	۶	۱۳	۶	۱۱		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
اکتوبر	فروری	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	اپریل	اگست
۲۷	۱۵	فجر	۴	۵۸	۵	۷	۵	۱۴	۵	۲۰	۵	۲۲	۵	۲۴	۵	۲۶	۵	۲۸	۵	۲۸	۵	۲۹	۵	۲۹	۵	۲۹	۵	۲۹		۱۸
-۱۶	+۱۴	طلوع	۵	۵۷	۶	۶	۶	۱۶	۶	۲۷	۶	۳۳	۶	۴۰	۶	۴۸	۶	۵۸	۷	۳	۷	۸	۷	۱۳	۷	۱۹	۷	۲۶	۲۴	۱۹
میل -۱۲° ۵۴'		اشراق	۶	۶	۶	۱۵	۶	۲۵	۶	۳۷	۶	۴۴	۶	۵۲	۷	۱	۷	۱۳	۷	۱۸	۷	۲۴	۷	۳۰	۷	۳۸	۷	۴۶	-۲	+۴
		عصر(۱)	۳	۱۸	۳	۲۱	۳	۱۸	۳	۹	۳	۳	۲	۵۵	۲	۴۵	۲	۳۳	۲	۲۷	۲	۲۱	۲	۱۴	۲	۷	۱	۵۹		
		عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۱۶	۴	۸	۳	۵۶	۳	۴۸	۳	۳۹	۳	۲۷	۳	۱۴	۳	۸	۳	۰	۳	۵۳	۲	۴۴	۲	۳۵		
		غروب	۶	۳	۵	۵۴	۵	۴۴	۵	۳۳	۵	۲۷	۵	۲۰	۵	۱۲	۵	۲	۴	۵۷	۴	۵۲	۴	۴۷	۴	۴۱	۴	۳۴		
		عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۴۱	۶	۳۳	۶	۲۶	۶	۲۳	۶	۲۰	۶	۱۷	۶	۱۴	۶	۱۳	۶	۱۱	۶	۱۰	۶	۸	۶	۷		
		عشاء(۲)	۷	۲	۶	۵۳	۶	۴۶	۶	۴۰	۶	۳۸	۶	۳۶	۶	۳۴	۶	۳۲	۶	۳۲	۶	۳۱	۶	۳۱	۶	۳۱	۶	۳۱		
۲۳	۱۸	فجر	۴	۵۹	۵	۷	۵	۱۳	۵	۱۸	۵	۲۰	۵	۲۱	۵	۲۲	۵	۲۳	۵	۲۲	۵	۲۳	۵	۲۳	۵	۲۳	۵	۲۲	۲۱	۲۱
-۱۶	+۱۴	طلوع	۵	۵۶	۶	۵	۶	۱۴	۶	۲۲	۶	۳۰	۶	۳۶	۶	۴۴	۶	۵۳	۶	۵۷	۷	۱	۷	۶	۷	۱۲	۷	۱۸	۲۰	۲۲
میل -۱۱° ۵۴'		اشراق	۶	۶	۶	۱۴	۶	۲۴	۶	۳۵	۶	۴۱	۶	۴۸	۶	۵۷	۷	۷	۷	۱۲	۷	۱۸	۷	۲۴	۷	۳۰	۷	۳۸	-۱	+۳
		عصر(۱)	۳	۱۷	۳	۲۱	۳	۱۸	۳	۱۱	۳	۵	۲	۵۸	۲	۴۸	۲	۳۷	۲	۳۲	۲	۲۶	۲	۲۰	۲	۱۳	۲	۵		
		عصر(۲)	۴	۲۰	۴	۱۷	۴	۹	۳	۵۸	۳	۵۱	۳	۴۲	۳	۳۱	۳	۱۹	۳	۱۳	۳	۶	۲	۵۹	۲	۵۰	۲	۴۲		
		غروب	۶	۴	۵	۵۵	۵	۴۶	۵	۳۷	۵	۳۰	۵	۲۴	۵	۱۶	۵	۷	۵	۳	۴	۵۹	۴	۵۴	۴	۴۸	۴	۴۲		
		عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۴۱	۶	۳۴	۶	۲۸	۶	۲۶	۶	۲۳	۶	۲۱	۶	۱۸	۶	۱۷	۶	۱۶	۶	۱۶	۶	۱۵	۶	۱۴		
		عشاء(۲)	۷	۱	۶	۵۳	۶	۴۷	۶	۴۲	۶	۴۰	۶	۳۹	۶	۳۸	۶	۳۷	۶	۳۷	۶	۳۷	۶	۳۷	۶	۳۷	۶	۳۸		

عرض شمالی			درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
اکتوبر	فروری		وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	اپریل	اگست
۲۱	۲۱	میل ۱۰-۴۹	فجر	۴	۵۹	۵	۶	۵	۱۱	۵	۱۵	۵	۱۷	۵	۱۷	۵	۱۸	۵	۱۸	۵	۱۸	۵	۱۷	۵	۱۷	۵	۱۶	۵	۱۵	۱۸	۲۴
-۱۵	+۱۴		طلوع	۵	۵۷	۶	۵	۶	۱۳	۶	۲۲	۶	۲۷	۶	۳۳	۶	۳۹	۶	۴۷	۶	۵۱	۶	۵۵	۶	۰	۷	۵	۷	۱۰	-۱	۲۵
			اشراق	۶	۶	۶	۱۴	۶	۲۲	۶	۰۲	۶	۳۸	۶	۴۵	۶	۵۲	۷	۲	۷	۶	۷	۱۱	۷	۱۷	۷	۲۳	۷	۳۰	۱۷	+۲
			عصر(۱)	۳	۱۶	۳	۲۱	۳	۱۱	۲	۱۳	۳	۷	۳	۰	۲	۵۲	۲	۴۱	۲	۳۶	۲	۳۱	۲	۲۵	۲	۱۸	۲	۱۱		
			عصر(۲)	۴	۳۰	۴	۱۷	۴	۱۱	۴	۱	۳	۵۴	۳	۴۶	۳	۳۶	۳	۲۳	۳	۱۸	۳	۱۱	۳	۵	۲	۵۷	۲	۴۹		
			غروب	۶	۳	۵	۵۵	۵	۴۷	۵	۳۸	۵	۳۳	۵	۲۷	۵	۲۱	۵	۱۳	۵	۹	۵	۵	۵	۰	۴	۵۵	۴	۵۰		
			عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۴۲	۶	۳۶	۶	۳۱	۶	۲۹	۶	۲۷	۶	۲۵	۶	۲۳	۶	۲۳	۶	۲۲	۶	۲۴	۶	۲۱	۶	۲۱		
			عشاء(۲)	۷	۱	۶	۵۴	۶	۴۹	۶	۴۵	۶	۴۳	۶	۴۳	۶	۴۲	۶	۴۲	۶	۴۲	۶	۴۳	۶	۴۳	۶	۴۴	۶	۴۵		
۱۸	۲۴	میل ۹-۴۵	فجر	۴	۵۹	۵	۵	۵	۱۰	۵	۱۳	۵	۱۴	۵	۱۴	۵	۱۴	۵	۱۳	۵	۱۳	۵	۱۱	۵	۱۰	۵	۹	۵	۷	۱۵	۲۷
-۱۵	+۱۳		طلوع	۵	۵۶	۶	۳	۶	۱۱	۶	۱۹	۶	۲۳	۶	۲۹	۶	۳۵	۶	۴۲	۶	۴۵	۶	۴۹	۶	۵۳	۶	۵۷	۷	۲	۱۴	۲۸
			اشراق	۶	۶	۶	۱۳	۶	۲۰	۶	۲۹	۶	۳۵	۶	۴۱	۶	۴۸	۶	۵۹	۷	۰	۷	۵	۷	۱۰	۷	۱۵	۷	۲۱	۰	+۱
			عصر(۱)	۳	۱۵	۳	۲۰	۳	۲۰	۳	۱۳	۳	۱۰	۳	۳	۲	۵۵	۲	۴۵	۲	۴۰	۲	۳۵	۲	۳۰	۲	۲۳	۲	۱۷		
			عصر(۲)	۴	۱۹	۴	۱۷	۴	۱۲	۴	۳	۳	۵۷	۳	۴۹	۳	۴۰	۳	۲۸	۳	۲۳	۳	۱۷	۳	۱۱	۳	۴	۲	۵۶		
			غروب	۶	۴	۵	۵۷	۵	۴۹	۵	۴۱	۵	۳۷	۵	۳۱	۵	۲۵	۵	۱۸	۵	۱۵	۵	۱۱	۵	۷	۵	۳	۴	۵۸		
			عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۴۲	۶	۳۷	۶	۳۳	۶	۳۱	۶	۳۰	۶	۲۹	۶	۲۸	۶	۲۸	۶	۲۸	۶	۲۸	۶	۲۸	۶	۲۸		
			عشاء(۲)	۷	۱	۶	۵۵	۶	۵۰	۶	۴۷	۶	۴۶	۶	۴۶	۶	۴۶	۶	۴۷	۶	۴۸	۶	۴۹	۶	۵۰	۶	۵۱	۶	۵۳		

صبح صادق ——— ۵۰

عرض شمالی	درجہ	۰	۱۰	۲۰	۳۰	۳۵	۴۰	۴۵	۵۰	۵۲	۵۴	۵۶	۵۸	۶۰	عرض جنوبی
اکتوبر فروری	وقت	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	اپریل اگست
۱۵ ۲۷	فجر	۴ ۵۹	۵ ۵	۵ ۸	۵ ۱۰	۵ ۱۱	۵ ۱۱	۵ ۱۰	۵ ۸	۵ ۷	۵ ۵	۵ ۳	۵ ۲	۵ ۰	۱۲ ۳۰
-۱۴ +۱۳	طلوع	۵ ۵۷	۶ ۳	۶ ۹	۶ ۱۷	۶ ۲۱	۶ ۲۵	۶ ۳۱	۶ ۳۷	۶ ۴۰	۶ ۴۳	۶ ۴۶	۶ ۵۰	۶ ۵۴	۱۱ +۱
میل ۸° - ۳۹	اشراق	۶ ۶	۶ ۱۱	۶ ۱۱	۶ ۰۷	۶ ۳۱	۶ ۳۷	۶ ۴۳	۶ ۵۱	۶ ۵۴	۶ ۵۸	۷ ۳	۷ ۸	۷ ۱۳	+۱ ۳۱
	عصر(۱)	۳ ۱۴	۳ ۲۰	۳ ۲۱	۳ ۱۶	۳ ۱۳	۳ ۶	۲ ۵۹	۲ ۴۹	۲ ۴۵	۲ ۴۰	۲ ۳۵	۲ ۲۹	۲ ۲۳	۰
	عصر(۲)	۴ ۱۹	۴ ۱۸	۴ ۱۳	۴ ۵	۳ ۵۹	۳ ۵۲	۳ ۴۴	۳ ۳۳	۳ ۲۸	۳ ۲۳	۳ ۱۷	۳ ۱۱	۳ ۳	
	غروب	۶ ۳	۵ ۵۷	۵ ۵۱	۵ ۴۳	۵ ۳۹	۵ ۳۵	۵ ۲۹	۵ ۲۳	۵ ۲۰	۵ ۱۷	۵ ۱۴	۵ ۱۰	۵ ۶	
	عشاء(۱)	۶ ۴۹	۶ ۴۳	۶ ۳۹	۶ ۳۶	۶ ۳۴	۶ ۳۴	۶ ۳۳	۶ ۳۳	۶ ۳۳	۶ ۳۴	۶ ۳۵	۶ ۳۵	۶ ۳۶	
	عشاء(۲)	۷ ۱	۶ ۵۵	۶ ۵۲	۶ ۵۰	۶ ۴۹	۶ ۴۹	۶ ۵۰	۶ ۵۲	۶ ۵۳	۶ ۵۵	۶ ۵۶	۶ ۵۸	۷ ۰	
اکتوبر مارچ	فجر	۵ ۰	۵ ۲	۵ ۷	۵ ۸	۵ ۸	۵ ۷	۵ ۶	۵ ۲	۵ ۱	۴ ۵۹	۴ ۵۷	۴ ۵۵	۴ ۵۲	اپریل ستمبر
۱۲ ۱	طلوع	۵ ۵۶	۶ ۲	۶ ۷	۶ ۱۳	۶ ۱۷	۶ ۲۱	۶ ۲۵	۶ ۳۱	۶ ۳۳	۶ ۳۶	۶ ۳۹	۶ ۴۳	۶ ۴۶	۹ ۲
-۱۴ +۱۲	اشراق	۶ ۶	۶ ۱۱	۶ ۱۷	۶ ۲۳	۶ ۲۸	۶ ۳۳	۶ ۳۹	۶ ۴۵	۶ ۴۸	۶ ۵۲	۶ ۵۶	۷ ۰	۷ ۵	۸ ۳
میل ۲° - ۴۳	عصر(۱)	۳ ۱۲	۳ ۲۰	۳ ۲۱	۳ ۱۸	۳ ۱۴	۳ ۹	۳ ۲	۲ ۵۳	۲ ۴۹	۲ ۴۵	۲ ۴۰	۲ ۳۵	۲ ۲۹	+۲ -۱
	عصر(۲)	۴ ۱۹	۴ ۱۸	۴ ۱۴	۴ ۷	۴ ۲	۳ ۵۶	۳ ۴۸	۳ ۳۸	۳ ۳۴	۳ ۲۹	۳ ۲۳	۳ ۱۸	۳ ۱۰	
	غروب	۶ ۴	۵ ۵۸	۵ ۵۳	۵ ۴۷	۵ ۴۳	۵ ۳۹	۵ ۳۵	۵ ۲۹	۵ ۲۷	۵ ۲۴	۵ ۲۱	۵ ۱۸	۵ ۱۴	
	عشاء(۱)	۶ ۴۸	۶ ۴۲	۶ ۴۰	۶ ۳۸	۶ ۳۸	۶ ۳۷	۶ ۳۸	۶ ۳۹	۶ ۳۹	۶ ۴۰	۶ ۴۱	۶ ۴۲	۶ ۴۴	
	عشاء(۲)	۷ ۰	۶ ۵۶	۶ ۵۳	۶ ۵۲	۶ ۵۲	۶ ۵۳	۶ ۵۴	۶ ۵۸	۶ ۵۹	۷ ۱	۷ ۳	۷ ۵	۷ ۸	

عرض شمالی: اکتوبر	مارچ	درجه / وقت	۰ گھنٹہ	۰ منٹ	۱۰ گھنٹہ	۱۰ منٹ	۲۰ گھنٹہ	۲۰ منٹ	۳۰ گھنٹہ	۳۰ منٹ	۳۵ گھنٹہ	۳۵ منٹ	۴۰ گھنٹہ	۴۰ منٹ	۴۵ گھنٹہ	۴۵ منٹ	۵۰ گھنٹہ	۵۰ منٹ	۵۲ گھنٹہ	۵۲ منٹ	۵۴ گھنٹہ	۵۴ منٹ	۵۶ گھنٹہ	۵۶ منٹ	۵۸ گھنٹہ	۵۸ منٹ	۶۰ گھنٹہ	۶۰ منٹ	عرض جنوبی: اپریل	ستمبر
میل ۹-۲۴																														
۹	۳	فجر	۵	۰	۵	۳	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۳	۵	۱	۴	۵۷	۴	۵۵	۴	۵۳	۴	۵۰	۴	۴۷	۴	۴۳	۶	۶
-۱۳	۴	طلوع	۵	۵۶	۶	۱	۶	۶	۶	۱۱	۶	۱۴	۶	۱۷	۶	۲۱	۶	۲۶	۶	۲۸	۶	۳۰	۶	۳۳	۶	۳۵	۶	۳۸	+۲	-۲
+۱۳		اشراق	۶	۶	۶	۱۰	۶	۱۵	۶	۲۱	۶	۲۵	۶	۲۹	۶	۳۳	۶	۴۰	۶	۴۲	۶	۴۵	۶	۴۹	۶	۵۲	۶	۵۶	۵	
		عصر(۱)	۳	۱۱	۳	۱۹	۳	۲۳	۳	۱۹	۳	۱۶	۳	۱۱	۳	۵	۲	۵۷	۲	۵۴	۲	۵۰	۲	۴۵	۲	۴۰	۲	۳۵	+۳	
		عصر(۲)	۴	۱۸	۴	۱۹	۴	۱۶	۴	۹	۴	۵	۳	۵۹	۳	۵۲	۳	۴۳	۳	۳۹	۳	۳۴	۳	۲۹	۳	۲۲	۳	۱۴		
		غروب	۶	۴	۵	۵۹	۵	۵۴	۵	۴۹	۵	۴۶	۵	۴۳	۵	۳۹	۵	۳۴	۵	۳۲	۵	۳۰	۵	۲۷	۵	۲۵	۵	۲۲		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۴	۶	۴۲	۰۶	۴۱	۶	۴۱	۶	۴۱	۶	۴۲	۶	۴۴	۶	۴۵	۶	۴۶	۶	۴۸	۶	۵۰	۶	۵۲		
		عشاء(۲)	۷	۰	۶	۵۷	۶	۵۵	۶	۵۵	۶	۵۵	۶	۵۷	۶	۵۹	۷	۳	۷	۵	۷	۷	۷	۱۰	۷	۱۳	۷	۱۶		
میل ۵-۱۵																														
۶	۶	فجر	۵	۰	۵	۳	۵	۴	۵	۳	۵	۱	۴	۵۹	۴	۵۶	۴	۵۳	۴	۴۹	۴	۴۷	۴	۴۳	۴	۴۰	۴	۳۵	۳	۹
-۳	۷	طلوع	۵	۵۷	۶	۰	۶	۴	۶	۸	۶	۱۱	۶	۱۴	۶	۱۷	۶	۲۰	۶	۲۲	۶	۲۴	۶	۲۶	۶	۲۸	۶	۳۰	+۳	-۳
+۱۱		اشراق	۶	۶	۶	۹	۶	۱۳	۶	۱۹	۶	۲۲	۶	۲۵	۶	۲۹	۶	۳۳	۶	۳۶	۶	۳۹	۶	۴۲	۶	۴۵	۶	۴۸	۲	
		عصر(۱)	۳	۹	۳	۱۹	۳	۲۲	۳	۲۱	۳	۱۸	۳	۱۴	۳	۹	۳	۱	۲	۵۸	۲	۵۴	۲	۵۰	۲	۴۶	۲	۴۰	+۳	
		عصر(۲)	۴	۱۷	۴	۱۹	۴	۱۷	۴	۱۲	۴	۸	۴	۳	۳	۵۶	۳	۴۸	۳	۴۴	۳	۴۰	۳	۳۵	۳	۳۰	۳	۲۴		
		غروب	۶	۳	۶	۰	۵	۵۶	۵	۵۲	۵	۴۹	۵	۴۶	۵	۴۳	۵	۴۰	۵	۳۸	۵	۳۶	۵	۳۴	۵	۳۲	۵	۳۰		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۵	۶	۴۳	۶	۴۳	۶	۴۴	۶	۴۵	۶	۴۷	۶	۵۰	۶	۵۱	۶	۵۳	۶	۵۵	۶	۵۷	۷	۰		
		عشاء(۲)	۷	۰	۶	۵۷	۶	۵۶	۶	۵۷	۶	۵۹	۷	۱	۷	۴	۷	۸	۷	۱۱	۷	۱۳	۷	۱۷	۷	۲۰	۷	۲۵		

صبح صادق —— ۵۲

۱۲

عرض شمالی	درجه	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی
اکتوبر / مارچ	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مارچ / ستمبر
۳ / ۹	فجر	۵	۰	۵	۲	۵	۲	۵	۰	۴	۵۸	۴	۵۵	۴	۵۱	۳	۴۶	۴	۴۳	۴	۴۰	۴	۳۶	۴	۳۲	۴	۲۷	۳۱
-۱۱ / +۱۱ ۱۰	طلوع	۵	۵۷	۶	۰	۶	۳	۶	۶	۶	۷	۶	۹	۶	۱۲	۶	۱۵	۶	۱۶	۶	۱۷	۶	۱۸	۶	۲۱	۶	۲۲	۳۰ / ۱۳
+۱۰	اشراق	۶	۶	۶	۹	۶	۱۲	۶	۱۶	۶	۱۸	۶	۲۱	۶	۲۴	۶	۲۸	۶	۳۰	۶	۳۲	۶	۳۵	۶	۳۷	۶	۴۰	+۴ / -۴
میل ۳°-۱۰	عصر(۱)	۳	۷	۳	۱۸	۳	۲۳	۳	۲۲	۳	۲۰	۳	۱۷	۳	۱۳	۳	۵	۳	۲	۲	۵۹	۲	۵۵	۲	۵۱	۲	۴۶	
	عصر(۲)	۴	۱۷	۴	۱۹	۴	۱۸	۴	۱۳	۴	۱۰	۴	۶	۴	۰	۳	۵۳	۳	۴۹	۳	۴۵	۳	۴۱	۳	۳۷	۳	۳۱	
	غروب	۶	۳	۶	۰	۵	۵۷	۵	۵۴	۵	۵۳	۵	۵۱	۵	۴۸	۵	۴۵	۵	۴۳	۵	۴۳	۵	۴۲	۵	۳۹	۵	۳۸	
	عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۶	۶	۴۵	۶	۴۶	۶	۴۷	۶	۴۹	۶	۵۱	۶	۵۵	۶	۵۷	۶	۵۹	۷	۲	۷	۵	۷	۸	
	عشاء(۲)	۷	۰	۶	۵۸	۶	۵۸	۷	۰	۷	۲	۷	۵	۷	۹	۷	۱۳	۷	۱۷	۷	۲۰	۷	۲۳	۷	۲۸	۷	۳۳	
ستمبر / مارچ	فجر	۵	۰	۵	۱	۵	۰	۴	۵۷	۴	۵۵	۴	۵۱	۴	۴۷	۴	۴۰	۴	۳۷	۴	۳۳	۴	۲۹	۴	۲۴	۴	۱۸	مارچ / ستمبر
۳۰ / ۱۲	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۹	۶	۱	۶	۳	۶	۵	۶	۶	۶	۸	۶	۹	۶	۹	۶	۱۱	۶	۱۲	۶	۱۳	۶	۱۴	۲۸ / ۱۵
-۱۰ / +۱۰ ۱۳	اشراق	۶	۶	۶	۸	۶	۱۰	۶	۱۳	۶	۱۵	۶	۱۷	۶	۲۰	۶	۲۳	۶	۲۴	۶	۲۶	۶	۲۸	۶	۳۰	۶	۳۲	۲۷
+۹ میل ۰°-۵۶	عصر(۱)	۳	۵	۳	۱۸	۳	۲۳	۳	۲۴	۳	۲۲	۳	۱۹	۳	۱۵	۳	۹	۳	۷	۳	۳	۳	۰	۲	۵۶	۲	۵۴	+۵ / -۵
	عصر(۲)	۴	۱۶	۴	۱۹	۴	۱۹	۴	۱۶	۴	۱۳	۴	۹	۴	۴	۳	۵۷	۳	۵۴	۳	۵۱	۳	۴۷	۳	۴۳	۳	۳۸	
	غروب	۶	۳	۶	۱	۵	۵۹	۵	۵۷	۵	۵۵	۵	۵۴	۵	۵۲	۵	۵۱	۵	۵۱	۵	۴۹	۵	۴۸	۵	۴۷	۵	۴۶	
	عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۷	۶	۴۷	۶	۴۹	۶	۵۰	۶	۵۳	۶	۵۶	۷	۱	۷	۳	۷	۶	۷	۹	۷	۱۳	۷	۱۶	
	عشاء(۲)	۷	۰	۶	۵۹	۷	۰	۷	۳	۷	۵	۷	۹	۷	۱۳	۷	۲۰	۷	۲۳	۷	۲۷	۷	۳۱	۷	۳۶	۷	۴۲	

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
ستمبر	مارچ	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مارچ	ستمبر
۲۷	۱۵	فجر	۵	۰	۵	۰	۴	۵۸	۴	۵۵	۴	۵۱	۴	۴۷	۴	۴۲	۴	۳۴	۴	۳۰	۴	۲۶	۴	۲۱	۴	۱۶	۴	۹	۲۵	
-۹	۱۶	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۸	۵	۵۹	۶	۱	۶	۱	۶	۲	۶	۳	۶	۴	۶	۴	۶	۴	۶	۵	۶	۵	۶	۶	۲۴	۱۸
	+۹	اشراق	۶	۶	۶	۷	۶	۹	۶	۱۱	۶	۱۲	۶	۱۳	۶	۱۵	۶	۱۷	۶	۱۸	۶	۱۹	۶	۲۱	۶	۲۲	۶	۲۴	+۶	-۶
میل ۱°-۲۴		عصر(۱)	۳	۳	۳	۱۷	۳	۲۴	۳	۲۵	۳	۲۴	۳	۲۲	۳	۱۸	۳	۱۳	۳	۱۱	۳	۸	۳	۵	۳	۱	۲	۵۸		
		عصر(۲)	۴	۱۵	۴	۲۰	۴	۲۰	۴	۱۸	۴	۱۶	۴	۱۲	۴	۸	۴	۲	۳	۵۹	۳	۵۶	۳	۵۳	۳	۴۹	۳	۴۵		
		غروب	۶	۳	۶	۲	۶	۱	۵	۵۹	۵	۵۹	۵	۵۸	۵	۵۷	۵	۵۶	۵	۵۶	۵	۵۶	۵	۵۵	۵	۵۵	۵	۵۴		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۷	۶	۴۸	۶	۵۱	۶	۵۴	۶	۵۷	۷	۱	۷	۷	۷	۹	۷	۱۲	۷	۱۶	۷	۲۰	۷	۲۵		
		عشاء(۲)	۷	۰	۷	۰	۷	۲	۷	۵	۷	۹	۷	۱۳	۷	۱۸	۷	۲۹	۷	۳۰	۷	۳۴	۷	۳۹	۷	۴۴	۷	۵۱		
۲۴	۱۸	فجر	۵	۰	۵	۰	۴	۵۶	۴	۵۲	۴	۴۸	۴	۴۳	۴	۳۷	۴	۲۸	۴	۲۴	۴	۱۹	۴	۱۳	۴	۷	۴	۰	۲۲	۲۱
-۸	۱۹	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۷	۵	۵۷	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۵	۵۸	۲۱	
	+۸	اشراق	۶	۶	۶	۶	۶	۷	۶	۸	۶	۹	۶	۹	۶	۱۰	۶	۱۲	۶	۱۲	۶	۱۳	۶	۱۳	۶	۱۵	۶	۱۵	+۷	-۷
میل جنوبی ۰°-۲۴		عصر(۱)	۳	۱	۳	۱۶	۳	۲۴	۳	۲۶	۳	۲۶	۳	۲۴	۳	۲۱	۳	۱۷	۳	۱۵	۳	۱۲	۳	۱۰	۳	۶	۳	۳		
		عصر(۲)	۴	۱۴	۴	۲۰	۴	۲۱	۴	۲۰	۴	۱۸	۴	۱۵	۴	۱۲	۴	۷	۴	۴	۴	۲	۳	۵۹	۳	۵۶	۳	۵۳		
		غروب	۶	۳	۶	۳	۶	۳	۶	۲	۶	۳	۶	۲	۶	۲	۶	۲	۶	۲	۶	۲	۶	۲	۶	۲	۶	۲		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۸	۶	۵۰	۶	۵۳	۶	۵۷	۷	۱	۷	۶	۷	۱۲	۷	۱۶	۷	۱۹	۷	۲۳	۷	۲۸	۷	۳۴		
		عشاء(۲)	۷	۰	۷	۰	۷	۴	۷	۸	۷	۱۲	۷	۱۷	۷	۲۳	۷	۳۲	۷	۳۶	۷	۴۱	۷	۴۷	۷	۵۳	۸	۰		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
ستمبر	مارچ	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مارچ	ستمبر
۲۱	۲۱	فجر	۵	۰	۴	۵۹	۴	۵۴	۴	۴۹	۴	۴۵	۴	۳۹	۴	۳۲	۴	۲۲	۴	۱۷	۴	۱۲	۴	۶	۳	۵۹	۳	۵۱	۱۹	۲۴
-۷	۲۲	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۶	۵	۵۶	۵	۵۵	۵	۵۵	۵	۵۴	۵	۵۳	۵	۵۳	۵	۵۲	۵	۵۲	۵	۵۱	۵	۵۰	۵	۵۰	۱۹	
	+۷	اشراق	۶	۶	۶	۵	۶	۵	۶	۵	۶	۵	۶	۵	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۷	۶	۷	۶	۷	+۸	-۸
		عصر(۱)	۳	۱	۳	۱۵	۳	۲۴	۳	۲۸	۳	۲۸	۳	۲۷	۳	۲۴	۳	۲۱	۳	۱۹	۳	۱۷	۳	۱۴	۳	۱۲	۳	۹		
		عصر(۲)	۴	۱۴	۴	۲۰	۴	۲۲	۴	۲۲	۴	۲۱	۴	۱۵	۴	۱۶	۴	۱۱	۴	۹	۴	۷	۴	۴	۴	۲	۳	۵۸		
		غروب	۶	۲	۶	۳	۶	۴	۶	۵	۶	۵	۶	۶	۶	۷	۶	۷	۶	۸	۶	۸	۶	۹	۶	۱۰	۶	۱۰		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۴۹	۶	۵۲	۶	۵۷	۷	۰	۷	۵	۷	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۲	۷	۲۷	۷	۳۱	۷	۳۶	۷	۴۳		
		عشاء(۲)	۷	۰	۷	۱	۷	۶	۷	۱۱	۷	۱۵	۷	۲۱	۷	۲۸	۷	۳۸	۷	۴۳	۷	۴۸	۷	۵۴	۸	۱	۸	۹		
۱۸	۲۴	فجر	۵	۰	۴	۵۸	۴	۵۳	۴	۴۶	۴	۴۱	۴	۳۵	۴	۲۶	۴	۱۶	۴	۱۱	۴	۵	۳	۵۸	۳	۵۰	۳	۴۱	۱۶	۲۷
-۶	۲۵	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۵	۵	۵۴	۵	۵۲	۵	۵۱	۵	۵۰	۵	۴۸	۵	۴۷	۵	۴۶	۵	۴۵	۵	۴۴	۵	۴۳	۵	۴۳	۱۵	
	+۶	اشراق	۶	۶	۶	۴	۶	۳	۶	۲	۶	۲	۶	۲	۶	۱	۶	۰	۶	۰	۶	۰	۶	۰	۵	۵۹	۵	۵۹	+۹	-۹
		عصر(۱)	۳	۳	۳	۱۴	۳	۲۴	۳	۲۹	۳	۲۹	۳	۲۹	۳	۲۷	۳	۲۴	۳	۲۳	۳	۲۱	۳	۱۹	۳	۱۷	۳	۱۴		
		عصر(۲)	۴	۱۵	۴	۲۰	۴	۲۳	۴	۲۴	۴	۲۳	۴	۲۲	۴	۱۹	۴	۱۶	۴	۱۴	۴	۱۲	۴	۱۰	۴	۸	۴	۵		
		غروب	۶	۳	۶	۵	۶	۶	۶	۸	۶	۹	۶	۱۰	۶	۱۲	۶	۱۳	۶	۱۴	۶	۱۵	۶	۱۶	۶	۱۷	۶	۱۸		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۵۰	۶	۵۴	۷	۰	۷	۴	۷	۹	۷	۱۶	۷	۲۴	۷	۲۸	۷	۳۳	۷	۳۹	۷	۴۵	۷	۵۲		
		عشاء(۲)	۷	۰	۷	۲	۷	۷	۷	۱۴	۷	۱۹	۷	۲۵	۷	۳۴	۷	۴۴	۷	۴۹	۷	۵۵	۸	۲	۸	۱۰	۸	۱۹		

میل شمالی: ۰ - ۳۵َ

میل ۱ - ۵۰َ

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
ستمبر	مارچ	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مارچ	ستمبر
۱۵	۲۷	فجر	۵	۰	۴	۵۷	۴	۵۲	۴	۴۳	۴	۳۷	۴	۳۰	۴	۲۱	۴	۱۰	۴	۳	۳	۵۷	۳	۵۰	۳	۴۱	۳	۳۱	۱۳	۳۰
-۵	۲۸	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۵	۵	۵۲	۵	۴۹	۵	۴۸	۵	۴۶	۵	۴۴	۵	۴۱	۵	۳۹	۵	۳۸	۵	۳۷	۵	۳۶	۵	۳۴	+۹	-۱۰
میل ۲-۵۵	+۵	اشراق	۶	۶	۶	۳	۶	۲	۶	۰	۵	۵۹	۵	۵۸	۵	۵۶	۵	۵۵	۵	۵۳	۵	۵۴	۵	۵۳	۵	۵۲	۵	۵۱		
		عصر(۱)	۳	۵	۳	۱۳	۳	۲۲	۳	۳۰	۳	۳۱	۳	۳۱	۳	۳۰	۳	۲۸	۳	۲۶	۳	۲۵	۳	۲۳	۳	۲۱	۳	۱۹		
		عصر(۲)	۴	۱۶	۴	۲۰	۴	۲۴	۴	۲۶	۴	۲۶	۴	۲۵	۴	۲۳	۴	۲۰	۴	۱۹	۴	۱۸	۴	۱۶	۴	۱۴	۴	۱۲		
		غروب	۶	۳	۶	۵	۶	۸	۶	۱۱	۶	۱۲	۶	۱۴	۶	۱۶	۶	۱۹	۶	۲۱	۶	۲۲	۶	۲۳	۶	۲۴	۶	۲۶		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۵۱	۶	۵۵	۷	۲	۷	۷	۷	۱۳	۷	۲۱	۷	۳۰	۷	۳۵	۷	۴۰	۷	۴۶	۷	۵۳	۸	۱		
		عشاء(۲)	۷	۰	۷	۳	۷	۸	۷	۱۷	۷	۲۳	۷	۳۰	۷	۳۹	۷	۵۰	۷	۵۶	۸	۳	۸	۱۰	۸	۱۹	۸	۲۹		
۱۲	۳۰	فجر	۵	۰	۴	۵۶	۴	۵۰	۴	۴۰	۴	۳۴	۴	۲۶	۴	۱۶	۴	۳	۳	۵۷	۳	۵۰	۳	۴۱	۳	۳۲	۳	۲۰	مارچ	اکتوبر
-۴	۳۱	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۴	۵	۵۱	۵	۴۷	۵	۴۵	۵	۴۲	۵	۳۹	۵	۳۶	۵	۳۴	۵	۳۲	۵	۲۹	۵	۲۷	۵	۲۶	۱۰	۳
میل ۳-۳	+۴	اشراق	۶	۶	۶	۳	۶	۰	۵	۵۸	۵	۵۶	۵	۵۴	۵	۵۲	۵	۵۰	۵	۴۹	۵	۴۸	۵	۴۶	۵	۴۵	۵	۴۳	+۱۰	-۱۱
		عصر(۱)	۳	۷	۳	۱۳	۳	۲۳	۳	۳۱	۳	۳۲	۳	۳۳	۳	۳۳	۳	۳۱	۳	۳۰	۳	۲۹	۳	۲۸	۳	۲۶	۳	۲۴		
		عصر(۲)	۴	۱۷	۴	۱۹	۴	۲۵	۴	۲۸	۴	۲۸	۴	۲۸	۴	۲۷	۴	۲۵	۴	۲۴	۴	۲۳	۴	۲۱	۴	۲۰	۴	۱۸		
		غروب	۶	۳	۶	۶	۶	۹	۶	۱۳	۶	۱۵	۶	۱۸	۶	۲۱	۶	۲۴	۶	۲۶	۶	۱۸	۶	۳۱	۶	۳۳	۶	۳۴		
		عشاء(۱)	۶	۴۸	۶	۵۲	۶	۵۷	۷	۵	۷	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۶	۷	۳۷	۷	۴۲	۷	۴۸	۷	۵۴	۸	۲	۸	۱۱		
		عشاء(۲)	۷	۰	۷	۴	۷	۱۰	۷	۲۰	۷	۲۶	۷	۳۴	۷	۴۴	۷	۵۷	۸	۳	۸	۱۰	۸	۱۹	۸	۲۸	۸	۴۰		

عرض شمالی	درجه	٠		١٠		٢٠		٣٠		٣٥		٤٠		٤٥		٥٠		٥٢		٥٤		٥٦		٥٨		٦٠		عرض جنوبی
ستمبر اپریل	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مارچ اکتوبر
٩ ٣	فجر	٥	٠	٤	٥٥	٤	٤٨	٤	٣٧	٤	٣٠	٤	٢٢	٤	١١	٣	٥٧	٣	٥٠	٣	٤٢	٣	٣٣	٣	٢٢	٣	٩	٧ ٦
-٣ +٣	طلوع	٥	٥٦	٥	٥٣	٥	٤٩	٥	٤٤	٥	٤١	٥	٣٨	٥	٣٥	٥	٣٠	٥	٢٨	٥	٢٦	٥	٢٣	٥	٢١	٥	١٧	+١١ -١٢
٣	اشراق	٦	٦	٦	٢	٥	٥٨	٥	٥٥	٥	٥٢	٥	٥٠	٥	٤٧	٥	٤٤	٥	٤٣	٥	٤١	٥	٣٩	٥	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
+٣	عصر(١)	٣	٩	٣	١٠	٣	٢٤	٣	٢٢	٣	٣٢	٣	٢٥	٣	٣٥	٣	٣٣	٣	٢٢	٣	٢٣	٣	٢٢	٣	٣١	٣	٢٩	
میل ٥-١٣	عصر(٢)	٤	١٧	٤	١٩	٤	٢٦	٤	٣٠	٤	٣١	٤	٣١	٤	٣٠	٤	٢٩	٤	٢٨	٤	٢٨	٤	٢٧	٤	٢٦	٤	٢٢	
	غروب	٦	٣	٦	٧	٦	١١	٦	١٦	٦	١٩	٦	٢٢	٦	٢٥	٦	٣٠	٦	٣٢	٦	٣٤	٦	٣٧	٦	٣٩	٦	٤٣	
	عشاء(١)	٦	٤٨	٦	٥٣	٦	٥٩	٧	٨	٧	١٤	[illegible]	٢١	٧	٣١	٧	٤٣	٧	٤٨	٧	٥٥	٨	٢	٨	١٠	٨	٢٠	
	عشاء(٢)	٧	٠	٧	٥	٧	١٢	٧	٢٣	٧	٣٠	٧	٣٨	٧	٤٩	٨	٣	٨	١٠	٨	١٥	٨	٢٧	٨	٣٨	٨	٥١	
٦ ٥	فجر	٥	٠	٤	٥٣	٤	٤٦	٤	٣٣	٤	٢٧	٤	١٨	٤	٦	٣	٥٠	٣	٤٢	٣	٣٣	٣	٢٣	٣	١٢	٢	٥٨	٤ ٩
-٢ +٣	طلوع	٥	٥٦	٥	٥٢	٥	٤٧	٥	٤١	٥	٣٨	٥	٣٤	٥	٣٠	٥	٢٥	٥	٢٢	٥	١٩	٥	١٦	٥	١٣	٥	٩	+١٢ -١٣
٦	اشراق	٦	٦	٦	١	٥	٥٧	٥	٥٢	٥	٤٩	٥	٤٦	٥	٤٣	٥	٣٩	٥	٣٧	٥	٣٥	٥	٣٢	٥	٣٠	٥	٢٧	
+٢	عصر(١)	٣	١١	٣	٨	٣	٢٣	٣	٣٣	٣	٣٥	٣	٣٧	٣	٣٨	٣	٣٨	٣	٣٧	٣	٣٧	٣	٣٦	٣	٣٥	٣	٣٤	
میل ٩-١٩	عصر(٢)	٤	١٨	٤	١٩	٤	٢٧	٤	٣١	٤	٣٣	٤	٣٣	٤	٣٤	٤	٣٣	٤	٣٣	٤	٣٣	٤	٣٢	٤	٣١	٤	٣٠	
	غروب	٦	٣	٦	٨	٦	١٣	٦	١٩	٦	٢٢	٦	٢٦	٦	٣٠	٦	٣٥	٦	٣٨	٦	٤١	٦	٤٣	٦	٤٧	٦	٥١	
	عشاء(١)	٦	٤٨	٦	٥٣	٧	١	٧	١١	٧	١٨	٧	٢٦	٧	٣٦	٧	٤٩	٧	٥٥	٨	٢	٨	١٠	٨	١٩	٨	٣٠	
	عشاء(٢)	٧	٠	٧	٦	٧	١٣	٧	٢٦	٧	٣٣	٧	٤٢	٧	٥٣	٨	١٠	٨	١٨	٨	٢٦	٨	٣٦	٨	٤٨	٩	٢	

صبح صادق ——— ۵۸

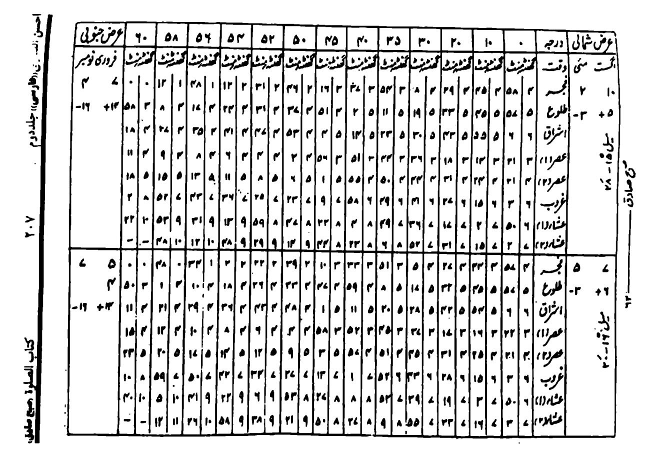
عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
ستمبر	اپریل	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	مارچ	اکتوبر
۳	۸	فجر	۴	۵۹	۴	۵۳	۴	۴۲	۴	۳۱	۴	۲۲	۴	۱۳	۴	۰	۳	۳۳	۳	۲۵	۳	۲۶	۳	۱۴	۳	۲	۲	۴۶	۱	۱۱
-۱	۹	طلوع	۵	۵۶	۵	۵۱	۵	۴۵	۵	۳۹	۵	۳۵	۵	۳۱	۵	۲۵	۵	۱۹	۵	۱۶	۵	۱۳	۵	۹	۵	۶	۵	۱		-۱۳
+۲		اشراق	۶	۶	۶	۰	۵	۵۵	۵	۴۹	۵	۴۶	۵	۴۲	۵	۳۸	۵	۳۳	۵	۳۱	۵	۲۸	۵	۲۶	۵	۲۳	۵	۱۹	+۱۳	۱۲
میل ۰ - ۲۶		عصر (۱)	۳	۱۲	۳	۷	۳	۲۳	۳	۳۳	۳	۳۷	۳	۳۹	۳	۴۰	۳	۴۱	۳	۴۱	۳	۴۰	۳	۴۰	۳	۳۰	۳	۳۹		-۱۳
		عصر (۲)	۴	۱۸	۳	۱۹	۴	۲۷	۴	۳۳	۴	۳۵	۴	۳۶	۴	۳۷	۴	۳۸	۴	۳۷	۴	۳۷	۴	۳۷	۴	۳۷	۴	۳۶		
		غروب	۶	۳	۶	۹	۶	۱۵	۶	۲۱	۶	۲۵	۶	۲۹	۶	۳۵	۶	۴۱	۶	۴۴	۶	۴۷	۶	۵۱	۶	۵۳	۶	۵۹		
		عشاء (۱)	۶	۴۸	۶	۵۵	۷	۳	۷	۱۴	۷	۲۱	۷	۳۰	۷	۴۱	۷	۵۵	۸	۲	۸	۱۰	۸	۱۸	۸	۲۹	۸	۴۱		
		عشاء (۲)	۷	۱	۷	۷	۷	۱۶	۷	۲۹	۷	۳۷	۷	۴۷	۸	۰	۸	۱۷	۸	۲۵	۸	۳۴	۸	۴۵	۸	۵۸	۹	۱۳		
اگست	اپریل	فجر	۴	۵۹	۴	۵۲	۴	۴۲	۴	۲۸	۴	۱۹	۴	۹	۳	۵۵	۳	۳۷	۳	۲۸	۳	۱۴	۳	۶	۲	۵۱	۲	۳۳	فروری	اکتوبر
۲۱	۱۱	طلوع	۵	۵۷	۵	۵۰	۵	۴۴	۵	۳۶	۵	۳۲	۵	۲۷	۵	۲۱	۵	۱۴	۵	۱۱	۵	۷	۵	۳	۴	۵۸	۴	۵۳	۲۷	۱۳
۰	+۱	اشراق	۶	۶	۶	۰	۵	۵۴	۵	۴۷	۵	۴۳	۵	۳۹	۵	۳۴	۵	۲۸	۵	۲۵	۵	۲۲	۵	۱۹	۵	۱۶	۵	۱۲	+۱۳	۱۵
میل ۸ - ۳۱		عصر (۱)	۳	۱۴	۳	۵	۳	۲۳	۳	۳۳	۳	۳۸	۳	۴۱	۳	۴۳	۳	۴۴	۳	۴۴	۳	۴۴	۳	۴۴	۳	۴۴	۳	۴۳		-۱۳
		عصر (۲)	۴	۱۸	۴	۱۹	۴	۲۸	۴	۳۵	۴	۳۷	۴	۳۹	۴	۴۰	۴	۴۱	۴	۴۲	۴	۴۲	۴	۴۳	۴	۴۳	۴	۴۲		
		غروب	۶	۳	۶	۱۰	۶	۱۶	۶	۲۴	۶	۲۸	۶	۳۳	۶	۳۹	۶	۴۶	۶	۴۹	۶	۵۳	۶	۵۷	۷	۲	۷	۷		
		عشاء (۱)	۶	۴۹	۶	۵۵	۷	۵	۷	۱۷	۷	۲۵	۷	۳۳	۷	۴۶	۸	۱	۸	۹	۸	۱۷	۸	۲۷	۸	۳۸	۸	۵۱		
		عشاء (۲)	۷	۱	۷	۸	۷	۱۸	۷	۳۲	۷	۴۱	۷	۵۱	۸	۵	۸	۲۳	۸	۳۲	۸	۴۳	۸	۵۲	۹	۹	۹	۲۶		

عرض شمالی		درجه	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
اگست	اپریل	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	فروری	اکتوبر
۲۸	۱۴	فجر	۴	۵۹	۴	۵۱	۴	۳۰	۴	۲۵	۴	۱۶	۴	۴	۳	۴۹	۳	۲۰	۳	۲۰	۳	۹	۲	۵۶	۲	۳۰	۲	۲۰	۲۵	۱۷
+۱		طلوع	۵	۵۷	۵	۵۰	۵	۴۲	۵	۳۳	۵	۲۹	۵	۲۳	۵	۱۶	۵	۹	۵	۵	۵	۱	۴	۵۲	۴	۵۱	۴	۴۵	۲۴	۱۸
میل ۹° - ۳۶		اشراق	۶	۶	۵	۵۹	۵	۵۲	۵	۴۴	۵	۴۰	۵	۳۵	۵	۲۹	۵	۲۲	۵	۲۰	۵	۱۶	۵	۱۲	۵	۸	۵	۴	+۱۳	-۱۵
		عصر(۱)	۳	۱۵	۳	۳	۳	۲۲	۳	۳۵	۳	۳۹	۳	۴۲	۳	۴۵	۳	۴۷	۳	۴۷	۳	۴۸	۳	۴۸	۳	۴۸	۳	۴۸		
		عصر(۲)	۴	۱۹	۴	۱۹	۴	۲۹	۴	۳۷	۴	۳۹	۴	۴۲	۴	۴۴	۴	۴۵	۴	۴۶	۴	۴۶	۴	۴۷	۴	۴۷	۴	۴۸		
		غروب	۶	۳	۶	۱۰	۶	۱۸	۶	۲۶	۶	۳۱	۶	۳۷	۶	۴۴	[illegible]	۵۱	۶	۵۵	۶	۵۹	۷	۳	۷	۹	۷	۱۵		
		عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۵۶	۷	۶	۷	۲۰	۷	۲۸	۷	۳۹	۷	۵۱	۸	۸	۸	۱۶	۸	۲۵	۸	۲۵	۸	۴۸	۹	۲		
		عشاء(۲)	۷	۱	۷	۹	۷	۲۰	۷	۳۵	۷	۴۴	۷	۵۶	۸	۱۱	۸	۳۰	۸	۳۰	۸	۵۱	۹	۴	۹	۲۰	۹	۳۰		
۲۵	۱۷	فجر	۴	۵۹	۴	۵۰	۴	۳۸	۴	۲۳	۴	۱۲	۴	۰	۳	۴۴	۳	۲۳	۳	۱۲	۳	۰	۲	۴۶	۲	۲۸	۲	۶	۲۲	۳۱
+۲		طلوع	۵	۵۷	۵	۴۹	۵	۴۱	۵	۳۱	۵	۲۶	۵	۱۹	۵	۱۲	۵	۳	۴	۵۹	۴	۵۴	۴	۴۹	۴	۴۴	۴	۳۷	۳۱	۳۰
میل ۱۰° - ۳۵		اشراق	۶	۶	۵	۵۸	۵	۵۰	۵	۴۲	۵	۳۷	۵	۳۱	۵	۲۵	۵	۱۷	۵	۱۴	۵	۱۰	۵	۶	۵	۱	۴	۵۶	+۱۳	-۱۵
		عصر(۱)	۳	۱۶	۳	۳	۳	۲۲	۳	۳۵	۳	۴۰	۳	۴۴	۳	۴۷	۳	۴۹	۳	۵۰	۳	۵۱	۳	۵۱	۳	۵۲	۳	۵۲		
		عصر(۲)	۴	۲۰	۴	۲۰	۴	۲۹	۴	۳۸	۴	۴۱	۴	۴۴	۴	۴۷	۴	۴۹	۴	۵۰	۴	۵۱	۴	۵۱	۴	۵۲	۴	۵۳		
		غروب	۶	۳	۶	۱۱	۶	۱۹	۶	۲۹	۶	۳۴	۶	۴۱	۶	۴۸	۶	۵۷	۷	۱	۷	۶	۷	۱۱	۷	۱۶	۷	۲۳		
		عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۵۷	۷	۸	۷	۲۳	۷	۳۲	۷	۴۳	۷	۵۶	۸	۱۴	۸	۲۳	۸	۳۳	۸	۴۴	۸	۵۸	۹	۱۴		
		عشاء(۲)	۷	۱	۷	۱۰	۷	۲۲	۷	۳۷	۷	۴۸	۸	۰	۸	۱۶	۸	۳۷	۸	۴۸	۹	۰	۹	۱۴	۹	۳۳	۹	۵۴		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
اگست	اپریل	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	فروری	اکتوبر
۲۲	۲۰	فجر	۴	۵۹	۴	۴۹	۴	۳۷	۴	۱۹	۴	۹	۳	۵۵	۳	۳۹	۳	[illegible]	۳	۳	۲	۵۱	۲	۳۶	۲	۱۶	۱	۵۰	۱۹	۲۳
+۳	-۱	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۸	۵	۳۹	۵	۲۹	۵	۲۳	۵	۱۶	۵	۸	۴	۵۸	۴	۵۳	۴	۴۸	۴	۴۲	۴	۳۶	۴	۲۹	۱۸	۲۴
میل ۱۱°-۲۰		اشراق	۶	۶	۵	۵۸	۵	۴۹	۵	۳۹	۵	۳۳	۵	۲۸	۵	۲۱	۵	۱۲	۵	۸	۵	۴	۴	۵۹	۴	۵۲	۴	۴۸	+۱۳	-۱۶
		عصر(۱)	۳	۱۷	۳	۷	۳	۲۱	۳	۳۵	۳	۴۱	۳	۴۶	۳	۴۹	۳	۵۲	۳	۵۳	۳	۵۴	۳	۵۵	۳	۵۶	۳	۵۶		
		عصر(۲)	۴	۲۰	۴	۲۰	۴	۳۰	۴	۳۹	۴	۴۳	۴	۴۶	۴	۵۰	۴	۵۳	۴	۵۴	۴	۵۵	۴	۵۶	۴	۵۷	۴	۵۹		
		غروب	۶	۳	۶	۱۲	۶	۲۱	۶	۳۱	۶	۳۷	۶	۴۴	۶	۵۲	۷	۲	۷	۷	۷	۱۲	۷	۱۸	۷	۲۴	۷	۳۱		
		عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۵۸	۷	۱۰	۷	۲۵	۷	۳۵	۷	۴۷	۸	۲	۸	۲۱	۸	۳۰	۸	۴۱	۸	۵۳	۹	۸	۹	۲۶		
		عشاء(۲)	۷	۱	۷	۱۱	۷	۲۳	۷	۴۱	۷	۵۱	۸	۵	۸	۲۱	۸	۴۳	۸	۵۶	۹	۹	۹	۲۴	۹	۴۴	۱۰	۱۰		
۱۹	۲۳	فجر	۴	۵۸	۴	۴۸	۴	۳۵	۴	۱۶	۴	۵	۳	۵۱	۳	۳۳	۳	۹	۲	۵۶	۲	۴۲	۲	۲۵	۲	۳	۱	۳۲	۱۶	۲۶
+۴	-۲	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۸	۵	۳۸	۵	۲۶	۵	۲۰	۵	۱۲	۵	۳	۴	۵۲	۴	۴۷	۴	۴۲	۴	۳۶	۴	۲۹	۴	۲۱	۱۵	۲۷
میل ۱۲°-۲۰		اشراق	۶	۶	۵	۵۷	۵	۴۷	۵	۳۷	۵	۳۱	۵	۲۲	۵	۱۳	۵	۷	۵	۳	۴	۵۸	۴	۵۳	۴	۴۷	۴	۴۱	+۱۳	-۱۶
		عصر(۱)	۳	۱۸	۳	۹	۳	۲۰	۳	۳۶	۳	۴۲	۳	۴۷	۳	۵۱	۳	۵۵	۳	۵۶	۳	۵۷	۳	۵۸	۳	۵۹	۴	۰		
		عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۲۱	۴	۳۰	۴	۴۰	۴	۴۵	۴	۴۹	۴	۵۳	۴	۵۶	۴	۵۸	۴	۵۹	۵	۰	۵	۲	۵	۴		
		غروب	۶	۳	۶	۱۲	۶	۲۲	۶	۳۳	۶	۴۰	۶	۴۸	۶	۵۷	۷	۸	۷	۱۳	۷	۱۸	۷	۲۴	۷	۳۱	۷	۳۹		
		عشاء(۱)	۶	۴۹	۶	۵۹	۷	۱۰	۷	۲۸	۷	۳۹	۷	۵۱	۸	۷	۸	۲۷	۸	۳۷	۸	۴۹	۹	۲	۹	۱۸	۹	۳۸		
		عشاء(۲)	۷	۲	۷	۱۳	۷	۲۵	۷	۴۴	۷	۵۵	۸	۹	۸	۲۷	۸	۵۱	۹	۴	۹	۱۸	۹	۳۵	۹	۵۴	۱۰	۲۸		

صبح صادق ——— ۲۰

عرض شمالی	درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی
اپریل اگست	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	فروری اکتوبر
۱۶ ۲۶	فجر	۴	۵۸	۴	۴۷	۴	۳۳	۴	۱۳	۴	۱	۳	۴۶	۳	۲۷	۳	۱	۲	۴۱	۲	۳۲	۲	۱۳	۱	۳۸	۱	۱۱	۱۴ ۲۹
+۴ -۲	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۷	۵	۳۶	۵	۲۴	۵	۱۴	۵	۹	۴	۵۹	۴	۴۰	۴	۴۲	۴	۳۶	۴	۳۰	۴	۲۲	۴	۱۳	+۱۴ -۱۶
میل ۱۳° - ۳۸′	اشراق	۶	۶	۵	۵۶	۵	۴۶	۵	۳۵	۵	۲۸	۵	۲۱	۵	۱۲	۵	۲	۴	۵۱	۴	۴۱	۴	۱۷	۴	۲۰	۴	۲۳	
	عصر(۱)	۳	۱۹	۳	۱۱	۳	۱۹	۳	۳۶	۳	۴۲	۳	۴۸	۳	۵۳	۳	۴۷	۳	۵۱	۴	۰	۴	۱	۴	۳	۴	۳	
	عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۲۲	۴	۳۱	۴	۴۲	۴	۴۷	۴	۵۱	۴	۵۵	۵	۰	۵	۱	۵	۳	۵	۴	۵	۷	۵	۹	
	غروب	۶	۳	۶	۱۳	۶	۲۴	۶	۳۶	۶	۴۳	۶	۵۱	۷	۱	۷	۱۳	۷	۱۸	۷	۲۳	۷	۳۰	۷	۳۸	۷	۴۷	
	عشاء(۱)	۶	۴۹	۷	۰	۷	۱۴	۷	۳۱	۷	۴۲	۷	۵۵	۸	۱۲	۸	۳۳	۸	۴۴	[illegible]	[illegible]	۹	۱	۹	۲۹	۹	۵۲	
	عشاء(۲)	۷	۲	۷	۱۳	۷	۲۷	۷	۴۶	۷	۵۹	۸	۱۴	۸	۳۳	۸	۵۹	۹	۱۲	۹	۲۸	۹	[illegible]	۱۰	۱۲	۱۰	۴۹	
۱۳ ۲۹	فجر	۴	۵۸	۴	۴۶	۴	۳۱	۴	۱۱	۳	۵۸	۳	۴۲	۳	۲۲	۲	۵۴	۲	۳۰	۲	۲۲	۲	۱	۱	۳۲	۰	۴۰	فروری نومبر
+۵ -۳	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۷	۵	۳۵	۵	۱۲	۵	۱۳	۵	۵	۴	۵۹	۴	۴۲	۴	۳۹	۴	۳۰	۴	۲۳	۴	۱۵	۴	۵	۱۰ ۱
میل ۱۴° - ۳۴′	اشراق	۶	۶	۵	۵۵	۵	۴۵	۵	۳۳	۵	[illegible]	۵	[illegible]	۵	[illegible]	۴	۵۷	۴	۵۲	۴	۴۷	۴	۳۱	۴	۲۳	۴	۲۶	+۱۳ -۱۴
	عصر(۱)	۳	۲۰	۳	۱۲	۳	۱۱	۳	۳۶	۳	۴۳	۳	۴۹	۳	۵۵	۳	۵۹	۴	۱	۴	۳	۴	۵	۴	۹	۴	۸	
	عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۲۳	۴	۳۱	۴	۴۳	۴	۴۸	۴	۵۳	۴	۵۸	۵	۳	۵	۵	۵	۷	۵	۹	۵	۱۱	۵	۱۴	
	غروب	۶	۲	۶	۱۳	۶	۲۵	۶	۳۸	۶	۴۶	۶	۵۵	۷	۵	۷	۱۸	۷	۲۴	۷	۳۰	۷	۳۷	۷	۴۵	۷	۵۵	
	عشاء(۱)	۶	۵۰	۷	۱	۷	۱۵	۷	۳۴	۷	۴۵	۷	۵۹	۸	۱۷	۸	۴۰	۸	۵۲	۹	۵	۹	۲۱	۹	۴۱	۱۰	۶	
	عشاء(۲)	۷	۳	۷	۱۳	۷	۲۹	۷	۴۹	۸	۲	۸	۱۸	۸	۳۸	۹	۶	۹	۲۰	۹	۳۸	۹	۵۹	۱۰	۲۸	۱۱	۲۰	

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
اگست	مئی	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	فروری	نومبر
۱۰	۲	فجر	۴	۵۸	۴	۴۵	۴	۲۹	۴	۸	۳	۵۴	۳	۳۷	۳	۱۶	۲	۳۶	۲	۳۱	۲	۱۲	۱	۳۸	۱	۱۲	۰	۰	۷	۴
+۵	-۳	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۵	۵	۳۳	۵	۱۹	۵	۱۱	۵	۲	۴	۵۱	۴	۳۷	۴	۳۱	۴	۲۴	۴	۱۷	۴	۸	۳	۵۸	+۱۴	-۱۶
		اشراق	۶	۶	۵	۵۵	۵	۴۳	۵	۳۰	۵	۲۳	۵	۱۴	۵	۴	۴	۵۳	۴	۴۷	۴	۴۱	۴	۳۵	۴	۲۷	۴	۱۸		
میل ۱۵° - ۲۸'		عصر(۱)	۳	۲۱	۳	۱۴	۳	۱۸	۳	۳۶	۳	۴۴	۳	۵۱	۳	۵۶	۴	۲	۴	۴	۴	۶	۴	۸	۴	۹	۴	۱۱		
		عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۲۴	۴	۳۱	۴	۴۴	۴	۵۰	۴	۵۵	۵	۱	۵	۶	۵	۸	۵	۱۱	۵	۱۳	۵	۱۵	۵	۱۸		
		غروب	۶	۳	۶	۱۵	۶	۲۷	۶	۴۱	۶	۴۹	۶	۵۸	۷	۹	۷	۲۳	۷	۲۵	۷	۳۶	۷	۴۳	۷	۵۲	۸	۲		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۷	۲	۷	۱۷	۷	۳۶	۷	۴۹	۸	۴	۸	۲۲	۸	۴۷	۸	۵۹	۹	۱۳	۹	۳۱	۹	۵۳	۱۰	۲۲		
		عشاء(۲)	۷	۲	۷	۱۵	۷	۳۱	۷	۵۲	۸	۶	۸	۲۳	۸	۴۴	۹	۱۴	۹	۲۹	۹	۴۸	۱۰	۱۲	۱۰	۴۸	–	–		
۷	۵	فجر	۴	۵۷	۴	۴۴	۴	۲۷	۴	۵	۳	۵۱	۳	۳۳	۳	۱۰	۲	۳۹	۲	۲۲	۲	۲	۱	۳۴	۰	۴۸	۰	۰	۵	۷
+۶	-۳	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۵	۵	۳۲	۵	۱۷	۵	۸	۴	۵۹	۴	۴۷	۴	۳۳	۴	۲۹	۴	۱۸	۴	۱۰	۴	۱	۳	۵۰	۴	
		اشراق	۶	۶	۵	۵۴	۵	۴۲	۵	۲۸	۵	۲۰	۵	۱۱	۵	۱	۴	۴۸	۴	۴۳	۴	۳۶	۴	۲۹	۴	۲۱	۴	۱۱	+۱۳	-۱۹
میل ۱۶° - ۲۰'		عصر(۱)	۳	۲۲	۳	۱۹	۳	۱۷	۳	۳۷	۳	۴۵	۳	۵۲	۳	۵۸	۴	۳	۴	۹	۴	۸	۴	۱۰	۴	۱۲	۴	۱۵		
		عصر(۲)	۴	۲۱	۴	۲۵	۴	۳۱	۴	۴۵	۴	۵۱	۴	۵۷	۵	۳	۵	۹	۵	۱۲	۵	۱۴	۵	۱۷	۵	۲۰	۵	۲۳		
		غروب	۶	۳	۶	۱۵	۶	۲۸	۶	۴۳	۶	۵۲	۷	۱	۷	۱۳	۷	۲۶	۷	۳۳	۷	۴۲	۷	۵۰	۷	۵۹	۸	۱۰		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۷	۳	۷	۱۹	۷	۳۹	۷	۵۳	۸	۸	۸	۲۷	۸	۵۳	۹	۶	۹	۲۲	۹	۴۱	۱۰	۵	۱۰	۴۰		
		عشاء(۲)	۷	۳	۷	۱۶	۷	۳۳	۷	۵۵	۸	۹	۸	۲۷	۸	۵۰	۹	۲۱	۹	۳۸	۹	۵۸	۱۰	۲۶	۱۱	۱۲	–	–		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
اگست	مئی	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	فروری	نومبر
۴	۸	فجر	۴	۵۷	۴	۴۳	۴	۲۹	۴	۲	۳	۴۷	۳	۲۹	۳	۵	۲	۳۲	۲	۱۳	۱	۵۱	۱	۱۸	۰	۰	۰	۰	۲	۹
+۲	-۴	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۳	۵	۳۰	۵	۱۵	۵	۹	۴	۵۶	۴	۴۴	۴	۲۸	۴	۲۱	۴	۱۳	۳	۴	۳	۵۴	۳	۴۳	۱	۱۰
میل ۱۶°-۹		اشراق	۶	۶	۵	۵۴	۵	۴۱	۵	۲۶	۵	۱۷	۵	۸	۴	۵۷	۳	۴۳	۴	۳۷	۴	۳۱	۳	۲۳	۴	۱۴	۴	۴	+۱۴	-۱۶
		عصر(۱)	۳	۲۲	۳	۱۷	۳	۱۹	۳	۳۷	۳	۴۵	۳	۵۳	۳	۵۹	۴	۶	۴	۸	۴	۱۰	۴	۱۳	۴	۱۵	۴	۱۸		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۲۶	۴	۳۲	۴	۴۶	۴	۵۳	۴	۵۹	۵	۵	۵	۱۲	۵	۱۵	۵	۱۸	۵	۲۱	۵	۲۴	۵	۲۷		
		غروب	۶	۳	۶	۱۶	۶	۳۰	۶	۴۵	۶	۵۴	۷	۴	۷	۱۶	۷	۳۲	۷	۳۹	۷	۴۷	۷	۵۶	۸	۶	۸	۱۷		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۷	۴	۷	۲۰	۷	۴۲	۷	۵۵	۸	۱۱	۸	۳۲	۹	۰	۹	۱۴	۹	۳۰	۹	۵۱	۱۰	۱۹	۱۱	۳		
		عشاء(۲)	۷	۳	۷	۱۷	۷	۲۴	۷	۵۸	۸	۱۴	۸	۳۱	۸	۵۵	۹	۲۸	۹	۴۷	۱۰	۹	۱۰	۴۴	—	—	—	—		
۱	۱۱	فجر	۴	۵۷	۴	۴۲	۴	۲۳	۴	۰	۳	۴۴	۳	۲۵	۳	۰	۲	۲۴	۲	۴	۱	۳۹	۱	۰	۰	۰	۰	۰	جنوری	نومبر
+۲	-۴	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۳	۵	۲۹	۵	۱۲	۵	۳	۴	۵۲	۴	۴۰	۴	۲۳	۴	۱۶	۴	۸	۳	۵۸	۳	۴۸	۳	۳۴	۳۰	۱۲
میل ۱۶°-۵۶		اشراق	۶	۶	۵	۵۳	۵	۳۹	۵	۲۴	۵	۱۵	۵	۵	۴	۵۳	۴	۳۹	۴	۳۲	۴	۲۵	۴	۱۷	۴	۸	۳	۵۷	۲۹	۱۳
		عصر(۱)	۳	۲۳	۳	۱۹	۳	۱۵	۳	۳۷	۳	۴۵	۳	۵۳	۴	۱	۴	۸	۴	۱۰	۴	۱۳	۴	۱۶	۴	۱۸	۴	۲۱	+۱۳	-۱۶
		عصر(۲)	۴	۲۳	۴	۲۷	۴	۳۲	۴	۴۷	۴	۵۴	۵	۱	۵	۸	۵	۱۵	۵	۱۸	۵	۲۱	۵	۲۵	۵	۲۸	۵	۳۱		
		غروب	۶	۳	۶	۱۷	۶	۳۱	۶	۴۸	۶	۵۷	۷	۸	۷	۲۰	۷	۳۷	۷	۴۴	۷	۵۲	۸	۲	۸	۱۲	۸	۲۳		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۷	۵	۷	۲۳	۷	۴۴	۷	۵۸	۸	۱۵	۸	۳۷	۹	۶	۹	۲۱	۹	۴۰	۱۰	۳	۱۰	۳۴	۱۱	۴۴		
		عشاء(۲)	۷	۳	۷	۱۸	۷	۳۶	۸	۰	۸	۱۶	۸	۲۵	۹	۰	۹	۳۶	۹	۵۶	۱۰	۲۱	۱۱	۰	—	—	—	—		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
جولائی	مئی	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جنوری	نومبر
۲۹	۱۴	فجر	۴	۵۷	۴	۴۲	۴	۲۳	۳	۵۷	۳	۴۱	۳	۲۰	۲	۵۴	۲	۱۶	۱	۵۵	۱	۲۶	۰	۳۲	۰	۰	۰	۰	۲۷	۱۵
+۶	-۴	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۳	۵	۲۸	۵	۱۰	۵	۰	۴	۴۹	۴	۳۶	۴	۱۹	۴	۱۱	۴	۲	۳	۵۲	۳	۳۲	۳	۲۹		۱۶
میل ۱۸°-۱۴'		اشراق	۶	۶	۵	۵۲	۵	۳۸	۵	۲۲	۵	۱۳	۵	۲	۴	۵۰	۴	۳۵	۴	۲۸	۴	۲۰	۴	۱۲	۳	۲	۳	۵۰	+۱۳	-۱۵
		عصر(۱)	۳	۲۳	۳	۲۰	۳	۱۴	۳	۳۷	۳	۴۶	۳	۵۴	۴	۲	۴	۹	۴	۱۲	۴	۱۵	۳	۱۸	۴	۳۱	۴	۲۴		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۲۸	۴	۲۲	۴	۴۸	۴	۵۵	۵	۳	۵	۱۰	۵	۱۷	۵	۲۱	۵	۲۴	۵	۲۸	۵	۳۱	۵	۳۵		
		غروب	۶	۴	۶	۱۷	۶	۳۲	۶	۵۰	۷	۰	۷	۱۱	۷	۲۴	۷	۴۱	۷	۴۹	۷	۵۸	۸	۸	۸	۱۸	۸	۳۱		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۷	۶	۷	۲۳	۷	۴۶	۸	۱	۸	۱۹	۸	۴۲	۹	۱۲	۹	۲۸	۹	۴۸	۱۰	۱۳	۱۰	۵۱	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۳	۷	۱۸	۷	۳۷	۸	۳	۸	۱۹	۸	۴۰	۹	۶	۹	۴۴	۱۰	۵	۱۰	۳۴	۱۱	۲۸	—	—	—	—		
۲۶	۱۷	فجر	۴	۵۶	۴	۴۱	۴	۲۱	۳	۵۵	۳	۳۸	۳	۱۶	۲	۴۹	۲	۹	۱	۴۶	۱	۱۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۴	۱۸
+۶	-۴	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۳	۵	۲۷	۵	۹	۴	۵۸	۴	۴۶	۴	۳۱	۴	۱۵	۴	۷	۳	۵۷	۳	۴۷	۳	۳۵	۳	۲۲	+۱۳	-۱۵
میل ۱۹°-۳۲'		اشراق	۶	۶	۵	۵۲	۵	۳۷	۵	۲۰	۵	۱۱	۵	۰	۴	۴۷	۴	۳۱	۴	۲۳	۴	۱۶	۴	۶	۳	۵۶	۳	۴۳		
		عصر(۱)	۳	۲۴	۳	۲۱	۳	۱۳	۳	۳۶	۳	۴۶	۳	۵۵	۴	۳	۴	۱۱	۴	۱۳	۴	۱۷	۴	۲۰	۴	۲۳	۴	۲۶		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۲۹	۴	۳۲	۴	۴۹	۴	۵۶	۵	۳	۵	۱۲	۵	۲۰	۵	۲۳	۵	۲۷	۵	۳۱	۵	۳۵	۵	۳۹		
		غروب	۶	۴	۶	۱۸	۶	۳۳	۶	۵۱	۷	۲	۷	۱۴	۷	۲۹	۷	۴۵	۷	۵۳	۸	۳	۸	۱۳	۸	۱۵	۸	۳۸		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۷	۶	۷	۲۵	۷	۴۹	۸	۴	۸	۲۲	۸	۴۶	۹	۱۸	۹	۳۵	۹	۵۷	۱۰	۲۵	۱۱	۱۲	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۴	۷	۱۹	۷	۳۹	۸	۵	۸	۲۲	۸	۴۴	۹	۱۱	۹	۵۱	۱۰	۱۴	۱۰	۴۷	—	—	—	—	—	—		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
جولائی	مئی	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جنوری	نومبر
۲۳	۲۰	فجر	۴	۵۶	۴	۴۰	۴	۱۹	۳	۵۲	۳	۳۵	۳	۱۲	۲	۴۴	۲	۲	۱	۳۶	۰	۵۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۱	۲۱
+۶	-۳	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۱	۵	۲۶	۵	۷	۴	۵۶	۴	۴۴	۴	۲۹	۴	۱۱	۴	۳	۳	۵۳	۳	۴۲	۳	۲۹	۳	۱۵	+۱۱	-۱۳
		اشراق	۶	۶	۵	۵۱	۵	۳۶	۵	۱۹	۵	۸	۴	۵۷	۴	۴۴	۴	۲۷	۴	۲۰	۴	۱۱	۴	۱	۳	۵۱	۳	۳۸		
میل ۲۰°۰ - ۱'		عصر(۱)	۳	۲۳	۳	۲۲	۳	۱۲	۳	۳۶	۳	۴۶	۳	۵۶	۴	۴	۴	۱۲	۴	۱۵	۴	۱۹	۴	-۲	-	۲۵	۴	۲۹		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۲۹	۴	۳۲	۴	۴۹	۴	۵۶	۵	۵	۵	۱۴	۵	۲۲	۵	۲۷	۵	۲۹	۵	۳۳	۵	۳۸	۵	۴۲		
		غروب	۶	۴	۶	۱۹	۶	۳۴	۶	[illegible]	۷	۴	۷	۱۶	۷	۳۱	۷	۴۹	۷	۵۷	۸	۷	۸	۱۸	۸	۳۱	۸	۴۵		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۷	۷	۷	۳۶	۷	۵۱	۸	۷	۸	۲۶	۸	۵۰	۹	۲۷	۹	۴۲	۱۰	۵	۱۰	۳۷	—	—	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۴	۷	۲۰	۷	۴۱	۸	۸	۸	۲۵	۸	۴۸	۹	۱۶	۹	۵۸	۱۰	۴۴	۱۱	۳	—	—	—	—	—	—		
۳۰	۲۳	فجر	۴	۵۶	۴	۳۹	۴	۱۸	۳	۵۰	۳	۳۲	۳	۱۰	۲	۴۰	۱	۵۴	۱	۲۶	۰	۳۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۹	۲۴
+۶	-۳	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۱	۵	۲۵	۵	۶	۴	۵۴	۴	۴۱	۴	۲۶	۴	۸	۳	۵۹	۳	۴۹	۳	۳۷	۳	۲۴	۳	۸	+۱۱	
		اشراق	۶	۶	۵	۵۱	۵	۳۵	۵	۱۷	۵	۷	۴	۵۵	۴	۴۱	۴	۲۳	۴	۱۶	۴	۷	۳	۵۷	۳	۴۶	۳	۳۳	۱۸	
میل ۲۰°۰ - ۳۶'		عصر(۱)	۳	۲۴	۳	۲۳	۳	۱۴	۳	۳۶	-	۴۷	۳	۵۶	۴	۵	۴	۱۳	۴	۱۷	۴	۲۰	۴	۲۴	۴	۲۷	۴	۳۱	+۱۰	-۱۳
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۲۹	۴	۳۳	۴	۵۰	۴	۵۸	۵	۷	۵	۱۵	۵	۲۴	۵	۲۸	۵	۳۲	۵	۳۶	۵	۴۱	۵	۴۶		
		غروب	۶	۴	۶	۱۹	۶	۳۵	۶	۵۴	۷	۶	۷	۱۹	۷	۳۴	۷	۵۲	۸	۱	۸	۱۱	۸	۲۳	۸	۳۶	۸	۵۲		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۷	۸	۷	۲۸	۷	۵۴	۸	۹	۸	۲۹	۸	۵۴	۹	۳۰	۹	۴۹	۱۰	۱۴	۱۰	۵۰	—	—	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۴	۷	۲۱	۷	۴۲	۸	۱۰	۸	۲۸	۸	۵۰	۹	۲۰	۱۰	۶	۱۰	۴۴	۱۱	۲۵	—	—	—	—	—	—		

عرض شمالی		درجه	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
جولائی	سنی	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جنوری	نومبر
۱۷	۲۶	فجر	۴	۵۲	۴	۳۸	۴	۱۷	۳	۴۸	۳	۲۹	۳	۶	۳	۳۶	۱	۴۷	۱	۱۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	-	۱۶	۲۷
+۶	-۳	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۱	۵	۲۲	۵	۳	۴	۵۴	۴	۲۹	۴	۲۳	۴	۴	۳	۵۵	۳	۴۵	۳	۳۳	۳	۱۸	۳	۲	+۱۰	
میل ۲۱° - ۹َ		اشراق	۶	۶	۵	۵۱	۵	۳۲	۵	۱۲	۵	۵	۴	۵۳	۴	۳۸	۴	۲۱	۴	۱۳	۴	۳	۳	۵۳	۳	۴۱	۳	۲۷	۱۵	-۱۲
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۲۳	۳	۱۵	۳	۳۶	۳	۴۷	-	۵۷	۴	۶	۴	۱۵	۴	۱۸	۴	۲۲	۴	۲۵	۴	۲۹	۴	-۳	+۹	
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۰	۴	۳۴	۴	۵۱	۴	۵۹	۵	۸	۵	۱۷	۵	۲۶	۵	۳۰	۵	۳۳	۵	۳۹	۵	۴۴	۵	۴۹		
		غروب	۶	۴	۶	۱۹	۶	۳۹	۶	۵۶	۷	۷	۷	۲۱	۷	۳۷	۷	۵۶	۸	۵	۸	۱۵	۸	۲۷	۸	۴۲	۸	۵۸		
		عشاء(۱)	۶	۵۱	۷	۸	۷	۲۹	۷	۵۵	۸	۱۱	۸	۳۲	۸	۵۸	۹	۳۵	۹	۵۶	۱۰	۲۳	۱۱	۵	-	-	-	-		
		عشاء(۲)	۷	۴	۷	۲۲	۷	۴۳	۸	۱۲	۸	۳۱	۸	۵۴	۹	۲۴	۱۰	۱۳	۱۰	۴۵	-	-	-	-	-	-	-	-		
۱۴	۲۹	فجر	۴	۵۲	۴	۳۷	۴	۱۵	۳	۴۶	۳	۲۷	۳	۳	۲	۳۱	۱	۴۱	۱	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۳	۲۹
+۶	-۳	طلوع	۵	۵۷	۵	۴۰	۵	۲۳	۵	۳	۴	۵۱	۴	۳۸	۴	۲۱	۴	۱	۳	۵۲	۳	۴۱	۳	۲۸	۳	۱۴	۲	۵۶	+۸	-۱۲
میل ۲۱° - ۳۸َ		اشراق	۶	۶	۵	۵۰	۵	۳۳	۵	۱۳	۵	۳	۴	۵۱	۴	۳۶	۴	۱۸	۴	۹	۳	۵۹	۳	۴۹	۳	۳۶	۳	۲۲		۳۰
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۲۵	۳	۱۷	۳	۳۹	۳	۴۷	۳	۵۷	۴	۶	۴	۱۶	۴	۱۹	۴	۲۳	۴	۲۷	۴	۳۱	۴	۳۵		-۱۱
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۰	۴	۳۵	۴	۵۱	۵	۰	۵	۹	۵	۱۸	۵	۲۸	۵	۳۳	۵	۳۶	۵	۴۱	۵	۴۶	۵	۵۱		
		غروب	۶	۴	۶	۲۰	۶	۳۷	۶	۵۷	۷	۹	۷	۲۲	۷	۳۹	۷	۵۹	۸	۸	۸	۱۹	۸	۳۲	۸	۴۶	۹	۴		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۷	۹	۷	۳۰	۷	۵۹	۸	۱۴	۸	۳۴	۹	۲	۹	۴۰	۱۰	۲	۱۰	۳۱	۱۱	۲۲	-	-	-	-		
		عشاء(۲)	۷	۴	۷	۲۳	۷	۴۵	۸	۱۴	۸	۳۳	۸	۵۷	۹	۲۹	۱۰	۱۹	۱۰	۵۵	-	-	-	-	-	-	-	-		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
جولائی	جون	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جنوری	دسمبر
۱۱	۱	فجر	۴	۵۵	۴	۳۷	۴	۱۵	۳	۴۵	۳	۲۶	۳	۱	۲	۲۷	۱	۳۳	۰	۵۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۲
+۵	-۲	طلوع	۵	۵۶	۵	۴۰	۵	۲۲	۵	۱	۴	۴۹	۴	۳۵	۴	۱۸	۳	۵۸	۳	۴۸	۳	۳۷	۳	۲۴	۳	۹	۲	۵۲	+۷	۳
میل ۲۳°-۲۷ً		اخراق	۶	۶	۵	۵۰	۵	۲۳	۵	۱۳	۵	۲	۴	۴۹	۴	۳۳	۴	۱۵	۴	۶	۳	۵۶	۳	۴۵	۳	۳۲	۳	۱۸		-۱۰
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۲۵	۳	۱۸	۳	۳۶	۳	۴۷	۳	۵۷	۴	۷	۴	۱۷	۴	۲۰	۴	۲۴	۴	۲۸	۴	۳۲	۴	۳۶		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۱	۴	۳۶	۴	۵۱	۵	۱	۵	۱۰	۵	۱۹	۵	۲۹	۵	۳۳	۵	۳۸	۵	۴۳	۵	۴۸	۵	۵۳		
		غروب	۶	۴	۶	۲۰	۶	۳۸	۶	۵۹	۷	۱۱	۷	۲۵	۷	۴۲	۸	۲	۸	۱۲	۸	۲۳	۸	۳۶	۸	۵۱	۹	۸		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۷	۱۰	۷	۳۱	۷	۵۸	۸	۱۵	۸	۳۷	۹	۵	۹	۴۵	۱۰	۸	۱۰	۴۰	—	—	—	—	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۵	۷	۲۳	۷	۴۵	۸	۱۵	۸	۳۳	۸	۵۹	۹	۳۳	۱۰	۲۶	۱۱	۶	—	—	—	—	—	—	—	—		
۸	۴	فجر	۴	۵۵	۴	۳۷	۴	۱۴	۳	۴۳	۳	۲۳	۲	۵۸	۲	۲۴	۱	۲۸	۰	۴۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷	۵
+۵	-۲	طلوع	۵	۵۶	۵	۳۹	۵	۲۲	۵	۱	۴	۴۸	۴	۳۳	۴	۱۷	۳	۵۶	۳	۴۵	۳	۳۳	۳	۲۱	۳	۹	۲	۴۷	+۶	-۹
میل ۲۳°-۲۴ً		اشراق	۶	۶	۵	۵۰	۵	۳۲	۵	۱۲	۵	۱	۴	۴۷	۴	۳۲	۴	۱۳	۴	۴	۳	۵۳	۳	۴۲	۳	۲۹	۳	۱۴		
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۲۶	۳	۱۹	۳	۳۶	۳	۴۷	۳	۵۸	۴	۸	۴	۱۷	۴	۲۱	۴	۲۵	۴	۲۹	۴	۳۳	۴	۳۸		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۱	۴	۳۷	۴	۵۲	۵	۱	۵	۱۱	۵	۲۰	۵	۳۱	۵	۳۵	۵	۴۰	۵	۴۴	۵	۵۰	۵	۵۵		
		غروب	۶	۴	۶	۲۱	۶	۳۸	۶	۵۹	۷	۱۲	۷	۲۶	۷	۴۳	۸	۴	۸	۱۵	۸	۲۶	۸	۳۹	۸	۵۲	۹	۱۳		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۷	۱۰	۷	۳۲	۷	۵۹	۸	۱۷	۸	۳۹	۹	۸	۹	۴۹	۱۰	۱۳	۱۰	۴۸	—	—	—	—	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۵	۷	۲۳	۷	۴۶	۸	۱۷	۸	۳۶	۹	۲	۹	۳۶	۱۰	۳۲	۱۱	۱۸	—	—	—	—	—	—	—	—		

عرض شمالی		درجہ	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
جولائی	جون	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	جنوری	دسمبر
۵	۷	فجر	۴	۵۵	۴	۳۶	۴	۱۳	۳	۴۲	۳	۲۲	۲	۵۶	۲	۲۱	۱	۲۲	۰	۲۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۸
+۴	-۱	طلوع	۵	۵۶	۵	۳۹	۵	۲۱	۴	۵۹	۴	۴۷	۴	۳۲	۴	۱۵	۳	۵۳	۳	۴۳	۳	۳۱	۳	۱۷	۳	۲	۲	۴۳	۴	-۸
میل ۲۲°-۳۶'		اشراق	۶	۶	۵	۴۹	۵	۳۱	۵	۱۱	۴	۵۹	۴	۴۶	۴	۳۰	۴	۱۱	۴	۲	۳	۵۱	۳	۳۹	۳	۲۶	۳	۱۰	+۵	
		عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۲۶	۳	۲۰	۳	۳۵	۳	۴۷	۳	۵۸	۴	۸	۴	۱۸	۴	۲۲	۴	۲۶	۴	۳۰	۴	۳۴	۴	۳۹		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۱	۴	۳۷	۴	۵۲	۵	۲	۵	۱۱	۵	۲۱	۵	۳۲	۵	۳۶	۵	۴۱	۵	۴۶	۵	۵۱	۵	۵۷		
		غروب	۶	۴	۶	۲۱	۶	۳۹	۷	۱	۷	۱۳	۷	۲۸	۷	۴۵	۸	۷	۸	۱۷	۸	۲۹	۸	۴۳	۸	۵۸	۹	۱۷		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۷	۱۰	–	۳۲	۸	۱	۸	۱۹	۸	۴۱	۹	۱۰	۹	۵۳	۱۰	۱۸	۱۰	۵۶	–	–	–	–	–	–		
		عشاء(۲)	۷	۵	۷	۲۴	۷	۴۷	۸	۱۸	۸	۳۸	۹	۴	۹	۳۹	۱۰	۳۸	۱۱	۳۴	–	–	–	–	–	–	–	–		
۲	۱۰	فجر	۴	۵۵	۴	۳۶	۴	۱۲	۳	۴۱	۳	۲۰	۲	۵۵	۲	۱۸	۱	۱۸	۰	۰		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱۱
+۴	-۱	طلوع	۵	۵۶	۵	۳۹	۵	۲۱	۴	۵۹	۴	۴۶	۴	۳۲	۴	۱۴	۴	۵۲	۳	۴۲	۳	۳۰	۳	۱۶	۲	۵۹	۲	۴۰	+۳	-۷
میل ۲۳°-۱'	۱۱	اشراق	۶	۶	۵	۴۹	۵	۳۱	۵	۱۱	۴	۵۹	۴	۴۵	۴	۲۹	۴	۹	۴	۰	۳	۴۹	۳	۳۷	۳	۲۳	۳	۷	۱ +۲	
	۰	عصر(۱)	۳	۲۵	۳	۲۶	۳	۲۰	۳	۳۵	۳	۴۷	۳	۵۸	۴	۸	۴	۱۹	۴	۲۳	۴	۲۷	۴	۳۱	۴	۳۵	۴	۴۰		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۱	۴	۳۸	۴	۵۳	۵	۲	۵	۱۲	۵	۲۲	۵	۳۲	۵	۳۷	۵	۴۲	۵	۴۷	۵	۵۲	۵	۵۸		
		غروب	۶	۴	۶	۲۱	۶	۳۹	۷	۱	۷	۱۴	۷	۲۸	۷	۴۶	۸	۸	۸	۱۸	۸	۳۰	۸	۴۴	۹	۱	۹	۲۰		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۷	۱۱	۷	۳۳	۸	۱	۸	۲۰	۸	۴۲	۹	۱۲	۹	۵۶	۱۰	۲۲	۱۱	۳	–	–	–	–	–	–		
		عشاء(۲)	۷	۵	۷	۲۴	۷	۴۸	۸	۱۹	۸	۴۰	۹	۵	۹	۴۲	۱۰	۴۲	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		

عرض شمالی		درجه	۰		۱۰		۲۰		۳۰		۳۵		۴۰		۴۵		۵۰		۵۲		۵۴		۵۶		۵۸		۶۰		عرض جنوبی	
جون	جون	وقت	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	دسمبر	دسمبر
۲۹	۱۳	فجر	۴	۵۵	۴	۳۵	۴	۱۲	۳	۴۰	۳	۲۰	۲	۵۴	۲	۱۷	۱	۱۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۹	۱۴
+۳	۰	طلوع	۵	۵۶	۵	۳۹	۵	۲۰	۴	۵۸	۴	۴۵	۴	۳۱	۴	۱۲	۳	۵۰	۳	۴۰	۳	۲۸	۳	۱۴	۲	۵۷	۲	۳۷	+۲	-۵
		اشراق	۶	۶	۵	۴۹	۵	۲۱	۵	۱۰	۴	۵۸	۴	۴۳	۴	۲۸	۴	۸	۳	۵۸	۳	۴۸	۳	۳۵	۳	۲۲	۳	۵		
میل ۲۳°-۱۳'		عصر(۱)	۳	۲۶	۳	۲۷	۳	۲۱	۳	۲۵	۳	۴۷	۳	۵۸	۴	۹	۴	۱۹	۴	۲۳	۴	۲۷	۴	۳۳	۴	۳۶	۴	۴۱		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۲	۴	۳۸	۴	۵۳	۵	۳	۵	۱۳	۵	۲۳	۵	۳۳	۵	۳۸	۵	۴۳	۵	۴۸	۵	۵۳	۵	۵۹		
		غروب	۶	۴	۶	۲۱	۶	۴۰	۷	۲	۷	۱۵	۷	۲۹	۷	۴۹	۸	۱۰	۸	۳۰	۸	۳۲	۸	۴۶	۹	۳	۹	۲۲		
		عشاء(۱)	۶	۵۲	۷	۱۱	۷	۳۳	۸	۲	۸	۲۱	۸	۴۴	۹	۱۴	۹	۵۹	۱۰	۲۵	۱۱	۹	—	—	—	—	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۵	۷	۲۵	۷	۴۸	۸	۲۰	۸	۴۰	۹	۶	۹	۴۳	۱۰	۴۶	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
۲۶	۱۶	فجر	۴	۵۵	۴	۳۵	۴	۱۱	۳	۴۰	۳	۱۹	۲	۵۳	۲	۱۶	۱	۱۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۶	۱۶
+۳	۱۷	طلوع	۵	۵۶	۵	۳۹	۵	۲۰	۴	۵۸	۴	۴۵	۴	۳۰	۴	۱۲	۳	۵۰	۳	۳۹	۳	۲۷	۳	۱۳	۲	۵۶	۲	۳۶	+۱	۱۷
	+۱	اشراق	۶	۶	۵	۴۹	۵	۳۰	۵	۱۰	۴	۵۸	۴	۴۳	۴	۲۷	۴	۷	۳	۵۷	۳	۴۶	۳	۳۳	۳	۲۰	۳	۴		-۴
میل ۲۳°-۲۱'		عصر(۱)	۳	۲۶	۴	۲۷	۳	۲۱	۳	۳۵	۳	۴۷	۳	۵۸	۴	۹	۴	۱۹	۴	۲۳	۴	۲۸	۴	۳۳	۴	۳۶	۴	۴۱		
		عصر(۲)	۴	۲۲	۴	۳۲	۴	۳۸	۴	۵۳	۵	۳	۵	۱۳	۵	۲۳	۵	۳۴	۵	۳۸	۵	۴۳	۵	۴۹	۵	۵۴	۶	۰		
		غروب	۶	۴	۶	۲۱	۶	۴۰	۷	۲	۷	۱۵	۷	۳۰	۷	۴۸	۸	۱۰	۸	۲۱	۸	۳۳	۸	۴۷	۹	۴	۹	۲۴		
		عشاء(۱)	۶	۵۰	۷	۱۱	۷	۳۳	۸	۳	۸	۲۱	۸	۴۴	۹	۱۵	۱۰	۰	۱۰	۲۸	۱۱	۱۳	—	—	—	—	—	—		
		عشاء(۲)	۷	۵	۷	۲۵	۷	۴۹	۸	۲۰	۸	۴۱	۹	۷	۹	۴۴	۱۰	۴۹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		

۱۵

درجه	۰ گھنٹہ	۰ منٹ	۱۰ گھنٹہ	۱۰ منٹ	۲۰ گھنٹہ	۲۰ منٹ	۳۰ گھنٹہ	۳۰ منٹ	۳۵ گھنٹہ	۳۵ منٹ	۴۰ گھنٹہ	۴۰ منٹ	۴۵ گھنٹہ	۴۵ منٹ	۵۰ گھنٹہ	۵۰ منٹ	۵۲ گھنٹہ	۵۲ منٹ	۵۴ گھنٹہ	۵۴ منٹ	۵۶ گھنٹہ	۵۶ منٹ	۵۸ گھنٹہ	۵۸ منٹ	۶۰ گھنٹہ	۶۰ منٹ
فجر	۴	۵۵	۴	۳۵	۴	۱۱	۳	۳۹	۳	۱۹	۲	۵۲	۲	۱۵	۱	۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
طلوع	۵	۵۶	۵	۳۸	۵	۱۹	۴	۵۷	۴	۴۴	۴	۲۹	۴	۱۱	۳	۴۹	۳	۳۸	۳	۲۶	۳	۱۱	۲	۵۵	۲	۳۴
اشراق	۶	۶	۵	۴۹	۵	۳۰	۵	۹	۴	۵۷	۴	۴۳	۴	۲۷	۴	۷	۳	۵۷	۳	۴۶	۳	۳۴	۳	۱۹	۳	۳
عصر (۱)	۳	۲۶	۳	۲۷	۳	۲۱	۳	۲۵	۳	۴۷	۳	۵۸	۴	۹	۴	۱۹	۴	۲۳	۴	۲۸	۴	۳۲	۴	۳۷	۴	۴۱
عصر (۲)	۴	۲۲	۴	۳۲	۴	۳۸	۴	۵۳	۵	۳	۵	۱۳	۵	۲۳	۵	۳۴	۵	۳۹	۵	۴۴	۵	۴۹	۵	۵۵	۶	۱
غروب	۶	۴	۶	۲۲	۶	۴۱	۷	۳	۷	۱۶	۷	۳۱	۷	۴۹	۸	۱۱	۸	۲۲	۸	۳۴	۸	۴۹	۹	۵	۹	۲۶
عشاء (۱)	۶	۵۲	۷	۱۱	۷	۳۳	۸	۳	۸	۲۲	۸	۴۵	۹	۱۵	۱۰	۱	۱۰	۲۹	۱۱	۱۶	—	—	—	—	—	—
عشاء (۲)	۷	۵	۷	۲۵	۷	۴۹	۸	۲۱	۸	۴۱	۹	۸	۹	۴۵	۱۰	۵۱	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

عرض شمالی	
جون	جون
۲۳	۱۹
+۲	+۱

عرض جنوبی	
دسمبر	دسمبر
۲۳	۲۰
-۱	-۲

میل ۲۳°-۲۶

صبح صادق ———— ۶۰

(بقیہ حاشیہ صفحہ ۱۹۳)
جو ابتداءِ فجر کا معیار بیان کیا ہے وہ صبح صادق [illegible] واختلاف الاوقات [illegible]
[illegible] شرح طوالع الانوار [illegible] بیان کرتے ہیں [illegible]
[illegible] بھی بیان کرتے ہیں [illegible] وجب ان ینتبہ لنا معنا [illegible]
فاسم الشفق علی [illegible] منبسط فی
[illegible] بھی بیان کرچکے ہیں،
② یہ دونوں کے نزدیک صبح صادق کی تعریف یوں کی ہے: [illegible] وقت نصف [illegible] ۱۸ درجہ زیر افق [illegible]
عرض الافق [illegible] جب [illegible] جہاں [illegible] روشنی [illegible]
[illegible] تمام فلکیین [illegible] ظاہر ہونے والی روشنی [illegible] بات ہیں
[illegible] علماء [illegible] حضرت مفتی محمد شفیع
[illegible] قریب ہے،
[illegible] الحاجة الی التعبیر والشفق
بھی یہ روشنی [illegible] قوانین [illegible]
صاحب [illegible] تعالیٰ کی [illegible]
③ یہ دونوں کی عبارت، ویجب [illegible] الصناعة [illegible] بعضهم [illegible]
(وصد اصحاب هذه الصناعة [illegible]
(الی قولہ) اختلف فی هذا القانون [illegible] اس کی بنا پر [illegible]
جز [illegible] ثابت ہوا [illegible] فلکیین کے مشاہدات اور ان کے
[illegible] بلکہ دوسرے فلکیین کے مشاہدات [illegible] ثابت کیا جاچکا ہے [illegible]
[illegible] نقل کرتے ہیں اور یہ ثابت [illegible] قرار دیتے ہیں،
④ علامہ برجندی رحمہ اللہ تعالیٰ نے [illegible]
(بقیہ بر صفحہ ۲۳۲)

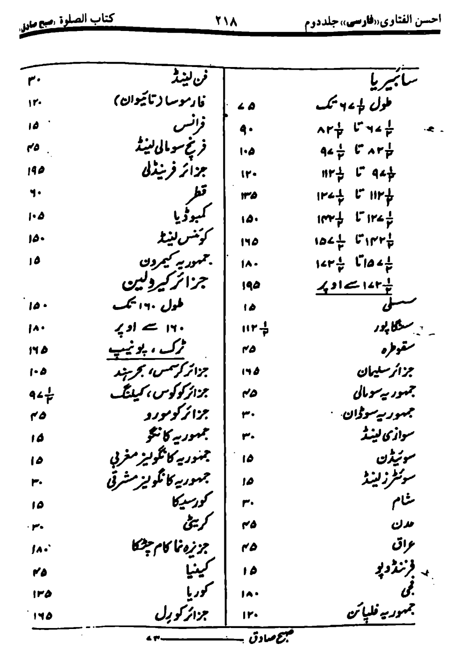
در ممالک مختلف وقت معیاری مطابق طول البلد ذیل است

مختلف ممالک میں معیاری وقت مندرجہ ذیل طول البلد کے مطابق ہے

طول شرقی

افغانستان	٦٧½
جزائر ایڈمیرلٹی	١٥٠
اسپین	١٥
البانیہ	١٥
جزائر امیرانٹی	٦٠
جزائر انڈمان	٨٢½
انگولا (پرتگالی مغربی افریقہ)	١٥
جمہوریہ وسطی افریقہ	١٥
جمہوریات جنوبی افریقہ	٣٠
جزائر اتوبون	١٥
جنوبی آسٹریلیا	١٤٢½
مغربی آسٹریلیا	١٢٠
علاقہ دارالخلافہ آسٹریلیا	١٥٠
شمالی آسٹریلیا	١٤٢½
جزیرہ اوشن	١٦٥
آسٹریا	١٥
اوکیناوہ	١٣٥
الیسٹونیا	٤٥
جمہوریہ انڈونیشیا	
بالی، بنگکا، بیلی ٹانگ، جاوا،	١٠٥
مدورا، سماٹرا	١٠٥
بورنیو، سلیبس، فلوریس،	
لومبوک، سمبا، سمباوا، تیمور	١٢٠
مغربی آئرین	١٣٥
اسپٹز برجن	١٥
اردن	٣٠
ایران	٦٠
اسرائیل	٣٠
اومن (مسیرہ، مسقط، سلالا)	٦٠
اٹلی	١٥
جزائر ایلس	١٨٠
بحرین	٦٠
بلجیم	١٥
جزائر بیلیرک	١٥
بوٹسوانا	٣٠
برٹش نیوگنی	١٥٠
بلغاریہ	٣٠
برما	٩٧½
پاکستان مغربی	٧٥
پاکستان مشرقی	٩٠

پپنوا	۱۵۰	چین	۱۲۰
جزائر پیسکاڈورس	۱۲۰	حبش	۴۵
پولینڈ	۱۵	جمہوریہ داہومے	۱۵
پرتگال	۱۵	ڈنمارک	۱۵
پرتگالی مغربی افریقہ (انگولا)	۱۵	ری یونین	۶۰
پرتگالی مشرقی افریقہ (مضمبیق)	۳۰	روڈیشیا	۳۰
ترکی	۳۰	رومانیہ	۳۰
تائیوان (فارموسا)	۱۲۰	جزائر رائیوکیو	۱۳۵
تنزانیہ	۴۵	روس	
تسمانیہ	۱۵۰	طول ۴۰ تک	۴۵
تھائی لینڈ (سیام)	۱۰۵	۴۰ تا ۵۲½	۶۰
تیمور	۱۲۰	۵۲½ سے اوپر	۷۵
جزائر ٹونگا	۱۹۵	زمبیا	۳۰
ٹریپولی ٹانیہ	۳۰	سیلون	۸۲½
ٹروشیل، عمان (شام)	۶۰	سائپرس	۳۰
ٹرک	۱۶۵	سیرینائیکا	۳۰
ٹونیسیہ	۱۵	سکھالن	
جرمنی	۱۵	عرض ۵۰ سے جنوب	۱۳۵
جبرالٹر (جبل الطارق)	۱۵	عرض ۵۰ سے شمال	۱۵۰
جاپان	۱۳۵	جزائر سنٹاکروز	۱۶۵
جزائر جاپان	۱۳۵	سروینیا	۱۵
چیکوسلواکیہ	۱۵	سعودیہ عربیہ	۴۵
چڈ	۱۵	جزائر سچوٹن	۱۳۵
چیگوس آرچی پیلاگو	۷۵	سچلیز	۶۰
جزائر چیتھم	۱۹۱¼	سیام (تھائی لینڈ)	۱۰۵

سائبیریا	
طول ۶۷½ تک	۷۵
۶۷½ تا ۸۲½	۹۰
۸۲½ تا ۹۷½	۱۰۵
۹۷½ تا ۱۱۲½	۱۲۰
۱۱۲½ تا ۱۲۷½	۱۳۵
۱۲۷½ تا ۱۴۲½	۱۵۰
۱۴۲½ تا ۱۵۷½	۱۶۵
۱۵۷½ تا ۱۷۲½	۱۸۰
۱۷۲½ سے اوپر	۱۹۵
سسلی	۱۵
سنگاپور	۱۱۲½
سقوطرہ	۴۵
جزائر سلیمان	۱۶۵
جمہوریہ سومالی	۴۵
جمہوریہ سوڈان	۳۰
سوازی لینڈ	۳۰
سویڈن	۱۵
سوئٹزرلینڈ	۱۵
شام	۳۰
عدن	۴۵
عراق	۴۵
فرنڈوپو	۱۵
فجی	۱۸۰
جمہوریہ فلپائن	۱۲۰

فن لینڈ	۳۰
فارموسا (تائیوان)	۱۲۰
فرانس	۱۵
فرنچ سومالی لینڈ	۴۵
جزائر فرینڈلی	۱۹۵
قطر	۶۰
کمبوڈیا	۱۰۵
کوئنس لینڈ	۱۵۰
جمہوریہ کیمرون	۱۵
جزائر کیرولین	
طول ۱۶۰ تک	۱۵۰
۱۶۰ سے اوپر	۱۸۰
ٹرک، پونیپ	۱۶۵
جزائر کرسمس، بحرہند	۱۰۵
جزائر کوکوس، کیلنگ	۹۷½
جزائر کومورو	۴۵
جمہوریہ کانگو	۱۵
جمہوریہ کانگولیز مغربی	۱۵
جمہوریہ کانگولیز مشرقی	۳۰
کورسیکا	۱۵
کریٹی	۳۰
جزیرہ نما کام چٹکا	۱۸۰
کینیا	۴۵
کوریا	۱۳۵
جزائر کوپرل	۱۶۵

کویت	۴۵
گابون	۱۵
جزائر گلبرٹ، ایلس	۱۸۰
گوام	۱۵۰
گوادر	۷۵
جزیرہ لکادیب	۸۲½
جزائر لیڈرون	۱۵۰
لاؤس	۱۰۵
لاٹ دیا	۴۵
لبنان	۳۰
لیسوتھو	۳۰
لیبیا	۳۰
لچٹینشٹین	۱۵
جزیرہ لارڈہو	۱۵۷½
لتھوانیا	۴۵
لکسمبرگ	۱۵
مصر	۳۰
مکاؤ	۱۲۰
جمہوریہ میلاگاسی	۴۵
ملاوی	۳۰
وفاق ملایا	۱۱۲½
ملیشیا (سباہ، سروک)	۱۲۰
جمہوریہ مالدیپ	۷۵
مالٹا	۱۵
منچوریا	۱۳۵
جزائر مریانہ	۱۵۰
جزائر مارشل	۱۸۰
موریشس	۶۰
موناکو	۱۵
مضمبیق (پرتگالی مشرقی افریقہ)	۳۰
مُنکلا (ہائیڈرا ماؤٹ)	۴۵
نانیوگنٹو	۱۳۵
نارو	۱۴۲½
نیدرلینڈ	۱۵
نیوکیلیڈونیا	۱۶۵
نیوگنی، برٹش	۱۵۰
نیوہیبرائڈس	۱۶۵
نیوساؤتھ ویلس	۱۵۰
نیوزی لینڈ	۱۸۰
جزائر نکوبار	۸۲½
جمہوریہ نائجیریا	۱۵
جزیرہ نارفوک	۱۴۲½
ناروے	۱۵
نووایازمیلیا	۷۵
وکٹوریہ آسٹریلیا	۱۵۰
ویتنام شمالی	۱۰۵
ویتنام جنوبی	۱۲۰
جزیرہ وارنگل	۱۹۵
ہالینڈ	۱۵
ہانگ کانگ	۱۲۰

ہنگری	۱۵	یوگنڈا	۴۵
ہندوستان	۸۲½	یونان	۳۰
یوگوسلاویہ	۱۵		

طول غربی

الابابا، یو، ایس، اے [۱]	۹۰	اڈاہو، یو، ایس، اے [۱]	۱۰۵
الاسکا، یو، ایس، اے		اِلینوآئیس یو، ایس، اے [۱]	۹۰
جنوب مشرقی ساحل مع کراس ساؤنڈ،		انڈیانا، یو، ایس، اے [۱]	۹۰
ڈگلس، جونیو، کشم، کو د،		آیووا، یو، ایس، اے [۱]	۹۰
پیٹرس برگ	۱۲۰	اوہیوا، یو، ایس، اے [۱]	۷۵
کراس ساؤنڈ کی شمالی جانب کا		اوکلاہوما، یو، ایس، اے [۱]	۹۰
ساحل طول ۱۴۱ تک	۱۳۵	اونٹریو	
طول ۱۴۱ تا ۱۶۲ مع اینکرج،		طول ۹۰ تک	۷۵
فیربکس ہیوارڈ، ویلڈز	۱۵۰	طول ۹۰ سے اوپر	۹۰
ویسٹ کوسٹ (نوم)		اوریگون یو، ایس، اے [۱]	۱۲۰
جزائر ایلوشین	۱۶۵	اسکورسبائی ساؤنڈ گرین لینڈ	۳۰
البرٹا	۱۰۵	بہاماس	۷۵
ارجن ٹائن	۶۰	بربادوس	۶۰
		برمودا	۶۰
ایریزونا، یو، ایس، اے [۱]	۱۰۵	بولیویا	۶۰
ارکنساس یو، ایس، اے [۱]	۹۰	برازیل	
جزائر آسٹرل	۱۵۰	مشرقی	۴۵
آزوریس	۱۵	علاقہ ایکڑے	۷۵
ایکویڈر	۷۵	مغربی	۶۰
آئیسلینڈ	۱۵	برٹش کولمبیا	۱۲۰

[۱] اس مقام کا وقت اپریل کی آخری اتوار سے اکتوبر کی آخری اتوار تک ایک گھنٹہ بڑھادیا جاتا ہے ۱۲
صبح صادق ——— ۶۵

ت این مقام از روز یکشنبه اخیر اپریل تا یکشنبهء اخیر اکتبور یک ساعت بلند میشود

برٹش ہونڈورس	۹۰
پرٹوریکو	۶۰
پناما نہر کا علاقہ	۷۵
جمہوریہ پناما	۷۵
پیراگوئے	۶۰
پینسلوانیا، یو، ایس، اے له	۷۵
پیرو	۷۵
پرتگالی گائنا	۱۰۵
جزیرہ پرنس ایڈورڈ	۶۰
ٹینیسی یو، ایس، اے	۹۰
ٹیکساس یو، ایس، اے	۹۰
ٹوباگو	۶۰
جزائر ٹیرڈاڈی، جنوبی اٹلانٹک	۳۰
ٹرینیڈاڈ	۶۰
ٹاموٹو آرچی پیلاگو	۱۵۰
جزائر ٹوبوائی	۱۵۰
جزائر کاکس، ٹرکس	۷۵
جارجیہ یو، ایس، اے له	۷۵
جنوبی جارجیہ	۳۰
جمیکا	۷۵
جزیرہ جانمائن	۱۵
جزیرہ جانسٹن	۱۶۵
جزیرہ جان فرنانڈیز	۶۰
چائل	۶۰

ڈیلاوارے یو، ایس، اے له	۷۵
جمہوریہ ڈومینکن	۷۵
ڈچ گائنا (سرینام)	۵۲½
جنوبی ڈکوٹا، یو، ایس، اے	
مشرقی له	۹۰
مغربی له	۱۰۵
شمالی ڈکوٹا، یو، ایس، اے له	۹۰
ریروٹونگا	۱۵۷½
جزیرہ روڈ، یو، ایس، اے له	۷۵
سرینام (ڈچ گائنا)	۵۲½
ایس ٹی۔ پیری، میکولین	۴۵
سلواڈور، ال	۹۰
سموآ	۱۶۵
سسکچیون	۱۰۵
جزیرہ سوسائٹی	۱۵۰
شمالی مغربی علاقے	
طول ۶۸ تک	۶۰
۶۸ تا ۸۵	۷۵
۸۵ تا ۱۰۲	۹۰
۱۰۲ تا ۱۲۰	۱۰۵
۱۲۰ سے اوپر	۱۲۰
جزائر فاکلینڈ	۶۰
انٹارٹک میں جزیرہ نماڈوے	۴۵
جزائر فیننگ	۱۵۰

له اس مقام کا وقت اپریل کی آخری اتوار سے اکتوبر کی آخری اتوار تک ایک گھنٹہ بڑھا دیا جاتا ہے۔۱۲

وقت این مقام از یکشنبهء اخیر اپریل تا یکشنبهء اخیر اکتوبر یک ساعت بلند میشود

ڈنیڈن و نوڑنہا	۳۰	اینٹگستا لک، ویسٹ کورس	۴۵
فلوریڈا، یو، ایس، اے[1]	۷۵	تھلے ایریا	۶۰
فرانس گائنا	۶۰	گریناڈا	۶۰
کیلیفورنیا، یو، ایس، اے[1]	۱۲۰	گواڈے لوپ	۶۰
کینیڈا (صوبجات دیکھئے)	۵۲½ ع ۱۳۵	گوئیٹے مالا	۹۰
جزیرہ کیپ ورڈ	۳۰	گائنا ڈچ	۵۲½
کنساس یو، ایس، اے[1]	۹۰	گائنا فرانس	۶۰
کینٹوکی یو، ایس، اے[1]	۹۰	گیانا	۵۶¼
شمالی کیرولینا، یو، ایس، اے[1]	۷۵	لیبراڈور	۵۲½
جنوبی کیرولینا، یو، ایس، اے[1]	۷۵	جزائر لی ورڈ	۶۰
کیوبک		لائبیریا	۱۱⅛
طول ۶۸ تک	۶۰	لوئیسیانہ یو، ایس، اے[1]	۹۰
۶۸ سے اوپر	۷۵	لوآرچی پیلاگو	۱۵۰
جزائر کیمین	۷۵	مشرقی جزیرہ (آئی-ڈی پیسکوا)	۱۰۵
جزائر کرسمس، بحرالکاہل	۱۳۵	مینی یو، ایس، اے[1]	۷۵
کولمبیا	۷۵	مانیٹوبا	۹۰
کولوراڈو، یو، ایس، اے[1]	۱۰۵	جزائر مارکوئیسس	۱۴۲½
کونیکٹیکٹ یو، ایس، اے[1]	۷۵	مارٹینکوئی	۶۰
جزیرہ کک (باستثنار نائیو)	۱۵۷½	میری لینڈ یو، ایس، اے[1]	۷۵
کوسٹاریکا	۹۰	مساچوسٹس یو، ایس، اے[1]	۷۵
کیوبا	۷۵	میکسیکو	۹۰
جزیرہ کیوراکاؤ	۶۰	مچیگن یو، ایس، اے[1]	۷۵
جزائر گلاپاگوس	۷۵	جزائر مڈوے	۱۶۵
گرینلینڈ، اسکورسبائی ساؤنڈ	۳۰	منیسوٹا، یو، ایس، اے[1]	۹۰

[1] اس مقام کا وقت اپریل کی آخری اتوار سے اکتوبر کی آخری اتوار تک ایک گھنٹہ بڑھا دیا جاتا ہے۔ ۱۲

وقت این مقام از یکشنبهء اخیر اپریل تا یکشنبهء اخیر اکتوبر یک ساعت بلند میشود

مکیگن	۴۵	ورمونٹ یو، ایس، اے [1]	۷۵
مسیسپی یو، ایس، اے [1]	۹۰	جزائر ورجن	۶۰
مسوری 〃 〃 [1]	۹۰	ورجینیا یو، ایس، اے [1]	۷۵
مونٹانا 〃 〃 [1]	۱۰۵	مغربی ورجینیا یو، ایس، اے [1]	۷۵
نیبراسکا 〃 〃 [1]	۹۰	واشنگٹن ڈی، سی، یو، ایس، اے [1]	۷۵
نیواڈا 〃 〃 [1]	۱۲۰	واشنگٹن یو، ایس، اے [1]	۱۲۰
نیوبرنس وک	۶۰	جزائر ونڈورڈ	۶۰
نیوفاؤنڈلینڈ	۵۲½	وسکونسن یو، ایس، اے [1]	۹۰
نیوہیمپشائر، یو، ایس، اے [1]	۷۵	وائیومنگ 〃 〃 [1]	۱۰۵
نیوجرسی 〃 〃 [1]	۷۵	ہیٹی	۷۵
نیومیکسیکو 〃 〃 [1]	۱۰۵	ہوائی یو، ایس، اے	۱۵۰
نیویارک 〃 〃 [1]	۷۵	ہونڈیورس	۹۰
نکاراگوا	۹۰	ہونڈیورس برٹش	۹۰
جزیرہ نیو	۱۶۵	یوراگوئے	۵۲½
نوواسکوشیا	۶۰	یوٹاہ یو، ایس، اے [1]	۱۰۵
وینیزولا	۶۰	یوکون	۱۳۵

(بقیہ حاشیہ صـ۲۲۲) بیرونی سے ۱۸ درجہ زیر افق پر صبح کاذب کا قول نقل فرمایا ہے، اس سے ثابت ہوا کہ انھوں نے بھی بیرونی کی اس عبارت کو صبح کاذب سے متعلق قرار دیا ہے، برجندی کی پوری عبارت صفحہ ۱۶۴ پر ملاحظہ فرمائیں

⑤ بیرونی کی عبارت مذکورہ سے ظاہر ہے اور ان کی کتاب "تفہیم" کی عبارت "ثم یتلوہ (الصبح الکاذب) الفجر الصادق معترضاً علیه منبسطاً فی الافق" میں "معترضاً علیه" سے صراحۃً ثابت ہوا کہ بیرونی کے نزدیک بھی صبح صادق سے قبل متصلاً صبح کاذب کا وجود ضروری ہے، حالانکہ ۱۸ زیر افق سے قبل متصلاً باجماع فلکیات قدیمہ وجدیدہ کوئی روشنی نہیں ہوتی، حضرت مفتی محمد شفیع صاحب رحمہ اللہ تعالیٰ کی سرکردگی میں گیارہ علماء کے مشاہدات میں بھی اس سے قبل کوئی روشنی نظر نہیں آئی، ۱۲ منہ

[1] اس مقام کا وقت اپریل کی آخری اتوار سے اکتوبر کی آخری اتوار تک ایک گھنٹہ بڑھا دیا جاتا ہے۔ ۱۲

نقشه اوقات نمازشهرهاي مختلف

هدایات :

(۱) درنقشه داده شده درصفحات آینده جایکه علامت جمع(+) است آنجا بروقت کراچی آنقدر دقیقه اضافه کرده شود وجایکه علامت نفی(-) است آنجا ازوقت کراچی همانقدر دقیقه کم کرده شود.

(۲) برفرق نصف النهار تبدیلی موسم هیچ اثروارد نمیشوذلذا فرق نصف النهار نوشته شده باهرشهر درتمام سال یکسان میماند.

(۳) فرق دیگراوقات درتاریخهای مختلف، مختلف میباشد لذا فرق اول وتاریخ ۱۶ هرماه رانوشته شده است برای خانه پوری تواریخ درمیانی حساب نمائید.

(٤) وقت صدرمقام هرضلع را نوشته شده است.درمضافات ضلع کدام مقاماتیکه درشمال یا جنوب واقع اند درآنها نیزتقریباً همین اوقات میماند، البته درجانب شرقی بر ۱۷میل یک دقیقه کم کنید ودرجانب غربی بر۱۷ میل یک دقیقه اضافه کنید.

(۵) درآن شهری که تقریباً بریک عرض البلدواقع اند درآنها درنقشه اوقات یک شهرنوشته شده اند وفرق وقت آنرا ازشهرهای دیگردرآخرنقشه داده شده است.

(۶) دررساله بنده"ارشادالعابد" درنقشه مندرجه درسمت قبله طول البلد وعرض البلدهمه آن شهرهاموجود اند. بوقت ضرورت آنجا ملاحظه کرده میتوانید.

(۷) درتمام اوقات احتیاط سه یا چهاردقیقه ضروری است.

نقشه فرق وقت درطلوع وغروب ازجهت بلندي

بلندی (فت)	۵۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰۰	٤۰۰۰	۵۰۰۰	۱۰۰۰۰
فرق وقت (دقیقه)	۲	۳	٤	۵	۵	۶	۸

(فت)هزار	۱۵	۲۰	۲۵	۳۰	۳۵	٤۰	٤۵	۵۰	۵۵	۶۰
(دقیقه)	۱۰	۱۱	۱۳	۱٤	۱۵	۱۶	۱۷	۱۷	۱۸	۱۹

ازجهت بلندی دروقت صبح صادق، عشاء وعصرکدام فرق معتد به نمی افتد.

فائده: فو کرطیاره از۱۵ تا ۱۹ وبوئنگ از۲۹ تا۳۵ بربلندی هزار فت پروازمیکند.

مغربی پاکستان

		جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶
اسلام آباد فرق نصف النہار – ۲۵	فجر	-۱۲	-۱۳	-۱۴	-۲۱	-۲۴	-۳۰	-۳۶	-۴۱	-۴۶	-۵۱	-۵۵	-۵۹
	طلوع	-۶	-۸	-۱۰	-۱۵	-۲۰	-۲۴	-۳۰	-۳۴	-۳۸	-۴۳	-۴۵	-۴۶
	اشراق	-۲	-۵	-۹	-۱۳	-۱۸	-۲۲	-۲۸	-۳۲	-۳۶	-۴۰	-۴۳	-۴۳
	عصر (۱)	-۴۳	-۴۱	-۳۷	-۳۳	-۲۹	-۲۵	-۱۹	-۱۵	-۱۰	-۶	-۳	-۱
	عصر (۲)	-۴۹	-۴۵	-۴۳	-۳۸	-۳۵	-۲۸	-۲۳	-۱۹	-۱۶	-۱۳	-۹	-۷
	غروب	-۴۵	-۴۳	-۳۰	-۳۶	-۳۱	-۲۶	-۲۰	-۱۶	-۱۲	-۸	-۵	-۴
	عشاء (۱)	-۳۹	-۳۸	-۳۳	-۳۰	-۲۶	-۲۲	-۱۶	-۱۱	-۵	۰	+۳	+۵
	عشاء (۲)	-۳۸	-۳۷	-۳۳	-۲۹	-۲۶	-۲۰	-۱۴	-۹	-۳	+۱	+۵	+۸
بہاولپور فرق نصف النہار – ۱۹	فجر	-۱۲	-۱۳	-۱۴	-۱۶	-۱۸	-۲۱	-۲۴	-۲۶	-۲۹	-۳۳	-۳۴	-۳۵
	طلوع	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۳	-۱۷	-۱۸	-۲۲	-۲۳	-۲۵	-۲۷	-۲۹	-۲۹
	اشراق	-۹	-۹	-۱۱	-۱۳	-۱۶	-۱۸	-۲۰	-۲۲	-۲۴	-۲۶	-۲۷	-۲۷
	عصر (۱)	-۲۸	-۲۶	-۲۴	-۲۳	-۲۰	-۱۸	-۱۵	-۱۳	-۱۱	-۸	-۷	-۶
	عصر (۲)	-۳۲	-۲۹	-۲۸	-۲۵	-۲۵	-۲۱	-۱۸	-۱۵	-۱۵	-۱۲	-۱۲	-۱۰
	غروب	-۲۹	-۲۸	-۲۶	-۲۵	-۲۲	-۲۰	-۱۶	-۱۳	-۱۳	-۱۱	-۹	-۹
	عشاء (۱)	-۲۶	-۲۶	-۲۳	-۲۱	-۱۹	-۱۸	-۱۵	-۱۲	-۹	-۷	-۵	-۵
	عشاء (۲)	-۲۶	-۲۶	-۲۳	-۲۲	-۲۰	-۱۷	-۱۴	-۱۱	-۹	-۶	-۴	-۳

		جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
اسلام آباد فرق نصف النہار – ۲۵	فجر	-۵۷	-۵۳	-۵۰	-۴۵	-۴۰	-۳۳	-۲۷	-۲۲	-۱۹	-۱۴	-۱۳	-۱۱
	طلوع	-۴۵	-۴۲	-۴۱	-۳۶	-۳۱	-۲۷	-۲۲	-۱۶	-۱۲	-۸	-۹	-۹
	اشراق	-۴۳	-۴۱	-۳۹	-۳۵	-۳۱	-۲۵	-۲۱	-۱۶	-۱۱	-۸	-۵	-۳
	عصر (۱)	-۲	-۴	-۷	-۱۱	-۱۷	-۲۱	-۲۶	-۳۱	-۳۵	-۳۹	-۴۳	-۴۳
	عصر (۲)	-۷	-۹	-۱۳	-۱۷	-۲۰	-۲۶	-۲۹	-۳۵	-۳۹	-۴۲	-۴۶	-۴۰
	غروب	-۳	-۷	-۹	-۱۴	-۱۹	-۲۳	-۲۸	-۳۳	-۳۷	-۴۰	-۴۳	-۴۲
	عشاء (۱)	+۴	+۲	-۲	-۸	-۱۲	-۱۸	-۲۳	-۲۶	-۳۲	-۳۵	-۳۸	-۳۹
	عشاء (۲)	+۷	+۴	۰	-۵	-۱۰	-۱۹	-۲۴	-۲۷	-۳۱	-۳۴	-۳۸	-۳۸
بہاولپور فرق نصف النہار – ۱۹	فجر	-۳۳	-۳۲	-۳۱	-۲۹	-۲۶	-۲۳	-۲۰	-۱۷	-۱۵	-۱۳	-۱۳	-۱۲
	طلوع	-۲۸	-۲۷	-۲۷	-۲۴	-۲۲	-۲۰	-۱۷	-۱۳	-۱۲	-۱۰	-۱۰	-۱۰
	اشراق	-۲۷	-۲۶	-۲۵	-۲۳	-۲۱	-۱۹	-۱۶	-۱۳	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸
	عصر (۱)	-۷	-۸	-۹	-۱۱	-۱۴	-۱۶	-۱۹	-۲۱	-۲۳	-۲۵	-۲۷	-۲۷
	عصر (۲)	-۹	-۱۱	-۱۳	-۱۶	-۱۶	-۲۰	-۲۱	-۲۵	-۲۵	-۲۸	-۳۱	-۳۰
	غروب	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۳	-۱۶	-۱۸	-۲۱	-۲۳	-۲۵	-۲۶	-۲۸	-۲۸
	عشاء (۱)	-۶	-۶	-۸	-۱۱	-۱۲	-۱۵	-۱۸	-۱۹	-۲۲	-۲۴	-۲۵	-۲۵
	عشاء (۲)	-۵	-۵	-۷	-۹	-۱۲	-۱۴	-۱۷	-۲۰	-۲۳	-۲۳	-۲۶	-۲۶

صبح صادق ——

بہاولنگر فرق نصف النہار — ۳۵	جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶
فجر	۱۷-	۱۸-	۲۰-	۲۲-	۲۴-	۲۷-	۳۱-	۳۴-	۳۶-	۳۹-	۴۱-	۴۳-
طلوع	۱۵-	۱۶-	۱۷-	۱۹-	۲۳-	۲۴-	۲۸-	۳۰-	۳۲-	۳۴-	۳۶-	۳۶-
اشراق	۱۳-	۱۳-	۱۷-	۱۹-	۲۲-	۲۴-	۲۷-	۲۹-	۳۱-	۳۳-	۳۵-	۳۴-
عصر (۱)	۳۵-	۳۴-	۳۲-	۳۰-	۲۷-	۲۴-	۲۱-	۱۹-	۱۷-	۱۳-	۱۲-	۱۱-
عصر (۲)	۳۹-	۳۶-	۳۵-	۳۲-	۳۱-	۲۷-	۲۴-	۲۱-	۲۰-	۱۷-	۱۷-	۱۵-
غروب	۳۶-	۳۵-	۳۳-	۳۲-	۲۸-	۲۶-	۲۲-	۲۰-	۱۸-	۱۶-	۱۲-	۱۳-
عشاء (۱)	۳۳-	۳۳-	۲۹-	۲۸-	۲۶-	۲۴-	۲۱-	۱۸-	۱۴-	۱۲-	۱۰-	۹-
عشاء (۲)	۳۳-	۳۳-	۲۹-	۲۸-	۲۶-	۲۳-	۱۹-	۱۶-	۱۴-	۱۱-	۹-	۸-

بہاولنگر فرق نصف النہار — ۳۵	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
فجر	۴۱-	۴۰-	۳۸-	۳۶-	۳۳-	۲۹-	۲۶-	۲۳-	۲۱-	۱۸-	۱۷-	۱۷-
طلوع	۳۵-	۳۳-	۳۲-	۳۱-	۲۸-	۲۶-	۲۳-	۱۹-	۱۷-	۱۵-	۱۵-	۱۵-
اشراق	۳۴-	۳۳-	۳۲-	۳۱-	۲۸-	۲۵-	۲۳-	۲۰-	۱۷-	۱۹-	۱۴-	۱۳-
عصر (۱)	۱۲-	۱۳-	۱۴-	۱۷-	۲۰-	۲۲-	۲۵-	۲۸-	۳۰-	۳۳-	۳۴-	۳۵
عصر (۲)	۱۴-	۱۶-	۱۸-	۲۱-	۲۲-	۲۶-	۲۷-	۳۱-	۳۲-	۳۴-	۳۷-	۳۷-
غروب	۱۴-	۱۵-	۱۶-	۱۹-	۲۲-	۲۴-	۲۷-	۳۰-	۳۲-	۳۳-	۳۵-	۳۵-
عشاء (۱)	۱۰-	۱۱-	۱۳-	۱۶-	۱۸-	۲۱-	۲۴-	۲۶-	۲۹-	۳۱-	۳۳-	۳۳-
عشاء (۲)	۹-	۱۰-	۱۲-	۱۴-	۱۷-	۲۰-	۲۳-	۲۶-	۲۹-	۳۰-	۳۳-	۳۳-

پشاور فرق نصف النہار — ۱۸	جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶
فجر	۴-	۶-	۹-	۱۳-	۱۷-	۲۳-	۲۹-	۳۴-	۴۰-	۴۵-	۴۹-	۵۳-
طلوع	۲+	۰	۳-	۷-	۱۳-	۱۷-	۲۳-	۲۷-	۳۱-	۳۶-	۳۹-	۳۹-
اشراق	۳+	۲+	۲-	۶-	۱۲-	۱۶-	۲۲-	۲۶-	۳۰-	۳۴-	۳۷-	۳۷-
عصر (۱)	۳۷-	۳۵-	۳۱-	۲۸-	۲۳-	۱۸-	۱۳-	۸-	۴-	۱+	۴+	۶+
عصر (۲)	۴۲-	۳۹-	۳۶-	۳۱-	۲۸-	۲۱-	۱۶-	۱۲-	۹-	۴-	۲-	۰
غروب	۳۹-	۳۷-	۳۳-	۳۰-	۲۴-	۱۹-	۱۳-	۹-	۵-	۰	۳+	۴+
عشاء (۱)	۳۴	۳۲-	۲۷-	۲۲-	۱۹-	۱۵-	۱۰-	۴-	۲+	۷+	۱۰+	۱۳+
عشاء (۲)	۳۲-	۳۱-	۲۶-	۲۶-	۱۹-	۱۳-	۷-	۲-	۴+	۹+	۱۳+	۱۶+

پشاور فرق نصف النہار — ۱۸	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
فجر	۵۱-	۴۸-	۴۴-	۳۹-	۳۳-	۲۷-	۲۱-	۱۵-	۱۲-	۶-	۵-	۴-
طلوع	۳۸-	۳۶-	۳۴-	۳۰-	۲۳-	۲۰-	۱۴-	۹-	۴-	۱-	۲+	۲+
اشراق	۳۷-	۳۵-	۳۳-	۲۹-	۲۴-	۱۹-	۱۴-	۹-	۴-	۱-	۲+	۴+
عصر (۱)	۵+	۳+	۰	۵-	۱۰-	۱۵-	۲۰-	۲۵-	۲۹-	۳۳-	۳۶-	۳۷-
عصر (۲)	۰	۲-	۵-	۱۰-	۱۳-	۱۹-	۲۲-	۲۹-	۳۲-	۳۶-	۴۰-	۴۰-
غروب	۳+	۱+	۳-	۶-	۱۲-	۱۶-	۲۲-	۲۶-	۳۱-	۳۲-	۳۸-	۳۸-
عشاء (۱)	۱۱+	۹+	۵+	۱-	۵-	۱۱-	۱۶-	۲۰-	۲۶-	۲۹-	۳۳-	۳۳-
عشاء (۲)	۱۵+	۱۲+	۸+	۳+	۳-	۸-	۱۲-	۲۰-	۲۴-	۲۸-	۳۲-	۳۳-

۱۵

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱۰	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
جیکب آباد فرق نصف النہار – ۶	فجر	۱-	۱-	۳-	۴-	۵-	۷-	۱۰-	۱۲-	۱۳-	۱۵-	۱۷-	۱۸-	۱۷-	۱۶-	۱۵-	۱۴-	۱۲-	۸-	۶-	۴-	۳-	۱-	۱-	۱-
	طلوع	۰	۰	۰	۲-	۵-	۵-	۸-	۹-	۱۱-	۱۲-	۱۳-	۱۳-	۱۲-	۱۲-	۱۲-	۱۱-	۸-	۶-	۴-	۱-	۰	۰	۰	۰
	اشراق	۱+	۱+	۱-	۲-	۴-	۵-	۸-	۹-	۱۰-	۱۱-	۱۲-	۱۱-	۱۱-	۱۱-	۱۱-	۱۰-	۸-	۶-	۵-	۲-	۱-	۰	۱+	۱+
	عصر (۱)	۱۳-	۱۱-	۱۰-	۹-	۷-	۶-	۴-	۲-	۱-	۲+	۲+	۳+	۲+	۲+	۱+	۱-	۲-	۴-	۶-	۸-	۹-	۱۱-	۱۲-	۱۳-
	عصر (۲)	۱۶-	۱۴-	۱۳-	۱۱-	۱۱-	۸-	۶-	۳-	۴-	۱-	۱-	۱+	۲+	۰	۲-	۴-	۴-	۷-	۷-	۱۱-	۱۱-	۱۳-	۱۵-	۱۴-
	غروب	۱۴-	۱۳-	۱۲-	۱۱-	۱۰-	۷-	۴-	۳-	۱-	۰	۲+	۲+	۱+	۱+	۰	۲-	۴-	۶-	۸-	۱۰-	۱۱-	۱۱-	۱۳-	۱۳-
	عشار (۱)	۱۱-	۱۱-	۹-	۸-	۶-	۶-	۴-	- -	۱+	۲+	۳+	۴+	۳+	۳+	۱+	۱+	۲-	۴-	۶-	۶-	۹-	۱۰-	۱۱-	۱۱-
	عشار (۲)	۱۱-	۱۱-	۸-	۸-	۷-	۵-	۲-	۰-	۲+	۳+	۵+	۵+	۵+	۴+	۳+	۲+	۰-	۳-	۵-	۷-	۹-	۹-	۱۱-	۱۱-
جھنگ فرق نصف النہار – ۲۱	فجر	۱۱-	۱۳-	۱۴-	۱۷-	۲۰-	۲۴-	۲۹-	۳۳-	۳۶-	۴۰-	۴۳-	۴۵-	۴۳-	۴۲-	۳۹-	۳۶-	۳۲-	۲۷-	۲۳-	۱۹-	۱۶-	۱۳-	۱۱-	۱۱-
	طلوع	۷-	۹-	۱۰-	۱۳-	۱۸-	۲۰-	۲۵-	۲۸-	۳۰-	۳۳-	۳۶-	۳۶-	۳۵-	۳۳-	۳۳-	۲۹-	۲۵-	۲۲-	۱۸-	۱۴-	۱۱-	۸-	۷-	۷-
	اشراق	۱۸-	۱۹-	۲۲-	۲۳-	۲۸-	۳۰-	۳۵-	۳۸-	۴۱-	۴۴-	۴۶-	۴۶-	۴۶-	۴۵-	۴۳-	۴۰-	۳۷-	۳۲-	۲۹-	۲۵-	۲۲-	۲۱-	۱۹-	۱۸-
	عصر (۱)	۳۵-	۳۳-	۳۱-	۲۸-	۲۵-	۲۱-	۱۸-	۱۴-	۱۱-	۷-	۶-	۴-	۵-	۶-	۸-	۱۲-	۱۶-	۱۹-	۲۳-	۲۶-	۲۹-	۳۲-	۳۳-	۳۵-
	عصر (۲)	۳۹-	۳۹-	۳۴-	۳۰-	۲۹-	۲۳-	۲۰-	۱۶-	۱۳-	۱۱-	۱۰-	۸-	۷-	۹-	۱۳-	۱۵-	۱۶-	۲۲-	۲۴-	۲۹-	۳۱-	۳۳-	۳۷-	۳۷-
	غروب	۳۶-	۳۴-	۳۲-	۳۰-	۲۵-	۲۳-	۱۷-	۱۴-	۱۲-	۹-	۶-	۶-	۶-	۸-	۹-	۱۳-	۱۷-	۲۰-	۲۴-	۲۷-	۳۰-	۳۲-	۳۵-	۳۵-
	عشار (۱)	۳۳-	۳۲-	۲۸-	۲۶-	۲۳-	۲۰-	۱۶-	۱۲-	۸-	۴-	۲-	۱-	۲-	۳-	۶-	۱۰-	۱۳-	۱۷-	۲۰-	۲۳-	۲۷-	۲۹-	۳۴-	۳۲-
	عشار (۲)	۳۱-	۳۱-	۲۷-	۲۵-	۲۲-	۱۸-	۱۳-	۹-	۶-	۲-	۱+	۲+	۱+	۰	۳-	۶-	۱۰-	۱۴-	۱۸-	۲۲-	۲۶-	۲۸-	۳۱-	۳۱-

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
جہلم فرق نصف النہار — ۲۷	فجر	۱۵-	۱۶-	۱۹-	۲۳-	۲۶-	۳۱-	۳۷-	۴۱-	۴۶-	۵۱-	۵۴-	۵۸-	۵۵-	۵۳-	۵۰-	۴۵-	۴۰-	۳۵-	۲۹-	۲۳-	۲۱-	۱۶-	۱۵-	۱۳-
	طلوع	۱۰-	۱۱-	۱۳-	۱۷-	۲۳-	۲۶-	۳۳-	۳۵-	۳۹-	۴۳-	۴۵-	۴۶-	۴۵-	۴۳-	۴۱-	۳۷-	۳۲-	۲۵-	۲۳-	۱۹-	۱۵-	۱۳-	۱۰-	۱۰-
	اشراق	۸-	۹-	۱۳-	۱۶-	۲۱-	۲۵-	۳۰-	۳۳-	۳۷-	۴۰-	۴۳-	۴۳-	۴۳-	۴۱-	۳۹-	۳۴-	۳۲-	۲۶-	۲۳-	۱۸-	۱۳-	۱۱-	۹-	۷-
	عصر (۱)	۴۳-	۴۱-	۳۸-	۳۵-	۳۱-	۲۶-	۲۲-	۱۸-	۱۴-	۹-	۷-	۵-	۶-	۸-	۱۱-	۱۴-	۱۹-	۲۳-	۲۸-	۳۲-	۳۶-	۴۰-	۴۲-	۴۳-
	عصر (۲)	۴۹-	۴۵-	۴۳-	۳۹-	۳۶-	۳۰-	۲۵-	۲۱-	۱۹-	۱۵-	۱۳-	۱۱-	۱۱-	۱۳-	۱۶-	۲۰-	۲۳-	۲۸-	۳۱-	۳۷-	۳۹-	۴۳-	۴۶-	۴۷-
	غروب	۴۵-	۴۴-	۴۰-	۳۸-	۳۲-	۲۸-	۲۲-	۱۹-	۱۵-	۱۱-	۹-	۸-	۸-	۱۰-	۱۳-	۱۷-	۲۲-	۲۵-	۳۰-	۳۳-	۳۸-	۴۰-	۴۳-	۴۴-
	عشاء (۱)	۴۰-	۳۹-	۳۳-	۳۱-	۲۸-	۲۳-	۱۹-	۱۴-	۹-	۵-	۲-	۰	۱-	۳-	۷-	۱۱-	۱۵-	۲۰-	۲۵-	۲۸-	۳۳-	۳۶-	۳۹-	۳۹-
	عشاء (۲)	۳۹-	۳۹-	۳۴-	۳۱-	۲۸-	۲۲-	۱۷-	۱۳-	۸-	۳-	۰	۳+	۱+	۱-	۴-	۹-	۱۴-	۱۸-	۲۴-	۲۹-	۳۳-	۳۶-	۳۹-	۳۹-
چترال فرق نصف النہار — ۱۹	فجر	۲-	۴-	۸-	۱۴-	۱۸-	۲۶-	۳۳-	۴۰-	۴۷-	۵۳-	۵۹-	۶۳-	۶۱-	۵۸-	۵۲-	۴۵-	۳۸-	۳۰-	۲۳-	۱۶-	۱۱-	۵-	۲-	۱-
	طلوع	۵+	۳+	۱-	۶-	۱۲-	۱۸-	۲۵-	۳۰-	۳۶-	۴۲-	۴۵-	۴۶-	۴۵-	۴۳-	۳۹-	۳۳-	۲۷-	۲۱-	۱۵-	۸-	۲-	۱+	۵+	۵+
	اشراق	۸+	۶+	۱+	۴-	۱۱-	۱۹-	۲۳-	۲۹-	۳۴-	۳۹-	۴۴-	۴۴-	۴۳-	۴۱-	۳۸-	۳۳-	۲۷-	۲۰-	۱۴-	۸-	۱-	۱+	۷+	۹+
	عصر (۱)	۴۳-	۴۱-	۳۶-	۳۴-	۲۶-	۲۰-	۱۳-	۷-	۲-	۴+	۷+	۱۰+	۹+	۶+	۲+	۳-	۱۰-	۱۵-	۲۲-	۲۸-	۳۳-	۳۸-	۴۲-	۴۳-
	عصر (۲)	۴۸-	۴۴-	۴۰-	۳۶-	۳۱-	۲۳-	۱۶-	۱۱-	۸-	۲-	۱+	۳+	۳+	۱+	۴-	۹-	۱۳-	۲۰-	۲۵-	۳۲-	۳۷-	۴۰-	۴۵-	۴۶-
	غروب	۴۴-	۴۰-	۳۶-	۳۳-	۲۷-	۲۰-	۱۴-	۸-	۲-	۳+	۷+	۸+	۸+	۵+	۱+	۴-	۱۱-	۱۷-	۲۳-	۲۹-	۳۵-	۳۸-	۴۴-	۴۳-
	عشاء (۱)	۳۸-	۳۶-	۳۰-	۲۶-	۲۰-	۱۵-	۸-	۱-	۷+	۱۳+	۱۸+	۲۰+	۱۸+	۱۶+	۱۰+	۴+	۲-	۱۰-	۱۶-	۲۱-	۲۸-	۳۲-	۳۶-	۳۷-
	عشاء (۲)	۳۴-	۳۵-	۲۹-	۲۴-	۲۰-	۱۲-	۵-	۱+	۹+	۱۵+	۲۱+	۲۴+	۲۳+	۲۰+	۱۴+	۷+	۰	۷-	۱۳-	۲۰-	۲۷-	۳۱-	۳۶-	۳۶-

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
حیدرآباد فرق نصف النہار - ۴	فجر	-۵	-۵	-۵	-۶	-۶	-۷	-۷	-۸	-۸	-۸	-۹	-۱۰	-۸	-۸	-۸	-۸	-۸	-۷	-۶	-۵	-۵	-۴	-۵	-۵
	طلوع	-۵	-۶	-۶	-۶	-۷	-۷	-۷	-۷	-۷	-۷	-۸	-۸	-۷	-۷	-۷	-۷	-۶	-۶	-۵	-۴	-۴	-۴	-۵	-۵
	اشراق	-۵	-۵	-۵	-۵	-۶	-۶	-۷	-۶	-۶	-۶	-۷	-۵	-۶	-۶	-۷	-۷	-۶	-۵	-۵	-۵	-۴	-۵	-۵	-۵
	عصر (۱)	-۷	-۷	-۶	-۷	-۶	-۶	-۶	-۵	-۵	-۴	-۵	-۴	-۵	-۵	-۵	-۵	-۶	-۵	-۶	-۶	-۶	-۷	-۷	-۷
	عصر (۲)	-۱۰	-۹	-۹	-۹	-۹	-۷	-۶	-۶	-۶	-۵	-۵	-۳	-۲	-۴	-۶	-۶	-۷	-۷	-۷	-۸	-۸	-۸	-۹	-۹
	غروب	-۸	-۷	-۷	-۷	-۶	-۶	-۵	-۵	-۵	-۵	-۴	-۴	-۴	-۴	-۵	-۶	-۶	-۶	-۷	-۷	-۷	-۷	-۷	-۷
	عشاء (۱)	-۷	-۷	-۶	-۶	-۶	-۷	-۶	-۶	-۵	-۵	-۴	-۵	-۵	-۵	-۵	-۵	-۵	-۶	-۶	-۶	-۷	-۷	-۷	-۷
	عشاء (۲)	-۷	-۷	-۷	-۷	-۷	-۶	-۵	-۴	-۴	-۴	-۳	-۳	-۴	-۴	-۴	-۴	-۴	-۵	-۵	-۶	-۷	-۷	-۷	-۷
خیرپور فرق نصف النہار - ۴	فجر	-۳	-۳	-۴	-۵	-۶	-۸	-۱۰	-۱۲	-۱۳	-۱۴	-۱۶	-۱۷	-۱۵	-۱۵	-۱۴	-۱۳	-۱۱	-۹	-۷	-۵	-۵	-۳	-۳	-۳
	طلوع	-۲	-۲	-۲	-۴	-۶	-۶	-۹	-۱۰	-۱۰	-۱۲	-۱۳	-۱۳	-۱۳	-۱۲	-۱۲	-۱۰	-۸	-۷	-۵	-۳	-۲	-۲	-۲	-۲
	اشراق	-۱	-۲	-۳	-۴	-۶	-۶	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۱	-۱۱	-۱۱	-۱۱	-۱۰	-۹	-۷	-۶	-۴	-۲	-۲	-۱	-۱
	عصر (۱)	-۱۳	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۶	-۵	-۴	-۲	-۱	۰	+۱	۰	-۱	-۱	-۲	-۴	-۵	-۷	-۸	-۹	-۱۱	-۱۲	-۱۳
	عصر (۲)	-۱۵	-۱۳	-۱۳	-۱۱	-۱۱	-۹	-۷	-۵	-۵	-۳	-۳	-۱	۰	-۲	-۴	-۶	-۶	-۸	-۸	-۱۱	-۱۱	-۱۲	-۱۳	-۱۳
	غروب	-۱۳	-۱۳	-۱۲	-۱۱	-۹	-۸	-۵	-۴	-۴	-۲	-۱	-۱	-۱	-۱	-۲	-۴	-۶	-۷	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۱	-۱۲	-۱۲
	عشاء (۱)	-۱۱	-۱۱	-۹	-۸	-۷	-۷	-۵	-۳	-۲	۰	+۱	+۱	۰	۰	-۱	-۳	-۳	-۵	-۷	-۷	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۱
	عشاء (۲)	-۱۱	-۱۳	-۹	-۹	-۸	-۶	-۴	-۲	-۱	+۱	+۲	+۲	+۱	+۱	۰	-۱	-۳	-۴	-۶	-۸	-۹	-۹	-۱۱	-۱۱

		جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
خاران فرق نصف النہار + ۶	فجر	+۱۳	+۱۱	+۱۰	+۸	+۷	+۴	+۲	-۱	-۲	-۴	-۶	-۷	-۵	-۵	-۳	-۲	۰	+۳	+۵	+۸	+۹	+۱۱	+۱۲	+۱۲
	طلوع	+۱۳	+۱۲	+۱۲	+۱۰	+۷	+۷	+۴	+۲	+۱	۰	-۲	-۲	-۱	۰	۰	+۲	+۴	+۵	+۸	+۱۱	+۱۳	+۱۳	+۱۳	+۱۳
	اشراق	+۱۴	+۱۲	+۱۲	+۱۱	+۸	+۷	+۵	+۴	+۲	+۱	۰	۰	۰	+۱	+۱	+۲	+۴	+۶	+۸	+۱۰	+۱۲	+۱۳	+۱۴	+۱۵
	عصر (۱)	-۱	۰	+۲	+۳	+۵	+۷	+۹	+۱۱	+۱۳	+۱۵	+۱۶	+۱۷	+۱۶	+۱۵	+۱۴	+۱۳	+۱۰	+۸	+۶	+۴	+۳	+۱	۰	۰
	عصر (۲)	-۵	-۲	-۲	+۱	+۱	+۴	+۷	+۹	+۹	+۱۳	+۱۲	+۱۴	+۱۵	+۱۳	+۱۱	+۸	+۸	+۵	+۵	+۱	+۱	۰	-۳	-۳
	غروب	-۲	-۱	۰	+۱	+۴	+۵	+۸	+۱۰	+۱۱	+۱۲	+۱۴	+۱۴	+۱۴	+۱۳	+۱۲	+۱۰	+۸	+۷	+۴	+۲	+۱	+۱	-۱	-۱
	عشاء (۱)	۰	۰	+۳	+۳	+۶	+۷	+۹	+۱۱	+۱۳	+۱۶	+۱۷	+۱۷	+۱۷	+۱۶	+۱۵	+۱۲	+۱۱	+۹	+۷	+۶	+۳	+۲	+۱	+۱
	عشاء (۲)	۰	۰	+۳	+۴	+۵	+۸	+۱۰	+۱۳	+۱۴	+۱۹	+۱۸	+۱۸	+۱۷	+۱۷	+۱۵	+۱۴	+۱۲	+۱۰	+۸	+۵	+۳	+۳	+۱	۰
خیبر فرق نصف النہار - ۱۶	فجر	-۲	-۳	-۷	-۱۱	-۱۵	-۲۱	-۲۷	-۳۳	-۳۹	-۴۴	-۴۸	-۵۲	-۵۰	-۴۷	-۴۳	-۳۷	-۳۳	-۲۵	-۱۹	-۱۳	-۹	-۴	-۳	-۱
	طلوع	+۴	+۲	۰	-۵	-۱۱	-۱۵	-۲۱	-۲۵	-۳۰	-۳۴	-۳۷	-۳۸	-۳۷	-۳۴	-۳۳	-۲۸	-۲۲	-۱۸	-۱۲	-۷	-۲	+۲	+۴	+۴
	اشراق	+۶	+۳	۰	-۳	-۱۰	-۱۴	-۲۰	-۲۴	-۲۸	-۳۲	-۳۵	-۳۶	-۳۶	-۳۳	-۳۱	-۲۸	-۲۳	-۱۷	-۱۲	-۷	-۱	+۲	+۵	+۷
	عصر (۱)	-۳۱	-۳۳	-۳۰	-۲۶	-۲۱	-۱۶	-۱۱	-۶	-۱	+۳	+۶	+۸	+۷	+۵	+۲	-۲	-۸	-۱۳	-۱۸	-۲۳	-۲۷	-۳۲	-۳۵	-۳۶
	عصر (۲)	-۳۱	-۳۷	-۳۵	-۳۰	-۲۶	-۱۹	-۱۳	-۹	-۷	-۲	+۱	+۳	+۳	+۱	-۳	-۸	-۱۱	-۱۷	-۲۱	-۲۷	-۳۱	-۳۴	-۳۸	-۳۹
	غروب	-۳۷	-۳۵	-۳۲	-۲۸	-۲۲	-۱۷	-۱۱	-۷	+۲	+۲	+۵	+۶	+۶	+۳	+۱	-۴	-۱۰	-۱۴	-۲۰	-۲۴	-۲۹	-۳۳	-۳۶	-۳۶
	عشاء (۱)	-۳۲	-۳۰	-۲۵	-۲۲	-۱۷	-۱۳	-۷	-۱	+۵	+۱۰	+۱۳	+۱۵	+۱۳	+۱۲	+۸	+۲	-۳	-۹	-۱۳	-۱۸	-۲۳	-۲۷	-۳۱	-۳۱
	عشاء (۲)	-۳۰	-۲۹	-۲۴	-۲۱	-۱۷	-۱۱	-۵	+۱	+۷	+۱۲	+۱۶	+۱۹	+۱۸	+۱۵	+۱۱	+۵	۰	-۶	-۱۲	-۱۸	-۲۳	-۲۹	-۳۳	-۳۰

صبح صادق ——— ۸۵

	جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
داود فرق نصف النہار ـــ ۳																								
فجر	٠	۱-	۱-	۲-	۲-	۴-	۵-	۷-	۷-	۸-	۹-	۱۱-	۹-	۹-	۸-	۸-	۶-	۴-	۳-	۲-	۱-	٠	٠	٠
طلوع	٠	٠	٠	۱-	۳-	۳-	۴-	۵-	۵-	۶-	۷-	۷-	۶-	۶-	۶-	۶-	۴-	۳-	۲-	٠	۱+	۱+	۱+	٠
اشراق	۱+	۱+	٠	٠	۲-	۲-	۴-	۴-	۵-	۵-	۶-	۵-	۵-	۶-	۵-	۵-	۴-	۲-	۲-	٠	٠	٠	۱+	۱+
عصر (۱)	۷-	۶-	۵-	۵-	۳-	۳-	۱-	۱-	٠	۲+	۲+	۳+	۲+	۱+	۱+	٠	۱-	۲-	۳-	۴-	۵-	۶-	۶-	۶-
عصر (۲)	۱۰-	۸-	۸-	۶-	۶-	۴-	۳-	۲-	۲-	٠-	٠	۲+	۳+	۱+	۱-	۲-	۲-	۴-	۴-	۶-	۶-	۶-	۸-	۸-
غروب	[illegible]	۷-	۶-	۶-	۴-	۴-	۲-	۱-	۱-	٠	۱+	۱+	۱+	۱+	٠	۱-	۲-	۳-	۴-	۵-	۵-	۵-	۶-	۶-
عشاء (۱)	۶-	۶-	۴-	۴-	۳-	۳-	۲-	۱-	۱+	۲+	۲+	۳+	۲+	۲+	۱+	٠	٠	۲-	۳-	۳-	۴-	۵-	۶-	۵-
عشاء (۲)	۶-	۶-	۴-	۴-	۴-	۲-	۱-	۱+	۱+	۳+	۳+	۴+	۳+	۳+	۲+	۲+	٠	۱-	۲-	۳-	۴-	۴-	۶-	۶-
دیر فرق نصف النہار ـــ ۱۹																								
فجر	۴-	۶-	۹-	۱۴-	۱۸-	۲۵-	۳۱-	۳۸-	۴۵-	۵۰-	۵۵-	۵۹-	۵۷-	۵۲-	۴۹-	۴۳-	۳۷-	۲۹-	۲۲-	۱۶-	۱۲-	۶-	۵-	۳-
طلوع	۴+	۲+	۱-	۷-	۱۳-	۱۸-	۲۴-	۲۹-	۳۴-	۴۰-	۴۳-	۴۴-	۴۳-	۴۰-	۳۸-	۳۲-	۲۶-	۲۱-	۱۵-	۹-	۴-	۱+	۴+	۴+
اشراق	۵+	۳+	۱-	۶-	۱۳-	۱۷-	۲۳-	۲۸-	۳۳-	۳۷-	۴۱-	۴۱-	۴۱-	۳۹-	۳۶-	۳۲-	۲۶-	۲۰-	۱۵-	۹-	۳-	۱+	۴+	۶+
عصر (۱)	۴۳-	۳۹-	۳۵-	۳۱-	۲۵-	۲۰-	۱۴-	۹-	۳-	۲+	۵+	۷+	۶+	۴+	٠	۴-	۱۱-	۱۶-	۲۲-	۲۷-	۳۲-	۳۷-	۴۰-	۴۳-
عصر (۲)	۴۷-	۴۳-	۴۰-	۳۴-	۳۰-	۲۲-	۱۷-	۱۲-	۹-	۴-	۱-	۲+	۲+	۱-	۵-	۱۰-	۱۴-	۲۰-	۲۴-	۳۱-	۳۶-	۴۰-	۴۴-	۴۵-
غروب	۴۳-	۴۱-	۳۷-	۳۲-	۲۶-	۲۰-	۱۴-	۹-	۴-	۲+	۵+	۶+	۶+	۳+	٠	۶-	۱۲-	۱۷-	۲۴-	۲۸-	۳۳-	۳۷-	۴۲-	۴۴-
عشاء (۱)	۳۷-	۳۵-	۲۹-	۲۶-	۲۱-	۱۶-	۹-	۳-	۴+	۹+	۱۴+	۱۶+	۱۴+	۱۲+	۷+	۱+	۴-	۱۱-	۱۷-	۲۱-	۲۸-	۳۳-	۳۵-	۳۶-
عشاء (۲)	۳۴-	۳۳-	۲۸-	۲۴-	۲۰-	۱۳-	۷-	٠	۷+	۱۲+	۱۷+	۲۰+	۱۹+	۱۶+	۱۱+	۵+	۱-	۸-	۱۵-	۲۱-	۲۶-	۳۰-	۳۲-	۳۴-

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
ڈیرہ اسماعیل خان فرق نصف النہار - ۱۵	فجر	۵-	۶-	۸-	۱۱-	۱۴-	۱۸-	۲۳-	۲۶-	۳۱-	۳۵-	۳۸-	۴۰-	۳۸-	۳۷-	۳۳-	۳۰-	۲۶-	۲۱-	۱۷-	۱۳-	۱۰-	۶-	۵-	۴-
	طلوع	۱-	۲-	۴-	۷-	۱۲-	۱۴-	۱۹-	۲۲-	۲۵-	۲۸-	۳۰-	۳۱-	۳۰-	۲۸-	۲۷-	۲۳-	۱۹-	۱۶-	۱۲-	۸-	۵-	۳-	۱-	۱-
	اشراق	۱+	۱-	۴-	۶-	۱۱-	۱۴-	۱۸-	۲۱-	۲۴-	۲۷-	۲۹-	۲۹-	۲۹-	۲۸-	۲۶-	۲۴-	۲۰-	۱۶-	۱۲-	۸-	۴-	۲-	۰	۱+
	عصر (۱)	۳۰-	۲۸-	۲۵-	۲۲-	۱۹-	۱۵-	۱۱-	۸-	۴-	۰	۲+	۳+	۳+	۱+	۱-	۵-	۹-	۱۲-	۱۶-	۲۰-	۲۵-	۳۶-	۲۹-	۳۹-
	عصر (۲)	۳۴-	۳۰-	۲۹-	۲۵-	۲۳-	۱۸-	۱۴-	۱۰-	۸-	۵-	۳-	۱-	۱-	۳-	۶-	۹-	۱۱-	۱۴-	۱۸-	۲۳-	۲۵-	۲۸-	۳۱-	۳۷-
	غروب	۳۰-	۲۹-	۲۶-	۲۴-	۱۹-	۱۶-	۱۱-	۸-	۵-	۲-	۰-	۱+	۱+	۱-	۳-	۷-	۱۱-	۱۴-	۱۸-	۲۱-	۲۴-	۲۶-	۲۹-	۳۹-
	عشاء (۱)	۲۷-	۲۶-	۲۲-	۲۰-	۱۶-	۱۴-	۹-	۵-	۰	۳+	۶+	۷+	۶+	۵+	۲+	۳-	۶-	۱۰-	۱۴-	۱۷-	۲۱-	۲۳-	۲۶-	۳۶-
	عشاء (۲)	۲۵-	۲۵-	۲۱-	۱۹-	۱۶-	۱۲-	۷-	۳-	۱+	۵+	۸+	۹+	۸+	۷+	۴+	۰	۴-	۸-	۱۳-	۱۶-	۲۰-	۲۴-	۲۵-	۳۵-
رحیم یار خان فرق نصف النہار - ۱۳	فجر	۷-	۸-	۹-	۱۱-	۱۲-	۱۵-	۱۷-	۲۰-	۲۱-	۲۳-	۲۵-	۲۶-	۲۴-	۲۳-	۲۲-	۲۱-	۱۹-	۱۶-	۱۴-	۱۱-	۱۰-	۸-	۷-	۷-
	طلوع	۶-	۷-	۷-	۹-	۱۳-	۱۲-	۱۵-	۱۷-	۱۸-	۱۹-	۲۱-	۲۱-	۲۰-	۱۹-	۱۹-	۱۷-	۱۵-	۱۳-	۱۱-	۸-	۷-	۶-	۶-	۶-
	اشراق	۶-	۶-	۸-	۹-	۱۱-	۱۲-	۱۵-	۱۶-	۱۷-	۱۸-	۲۰-	۱۹-	۱۹-	۱۹-	۱۸-	۱۷-	۱۵-	۱۳-	۱۲-	۹-	۸-	۷-	۶-	۵-
	عصر (۱)	۲۰-	۱۹-	۱۸-	۱۷-	۱۴-	۱۳-	۱۱-	۹-	۷-	۵-	۵-	۳-	۴-	۵-	۶-	۸-	۱۰-	۱۱-	۱۴-	۱۵-	۱۷-	۱۸-	۲۰-	۲۰-
	عصر (۲)	۲۴-	۲۱-	۲۱-	۱۸-	۱۸-	۱۵-	۱۲-	۱۰-	۱۰-	۷-	۷-	۵-	۴-	۶-	۸-	۱۱-	۱۱-	۱۳-	۱۴-	۱۸-	۱۸-	۱۹-	۲۲-	۲۲-
	غروب	۲۱-	۲۰-	۱۹-	۱۸-	۱۵-	۱۴-	۱۱-	۹-	۸-	۷-	۵-	۵-	۵-	۶-	۷-	۹-	۱۱-	۱۲-	۱۵-	۱۷-	۱۸-	۱۸-	۲۰-	۲۰-
	عشاء (۱)	۱۹-	۱۹-	۱۶-	۱۵-	۱۴-	۱۳-	۱۱-	۹-	۶-	۵-	۳-	۳-	۴-	۴-	۵-	۸-	۹-	۱۱-	۱۳-	۱۴-	۱۶-	۱۷-	۱۸-	۱۸-
	عشاء (۲)	۱۹-	۱۹-	۱۶-	۱۵-	۱۴-	۱۱-	۹-	۶-	۵-	۳-	۱-	۱-	۳-	۲-	۴-	۵-	۷-	۹-	۱۱-	۱۳-	۱۶-	۱۶-	۱۹-	۱۹-

ماہ	تاریخ	سانگھڑ: [illegible]	سانگھڑ: طلوع	سانگھڑ: [illegible]	سانگھڑ: عصر (۱)	سانگھڑ: عصر (۲)	سانگھڑ: [illegible]	سانگھڑ: [illegible]	سانگھڑ: [illegible]	سکھر: [illegible]	سکھر: طلوع	سکھر: [illegible]	سکھر: عصر (۱)	سکھر: عصر (۲)	سکھر: [illegible]	سکھر: [illegible]	سکھر: [illegible]
دسمبر	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
نومبر	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
اکتوبر	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ستمبر	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
اگست	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
جولائی	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
جون	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
مئی	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
اپریل	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
مارچ	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
فروری	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
جنوری	۱۵	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		سانگھڑ فرق نصف النہار — ۸								سکھر فرق نصف النہار — ۷							

صبح صادق ———— ۸۸

ساہیوال فرق نصف النہار — ۲۵

	جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
فجر	-۱۹	-۱۷	-۱۹	-۲۲	-۲۴	-۲۸	-۳۲	-۳۵	-۳۸	-۴۱	-۴۴	-۴۶	-۴۳	-۴۳	-۴۰	-۳۸	-۳۴	-۳۰	-۲۶	-۲۳	-۲۱	-۱۷	-۱۶	-۱۶
طلوع	-۱۳	-۱۴	-۱۶	-۱۸	-۲۲	-۲۴	-۲۸	-۳۱	-۳۳	-۳۶	-۳۸	-۳۸	-۳۷	-۳۶	-۳۵	-۳۲	-۲۹	-۲۶	-۲۳	-۱۸	-۲۱	-۱۴	-۱۳	-۱۳
اشراق	-۱۱	-۱۲	-۱۵	-۱۷	-۲۱	-۲۳	-۲۶	-۲۹	-۳۲	-۳۴	-۳۶	-۳۶	-۳۶	-۳۵	-۳۴	-۳۲	-۲۸	-۲۵	-۲۲	-۱۸	-۱۵	-۱۴	-۱۲	-۱۱
عصر (۱)	-۳۶	-۳۵	-۳۲	-۳۰	-۲۷	-۲۴	-۲۱	-۱۸	-۱۵	-۱۱	-۱۰	-۸	-۹	-۱۱	-۱۲	-۱۵	-۱۹	-۲۲	-۲۵	-۲۸	-۳۱	-۳۴	-۳۶	-۳۶
عصر (۲)	-۴۱	-۳۸	-۳۶	-۳۳	-۳۲	-۲۷	-۲۴	-۲۱	-۱۹	-۱۶	-۱۵	-۱۳	-۱۳	-۱۵	-۱۷	-۲۰	-۲۳	-۲۶	-۲۷	-۳۲	-۳۳	-۳۶	-۳۹	-۳۹
غروب	-۳۸	-۳۷	-۳۴	-۳۳	-۲۹	-۲۶	-۲۲	-۱۹	-۱۷	-۱۳	-۱۲	-۱۲	-۱۲	-۱۳	-۱۵	-۱۸	-۲۱	-۲۴	-۲۷	-۳۱	-۳۳	-۳۴	-۳۷	-۳۷
عشاء (۱)	-۳۳	-۳۴	-۳۰	-۲۸	-۲۵	-۲۳	-۲۰	-۱۶	-۱۲	-۹	-۷	-۶	-۷	-۸	-۱۱	-۱۴	-۱۶	-۲۰	-۲۳	-۲۶	-۲۹	-۳۱	-۳۳	-۳۴
عشاء (۲)	-۳۴	-۳۳	-۳۰	-۲۸	-۲۶	-۲۲	-۱۸	-۱۵	-۱۲	-۹	-۶	-۵	-۶	-۷	-۱۰	-۱۳	-۱۶	-۱۹	-۲۳	-۲۶	-۲۹	-۳۱	-۳۳	-۳۴

سیالکوٹ فرق نصف النہار — ۳۰

	جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
فجر	-۱۸	-۲۰	-۲۲	-۲۶	-۲۹	-۳۴	-۳۹	-۴۴	-۴۸	-۵۲	-۵۶	-۵۹	-۵۷	-۵۵	-۵۱	-۴۷	-۴۳	-۳۷	-۳۳	-۲۷	-۲۳	-۲۰	-۱۹	-۱۸
طلوع	-۱۴	-۱۵	-۱۷	-۲۱	-۲۶	-۲۹	-۳۴	-۳۸	-۴۱	-۴۵	-۴۷	-۴۸	-۴۷	-۴۵	-۴۴	-۴۰	-۳۵	-۳۳	-۲۷	-۲۳	-۱۸	-۱۵	-۱۴	-۱۴
اشراق	-۱۳	-۱۴	-۱۷	-۲۱	-۲۵	-۲۹	-۳۴	-۳۷	-۴۰	-۴۳	-۴۶	-۴۶	-۴۶	-۴۴	-۴۳	-۴۰	-۳۶	-۳۱	-۲۷	-۲۳	-۱۸	-۱۶	-۱۴	-۱۳
عصر (۱)	-۴۶	-۴۴	-۴۱	-۳۹	-۳۴	-۳۰	-۲۶	-۲۲	-۱۸	-۱۴	-۱۲	-۱۰	-۱۱	-۱۳	-۱۵	-۱۹	-۲۴	-۲۷	-۳۳	-۳۶	-۳۹	-۴۳	-۴۵	-۴۶
عصر (۲)	-۵۱	-۴۷	-۴۵	-۴۱	-۳۹	-۳۳	-۲۸	-۲۴	-۲۲	-۱۸	-۱۷	-۱۵	-۱۴	-۱۶	-۱۹	-۲۳	-۲۶	-۳۱	-۳۴	-۳۹	-۴۳	-۴۴	-۴۸	-۴۹
غروب	-۴۷	-۴۶	-۴۳	-۴۰	-۳۵	-۳۱	-۲۶	-۲۲	-۱۹	-۱۵	-۱۳	-۱۳	-۱۲	-۱۴	-۱۶	-۲۰	-۲۵	-۲۸	-۳۳	-۳۷	-۴۱	-۴۳	-۴۴	-۴۶
عشاء (۱)	-۴۳	-۴۲	-۳۸	-۳۵	-۳۲	-۲۹	-۲۴	-۱۹	-۱۴	-۱۰	-۷	-۶	-۷	-۸	-۱۲	-۱۶	-۲۰	-۲۵	-۲۹	-۳۲	-۳۷	-۳۹	-۴۲	-۴۳
عشاء (۲)	-۴۲	-۴۱	-۳۷	-۳۴	-۳۱	-۲۶	-۲۱	-۱۶	-۱۲	-۸	-۴	-۲	-۳	-۵	-۹	-۱۳	-۱۷	-۲۲	-۲۷	-۳۳	-۳۶	-۳۸	-۴۳	-۴۲

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
بمبئی فرق نصف النہار – ۴م	فجر	۳+	۲+	۱+	۱-	۳-	۶-	۹-	۱۲-	۱۳-	۱۷-	۱۹-	۲۰-
	طلوع	۵+	۴+	۳+	۱+	۲-	۳-	۷-	۹-	۱۰-	۱۲-	۱۳-	۱۴-
	اشراق	۷+	۶+	۳+	۳+	۱-	۲-	۵-	۷-	۹-	۱۱-	۱۲-	۱۲-
	عصر(۱)	۱۳-	۱۱-	۹-	۸-	۵-	۳-	۰	۲+	۴+	۷+	۸+	۱۰+
	عصر(۲)	۱۷-	۱۴-	۱۳-	۱۰-	۱۰-	۶-	۳-	۰	۰	۳+	۳+	۵+
	غروب	۱۴-	۱۳-	۱۱-	۱۰-	۷-	۵-	۱-	۱+	۲+	۴+	۶+	۶+
	عشاء(۱)	۱۱-	۱۱-	۷-	۶-	۴-	۳-	۰	۳+	۶+	۹+	۱۰+	۱۱+
	عشاء(۲)	۱۱-	۱۱-	۸-	۷-	۵-	۲-	۱+	۴+	۶+	۹+	۱۱+	۱۱+
شیخوپورہ فرق نصف النہار – ۲۸	فجر	۱۸-	۱۹-	۲۱-	۲۳-	۲۷-	۳۱-	۳۶-	۴۰-	۴۴-	۴۸-	۵۱-	۵۳
	طلوع	۱۳-	۱۵-	۱۷-	۲۰-	۲۵-	۲۷-	۳۲-	۳۵-	۳۸-	۴۱-	۴۳-	۴۴-
	اشراق	۱۲-	۱۳-	۱۶-	۱۹-	۲۳-	۲۶-	۳۱-	۳۴-	۳۶-	۳۹-	۴۱-	۴۱-
	عصر(۱)	۴۲-	۴۰-	۳۷-	۳۵-	۳۱-	۲۷-	۲۳-	۲۰-	۱۷-	۱۳-	۱۱-	۹-
	عصر(۲)	۴۷-	۴۳-	۴۲-	۳۸-	۳۶-	۳۱-	۲۷-	۲۳-	۲۱-	۱۸-	۱۶-	۱۴-
	غروب	۴۳-	۴۲-	۳۹-	۳۷-	۳۳-	۲۹-	۲۴-	۲۱-	۱۸-	۱۵-	۱۳-	۱۲-
	عشاء(۱)	۳۹-	۳۸-	۳۴-	۳۲-	۲۹-	۲۶-	۲۲-	۱۷-	۱۳-	۱۰-	۷-	۶-
	عشاء(۲)	۳۸-	۳۸-	۳۴-	۳۲-	۲۹-	۲۵-	۲۰-	۱۶-	۱۲-	۸-	۵-	۴-

		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
بمبئی فرق نصف النہار – ۴م	فجر	۱۸-	۱۸-	۱۶-	۱۴-	۱۱-	۸-	۵-	۲-	۰	۲+	۳+	۳+
	طلوع	۱۳-	۱۲-	۱۲-	۹-	۷-	۵-	۲-	۲+	۳+	۵+	۵+	۵+
	اشراق	۱۲-	۱۱-	۱۰-	۹-	۶-	۳-	۱-	۲+	۴+	۵+	۷+	۷+
	عصر(۱)	۹+	۸+	۶+	۴+	۱+	۱-	۴-	۶-	۸-	۱۰-	۱۲-	۱۲-
	عصر(۲)	۶+	۴+	۲+	۱-	۱-	۵-	۶-	۱۰-	۱۰-	۱۲-	۱۵-	۱۵-
	غروب	۶+	۵+	۴+	۱+	۱-	۳-	۶-	۹-	۱۰-	۱۱-	۱۳-	۱۳-
	عشاء(۱)	۱۰+	۱۰+	۸+	۵+	۳+	۰	۳-	۴-	۷-	۹-	۱۰-	۱۰-
	عشاء(۲)	۱۰+	۱۰+	۸+	۶+	۴+	۱+	۴-	۵-	۸-	۸-	۱۱-	۱۱-
شیخوپورہ فرق نصف النہار – ۲۸	فجر	۵۱-	۵۰-	۴۷-	۴۳-	۳۹-	۳۳-	۳۰-	۲۶-	۲۳-	۱۹-	۱۸-	۱۷-
	طلوع	۴۳-	۴۱-	۴۰-	۳۶-	۳۲-	۲۹-	۲۵-	۲۱-	۱۸-	۱۵-	۱۴-	۱۴-
	اشراق	۴۱-	۴۰-	۳۸-	۳۶-	۳۲-	۲۸-	۲۵-	۲۱-	۱۷-	۱۵-	۱۳-	۱۱-
	عصر(۱)	۱۰-	۱۲-	۱۴-	۱۷-	۲۱-	۲۵-	۲۹-	۳۳-	۳۵-	۳۵-	۴۱-	۴۱-
	عصر(۲)	۱۴-	۱۶-	۱۹-	۲۲-	۲۲-	۲۹-	۳۱-	۳۴-	۳۸-	۴۱-	۴۴-	۴۵-
	غروب	۱۲-	۱۳-	۱۶-	۲۰-	۲۴-	۲۷-	۳۱-	۳۴-	۳۷-	۳۹-	۴۲-	۴۲-
	عشاء(۱)	۷-	۸-	۱۱-	۱۵-	۱۸-	۲۳-	۲۶-	۲۹-	۳۳-	۳۶-	۴۰-	۳۹-
	عشاء(۲)	۵-	۶-	۹-	۱۳-	۱۷-	۲۱-	۲۵-	۲۹-	۳۳-	۳۵-	۳۶-	۳۶-

صبح صادق ——— ۹۰

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
قلات ـ فرق نصف النہار + ۲	فجر	+۹	+۸	+۶	+۴	+۳	۰	-۳	-۶	-۷	-۹	-۱۱	-۱۳	-۱۱	-۱۰	-۹	-۷	-۵	-۱	+۱	+۴	+۵	+۸	+۹	+۹
	طلوع	+۱۰	+۹	+۹	+۷	+۳	+۳	-۱	-۲	-۴	-۵	-۷	-۷	-۶	-۵	-۵	-۳	۰	+۱	+۴	+۷	+۹	+۱۰	+۱۰	+۱۰
	اشراق	+۱۱	+۱۰	+۹	+۷	+۴	+۳	۰	-۱	-۳	-۵	-۶	-۵	-۵	-۵	-۴	-۳	-۱	+۲	+۴	+۶	+۹	+۹	+۱۱	+۱۱
	عصر (۱)	-۶	-۵	-۳	-۲	۰	+۲	+۵	+۷	+۹	+۱۱	+۱۲	+۱۴	+۱۳	+۱۲	+۱۱	+۹	+۶	+۳	+۲	-۱	-۲	-۴	-۶	-۶
	عصر (۲)	-۱۰	-۷	-۶	-۴	-۳	۰	+۳	+۵	+۶	+۸	+۹	+۱۱	+۱۳	+۹	+۸	+۵	+۴	+۱	۰	-۳	-۴	-۵	-۸	-۸
	غروب	-۷	-۶	-۵	-۴	۰	+۱	+۵	+۶	+۸	+۹	+۱۱	+۱۱	+۱۱	+۱۰	+۹	+۷	+۴	+۳	۰	-۲	-۴	-۴	-۶	-۶
	عشار (۱)	-۵	-۵	-۲	-۱	+۱	+۲	+۵	+۸	+۱۰	+۱۳	+۱۴	+۱۵	+۱۴	+۱۳	+۱۱	+۹	+۸	+۵	+۳	+۱	-۲	-۳	-۴	-۴
	عشار (۲)	-۵	-۵	-۱	-۰	+۱	+۴	+۷	+۱۰	+۱۱	+۱۳	+۱۵	+۱۶	+۱۵	+۱۴	+۱۳	+۱۱	+۹	+۶	+۴	+۱	-۱	-۲	-۵	-۵
کوہاٹ فرق نصف النہار ـ ۱۸	فجر	-۵	-۷	-۱۱	-۱۴	-۱۷	-۲۳	-۲۸	-۳۳	-۳۹	-۴۳	-۴۷	-۵۱	-۴۹	-۴۶	-۴۲	-۳۷	-۳۲	-۲۶	-۲۰	-۱۵	-۱۳	-۷	-۶	-۴
	طلوع	۰	-۱	-۴	-۸	-۱۳	-۱۷	-۲۲	-۲۷	-۳۱	-۳۵	-۳۷	-۳۸	-۳۷	-۳۵	-۳۳	-۲۹	-۲۴	-۲۰	-۱۵	-۹	-۵	-۲	۰	۰
	اشراق	+۳	+۱	-۲	-۶	-۱۱	-۱۵	-۲۱	-۲۵	-۲۸	-۳۲	-۳۵	-۳۵	-۳۵	-۳۳	-۳۱	-۲۸	-۲۳	-۱۸	-۱۴	-۹	-۴	-۱	+۲	+۴
	عصر (۱)	-۳۶	-۳۳	-۳۰	-۲۶	-۲۳	-۱۷	-۱۲	-۸	-۳	+۱	+۴	+۶	+۵	+۳	۰	-۴	-۱۰	-۱۴	-۱۹	-۲۳	-۲۸	۳۳	-۳۳	-۳۵
	عصر (۲)	-۴۱	-۳۷	-۳۵	-۳۱	-۲۸	-۲۱	-۱۶	-۱۲	-۹	-۵	-۳	-۱	-۱	-۳	-۶	-۱۰	-۱۳	-۲۱	-۲۲	-۲۸	-۳۱	-۳۵	-۳۸	-۳۹
	غروب	-۳۸	-۳۴	-۳۲	-۲۹	-۲۴	-۱۹	-۱۴	-۹	-۵	-۱	+۱	+۲	+۲	۰	-۳	-۷	-۱۳	-۱۶	-۲۱	-۲۶	-۳۰	-۳۲	-۳۶	-۳۶
	عشار (۱)	-۳۲	-۳۱	-۲۹	-۲۳	-۱۸	-۱۵	-۹	-۴	+۲	+۶	+۱۰	+۱۱	+۱۰	+۹	+۴	-۱	-۵	-۱۱	-۱۵	-۱۹	-۲۴	-۲۸	-۳۱	-۳۱
	عشار (۲)	-۳۱	-۳۰	-۲۹	-۲۲	-۱۹	-۱۳	-۸	-۳	+۳	+۷	+۱۱	+۱۳	+۱۳	+۱۰	+۴	-۱	-۴	-۹	-۱۵	-۲۰	-۲۳	-۲۷	-۳۱	-۳۱

گجرانوالہ فرق نصف النہار – ۲۹

	جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶
فجر	۱۸-	۲۰-	۲۲-	۲۵-	۲۸-	۳۳-	۳۷-	۴۲-	۴۶-	۴۹-	۵۳-	۵۵-
طلوع	۱۴-	۱۶-	۱۶-	۲۱-	۲۵-	۲۸-	۳۳-	۳۶-	۳۹-	۴۲-	۳۵-	۴۵-
اشراق	۱۲-	۱۳-	۱۶-	۱۹-	۲۲-	۲۷-	۳۱-	۳۴	۳۷-	۴۰-	۴۳-	۴۳-
عصر (۱)	۴۳-	۴۱-	۳۹-	۳۶-	۳۲-	۲۸-	۲۴-	۲۱-	۱۶-	۱۳-	۱۱-	۹-
عصر (۲)	۴۸-	۴۵-	۴۳-	۳۹-	۳۷-	۳۲-	۲۸-	۲۴-	۲۲-	۱۸-	۱۷-	۱۵-
غروب	۴۵-	۴۳-	۴۱-	۳۸-	۳۴-	۳۰-	۲۵-	۲۲-	۱۹-	۱۶-	۱۳-	۱۴-
عشاء (۱)	۴۰-	۳۹-	۳۵-	۳۳-	۲۹-	۲۷-	۲۲-	۱۸-	۱۳-	۱۰-	۷-	۵-
عشاء (۲)	۴۰-	۳۹-	۳۵-	۳۴-	۳۰-	۲۵-	۲۱-	۱۶-	۱۲-	۹-	۵-	۴-

	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
فجر	۵۳-	۵۲-	۴۸-	۴۵-	۴۱-	۳۵-	۳۱-	۲۷-	۲۳-	۲۰-	۱۹-	۱۸-
طلوع	۴۴-	۴۲-	۴۲-	۳۸-	۳۴-	۳۰-	۲۹-	۲۱-	۱۸-	۱۵-	۱۴-	۱۳-
اشراق	۴۳-	۴۱-	۴۰-	۳۷-	۳۳-	۲۹-	۲۵-	۲۱-	۱۷-	۱۵-	۱۳-	۱۱-
عصر (۱)	۱۰-	۱۲-	۱۴-	۱۸-	۲۲-	۲۵-	۳۰-	۳۳-	۳۷-	۴۰-	۴۲-	۴۳-
عصر (۲)	۱۴-	۱۶-	۱۹-	۲۳-	۵-	۳۰-	۲۲-	۲۷-	۴۰-	۴۳-	۴۴-	۴۶-
غروب	۱۳-	۱۵-	۱۶-	۲۰-	۲۴-	۲۸-	۳۳-	۳۹-	۳۹-	۴۱-	۴۳-	۴۴-
عشاء (۱)	۷-	۸-	۱۱-	۱۵-	۱۹-	۲۳-	۲۷-	۳۰-	۳۳-	۳۷-	۳۹-	۴۰-
عشاء (۲)	۵-	۶-	۱۰-	۱۳-	۱۷-	۲۲-	۲۶-	۳۰-	۳۳-	۳۶-	۴۰-	۴۰-

گجرات فرق نصف النہار – ۲۹

	جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶
فجر	۱۷-	۱۹-	۲۱-	۲۵-	۲۸-	۳۳-	۳۸-	۴۳-	۴۸-	۵۲-	۵۵-	۵۹-
طلوع	۱۲-	۱۳-	۱۶-	۲۰-	۲۵-	۲۸-	۳۳-	۳۷-	۴۰-	۴۴-	۴۷-	۴۷-
اشراق	۱۰-	۱۲-	۱۵-	۱۸-	۲۳-	۲۶-	۳۱-	۳۴-	۳۸-	۴۱-	۴۴-	۴۴-
عصر (۱)	۴۳-	۴۲-	۳۹-	۳۶-	۳۲-	۲۸-	۲۳-	۲۰-	۱۶-	۱۲-	۹-	۸-
عصر (۲)	۵۰-	۴۷-	۴۵-	۴۰-	۳۸-	۳۲-	۲۷-	۲۳-	۲۱-	۱۷-	۱۵-	۱۴-
غروب	۴۷-	۴۵-	۴۲-	۳۹-	۳۲-	۳۰-	۲۵-	۲۱-	۱۸-	۱۴-	۱۱-	۱۱-
عشاء (۱)	۴۱-	۴۰-	۳۵-	۳۲-	۲۹-	۲۶-	۲۱-	۱۶-	۱۲-	۸-	۷-	۳-
عشاء (۲)	۴۱-	۴۰-	۳۶-	۳۳-	۳۰-	۲۵-	۲۰-	۱۵-	۱۰-	۶-	۳-	۰

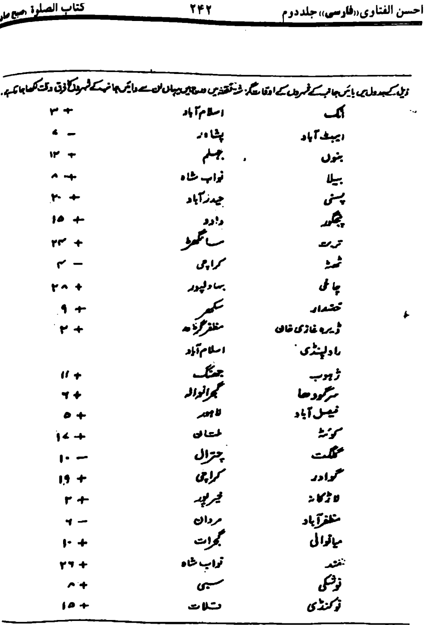
	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
فجر	۵۷-	۵۴-	۵۱-	۴۷-	۴۲-	۳۶-	۳۲-	۲۶-	۲۲-	۱۹-	۱۸-	۱۷-
طلوع	۴۶-	۴۴-	۴۲-	۳۹-	۳۴-	۳۱-	۲۹-	۲۱-	۱۷-	۱۴-	۱۲-	۱۲-
اشراق	۴۳-	۴۲-	۴۰-	۳۷-	۳۴-	۲۹-	۲۵-	۲۰-	۱۷-	۱۵-	۱۲-	۱۱-
عصر (۱)	۹-	۱۰-	۱۳-	۱۷-	۲۱-	۲۵-	۲۹-	۳۳-	۳۸-	۴۱-	۴۳-	۴۵-
عصر (۲)	۱۳-	۱۵-	۱۸-	۲۲-	۲۵-	۳۰-	۳۳-	۳۸-	۴۱-	۴۳-	۴۸-	۴۸-
غروب	۱۱-	۱۳-	۱۵-	۱۹-	۲۳-	۲۷-	۳۳-	۳۴-	۴۰-	۴۳-	۴۶-	۴۶-
عشاء (۱)	۴-	۶-	۹-	۱۳-	۱۷-	۲۲-	۲۷-	۳۰-	۳۵-	۳۸-	۴۱-	۴۱-
عشاء (۲)	۱-	۴-	۷-	۱۱-	۱۶-	۲۱-	۲۶-	۳۱-	۳۵-	۳۷-	۴۱-	۴۱-

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
لاہور فرق نصف النہار – ۲۹	فجر	۱۹-	۲۰-	۲۲-	۲۵-	۲۸-	۳۲-	۳۶-	۴۱-	۴۴-	۴۸-	۵۱-	۵۳-	۵۱-	۵۰-	۴۶-	۴۴-	۴۰-	۳۵-	۳۱-	۲۸	۲۴-	۲۰-	۱۹-	۱۹-
	طلوع	۱۵-	۱۷-	۱۸-	۲۱-	۲۹-	۲۸-	۳۳-	۳۴-	۳۸-	۴۱-	۴۴-	۴۴-	۴۳-	۴۱-	۴۱-	۳۷-	۳۳-	۳۰-	۲۹-	۲۲-	۱۹-	۱۶-	۱۵-	۱۵-
	اشراق	۱۳-	۱۵-	۱۸-	۲۰-	۲۵-	۲۷-	۳۳-	۳۴-	۳۷-	۴۰-	۴۲-	۴۳-	۴۲-	۴۱-	۳۹-	۳۷-	۳۳-	۲۹-	۲۹-	۲۲-	۱۸-	۱۶-	۱۳-	۱۳-
	عصر (۱)	۴۳-	۴۱-	۳۸-	۳۶-	۳۲-	۲۹-	۲۵-	۲۱-	۱۸-	۱۴-	۱۳-	۱۱-	۱۲-	۱۳-	۱۵-	۱۹-	۲۳-	۲۹-	۳۰-	۳۳-	۳۶-	۳۹-	۴۲-	۴۲-
	عصر (۲)	۴۶-	۴۴-	۴۲-	۳۸-	۳۶-	۳۴-	۲۸-	۲۴-	۲۲-	۱۹-	۱۸-	۱۶-	۱۵-	۱۶-	۲۰-	۲۳-	۲۵-	۳۰-	۳۳-	۳۷-	۳۹-	۴۱-	۴۵-	۴۵-
	غروب	۴۴-	۴۲-	۴۰-	۳۸-	۳۳-	۳۰-	۲۵-	۲۲-	۲۰-	۱۷-	۱۴-	۱۴-	۱۴-	۱۹-	۱۷-	۲۱-	۲۵-	۲۸-	۳۳-	۳۵-	۳۸-	۴۰-	۴۳-	۴۳-
	عشاء (۱)	۴۰-	۳۹-	۳۵-	۳۳-	۳۰-	۲۷-	۲۴-	۱۹-	۱۵-	۱۱-	۹-	۸-	۹-	۱۰-	۱۳-	۱۷-	۲۰-	۲۴-	۲۸-	۳۰-	۳۳-	۳۷-	۳۹-	۳۹-
	عشاء (۲)	۳۹-	۳۹-	۳۵-	۳۳-	۳۰-	۲۶-	۲۱-	۱۶-	۱۴-	۱۰-	۷-	۶-	۷-	۸-	۱۱-	۱۴-	۱۸-	۲۲-	۲۶-	۳۰-	۳۴-	۳۶-	۳۹-	۳۹-
لورالائی فرق نصف النہار – ۶	فجر	۲+	۱+	۱-	۳-	۵-	۸-	۱۲-	۱۵-	۱۸-	۲۱-	۲۳-	۲۵-	۲۳-	۲۲-	۲۰-	۱۸-	۱۳-	۱۰-	۷-	۳-	۲-	۱+	۲+	۲+
	طلوع	۵+	۴+	۲+	۰	۴-	۵-	۹-	۱۱-	۱۳-	۱۶-	۱۸-	۱۸-	۱۷-	۱۹-	۱۵-	۱۲-	۹-	۷-	۴-	۰	۲+	۴+	۵+	۵+
	اشراق	۶+	۵+	۲+	۰	۳-	۵-	۹-	۱۱-	۱۳-	۱۵-	۱۷-	۱۷-	۱۷-	۱۶-	۱۵-	۱۳-	۱۰-	۷-	۴-	۱-	۲+	۴+	۵+	۶+
	عصر (۱)	۱۸-	۱۶-	۱۴-	۱۲-	۹-	۶-	۳-	۰	۳+	۶+	۷+	۹+	۸+	۶+	۵+	۲+	۱-	۴-	۷-	۱۰-	۱۳-	۱۵-	۱۷-	۱۷-
	عصر (۲)	۲۱-	۱۸-	۱۷-	۱۳-	۱۲-	۸-	۵-	۲-	۱-	۲+	۳+	۵+	۵+	۳+	۱+	۲-	۳-	۷-	۸-	۱۲-	۱۳+	۱۶-	۱۹-	۱۹-
	غروب	۱۸-	۱۷-	۱۴-	۱۳-	۹-	۷-	۳-	۱-	۱+	۴+	۶+	۶+	۶+	۵+	۳+	۰	۳-	۵-	۸-	۱۱-	۱۳-	۱۴-	۱۷-	۱۷-
	عشاء (۱)	۱۶-	۱۵-	۱۱-	۱۰-	۷-	۶-	۲-	۱+	۵+	۸+	۱۰+	۱۱+	۹+	۹+	۶+	۳+	۱+	۳-	۶-	۷-	۱۱-	۱۳-	۱۵-	۱۵-
	عشاء (۲)	۱۳-	۱۳-	۱۰-	۹-	۷-	۴-	۰	۳+	۶+	۹+	۱۱+	۱۳+	۱۱+	۱۰+	۸+	۶+	۲+	۱+	۴-	۷-	۱۰-	۱۱-	۱۳-	۱۳-

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
ملتان فرق نصف النہار – ۱۸.	فجر	۱۰-	۱۱-	۱۳-	۱۵-	۱۸-	۲۰-	۲۳-	۲۷-	۳۰-	۳۳-	۳۵-	۳۷-	۳۵-	۳۳-	۳۲-	۳۰-	۲۶-	۲۲-	۱۹-	۱۹-	۱۳-	۱۱-	۱۰-	۱۰-
	طلوع	۷-	۸-	۱۰-	۱۳-	۱۶-	۱۷-	۲۱-	۲۳-	۲۵-	۲۸-	۳۰-	۳۰-	۲۹-	۲۸-	۲۶-	۲۴-	۲۱-	۱۹-	۱۶-	۱۳-	۱۰-	۸-	۷-	۷-
	اشراق	۶-	۷-	۹-	۱۱-	۱۴-	۱۶-	۲۰-	۲۲-	۲۲-	۲۶-	۲۸-	۲۸-	۲۹-	۲۷-	۲۶-	۲۴-	۲۱-	۱۸-	۱۵-	۱۳-	۹-	۸-	۶-	۵-
	عصر (۱)	۲۹-	۲۷-	۲۵-	۲۳-	۲۰-	۱۷-	۱۴-	۱۲-	۹-	۶-	۴-	۳-	۴-	۵-	۷-	۹-	۱۳-	۱۵-	۱۸-	۲۱-	۲۳-	۲۶-	۲۸-	۲۸-
	عصر (۲)	۳۳-	۳۰-	۲۹-	۲۵-	۲۳-	۲۰-	۱۷-	۱۴-	۱۳-	۱۰-	۹-	۷-	۷-	۹-	۱۱-	۱۳-	۱۵-	۱۹-	۲۰-	۲۳-	۲۵-	۲۸-	۳۱-	۳۱-
	غروب	۳۰-	۲۹-	۲۶-	۲۵-	۲۱-	۱۹-	۱۵-	۱۳-	۱۱-	۸-	۶-	۶-	۶-	۷-	۹-	۱۲-	۱۵-	۱۷-	۲۰-	۲۳-	۲۵-	۲۶-	۲۹-	۲۹-
	عشاء (۱)	۲۷-	۲۶-	۲۲-	۲۱-	۱۸-	۱۷-	۱۳-	۱۰-	۷-	۴-	۲-	۱-	۲-	۳-	۵-	۸-	۱۰-	۱۴-	۱۷-	۱۹-	۲۲-	۲۴-	۲۶-	۲۶-
	عشاء (۲)	۲۶-	۲۶-	۲۲-	۲۱-	۱۹-	۱۶-	۱۲-	۹-	۶-	۳-	۱-	۰	۱-	۲-	۴-	۶-	۱۰-	۱۳-	۱۶-	۱۹-	۲۲-	۲۳-	۲۶-	۲۶-
مظفرگڑھ فرق نصف النہار – ۱۸	فجر	۹-	۱۰-	۱۲-	۱۳-	۱۶-	۱۹-	۲۳-	۲۶-	۲۸-	۳۱-	۳۳-	۳۵-	۳۳-	۳۲-	۳۰-	۲۸-	۲۵-	۲۱-	۱۸-	۱۵-	۱۳-	۱۰-	۹-	۹-
	طلوع	۷-	۸-	۹-	۱۱-	۱۵-	۱۶-	۲۰-	۲۲-	۲۴-	۲۶-	۲۸-	۲۸-	۲۷-	۲۶-	۲۴-	۲۳-	۲۰-	۱۸-	۱۵-	۱۱-	۹-	۶-	۷-	۷-
	اشراق	۵-	۶-	۸-	۱۰-	۱۳-	۱۶-	۱۹-	۲۱-	۲۳-	۲۵-	۲۷-	۲۴-	۲۶-	۲۶-	۲۵-	۲۳-	۲۰-	۱۴-	۱۵-	۱۱-	۹-	۷-	۶-	۵-
	عصر (۱)	۲۷-	۲۶-	۲۴-	۲۲-	۱۹-	۱۶-	۱۳-	۱۱-	۸-	۵-	۴-	۳-	۳-	۵-	۶-	۹-	۱۲-	۱۴-	۱۷-	۲۰-	۲۲-	۲۵-	۲۷-	۲۷-
	عصر (۲)	۳۱-	۲۸-	۲۷-	۲۴-	۲۳-	۱۹-	۱۶-	۱۳-	۱۲-	۹-	۹-	۷-	۶-	۸-	۱۰-	۱۳-	۱۴-	۱۸-	۱۹-	۲۳-	۲۲-	۲۶-	۲۹-	۲۹-
	غروب	۲۸-	۲۷-	۲۵-	۲۳-	۲۰-	۱۸-	۱۴-	۱۲-	۱۰-	۸-	۶-	۶-	۶-	۷-	۷-	۱۱-	۱۴-	۱۶-	۱۹-	۲۲-	۲۴-	۲۵-	۲۷-	۲۷-
	عشاء (۱)	۲۵-	۲۵-	۲۱-	۲۰-	۱۸-	۱۶-	۱۳-	۹-	۶-	۳-	۲-	۱-	۲-	۳-	۵-	۸-	۱۰-	۱۳-	۱۶-	۱۸-	۲۱-	۲۳-	۲۵-	۲۵-
	عشاء (۲)	۲۵-	۲۵-	۲۱-	۲۰-	۱۸-	۱۵-	۱۱-	۸-	۶-	۳-	۱-	۰	۱-	۲-	۴-	۶-	۹-	۱۲-	۱۵-	۱۸-	۲۱-	۲۳-	۲۵-	۲۵-

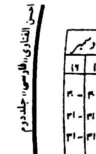
		جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
میر پور خاص فرق نصف النہار ـ ۸	فجر	۷-	۷-	۷-	۸-	۸-	۹-	۹-	۱۰-	۱۰-	۱۰-	۱۱-	۱۲-	۱۰-	۱۰-	۱۰-	۱۰-	۱۰-	۹-	۸-	۷-	۷-	۶-	۷-	۷-
	طلوع	۷-	۷-	۷-	۷-	۸-	۸-	۹-	۹-	۹-	۹-	۱۰-	۹-	۹-	۹-	۹-	۹-	۸-	۸-	۷-	۶-	۶-	۶-	۷-	۷-
	اشراق	۷-	۷-	۷-	۷-	۸-	۸-	۹-	۸-	۸-	۹-	۹-	۸-	۸-	۸-	۹-	۹-	۸-	۸-	۷-	۷-	۶-	۷-	۷-	۷-
	عصر(۱)	۱۰-	۹-	۹-	۹-	۸-	۸-	۷-	۷-	۷-	۶-	۷-	۶-	۷-	۷-	۶-	۷-	۸-	۷-	۸-	۸-	۸-	۹-	۹-	۹-
	عصر(۲)	۱۲-	۱۱-	۱۱-	۱۱-	۱۰-	۹-	۸-	۸-	۸-	۷-	۷-	۵-	۳-	۶-	۸-	۸-	۸-	۸-	۸-	۹-	۹-	۱۰-	۱۱-	۱۱-
	غروب	۹-	۹-	۹-	۹-	۸-	۸-	۷	۷-	۷-	۷-	۶-	۷-	۷-	۷-	۷-	۸-	۸-	۸-	۹-	۹-	۹-	۹-	۹-	۹-
	عشاء(۱)	۹-	۱۰-	۸-	۸-	۸-	۹-	۸-	۷-	۷-	۶-	۶-	۶-	۷-	۶-	۷-	۸-	۷-	۸-	۸-	۸-	۹-	۸-	۹-	۹-
	عشاء(۲)	۹-	۹-	۹-	۹-	۹-	۸-	۷-	۶-	۶-	۶-	۵-	۵-	۶-	۶-	۶-	۶-	۶-	۷-	۷-	۸-	۹-	۹-	۹-	۹-
مالاکنڈ فرق نصف النہار ـ ۳۰	فجر	۶-	۸-	۱۰-	۱۵-	۱۹-	۲۶-	۳۱-	۳۷-	۴۴-	۴۸-	۵۳-	۵۷-	۵۵-	۵۲-	۴۷-	۴۲-	۳۶-	۲۹-	۲۳-	۱۷-	۱۲-	۸-	۷-	۵-
	طلوع	۱+	۱-	۴-	۹-	۱۴-	۱۹-	۲۵-	۳۰-	۳۴-	۳۹-	۴۲-	۴۳-	۴۲-	۳۹-	۳۷-	۳۲-	۲۷-	۲۲-	۱۶-	۱۰-	۶-	۲-	۱+	۱+
	اشراق	۴+	۲+	۲-	۷-	۱۲-	۱۷-	۲۳-	۲۸-	۳۲-	۳۶-	۴۰-	۴۰-	۴۰-	۳۸-	۳۵-	۳۱-	۲۶-	۲۰-	۱۵-	۹-	۴-	۰	۳+	۵+
	عصر(۱)	۴۰-	۳۸-	۳۴-	۳۰-	۲۵-	۲۰-	۱۴-	۹-	۴-	۱+	۴+	۶+	۵+	۳+	۰	۵-	۱۱-	۱۶-	۲۱-	۲۶-	۳۱-	۳۶-	۳۹-	۴۰-
	عصر(۲)	۴۶-	۴۲-	۳۹-	۳۴-	۳۱-	۲۳-	۱۸-	۱۳-	۱۰-	۶-	۳۰-	۱۰	۱۰	۳-	۷-	۱۱-	۱۵-	۲۱-	۲۵-	۳۱-	۳۵-	۳۹-	۴۳-	۴۴-
	غروب	۴۲-	۴۰-	۳۶-	۳۲-	۲۷-	۲۱-	۱۵-	۱۰-	۶-	۱۰	۲+	۳+	۳+	۰	۳-	۸-	۱۳-	۱۸-	۲۲-	۲۹-	۳۴-	۳۹-	۴۱-	۴۰-
	عشاء(۱)	۳۶-	۳۳-	۲۹-	۲۵-	۲۱-	۱۶-	۱۰-	۴-	۲+	۸+	۱۲+	۱۴+	۱۲-	۱۰+	۶+	۰	۵-	۱۲-	۱۷-	۲۱-	۲۷-	۳۱-	۳۳-	۳۵-
	عشاء(۲)	۳۲-	۳۳-	۲۹-	۲۵-	۲۱-	۱۴-	۹-	۳-	۴+	۸+	۱۳+	۱۶+	۱۵+	۱۴+	۷+	۲+	۴-	۱۰-	۱۹-	۲۲-	۲۷-	۳۰-	۳۴-	۳۲-

		مردان فرق نصف النہار - ۲۰								نواب شاہ فرق نصف النہار - ۹							
		بیاض	صبح	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	بیاض	صبح	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
دسمبر	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
نومبر	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
اکتوبر	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ستمبر	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
اگست	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
جولائی	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
جون	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
مئی	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
اپریل	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
مارچ	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
فروری	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
جنوری	۱۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

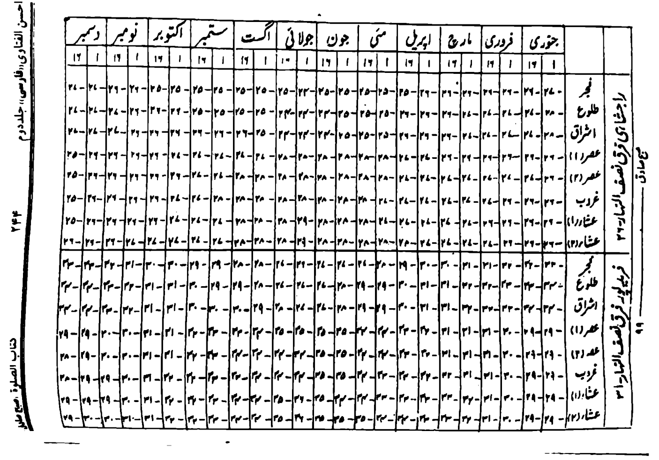
ذیل کے جدول میں بائیں جانب کے شہروں کے اوقات گزشتہ نقشہ میں درج ہیں یہاں ان سے دائیں جانب کے شہروں کا فرق وقت لکھا جاتا ہے۔

اٹک	اسلام آباد	+۳
ایبٹ آباد	پشاور	−۴
بنوں	جہلم	+۱۳
بیلا	نواب شاہ	+۸
پسنی	حیدرآباد	+۳۰
پنجگور	دادو	+۱۵
تربت	سانگھڑ	+۲۳
ٹھٹھ	کراچی	−۴
چاغی	بہاولپور	+۲۸
خضدار	سکھر	+۹
ڈیرہ غازی خان	مظفرگڑھ	+۲
راولپنڈی	اسلام آباد	
ژوب	جھنگ	+۱۱
سرگودھا	گوجرانوالہ	+۶
فیصل آباد	لاہور	+۵
کوئٹہ	ملتان	+۱۷
گلگت	چترال	−۱۰
گوادر	کراچی	+۱۹
لاڑکانہ	خیرپور	+۲
مظفرآباد	مردان	−۶
میانوالی	گجرات	+۱۰
[illegible]	نواب شاہ	+۲۶
نوشکی	سبی	+۸
نوکنڈی	قلات	+۱۵

مشرقی پاکستان معیاری وقت - طول ۹۰°

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
پسنی فرق نصف النہار - ۲۹	فجر	۳۰	۲۹	۲۹	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۷	۲۶	۳۲	۳۱	۲۵	۲۶	۲۷	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۲۹	۳۰	۳۰
	طلوع	۳۱	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۲۹	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۰	۲۶	۲۵	۲۶	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱
	اشراق	۳۱	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۳۰	۲۶	۲۶	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱
	عصر (۱)	۲۸	۱۸	۲۸	۲۹	۲۹	۲۹	۳۰	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۹	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷
	عصر (۲)	۲۸	۲۸	۲۹	۲۹	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۰	۲۹	۲۹	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷
	غروب	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۲	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۰	۲۹	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷
	عشاء (۱)	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۲	۳۲	۳۱	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷
	عشاء (۲)	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۳۰	۳۰	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۲	۳۲	۳۳	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۹	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸
پتواکھالی فرق نصف النہار - ۳۳	فجر	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۶	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۶
	طلوع	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۶	۳۷	۳۸	۳۸
	اشراق	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۸	۲۹	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۸	۳۹	۳۹
	عصر (۱)	۳۰	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۷	۳۹	۳۹	۴۱	۴۱	۴۱	۴۱	۳۹	۳۸	۳۷	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹
	عصر (۲)	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۸	۳۸	۳۹	۳۹	۳۹	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸
	غروب	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۸	۳۹	۳۹	۴۰	۳۹	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸
	عشاء (۱)	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۳	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۰	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹
	عشاء (۲)	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۳	۳۵	۳۶	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۱	۴۲	۴۱	۳۹	۳۸	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰

		جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
راجشاہی فرق نصف النہار ۲۶	فجر	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۲	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷
	طلوع	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵	۲۵	۲۵	۲۳	۲۳	۲۴	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۶	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷	۲۷
	اشراق	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵	۲۵	۲۵	۲۴	۲۴	۲۴	۲۵	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷	۲۷
	عصر (۱)	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵
	عصر (۲)	۲۶	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵
	غروب	۲۶	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵
	عشاء (۱)	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۵
	عشاء (۲)	۲۶	۲۶	۲۶	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۹	۲۸	۲۸	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۶	۲۶	۲۶
فریدپور فرق نصف النہار ۳۱	فجر	۳۳	۳۲	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۸	۲۶	۲۷	۲۷	۲۶	۲۷	۲۸	۲۸	۲۹	۲۹	۳۰	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۳
	طلوع	۳۴	۳۳	۳۳	۳۲	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰	۲۹	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۷	۲۸	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۴
	اشراق	۳۴	۳۴	۳۳	۳۲	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰	۲۹	۲۹	۲۸	۲۷	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۰	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۴
	عصر (۱)	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۴	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۴	۳۳	۳۳	۳۳	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۹
	عصر (۲)	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۴	۳۵	۳۵	۳۴	۳۴	۳۳	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹	۲۸
	غروب	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۱	۳۲	۳۲	۳۳	۳۳	۳۴	۳۵	۳۵	۳۴	۳۴	۳۴	۳۳	۳۳	۳۲	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۹	۲۸
	عشاء (۱)	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۳	۳۳	۳۳	۳۴	۳۴	۳۵	۳۶	۳۵	۳۴	۳۴	۳۳	۳۲	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۹	۲۹
	عشاء (۲)	۲۹	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۴	۳۴	۳۵	۳۵	۳۵	۳۶	۳۵	۳۴	۳۴	۳۳	۳۲	۳۲	۳۱	۳۱	۳۰	۳۰	۲۹

	جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
فجر	۳۹-	۳۸-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۳-	۳۲-	۳۱-	۳۱-	۳۰-	۲۹-	۳۰-	۳۱-	۳۲-	۳۳-	۳۴-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۳۹-
طلوع	۴۱-	۴۰-	۳۹-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۳-	۳۳-	۳۲-	۳۱-	۳۱-	۳۱-	۳۲-	۳۳-	۳۴-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۰-	۴۰-
اشراق	۴۱-	۴۰-	۳۹-	۳۸-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۳-	۳۲-	۳۱-	۳۱-	۳۲-	۳۳-	۳۴-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۰-	۴۱-	۴۱-
عصر (۱)	۳۳-	۳۳-	۳۴-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۰-	۴۱-	۴۲-	۴۲-	۴۳-	۴۲-	۴۱-	۴۰-	۳۹-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۴-	۳۲-
عصر (۲)	۳۳-	۳۳-	۳۴-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۰-	۴۱-	۴۱-	۴۱-	۴۱-	۴۱-	۴۰-	۴۰-	۳۹-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۳-	۳۲-
غروب	۳۲-	۳۳-	۳۴-	۳۶-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۱-	۴۱-	۴۱-	۴۲-	۴۱-	۴۱-	۴۰-	۳۹-	۳۹-	۳۸-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۳-	۳۲-	۳۱-
عشاء (۱)	۳۳-	۳۴-	۳۴-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۰-	۴۱-	۴۱-	۴۲-	۴۳-	۴۲-	۴۱-	۴۰-	۳۹-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۴-	۳۳-
عشاء (۲)	۳۴-	۳۵-	۳۵-	۳۶-	۳۷-	۳۸-	۳۹-	۴۰-	۴۱-	۴۲-	۴۲-	۴۲-	۴۳-	۴۲-	۴۱-	۴۰-	۳۹-	۳۸-	۳۷-	۳۶-	۳۵-	۳۴-	۳۳-	۳۴-

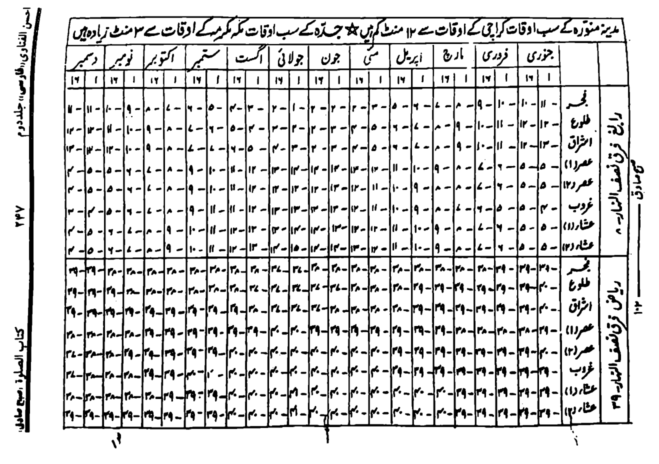
میجدی فرق نصف النہار- ۳۶

(دائیں جانب کے شہروں کا بائیں جانب کے شہروں سے فرق وقت و تقدم)

مشرقی پاکستان معیاری وقت طول ۹۰°		
بوگرا	کراچی	- ۳۰
باری سال	میجدی	+ ۳
تنگیل	پٹنہ	- ۳
جیسور	میجدی	+ ۸
چاٹگام	پٹواکھالی	- ۲
دیناجپور	میرپورخاص	- ۱۸
ڈھاکہ	فریدپور	- ۳
رنگپور	میرپورخاص	- ۲۱
رنگامتی	میجدی	- ۳
سلہٹ	کراچی	- ۳۹
کشور گنج	راجشاہی	- ۹
کومیلا	فریدپور	- ۶
کشتیا	پٹنہ	+ ۱
کھلنا	میجدی	+ ۶
نصیرآباد	کراچی	- ۳۴
ایران معیاری وقت = طول ۶۰°		
ایرانشہر	خیرپور	- ۲۹
پیشین	نواب شاہ	- ۳۳
تہران	دیر	+ ۲۲
دشت	جیکب آباد	- ۳۱
زاہدان	سبی	- ۳۲
سراوان	خیرپور	- ۳۴
گشت	سکھر	- ۳۳
افغانستان معیاری وقت = طول ۵ء۶۷°		
کابل	مالاکنڈ	- ۱۸
قندھار	لاہور	+ ۴

سعودیہ عربیہ معیاری وقت = طول ۴۵°

شہر		جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
مکہ مکرمہ فرق نصف النہار = ۱۲	فجر	۱۸	۱۷	۱۵	۱۴	۱۳	۱۱	۹	۷	۵	۳	۲	۱	۱	۲	۴	۵	۷	۹	۱۱	۱۳	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
	طلوع	۲۰	۱۹	۱۷	۱۶	۱۴	۱۳	۱۱	۹	۸	۶	۵	۴	۵	۵	۶	۸	۹	۱۱	۱۳	۱۵	۱۶	۱۸	۱۹	۲۰
	اشراق	۲۰	۱۸	۱۷	۱۵	۱۴	۱۲	۱۱	۹	۷	۵	۴	۳	۳	۴	۶	۸	۹	۱۰	۱۳	۱۳	۱۵	۱۷	۱۹	۱۹
	عصر (۱)	۵	۶	۷	۹	۱۱	۱۳	۱۵	۱۷	۱۸	۲۰	۱۸	۱۳	۱۵	۲۲	۱۸	۱۸	۱۶	۱۴	۱۲	۱۰	۸	۷	۶	۵
	عصر (۲)	۴	۵	۶	۸	۱۰	۱۲	۱۳	۱۵	۱۶	۱۸	۱۷	۱۷	۱۷	۱۸	۱۷	۱۶	۱۴	۱۲	۱۱	۹	۷	۶	۵	۴
	غروب	۴	۵	۷	۸	۱۰	۱۱	۱۳	۱۵	۱۶	۱۸	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۸	۱۶	۱۵	۱۳	۱۱	۹	۷	۶	۵	۴
	عشاء (۱)	۶	۷	۷	۹	۱۱	۱۳	۱۵	۱۷	۱۸	۱۹	۲۱	۲۱	۲۲	۲۱	۱۹	۱۸	۱۶	۱۴	۱۲	۱۰	۹	۷	۶	۵
	عشاء (۲)	۶	۷	۹	۱۰	۱۱	۱۳	۱۵	۱۷	۱۹	۲۱	۲۰	۲۳	۲۳	۲۰	۲۰	۱۹	۱۷	۱۵	۱۳	۱۱	۹	۸	۷	۶
طائف فرق نصف النہار = ۱۳	فجر	۱۹	۱۷	۱۷	۱۵	۱۳	۱۱	۱۰	۸	۶	۴	۴	۳	۲	۴	۵	۷	۹	۱۰	۱۲	۱۳	۱۵	۱۷	۱۸	۱۸
	طلوع	۲۱	۲۰	۱۸	۱۷	۱۶	۱۳	۱۲	۱۰	۸	۷	۶	۴	۵	۵	۷	۹	۱۰	۱۲	۱۴	۱۵	۱۷	۱۹	۲۰	۲۱
	اشراق	۲۲	۲۰	۱۹	۱۷	۱۶	۱۴	۱۳	۱۱	۹	۷	۶	۵	۵	۶	۸	۱۰	۱۱	۱۲	۱۴	۱۶	۱۸	۲۰	۲۱	۲۱
	عصر (۱)	۸	۸	۹	۱۱	۱۳	۱۵	۱۷	۱۹	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۴	۲۲	۲۰	۱۸	۱۶	۱۴	۱۲	۱۰	۹	۸	۷
	عصر (۲)	۸	۸	۹	۱۱	۱۳	۱۴	۱۵	۱۷	۱۹	۲۰	۲۲	۲۱	۲۱	۲۱	۲۰	۱۹	۱۷	۱۵	۱۳	۱۱	۹	۸	۸	۶
	غروب	۷	۷	۹	۱۱	۱۲	۱۴	۱۵	۱۷	۱۹	۲۱	۲۱	۲۲	۲۲	۲۱	۲۰	۱۸	۱۷	۱۵	۱۳	۱۱	۹	۷	۷	۵
	عشاء (۱)	۸	۹	۹	۱۱	۱۳	۱۵	۱۷	۱۹	۲۰	۲۱	۲۳	۲۳	۲۴	۲۳	۲۱	۲۰	۱۸	۱۶	۱۴	۱۲	۱۱	۹	۸	۷
	عشاء (۲)	۸	۱۰	۱۰	۱۲	۱۴	۱۶	۱۷	۱۹	۲۱	۲۳	۲۴	۲۴	۲۵	۲۴	۲	۲۰	۱۸	۱۶	۱۴	۱۳	۱۲	۱۰	۹	۸

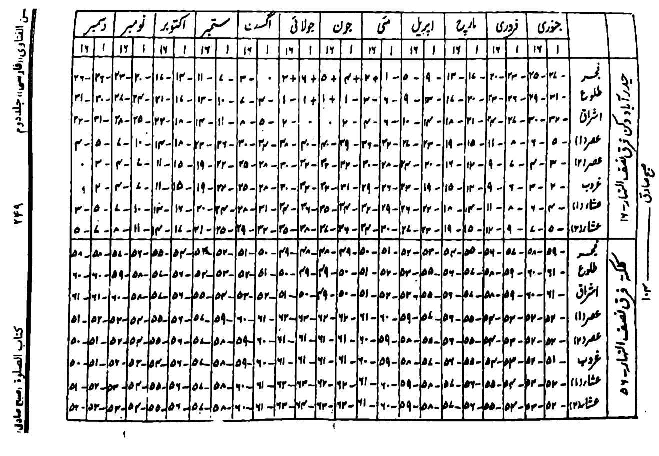

مدینہ منورہ کے سب اوقات کراچی کے اوقات سے ۱۲ منٹ کم ہیں ☆ جدّہ کے سب اوقات مکہ مکرمہ کے اوقات سے ۳ منٹ زیادہ ہیں

		جنوری	جنوری	فروری	فروری	مارچ	مارچ	اپریل	اپریل	مئی	مئی	جون	جون	جولائی	جولائی	اگست	اگست	ستمبر	ستمبر	اکتوبر	اکتوبر	نومبر	نومبر	دسمبر	دسمبر
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
رابغ فرق نصف النہار ـ ۸	فجر	-۱۱	-۱۰	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۳	-۲	-۲	-۲	-۱	-۲	-۳	-۴	-۵	-۶	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۱
	طلوع	-۱۲	-۱۲	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۴	-۳	-۲	-۲	-۳	-۴	-۵	-۶	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۲
	اشراق	-۱۳	-۱۲	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۴	-۳	-۲	-۳	-۴	-۵	-۶	-۷	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۲	-۱۳	-۱۳
	عصر (۱)	-۵	-۵	-۶	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۳	-۱۴	-۱۴	-۱۴	-۱۳	-۱۲	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۵	-۴
	عصر (۲)	-۵	-۵	-۶	-۷	-۸	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۳	-۱۲	-۱۲	-۱۲	-۱۲	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۵	-۴
	غروب	-۴	-۵	-۵	-۶	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۲	-۱۳	-۱۳	-۱۳	-۱۲	-۱۱	-۱۱	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۴	-۳
	عشاء (۱)	-۵	-۵	-۶	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۲	-۱۳	-۱۴	-۱۴	-۱۳	-۱۳	-۱۲	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۴
	عشاء (۲)	-۵	-۵	-۶	-۷	-۸	-۹	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۳	-۱۴	-۱۴	-۱۵	-۱۴	-۱۳	-۱۲	-۱۱	-۱۰	-۹	-۸	-۷	-۶	-۵	-۴
ریاض فرق نصف النہار ـ ۳۹	فجر	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۷	-۳۷	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۹	-۳۹
	طلوع	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۷	-۳۷	-۳۷	-۳۷	-۳۷	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۹	-۳۹	-۳۹
	اشراق	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۷	-۳۷	-۳۷	-۳۸	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹
	عصر (۱)	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۴۰	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸
	عصر (۲)	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۷
	غروب	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۷
	عشاء (۱)	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۱	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸	-۳۸
	عشاء (۲)	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۴۱	-۴۰	-۴۰	-۴۰	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۹

ہندوستان معیاری وقت = ۸۲٫۵ ڈ

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶	۱	۱۶
بمبئی فرق نصف النہار + ۷	فجر	-۲	۰	+۲	+۳	+۶	+۹	+۱۲	+۱۵	+۱۸	+۲۱	+۲۳	+۲۴	+۲۴	+۲۳	+۲۰	+۱۷	+۱۳	+۱۱	+۸	+۵	+۳	+۱	-۱	-۱
	طلوع	-۵	-۳	-۱	+۱	+۳	+۶	+۹	+۱۳	+۱۵	+۱۷	+۱۹	+۲۱	+۲۰	+۱۹	+۱۷	+۱۵	+۱۳	+۹	+۶	+۳	۰	-۲	-۴	-۵
	اشراق	-۶	-۴	-۲	۰	+۲	+۵	+۸	+۱۱	+۱۴	+۱۷	+۱۹	+۲۰	+۲۰	+۱۸	+۱۶	+۱۴	+۱۱	+۸	+۵	-۲	-۱	-۳	-۵	-۶
	عصر (۱)	+۱۶	+۱۵	+۱۳	+۱۱	+۸	+۵	+۲	-۲	-۵	-۸	-۱۰	-۱۱	-۱۲	-۱۰	-۷	-۴	-۱	+۳	+۶	+۹	+۱۲	+۱۴	+۱۵	+۱۶
	عصر (۲)	+۱۷	+۱۶	+۱۴	+۱۲	+۱۰	+۷	+۴	+۱	-۲	-۴	-۵	-۶	-۵	-۴	-۳	-۱	+۲	+۵	+۸	+۱۱	+۱۴	+۱۷	+۱۸	+۱۹
	غروب	+۱۸	+۱۷	+۱۵	+۱۳	+۱۰	+۷	+۴	+۱	-۱	-۴	-۵	-۶	-۶	-۵	-۳	-۱	+۲	+۵	+۸	+۱۱	+۱۴	+۱۶	+۱۸	+۱۹
	عشاء (۱)	+۱۶	+۱۵	+۱۳	+۱۱	+۸	+۵	+۲	-۱	-۴	-۶	-۸	-۹	-۱۰	-۸	-۶	-۳	۰	+۳	+۶	+۹	+۱۲	+۱۳	+۱۵	+۱۷
	عشاء (۲)	+۱۵	+۱۴	+۱۳	+۱۰	+۷	+۴	+۱	-۲	-۵	-۷	-۹	-۱۰	-۱۱	-۹	-۷	-۴	۰	+۳	+۶	+۸	+۱۰	+۱۲	+۱۴	+۱۵
بنگلور فرق نصف النہار - ۱۲	فجر	-۳۰	-۲۸	-۲۴	-۱۹	-۱۳	-۸	-۳	+۳	+۹	+۱۴	+۱۶	+۱۹	+۲۰	+۱۶	+۱۲	+۷	+۱	-۴	-۱۰	-۱۴	-۲۱	-۲۵	-۲۹	-۲۹
	طلوع	-۳۵	-۳۲	-۲۸	-۲۴	-۲۰	-۱۳	-۸	-۲	+۳	+۷	+۱۱	+۱۳	+۱۲	+۱۰	+۶	+۱	-۳	-۹	-۱۵	-۲۰	-۲۵	-۳۰	-۳۴	-۳۷
	اشراق	-۳۷	-۳۴	-۳۰	-۲۵	-۲۱	-۱۵	-۹	-۳	+۲	+۶	+۱۰	+۱۲	+۱۱	+۹	+۵	۰	-۵	-۱۰	-۱۵	-۲۰	-۲۵	-۳۰	-۳۵	-۳۶
	عصر (۱)	+۴	+۳	-۲	-۷	-۱۲	-۱۸	-۲۵	-۳۲	-۴۰	-۴۶	-۵۲	-۵۴	-۵۴	-۵۰	-۴۴	-۳۷	-۳۰	-۲۲	-۱۶	-۱۰	-۴	۰	+۳	+۵
	عصر (۲)	+۸	+۷	+۲	-۳	-۸	-۱۳	-۱۹	-۲۵	-۳۱	-۳۵	-۳۹	-۳۹	-۳۹	-۳۷	-۳۳	-۲۸	-۲۲	-۱۶	-۱۱	-۶	۰	+۶	+۸	+۱۰
	غروب	+۱۰	+۸	+۳	-۲	-۷	-۱۲	-۱۷	-۲۳	-۲۸	-۳۴	-۳۵	-۳۷	-۳۶	-۳۴	-۳۱	-۲۷	-۲۲	-۱۶	-۱۰	-۴	+۱	+۶	+۹	+۱۱
	عشاء (۱)	+۶	+۴	+۱	-۴	-۱۰	-۱۶	-۲۲	-۲۷	-۳۲	-۳۶	-۴۰	-۴۲	-۴۲	-۳۹	-۳۵	-۳۰	-۲۴	-۱۸	-۱۲	-۷	-۲	+۲	+۵	+۷
	عشاء (۲)	+۶	+۳	۰	-۵	-۱۰	-۱۶	-۲۲	-۲۷	-۳۳	-۳۹	-۴۲	-۴۴	-۴۴	-۴۱	-۳۷	-۳۲	-۲۶	-۲۰	-۱۴	-۹	-۴	۰	+۳	+۵

		جنوری		فروری		مارچ		اپریل		مئی		جون		جولائی		اگست		ستمبر		اکتوبر		نومبر		دسمبر	
		۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲	۱	۱۲
حیدرآباد دکن فرق نصف النہار ۔ ۱۶	فجر	-۲۷	-۲۵	-۲۳	-۲۰	-۱۶	-۱۳	-۹	-۵	-۱	+۲	+۴	+۵	+۴	+۲	۰	-۳	-۷	-۱۱	-۱۳	-۱۶	-۲۰	-۲۳	-۲۴	-۲۶
	طلوع	-۳۱	-۲۹	-۲۶	-۲۳	-۲۰	-۱۶	-۱۳	-۹	-۶	-۳	-۱	+۱	+۱	-۱	-۴	-۷	-۱۰	-۱۳	-۱۶	-۲۱	-۲۴	-۲۷	-۳۰	-۳۱
	اشراق	-۳۲	-۳۰	-۲۷	-۲۴	-۲۱	-۱۸	-۱۴	-۱۰	-۶	-۴	-۲	۰	۰	-۲	-۵	-۸	-۱۱	-۱۴	-۱۸	-۲۲	-۲۵	-۲۸	-۳۱	-۳۲
	عصر(۱)	-۵	-۶	-۸	-۱۱	-۱۵	-۱۹	-۲۳	-۲۷	-۳۲	-۳۶	-۳۹	-۴۰	-۴۰	-۳۸	-۳۴	-۳۰	-۲۶	-۲۲	-۱۸	-۱۴	-۱۰	-۷	-۵	-۴
	عصر(۲)	-۳	-۴	-۷	-۹	-۱۲	-۱۶	-۲۰	-۲۴	-۲۸	-۳۰	-۳۲	-۳۲	-۳۲	-۳۰	-۲۸	-۲۵	-۲۲	-۱۹	-۱۵	-۱۱	-۷	-۴	-۳	۰
	غروب	-۲	-۳	-۶	-۹	-۱۲	-۱۵	-۱۹	-۲۳	-۲۶	-۲۹	-۳۱	-۳۲	-۳۲	-۳۰	-۲۸	-۲۵	-۲۲	-۱۹	-۱۵	-۱۱	-۷	-۴	-۲	۹
	عشاء(۱)	-۴	-۶	-۸	-۱۱	-۱۴	-۱۸	-۲۲	-۲۶	-۲۹	-۳۲	-۳۴	-۳۵	-۳۶	-۳۴	-۳۱	-۲۸	-۲۴	-۲۰	-۱۷	-۱۳	-۱۰	-۷	-۵	-۳
	عشاء(۲)	-۵	-۷	-۹	-۱۲	-۱۵	-۱۹	-۲۳	-۲۷	-۳۰	-۳۴	-۳۶	-۳۷	-۳۸	-۳۵	-۳۲	-۲۹	-۲۵	-۲۱	-۱۷	-۱۴	-۱۱	-۸	-۷	-۵
کلکتہ فرق نصف النہار ۔ ۵۶	فجر	-۵۹	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۴	-۵۳	-۵۲	-۵۱	-۵۰	-۴۹	-۴۸	-۴۸	-۴۹	-۵۰	-۵۱	-۵۲	[illegible]	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۵۸
	طلوع	-۶۱	-۶۰	-۵۹	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۴	-۵۲	-۵۱	-۵۰	-۴۹	-۴۹	-۵۰	-۵۱	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۵۹	-۶۰	-۶۰
	اشراق	-۶۱	-۶۰	-۵۹	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۳	-۵۲	-۵۱	-۵۰	-۴۹	-۵۰	-۵۱	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۶۰	-۶۱	-۶۱
	عصر(۱)	-۵۲	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۹	-۶۰	-۶۱	-۶۲	-۶۲	-۶۳	-۶۲	-۶۱	-۶۰	-۵۹	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۴	-۵۳	-۵۲	-۵۱
	عصر(۲)	-۵۲	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۵۹	-۶۰	-۶۱	-۶۱	-۶۱	-۶۱	-۶۰	-۵۹	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۴	-۵۲	-۵۱	-۵۰
	غروب	-۵۱	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۵۹	-۶۰	-۶۱	-۶۱	-۶۱	-۶۱	-۶۰	-۵۹	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۴	-۵۳	-۵۲	-۵۱	-۵۰
	عشاء(۱)	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۵۹	-۶۰	-۶۱	-۶۲	-۶۲	-۶۳	-۶۲	-۶۱	-۶۰	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۴	-۵۳	-۵۲	-۵۱
	عشاء(۲)	-۵۲	-۵۳	-۵۴	-۵۵	-۵۶	-۵۷	-۵۸	-۵۹	-۶۰	-۶۱	-۶۲	-۶۳	-۶۴	-۶۳	-۶۱	-۶۰	-۵۸	-۵۷	-۵۶	-۵۵	-۵۴	-۵۳	-۵۳	-۵۲

صبح صادق ——— ۱۰۳

مدراس فرق نصف النہار -۲۳	جنوری ۱	جنوری ۱۶	فروری ۱	فروری ۱۶	مارچ ۱	مارچ ۱۶	اپریل ۱	اپریل ۱۶	مئی ۱	مئی ۱۶	جون ۱	جون ۱۶	جولائی ۱	جولائی ۱۶	اگست ۱	اگست ۱۶	ستمبر ۱	ستمبر ۱۶	اکتوبر ۱	اکتوبر ۱۶	نومبر ۱	نومبر ۱۶	دسمبر ۱	دسمبر ۱۶
فجر	۴۱-	۳۸-	۳۵-	۳۰-	۲۵-	۲۰-	۱۴-	۸-	۲-	۳+	۶+	۸+	۹+	۶+	۱+	۴-	۹-	۱۵-	۲۱-	۲۷-	۳۲-	۳۶-	۴۰-	۴۰-
طلوع	۴۶-	۴۳-	۳۹-	۳۵-	۳۰-	۲۴-	۱۹-	۱۳-	۸-	۴-	۰	۲+	۲-	۰	۵-	۱۰-	۱۵-	۲۰-	۲۵-	۳۰-	۳۶-	۴۱-	۴۴-	۴۶-
اشراق	۴۷-	۴۴-	۴۰-	۳۵-	۳۰-	۲۵-	۲۰-	۱۴-	۹-	۵-	۲-	۱+	۰	۲-	۶-	۱۱-	۱۶-	۲۱-	۲۶-	۳۱-	۳۶-	۴۲-	۴۶-	۴۷-
عصر (۱)	۷-	۸-	۱۲-	۱۷-	۲۲-	۲۹-	۳۶-	۴۳-	۵۰-	۵۲-	۶۲-	۶۴-	۶۲-	۶۱-	۵۴-	۴۷-	۴۰-	۳۳-	۲۷-	۲۱-	۱۵-	۱۱-	۸-	۶-
عصر (۲)	۳-	۴-	۸-	۱۳-	۱۸-	۲۳-	۲۹-	۳۵-	۴۱-	۴۵-	۴۹-	۴۹-	۴۹-	۴۸-	۴۴-	۳۹-	۳۳-	۲۸-	۲۳-	۱۶-	۱۰-	۵-	۴-	۰
غروب	۱-	۳-	۷-	۱۲-	۱۷-	۲۲-	۲۸-	۳۳-	۳۸-	۴۳-	۴۶-	۴۸-	۴۷-	۴۵-	۴۲-	۳۷-	۳۲-	۲۷-	۲۱-	۱۵-	۱۰-	۵-	۲-	۰
عشاء (۱)	۵-	۷-	۹-	۱۲-	۲۰-	۲۶-	۳۲-	۳۷-	۴۲-	۴۷-	۵۰-	۵۲-	۵۳-	۵۰-	۴۶-	۴۱-	۳۶-	۳۰-	۲۴-	۱۸-	۱۳-	۹-	۶-	۴-
عشاء (۲)	۵-	۸-	۱۱-	۱۶-	۲۱-	۲۷-	۳۴-	۳۹-	۴۴-	۴۹-	۵۳-	۵۴-	۵۵-	۵۲-	۴۷-	۴۲-	۳۶-	۳۰-	۲۵-	۲۰-	۱۵-	۱۰-	۵-	۶-

دائیں جانب کے شہروں کا بائیں جانب کے شہروں سے سب اوقات میں حسب ذیل فرق ہے۔

الور	خیرپور	۱-
اجمیر	نواب شاہ	۵+
انبالہ	نورالائی	۳-
امرتسر	لاہور	۲۸+
آگرہ	خیرپور	۷-
اٹاوہ	دادو	۱۵-
الہ آباد	میرپورخاص	۱۸-
اعظم گڑھ	سانگھڑ	۲۷-
بھرائچ	خیرپور	۲۱-
بیکانیر	سکھر	۱۲+
بھرت پور	خیرپور	۵-
بریلی	رحیم یارخاں	۷-
بنارس	حیدرآباد	۲۸-
بستی	دادو	۳۰-
بجنور	بھاولپور	۳+
بھوپال	فریدپور	۲۰+
تھانہ بھون	بھاولپور	۴+
پیلی بھیت	خاران	۲۷-
پٹیالہ	ملتان	۱۰+
پٹنہ	میرپورخاص	۳۴-
پرتاب گڑھ	سانگھڑ	۲۲-
پونا	بمبئی	۳-
ٹونک	نواب شاہ	

جے پور	دادو	- ۲
جوناگڑھ	مکہ مکرمہ	+ ۲۹
جودھپور	نواب شاہ	+ ۱۲
جیسلمیر	دادو	+ ۱۸
جالندھر	جھنگ	+ ۱۷
جموں	گجرات	+ ۲۶
جون پور	میرپور خاص	- ۲۵
حصار	قلات	- ۷
دیوبند	بہاولنگر	+ ۱۲
دہلی	خاران	- ۱۷
دہرہ دون	ملتان	+ ۴
رہتک	قلات	- ۱۰
راسے بریلی	نواب شاہ	- ۱۷
سہارنپور	بہاولنگر	+ ۳
سرینگر	پشاور	+ ۱۵
سلطانپور	نواب شاہ	- ۲۵
سیتاپور	خیرپور	- ۱۸
سرہند	ساہیوال	+ ۱۷
سورت	مکہ مکرمہ	+ ۱۹
شملہ	جھنگ	+ ۱۱
شاہجہاں پور	سکھر	- ۱۲
علیگڑھ	سکھر	- ۷
فیروز پور	ساہیوال	+ ۲۴
فیض آباد	دادو	- ۲۷
فرخ آباد	خیرپور	- ۱۳
فتح پور ہسوا	سانگھڑ	+ ۱۷
کانپور	نواب شاہ	- ۱۸
کرنال	سبی	- ۶
گورداس پور	گوجرانوالہ	+ ۲۵
جھانسی	خیرپور	- ۹
گورکھپور	دادو	+ ۳۲
گوڑگانوہ	خاران	- ۱۶
گونڈا	دادو	- ۲۷
لدھیانہ	ساہیوال	+ ۱۹
لکھنؤ	دادو	- ۲۳
لکھیم پور کھیری	سکھر	- ۱۸
میرٹھ	قلات	- ۱۴
مظفرنگر	سبی	- ۹
مرادآباد	قلات	- ۱۹
متھرا	خیرپور	- ۶
مغل سرائے	حیدرآباد	- ۲۹
نابھہ	ساہیوال	+ ۱۷
ہشیارپور	لاہور	+ ۲۳
ہردوار	بہاولنگر	+ ۱۰
ہردوئی	خیرپور	- ۱۶
ہوڑہ	کلکتہ	+ ۲

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	فجر		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۶	۹	۷	۱۷	۷	۲۸	۱۲	۳۵	۳	۳۴	۴	۱۹	۵	۵۴	۶	۴۷	۷	۱
۲	۶	۹	۷	۱۷	۷	۲۸	۱۲	۳۶	۳	۳۵	۴	۱۹	۵	۵۵	۶	۴۸	۷	۲
۳	۶	۹	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۶	۳	۳۵	۴	۱۹	۵	۵۵	۶	۴۸	۷	۳
۴	۶	۱۰	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۷	۳	۳۶	۴	۲۰	۵	۵۶	۶	۴۹	۷	۴
۵	۶	۱۰	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۷	۳	۳۶	۴	۲۱	۵	۵۷	۶	۵۰	۷	۴
۶	۶	۱۰	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۸	۳	۳۷	۴	۲۱	۵	۵۷	۶	۵۱	۷	۵
۷	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۸	۳	۳۸	۴	۲۲	۵	۵۸	۶	۵۱	۷	۵
۸	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۸	۳	۳۸	۴	۲۲	۵	۵۹	۶	۵۱	۷	۶
۹	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۹	۳	۳۹	۴	۲۳	۶	۰	۶	۵۲	۷	۷
۱۰	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۳۹	۳	۴۰	۴	۲۴	۶	۰	۶	۵۳	۷	۷
۱۱	۶	۱۲	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۰	۳	۴۱	۴	۲۵	۶	۱	۶	۵۴	۷	۸
۱۲	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۰	۳	۴۱	۴	۲۶	۶	۱	۶	۵۴	۷	۸
۱۳	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۰	۳	۴۲	۴	۲۷	۶	۲	۶	۵۵	۷	۹
۱۴	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۱	۳	۴۳	۴	۲۸	۶	۳	۶	۵۶	۷	۱۰
۱۵	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۱	۳	۴۳	۴	۲۸	۶	۴	۶	۵۷	۷	۱۱
۱۶	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۲	۳	۴۴	۴	۲۹	۶	۵	۶	۵۸	۷	۱۲
۱۷	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۲	۳	۴۴	۴	۳۰	۶	۶	۶	۵۸	۷	۱۲
۱۸	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۲	۳	۴۵	۴	۳۱	۶	۶	۶	۵۸	۷	۱۳
۱۹	۶	۱۲	۷	۱۹	۷	۳۰	۱۲	۴۳	۳	۴۶	۴	۳۲	۶	۷	۶	۵۹	۷	۱۴
۲۰	۶	۱۲	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۳	۳	۴۷	۴	۳۳	۶	۸	۷	۰	۷	۱۴
۲۱	۶	۱۲	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۳	۳	۴۷	۴	۳۳	۶	۸	۷	۰	۷	۱۵
۲۲	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۳	۳	۴۸	۴	۳۴	۶	۹	۷	۱	۷	۱۵
۲۳	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۴	۳	۴۹	۴	۳۵	۶	۱۰	۷	۲	۷	۱۶
۲۴	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۴	۳	۴۹	۴	۳۵	۶	۱۱	۷	۲	۷	۱۷
۲۵	۶	۱۱	۷	۱۸	۷	۲۹	۱۲	۴۴	۳	۵۰	۴	۳۶	۶	۱۱	۷	۳	۷	۱۷
۲۶	۶	۱۱	۷	۱۷	۷	۲۸	۱۲	۴۴	۳	۵۰	۴	۳۶	۶	۱۲	۷	۴	۷	۱۸
۲۷	۶	۱۱	۷	۱۷	۷	۲۸	۱۲	۴۵	۳	۵۱	۴	۳۷	۶	۱۳	۷	۵	۷	۱۸
۲۸	۶	۱۱	۷	۱۷	۷	۲۸	۱۲	۴۵	۳	۵۱	۴	۳۷	۶	۱۴	۷	۵	۷	۱۹
۲۹	۶	۱۱	۷	۱۶	۷	۲۷	۱۲	۴۵	۳	۵۲	۴	۳۸	۶	۱۵	۷	۶	۷	۱۹
۳۰	۶	۱۰	۷	۱۶	۷	۲۷	۱۲	۴۵	۳	۵۳	۴	۳۹	۶	۱۵	۷	۶	۷	۲۰
۳۱	۶	۱۰	۷	۱۵	۷	۲۶	۱۲	۴۵	۳	۵۴	۴	۴۰	۶	۱۶	۷	۶	۷	۲۰

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		شروق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۶	۱۰	۷	۱۵	۷	۲۷	۱۲	۳۶	۳	۵۵	۴	۳۲	۶	۱۷	۷	۷	۷	۲۱
۲	۶	۹	۷	۱۵	۷	۲۶	۱۲	۳۶	۳	۵۵	۴	۳۲	۶	۱۷	۷	۸	۷	۲۲
۳	۶	۹	۷	۱۴	۷	۲۵	۱۲	۳۶	۳	۵۵	۴	۳۲	۶	۱۸	۷	۹	۷	۲۳
۴	۶	۹	۷	۱۴	۷	۲۵	۱۲	۳۶	۳	۵۵	۴	۳۲	۶	۱۸	۷	۹	۷	۲۳
۵	۶	۸	۷	۱۴	۷	۲۴	۱۲	۳۶	۳	۵۶	۴	۳۳	۶	۱۹	۷	۱۰	۷	۲۴
۶	۶	۸	۷	۱۳	۷	۲۳	۱۲	۳۶	۳	۵۶	۴	۳۳	۶	۲۰	۷	۱۱	۷	۲۴
۷	۶	۸	۷	۱۲	۷	۲۲	۱۲	۳۶	۳	۵۷	۴	۳۴	۶	۲۱	۷	۱۱	۷	۲۴
۸	۶	۷	۷	۱۲	۷	۲۲	۱۲	۳۶	۳	۵۷	۴	۳۴	۶	۲۱	۷	۱۲	۷	۲۵
۹	۶	۶	۷	۱۱	۷	۲۱	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۴	۳۵	۶	۲۲	۷	۱۲	۷	۲۶
۱۰	۶	۶	۷	۱۰	۷	۲۰	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۴	۳۶	۶	۲۳	۷	۱۳	۷	۲۶
۱۱	۶	۵	۷	۱۰	۷	۲۰	۱۲	۳۶	۳	۵۹	۴	۳۶	۶	۲۳	۷	۱۳	۷	۲۷
۱۲	۶	۴	۷	۹	۷	۱۹	۱۲	۳۶	۳	۵۹	۴	۳۷	۶	۲۴	۷	۱۴	۷	۲۸
۱۳	۶	۴	۷	۸	۷	۱۸	۱۲	۳۶	۳	۵۹	۴	۳۸	۶	۲۵	۷	۱۴	۷	۲۸
۱۴	۶	۳	۷	۸	۷	۱۸	۱۲	۳۶	۴	۰	۴	۳۹	۶	۲۶	۷	۱۵	۷	۲۹
۱۵	۶	۳	۷	۷	۷	۱۷	۱۲	۳۶	۴	۰	۴	۳۹	۶	۲۶	۷	۱۶	۷	۲۹
۱۶	۶	۲	۷	۶	۷	۱۶	۱۲	۳۶	۴	۱	۴	۵۰	۶	۲۷	۷	۱۶	۷	۳۰
۱۷	۶	۱	۷	۵	۷	۱۵	۱۲	۳۶	۴	۱	۴	۵۰	۶	۲۷	۷	۱۷	۷	۳۱
۱۸	۶	۱	۷	۵	۷	۱۵	۱۲	۳۶	۴	۱	۴	۵۱	۶	۲۸	۷	۱۷	۷	۳۱
۱۹	۶	۰	۷	۴	۷	۱۴	۱۲	۳۶	۴	۲	۴	۵۱	۶	۲۹	۷	۱۸	۷	۳۲
۲۰	۵	۵۹	۷	۳	۷	۱۳	۱۲	۳۶	۴	۲	۴	۵۲	۶	۳۰	۷	۱۹	۷	۳۲
۲۱	۵	۵۹	۷	۲	۷	۱۲	۱۲	۳۶	۴	۳	۴	۵۲	۶	۳۰	۷	۱۹	۷	۳۳
۲۲	۵	۵۸	۷	۱	۷	۱۱	۱۲	۳۶	۴	۳	۴	۵۳	۶	۳۱	۷	۲۰	۷	۳۴
۲۳	۵	۵۷	۷	۰	۷	۱۰	۱۲	۳۶	۴	۴	۴	۵۳	۶	۳۲	۷	۲۱	۷	۳۴
۲۴	۵	۵۶	۶	۵۹	۷	۹	۱۲	۳۵	۴	۳:	۴	۵۴	۶	۳۲	۷	۲۱	۷	۳۴
۲۵	۵	۵۵	۶	۵۹	۷	۹	۱۲	۳۵	۴	۳	۴	۵۴	۶	۳۳	۷	۲۱	۷	۳۵
۲۶	۵	۵۵	۶	۵۸	۷	۸	۱۲	۳۵	۴	۴	۴	۵۵	۶	۳۳	۷	۲۱	۷	۳۶
۲۷	۵	۵۴	۶	۵۷	۷	۷	۱۲	۳۵	۴	۴	۴	۵۶	۶	۳۳	۷	۲۲	۷	۳۶
۲۸	۵	۵۳	۶	۵۶	۷	۶	۱۲	۳۵	۴	۵	۴	۵۶	۶	۳۳	۷	۲۳	۷	۳۷
۲۹	۵	۵۲	۶	۵۶	۷	۶	۱۲	۳۵	۴	۵	۴	۵۷	۶	۳۴	۷	۲۴	۷	۳۷

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	فجر		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۵۱	۶	۵۵	۷	۵	۱۲	۴۴	۴	۵	۴	۵۷	۶	۳۴	۷	۲۳	۷	۳۷
۲	۵	۵۱	۶	۵۴	۷	۴	۱۲	۴۴	۴	۵	۴	۵۷	۶	۳۵	۷	۲۴	۷	۳۸
۳	۵	۵۰	۶	۵۳	۷	۳	۱۲	۴۴	۴	۵	۴	۵۷	۶	۳۵	۷	۲۵	۷	۳۹
۴	۵	۴۹	۶	۵۲	۷	۲	۱۲	۴۴	۴	۵	۴	۵۸	۶	۳۶	۷	۲۵	۷	۳۹
۵	۵	۴۸	۶	۵۱	۷	۱	۱۲	۴۳	۴	۶	۴	۵۸	۶	۳۷	۷	۲۶	۷	۴۰
۶	۵	۴۷	۶	۵۰	۷	۰	۱۲	۴۳	۴	۶	۴	۵۹	۶	۳۷	۷	۲۶	۷	۴۰
۷	۵	۴۶	۶	۴۹	۶	۵۹	۱۲	۴۳	۴	۶	۴	۵۹	۶	۳۷	۷	۲۶	۷	۴۱
۸	۵	۴۵	۶	۴۸	۶	۵۸	۱۲	۴۳	۴	۶	۴	۵۹	۶	۳۸	۷	۲۷	۷	۴۱
۹	۵	۴۴	۶	۴۷	۶	۵۷	۱۲	۴۳	۴	۶	۴	۵۹	۶	۳۸	۷	۲۸	۷	۴۱
۱۰	۵	۴۳	۶	۴۶	۶	۵۶	۱۲	۴۲	۴	۶	۵	۰	۶	۳۹	۷	۲۸	۷	۴۱
۱۱	۵	۴۳	۶	۴۵	۶	۵۵	۱۳	۴۲	۴	۶	۵	۰	۶	۴۰	۷	۲۸	۷	۴۱
۱۲	۵	۴۱	۶	۴۴	۶	۵۴	۱۲	۴۲	۴	۶	۵	۰	۶	۴۰	۷	۲۹	۷	۴۲
۱۳	۵	۴۰	۶	۴۳	۶	۵۲	۱۲	۴۱	۴	۶	۵	۰	۶	۴۰	۷	۲۹	۷	۴۲
۱۴	۵	۳۹	۶	۴۲	۶	۵۲	۱۲	۴۱	۴	۶	۵	۰	۶	۴۱	۷	۳۰	۷	۴۳
۱۵	۵	۳۸	۶	۴۱	۶	۵۱	۱۲	۴۱	۴	۶	۵	۱	۶	۴۱	۷	۳۱	۷	۴۴
۱۶	۵	۳۷	۶	۴۰	۶	۵۰	۱۲	۴۱	۴	۶	۵	۱	۶	۴۲	۷	۳۲	۷	۴۵
۱۷	۵	۳۶	۶	۳۹	۶	۴۹	۱۲	۴۰	۴	۶	۵	۱	۶	۴۲	۷	۳۲	۷	۴۵
۱۸	۵	۳۵	۶	۳۸	۶	۴۸	۱۲	۴۰	۴	۶	۵	۱	۶	۴۲	۷	۳۲	۷	۴۵
۱۹	۵	۳۴	۶	۳۷	۶	۴۷	۱۲	۴۰	۴	۶	۵	۱	۶	۴۳	۷	۳۳	۷	۴۶
۲۰	۵	۳۳	۶	۳۶	۶	۴۶	۱۲	۳۹	۴	۵	۵	۲	۶	۴۳	۷	۳۳	۷	۴۶
۲۱	۵	۳۲	۶	۳۵	۶	۴۵	۱۲	۳۹	۴	۵	۵	۲	۶	۴۴	۷	۳۴	۷	۴۷
۲۲	۵	۳۱	۶	۳۴	۶	۴۴	۱۲	۳۹	۴	۵	۵	۲	۶	۴۴	۷	۳۴	۷	۴۷
۲۳	۵	۳۰	۶	۳۳	۶	۴۳	۱۲	۳۹	۴	۵	۵	۲	۶	۴۵	۷	۳۵	۷	۴۸
۲۴	۵	۲۹	۶	۳۲	۶	۴۲	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۲	۶	۴۵	۷	۳۵	۷	۴۸
۲۵	۵	۲۸	۶	۳۱	۶	۴۱	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۳	۶	۴۵	۷	۳۵	۷	۴۸
۲۶	۵	۲۷	۶	۳۰	۶	۴۰	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۳	۶	۴۶	۷	۳۶	۷	۴۹
۲۷	۵	۲۶	۶	۲۹	۶	۳۹	۱۲	۳۷	۴	۶	۵	۳	۶	۴۶	۷	۳۶	۷	۴۹
۲۸	۵	۲۴	۶	۲۸	۶	۳۸	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۳	۶	۴۷	۷	۳۷	۷	۵۰
۲۹	۵	۲۳	۶	۲۷	۶	۳۷	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۳	۶	۴۷	۷	۳۸	۷	۵۰
۳۰	۵	۲۲	۶	۲۶	۶	۳۶	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۳	۶	۴۷	۷	۳۸	۷	۵۱
۳۱	۵	۲۱	۶	۲۵	۶	۳۵	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۳	۶	۴۸	۷	۳۸	۷	۵۱

صبح صادق ——— ۱۰۹

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۲۰	۶	۲۴	۶	۳۴	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۴	۶	۴۸	۷	۳۹	۷	۵۲
۲	۵	۱۹	۶	۲۳	۶	۳۳	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۴	۶	۴۸	۷	۳۹	۷	۵۲
۳	۵	۱۸	۶	۲۲	۶	۳۲	۱۲	۳۸	۴	۳	۵	۴	۶	۴۹	۷	۳۹	۷	۵۳
۴	۵	۱۷	۶	۲۱	۶	۳۱	۱۲	۳۵	۴	۳	۵	۴	۶	۴۹	۷	۳۹	۷	۵۳
۵	۵	۱۶	۶	۲۰	۶	۳۰	۱۲	۳۵	۴	۳	۵	۵	۶	۵۰	۷	۴۰	۷	۵۴
۶	۵	۱۵	۶	۱۹	۶	۲۹	۱۲	۳۴	۴	۳	۵	۵	۶	۵۰	۷	۴۰	۷	۵۴
۷	۵	۱۳	۶	۱۸	۶	۲۸	۱۲	۳۳	۴	۳	۵	۵	۶	۵۱	۷	۴۱	۷	۵۵
۸	۵	۱۲	۶	۱۷	۶	۲۷	۱۲	۳۴	۴	۳	۵	۵	۶	۵۱	۷	۴۱	۷	۵۵
۹	۵	۱۱	۶	۱۶	۶	۲۶	۱۲	۳۴	۴	۲	۵	۵	۶	۵۲	۷	۴۲	۷	۵۶
۱۰	۵	۱۰	۶	۱۵	۶	۲۵	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۵	۶	۵۲	۷	۴۲	۷	۵۶
۱۱	۵	۹	۶	۱۴	۶	۲۴	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۵	۶	۵۲	۷	۴۳	۷	۵۷
۱۲	۵	۸	۶	۱۳	۶	۲۳	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۵	۶	۵۳	۷	۴۴	۷	۵۸
۱۳	۵	۶	۶	۱۱	۶	۲۱	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۵	۶	۵۴	۷	۴۴	۷	۵۸
۱۴	۵	۶	۶	۱۱	۶	۲۱	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۵	۶	۵۴	۷	۴۴	۷	۵۹
۱۵	۵	۵	۶	۱۰	۶	۲۰	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۵	۶	۵۴	۷	۴۵	۷	۵۹
۱۶	۵	۴	۶	۹	۶	۱۹	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۵	۶	۵۵	۷	۴۶	۸	۰
۱۷	۵	۳	۶	۸	۶	۱۸	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۵	۶	۵۶	۷	۴۷	۸	۰
۱۸	۵	۲	۶	۷	۶	۱۷	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۵	۶	۵۶	۷	۴۷	۸	۱
۱۹	۵	۱	۶	۶	۶	۱۶	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۵	۶	۵۷	۷	۴۷	۸	۱
۲۰	۵	۰	۶	۵	۶	۱۵	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۶	۶	۵۷	۷	۴۸	۸	۲
۲۱	۴	۵۹	۶	۴	۶	۱۴	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۶	۶	۵۸	۷	۴۹	۸	۳
۲۲	۴	۵۷	۶	۳	۶	۱۳	۱۲	۳۰	۳	۵۹	۵	۶	۶	۵۸	۷	۴۹	۸	۳
۲۳	۴	۵۷	۶	۳	۶	۱۳	۱۲	۳۰	۳	۵۹	۵	۶	۶	۵۸	۷	۴۹	۸	۴
۲۴	۴	۵۶	۶	۲	۶	۱۲	۱۲	۳	۳	۵۸	۵	۶	۶	۵۸	۷	۵۰	۸	۵
۲۵	۴	۵۵	۶	۱	۶	۱۱	۱۲	۳۰	۳	۵۸	۵	۶	۶	۵۹	۷	۵۱	۸	۵
۲۶	۴	۵۴	۶	۱	۶	۱۱	۱۲	۳۰	۳	۵۸	۵	۷	۶	۵۹	۷	۵۱	۸	۶
۲۷	۴	۵۳	۶	۰	۶	۱۰	۱۲	۳۰	۳	۵۸	۵	۷	۷	۰	۷	۵۲	۸	۶
۲۸	۴	۵۱	۵	۵۹	۶	۹	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۵	۷	۷	۱	۷	۵۲	۸	۷
۲۹	۴	۵۱	۵	۵۸	۶	۸	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۵	۷	۷	۱	۷	۵۳	۸	۸
۳۰	۴	۵۰	۵	۵۷	۶	۷	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۵	۷	۷	۲	۷	۵۳	۸	۸

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	فجر		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۴	۴۹	۵	۵۶	۶	۶	۱۲	۲۹	۳	۵۶	۵	۸	۷	۲	۷	۵۴	۸	۹
۲	۴	۴۹	۵	۵۶	۶	۶	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۵	۸	۷	۲	۷	۵۵	۸	۹
۳	۴	۴۸	۵	۵۵	۶	۵	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۵	۸	۷	۳	۷	۵۶	۸	۱۰
۴	۴	۴۷	۵	۵۴	۶	۴	۱۲	۲۹	۳	۵۶	۵	۸	۷	۴	۷	۵۶	۸	۱۱
۵	۴	۴۶	۵	۵۴	۶	۴	۱۲	۲۹	۳	۵۶	۵	۸	۷	۴	۷	۵۷	۸	۱۳
۶	۴	۴۵	۵	۵۳	۶	۳	۱۲	۲۹	۳	۵۶	۵	۸	۷	۵	۷	۵۸	۸	۱۲
۷	۴	۴۴	۵	۵۲	۶	۲	۱۲	۲۸	۳	۵۵	۵	۸	۷	۵	۷	۵۸	۸	۱۲
۸	۴	۴۳	۵	۵۲	۶	۲	۱۲	۲۸	۳	۵۵	۵	۸	۷	۵	۷	۵۸	۸	۱۳
۹	۴	۴۲	۵	۵۱	۶	۱	۱۲	۲۸	۳	۵۵	۵	۸	۷	۶	۷	۵۹	۸	۱۴
۱۰	۴	۴۱	۵	۵۰	۶	۰	۱۲	۲۸	۳	۵۴	۵	۸	۷	۷	۷	۵۹	۸	۱۵
۱۱	۴	۴۱	۵	۵۰	۶	۰	۱۲	۲۸	۳	۵۴	۵	۸	۷	۷	۸	۰	۸	۱۵
۱۲	۴	۴۰	۵	۵۰	۶	۰	۱۲	۲۸	۳	۵۴	۵	۸	۷	۷	۸	۱	۸	۱۶
۱۳	۴	۳۹	۵	۴۹	۵	۵۹	۱۲	۲۸	۳	۵۴	۵	۸	۷	۸	۸	۱	۸	۱۷
۱۴	۴	۳۹	۵	۴۹	۵	۵۹	۱۲	۲۸	۳	۵۴	۵	۸	۷	۸	۸	۲	۸	۱۸
۱۵	۴	۳۸	۵	۴۸	۵	۵۸	۱۲	۲۸	۳	۵۴	۵	۸	۷	۹	۸	۳	۸	۱۸
۱۶	۴	۳۷	۵	۴۷	۵	۵۷	۱۲	۲۸	۳	۵۳	۵	۸	۷	۱۰	۸	۳	۸	۱۹
۱۷	۴	۳۷	۵	۴۷	۵	۵۷	۱۲	۲۸	۳	۵۳	۵	۸	۷	۱۰	۸	۴	۸	۱۹
۱۸	۴	۳۷	۵	۴۶	۵	۵۷	۱۲	۲۸	۳	۵۳	۵	۸	۷	۱۱	۸	۴	۸	۲۰
۱۹	۴	۳۶	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۲۸	۳	۵۳	۵	۸	۷	۱۲	۸	۵	۸	۲۰
۲۰	۴	۳۵	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۲۸	۳	۵۳	۵	۹	۷	۱۲	۸	۶	۸	۲۱
۲۱	۴	۳۵	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۹	۷	۱۲	۸	۷	۸	۲۲
۲۲	۴	۳۴	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۹	۷	۱۳	۸	۸	۸	۲۳
۲۳	۴	۳۴	۵	۴۴	۵	۵۵	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۰	۷	۱۴	۸	۸	۸	۲۴
۲۴	۴	۳۳	۵	۴۴	۵	۵۵	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۰	۷	۱۴	۸	۹	۸	۲۴
۲۵	۴	۳۳	۵	۴۴	۵	۵۵	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۱	۷	۱۵	۸	۹	۸	۲۵
۲۶	۴	۳۳	۵	۴۳	۵	۵۴	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۱	۷	۱۵	۸	۱۰	۸	۲۵
۲۷	۴	۳۳	۵	۴۳	۵	۵۴	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۱	۷	۱۵	۸	۱۰	۸	۲۶
۲۸	۴	۳۲	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۲	۷	۱۶	۸	۱۱	۸	۲۶
۲۹	۴	۳۲	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۲	۷	۱۶	۸	۱۱	۸	۲۷
۳۰	۴	۳۱	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۲۹	۳	۵۳	۵	۱۳	۷	۱۷	۸	۱۲	۸	۲۸
۳۱	۴	۳۱	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۰	۳	۵۳	۵	۱۳	۷	۱۷	۸	۱۳	۸	۲۹

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

جون	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۴	۳۱	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۰	۳	۵۳	۵	۱۳	۷	۱۸	۸	۱۳	۸	۲۹
۲	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۰	۳	۵۳	۵	۱۳	۷	۱۸	۸	۱۴	۸	۲۹
۳	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۰	۳	۵۳	۵	۱۳	۷	۱۸	۸	۱۴	۸	۳۰
۴	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۰	۳	۵۳	۵	۱۳	۷	۱۹	۸	۱۴	۸	۳۰
۵	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۰	۳	۵۳	۵	۱۴	۷	۱۹	۸	۱۵	۸	۳۱
۶	۴	۳۰	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۱	۳	۵۳	۵	۱۴	۷	۲۰	۸	۱۶	۸	۳۱
۷	۴	۳۰	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۱	۳	۵۳	۵	۱۴	۷	۲۱	۸	۱۶	۸	۳۲
۸	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۱	۳	۵۳	۵	۱۴	۷	۲۱	۸	۱۷	۸	۳۲
۹	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۱	۳	۵۳	۵	۱۴	۷	۲۱	۸	۱۷	۸	۳۳
۱۰	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۱	۳	۵۳	۵	۱۴	۷	۲۱	۸	۱۷	۸	۳۳
۱۱	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۲	۳	۵۴	۵	۱۵	۷	۲۲	۸	۱۸	۸	۳۴
۱۲	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۲	۳	۵۴	۵	۱۵	۷	۲۲	۸	۱۸	۸	۳۴
۱۳	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۲	۳	۵۴	۵	۱۵	۷	۲۳	۸	۱۸	۸	۳۵
۱۴	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۲	۳	۵۴	۵	۱۵	۷	۲۳	۸	۱۹	۸	۳۵
۱۵	۴	۲۹	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۲	۳	۵۴	۵	۱۵	۷	۲۳	۸	۱۹	۸	۳۵
۱۶	۴	۳۰	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۳	۳	۵۴	۵	۱۵	۷	۲۴	۸	۲۰	۸	۳۶
۱۷	۴	۳۰	۵	۴۱	۵	۵۲	۱۲	۳۳	۳	۵۴	۵	۱۶	۷	۲۴	۸	۲۰	۸	۳۶
۱۸	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۳	۳	۵۴	۵	۱۶	۷	۲۴	۸	۲۰	۸	۳۶
۱۹	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۳	۳	۵۴	۵	۱۶	۷	۲۴	۸	۲۰	۸	۳۶
۲۰	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۳	۳	۵۴	۵	۱۷	۷	۲۴	۸	۲۰	۸	۳۶
۲۱	۴	۳۰	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۴	۳	۵۵	۵	۱۷	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۲۲	۴	۳۱	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۴	۳	۵۵	۵	۱۷	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۲۳	۴	۳۱	۵	۴۲	۵	۵۳	۱۲	۳۴	۳	۵۵	۵	۱۷	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۲۴	۴	۳۱	۵	۴۳	۵	۵۴	۱۲	۳۴	۳	۵۵	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۱	۸	۳۷
۲۵	۴	۳۱	۵	۴۳	۵	۵۴	۱۲	۳۵	۳	۵۶	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۲۶	۴	۳۲	۵	۴۳	۵	۵۴	۱۲	۳۵	۳	۵۶	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۲۷	۴	۳۲	۵	۴۳	۵	۵۵	۱۲	۳۵	۳	۵۶	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۲۸	۴	۳۲	۵	۴۴	۵	۵۵	۱۲	۳۵	۳	۵۶	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۲۹	۴	۳۲	۵	۴۴	۵	۵۵	۱۲	۳۵	۳	۵۷	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۳۰	۴	۳۲	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۳	۸	۳۹

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر مثل		عصر مثلین		غروب		عشاء		عشاء	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۴	۳۳	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۳	۸	۳۹
۲	۴	۳۴	۵	۴۵	۵	۵۶	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۳	۴	۳۴	۵	۴۶	۵	۵۷	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۴	۴	۳۴	۵	۴۶	۵	۵۷	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۵	۱۸	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۵	۴	۳۵	۵	۴۶	۵	۵۷	۱۲	۳۶	۳	۵۸	۵	۱۹	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۶	۴	۳۵	۵	۴۷	۵	۵۸	۱۲	۳۷	۳	۵۹	۵	۱۹	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۸
۷	۴	۳۶	۵	۴۷	۵	۵۹	۱۲	۳۷	۳	۵۹	۵	۱۹	۷	۲۶	۸	۲۲	۸	۳۷
۸	۴	۳۷	۵	۴۸	۵	۵۹	۱۲	۳۷	۴	۰	۵	۱۹	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۹	۴	۳۷	۵	۴۸	۵	۵۹	۱۲	۳۷	۴	۰	۵	۱۹	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۱۰	۴	۳۷	۵	۴۹	۶	۰	۱۲	۳۷	۴	۰	۵	۱۹	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۱۱	۴	۳۸	۵	۴۹	۶	۰	۱۲	۳۷	۴	۰	۵	۱۹	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۱۲	۴	۳۸	۵	۵۰	۶	۱	۱۲	۳۸	۴	۱	۵	۲۰	۷	۲۵	۸	۲۱	۸	۳۷
۱۳	۴	۳۹	۵	۵۰	۶	۱	۱۲	۳۸	۴	۱	۵	۲۰	۷	۲۵	۸	۲۰	۸	۳۶
۱۴	۴	۴۰	۵	۵۰	۶	۱	۱۲	۳۸	۴	۱	۵	۲۰	۷	۲۵	۸	۲۰	۸	۳۶
۱۵	۴	۴۰	۵	۵۱	۶	۲	۱۲	۳۸	۴	۱	۵	۲۰	۷	۲۵	۸	۲۰	۸	۳۶
۱۶	۴	۴۱	۵	۵۱	۶	۲	۱۲	۳۸	۴	۲	۵	۲۰	۷	۲۴	۸	۱۹	۸	۳۵
۱۷	۴	۴۲	۵	۵۲	۶	۳	۱۲	۳۸	۴	۲	۵	۲۰	۷	۲۴	۸	۱۸	۸	۳۴
۱۸	۴	۴۲	۵	۵۲	۶	۳	۱۲	۳۸	۴	۲	۵	۲۰	۷	۲۴	۸	۱۸	۸	۳۴
۱۹	۴	۴۲	۵	۵۳	۶	۴	۱۲	۳۸	۴	۲	۵	۲۰	۷	۲۳	۸	۱۸	۸	۳۴
۲۰	۴	۴۳	۵	۵۳	۶	۴	۱۲	۳۸	۴	۲	۵	۲۰	۷	۲۳	۸	۱۷	۸	۳۳
۲۱	۴	۴۳	۵	۵۴	۶	۵	۱۲	۳۸	۴	۲	۵	۱۹	۷	۲۲	۸	۱۷	۸	۳۲
۲۲	۴	۴۴	۵	۵۴	۶	۵	۱۲	۳۸	۴	۳	۵	۱۹	۷	۲۲	۸	۱۶	۸	۳۱
۲۳	۴	۴۵	۵	۵۵	۶	۶	۱۲	۳۸	۴	۳	۵	۱۹	۷	۲۲	۸	۱۵	۸	۳۱
۲۴	۴	۴۵	۵	۵۵	۶	۶	۱۲	۳۸	۴	۳	۵	۱۹	۷	۲۱	۸	۱۵	۸	۳۰
۲۵	۴	۴۶	۵	۵۵	۶	۶	۱۲	۳۸	۴	۳	۵	۱۹	۷	۲۱	۸	۱۴	۸	۳۰
۲۶	۴	۴۷	۵	۵۶	۶	۷	۱۲	۳۸	۴	۳	۵	۱۹	۷	۲۱	۸	۱۴	۸	۲۹
۲۷	۴	۴۸	۵	۵۶	۶	۷	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۲۰	۸	۱۳	۸	۲۸
۲۸	۴	۴۸	۵	۵۷	۶	۸	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۱۹	۸	۱۳	۸	۲۸
۲۹	۴	۴۹	۵	۵۷	۶	۸	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۱۹	۸	۱۲	۸	۲۷
۳۰	۴	۴۶	۵	۵۸	۶	۹	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۱۸	۸	۱۱	۸	۲۷
۳۱	۴	۵۰	۵	۵۸	۶	۹	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۱۸	۸	۱۱	۸	۲۶

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر اول		عصر ثانی		غروب		عشاء اول		عشاء ثانی	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۴	۵۱	۵	۵۹	۶	۱۰	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۱۶	۸	۱۰	۸	۲۵
۲	۴	۵۱	۵	۵۹	۶	۱۰	۱۲	۳۸	۴	۴	۵	۱۸	۷	۱۶	۸	۹	۸	۲۴
۳	۴	۵۲	۶	۰	۶	۱۱	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۱۸	۷	۱۶	۸	۹	۸	۲۴
۴	۴	۵۳	۶	۰	۶	۱۱	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۱۷	۷	۱۶	۸	۸	۸	۲۳
۵	۴	۵۳	۶	۱	۶	۱۲	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۱۷	۷	۱۵	۸	۷	۸	۲۳
۶	۴	۵۴	۶	۱	۶	۱۲	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۱۷	۷	۱۴	۸	۷	۸	۲۲
۷	۴	۵۵	۶	۲	۶	۱۳	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۱۷	۷	۱۳	۸	۶	۸	۲۱
۸	۴	۵۵	۶	۲	۶	۱۳	۱۲	۳۸	۴	۵	۵	۱۶	۷	۱۳	۸	۵	۸	۲۰
۹	۴	۵۶	۶	۳	۶	۱۴	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۱۶	۷	۱۲	۸	۴	۸	۱۹
۱۰	۴	۵۶	۶	۳	۶	۱۴	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۱۵	۷	۱۱	۸	۳	۸	۱۸
۱۱	۴	۵۷	۶	۴	۶	۱۵	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۱۵	۷	۱۱	۸	۲	۸	۱۷
۱۲	۴	۵۸	۶	۴	۶	۱۵	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۱۴	۷	۱۰	۸	۱	۸	۱۶
۱۳	۴	۵۹	۶	۵	۶	۱۶	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۱۴	۷	۹	۸	۱	۸	۱۵
۱۴	۴	۵۹	۶	۵	۶	۱۶	۱۲	۳۷	۴	۵	۵	۱۳	۷	۸	۸	۰	۸	۱۴
۱۵	۴	۵۹	۶	۶	۶	۱۷	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۱۳	۷	۷	۷	۵۹	۸	۱۳
۱۶	۵	۰	۶	۶	۶	۱۷	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۱۳	۷	۶	۷	۵۸	۸	۱۲
۱۷	۵	۰	۶	۶	۶	۱۷	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۱۲	۷	۶	۷	۵۷	۸	۱۱
۱۸	۵	۱	۶	۷	۶	۱۸	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۱۱	۷	۵	۷	۵۶	۸	۱۰
۱۹	۵	۲	۶	۷	۶	۱۸	۱۲	۳۶	۴	۴	۵	۱۱	۷	۴	۷	۵۵	۸	۱۰
۲۰	۵	۲	۶	۷	۶	۱۸	۱۲	۳۵	۴	۴	۵	۱۰	۷	۳	۷	۵۳	۸	۸
۲۱	۵	۳	۶	۸	۶	۱۹	۱۲	۳۵	۴	۴	۵	۱۰	۷	۲	۷	۵۳	۸	۷
۲۲	۵	۴	۶	۹	۶	۲۰	۱۲	۳۵	۴	۴	۵	۹	۷	۱	۷	۵۲	۸	۶
۲۳	۵	۴	۶	۹	۶	۲۰	۱۲	۳۵	۴	۴	۵	۹	۷	۰	۷	۵۱	۸	۵
۲۴	۵	۴	۶	۹	۶	۲۰	۱۲	۳۴	۴	۳	۵	۸	۷	۰	۷	۵۰	۸	۴
۲۵	۵	۵	۶	۱۰	۶	۲۱	۱۲	۳۴	۴	۳	۵	۸	۶	۵۹	۷	۴۹	۸	۳
۲۶	۵	۶	۶	۱۰	۶	۲۱	۱۲	۳۴	۴	۳	۵	۷	۶	۵۸	۷	۴۸	۸	۲
۲۷	۵	۶	۶	۱۰	۶	۲۱	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۶	۶	۵۷	۷	۴۷	۸	۱
۲۸	۵	۶	۶	۱۱	۶	۲۲	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۶	۶	۵۶	۷	۴۶	۸	۰
۲۹	۵	۷	۶	۱۱	۶	۲۲	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۶	۶	۵۵	۷	۴۵	۷	۵۹
۳۰	۵	۷	۶	۱۲	۶	۲۳	۱۲	۳۳	۴	۲	۵	۵	۶	۵۴	۷	۴۴	۷	۵۸
۳۱	۵	۸	۶	۱۲	۶	۲۳	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۴	۶	۵۳	۷	۴۲	۷	۵۶

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۹	۶	۱۲	۶	۲۳	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۳	۶	۵۲	۷	۳۱	۷	۵۵
۲	۵	۹	۶	۱۳	۶	۲۳	۱۲	۳۲	۴	۱	۵	۳	۶	۵۰	۷	۳۱	۷	۵۴
۳	۵	۹	۶	۱۳	۶	۲۴	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۲	۶	۴۹	۷	۳۹	۷	۵۳
۴	۵	۱۰	۶	۱۴	۶	۲۴	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۲	۶	۴۸	۷	۳۸	۷	۵۲
۵	۵	۱۰	۶	۱۴	۶	۲۵	۱۲	۳۱	۴	۰	۵	۱	۶	۴۷	۷	۳۷	۷	۵۱
۶	۵	۱۱	۶	۱۵	۶	۲۶	۱۲	۳۰	۳	۵۹	۵	۰	۶	۴۶	۷	۳۶	۷	۴۹
۷	۵	۱۱	۶	۱۵	۶	۲۶	۱۲	۳۰	۳	۵۸	۵	۰	۶	۴۵	۷	۳۵	۷	۴۸
۸	۵	۱۱	۶	۱۵	۶	۲۶	۱۲	۳۰	۳	۵۸	۴	۵۹	۶	۴۴	۷	۳۴	۷	۴۸
۹	۵	۱۲	۶	۱۶	۶	۲۶	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۴	۵۸	۶	۴۳	۷	۳۳	۷	۴۶
۱۰	۵	۱۲	۶	۱۶	۶	۲۶	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۴	۵۷	۶	۴۲	۷	۳۲	۷	۴۵
۱۱	۵	۱۳	۶	۱۶	۶	۲۶	۱۲	۲۹	۳	۵۷	۴	۵۷	۶	۴۱	۷	۳۱	۷	۴۴
۱۲	۵	۱۳	۶	۱۷	۶	۲۷	۱۲	۲۸	۳	۵۶	۴	۵۶	۶	۴۰	۷	۳۰	۷	۴۳
۱۳	۵	۱۴	۶	۱۷	۶	۲۷	۱۲	۲۸	۳	۵۶	۴	۵۵	۶	۳۹	۷	۲۹	۷	۴۲
۱۴	۵	۱۴	۶	۱۷	۶	۲۷	۱۲	۲۷	۳	۵۵	۴	۵۴	۶	۳۸	۷	۲۷	۷	۴۰
۱۵	۵	۱۵	۶	۱۸	۶	۲۸	۱۲	۲۷	۳	۵۴	۴	۵۳	۶	۳۷	۷	۲۶	۷	۳۹
۱۶	۵	۱۵	۶	۱۸	۶	۲۸	۱۲	۲۷	۳	۵۴	۴	۵۳	۶	۳۶	۷	۲۵	۷	۳۸
۱۷	۵	۱۵	۶	۱۸	۶	۲۸	۱۲	۲۶	۳	۵۴	۴	۵۲	۶	۳۵	۷	۲۴	۷	۳۷
۱۸	۵	۱۶	۶	۱۹	۶	۲۹	۱۲	۲۶	۳	۵۳	۴	۵۱	۶	۳۴	۷	۲۳	۷	۳۶
۱۹	۵	۱۶	۶	۱۹	۶	۲۹	۱۲	۲۶	۳	۵۳	۴	۵۰	۶	۳۳	۷	۲۲	۷	۳۵
۲۰	۵	۱۷	۶	۱۹	۶	۲۹	۱۲	۲۵	۳	۵۲	۴	۴۹	۶	۳۲	۷	۲۱	۷	۳۴
۲۱	۵	۱۷	۶	۲۰	۶	۳۰	۱۲	۲۵	۳	۵۱	۴	۴۸	۶	۳۱	۷	۱۹	۷	۳۳
۲۲	۵	۱۸	۶	۲۰	۶	۳۰	۱۲	۲۵	۳	۵۱	۴	۴۷	۶	۳۰	۷	۱۸	۷	۳۲
۲۳	۵	۱۸	۶	۲۰	۶	۳۰	۱۲	۲۴	۳	۵۰	۴	۴۶	۶	۲۹	۷	۱۸	۷	۳۱
۲۴	۵	۱۸	۶	۲۱	۶	۳۱	۱۲	۲۴	۳	۵۰	۴	۴۶	۶	۲۸	۷	۱۷	۷	۳۰
۲۵	۵	۱۹	۶	۲۱	۶	۳۱	۱۲	۲۴	۳	۴۹	۴	۴۵	۶	۲۷	۷	۱۵	۷	۲۹
۲۶	۵	۱۹	۶	۲۱	۶	۳۱	۱۲	۲۳	۳	۴۸	۴	۴۴	۶	۲۶	۷	۱۴	۷	۲۸
۲۷	۵	۲۰	۶	۲۲	۶	۳۲	۱۲	۲۳	۳	۴۸	۴	۴۳	۶	۲۵	۷	۱۴	۷	۲۶
۲۸	۵	۲۰	۶	۲۳	۶	۳۳	۱۲	۲۳	۳	۴۸	۴	۴۲	۶	۲۳	۷	۱۲	۷	۲۵
۲۹	۵	۲۱	۶	۲۳	۶	۳۳	۱۲	۲۲	۳	۴۷	۴	۴۱	۶	۲۲	۷	۱۱	۷	۲۴
۳۰	۵	۲۱	۶	۲۳	۶	۳۳	۱۲	۲۲	۳	۴۶	۴	۴۰	۶	۲۲	۷	۱۰	۷	۲۳

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		رشد شروق		نصف النہار		عصر ۱		عصر ۲		غروب		عشاء ۱		عشاء ۲	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۲۱	۶	۲۴	۶	۳۴	۱۲	۲۲	۳	۴۶	۴	۳۹	۶	۲۰	۷	۹	۷	۲۲
۲	۵	۲۲	۶	۲۴	۶	۳۴	۱۲	۲۱	۳	۴۵	۴	۳۹	۶	۱۹	۷	۸	۷	۲۱
۳	۵	۲۲	۶	۲۵	۶	۳۵	۱۲	۲۱	۳	۴۴	۴	۳۸	۶	۱۸	۷	۷	۷	۲۰
۴	۵	۲۲	۶	۲۵	۶	۳۵	۱۲	۲۱	۳	۴۴	۴	۳۷	۶	۱۷	۷	۶	۷	۱۹
۵	۵	۲۲	۶	۲۵	۶	۳۵	۱۲	۲۰	۳	۴۳	۴	۳۶	۶	۱۶	۷	۵	۷	۱۸
۶	۵	۲۳	۶	۲۶	۶	۳۶	۱۲	۲۰	۳	۴۲	۴	۳۵	۶	۱۵	۷	۴	۷	۱۷
۷	۵	۲۳	۶	۲۶	۶	۳۶	۱۲	۲۰	۳	۴۲	۴	۳۴	۶	۱۴	۷	۳	۷	۱۶
۸	۵	۲۳	۶	۲۷	۶	۳۷	۱۲	۲۰	۳	۴۲	۴	۳۴	۶	۱۳	۷	۲	۷	۱۶
۹	۵	۲۴	۶	۲۷	۶	۳۷	۱۲	۱۹	۳	۴۱	۴	۳۳	۶	۱۲	۷	۱	۷	۱۴
۱۰	۵	۲۵	۶	۲۷	۶	۳۷	۱۲	۱۹	۳	۴۰	۴	۳۲	۶	۱۱	۷	۰	۷	۱۳
۱۱	۵	۲۵	۶	۲۸	۶	۳۸	۱۲	۱۹	۳	۴۰	۴	۳۲	۶	۱۰	۶	۵۹	۷	۱۲
۱۲	۵	۲۵	۶	۲۸	۶	۳۸	۱۲	۱۸	۳	۳۹	۴	۳۱	۶	۹	۶	۵۸	۷	۱۱
۱۳	۵	۲۶	۶	۲۹	۶	۳۹	۱۲	۱۸	۳	۳۹	۴	۳۰	۶	۸	۶	۵۷	۷	۱۱
۱۴	۵	۲۷	۶	۲۹	۶	۳۹	۱۲	۱۸	۳	۳۸	۴	۲۹	۶	۷	۶	۵۶	۷	۱۰
۱۵	۵	۲۷	۶	۲۹	۶	۳۹	۱۲	۱۸	۳	۳۸	۴	۲۸	۶	۶	۶	۵۵	۷	۹
۱۶	۵	۲۷	۶	۳۰	۶	۴۰	۱۲	۱۸	۳	۳۷	۴	۲۸	۶	۵	۶	۵۴	۷	۸
۱۷	۵	۲۸	۶	۳۱	۶	۴۱	۱۲	۱۷	۳	۳۷	۴	۲۸	۶	۴	۶	۵۳	۷	۷
۱۸	۵	۲۸	۶	۳۱	۶	۴۱	۱۲	۱۷	۳	۳۶	۴	۲۷	۶	۳	۶	۵۲	۷	۶
۱۹	۵	۲۹	۶	۳۲	۶	۴۲	۱۲	۱۷	۳	۳۶	۴	۲۶	۶	۲	۶	۵۲	۷	۵
۲۰	۵	۳۰	۶	۳۲	۶	۴۲	۱۲	۱۷	۳	۳۵	۴	۲۵	۶	۲	۶	۵۱	۷	۴
۲۱	۵	۳۰	۶	۳۳	۶	۴۳	۱۲	۱۷	۳	۳۴	۴	۲۴	۶	۱	۶	۵۰	۷	۴
۲۲	۵	۳۰	۶	۳۳	۶	۴۳	۱۲	۱۶	۳	۳۳	۴	۲۳	۶	۰	۶	۴۹	۷	۳
۲۳	۵	۳۱	۶	۳۴	۶	۴۴	۱۲	۱۶	۳	۳۲	۴	۲۲	۵	۵۹	۶	۴۸	۷	۲
۲۴	۵	۳۱	۶	۳۴	۶	۴۴	۱۲	۱۶	۳	۳۱	۴	۲۱	۵	۵۸	۶	۴۷	۷	۱
۲۵	۵	۳۱	۶	۳۵	۶	۴۵	۱۲	۱۶	۳	۳۱	۴	۲۰	۵	۵۷	۶	۴۷	۷	۱
۲۶	۵	۳۲	۶	۳۶	۶	۴۶	۱۲	۱۶	۳	۳۱	۴	۲۰	۵	۵۷	۶	۴۶	۷	۰
۲۷	۵	۳۳	۶	۳۶	۶	۴۶	۱۲	۱۶	۳	۳۰	۴	۱۹	۵	۵۶	۶	۴۶	۶	۵۹
۲۸	۵	۳۳	۶	۳۷	۶	۴۷	۱۲	۱۶	۳	۳۰	۴	۱۹	۵	۵۵	۶	۴۵	۶	۵۹
۲۹	۵	۳۳	۶	۳۷	۶	۴۷	۱۲	۱۶	۳	۲۹	۴	۱۸	۵	۵۴	۶	۴۴	۶	۵۹
۳۰	۵	۳۴	۶	۳۸	۶	۴۸	۱۲	۱۶	۳	۲۹	۴	۱۸	۵	۵۴	۶	۴۴	۶	۵۸
۳۱	۵	۳۴	۶	۳۸	۶	۴۸	۱۲	۱۶	۳	۲۹	۴	۱۷	۵	۵۳	۶	۴۳	۶	۵۸

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۳۵	۶	۳۹	۶	۴۹	۱۲	۱۶	۳	۲۸	۴	۱۶	۵	۵۲	۶	۴۳	۶	۵۷
۲	۵	۳۶	۶	۴۰	۶	۵۰	۱۲	۱۶	۳	۲۸	۴	۱۶	۵	۵۲	۶	۴۲	۶	۵۶
۳	۵	۳۶	۶	۴۰	۶	۵۱	۱۲	۱۶	۳	۲۸	۴	۱۶	۵	۵۱	۶	۴۲	۶	۵۶
۴	۵	۳۷	۶	۴۱	۶	۵۲	۱۲	۱۶	۳	۲۷	۴	۱۵	۵	۵۱	۶	۴۱	۶	۵۵
۵	۵	۳۸	۶	۴۱	۶	۵۲	۱۲	۱۶	۳	۲۶	۴	۱۴	۵	۵۰	۶	۴۱	۶	۵۴
۶	۵	۳۸	۶	۴۲	۶	۵۳	۱۲	۱۶	۳	۲۶	۴	۱۳	۵	۴۹	[illegible]	۴۰	۶	۵۴
۷	۵	۳۸	۶	۴۳	۶	۵۴	۱۲	۱۶	۳	۲۵	۴	۱۳	۵	۴۸	۶	۳۹	۶	۵۳
۸	۵	۳۹	۶	۴۴	۶	۵۵	۱۲	۱۶	۳	۲۵	۴	۱۳	۵	۴۷	۶	۳۹	۶	۵۳
۹	۵	۳۹	۶	۴۴	۶	۵۵	۱۲	۱۶	۳	۲۵	۴	۱۲	۵	۴۷	۶	۳۸	۶	۵۲
۱۰	۵	۴۰	۶	۴۵	۶	۵۶	۱۲	۱۶	۳	۲۴	۴	۱۱	۵	۴۷	۶	۳۸	۶	۵۲
۱۱	۵	۴۰	۶	۴۵	۶	۵۶	۱۲	۱۶	۳	۲۴	۴	۱۱	۵	۴۶	۶	۳۸	۶	۵۲
۱۲	۵	۴۱	۶	۴۶	۶	۵۷	۱۲	۱۶	۳	۲۳	۴	۱۰	۵	۴۶	۶	۳۷	۶	۵۲
۱۳	۵	۴۱	۶	۴۷	۶	۵۸	۱۲	۱۶	۳	۲۳	۴	۹	۵	۴۵	۶	۳۷	۶	۵۱
۱۴	۵	۴۲	۶	۴۸	۶	۵۹	۱۲	۱۶	۳	۲۳	۴	۹	۵	۴۵	۶	۳۷	۶	۵۰
۱۵	۵	۴۳	۶	۴۹	۷	-	۱۲	۱۷	۳	۲۳	۴	۸	۵	۴۴	۶	۳۷	۶	۵۰
۱۶	۵	۴۳	۶	۴۹	۷	-	۱۲	۱۷	۳	۲۳	۴	۸	۵	۴۴	۶	۳۶	۶	۵۰
۱۷	۵	۴۴	۶	۵۰	۷	۱	۱۲	۱۷	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۴	۶	۳۶	۶	۵۰
۱۸	۵	۴۴	۶	۵۰	۷	۱	۱۲	۱۷	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۴	۶	۳۵	۶	۵۰
۱۹	۵	۴۵	۶	۵۱	۷	۲	۱۲	۱۷	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۳	۶	۳۵	۶	۵۰
۲۰	۵	۴۶	۶	۵۲	۷	۳	۱۲	۱۸	۳	۲۳	۴	۷	۵	۴۳	۶	۳۵	۶	۵۰
۲۱	۵	۴۶	۶	۵۳	۷	۴	۱۲	۱۸	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۳	۶	۳۵	۶	۴۹
۲۲	۵	۴۷	۶	۵۳	۷	۴	۱۲	۱۸	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۳	۶	۳۵	۶	۴۹
۲۳	۵	۴۷	۶	۵۴	۷	۵	۱۲	۱۸	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۴۹
۲۴	۵	۴۸	۶	۵۵	۷	۶	۱۲	۱۹	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۴۹
۲۵	۵	۴۹	۶	۵۶	۷	۷	۱۲	۱۹	۳	۲۳	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۴۹
۲۶	۵	۴۹	۶	۵۶	۷	۷	۱۲	۱۹	۳	۲۲	۴	۶	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۴۹
۲۷	۵	۴۹	۶	۵۷	۷	۸	۱۲	۲۰	۳	۲۲	۴	۶	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۵۰
۲۸	۵	۵۰	۶	۵۷	۷	۸	۱۲	۲۰	۳	۲۲	۴	۶	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۵۰
۲۹	۵	۵۱	۶	۵۸	۷	۹	۱۲	۲۰	۳	۲۲	۴	۶	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۵۰
۳۰	۵	۵۲	۶	۵۹	۷	۱۰	۱۲	۲۱	۳	۲۲	۴	۶	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۵۰

نقشہ اوقات نماز برائے کراچی

تاریخ	صبح		طلوع		اشراق		نصف النہار		عصر (۱)		عصر (۲)		غروب		عشاء (۱)		عشاء (۲)	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۵۳	۷	۰	۷	۱۱	۱۲	۲۱	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۵	۶	۵۰
۲	۵	۵۴	۷	۱	۷	۱۲	۱۲	۲۲	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۶	۶	۵۰
۳	۵	۵۴	۷	۱	۷	۱۲	۱۲	۲۲	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۶	۶	۵۰
۴	۵	۵۵	۷	۲	۷	۱۳	۱۲	۲۲	۳	۲۲	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۶	۶	۵۰
۵	۵	۵۶	۷	۳	۷	۱۴	۱۲	۲۳	۳	۲۳	۴	۷	۵	۴۲	۶	۳۶	۶	۵۰
۶	۵	۵۶	۷	۳	۷	۱۴	۱۲	۲۳	۳	۲۳	۴	۷	۵	۴۳	۶	۳۶	۶	۵۰
۷	۵	۵۷	۷	۴	۷	۱۵	۱۲	۲۴	۳	۲۳	۴	۷	۵	۴۳	۶	۳۶	۶	۵۰
۸	۵	۵۷	۷	۵	۷	۱۶	۱۲	۲۴	۳	۲۳	۴	۸	۵	۴۳	۶	۳۶	۶	۵۱
۹	۵	۵۸	۷	۵	۷	۱۶	۱۲	۲۴	۳	۲۳	۴	۸	۵	۴۴	۶	۳۶	۶	۵۱
۱۰	۵	۵۹	۷	۶	۷	۱۷	۱۲	۲۵	۳	۲۴	۴	۹	۵	۴۴	۶	۳۷	۶	۵۱
۱۱	۵	۵۹	۷	۷	۷	۱۸	۱۲	۲۵	۳	۲۴	۴	۹	۵	۴۴	۶	۳۷	۶	۵۱
۱۲	۵	۵۹	۷	۷	۷	۱۸	۱۲	۲۶	۳	۲۴	۴	۹	۵	۴۴	۶	۳۸	۶	۵۲
۱۳	۶	۰	۷	۸	۷	۱۹	۱۲	۲۶	۳	۲۴	۴	۹	۵	۴۴	۶	۳۸	۶	۵۲
۱۴	۶	۱	۷	۸	۷	۱۹	۱۲	۲۷	۳	۲۵	۴	۹	۵	۴۵	۶	۳۹	۶	۵۳
۱۵	۶	۱	۷	۹	۷	۲۰	۱۲	۲۷	۳	۲۵	۴	۹	۵	۴۵	۶	۳۹	۶	۵۳
۱۶	۶	۱	۷	۱۰	۷	۲۱	۱۲	۲۸	۳	۲۶	۴	۹	۵	۴۵	۶	۳۹	۶	۵۴
۱۷	۶	۲	۷	۱۰	۷	۲۱	۱۲	۲۸	۳	۲۶	۴	۱۰	۵	۴۶	۶	۳۹	۶	۵۴
۱۸	۶	۲	۷	۱۱	۷	۲۲	۱۲	۲۹	۳	۲۷	۴	۱۰	۵	۴۶	۶	۴۰	۶	۵۵
۱۹	۶	۳	۷	۱۱	۷	۲۲	۱۲	۲۹	۳	۲۷	۴	۱۱	۵	۴۶	۶	۴۰	۶	۵۵
۲۰	۶	۳	۷	۱۲	۷	۲۳	۱۲	۳۰	۳	۲۸	۴	۱۲	۵	۴۷	۶	۴۱	۶	۵۶
۲۱	۶	۴	۷	۱۳	۷	۲۴	۱۲	۳۰	۳	۲۸	۴	۱۲	۵	۴۸	۶	۴۱	۶	۵۶
۲۲	۶	۴	۷	۱۳	۷	۲۴	۱۲	۳۱	۳	۲۹	۴	۱۲	۵	۴۸	۶	۴۲	۶	۵۷
۲۳	۶	۵	۷	۱۳	۷	۲۴	۱۲	۳۱	۳	۲۹	۴	۱۳	۵	۴۸	۶	۴۲	۶	۵۷
۲۴	۶	۶	۷	۱۴	۷	۲۵	۱۲	۳۲	۳	۳۰	۴	۱۳	۵	۴۹	۶	۴۳	۶	۵۷
۲۵	۶	۶	۷	۱۴	۷	۲۵	۱۲	۳۲	۳	۳۰	۴	۱۴	۵	۴۹	۶	۴۳	۶	۵۸
۲۶	۶	۷	۷	۱۵	۷	۲۶	۱۲	۳۳	۳	۳۱	۴	۱۴	۵	۵۰	۶	۴۴	۶	۵۹
۲۷	۶	۷	۷	۱۵	۷	۲۶	۱۲	۳۳	۳	۳۱	۴	۱۵	۵	۵۱	۶	۴۴	۶	۵۹
۲۸	۶	۷	۷	۱۶	۷	۲۷	۱۲	۳۴	۳	۳۲	۴	۱۶	۵	۵۱	۶	۴۵	۷	۰
۲۹	۶	۸	۷	۱۶	۷	۲۷	۱۲	۳۴	۳	۳۲	۴	۱۷	۵	۵۲	۶	۴۶	۷	۰
۳۰	۶	۸	۷	۱۶	۷	۲۷	۱۲	۳۵	۳	۳۳	۴	۱۸	۵	۵۳	۶	۴۷	۷	۱
۳۱	۶	۹	۷	۱۷	۷	۲۸	۱۲	۳۵	۳	۳۳	۴	۱۹	۵	۵۳	۶	۴۷	۷	۱

باب الاذان والاقامة

نشسته اذان گفتن مکروه تحریمي است

سوال : اگرچنین شخص لنگ خوش الحان صحیح تلفظ را (که ازایستاده اذان دادن قاصرباشد) نشسته بربلندگو یابغیربلندگوموقع اذان داده شودپس شرعاً صحیح است یانه؟ واو دروجوددیگرمؤذنین نیزاذان داده میتواندیانه. دیگرمؤذنین البته درخوش الحانی اندکی از اوکم اند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : نشسته اذان گفتن مکروه تحریمی است. اعاده آن مندوب است. قال فی التنویر ویکره آذان جنب (الی قوله) وقاعد الا اذا اذن لنفسه ویعاد اذان جنب وفی الشرح ندباً وقیل وجوباً وفی الحاشیة (قوله ویعاد اذان جنب الخ) زاد القهستانی والفاجر والراکب والقاعد والماشی والمنحرف عن القبلة وعلل الوجوب فی الکل بانه غیر معتدبه والندب بانه معتدبه الا انه ناقص قال وهو الاصح کما فی التمرتاشی. (ردالمحتار ج۱،ص۳۶۵) فقط والله تعالیٰ اعلم . ۱۲ ذی قعدة ۸۳ھ

بدون رضاي مؤذن اقامت گفتن

سوال : بغیراجازه مؤذن کسی تکبیرگفت پس ثواب تکبیرگفتن به مؤذن میرسدیا به مکبّر وبرمکبربه تکبیرگفتن بغیراجازتؒ گناه صغیره میشودیاگناه کبیره. وقتیکه مؤذن ناراض باشد؟

الجواب باسم ملهم الصواب : ثواب اقامت برای اقامت گوینده میرسد. بغیراجازهٔ مؤذن اقامت گفتن جائزاست مگرخلاف اولی است. قال فی شرح التنویر (اقام غیر من اذن بغیبته ای المؤذن لایکره مطلقاً) وان بحضورة کره ان لحقه وحشة. ونقل ابن عابدین ؒ عن الخلاصة والامام الطحاوی معزیاالی ائمتنا الثلاثة وعن البحر والکافی انه لابأس به مطلقاً ولکن الافضل ان یکون المؤذن هو المقیم. (ردالمحتار ج۱،ص۳۶۷). فقط والله تعالیٰ اعلم . ۲۳ ذی قعدة ۸۶ھ

وقت اذان درگوش بچه

سوال : آیا برای اذان گفتن درگوش نومولودکدام وقت متعین است؟ اگر روز اول اذان گفته نشد پس آیا بعدازآن نیزگفته میشود؟ بینوا توجروا

گفته شود. اگر بغفلت چندین روز گذشت بازهم بعداز تنبیه اذان گفته شود.

عن ابی رافع رضی الله عنه قال رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم اذن فی اذن الحسن بن علی حین ولدته فاطمة بالصلوٰة قال الملا علی القاری رحمه الله (حین ولدته فاطمة) یحتمل السابع وقبله. (مرقاة ج۸ ص۱۵۹). فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۳ شوال سنه ۸۶ھ

اقامت گفتن درگوش کودک

سوال: چه میفرمایندمفتیان شرع متین که درگوش چپ بچه نومولود اقامت گفتن سنت است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: درگوش راست نومولوداذان ودرگوش چپ اواذان گفتن مسنون است. عن حسین بن علی رضی الله تعالیٰ عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من ولدله مولود فاذن فی اذنه الیمنی واقام فی اذنه الیسری لم یضره ام الصبیان (عمل الیوم واللیلة لابن السنی والجامع الصغیر للسیوطی) وروی عن عمر بن عبدالعزیز رضی الله عنه انه کان یؤذن فی الیمنی ویقیم فی الیسری اذا ولد الصبی (شرح السنة) وقال الرافعی رحمه الله قال السدی رحمه الله فیرفع المولود عند الولادة علی یدیه مستقبل القبلة ویؤذن فی اذنه الیمنی ویقیم فی الیسری ویلتفت فیهما بالصلوٰة لجهة الیمین وبالفلاح لجهة الیسار وفائدة الاذان فی اذنه انه یدفع ام الصبیان عنه. (التحریر المختار ج۱ ص۴۵) فقط والله تعالیٰ اعلم

۸ ربیع الاول سنه ۸۷ھ

فاصله میان اذان بلال وابن ام مکتوم

سوال: درمیان اذان حضرت بلال رضی الله عنه وحضرت ابن ام مکتوم رضی الله عنه تنها به فاصله برآمدن وپائین شدن فاصله میبود؟ ظاهراً وقت مختصراست درین چگونه سحری خورده میشد؟

الجواب باسم ملهم الصواب: مقصد از "ینزل هذا ویصعد هذا" اینست که درمیان اذان این حضرات وقت قلیل میبود، چنانکه درمیان دو اذان وقت طویل میباشد اینچنین نبود "فهومن قبیل تزوج زید فولد" مقصد از اذان بلال رضی الله عنه تنبیه برقرب صبح صادق بود تاکه کدام حضرات که درتهجدمشغول اند آنان اندکی خواب کنند ومردمان خواب رفته برخاسته برای صبح آمادگی بگیرند ومیخواهند سحری مختصرکنند یا نفل مختصربخوانند پس خوانده

میتوانند. قال الحافظ العسقلانی رحمه الله والصبح بأنّ غالباً عقب نوم فناسب ان ینصب من یوقظ الناس قبل دخول وقتها لیتأهبوا و یدرکوا فضیلة اول الوقت (ثم نقل عن ابن التین) ان قوله ان بلالا ینادی بلیل خبر یتعلق به فائدة للسامعین قطعا و ذلک اذا کان وقت الأذان مشتبها محتملا لان یکون عند طلوع الفجر فبین صلی الله علیه وسلم ان ذلک لا یمنع الاکل والشرب بل الذی یمنعه طلوع الفجر الصادق قال وهذا یدل علی تقارب وقت آذان بلال رضی الله عنه من الفجر انتهی و یقویه ایضا ما تقدم من ان الحکمة فی مشروعیته التأهب لادراک الصبح فی اول وقتها. (فتح الباری ج۲، ص۸۷) و قال الحافظ العینی رحمه الله معزیا الی الکرمانی معناه انه انما یؤذن باللیل لیعلمکم ان الصبح قریب فیرد القائم المتهجد الی راحته لینام لحظة لیصبح نشیطا و یوقظ نائمکم لیتأهب للصبح بفعل ما اراده من تهجد قلیل او تسحر او اغتسال. قلت او لایتار ان کان نام عن الوتر. (عمدة القاری ج۵، ص۱۳۳) . فقط والله تعالی اعلم

۸ رمضان المبارک ۸۷ھ

دراذان نومولود نیز استقبال قبله والتفات راستا وچپا سنت است

سوال : بعدازپیداشدن بچه کدام اذان که ازروی شرع ثابت است این کماً وکیفاً مثل اذان صلوة است یا درین کدام فرق است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کماً مثل اذان صلوة است مگرکیفًا درین رفع صوت نیست. لذا درگوشها انگشت گذاشتن نیزمسنون نیست زیراکه مقصد ازین رفع صوت است. باقی کیفیات مثلاً استقبال قبله. یمیناً وشمالاً التفات وترسل وغیره مانند اذان صلوة دراذان مولود نیزمسنون اند. عن ابی رافع رضی الله عنه قال رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم اذن فی اذن الحسن بن علی حین ولدتہ فاطمة بالصلوة. قال علی القاری رحمه الله و المعنی اذن بمثل آذان الصلوة. (مرقاة ج۸، ص۱۵۹) و فی الخلاصة و یلتفت فیه و کذا فیها مطلقا و قیل المحل مسعاً یمیناً و یساراً فقط لئلا یستدبر القبلة بصلوة و فلاح و لو وحدہ او لمولود لانه سنة الاذان مطلقاً و فی الشامیة (قوله مطلقاً) للمنفرد و غیرہ و المولود و غیرہ ط (ردالمحتار ج۱، ص۳۶۰) وقال الرافعی رحمه الله قال السندی رحمه الله فیرفع المولود عند الولادة علی یدیه مستقبل القبلة و یؤذن فی اذنه الیمنی و یقیم فی الیسری و یلتفت فیهما بالصلوة لجهة الیمین و بالفلاح لجهة الیسار فائدة الأذان فی اذنه انه یدفع ام الصبیان عنه (التحریر المختار ج۱، ص۴۵) فقط والله تعالی اعلم .

۷ محرم ۸۸ھ

دراذان درودشریف بجاي شهادت رسالت بعدازاذان بخواند

سوال : دراذان واقامت چون لفظ "اشهدان محمداً رسول الله" شنیدپس درود شریف برسامع واجب میباشد یا مستحب؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دراذان واقامت بانام مبارک حضوراکرم ﷺ درود شریف نه منقول است ونه معمول بلکه برعکس این ارشاد آنحضرت ﷺ است که شما نیزهمان کلمات را بگوئید که مؤذن میگوید، سپس بعداز اذان درود شریف بخوانید سپس دعاء.

عن عبدالله ان عمرو بن العاص رضي الله عنه انه سمع النبي ﷺ يقول اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول ثم صلوا علي فانه من صلى علي صلوة صلى الله عليه بها عشراً ثم سلوا الله لي الوسيلة فانه منزلة في الجنة لا تنبغي الا لعبد من عباد الله وارجوا ان اكون انا هو فمن سأل لي الوسيلة حلت عليه الشفاعة. (مسلم ج۱، ص۱۶۶) واما ما قيل من انه يستحب ان يقول عند سماع الاولى من الشهادتين صلى الله عليك يارسول الله الخ فلم يصح في المرفوع من كل هذا شيء كذا في الشامية معزياً الى الجراحي. (ردالمحتار ج۱،ص۳۷۰).

فقط والله تعالى اعلم. ۱۴ جمادی الآخر ۹۳ھ

درمسجد بعدازجماعت براي منفرد اقامت گفتن مکروه است

سوال : کسیکه بجماعت نرسیده باشد ودرمسجدنماز ادامیکند اقامت بگوید یانه؟ بین مسجد وخانه فرق است یانه؟ دربهشتی زیوراقامت گفتن را مکروه می نویسد مگرازدلیل صرف کراهت اذان فهمیده میشود، عبارت بهشتی زیور "درآن مسجدکه با اذان واقامت نماز شده باشد درآن اگرنمازگزارده شود پس اذان واقامت گفتن مکروه است؟ (اصلی بهشتی گوهرص۲۵ جلد۱۱)

الجواب باسم ملهم الصواب : درعلائیه کراهت اقامت نیزمصرح است. قال في شرح التنوير وكره تركهما معاً لمسافر ولو منفرداً وكذا تركها لا تركه لحضور الرفقة بخلاف مصل ولو بجماعة في بيته بمصر او قرية لها مسجد فلا يكره تركهما اذا آذان الحي يكفيه او مصل في مسجد بعد صلاة جماعة فيه بل يكره فعلهما. (ردالمحتار ج۱،ص۳۶۷)

فائده : درمسجد علت کراهت اذان واقامت برای قضاء فوائت تشویش وتغلیط واظهار معصیت است لذا ازعلامه شامی رحمه الله طحطاوی رحمه الله سراً عدم کراهت اذان واقامت نقل کرده است، مگر رابطه به صورت مسئوله شامی رحمه الله این تعلیل وتفریق را بیان نفرموده است، ازین

ثابت میشودکه درینجا علت کراهت تشویش واظهارمعصیت نیست، این علت قبل الجماعت نیزموجود است، حالآنکه درکراهت قیدبعدالجماعت نیزاست، درنیجا علت کراهت این معلوم میشودکه بعدازجماعت برای همان نمازاذان واقامت منفرد خلاف عظمت جماعت است، لهذا سرًا نیزمکروه میباشد، البته قبل الجماعت درمسجد برای منفرد نمازگزارنده دراذان واقامت صرف جهرمکروه میباشد، سرًا کراهت نیست. لان العلة ههنا هوالتشویش.

فقط والله تعالی اعلم ۲۵/ ربیع الآخر سنه ۸۷ھ

تفصیل مواقع اذان واقامت براي نماز

سوال: برای منفرد اقامت گفتن سنت مؤکده است یا مستحب؟ نیزقضاء باشد پس اقامت بگویدیانه؟ جهرًا بگویدیاسرًا؟ بینوابالتفصیل آجرکم الجلیل

الجواب باسم ملهم الصواب: قال فی التنویر وهوسنة مؤکدة للفرائض فی وقتها ولو قضاءً وفی الشامیة دخلت الجمعة بحر وشمل حالة السفر والحضر والانفراد والجماعة (الی قوله) لکن لا یکره ترکه لمصل فی بیته فی المصر لان اذان الحی یکفیه کما سیأتی وفی الامداد انه یأتی به ندباً. (رد المحتار ج۱، ص۳۵۴) وفی التنویر والاقامة کالاذان. (رد المحتار ج۱، ص۳۶۰) وفی العلائیة ویسن ان یؤذن ویقیم لفائتة رافعاً صوته لو بجماعة او صحراء لا ببیته منفرداً قال فی الشامیة (قوله لو بجماعة) ای فی غیر المسجد بقرینة ما یذکره قریبا من انه لا یؤذن فیه للفائتة ثم هذا القید لقوله رافعاً صوته وقد ذکره فی البحر بحثا وقال لم ارہ فی کلام ائمتنا واستدل لرفع المنفرد فی الصحراء بحدیث الصحیح اذا کنت فی غنمك اوبادیتك فاذنت للصلوۃ فارفع صوتك بالنداء فانه لا یسمع مدی صوت المؤذن انس ولا جن ولا مدر الا شهد له یوم القیمة آه واقرہ فی النهر، اقول یخالفه ما فی القهستانی من انه یجب یعنی یلزم الجهر بالاذان لاعلام الناس فلو اذن لنفسه خافت لانه الاصل فی الشرع کما فی کشف المنار آه علی ان ما استدل به یفید رفع الصوت للمنفرد فی بیته ایضاً لتکثیر الشهود یوم القیامة الا ان یقال المراد المبالغة فی رفع الصوت والمؤذن فی بیته یرفع دون ذلك فوق ما یسمع نفسه وعلیه یحمل ما فی القهستانی فلیتأمل. (رد المحتار ج۱، ص۳۶۳) وفی شرح التنویر ولا فیما یقضی من الفوائت فی مسجد لان فیه تشویشاً وتغلیطاً ویکرہ قضاؤها فیه لان التأخیر معصیة فلا یظهرها بزازیة. وفی الشامیة (قوله لان فیه تشویشاً الخ) انما یظهر ان لو کان الاذان لجماعة واما اذا کان منفرداً ویؤذن بقدر ما یسمع نفسه فلا، وفی الامداد انه اذا کان التفویت لامر عام فالاذان فی المسجد لا یکرہ لانتفاء العلة کفعله ﷺ لیلة

العریس آه لکن لیلة العریس کانت فی الصحراء لا فی المسجد (رد المحتار ج۱، ص۳۶۳) وفیه وکرہ ترکهما معاً لمسافر ولو منفرداً وکذا ترکها لا ترکه لحضور الرفقة بخلاف مصل ولو بجماعة فی بیته بمصر او قریة لها مسجد فلا یکرہ ترکهما اذ اذان الحی یکفیه. قال فی الشامیة (قوله لمسافر) ای سفراً لغویاً او شرعیاً کما فی ابی السعود ط (قوله ولو منفرداً) لانه ان اذن واقام صلی خلفه من جنود الله ما لا یری طرفاه رواه عبد الرزاق الخ (قوله لا ترکه) الظاهر ان المراد نفی الکراهة الموجبة للاساءة والا فقد صرح فی الکنز بعد ذلک بندبه للمسافر وللمصلی فی بیته فی المصر الخ (قوله اذ اذان الحی یکفیه) لان اذان المحلة واقامتها کاذانه واقامته لان المؤذن نائب اهل المصر کلهم (الی قوله) وظاهره انه اذان الحی واقامته وان کانت صلوته فی آخر الوقت تأمل وقد علمت تصریح الکنز بندبه للمسافر وللمصلی فی بیته فی المصر فالمقصود من کفایة اذان الحی نفی الکراهة المؤثمة. (رد المحتار ج۱، ص۳۶۴)

ازعبارات بالا اموذیل ثابت شد:

(۱) اذان واقامت برای هرنمازسنت مؤکده است. خواه اداء باشد یا قضاء، مسافرباشد یامقیم، درجماعت باشد یا منفرداً.

(۲) اگردرخانه باجماعت یا منفرداً نمازی گزارید ودرمسجد محله اذان واقامت شده باشد پس درخانه اذان واقامت مستحب است مگردرصورت گزاردن منفرداً اذان را بآوازبسیار بلند نگوید.

(۳)اگردرجلوکسی قضای نمازرا منفرداً می گزارید خواه درمسجد باشد یاغیرمسجد پس اذان واقامت را سراً بگویدتاکه اظهارقضاء نشود، زیراکه اظهارمعصیت نیزمعصیت است.

(٤) اگرازجهت کدام حادثه عام نمازهمه قضاء گردیده باشدپس برای این اذان واقامت بآوازبلندگفته شود اگرچه درمسجدباشد.

(۵) درسفراگرتمام رفقاء حاضرباشندپس اذان مستحب واقامت سنت مؤکده است، ترک اقامت مکروه است نه اذان ، سفرعام است خواه شرعی باشد یا لغوی .

ازین ثابت شدکه درسفربرای منفرد اذان سنت مؤکده نیست بلکه مستحب است. فقط والله تعالی اعلم .

۲۶/ محرم سنه ۸۸هـ

جماعت کردن بدون اذان

سوال : اگربغیراذان درمسجدیابیرون مسجدجماعت کرده شود پس نمازمیشودیا درین کدام فساد می آید؟ واگرپیش ازوقت اذان گفت: پس حکم این چیست؟ عموماً اذان صبح درنقشه فوراً بعدازوقت درج شده صبح صادق گفته میشود، حالآنکه ازمشاهده ثابت است که درین وقت صبح نمیشود آیا این درست است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : نمازمیشود لیکن درترک سنت مؤکده سخت گناه است، البته اگردرکدام مسجد آن شهر اذان شده باشدوآن مردم سنی باشند پس به ترک اذان گنهکار نمیشود. قال فی شرح التنویر وهوسنة للرجال فی مکان عال مؤکدة هی کالواجب فی لحوق الاثم وقال ابن عابدین رحمه الله قال فی النهر ولم ار حکم البلدة الواحدة اذا اتسعت اطرافها کمصر والظاهر ان اهل کل محلة سمعوا الاذان ولو من محلة اخری یسقط عنهم لاان لم یسمعوا اه (ردالمحتار ج۱،ص۲۵۷)

تاوقتیکه یقین طلوع صبح نباشد اذان درست نیست، اگریک کلمه اذان هم پیش ازوقت شد پس اعاده اذان لازم است. قال فی العلائیة فیعاد اذان وقع بعضه قبله کالاقامة خلافاً للثانی فی الفجر، وفی الشامیة هذا راجع الی الاذان فقط فان ابا یوسف یجوز الاذان قبل الفجر بعد نصف اللیل ح. (ردالمحتار ج۱،ص۲۵۸). فقط والله تعالی اعلم. ۲۹ ذی قعدة سـ۸۸ـه

براي اذان واقامت هيج جاي متعين نيست

سوال : گزارش اینست که امروز درمسجد تاج کمپنی در وقت نمازظهرطرف چپ اقامت گفته شد برین چند افراد اعتراض کردندوچند تن گفتندکه این نمازنشد واین مسائل خود ساخته مردم است، مهربانی فرموده ازمسئله آگاه فرمائید، درمورداذان نیزکه آیا اگر بطرف چپ داده شود پس درست میشودیانه؟ نوازش بزرگ خواهدبود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : برای اقامت کدام جای خاص متعین نیست، لهذا برشدن اقامت درطرف چپ وبرشدن آن درطرف راست اصرارهمه بدعت وزیادت فی الدین است خصوصاً کسانیکه این فتوی را داده اندکه نمازنشده است برایشان توبه لازم است، همچنان برای اذان نیزکدام جای خاص متعین نیست، بیرون ازمسجد خواه درطرف راست باشد یا چپ. فقط والله تعالی اعلم . ۱۱/ جمادی الآخره سنه ۸۸ه

زن بلا اقامت نماز بگذارد

سوال : زن تنها نمازمیگذارد یا باجماعت زنان، پس درین اقامت است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : زن نماز را بدون اقامت بگذارد. جماعت زنان مکروه تحرمی است معهذا اگرجماعت کردن پس درین اقامت نیست.

قال فی العلائیة ولا یسن ذلك فیما تصلیه النساء اداء وقضاء ولو جماعة کجماعة صبیان وعبید وقال ابن عابدین رحمه الله وکان الاولی للشارح ان یقول ولو منفردة لان جماعتهن الآن غیر مشروعة فتفطن. (رد المحتار ج۱،ص۳۶۳) . فقط والله تعالی اعلم. ۱۱ رجب ۸۹ھ

اذان وامامت با اجرت ثواب دارد یانه؟

سوال : برای گرفتن اجرت اذان وامامت را متأخرین اجازت داده اند. مگرثواب اذان و امامت میرسد یانه ؟ باجواب ممنون فرمائید. بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : رسیدن ثواب برنیت انجام دهنده موقوف است. اگرنیت تحصحیل زر را کرده است پس ثواب نمیرسد واگرنیت عبادت راکرده است مگربرای سپری ایام اجرت راقبول میکند پس ثواب میرسد. فقط والله تعالی اعلم .

۲٤ /صفرسنه ۸۹ھ

بوقت اذان خاموش ماندن مستحب است

سوال : بوقت اذان سخنان دنیوی را زدن چگونه است؟ مکروه است یا نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بوقت اذان خاموش ماندن مستحب است. لهذا بلاضرورت باید سخن گفته نشود. قال ابن عابدین رحمه الله تحت (قوله لا یرد السلام) قال فی المعراج وفی الصحفة وینبغی للسامع ان لا یتکلم ولا یشتغل بشیء فی حالة الاذان والاقامة ولا یرد السلام ایضاً لان الکل یخل بالنظم آه اقول یظهر من هذا ان قوله لا یرد السلام لیس للوجوب وانه یتفرع علی القولین (وجوب اجابة الاذان وندبها) والا لزم وجوب ذلك فی الاقامة مع ان اصل اجابة الاقامة مستحبة الخ. (رد المحتار ج۱،ص۳۷۰) . فقط والله تعالی اعلم . غره جمادی الاولی سـ۸۹ـه

درنگذاشتن انگشتان به گوشها بوقت اذان باکي ندارد

سوال : (۱) آیا برای اذان دهنده ضروری است که هنگام دادن اذان انگشتان را در

گوشهایش بگذارد، آیا اینچنین نمودن سنت است؟

(۲) اگرمؤذن وقت اذان دادن به گوشهای خود انگشت را نگذارد صرف به گوشهایش دست بگذارد درست میشودیانه؟

(۳) اگرمؤذن وقت اذان دادن دست را رها دارد پس درست میشودیانه؟ درین عصربلندگو استعمال میشود اگرانگشت نهاده نشود پس چه مضائقه است؟

(٤) درصورت ندادن انگشتان را برگوشها برمؤذن حمله کردن واورا سخت لت وکوب نمودن شرعاً جائزاست یانه؟ رابطه به چنین مردم چه حکم است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

(۱)وقت اذان انگشتان را به گوش نهادن مستحب است. ضروری نیست.

(۲) برهردوگوش یا بریک گوش به گذاشتن دست نیز استحباب ادا میشود.

(۳) اگردست را رهانموده اذان بگوید بازهم باکی ندارد. حکمت درگذاشتن دست برگوشها اینست که آوازبلندمیشود، پس دربلندگو حاجت آن نیست. معهذا بغرض تشبه درگوشها انگشت نهادن بهتراست.

قال فی شرح التنویر ویجعل ندباً اصبعیه فی صماخ اذنیه فأذانه بدونه حسن وبه احسن وفی الشامیة (قوله ویجعل اصبعیه الخ) لقوله ﷺ لبلال رضی الله عنه اجعل اصبعیک فی اذنیک فانه ارفع لصوتک وان جعل یدیه علی اذنیه فحسن لانّ ابامحذورة رضی الله عنه ضم اصابعه الاربع ووضعها علی اذنیه وکذا احدی یدیه علی ماروی عن الامام امداد وقهستانی عن التحفة. (قوله فأذانه) تفریع علی قوله ندبا قال فی البحر والامر ای فی الحدیث المذکر للندب بقرینة التعلیل فلذا لولم یفعل کان حسناً فان قیل ترک السنة کیف یکون حسناً قلنا ان الأذان معه احسن فاذا ترکه بقی الأذان حسناً کذا فی الکافی آه فافهم. (ردالمحتار ج۱، ص۳٦۰)

(٤) مؤذن را برین فعل مجبورکردن واورا بی عزت کردن گناه کبیره است، برحاکم لازم است که چنین جاهلان راسخت سزا بدهد تاکه ایشان درآینده ارتکاب اینگونه ظلم وگناه عظیم را نکنند. فقط والله تعالی اعلم ۱۷ / جمادی الآخره سنه ۸۹ھ

درکلمات اذان تقدیم وتأخیرشود پس ازآنجا اعاده کند

سوال : اگرمؤذن اذات یااقامت را غلط بگویدمثلاً پیش از "حَیَّ عَلَی الصَّلَاةِ" "حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ بگویدپس اعاده اذان سنت است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درصورت پیش گفتن "حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ" بعداز "حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ" باز "حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ" بگوید. قال فی شرح التنویر ولو قدم فیهما مؤخراً اعادما قدم فقط. و فی الشامیة کما لو قدم الفلاح علی الصلٰوة یعیده فقط ای ولا یستأنف الاٰذان من اوله. (ردالمحتار ج۱، ص۳۶۱) فقط والله تعالیٰ اعلم　۲۳ رجب ۸۹هـ

کلمه از اذان بماند پس اذان را اعاده کرده شود

سوال : دراذان واقامت اگرکدام لفظ فراموش شود وبعدازاذان واقامت بیاد آید پس همان اذان واقامت کافی است یا اعاده ضروری است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگرفوراً بعد ازاذان واقامت یاد آمد پس کدام کلمه که مانده است از آنجا اعاده کند، واگر کمی به تأخیربیادآمد پس از آغاز اعاده کند. قال فی العلائیة ویترسل فیه بسکتة بین کل کلمتین ویکره ترکه وتندب اعادته. (ردالمحتار ج۱، ص۳۵۹) ثم قال ولو قدم فیهما مؤخراً اعادما قدم فقط ولا یتکلم فیهما اصلا ولو ردّسلام فان تکلم استأنفه وفی الشامیة (قوله اعادما قدم فقط) کما لو قدم الفلاح علی الصلوٰة یعیده فقط ای ولا یستأنف الاٰذان من اوله (قوله استأنفه) الا اذا کان الکلام یسیراً خانیة. (ردالمحتار ج۱، ص۳۶۱)

درین عبارات به نقص صفت حکم اعاده مذکوراست پس به نقص ذات بطرق اولی اعاده میباشد. فقط والله تعالی اعلم　۱۰ / صفر سنه ۹۴هـ

اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌمِّنَ النَّوْمِ را فراموش کرد

سوال : دراذان صبح "الصلوة خیرمن النوم" را فراموش کرد، آیا اذان میشود؟ یا دوباره گفته شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دراذان فجر "الصلوة خیرمن النوم" گفتن سنت مؤکده نیست بلکه مندوب است، از ین معلوم شدکه بعداز اذان فوراً یاد آمد پس بهتراست که این جمله را گفته کلمه بعدازآن را اعاده کند واگربه تأخیریادش آمد پس اعاده نکند.

قال فی شرح التنویر و یقول ندباً بعد فلاح اذان الفجر اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ مرتین و قال ابن عابدین رحمه الله فیه ردعلی من یقول ان محله بعد الاٰذان بتمامه و هو اختیار الفضلی بحر عن المستصفی. (رد المحتار ج۱، ص۳۶۰) فقط والله تعالیٰ اعلم.　۱۵ رجب ۹۴هـ

درکلمات اذات توقف نکرد پس اعاده مستحب است

سوال: در اذان ترسل واقامت حدرمسنون است، به ترک سنّت اعاده اذان واقامت میشود یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: بعدازهرکلمه اذان آنقدرتوقف کردن که درآن جواب داده شود مسنون است، ترک این سنت مکروه است ودرین صورت اعاده اذان مستحب است.درکلمات اقامت سنت اینست که توقف نکندبلکه بشتابی بگوید، مگردرین به ترک سنت اعاده مستحب نیست. قال فی العلائیة ویترسل فیه بسکتة بین کل کلمتین ویکره ترکه وتندب اعادته ثم قال ویحدر فیها فلو ترسل لم یعدها فی الاصح وفی الشامیة بخلاف ما لو حدر فی الاذان حیث تندب اعادته کما مر لان تکرار الاذان مشروع ای کما فی یوم الجمعة بخلاف الاقامة وعلیه فما فی الخانیة من انه یعید الاقامة مبنی علی خلاف الاصح وتمامه فی النهر. (رد المحتار ج۱، ص۳۶۱) فقط والله تعالی اعلم. ۸ ربیع الآخر سنه ۹۹ھ

پیش از اذان اعوذ باالله وبسم الله نخواند

سوال: قبل از اذان اعوذ بالله وبسم الله الخ سراً یا جهراً جائزومسنون است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: این هیچ ثبوت ندارد، لذا نه جهراً بخواند نه سراً. فقط والله تعالی اعلم . ۴/ ذی الحجه سنه ۸۹ھ

اذان واقامت فاسق مکروه تحریمي است

سوال: حکم اذان واقامت فاسق چیست؟ اعاده ضروری است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اذان واقامات فاسق مکروه تحریمی است، اعاده اذان او مستحب است. اقامت را اعاده کرده نشود. قال فی شرح التنویر ویکره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه علی المذهب وامرأة وفاسق (الی قوله) ویعاد اذان جنب ندباً وقیل وجوباً لا اقامته لمشروعیة تکرارة فی الجمعة دون تکرارها وقال فی الشامیة تحت (قوله ویکره اذان جنب) وظاهره ان الکراهة تحریمیة بحر. (قوله ویعاد اذان الجنب الخ) زاد القهستانی والفاجر والراکب والقاعد والماشی والمنحرف عن القبلة وعلل الوجوب فی الکل بأنه غیر معتدبه والندب بأنه معتدبه الا انه ناقص قال وهو الاصح کما فی التمرتاشی. (رد المحتار ج۱، ص۳۶۵) . فقط والله تعالی اعلم

اذان واقامت کم کننده ریش مکروه تحریمی است

سوال: اذان واقامت تراشنده وکم کنندهٔ ریش وگزارندهٔ موهای انگریزی درست است یانه؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: تراشنده یا کم کنندهٔ ریش ودارنده موهای انگریزی فاسق است، لذا اذان واقامت اومکروه تحریمی است، اعاده اذان او مستحب است، نه اقامت. قال فی التنویر ویکره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه وامرأة وفاسق (الی قوله) ویعاد اذان جنب لا اقامته وفی الشرح ندبا وفی الحاشیة زاد القهستانی والفاجر الخ (ردالمحتار ج۱،ص۳۶۵) فقط والله تعالی اعلم.

۱۴ جمادی الثانی سنه ۹۱ھ

سود خور وریش تراش اذان داده نمیتواند

سوال: چه میفرمایند علماء دین ومفتیان شرع متین درین مسئله که زید وعمرو هردو نمازگزاراند، عمرو حاجی است وزید حاجی نیست، زید ریش خودرا تراشیده است وریش عمرو تراشیده شده نیست مگرسود میخورد، در صرافی رقم جمع میکند وسود میگیرد، اکنون درین هردو کدام یکی ایشان برای اذان بهتراست؟ یک مولوی صاحب میفرماید زید بهتر است اگرچه وی فاسق است مگرسود قطعی حرام است، درحالیکه چندین بار فهمانیده شده است بازهم سود میخورد لذا اذان او بهترنیست، اکنون استفساراست که اذان کدام یکی بهتر است بحواله کتب تحریرفرمائید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: هردوفاسق اند، لذا برای هیچ یکی از ایشان اجازه اذان دادن نیست، گناه هردو بسیار بزرگ است، لعنت سود آشکاراست همچنان تراشیدن وکم کردن ریش نیزگناه بزرگ است بلکه این علانیتاً توهین شریعت مطهره وبغاوت است. ارشاد آنحضرتﷺ است که علانیه گناه کننده لایق عفو نیست. "کل امتی معافی الاّ المجاهرین" حضرات فقهاء رحمهم الله میفرمایندکه در رمضان علانیه خورنده روزه واجب القتل است پس تراشنده وکم کننده ریش ازعلانیتاً دررمضان نیززیاد مجرم اند، این را چند تن محدود می بینند ودریک وقت خاص، مگرتراشنده ریش آنقدربی حیاء است که همیشه شب وروز درجلوهمه اظهاربغاوت از شریعت رامیکند. الله تعالی خوف آخرت عطافرماید. آمین . فقط والله تعالی اعلم .

۲۵ / محرم سنه ۹۸ھ

بوقت اذان تلاوت را متوقف ساختن مستحب است

سوال : هنگام تلاوت اذان شروع شود پس درتلاوت مشغول ماند یا که تلاوت را ترک کرده اذان را بشنود وبعدازختم شدن اذان بازتلاوت کند؟بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : مستحب اینست که تلاوت را ترک کرده بطرف اذان متوجه شود، وجواب آنرا بدهد. نقل العلائی رحمه الله عن النهر معزیا الی المحیط وغیره انه لا یرد السلام و لا یسلم ولا یقرأ بل یقطعها و یجیب ولا یشتغل بغیر الاجابة وقال ابن عابدین رحمه الله فی المعراج وفی التحفة و ینبغی للسامع ان لایتکلم ولا یشتغل بغیر الاجابة وقال ابن عابدین رحمه الله فی المعراج وفی التحفة و ینبغی للسامع ان لا یتکلم ولا یشتغل بشیء فی حالة الاذان والاقامة ولا یرد السلام لیس للوجوب وانه یتفرع علی القولین (وجوب اجابة الاذان وندبها) و الا لزم وجوب ذلک فی الاقامة مع ان اصل اجابة الاقامة مستحبة الخ (ردالمحتار ج۱،ص۲۷۰) . فقط والله تعالی اعلم

۲۰ شوال سنہ ۹۲ ھ

اذان نابالغ خلاف اولی است

سوال : بچه نابالغ که کلمات را صحیح اداکرده میتواند اذان او ازروی فقه جائزاست، مگر اکنون سوال اینست که بغیراجازه او انسان بالغ تکبیربگوید پس جائزاست یانه؟ زیراکه وی تکبیرمیگوید پس به ایستادشدن دروسط صف انقطاع صف میشود پس آیا تکبیراین مؤذن نابالغ جائزاست یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : درسوال چندین امور اصلاح طلب اند.

(۱)اذان کودک بالکل بی عقل درست نیست، واذان کودک عقلدار خلاف اولی است.

(۲) برای اقامت صف اول خصوصیت ندارد، لهذا کودک درصف پشت ایستاده هم اقامت گفته میتواند.

(۳) برای گفتن اقامت از مؤذن اجازت گرفتن ضروری نیست، صرف افضل است.

(٤) بچه عقلمند درصف بزرگان ایستادباشد پس انقطاع صف نمیشود، صرف خلاف اولی است آنهم درصورتیکه کودک متعدد باشداگریک کودک باشد پس ایستادن او درصف بزرگان لازم است.

حاصل اینکه براذان نابالغ اشکالات مذکور درسوال وارد نمیشوند، البته این سوال پیدامیشود که درین صورت طریقه افضل چیست؟ اقامت را نیزهمین نابالغ بگوید یا کدام

بالغ اقامت بگوید؟ بخیال بنده بالغ را ترجیح است. فقط والله تعالی اعلم .
۲۵ / جمادی الاولی سنه ۹۱ھ

اذان دادن یک شخص در دومسجد

سوال : یک مؤذن دردومسجد به یک وقت اذان داده میتواندیانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : برای یک شخص به یک وقت در دومسجد اذان دادن مکروه تحریمی است، خواه آن شخص مؤذن کدام مسجد باشد یانباشد. قال فی العلائیة یکرہ له ان یؤذن فی مسجدین وفی الشامیة لانه اذا صلی فی المسجد الاول یکون متنفلاً بالاذان فی المسجد الثانی یصلی النافلة فلا ینبغی ان یدعوالناس الی المکتوبة و هو لا یساعدهم فیها آه بدائع الصنائع (رد المحتار ج۱،ص۲۶۲) . فقط والله تعالی اعلم . ۲۹ جمادی الاولی سنه ۹۲ھ

در اذان لفظ "الله" را زیاد کشیدن غلط است

سوال : اذان های این عصرعموماً اینچنین میشوندکه لفظ الله را خوب می کشند واله را نیز خوب می کشندودیگر کلمات نیزهمچنانپس آیا این صورت جائزاست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : لام الله واله را ازمقداریک الف زیاد کشیدن غلط است. قال ابن عابدین رحمه الله ان المدان کان فی الله فاما فی اوله اووسطه اوآخره (الی قوله) وان کان فی وسطه فان بالغ حتی حدث الف ثانیة بین اللام والهاء کره قیل والمختار انها لا تفسد ولیس ببعید (ردالمحتار ج۱،ص۳۶۸) (مزید تحقیق درتتمه است) ۲۰ / شوال سنه ۹۲ھ

اعاده اذان قبل ازوقت ضروی است

سوال : یک شخص اذان فجررا قبل ازشروع شدن وقت داد وچیزی الفاظ را داخل وقت ادا کرد پس آیا اکنون اذان را اعاده کرده شود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگریک کلمه اذان هم پیش ازوقت شد پس اعاده تمام اذان ضروی است.

قال فی العلائیة فیعاد اذان وقع بعضه قبله کالاقامة خلافا للثانی فی الفجر وفی الشامیة (قوله خلافا للثانی) هذا راجع الی الاذان فقط فان ابایوسف رحمه الله یجوز الاذان قبل الفجر بعدنصف اللیل (ردالمحتار ج۱،ص۲۸۵) . فقط والله تعالی اعلم . ۱۵ رجب سنه ۹۳ھ

اذان براي تهجد منسوخ است

سوال : اذان برای نمازتهجد مسنون است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : حضرت بلال رضی الله عنه چیزی قبل از صبح صادق اذان میدادتاکه حضرات مشغول درتهجد اندکی راحت یابند ومردم خواب رفته برخاسته آمادگی فجررا بگیرند مگربعداً این اذان منسوخ گردید. لذا حضرات صحابه کرام رضی الله عنهم برین عمل نفرمودند. قال ابن نجیم رحمه الله وعند ابی حنیفة و محمد رحمهما الله تعالی لا یؤذن فی الفجر قبله لما رواه البیهقی انه علیه الصلوٰة و السلام قال یابلال لا تؤذن حتی یطلع الفجر قال فی الامام رجال اسناده ثقات. (البحر الرائق ج۱، ص۲۶۳) واخرج الامام ابو جعفر الطحاوی رحمه الله عن ابراهیم قال شیعنا علقمة الی مکة فخرج بلیل فسمع مؤذنا یؤذن بلیل فقال اما هذا فقد خالف سنة اصحاب رسول الله ﷺ لو کان نائما کان خیرا له فاذا طلع الفجر اذن، قال الطحاوی رحمه الله فاخبر علقمة ان التأذین قبل طلوع الفجر خلاف لسنة اصحاب رسول الله ﷺ. (شرح معانی الآثار ج۱، ص۹۶) .فقط والله تعالی اعلم

۲۱ رمضان سنه ۹۳ھ

بعداز اذان ازمسجد رفتن

سوال : بلا عذرشرعی بعداز اذان ازمسجدبر آمدن چگونه است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کسیکه داخل حدود مسجد باشد برای او بعدازاذان بلا ضرورت شدیده برآمدن مکروه است، اگراراده برگشتن ودرهمان مسجدنمازگزاردن را داشت پس بلاکراهت جائزاست. اگراز حدود شرعی مسجد بیرون است یا داخل مسجد تنها باشد بازهم رفتن وی بلاکراهت جائزاست. فقط والله تعالی اعلم. ۱۱/ ذی قعده سنه ۹۴ھ

درصورت اذان هاي متعدد جواب كدام يكي راداده شود؟

سوال : اگرازچندین مسجد اذان هارا شنیده شود پس جواب اذان کدام مسجد راداده شود؟ تنها جواب اذان مسجد محله خودکافی است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : بهتراینست که جواب همه اذانهارا بدهد اگردرین تکلف باشدپس زیادترحق اذان اول است جواب آنرا بدهد، خواه درمسجد محله باشد یا کدام مسجدیگر. قال فی العلائیة ولو تکرر اجاب الاول وفی الشامیة سواء کان مؤذن مسجده او غیره بحر

عن الفتح بحثا (الی قوله) و یظهر لی اجابة الکل بالقول لتعدد السبب و هو السماع کما اعتمده بعض الشافعیة. (ردالمحتار ج۱، ص۲۶۹). فقط والله تعالی اعلم. ۱۲ ربیع الآخر سـ۹۹ـه

(مزید تحقیق درتتمه است)

۱۲/ ربیع الآخر سنه ۹۹ه

با اذان جواب نداد پس بعداً بدهد

سوال: کسی باغفلت با اذان جواب نداد واذان ختم گردیدپس آیا اکنون جواب تمام اذان را داده میتواند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: اگربعداز اذان وقت زیاد نگذشت پس جواب دادن مندوب است.

قال فی العلائیة ولو لم یجبه حتی فرغ لم ار ه وینبغی تدارکه ان قصر الفصل وفی الشامیة (قوله لم اره الخ) المصنف لصاحب البحر وصرح به ابن حجر فی شرح المنهاج حیث قال فلو سکت حتی فرغ کل الاذان ثم اراد قبل فاصل طویل کفی فی اصل سنة الاجابة کما هو ظاهر آه (ردالمحتار ج۱، ص۲۶۹). فقط والله تعالی اعلم. ۱۳ ربیع الآخر سـ۹۹ـه

اقامت متنفل مکروه است

سوال: کسیکه فرض را خوانده باشد سپس با جماعت شریک شد وی اقامت گفته میتواند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: ازعبارت ذیل معلوم میشودکه اقامت متنفل مکروه است.

قال فی العلائیة یکره له ان یؤذن فی مسجدین وفی الشامیة لانه اذا صلی فی المسجد الاول یکون متنفلاً بالاذان فی المسجد الثانی والتنفل بالاذان غیر مشروع ولان الاذان للمکتوبة وهو فی المسجد الثانی یصلی النافلة فلا ینبغی ان یدعوا الناس الی المکتوبة وهو لایساعدهم فیها آه بدائع (ردالمحتار ج۱، ص۲۶۲) فقط والله تعالی اعلم. ۱۳ ربیع الاول سـ۹۵ـه

در اذان بلندگو نیزالتفات بسوی راست وچپ سنت است

سوال: هنگام اذان دادن دربلندگونیزبسوی راست وچپ روی گرداندن ضروری است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : هنگام گفتن "حَیَّ عَلَی الصَّلٰوةِ و"حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ التبان بسوی راست وچپ دراذان و اقامت التفات هردوسنت است حتی که هنگام اذان گفتن در گوش بچه نیزالتفات مسنون است. حکم اذان دربلندگونیزهمین است. فقط والله تعالی اعلم
۲۹ / ربیع الآخرسنه ۹۷ هجری

التفات بسوی راست وچپ دراقامت نیزمسنون است

سوال : مانند اذان دراقامت نیزهنگام گفتن"حَیَّ عَلَی الصَّلٰوةِ و"حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ بسوی راست وچپ رخ کردن مسنون است یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دراقامت نیزمسنون است. قال فی شرح التنویر ویلتفت فیه وکذا فیها مطلقاً (ردالمحتار ص ج) . فقط والله تعالی اعلم

اذان گفتن در قطار

سوال : درقطاراگرباجماعت نمازادامیکنند پس گفتن اذان مسنون است یانه؟ اگر مسنون است پس درهرخانه آن اذان گفتن مستحب است یا یک اذان گفته شود پس برای تمام مسافرین قطارکافی میباشد؟ خواه مسافرین دیگرخانه های آن آواز این اذان را بشنوند یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : سفرخواه شرعی باشد یا لغوی درین اگرتمام رفقاء موجود باشند پس اذان گفتن مستحب است واقامت سنت مؤکده ، حکم تنها نمازگزاردن درسفر نیز همین است. درخانه ریل چونکه همه مردم یکجامیباشندلذا درین خواه نمازباجماعت شود یا تنها درهردوصورت اذان مستحب است واقامت سنت مؤکده ، درحالت رفتار قطارمسافرین یک خانه آن با خانه دیگرآن هیچ تعلقی ندارند، لذا اذان واقامت درهرخانه آن مستقل میباشد اگرچه به خانه دیگرآواز اذان برسد. فقط والله تعالی اعلم . ۲۸ / صفرسنه ۹۸ھ

اذان دادن داخل مسجد

سوال : دربهشتی گوهرنوشته است که داخل مسجداذان دادن مکروه تنزیهی است وتشریح این را نوشته نکرده است برای کرم ازتشریح وتفصیل آن آگاه فرمائیدکه سبب مکروه بودن آن چیست؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دربهشتی گوهراین مسئله را درست نوشته است، درمسجد اذان دادن خلاف اولی است، زیراکه مقصد از اذان اینست که زیادترمردم ازین آگاه شوندکه جماعت قایم شونده است وظاهراست که به اذان گفتن داخل مسجدآواز آنقدر دور نمیرود، چقدرکه بیرون ازمسجد درجای بلندبه اذان دادن میرود.

قال فی الهندیة ویلبغی ان یوذن علی المأذنة اوخارج المسجدولا یوذن فی المسجد کذا فی فتاوی قاضیخان و السنة ان یوذن فی موضع عال یکون اسمع لجیرانه و یرفع صوته و لا یجهد نفسه کذا فی البحر الرائق. (عالمگیریة ج۱،ص۵۵) و فی الشامیة تحت (قوله فی مکان عال) فی القنیة و یسن الأذان فی موضع عال و الاقامة علی الارض (الی قوله) و فی السراج و ینبغی للموذن ان یوذن فی موضع یکون اسمع للجیران و یرفع صوته ولا یجهد نفسه لانه یتضرر آه (ردالمحتار ج۱،ص۲۵۷)

ازین عبارات معلوم شدکه مقصد از اذان دادن درخارج مسجد صرف تبلیغ صوت است، چنانچه تعامل اذان ثانی جمعه اندرون مسجد است زیراکه مقصود ازین رسیدن آواز تنها به حاضرین است، درین عصربطورعام بربلندگو اذان داده میشود بنابرآن درمسجداذان داده شود یا درکدام جای پست دیگری بهرحال رفع صوت میشود، لذا دراذان دادن داخل مسجد در بلندگوهیچگونه کراهت معلوم نمیشود، نیز درعبارت مذکوره قاضیخان "علی المأذنة او خارج المسجد علی سبیل الترديد معلوم شدکه درصورت اذان علی المأذنه ضرورت خارج مسجد نیست بلکه عام تعامل اینست که مأذنه فوق المسجدمیباشدخارج مسجد نمی باشد.

و یؤیده العبارات الآتیة قال ابن عابدین رحمه الله قلت والظاهر ان هذا فی موذن الحی اما من اذن لنفسه او لجماعة حاضرین فالظاهر انه لایسن له المکان العالی لعدم الحاجة تأمل (ردالمحتار ج۱،ص۲۵۷) و فی الهندیة و یکره الأذان قاعداً و ان اذان لنفسه قاعداً فلا بأس به. (عالمگیریة ج۱،ص۵۴) و فی الشامیة و قال ابن سعد بالسند الی أم زید بن ثابت رضی الله عنه کان بیتی اطول بیت حول المسجد فکان بلال یوذن فوقه من اول ما اذن الی ان بنی رسول الله ﷺ مسجده فکان بعد یوذن علی ظهر المسجد و قد رفع له شئ فوق ظهره. (ردالمحتار ج۱،ص۳۶۰)

ازین عبارت آخری شامیه خوب واضح شدکه علت کراهة الاذان فی المسجد صرف عدم بلوغ صوت است، وگرنه اگرتعلق کراهت به نفس مسجد میبود پس برظهرالمسجد نیز اذان مکروه میبودحالانکه درزمانه حضوراکرم ﷺ برین عمل شده بود، نیزاذان ثانی جمعه بالاتفاق

درمسجد مشروع است. ازین نیز ثابت شدکه حکم خارج مسجدبرای دیگراذانها محض جهت تبلیغ صوت است. وفی اعلاء السنن واعلم ان الاذان لا یکره فی المسجد مطلقاً کما فهم بعضهم من بعض العبارات الفقهیة و عموم هذا الاذان (الاذان بین یدی الخطیب) بل مقیداً بما اذا کان المقصود اعلام ناس غیر حاضرین (الی قوله) فی الجلابی انه یوذن فی المسجد او ما فی حکمه لا فی البعید عنه قال الشیخ قوله فی المسجد صریح فی عدم کراهة الاذان فی داخل المسجد وانما هو خلاف الاولی اذا مست الحاجة الی الاعلان البالغ وهو المراد بالکراهة المنقولة فی بعض الکتب فافهم. (اعلاء السنن ج۴ص۴۰)

البته داخل مسجد جهرمفرط بالخصوص درقسمت مسقف خلاف ادب معلوم میشود لذا بهتر اینست که بلندگورا ازمسجد بیرون مانده شود، اگردر بیرون هیچ انتظام به سهولت ممکن نباشد پس داخل مسجدنیزباکی ندارد. فقط والله تعالی اعلم .

۳/ ربیع الاول سنه ۹۶ هجری

طریقه صحیح اذان واقامت

سوال : بطورعام قاری صاحبان اقامت را اینچنین میگویند"الله اکبرالله اکبر یعنی راء تکبیر اول را مرفوع میخوانند. ودرتکبیردوم الف اسم الله زا ساقط نموده می پیوستند، همچنان برهر کلمه اول اعراب میخوانند"اَشْهَدُاَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ. اَشْهَدُاَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ. اَشْهَدُاَنَّ مُحَمَّداً رَّسُوْلُ اللهِ اَشْهَدُاَنَّ مُحَمَّداً رَّسُوْلُ اللهِ همچنان "حَیٌّ عَلَی الصَّلٰوةِ " حَیٌّ عَلَی الفلاح قد قامت الصلوة میخوانند، این طریقه مطابق اصول است، مگرمعلوم شده است که شمااین را خلاف سنت میفرمائید لهذا وضاحت این مطلوب است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : طریقه مسنون اذان واقامت اینست که هرکلمه را ساکن خوانده شود، دراذان برهرکلمه وقف کند ودراقامت بعدازدوکلمه مگرکلمه اول را نیزبنیت وقف ساکن بخواند." قدقامت الصَّلٰوة را نیزدومرتبه همچنان بگوید، دراذان واقامت دو تکبیررا یک کلمه شمرده میشود، دراذان هر هردوتکبیر، درتکبیراول ودراقامت براء سه تکبیر اول رفع خواندن خلاف سنت است، این را باید ساکن خوانده شود یا مفتوح نموده بادیگر ساکن پیوسته شود. قال فی شرح التنویر و بفتح راء اکبر و العوام یضمونها و قال ابن عابدین رحمه الله بعد ذکر النقول المختلفة و الحاصل ان التکبیرة الثانیة فی الاذان ساکنة الراء للوقف حقیقة و رفعها خطأ و اما التکبیرة الاولی من کل تکبیرتین منه و جمیع تکبیرات الاقامة فقیل محرکة

الراء بالفتحة علی نية الوقف وقيل بالضمة اعراباً وقيل ساكنة بلا حركة وعلی ما هو ظاهر كلام الامداد و الزيلعي والبدائع وجماعة من الشافعية (وبعد اسطر) ثم رأيت لسيدي عبد الغني رسالة في هذه المسئلة سماها تصديق مَنْ اخبر بفتح راء الله اكبر اكثر فيها النقل وحاصلها ان السنة ان يسكن الراء من الله اكبر الاول او يصلها بالله اكبر الثانية فان سكنها كفى وان وصلها نوى السكون فحرك الراء بالفتحة فان ضمها خالف السنة لان طلب الوقف علی اكبر الاول صيرة كالساكن اصالة فحرك بالفتح. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۸) . فقط والله تعالی اعلم. ۱۳ ذی القعده ۹۸ھ

درتكبيراذان واقامت برراء پيش خواندن غلط است

سوال : چه ميفرمايند علماء دين ومفتيان شرع متين درين مسئله كه وصل راء لفظ اكبربا اسم جلاله درست است يانه؟ اگردرست است پس راء مفتوح يا مضموم كدام يكی صحيح است؟ وجه مفتوحه نيزبيان گردد؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اين دوصورت دارد، يكی اينكه راء را ساكن خوانده شود، درين صورت همزه لفظ الله ساقط نميشود، صورت دوم اينست كه راء را فتح داده بااسم الله پيوسته شود وهمزه را ساقط كرده شود، راء را مرفوع خواندن غلط است زيراكه ازجهت حديث "الاذان جزم" راء درحكم ساكن اصلی است، لهذا بحالت وصل جهت محفوظ ماندن از التقاءساكنين برراء فتح خواندهميشود. والتفصيل في الشامية. فقط والله تعالی اعلم

۲۱/ جمادی الاولی سنه ۹۹ هجری

دروقت اقامت دست را بستن خلاف سنت است

سوال : چون مؤذن اقامت ميگويد درين وقت بطورعام مقتدی دست را بسته ايستاد ميشوند مگر اين را سنت نميدانند، سپس بعدازتكبيرتحريمه مطابق سنت دست می بندند معلوم شدكه شماازين منع ميفرمائيد؟ آيا اين درست است؟بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قبل ازتكبيرتحريمه دست بستن ازهيچ جای ثابت نيست، اين را سنت پنداشته نشود، چونكه اين برحدودشريعت زيادتی سات لذا مكروه است، علاوه ازين به گوش بردن دستهای آويخته را هنگام تكبيرتحريمه چقدركه اظهارعظمت شان احكم الحاكمين است دربرداشتن دستهای بنديده شده آنقدرنيست، لهذا ترک اين رسم

وتبلیغ به دیگران جهت احتراز ازین لازم است. فقط والله تعالی اعلم.

۵/ ذی قعده سنه ۹۸ھ

بعداز اذان در دعا دست برداشتن ثابت نیست

سوال: معمول علماء اکابراین درنظرمی آیدکه دردعاء بعداز اذان دست نمی برداشتند. حالآنکه از احادیث متعدد ثابت است که رفع یدین ازآداب دعاء است. عن الفضل بن عباس رضی الله تعالی عنهما قال قال رسول الله ﷺ الصلوٰة مثنی مثنی تشهد فی کل رکعتین و تخشع و تضرع و تمسکن ثم تقنع یدیك یقول ترفعهما الی ربك مستقبلاً ببطونهما وجهك و تقول یارب یارب من لم یفعل ذلك فهی کذا و کذا رواه الترمذی والنسائی وابن خزیمة فی صحیحه ورجاله ثقات (اعلاء السنن ج۳، ص۲۰۸)

ودیگرنیزچندین احادیث اند. درین رابطه حافظ سیوطی رساله مستقل دارد بنام "فض الوعاء فی احادیث رفع الیدین فی الدعاء" امید است که جواب مفصل تحریرفرموده تشفی فرمائید. جزاکم الله تعالی احسن الجزاء

الجواب باسم ملهم الصواب: دعاء بدوقسم است. یکی اینکه بدون توظیف الفاظ مخصوصه مطلقاً حاجتی راطلب کردن، دوم اینکه الفاظ مؤظفه خواه با وقتی متعلق باشد یامطلق، دراحادیث ازتتبع مواقع دعاء ثابت میشودکه احادیث رفع یدین متعلق با قسم اول اند، باقسم دوم متعلق نیستند. الاماوردفیه النص.

چنانچه بعدازوضؤدخول وخروج درمسجد، دخول وخروج درخانه، دخول وخروج دربیت الخلاء، درابتداءسفر، انتهاءسفر، هنگام سوارشدن، دخول دربازار، هنگام خریدن چیزی، مصیبت زدهٔ را دیده، رابطه به عیادت مریض وغیره دراعدیه مأثوره هیچ یکی قائل رفع یدین نیست، رابطه به اوقات جماع واوقات انزال نیز ادعیه منقول اند. درآنها حکم رفع یدین همچنان مستبعداست، درخلوت اول بازن وغلام، برخریدن کنیزیاحیوان وارد است که موی پیشانی آنراگرفت هاین دعاء را بخواند "اللهم انی اسئلك من خیرها و خیر ما جبلتها علیه واعوذبك من شرها و شر ما جبلتها علیه" درین وقت بجای رفع یدین حکم گرفتن موی پیشانی است بلکه درین صورت رفع یدین شده نمیتواند.

همچنان برای کدام حاجت فوری دعای مختصر وبردرخواست کسی درکلمات دعائیه او رفع یدین ثابت نیست بلکه عمل حضوراکرم ﷺ این بودکه بدون رفع یدین درخواست

کننده را به غرض شنواندن بآواز بلندکلمات دعائیه میفرمودند.روی البخاری رحمه الله عن جریر رضی الله عنه قال کنت لا اثبت علی الخیل فضرب النبی ﷺ فی صدری حتی رأیت اثر اصابعه فی صدری و قال اللهم اجعله هادیاً مهدیاً. درین موقع حضوراکرم ﷺ برای حضرت جریر رضی الله عنه دردعاء بجای رفع یدین برسینه او دست زده کلمات دعائیه فرمود.

بطورمثال این یک واقعه را نقل کرده شده است وگرنه دراحادیث نظائراین بسیاربکثرت موجود اندکه آنحضرت ﷺ بردرخواست دعاء ازطرف کسی اورا شنوانده مختصرکلمات دعائیه فرمود. درین مواقع عدم رفع یدین آشکار است. ودرقصه جریر رضی الله عنه عدم رفع یدین متیقن. للمنافات الظاهرة بین الرفع والضرب فی الصدر. فقط والله تعالی اعلم .

۳ / ذی قعده سنه ۹۹هـ

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُومُوا فَإِنَّهَا عَزْمَةٌ مِّنَ اللهِ (رواه السيوطی عن الحلية)

ارشادُ الانام بجواب ازالة الأَوهَام

از حدیث، فقه، تعامل صحابه رضی الله عنهم ومذاهب اربعه ثبوت اینکه مقتدیان باید بمجرد شنیدن تکبیراول اقامت ایستاد شوند.

- تاریخ تالیف : ———— ۳ / صفر، سنه : ۱۳۷۲ هـ
- اشاعت اول : ———— سنه : ۱۳۷۹ هـ
- موضوع : ———— مقتدی باید با گفتن کدام لفظ اقامت ایستاد شود.

- بحث از طریق دلائل عقلی
- بحث از طریق احادیث
- بحث از طریق فقهی
- تعامل صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم.
- نصوص فقهاء کرام رحمهم الله
- تعامل مذاهب اربعه.

بعد از تالیف این رساله چند کاپی آن با مؤلف ازالة الاوهام ودیگر برادران گرامی فرستاده شده بود بخاطریکه این فتنه با همینجا به پایان برسد ، ازهمین جهت در همان زمان اشاعت عمومی آن رساله متوقف شده بود ، البته متأسفانه که این سلسله کاملاً به پایان نرسید، بلکه در سنه (۱۳۷۹ هـ) باز شائع گردید .

بسم الله الرحمن الرحیم
حامدًا ومصلیاً ومسلماً

امابعد : بنده رشیداحمدلدهیانوی عفاالله عنه بخدمت ارباب فهم وفراست مظهراست که درین دور پرفتن دجالیت والحادیت درتمام آفاق پراگنده شده اند، باد ارتداد عالمگیراست. کشتی صداقت با فشارباد‌سرسر باطل هل میخورد، جهاد امت مسلمه درگرداب هولناک کفروارتداد محصورشده اند، برای برپاداشتن وقارانگریزان ، انگریزها منصوبه وتدابیرختم نمودن نام مبارک وناموس رسالت سیدالکونین ختم المرسلین را می اندیشند، درچنین حالت فریضه مسلمانان است که جمیع اختلافات جزئیه را بالای طاق گذاشته متحد شود وجهت حفاظت ناموس رسالت وجهت بلندداشتن نام خدا ورسول رادرزمین خدا برمخلوق خدا جهت نافذ کردن خدا نیزجهت استحکام کشورمحبوب خود پاکستان وجهت محفوظ داشتن عصمت مال، جان، عزت وآبروی خود هرگونه عیش وآرام، سکون وراحت راترک نموده تن مستعد وسربکف بگردید، زمانه مارا ازدوشانه گرفته تکان میدهد مگر ما هستیم که تاکنون ازخواب غفلت بیدارنمی شویم لیکن آگاه باشیدکه زمانه بهترین استاداست اگر جای خدا نخواسته تعبیر خوابهای منحوس امت مرزائیه تکمیل شد پس یاد داشته باشیدکه بامسلمانان ازین هم بالاتر معامله خواهدشدکه درپنجاب مشرقی شد.

نہ سمجھو گے تو مٹ جاؤ گے اے اربابِ پاکستان

تمہاری داستاں تک بھی نہ ہوگی داستانوں میں

افسوس وصد افسوس است که ما تاکنون هم رفتار زمانه را نفهمیدیم، وبراختلافات جزئی درمیانی خود (آنهم بالکل برمسائل معمولی مستحب ومندوب) نزاع نموده تفریق وفتنه برپا میکنیم، امروز حال ما بعینه همانست که چون ازعیسویان سلطنت را غصب کرده میشد وپادری آنان آنوقت رابطه به طهارت بول وبراز حضرت مسیح علیه السلام میان خود مناظره میکردند، وهمین حالات باعث سلب زمام اقتدار ازدست مسلمانان قرارگرفت.

جب چلی بغداد میں تاتار کی تیغ نیام — مفتیانِ شرع میں جاری تھی اک جنگ کلام

ایک کہتا تھا کہ کوا ثابت و سالم حلال — دوسرا کہتا کہ کالی چونچ سے تا دم حرام

اس زمانے کے مؤرخ نے جو دیکھا تو کہا مفتیان را مژدہ کار ملّت .یضا تمام

مگرچه کنیم، مجبورهستیم تاوقتیکه خلاف تعامل امت مسلمه مسئله برپا نمیشد تا آن وقت شهرت نمی یابید، عنایت الله مشرقی سمت قبله جمیع مسلمانان را غلط ونمازهای ایشان را فاسد قرارداده لقب علامه را دریابید، پاسخ دندان شکن ارا ما دررساله خود بنام "المشرقی علی المشرقی" داده ایم، سپس تعجب اینست که حضرات خواهان اینگونه شهرت این را ظاهر نموده که این مسئله راازهمه نخست ما حل کرده ایم. ازعوام خطاب مجدد را حاصل نمودن میخواهیم حالآنکه سمت قبله ، حلت وحرمت زاغ، درمسجد بودن اذان دوم جمعه، دراقامت وقت حی علی الفلاح قیام کردن وغیره سوالات را چندین بار برپاکرده شد وعلماء حق این فتنه هارا خاموش نمودند. اکنون این مدعیان تجدید یا ازجهت جالهت خود درمادی این فتنه ها ازفیصله های طی شده ناواقف اند یا باوجود معلوم بودن تجاهل نموده ذریعه شهرت قراردادن میخواهند. یک رساله بنام"ازاله اوهام" است، درآن کوشش ناکام ثابت کردن این را نموده است که چون مؤذن هنگام گفتن اقامت حی علی الفلاح بگوید پس برای مقتدیان درین وقت ایستادن بالاتفاق سنت است وپیش ازآن ایستادن گناه است. ما تایک مدت این را بحث فضول پنداشته بسوی این هیچ توجه نکردیم ودرین مورد کدام استفساراتی که می آمد آنهارا نیزمتوقف می ساختیم البته درین مضمون حیرت ضرور بود.

سر خدا کہ عابد و زاہد کسے نہ گفت در حیرتم کہ بادہ فروش از کجا شنید

اکنون چونکه این فتنه ازحد زیاد افزایش یابید ودرین مورد انباراستفسارات پیش روی من افتاده است پس درین مورد مجبوراً بادل ناخواسته قلم برداشتم. پس واضح باشدکه درین مسئله باسه طریق بحث واستدلال شده میتواند. عقل، حدیث، فقه. لهذا بااین سه طریقه مختصر بقدرضرورت تحریر کرده میشود.

بحث بطریق عقل

شرعاً، عرفاً، وضعاً ازهرحیثیت امام امیراست، قایم کردن نمازدر اختیار اوست لهذا اقامت وقیام الناس هردو تابع امام اند. قیام الناس باهیچ لفظ اقامت تعلق ندارد البته در اقامت اعلام امر امام باقامة الصلوۃ است. لذا بمجرد الله اکبر گفتن مقیم مقتدی بداندکه امام امر اقامة الصلوۃ را کرده است لهذا برای تعمیل امرامام فوراً باید ایستاد.

بحث بطریق حدیث

ازتتبع ذخیره حدیث نیزاین معلوم میشودکه قیام الناس باهیچ لفظ اقامت تعلق ندارد، بلکه این هردو تابع امام اند. چنانچه تابع شدن اقامت امام درین روایت صحیح مسلم مصرح است. عن جابر بن سمرة رضی الله عنه قال کان بلال رضی الله عنه یؤذن اذا دحضت الشمس فلا یقیم حتی یخرج النبی ﷺ فاذا خرج الامام اقام الصلوة حین یراه (مسلم)

وتابع بودن قیام الناس برای امام درین حدیث مذکوراست : عن عبدالله بن ابی قتادة عن ابیه رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ اذا اقیمت الصلوة فلا تقوموا حتی ترونی (بخاری)

معلوم شدکه قیام باهیچ لفظ اقامت تعلق ندارد، چنانچه حافظ ابن حجرعسقلانی رحمه الله در فتح الباری میفرمایند: و قوله حتی ترونی تسویغ للقیام عند الرؤیة و هو مطلق غیر مقید بشیء من الفاظ الاقامة ومن ثم اختلف السلف فیه کماسیأتی.

الله اکبرگفتن مقیم اعلام است که امام امراقامت صلوة را کرده است. دلیل برآن این حدیث است. عن عبدالرزاق عن ابن جریج عن ابن شهاب ان الناس کانوا ساعة یقول المؤذن الله اکبر یقومون الی الصلوة فلا یأتی النبی ﷺ مقامه حتی تعتدل الصفوف (فتح الباری)

درشرح این حدیث علامه منادی رحمه الله میفرمایند"ای اسعواالی الصلوة اوالمراد بالنداء الاقامة والعزمة بالفتح الامر.

اکنون این سوال ناشی میگرددکه چون حضرت بلال رضی الله عنه بعدازخروج النبی ﷺ اقامت میگفت وصحابه کرام رضوان الله علیهم تکمیل اقامت را اعلام بالخروج النبی ﷺ پنداشته قیام میکردند پس مطلب"اذا اقیمت الصلوة فلاتقوموا حتی ترونی چیست؟ زیراکه ازین حدیث ظاهرمیشودکه اقامت پیش ازخروج النبی ﷺ میشد پس به تکبیراقامت اعلام بالخروج نشد لذا قیام را باخروج متعلق کرده شد. جواب آن اینست که درابتداء حضرت بلال رضی الله عنه گاهی پیش ازخروج النبی ﷺ اقامت میگفت. درین رابطه "اذااقیمت الصلوة الخ ارشاد فرمود. چنانچه درفتح الباری آمده است: وبأن صنیعهم فی حدیث ابی هریرة رضی الله عنه کان سبب النهی عن ذلک فی حدیث ابی قتادة رضی الله عنه وانهم کانوا یقومون ساعة تقام الصلوة ولو لم یخرج النبی ﷺ فنهاهم عن ذلک.

بعدهٗ معمول حضرت بلال رضی الله عنه همین گردیدکه بعدخروج النبی ﷺ اقامت میگفت

چنانچه درحدیث گذشته مسلم مصرح است لهذا بعدازآن جهت اعلام بالخروج گردیدن تکبیراقامت قیام میکردند. چنانکه درحدیث عبدالرزاق گذشت.

غرض اینکه امام خواه ازمسجد بیرون باشد یا قریب محراب باشد بهرصورت درحدیث قیام الناس را باقیام امام معلق کرده شده است.

همینکه فیض الباری درشرح بخاری میفرمایند: ان الامام ان کان خارج المسجد ینبغی للمقتدین ان یقوموا التسویة الصفوف اذا دخل المسجد وان کان فی المسجد فالمعتبر قیامه من موضعه

وامام مالک رحمه الله درموطا میفرمایند: لم اسمع فی قیام الناس بحد محدود الا انی اری ذلك علی طاقة الناس فان منهم الثقیل والخفیف ازین معلوم شدکه قیام الناس باهیچ لفظ اقامت مربوط نیست مگرصحابه کرام رضی الله عنهم چونکه تکبیراقامت را علامت قیام الامام می پنداشتند لذا تعامل ایشان همچنین بودکه بمجرد شنیدن لفظ الله اکبرایستاد می شدند. اما نهی قیام قبل از خرج امام که درحدیث وارد شده است آن نیزتنزیهی است. ازدلائل قرارذیل این امرواضح میگردد.

(۱)درفیض الباری شرح بخاری است: اما القیام قبل رؤیته فعده عبثاً کما قال مرة اربعوا علی انفسکم انکم لاتدعون اصم ولا غائبا حین رأهم یبالغون فی الجهر فلیس فیه ان الجهر ممنوع کما فهمه بعضهم بل فیه ایماء ان یکون الجهر عبثاً فهکذا القیام من قبل.

(۲) حافظ ابن حجرعسقلانی رحمه الله درفتح الباری میفرمایند: واما حدیث ابی هریرة رضی الله عنه الآتی قریباً بلفظ اقیمت الصلوة فسوّی الناس صفوفهم فخرج النبی ﷺ ولفظه فی مستخرج ابی نعیم فصف الناس صفوفهم ثم خرج علینا ولفظه عند مسلم اقیمت الصلوة فقمنا فعدلنا الصفوف قبل ان یخرج الینا النبی ﷺ فاتی فقام مقامه الحدیث وعنه فی روایة ابی داؤد ان الصلوة کانت تقام لرسول الله ﷺ فیأخذ الناس مقامهم قبل ان یجیء النبی ﷺ فیجمع بینه وبین حدیث ابی قتادة رضی الله عنه بان ذلك ربما وقع لبیان الجواز.

همچنین مضمون درعمدة القاری وغیره نیزاست. ازین ثابت شدکه پیش ازخروج امام نیزقیام جائزاست لهذا لا محال نهی را برتنزیهیه محمول کرده میشود.

(۳) علامه بدرالدین عینی رحمه الله درعمدة القاری میفرمایند: قال العلماء والنهی عن القیام قبل ان یروه لئلا یطول علیهم القیام.

ودرفتح البخری شرح بخاری آمده است: فنهاهم عن ذلك لاحتمال ان یقع له شغل یبطئ فیه عن

الخروج فليس عليهم انتظارة.

ازین معلوم شدکه این نهی محض شفقتاً است.

خلاصه جمله احادیث این شدکه قبل ازقیام امام قیام الناس مکروه تنزیهی است بهترانیست که بعد ازقیام امام قیام کرده شود واعلام قیام امام با ابتداء اقامت (لفظ الله اکبر) میشود لذا مقتدی به مجرد شنیدن لفظ الله اکبرقیام کنند. برهمین تعامل صحابه کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بود. در ابوداؤد آمده است.

عن کهمس قال قمنا الی الصلوة بمنی و الامام لم یخرج فقعد بعضنا فقال لی شیخ من اهل الکوفة ما یقعدک قلت ابن بریدة قال هذا السمود فقال لی الشیخ حدثنی عبد الرحمن بن عوسجة عن البراء بن عازب رضی الله عنه قال کنا نقوم فی الصفوف علی عهد رسول الله ﷺ طویلا قبل ان یکبر الخ قال ابو الحسن السندی هذا لا یدل علی ان قیامهم کان لانتظار النبی ﷺ بل یجوز ان یکون بعد حضورہ ﷺ (فتح الودود) و قال فی البذل فعلم بهذا ان القیام فی انتظار الامام غیر منهی عنه و زعمه ان ما قال ابن بریدة رضی الله عنه ان هذا السمود المنهی عنه غیر صحیح. (بذل المجهود)

بحث بطريق فقه

چونکه درحدیث قیام الناس را تابع قیام امام قرارداده شده است لذا درفقه نیزهمین رامعمول به فرموده شده است. چنانچه درعالمگیریه آمده است: فاما اذا کان الامام خارج المسجد فان دخل المسجد من قبل الصفوف فکلما جاوز صفا قام ذلک الصف و الیه مال شمس الائمة الحلوانی و السرخسی و شیخ الاسلام خواهر زاده وان کان الامام دخل المسجد من قدامهم یقومون کما رأوا الامام.

همین مضمون در ردالمحتار، بدائع الصنایع وتبیین الحقائق نیزآمده است. دربدایع این عبارت نیزاست. ولان القیام لاجل الصلوة ولا یمکن اداءها بدون الامام فلم یکن القیام مفیداً.

ازین عبارات معلوم شدکه قیام الناس بااقامت هیچ تعلقی ندارد بلکه تابع امام است.

چنانچه خودمؤلف ازاله اوهام نیزاین راتسلیم کرده اند ودرصفحه ۱۷ ازاله اوهام میفرمایند " این بخاطریکه نمازجماعت بغیرامام نامکن وبرای نمازایستاد شدن میباشد پس بغیرامام ایستاد لاحاصل وشان مسلمان نیست که درپی لاحاصل شود پس معلوم شدکه درحالت قیام امام دریام مقتدی هیچ کراهت نیست اگرچه پیش ازاقامت باشد.

باقی ماند این سوال کهامام اگردرمسجد موجود باشد پس اوبرکدام لفظ اقامت ایستاد شود تا که درمتابعت او مقتدی نیزاین لفظ را شنیده قیام کند پس درین موردچونکه در حدیث هیچ حد معین نبود لذا امام مالک رحمه الله وجمهورعلماء هیچ حد معین نکردندالبته تکبیر اول اقامت را اعلام پنداشته ایشان قیام کردن به ابتداء اقامت را مستحب قراردادند. علامه بدرالدین عینی رحمه الله درعمدة القاری میفرماید: فلمذهب مالك وجمهور العلماء انه ليس لقيامهم حد ولكن استحب عامتهم القيام اذا اخذ المؤذن فى الاقامة.

سعید ابن المسیب وعمرابن عبدالعزیز رحمه الله این فکررا نمودندکه تکبیراعلام بقیام الامام است نیز تعامل صحابه رضوان الله علیهم هم همین است که بمجرد شنیدن لفظ الله اکبرقیام میکردند. لهذا ایشان بمجرد الله اکبرگفتن مؤذن قول وجوب قیام را کردند.

وعن سعيد بن المسيب وعمر بن عبد العزيز رحمهما الله تعالى اذا قال المؤذن الله اكبر وجب القيام و اذا قال حي على الصلوة اعتدلت الصفوف و اذا قال لا اله الا الله كبر الامام. (عمدة القارى)

از امام اعظم رحمه الله وقت حی علی الفلاح ندب قیام منقول است مگرمقصد ازآن این نیست که پیش ازآن قیام کردن خلاف ندب است بلکه تأخیرازآن را خلاف ندب قراردادن منظور است. قال الطحاوى رحمه الله (تحت قوله و القيام لامام و مؤتم الخ) و الظاهر انه احتراز عن التأخير لا التقديم حتى لو قام اول الاقامة لا بأس و حرر. (طحطاوى على الدر المختار)

قول کراهت قبل قیام به حی علی الفلاح نه از امام درجای منقول است ونه ازمشائخ حنفیه. در مختارجزئیه آخرباب الاذان دخل المسجد والمؤذن يقيم قعد الى قيام الامام فى مصلاه وبرین شامیه ازمضمرات بواسطه هندیه نقل کرده است ويكره له الانتظار قائما الخ. همچنان در طحطاوی علی مراقی الفلاح نیزجزئیه مضمرات منقول است. این جزئیات بآن صورت مخصوص اندکه امام ایستادنشده باشد یا خارج ازمسجد باشد. برین چند دلائل اند.

(۱) ازسیاق این عبارات این تخصیص ظاهراست.

(۲) در درمختار لفظ "الی قیام الامام وضاحت آنرا میکند.

(۳) درشامیه وطحطاوی که جزئیه مضمرات است درآن لفظ "انتظار قرینه بیّنه است.

(٤) همین صورت مطابق احادیث مذکوره است که تعلق قیام الناس با قیام امام است نه که با الفاظ اقامت.

(۵) علامه طحطاوی رحمه الله تحت "والقیام للامام ومؤتم" فرمود "والظاهر انه احتراز عن التاخیر الخ" حالآنکه درحاشیه مراقی الفلاح بعدازنقل نمودن جزئیه کراهت خودمضمرات کراهت را با اهتمام بیان میفرمایند ومیفرمایند "والناس عنه غافلون" پس لامحال هردواقوال علامه طحطاوی را جهت نگاه داشتن ازتدافع وتعارض ضروری دانست که محل هردوجداگانه باشد.

(۶) اگر پیش ازحی علی الفلاح قیام کردن مطلقاً مکروه باشد پس درصورت آمدن امام از خارج مسجد بمجرد دیدن امام قیام کردن(اگرچه مؤذن تاحی علی الفلاح نرسیده باشد) مندوب نمی بود. ازین معلوم شدکه جزئیه کراهت مخصوص است، باعدم قیام امام سپس این کراهت نیزتنزیهیه است. درحاشیه درمختار آخر باب الاذان طحطاوی رحمه الله میفرماید (قوله قعد) لم یبین حکمه والظاهر انه مندوب، سپس درکراهت تنزیهیه نیزطحطاوی اعتراض کرده است. وفیه انه قیامه تمتنّ للعبادة فلا مانع منه(طحطاوی علی الدرالمختار ج۱ ص۱۸۹)

غرض اینکه مذهب امام اعظم رحمه الله اینست که تا حی علی الفلاح ایستاد شدن مندوب است.

ازآن تأخیرکردن خلاف ادب است، تقدیم خلاف ادب نیست واگرامام قیام نکرد یا امام از مسجد خارج است پس کراهت قیام الناس ازائمه حنفیه منقول نیست البته مشائخ حنفیه درین صورت قیام را مکروه تنزیهی گفته اند.مگرعلامه طحطاوی رحمه الله برین اعتراض کرده است پس مشائخ حنفیه درکراهت تنزیهیه این مختلف اند.

اگرعلی سبیل التنزل بخلاف تصریح امام طحطاوی رحمه الله مطلب قول امام اعظم رحمه الله را همان راگرفته شودکه مؤلف ازاله اوهام پنداشته است پس درین صورت اموزذیل قابل غوراند.

(۱) اصرار برمندوب وانکاربرتارک آن گناه وبدعت است. کما صرح به الطیبی فی شرح المشکوٰة تحت حدیث ابن مسعود رضی الله عنه فی التزام الانصراف عن الیمین بعد الصلوٰة ما نصه فیه ان من اصر علی مندوب وجعله عزماً ولم یعمل بالرخصة فقد اصاب منه الشیطان.

درتنویرالابصار این مسئله را درآداب ذکرکرده است ودر درمختارتعریف ادب را با این الفاظ میفرمایند : ترکه لا یوجب اساءة ولا عتاباً کترک سنة الزوائد لکن فعله افضل ودر فیض الباری شرح صحیح البخاری آمده است : وکیف ماکان لیست المسألة من مسائل نفس الصلوٰة بل من الأداب فان قام احد قبله لا یکون عاصیاً.

(۲) این نیزاز آداب نمازاست که هنگام گفتن "قدقامت الصلوٰة" امام تکبیرتحریمه بگوید مگر ازجهت یک عارض تأخیرافضل است. آن عارض اینست که مؤذن درتکبیرتحریمه با

امام شامل شده بتواند. در درمختار آمده است وشرع الامام فی الصلوة مذ قيل قد قامت الصلوة ولو اخر حتى اتمها لا بأس به اجماعاً وهو قول الثانی والثلاثة وهو اعدل المذاهب كما فی شرح المجمع لمصنفه وفی القهستانی معزيا للخلاصة انه الاصح ودر رد المحتار آمده است: (قوله انه الاصح) لان فيه محافظة على فضيلة متابعة المؤذن واعانة له على الشروع مع الامام.

همچنان درمسئله قیام نیزازجهت یک عارض که ازلحاظ عوام مانند لازم است قیام قبل از اقامت را افضل گفته میشود واین عارض اهتمام وتأكيد تسويه صفوف ودرعوام تهاون و تكاسل است. اگرگفته شودکه درموطا مالک روایت است که حضرت عمر وحضرت عثمان رضی الله تعالی عنهما بعداز اقامت تسويه صفوف میکردندپس جواب اینست که تسويه صفوف کردن ایشان بعداز اقامت بوجه عذربود. این درهیچ جای ثابت نیست که مردم پیش منتشرمی نشستند وهنگام حی علی الفلاح ایستاد می شدند سپس تسویه صفوف کرده میشد بلکه پیش ثابت شده است که درصحابه کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعیه. تعامل این بودکه به مجردشنیدن لفظ "الله اکبر" ایستاد می شدند وتسویه صفوف را شروع میکردند. پس اگر تا اختتام اقامت تسویه نمی شد پس فصل میان اقامت وتکبیرتحریمه بوجه عذر شد . بخلاف این صورت که نخست آرام بنشینند وبعداز اقامت تسویه را شروع کنندپس این فصل بین الاقامت والتحریم بلا عذرمکروه است.

(۳) اشیاء قرارذیل از آداب اند.

(۱) وقت حی علی الفلاح قیام کردن.

(۲) جواب اقامت را دادن .

(۳) هنگام قدقامت الصلوة تكبيرتحريمه گفتن امام

(٤) متصل بودن تحریمه مقتدی با تحریمه امام .

(۵) پیش ازتکبیرتحریمه إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفاً وَّ مَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ خواندن .

(۶) قبل ازقراءت شروع کردن ازثناء فارغ شدن مقتدی وغیره.

درپهلوی اینهاتسویه صفوف نیزنهایت مؤکداست، ظاهراست که این همه چیزهارا به یک وقت چگونه اداکرده میشود لذا لامحال ترک بعضی آداب لازم می آید.

(٤) بفرض تسویه صفوف یکی از دو ادب(وقت حی علی الفلاح قیام کردن وهنگام

قدقامت الصلوة تکبیرتحریمه گفتن امام) ضرور ترک کردن میخواهد پس دراخذ نخست وترک دوم وجه ترجیح چیست؟

(۵) هردوآداب مذکوررا بجاآوردن چونکه مشکل بود لذا هنگام "حی علی الفلاح عدم قیام کردن را امت ترک کردند وبردوم عمل را جاری گذاشتند. اکنون درجمیع بلاد اسلامیه بالاتفاق عدم متروک را معمول به نمودن وبرین زورداده به فتنه برپاکردن چه ضرورت؟

این همه امور محض علی سبیل الفرض نوشته شده اند، وگرنه حقیقت معنی ندب پیش به الفاظ علامه طحطاوی رحمه الله گذشته است که از "حی علی الفلاح تأخیرنکردن ازآداب است نه اینکه تقدیم کردن ازآن خلاف ادب است.

بعدازآن ما حقیقت رساله "ازاله اوهام را نیزمیخواهیم اندکی شرح دهیم. پس واضح باشدکه کثیرقسمت های رساله یعنی تاجایکه مضمون احادیث است این بادعوی مصنف ازدورهم هیچ تعلقی ندارد مطلب جمله احادیث اینست که تاوقتیکه امام نیاید مقتدیان نبایدبایستاد شوند. پس مؤلف محض جهت تبرک یا زیاد نمودن حجم رساله برنقل نمودن این روایات زحمت فرموده است هیچ حدیثی پیش نکرده است که مثبت دعوی ایشان باشد.

بعدازآن عبارات کتب فقه اند.درآنها تصریح کرده است که بایدبر"حی علی الفلاح قیام کرده شودمگردر آنها هرگزمذکورنیست که درآن وقت قیام کردن مسنون است وپیش ازآن گناه است بلکه فقهاءرحمهم الله تعالی این را باین معنی از آداب می شمارندکه ازآن تأخیرنکنند. توضیح این را ماپیش تحریرکرده ایم.

بعدازآن آن عبارات فقه اندکه درآنها قیام درغیروجود امام را مکروه نوشته است. این عبارات بادعوی هیچ سروکاری ندارند.

پیش رفته حضرت مصنف میفرماید: "باوجودیکه درائمه صدها اختلاف است مگردرسنت بودن نشسته شنیدن اقامت هیچ یکی اختلاف ندارد. امام مالک، امام شافعی وامام احمد بن حنبل ومتبعین ایشان همه برسنیت این قائل اند، وتصریحات ائمه احناف ازقدرکفایت زیادتر منقول اند

معاذالله چقدربهتان عظیم است، بربزرگان ملت. ما ازعمدة القاری، فتح الباری وغیره شروح حدیث مفصل بیان کردیم که بعضی حضرات دراقامت قیام برلفظ "الله اکبر را واجب میگویندونزد امام مالک رحمه الله برای قیام هیچ حد معین نیست، ازموطا، قول ایشان را نیز پیش نقل کرده شده است وما ازحدیث ثابد کردیم که عمل صحابه کرام رضوان الله علیهم نیزبرهمین

بودکه دراقامت بمجرد شنیدن لفظ "الله اکبر" ایستادمیشدند. سپس طرفه اینکه فقهاء احناف رحمهم الله تعالی این را درآداب میشمارندآن هم بمعنی ترک تأخیر، مگر مؤلف "ازاله اوهام" برفقهاء الزام قول سنیّت را عاید مینماید واز دیگرائمه بغیرنقل کدام تصریح یا اشاره برایشان نظرخودرا می چسپاند، وی بسیارظلم کرده است؟ ودرحقیقت این ظلم برنفس خود است.

پیش میفرماید : "کنون باقی ماند این اعتراض جاهلانه برخی نادانان که اگروقت اقامت نشسته شود وبر "حی علی الفلاح" یا بعداز آن اگرایستادشوند پس صفوف چه وقت درست خواهم شد. ازالهٔ این را نیز ازاحادیث وتصریحات ائمه بگیرید".

بعدازآن دواحادیث موطارا نقل کرده است درآنها مذکوراست که حضرت عمر رضی الله عنه وحضرت عثمان رضی الله عنه بعدازاقامت انتظام تسویه صفوف رامیکردند. جواب این را ما پیش داده ایم که ازآن احادیث این هرگز ثابت نیست که مردم پیش ازآن با اطمینان منتشرمی نشستند وبعد از اقامت تسویه صفوف را شروع میکردند بلکه طرزعمل صحابه کرام رضی الله عنهم را ثابت کرده شده است که ازابتداء اقامت تسویه صفوف را شروع میکردند. اگرچه اتمام تسویه بعضی دفعه بعدازختم شدن اقامت می شد.

حضرت علامه بالکل درآخررفته برحاشیه چنین سخن نوشته است. کسیکه برلیاقت کارها پرده چا پ کرده انداخت وجهالت مرکبه را فاش کرد. ملاحظه شود. "قال محمد ینبغی للقوم اذا قال المؤذن حی علی الفلاح ان یقوموا الی الصلوٰة الخ" - درحاشیه رقم طراز اند.

"هرگزبعضی حضرات را لفظ امام فینبغی درشبه نینداخت، لهذا علامه معنی این را اززبان علامه شامی بشنوید میفرماید: ینبغی فی عرف المتأخرین غلب استعماله فی المندوب واما فی عرف القدماء فاستعماله فی عام حتی یشمل الوجوب ایضاً.

ازحضرت علاّم ما می پرسیم که قول امام محمد رحمه الله ینبغی را شما بر"یندب" یا بر"یجب" اگربر"یندب" محمول است پس این حاشیه دوم بلکه به چا پ نمودن کتاب دو ورقی چه ضرورت بود واگر بر"یجب" محمول میکند چنانکه ازطرز بیان ظاهراست پس دعوی خاص است ودلیل عام.

برای ما اگرچه رابطه برین لفظ "ینبغی" ضرورت به نوشتن چیزی نبود زیراکه این فریضه مدعی است بازهم این تنبیه میدهدکه جمله فقهاء رحمهم الله تعالی این مسئله را ازآداب می شمارندلذا درینجا "ینبغی" هرگزبمعنی "یجب" شده نمیتواند.

درجواب سوال دوم میفرمایند : این مسئله شرعیه را که درآن اختلاف هیچ فرد نیست بدعد وحادث گفتن سخت حرام است. ما پیش ثابت کرده ایم که درین اختلاف است واین

خلاف جمهوراست. نیزتا حیّ علی الفلاح قیام کردن وتأخیرازآن نیزخلاف ادب قراردادن را بدعت گفتن اگرچه گناه است مگرتقدیم ازآن را خلاف ادب گفتن کوتاه نظری وآنرا سنت یاواجب گفتن وبرآن اصرار وبرتارک انکارکردن یقیناً بدعت وضلالت است.

پیش می فرمایند: " ارشادنبی کریمﷺ یا عمل کننده برآن را باعث عمل برآن معاذ الله به نگاه ذلت دیدن کفراست

درین عبارت مؤلف دعوی کرده است که بر"حیّ علی الفلاح قیام کردن ارشاد گرامی آنحضرتﷺ است حالآنکه این برنسید الکونینﷺ دروغ وبهتان است. ازکدام حدیث ضعیفتر هم این ثابت نیست. آنحضرتﷺ فرمود"من کذب علیّ متعمداً فلیتبوأمقعده من النار پس درشوق تألیف حدیث حدیث وضع کننده وبهتان تراشنده برآنحضرتﷺ منتظرجایگاه موعود خود باید باشد. (اعاذناالله تعالی منه)

مادر آخرازمؤلف تنهاجواب سه سوال قرارذیل را می طلبیم.

(۱)کدام حدیث ازهمه ضعیفترپیش کنند که درآن بیان این باشدکه درموجودگی امام باید مقتدی بر"حیّ علی الفلاح ایستاد شود. ماازیک حدیث قولی ثابت کردیم که دراقامت بمجردشنیدن لفظ "الله اکبر باید قیام کرده شود وازیک حدیث فعلی واضح کرده است که صحابه کرام علیهم الرضوان دراقامت بمجرد شنیدن لفظ الله اکبرایستاد میشدند.

(۲) از امام اعظم‌رحمه‌الله کدام روایت ازهمه ضعیفتر را نشان دهدکه ایشان قبل از"حیّ علی الفلاح ازقیام منع فرموده باشند یا این را مکروه قرارداده باشند.

(۳) ازیک کتاب فقه عبارتی بیاوردکه درآن سنیّت قیام بر"حیّ علی الفلاح ذکرباشد جمله فقهاء رحمهم الله تعالی مندوب نوشته اند ودرآداب ذکرمیفرمایند. هیچ یکی سنت نمیگوید، ومندوب نیزباین معنی که ازین تأخیرنکند.

درآخرازمؤلف دوباره التماس است که بجای تقاریرطویل وعریض مختصرجواب این سه سوال را عنایت فرماید واین هم گزارش است که اگردرمورد اذان جمعه هم ارادۀ تحریر چیزی را داشته باشد آنرا نیزفوری طبع کنندتاکه بامطالعه دلائل قاطعه حضور ماهم مشرف شویم. فقط والله الهادی الی سبیل الرشادوالعاصم من ظلمات الفتن والفساد.

۳ / صفرسنه ۷۲ھ

بابُ استقبال القبلة

حدالانحراف عن القبله

سوال : یک مسجد ازسمت قبله بسیارزیاد منحرف است، شرعاً حکم آن چیست؟ بینوا بیانا شافیاً توجروا اجراً وافیاً.

الجواب ومنه الصدق و الصواب : ازبیت الله تا ۴۵ درجه انحراف مفسد نیست، ازین زیاد باشدپس مفسداست، لهذا ازکدام عالم ریاضی تحقیق گیریدکه انحراف مسجد چند درجه است؟ اگرعالم ریاضی دان میسرنشد طول دیواردارای قبله مسجد را وقطب نما گذاشته تفاوت هردوطرف دیواررا بانهایت احتیاط پیمانه نموده نوشته بطرف احقربفرستید، برای پیمانه نمودن طول دیوار وتفاوت اطراف شمالی وجنوبی به شخص خردمند ومعتبر ضرورت است. فقط والله تعالی اعلم غرة ربیع الآخر سنه ۷۴ھ

سمت قبله شکاگو

سوال : درشکاگو نمازرا بکدام طرف خوانده میشود؟ درینجا برین اختلاف است، منتظرفیصله شماهستیم؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

مکه مکرمه : طول شرقی = 9°/۳۹، عرض شمالی = 4°/ ۲۱

شکاگو (امریکا) طول غربی = 8°/ ۸۷، عرض شمالی = 8°/ ۴۲، سمت قبله 4°/ ۴۸ ازشمال بجانب مشرق.

مم عرض موقع= مم عرض مکه جم فرق طول،

مس، سمت قبله= جم عرض موقع مس فرق طول قم (عرض موقع- عرض البلد)

۴۰۶۸ ۷۸۶۴+۰۰آ(-)= ۱۹۳۲.۰(-)= 7° ۳۲۰(-)= عرض موقع- 8° ۴۲۰=5° ۷۵۰(-)

۹۲۵۱۰آ+ ۱۱۹ ۱۱۰.(-)+۱۴۱. ۶(-)= ۵۱۱. ۶ =4° ۴۸۰

تنبیه : معلوم شده ست که آنجامردم بطرف مشرق رخ نموده نماز میگذارندکه بالکل غلط است مردم را برای فهماندن سمت صحیح تدبیرکنید. فقط والله تعالی اعلم.

غرة رمضان سنه ۹۱ھ

سمت قبله هوستن

سوال : درشهرتیکساس(U.S.A) بنام هوستن(Houston) بچۀ من زیرتعلیم است لهذا ازراه کرم صحیح سمت قبله آنجا را کشیده ارسال فرمائید؟ هرقدری میتوانید بشتابی جواب مرحمت فرمائید؟ الله تعالی شمارا جزای خیرعطافرماید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : سمت قبله شهرهوستن ازشمال بطرف مشرق بر۴۵ درجه و۳۲ دقیقه است، یعنی تقریباً درمیان شمال ومشرق.

مکه مکرمه، طول شرقی=9°، ۳۹،عرض شمالی=4°، ۲۱،

هوستن، طول غربی=2°، ۹۵،عرض شمالی=8°، ۲۹،سمت قبله=5°، ۴۵،

مم عرض موقع= مم عرض مکه جم فرق طول،

مس، سمت قبله= جم عرض موقع من فرق طول قم (عرض موقع - عرض البلد)

۴۰۶۸،+۵۸۰۲،آ(-)=۲۵۷۰،(-)= 29° (-)عرض موقع- 8°،۲۹=8°،۵۸(-) ۹۴۱۸،آ+

۹۹۸۵،آ(-)+۶۷۸،(-)=۰۰۸۱،=5° ، ۴۵: ازشمال بجانب مشرق، فقط والله تعالی اعلم

۴/رجب سنه۹۳ھ

سمت قبله نیویارک

سوال : سمت قبله نیویارک را تحریرفرمائید، درینجا ده درجه ازمشرق بطرف جنوب رخ کرده میشود؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : این سمت غلط است، تبلیغ واشاعت سمت صحیح حسب ذیل را کنید:

مکه مکرمه، طول شرقی= 9°،۳۹،عرض شمالی=4°، ۲۱،

نیویارک، طول غربی=74°/ َ.اعرض شمالی=40°/ َ4 ۸ سمت قبله =58°/ َ2 ۲ازشمال بجانب مشرق،

مم عرض موقع= مم عرض مکه جم فرق طول،

مس، سمت قبله= جم عرض موقع مس فرق طول قم (عرض موقع - عرض البلد)

۴۰۷۹،+۶۱۰۴،آ(-)=۱۸۳،.(-)=43° / َ4 ۸ (-)= عرض موقع- 4.°/ َ4 ۸=84°/ َ3 ۶(-)

۸۵۸۴،آ+۳۵۰۱،(-)+۰۰۱۹،(-)=۲۱۰۴،=58° /۲۲ . فقط والله تعالی اعلم.

سمت قبله جهلم

سوال : درجهلم دریک مقام ضرورت به تعمیریک مسجد جدید است، ماکوشش درست نمودن رخ آنرا مینمائیم، رخ اکثرمساجدقدیمه بر ۹۰ درجه گذاشته شده است، اگرما رخ این مسجد جدید را بر ۹۰ درجه بگذاریم پس کافی زمین مدرسه از ضایع شدن محفوظ میماند. ازشماگزارش است که براه کرم جهت طی نمودن رخ صحیح مسجدکدام طریقه صحیح تحریر فرمائید؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : صحیح سمت قبله جهلم ازشمال ۱۰۲ – ۳۲ درجه است، برای تخریج رساله بنده «ارشادالعابد» را ملاحظه کرده شود، درجهلم قطب مقناطیسی ۱ـ ۱۰ درجه ازقطب حقیقی بطرف مشرق است لهذا بذریعه قطب نما سمت قایم کرده شودکه از صحیح سمت شمال بر ۱۰۳ـ ۴۲ درجه میباشد مگرشرعاً پابندی ضروری نیست، لهذا از شمال بر ۹۰ درجه گنجانش بنای مسجد است، البته بهتراینست که باسمت صحیح هرقدری قریب شده میتواند آنرا اختیارکرده شود بلا ضرورت انحراف کرده نشود. فقط والله تعالی اعلم .

۲٤ / جمادی الاولی سنه ۹۳ھ

سمت قبله جزیره تورنتو

سوال : سمت قبله جزیره تورنتورا تحریرفرمائید؟

الجواب باسم ملهم الصواب :

جزنرة تورنتو، طول غربی= 79°/ ۲2´، عرض شمالی= 43°/ ۸3´، سمت قبله= 54°/ ۵3´ ازشمال بجانب مشرق.

مم عرض موقع= ضم عرض مکه جم فرق طول،

مس، سمت قبله= جم عرض موقع مس فرق طول قم(عرض موقع - عرض البلد)

۰٫۰٤۰۷۹+۰٫۶۸۹۲آ(-)=۰٫۰۹۷۱(-)= 38° / ۹3´(-)=عرض موقع

38°/ ۹3´(-)-43°/ ۸3´=82°/ ۷1´(-)

۰٫۸۹۲۶آ+۰٫۲۵۱۵(-)+۰٫۰۰۳۹(-)=۰٫۱٤۸۰(+)= 54° / ۵3´

سمت قبله نیوجرسی

سوال : سمت قبله نیوجرسی را کشیده ممنون فرمائید؟

الجواب باسم ملهم الصواب :

نیوجرسی، طول غربی 74°/3´۰۰، عرض شمالی=40°/۱۵، سمت قبله=58°/۸ ازشمال بجانب مشرق،

مم عرض موقع= مم عرض مکه، جم فرق طول

مس، سمت قبله= جم عرض موقع مس فرق طول قم (عرض موقع - عرض البلد)

۰٫۴۰۷۹+۰٫۶۱۶۱آ(-)۰٫۰۲۳۰(-)=43°/92´(-)عرض موقع

43°/92´(-)-40°/51´=83°/44´(-)

۰٫۸۶۰۵آ+۰٫۳۴۳۳(-)+۰٫۰۰۲۶(-)=۰٫۲۰۶۴(+)=58°/8´

فقط والله تعالی اعلم . ۳۰/جمادی الاولی سنه۹۶ھ

سمت قبله لندن

سوال : سمت قبله لندن(مغرب 5°-5´ دقیقه، شمال 51°-13´ دقیقه) را تحریرفرمائید؟

الجواب باسم ملهم الصواب :

مکه مکرمه، طول شرقی= 9°٫۳۹، عرض شمالی 5°۳٫۲۱

لندن، طول غربی= 08°٫۰، عرض شمالی 52°٫۵۱، سمت قبله 119° ازشمال بجانب مشرق، فقط والله تعالی اعلم . ۲۹/ شوال سنه۹۹ھ

سمت قبلہ ونیپگ (کنیڈا)

سمت قبلہ ونّیپگ (کینیڈا)

LN 58 ASQ883

LT 332P CR WINNIPGE MAN 7 38

LT

MUFTI RASHID AHMED LUDHANVI DAR AL-IFTA WAL-IRSHAD

NAZIM ABAD NO.4

KARACHI

DETERMINE THE DIECTION OF QIBLA FOR WINNIPEG 97 DEGREE

15 MINUTES WEST 49 DEGREE 54 MINUTES NORTH INFORM BY

CABLE URGENT PLEASE

AYUB HAMID 529 STYLES STREET WINNIPEG

الجواب باسم ملهم الصواب

LT

800P-9

AYUB HAMID

529 STYLESSTREET

WINNIPEG

WINNIPEG WEST 97.25° NORTH 49.9° QIBLA DIRECTION

39.93° NORTH TO EAST

REFER MY BOOK IRSHADULABID FORMULA NO: 1/2

۸ ربیع الآخر ۹۸ھ

MUFTI RASHID AHMAD.

به استقبال حطیم نمازنمیشود

سوال : به استقبال حطیم نمازصحیح میشودیانه؟ اگرنمیشودپس وجه این چیست؟ درحالیه حطیم نیزدرحقیقت قسمتی ازبیت الله است؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کل حطیم جزء بیت الله نیست بلکه ازآن صرف ۶ ذراع قسمت بیت الله است. اولاً جزئیت بیت الله وثانیاً تقدیرآن به ۶ ذراع این هردو امرظنی است وحکم استقبال قطعی است، لذا به استقبال حطیم نمازصحیح نمیشود. قال فی الشامیة فانه اذا استقبله المصلی لم تصح صلاته لان فرضیة استقبال القبلة ثبتت بالنص القطعی و کون الحطیم من الکعبة ثبتت بالآحاد فصار کأنه من الکعبة من وجه دون وجه الخ (رد المحتار ج۱، ص۱۸۲، مبحث الطواف) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۱۱ محرم الحرام ۸۸ھ

قبله معلوم نباشد چه بایدکرد؟

سوال : زید جهت ناواقفیت بسوی قبله رخ نموده نماز ادانکرد، چیزی فرق باقی ماند بعداً معلوم شدپس این نمازواجب الاعاده است یانه؟ درحالیکه برای زید قبله معلوم باشدخواه واقعه سفرباشد یا خانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اگربرای معلوم نمودن قبله هیچ ذریعه نباشد مثلاً ازرخ کدام مسجد یا ازستارگان یا توسط قطب وغیره معلوم نشود ونه آنجا شخصی باشدکه رهنمائی قبله راکند پس تحری فرض است یعنی برحسب قدرت غورروخوض نموده بر هر طرف که قلب شهادت دهد بهمان طرف نماز بگذارد، بعدازفراغت ازنمازاگرغلط بدن آن جهت ثابت شود پس اعادۀ نمازواجب نیست، اگربرای دریافت نمودن قبله ذریعۀ موجود بود بازهم ازآن کارنگرفت بلکه تحرّی نموده نماز گزارید پس اگربه جهت قبله رخ کرده باشد یعنی هردوجانب بیت الله داخل ٤٥ درجه باشد پس نمازمیشود وگرنه واجب الاعاده است. اگر در حالت نبودن هیچ ذریعۀ دریافت قلب بدون تحری نمازگزارید پس این نمازصحیح نمیشود اگرچه بطرف سمت صحیح باشد، بلکه اگر درحالت نمازیقین هم آیدکه رخ او بطرف سمت صحیح است پس نمازنمیشود البته اگر بعداز فارغ شدن از نمازیقین صحت آن سمت باشد پس این نماز واجب الاعاده نیست.

قال فی العلائیة و یتحرّی هو بذل المجهود لنیل المقصود عاجز عن معرفة القبلة عما مرّ فان ظهر

خطؤه لم يعد وفى الشامية (قوله بما مرّ) متعلق بمعرفة والذى مرّ هو الاستدلال بالمحاريب والنجوم والسؤال من العالم بها فافاد انه لا يتحرى مع القدرة على احد هذه حتى لو كان بحضرته من يسئله ولم يسأله ان اصاب القبلة جاز لحصول المقصود والا فلا الخ. (رد المحتار ج۱، ص۳۰۳) وفى العلائية وان شرع بلا تحرلم يجز وان اصاب لتركه فرض التحرى الا اذا علم اصابته بعد فراغه فلا يعيد اتفاقاً وقال ابن عابدين رحمه الله (قوله وان شرع) الضمير راجع الى العاجز اى اذا اشتبهت عليه القبلة وعجز عن معرفتها بالادلة المارة فالقبلة جهة تحريه فلو شرع بلا تحر لم تجز صلوته ما لم يتيقن بعد فراغه انه اصاب القبلة لان الاصل عدم الاستقبال استصحاباً للحال فاذا تبين يقيناً انه اصاب ثبت الجواز من الابتداء وبطل الاستصحاب حتى لو كان اكبر رأيه انه اصاب فالصحيح انه لا يجوز كما فى الحلية عن الخانية ولو تيقن فى اثناء صلوته لا يجوز خلافاً لابى يوسف رحمه الله لان حاله بعد العلم اقوى وبناء القوى على الضعيف لا يجوز. (ردالمحتار ج۱، ص۳۰۵). فقط والله تعالى اعلم

۱۶ رجب سنه ۸۸ھ

حکم استقبال کعبه درمکه مکرمه

سوال : درشهرمکه مکرمه تعین سمت قبله بیرون مسجد حرام واستقبال قبله بکدام طرف کرده شود؟ درحالیکه دروسط عمارت های بزرگ بزرگ حائل اند؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کسیکه بربلندی برآمده عمارت کعبه را دیده میتوانست برای او استقبال عین کعبه ضروری است وگرنه تحرّی تعین جهت کافی است. قال فى شرح التنوير فللمكى اصابة عينها ليعم المعاين وغيره لكن فى المحر انه ضعيف والاصح ان من بينه وبينها حائل كالغائب وفى الحاشية عن الفتح وعندى فى جواز التحرى مع امكان صعوده اشكال لان المصير الى الدليل الظنى وترك القاطع مع امكانه لا يجوز وقد قال فى الهداية والاستخبار فوق التحرى فاذا امتنع المصير الى ظنى لامكان ظنى اقوى منه فكيف يترك اليقين مع الظن آه. (ردالمحتار ج۱، ص۲۹۰) فقط والله تعالى اعلم . ۱۷ رجب سنه ۹۰ھ

حکم برگرداندن سینه ازقبله داخل نماز

سوال : چه حکم دارد شریعت درین مسئله که درداخل نمازبه عذر یا بدون عذر چقدر

الجواب باسم ملهم الصواب : ازبیت الله داخل ٤٥ درجه انحراف شودپس بهرصورت نماز میشود، زیاد ازآن اگر قصداً انحراف کردپس بهرصورت نمازفاسد میشود واگر بطور غیر اختیاری برگشت وبمقدار گفتن سه بار سبحان ربی الاعلی ایستاد شدپس نمازفاسد میشود وگرنه نمی شود.

فی مفسدات الصلوٰة من التنویر و تحویل صدرہ فسدت وان کان فی المسجد اذا کان من غیر عذر کما علیه عامة الکتب آه واطلقه فشمل مالو قل او کثر وهذا لو باختیارہ والا فان لمه مقدار رکن فسدت والا فلا، کما فی شرح المنیة من فصل المکروهات (ردالمحتار ج۱، ص۵۸٦) فقط والله تعالیٰ اعلم

۱۸ ذی قعده ۹۵ھ

بسم الله الرحمن الرحيم

بنما بصاحب نظرے گوهرِ خود را عیسی نتوان گشت بتصدیق خرے چند

المشرقي علي المشرقي

عنايت الله مشرقي وسمت قبله

«جهل مركّب عجيب»

المشرقي :

تاريخ تاليف : ـــــــ ۲۹ / سال : ۱۳۶۳ هـ

اشاعت اول : ـــــــ : ۱۳۶۳ هـ

عناوين بحث :

- حد ضروری استقبال قبله در نماز
- معلوم کردن طریقهء شعری قبله در کشورهای دور ودراز
- استعمال قواعد رياضي در تخريج سمت قبله
- جهل مرکب عجیب .
- ماستر مشرقی وعلم رياضي
- از جهت وبال غرور سمتها بالعكس شدند
- دماغ سطحی کره ارض را سطحی قرارداد.
- انف فی الماء واست فی السماء
- یک سند دیگر جهالت از مشرق ومغرب
- از عرض البلد نابلد
- ستاره دُمدار برزمين
- ماستر مشرقي وجغرافيه
- ماستر مشرقي وتاريخ
- خود او مشرقی است ولیکن در دل مغربی است
- ماستر معمی
- مغرور ماستر ومسكين ملا

عنایت الله مشرقي وسمت قبله

بسم الله الرحمن الرحيم

بحمدالله والصلوة . دراخبارمدینه بجنوربابت ۲۵/ مارچ سنه ٤٤ء یک مضمون بعنوان"قبله کجا ازنظرم گذشت، درآن اعتراض مسترعنایت الله مشرقی رابطه بسمت قبله رانقل کرده شده است. شاید پریشانی برخی مردم قرارگیرد لذا ازحیثیت شرعی برین مسئله بطورمختصر روشنی انداختن را ضروری میدانم. قبل ازمقصد اولاً دانستن این ضروری است که این اعتراض کدام اعتراض جدید نیست، برین مشرقی صاحب فخر میکندبلکه ازقرنها برین مسئله بحث ادامه داشته ازحیثیت شرعی وفلکیاتی متعدد تصانیف علماء امت بزبانهای مختلف دستیاب میشود. میان حضرت مولانارشیداحمدصاحب گنگوهی وحضرت مولانا محمد صاحب لدهیانوی رابطه به یک مسجدپنجا مکالمه نیزشده بود.

دوم اینکه غلطی ازانسان صادرمیشودمگربرغلطی فخرکردن نظیراین راپیش ازمشرقی صاحب ازهیچ یکی درهیچ جا ندیده بودم ونه ازکسی شنیده بودم. پس باید معلوم شوده درین مسئله سه چیزقابل نظراند.

(۱) استقبال قبله که درنمازفرض است حداین ضروری است.

(۲) دربلاد بعیده طریقه شرعی معلوم نمودن این سمت قبله ضروری چیست؟

(۳) استعمال قواعد ریاضیه برای انکارجائزومعتبراست یانه؟ اگراست پس بکدام درجه؟

این سه مسئله را جدا جدا فهمیده شود پس مسئله زیربحث خود بخود حل خواهد شد.

مسئله اول : درین موردقرآن حکیم آمده است "فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ و "فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ" یعنی بوقت نمازچهره های خودرا بطرف مسجدحرام کنید. درین آیت از فرمان دادن توجه بطرف مسجد حرام بجای بیت الله (که ازبیت الله زیادتروسیع است) معلوم میشودکه درمسئله استقبال قبله شریعت سهل تزق نگذاشته است بلکه چقدروسعت است تائید وتحدیدآن ازبیان آینده میشود.

ازمدینه منوره وهمچنان مکه معظمه رابطه به دیگرعلاقه های شمالی ارشاد آنحضرت ﷺ است ما "بين المشرق والمغرب قبلة" یعنی برای شما درمیان مشرق ومغرب قبله است. ازین حدیث قوس وسطی نقطه مشرقی ومغربی یعنی رابطه بمقدارنصف قبله دعوی جهت قبله

بودن را کرده میشود، لیکن محققین امت اینقدروسعت مراد نگرفته اند بلکه حدیث را بر عرف عام محمول نموده بجای نقطة المشرق والمغرب، جهة المشرق والمغرب مراد گرفته مابین آن جهت جنوب ربع دائره (۹۰ درجه) گرفته اند، یعنی هردوجانب بیت الله تا ۴۵- ۴۵ درجه وموافق همین تفصیل برای اهل مشرق درمیان جهت شمال وجنوب جهت مغرب قبله است. همین چیزرا فقهاء کرام رحمهم الله تعالی اینچنین بیان فرموده اندکه ازوسط جبهه مصلی خط مستقیم کشیده برعین کعبه بگذرد پس این قبله مستقیم است. واگرخط کشیده شده از وسط جبهه برعین کعبه نمی رسدمگرازیک طرف ازاطراف جبهه مصلی خارج خط برعین کعبه برسدپس انحراف قلیل است وگرنه انحراف کثیراست که مفسد نمازاست. وعلماء هیئت وریاضی تعین انحراف قلیل وکثیررا اینچنین کرده اندکه تا ۴۵ درجه انحراف باشد پس قلیل است ازین زائد باشد کثیرومفسد نمازاست(کمافی الخيرية) درمسئله استقبال قبله از وسعت مذکورشریعت این نیزمعلوم شدکه انحراف قلیل که بطورعام درجای جنوباً ودرجای شمالاً واقع میگردد این ناقابل التفات است. ازجهت این نه ضرورت تبدیل نمودن جهت کدام قبله مسجد است نه آنرا قایم گذاشته حاجت مائل شدن بکدام طرف است. مگر درطبیعت کسیکه تنگدلی پرشده باشد وازسماحت ووسعت شریعت ناآشنا باشد او حکم فساد نمازهای جمیع امت وویران نمودن تمام مساجد را میدهد.

سرّ خدا که عابد وزاهد کسے نہ گفت — درحیرتم که باده فروش از کجا شنید

مسئله دوم: دربلاد بعیده طریق شرعی معلوم نمودن سمت قبله چیست وتعامل صحابه، تابعین وجمهورامت درین چگونه است. درین مورد نخست بطورمقدمه گفتن این مناسب است که بنیاد تمام احکام شریعت بریسروسهولت وسادگی وبی تکلفی است، برتدقیقات فلسفیانه نیست زیراکه دائره حکومت این شریعت بر بحر وبرّ، اسود واحمرشهری ودهاتی، آبادی تمام عالم حاوی است. فرائض اسلامی، نمازوروزه وغیره چنانکه برشهروندان عاید میشود همچنان بربادیه نشینان وشائق الجبلان وبرمردمان ناخوانده وناواقف باشندگان دور وجزائر نیزعاید میگردد. وآن احکام که با این درجه عام باشند درآنها مقتضای عقل وحکمت ورحمت همین است که آنهارا برتدقیقات فلسفیه وقواعد ریاضیه یا آلات رصدیه موقوف گذاشته نشودتاکه هرخواص وعام وخوانده وناخوانده بآسانی فرائض خودرا انجام داده

بتوانند. تمامتراحکام شریعت تحت همین نظریه بالکل آسان وبطریقه ساده است. مدار روزه رمضان را بر دیدن مهتاب گذاشته شده است، اعتبارحسابات ریاضیات را کرده نشده است. ماهارا قمری گذاشته شد که مدارآنها بر رؤیت هلال است. ماهای شمسی راگرفته نشد زیراکه مدار اینها برحسابات ریاضیه است، همچنان ازتتبع احکام اسلامیه بکثرت نظائر این رامعلوم کرده میشود. بعدازاین مقدمه مختصردرمسئله زیربحث نیزاین فیصله آسان گردید که سمت قبله که برآن هرمسلمان در روزپنج مرتبه مأموراست برای آن شریعت ضرور کدام طریقه آسان وساده اختیارکرده باشد که آنرا هرشهری وبادیه نشین بسهولت بعمل آورده بتواند چنانچه درین رابطه طرزعمل آنحضرتﷺ وصحابه کرام رضی الله عنهم ملاحظه گردد.

(۱) برین اتفاق است که بعدازمسجدحرام نخستین مسجد که دراسلام ساخته شده است آن مسجد قبا است ، بنیاد این مسجد درآن وقت نهاده شده بودکه چون قبلۀ مسلمانان بیت المقدس بود، پس چون آیت تحویل قبله نازل گردیدپس خبراین را گرفته یک صحابی به قبا دروقتی رسید که درآن مسجد نماز گزارده میشد. باشنیدن این خبرامام وتمام مقتدیان بطرف سمت بیت الله روگرداندند. این واقعه درعام کتب حدیث وتفسیرمنقول است. این اطلاع چون به آنحضرتﷺ رسید پس آنحضرتﷺ برآنان تصویب این فعل را فرمود. ظاهر است که درحالت نمازاهل قبا سمت قبله را اختیارنمودند درین دخل آلات ریاضیه واصطرلاب شده نمیتواند. محض به تخمینه وتحری سمت قایم کرده شد سپس بعد از نماز نیز درهیچ جای منقول نیست که بجزاین تحری وتخمینه کدام انتظام دیگرکرده شده باشد.

(۲) حضرت عمر رضی الله عنه درعهد خلافت خوددرتمام قلمرو اسلامی بنام عامل هرصوبه فرمان فرستادکه درهرصوبه مسجد ساخته شود، علماء حکومت تعمیل حکم را نمودند مگر برای معلوم نمودن سمت قبله نه حضرت عمر رضی الله عنه کدام انتظام کرد ونه عمال حکومت حسابات ریاضیه را استعمال کردند بلکه به تحریر وتخمینه مساجد تعمیرکرده شد.

(۳) علامه مقریزی درکتاب الخطط ص۲۴۶ و۲۴۷ ج۲ بانهایت وضاحت نوشته است که حضرات صحابه رضی الله عنهم درمصرودیگربلاد همچنان آثارونشانات بسیاری را بذریعه شمس وقمر از اندازه وتحری کارگرفتند ومساجد ساختند وعام مسلمانان اتباع ایشان را نمودند. البته احمد بن طولون چون درمصربنیاد مسجد جامع را گذاشت پس به مدینه طیبه کسی را

فرستاده سمت قبله طریق خاص مسجدنبوی را دریافت کرد وموافق آن مسجد ساخت ی از مسجدجامع عمروبن العاص فاتح مصر چقدرمنحرف است لیکن علماء اتباع جامع عمروبن العاص را اولی قراردادند ومساجد عامه مصرواطراف مصر مطابق آن اند، حالآنکه شهرمانند مصر از دانندگان قواعد ریاضیه خالی شده نمیتواند.

(٤) علماء امت اتفاق دارندکه تمام مساجد دنیا را محض به تحری وتخمینه قایم کرده شده است لیکن سمت مسجد نبوی بطوروحی ومکاشفه قایم کرده شده است. حق تعالی در جلو آنحضرت ﷺ بیت الله را بطورمعجزه کرده بود آنحضرت ﷺ این را دیده بنیاد مسجد مدینه را گذاشت(کذافی البحرالرائق وردالمحتار) لذا به اجماع امت سمت مسجد نبوی بالکل یقینی است لیکن باحساب ریاضیه سنجیده شد آن هم صحیح نبرآمد. چنانچه امیرمصرابن طولون چون درمصرارادهٔ ساختن مسجدجامع خودرا نمود پس چندماهرین هندسه را به مدینه منوره فرستاده نخست سمت قبله مسجد نبویه را به آلات ریاضیه پیمانه نمودند معلوم شدکه خط کشیده شده بذریعه آلات ازسمت قبله مسجد نبوی ۱۰ درجه مائل بجنوب است. چنانچه مقریزی درکتاب الخطط ج۲ ص۲۵۶ با الفاظ ذیل ذکراین راکرده است.

ان احمد بن طولون لما عزم علی بناء هذا المسجد بعث الی محراب رسول الله ﷺ من اخذ سمته فاذا هو مائل عن خط سمت القبلة المستخرج بالصناعة نحو عشر درج الی جهة الجنوب[1]. انتهی.

اکنون کسانیکه میخواهند مدارسمت قبله را برآلات رصدیه بگذارند وبرآن فخرمیکنند ایشان به بینندکه برتجویزایشان سمت قبله مسجد نبوی بنزموافقت نمیکند. معلوم نیست که مشرقی صاحب که درمساجد هندوستانی بنابرین حسابات نمازرا ناجائزقرارمیدهد پس رابطه به مسجد نبوی چه فتوی صادرمیفرمایند. مشرقی صاحب هرچه بگویدلیکن برای اطمینان تعامل مسلمانان مذکورالصدرانشاء الله کافی ووافی است.

تا اینجا خلاصه تقریراینست که درمعلوم نمودن سمت قبله طریقه سلف اینست که درآن بلاد که مساجد قدیمه موجود باشند اتباع آنهارا کرده شود ودرکدام جنگلات یا نو آبادیات مساجد قدیمه موجود نباشند آنجا به ذرایع مشهورومعروف شمس وقمروقطب وغیره اندازه قایم نموده سمت قبله را تعین کرده شود درین میلان معمولی وانحراف نیزماند. پس آنرا

---

[1] ـ تخریج آن ماهرین غلط بود، تخریج درست عین مطابق سمت قبله مسجدنبوی بود۱۲رشیداحمدعفاالله عنه

نظرانداز کرده شود زیراکه حسب تصریح صاحب بدایع درین بلاد بعیده جهت قایم کردن به تحری واندازه قایمقام کعبه است وبرهمین احکام دائراست، چنانچه شریعت خواب را قایمقام خروج ریح قرارداده برآن حکم نقص وضؤرا داد یا سفررا قایمقام مشقت قرارداده برآن مطلقاً رخصت را مرتب کرد. حقیقتاً مشقت باشد یا نباشد، همچنان دربلاد بعیده بذریعه نشانات وعلامات مشهورومعروف کدام سمت قبله که به تحری واندازه قایم کرده شود همان قایمقام کعبه میگردد.

مسئله سوم : برای دریافت قبله استعمال آلات ریاضیه جائزاست یانه؟ درین مورد قبل ازرسیدن به نتیجه چندمقدمات قابل ذکراند.

(۱) پیش ذکرشدکه هرفعل شریعت بریسروسهولت مبنی است، هرقدری که یک کارعام شود همانقدردرآن سهولت زیاده میشود وآلات وحسابات ریاضیه آنقدرعام نیستندکه برهر شخص درهرجا میسرگردد.

(۲) بذریعه حسابات ریاضیه وآلات رصدیه نیزعین کعبه درکنارمسجدحرام بلکه یقین مکه مکرمه استقبال مکه مکرمه نیزشده نمیتواندبنابروجوه مندرج ذیل .

(۱) درعام کتب فلکیات کدام طریقه که برای سمت قبله نوشته میشود یا کدام نقشه که برای سمت قبله مرتب کرده میشود همان تقریبی میباشد.

(۲) برای معلوم نمودن سمت قبله اگرآن طریقه را نیزاستعمال کرده شودکه آنرا تحقیقی گفته میشود بازهم بالکل سمت صحیح کشیده نمیشود زیراکه بالکل صحیح طول البلد وعرض البلد هرمقام رامعلوم کردن مشکل است، باتفاوت اندک هم این نتیجه مختلف میگردد وبا اندکی فرق درنتیجه نیزپیش رفته فرق میلها می آید .

(۳) درشهری طول وعرض یک مقام مخصوص را گرفته سمت قبله کشیده شد پس طول وعرض دیگرمقامات همان شهرجهت مختلف بودن ازآن مقام سمت قبله آنها نیزازسمت قبله آن مقام مختلف میباشد. ودرمضافات سمت قبله این شهربازهم زیادترفرق میباشد وبرای هرمقام جداگانه سمت قبله کشیدن ناممکن است.

(٤) بالکل تعین سمت صحیح را فرض هم کرده شودپس بطورعملی استقبال کعبه یا مسجد حرام بلکه یقین استقبال مکه مکرمه راهم کرده نمیشودزیراکه دریک جانب ازجانب

برابریک موی هم انحراف شد پس رخ نمازگزار ازمکه مکرمه میلها دور میگردد.

(۳) درین فن بنسبت ماهرین مانند مسترمشرقی تعداد مدعیین بسیارزیاد است که برایشان شوق کشیدن سمت قبله است لذا ایشان درین کار پیش پیش می باشند مگرجهت نداشتن مهارت درفن سمت غلط می کشند، یا مطابق عام کتابهای فلکیات طریقه تقریبی استعمال میکنند یا بذریعه نقشه های تقریبی سمت قبله معلوم میکنند، لذا درایشان اختلاف رونما میشود بلکه جهت اندکی مختلف گرفتن طول البلد وعرض البلد سمت قبله کشیده شده ماهرین نیزیکی ازدیگری چیزی مختلف میگردد ازجهت این درعوام اختلاف وانتشار پیدا میشود.

(٤) بلا وجه شبهات درفلسفیه وریاضیه افتادن شرعاً مذموم وموجب تشویش است، بعضی اوقات نتیجه افتادن درین تدقیقات این میشودکه برحضور اکرم ﷺ وصحابه کرام رضی الله عنهم وتابعین رحمهم الله وعامة المسلمین بدگمانی می آیدکه نمازهای ایشان وقبله ایشان درست نیست حالآنکه این باطل محض وسخت جسارت است.

ازین مقدمات مانند روز روشن واضح شدکه درسمت قبله التزام آلات ریاضیه مذموم است. عالم مشهورومعروف قرن هشتم هجری علامه ابن رجب حنبلی بنابرهمین درسمت قبله در آلات رصدیه وتدقیقات ریاضیه افتادن را منع میفرماید، ازامام احمد نیزدرسمت قبله ممانعت استعمال نمودن آلات رصدیه منقول است.

مضمون مذکورالصدر برای تسکین یک مسلمان سلیم الطبع طالب حق کافی ووافی است. البته درطبیعت کسیکه عناداعتساف مرکوزگردیده باشد اوهیچ علاجی ندارد. ومن يضلل الله فلا هادي له.

مشرقی صاحب علماء را ازریاضی ناواقف میگرداند وخود را درین یکتا خیال میفرماید وبعضی مردم ساده لوح اورا بلقب علامه یادمیکنند برایشان واضح گرددکه بمدد قواعد ریاضیه تخریج سمت هرمقام که باشد را هر ریاضی دان کرده میتواند مگرتعین شرعی سمت قبله وبادرنظرداشت آن حکم صحت یا فساد نمازرا دادن تنها کارعلماء شریعت است. مشرقی صاحب اگرچه بزعم خود درعلوم شرعیه نیزنظیرخودرا ندارد مگرحقیقت اینست که او درعلوم شرعیه حیثیت یک طفل مکتب را هم ندارد. آری اگررسول الله ﷺ (فداه ابی

وامی) واصحاب وتابعین ایشان بلکه جمیع الامت را بسوی گمراهی منسوب نمودن علم است پس چنین علم براومبارک باشد"ونعوذبالله من ذلک۔ پایه علمی مشرقی صاحب را بطور کامل کسانی میدانندکه ازعلوم عربیه چیزی واقفیت دارند مگربعضی چیزها چنین اندکه انسان معمولی خوانده باشد نیزآنهارا دیده قابلیت مشرقی صاحب را معلوم کرده میتواند. بطورنمونه تنها یک مثال پیش کرده میشود.

ترجمه آیت قرآنیه"وکفی الله المؤمنین القتال" را بیان میکند.

"برای مؤمنین تنها یک عمل کفایت میکند آن سپاهی قرارگرفته جنگ کردن است۔

قطع نظرازخلاف تفسیرمأثورومراد الهی بودنش طالبیکه ادنی صرف ونحو خوانده باشد این را فهمیده میتواندکه این ترجه آن عبارت هرگزشده نمیتواند.

جهل مرکب عجیب

رابطه به مسترمشرقی این ازقبل معلوم شده بودکه او ازعلم دین بالکل کوراست، او ازدورهم باعلم دین هیچ واسطه ندارد این شعر اکبرمرحوم براوبالکل صحیح منطبق میشود.

انہوں نے دین کب سیکھا ہے رہ کر شیخ کے گھر میں
پلے کالج کے چکر میں مرے صاحب کے دفتر میں

مربانگ دهل ودعوی او درعلوم وفنون مختلف به ولایت به حاصل نمودن چندین درجن اسناد دپلومه تشهیروبصیرت ازطرف عوام داده شود بادرنظرداشت خطاب "علامه۔ فکر بودکه ایشان درفنون دنیویه یقیناً مهارت داشته باشند، لیکن در رساله ایشان"مذهب غلط مولوی ۹ مضمون ایشان رابطه به سمت قبله را دیده این خوش فهمی ما نیزبحیرت وتعجب تبدیل گردید واین حقیقت منکشف گردیدکه مبلغ ایشان درفنون دنیویه نیزصرف باگرفتن چند الفاظ اصطلاحی محدود است. اگروی واقعاً مالک چندین دپلومه های ولایتی اندپس سبب آن بجزاین دیگرچیزی نخواهدبودکه مقصوداهل اروپا ازچنین احمق بجزازکارگرفتن تخریب اسلام وانتشارارتداد دراهل اسلام دیگرچیزی نبوده.

اکنون درفنون مختلف چند نمونه قابلیت ایشان را ملاحظه فرمائید.

مسترمشرقی وعلم ریاضی

وی صرف دریک مضمون "سمت قبله" چندین غلطی های فحش ریاضی کرده است.

(۱) از وبال غرور ستم ها واژگون گردید.

میفرماید : "رخ مساجد لاهور ازرخ صحیح تقریباً ۲۵ درجه بطرف جنوب گردیده است" مقصد وی اینست که رخ مساجد لاهوربطرف نقطه مغرب است که ازصحیح سمت قبله ۲۵ درجه بجانب جنوب است، یعنی صحیح سمت قبله لاهورازنقطه مغرب ۲۵ درجه بطرف شمال است.

تا امروز یک شخص سطحی فهم ترین نیزانحراف سمت قبله لاهوررا شمالی نگفت، از دماغ پرغرور تمسخری کننده علیه ملاها الله تعالی امتیازشمال وجنوب را سلب فرمود وجهت اظهار کج فهمی دماغ کج درخیال مسترمشرقی شمال راجنوب وجنوب را شمال قرارداد.

(۲) سمت قبله لاهور

وی میفرمایدکه مساجد لاهوربطرف نقطة المغرب اند وازرخ صحیح ۲۵ درجه منحرف اند، یعنی° درفکروی صحیح سمت قبله لاهور از نقطة المغرب ۲۵ درجه منحرف است حالآنکه سمت قبله لاهوراز نقطة المغرب ۲۵درجه نه بلکه ۹،۹ درجه مائل بطرف جنوب است.

صورت تخریج ملاحظه گردد.

مکه مکرمه، طول=۳۹ء9^{o}، عرض= ۲۱ء4^{o}،

لاهور، طول= ۷٤ء3^{o}، عرض= ۳۱ء6^{o}، سمت قبله= ۹ء9^{o} بطرف جنوب

مم عرض موقع= مم عرض مکه جم فرق طول

مس، سمت قبله= جم عرض موقع مس فرق طول قم (عرض موقع - عرض البلد)

۰٤۰۶۸ء+۹۱۶۵ء= ۳۲۳۳ء = ۲۵ء4^{o}(عرض موقع)-۳۱ء 6°=۶ء2^{o}(-)

۹۵۵۸ء۱+۸۳۵۵ء۱+۹۶۶۶ء۰(-)=۷۵۷۹ء۰(-)=۸۰ء 1^{o}(-)=۹۹ء9^{o}-90°= ۹ء9^{o}بجانب

جنوب

(۳) فاصله مکه مکرمه از لاهور

وی ازلاهورمکه مکرمه را ۲۳۰۰ میل گفته است حالآنکه فاصله صحیح۲۲۳۰،۵ میل است.

صورت تخریج اینچنین است :

جب مابین البلدین = جم عرض مکه جب فرق طول قم، سمت قبله،

۹۶۹ء آ + ۷۵۲۰ء آ + ۰۰۶۵ء ۰ = ۷۲۷۵ء آ = 28°ء ۳۲ x۱ء ۶۹میل = ۵ء ۲۲۳۰میل

قاعده دوم :

مم عرض موقع = مم عرض مکه جم فرق طول،

جم مابین البلدین = جب عرض مکه قم عرض موقع جم (عرض موقع - عرض البلد)

۴۰۶۸ء + ۹۱۶۵ء = ۳۲۳۳ء ۰ = 42°ء ۲۵ (عرض) - 6°ء ۳۱ = 18°ء ۶ (-) ۵۶۲۱ء آ + ۳۶۷۳

۰۰ء ۹۹۷۵ء آ = ۹۲۶۹ء آ = 28°ء ۳۲

(۴) دماغ سطحی کره ارض را سطحی قرارداد.

ارشاد است : "نقشه اصلاح یا بهترازآن نقشه صحیح یعنی مکاتب را بکشید وسمت قبله کدام شهری را معلوم کردن میخواهید درمیان آن شهرومکه مکرمه خط کشیده طوریکه خط باشد همچنان رایت یا کج سمت قبله است"

برای مسترمشرقی تاکنون این هم معلوم نیست که زمین کروی است، لذا او برای تخریج سمت قبله به استعمال نقشه مسطح مشوره میدهد، حالآنکه حساب کره ومسطح بسیار مختلف است چنانچه مطابق نقشه مسطح سمت قبله کراچی ۷،۵ مائل به جنوب است. چنانچه ازین شکل ظاهراست.

۲۷/۱°
۳/۵°
۳/۵°
کراچی مکه‌مکرمه
طول ۲۷°-۳۹/۹°-۲۷/۱°
عرض ۲۴/۹°-۲۱/۴°-۳/۵°
۲۷/۱°

وبحساب کروی سمت قبله کراچی صرف 2.4° درجه بطرف جنوب است. وهمین صحیح است. درهردوطریقه ۵٫۱ درجه غیرمعمول تفاوت است.

بحساب کروی مثلث صورت تخریج اینست.

مم عرض موقع = مم عرض مکه جم فرق طول،

مس، سمت قبله = جم عرض موقع مس فرق طول قم (عرض موقع – عرض البلد)

۰٫۴۰۶۸+۰٫۹۴۹۵آ=　۰٫۳۵۳۶=23.77°=　عرض　موقع-24.9°=1.13°(-)

۰٫۹۶۱۳آ+　۰٫۷۰۹۰آ+　۱٫۷۰۳۸(-)=۱٫۳۷۴۱(-)=87.6°(-)، 180°-78.6°=92.4°

زاویه سمت قبله- 90°=2.4° مائل بجنوب.

مسترمشرقی علم کرویت زمین را ندارد‌پس کاش کدام دوست عقلمند وی اورا بر ارض کروی تاریافیته گذاشته مشاهده سمت قبله صحیح را می کنانید مگراگرکدام دوست او عقلمند میبودپس وی دوست اوچرا قرارمیگرفت.

(۵) انف فی الماء واست فی السماء

میفرماید: "درتمام هندوستان ماسوا سورت، ناگپور، کتک وغیره که برآن عرض البلد واقع اند که برآن مکه معظمه است، قبله تمام مساجد جدید هندوستان غلط است. یک مسجدهم چنین نیست که نمازگزاران آن تا امروز یک نمازرا روبسوی قبله گزارده باشند، قبله باشندگان لاهوروامرتسربیت المقدس است وازاهل راولپندی بغداد ودمشق وازاهل پشاور بیروت، دهلی وازاهل دهلی بوشهر، ازملتان کوفه، ازکراچی مدینه، ازمدراس، عدن، ازاهل بمبئی بندرگاه سواکن"

مقصد اینست که رخ تمام مساجد هندوستان بطرف مغرب است، چونکه سورت، ناگپور وکتک برعرض البلدمکه مکرمه اند لذا مساجد ایشان درست است. بجزآنها مساجد هندوستان که برسمت مغرب اند رخ آنها بجای مکه مکرمه بطرف آن شهرهای است که بر عرض البلد ایشان واقع است. ازین ثابت شدکه نزد مسترمشرقی معنی مشرق ومغرب بریک عرض البلد وقوع است، ازین بالاترمثال "انف فی الماء چه خواهد بودکه باوجودحاصل نمودن هزاران، درجن ها دپلومه اروپا ازحقیقت مشرق ومغرب نابلد است.

"است فی السماء نیزبطورنمونه صرف یک مثال ملاحظه فرمائید: این تا سمتهای شمال

وجنوب، مشرق ومغرب نابلد مستر باملاً مخاطب است.

"بلای شما میداندکه دریافت نمودن رخ مکه مکرمه چه رامیگویند، برای شما معلوم است جغرافیه نام کدام گاواست، علم نجوم چه رامیگویند، دوربین چه چیزاست، خط سرطان کدام مرض رامیگوید، شما تنها شماروفروخت نانهای شب باشی خودرا نمی دانید واگرنان زیاد باشد وشما آنه کاملاً نه نشیند پس درحساب غلطی نمیکندبلکه آنهارا برآن نانها حساب میکنید."

پرمدعی نخوت وغرورهمدانی وهمچوما دیگری نیست بردماغ ازطرف قدرت این عذاب آشکاره نیست پس چیست که درفهم دانستن اشیاء بدیهی مانند مشرق ومغرب هم شعور نمانده است، کاش که اینقدرسخن بزرگ را ازملای شب نان خشک فروش پرسیده میشد، بیائید اکنون هم وقت است ازملایک سبق مشرق ومغرب را بخوانید لیکن برآن مشرقی که مشرق معلوم نباشد او مصداق رنگی را نارنگی ونام کافوربرای رنگی است.

موضوع تقاطع دائره افق ومعدل النهاررا نقطه مشرق ومغرب گفته میشود، وکدام مقامات که تحت دائره اول السمت واقع باشند آنها درسمت مشرق ومغرب آن میباشند، علامه بهاو الدین عاملی درتشریح الافلاک میفرمایند:

السادسة الافق وهي واسطة بين النصف الفوقاني والتحتاني وتنصف الاولى (اى المعدل) على نقطتي المشرق والمغرب والخط الواصل بينهما خط الاعتدال وقال العلامة امام الدين المهندس اللاهوري في شرحه المسمى بالتصريح في شرح التشريح ويلاحظ في مفهومها الارض وقطبها سمتا الرأس والقدم. (التصريح ص ۲۸)

اگرنام وقوع بریک عرض البلد مشرق ومغرب است پس مُلانیزمانندمسترسخن آسان را میگفت که شهری که برعرض البلدمکه مکرمه واقع است قبله ایشان مغرب است درین حالت برای تخریج سمت قبله ضرورت هیچ تکلیف نبود، حالآنکه درین صورت تخریج سمت قبله نسبتاً زیاد مشکل است، چنانچه درتشریح الافلاک بعدازبیان نمودن یک طریقه ساده وعام فهم تخریج سمت قبله درمقامات مساوی العرض مکه مکرمه بذریعه اصطرلاب اندکی طریقه پیچیده بیان میفرمودند.

وان ساوى عرضه عرضها فاقطع قامة الجوزاء او الثالثة والعشرين من السرطان حال كون الشمس في

احدهما علی خط وسط السماء فی صفیحة الاصطرلاب المعمولة لعرض البلد و اعلم موضع المری من اجزاء الحجرة ثم ادر العنکبوت بقدر ما بین الطولین الی المغرب ان کان طوله اکثر وادرها بالخلاف ان کان اقل احد الجزئین من مقنطرات الارتفاع فظل المقیاس وقت بلوغ الشمس الیه علی صوب القبلة.

(تصریح ص ۵۵)

ازین تحقیق ثابت شدکه بجزخط استوا باقی درتمام دنیا درهیچ جای هم دومقام بریک عرض البلد واقع باشند پس یکی ازآنها درمشرق یا مغرب مقام دیگری هرگزواقع شد، نمیتواند. زیراکه حداکثرعرض دائره اول السموت هرمقام بردائره نصف النهارهمان مقام میباشد، سپس قوس آن چقدرکه به نقطتی المشرق والمغرب قریب شده برود همانقدرعرض آن نیزکم شده میرود حتی که برنقطتی المشرق والمغرب عرض البلد صفرمیگردد.مثلاً درمشرق یا مغرب لاهوز کدام مقام که واقع میباشد عرض البلد آن لازماً ازعرض البلد لاهورکم میباشد وکدام مقام که برعرض البلد لاهورمیباشد آن هرگزدرمغرب یا مشرق لاهورشده نمیتواند بلکه از مشرق یا مغرب لاهوربطرف شمال مائل میباشد.این حقیقت واضح چنین درخاطرنیاید پس برکره ارضی مشاهده این راکرده میشود، برای مزیدوضاحت ما تخریج سمت صحح آن شهرهارا تحریرمیکنیم که مسترمشرقی آنهارا بنابراتحاد عرض البلد بطرف مغرب قرار داده است. نخست سورت، ناکپوروکتک را بگیرید قبله اینهارا مسترمشرقی درست جانب مغرب معرفی مینماید.

کدام قاعده تخریج سمت قبله دربیان سمت قبله لاهوروکراچی گذشته است مطابق آن دخریج سمت قبله آنها اینچنین میشود.

سورت ، طول = ۹۲٤۱ / آ = ۳۳۲۰ / ۰ = °۹۷ / ۲٤ = عرض موقع - °۲ / ۲۱ = °۷۷ / ۳.

٤۰۷۹ / ۰ + ۹۲٤۱ / آ ۳۳۲۰ / ۰ = °۹۷ / ۲٤ = عرض موقع – °۲ / ۲۱ = °۷۷ / ۳

۹۵۷٤ / آ + ۸۱۰۹ / آ + ۱۸۲۵ / ۱ = ۹۵۰۸ / ۰ = °۶ / ۸۳، °۹۰ - °۶ / ۸۳ = °٤ / ۶.

ناکپور، طول °۱ / ۷۹، عرض °۱ / ۲۱ ، سمت قبله °۷ / ۷ ازطرف مغرب بطرف شمال.

٤۰۷۹ / ۰ + ۸۸۹۳ / آ = ۲۹۷۲ / ۰ = °۷۷ / ۲۶ – عرض موقع - °۲ / ۲۱ = °۶۷ / ۵

۹۵۰۷ / آ + ۹۱۱۵ / آ + ۰۰۵۵ / ۱ = ۸۶۷۷ / ۰ = °۳ / ۸۲، °۹۰ - °۳ / ۸۲ = °۷ / ۷.

کتک، طول ۹ / ۸۵، عرض ۵ / ۲۰، سمت قبله ۹ / ۷ ازمغرب بطرف شمال.

۴۰۷۹ / ۰ + ۸۴۱۸ / آ = ۲۴۹۷ / ۰ = ۳۷ / ۲۹ = عرض موقع - ۵ / ۲۰ = ۸۷ / ۸.

۹۴۰۹ / آ + ۰۱۵۲ / ۰ + ۸۱۲۰ / ۰ = ۷۶۸۱ / ۰ = ۳ / ۸۰، ۹۰ - ۳ / ۸۰ = ۹ / ۷.

حالا شهرهای را ببینید که جاهای واقع شده بر عرض البلد آنها را مشرقی صاحب قبلهء آنها قرار داده است.

ازلاهور تا بیت المقدس

لاهور، طول ۳ / ۷۴، عرض ۶ / ۳۱، بیت المقدس طول ۲ / ۳۵ عرض ۸ / ۳۱

۲۰۷۶ / ۰ + ۸۸۹۹ / آ = ۰۹۷۵ / ۰ = ۶۲ / ۳۸ = عرض موقع - ۶ / ۳۱ = ۰۲ / ۷

۸۹۲۸ / آ + ۹۰۹۹ / ۰ + ۹۱۱۰ / ۰ = ۷۱۳۷ / ۰ = ۱ / ۷۹، ۹۰ - ۱ / ۷۹ = ۹ / ۱۰ از مغرب بطرف شمال.

از امرتسر تا بیت المقدس

امرتسر، طول ۸ / ۷۴، عرض ۶ / ۳۱، بیت المقدس طول ۲ / ۳۵، عرض ۸ / ۳۱

۲۰۷۶ / ۰ + ۸۸۶۸ / آ = ۰۹۴۴ / ۰ = ۸۲ / ۳۸ = عرض موقع - ۶ / ۳۱ = ۲۲ / ۷.

۸۹۱۶ / آ + ۹۱۷۶ / آ + ۹۰۰۹ / ۰ = ۷۱۰۱ / ۰ = ۷۹، ۹۰ - ۷۹ = ۱۱ از مغرب بطرف شمال.

از راولپندی تا بغداد

۱۷۱۰ / ۰ + ۹۴۰۶ / آ = ۱۱۱۶ / ۰ = ۷۲ / ۳۷ عرض موقع - ۶ / ۳۳ = ۱۲ / ۴

۸۹۸۰ / آ + ۷۴۹۱ / آ + ۱۴۴۰ / ۱ = ۷۹۱۱ / ۰ = ۸ / ۸۰، ۹۰ - ۸ / ۸۰ = ۲ / ۹ از مغرب بطرف شمال.

از راولپندی تا دمشق

راولپندی، طول ۱ / ۷۳، عرض ۶ / ۳۳، دمشق، طول ۳ / ۳۶، عرض ۵ / ۳۳

۱۷۹۲ / ۰ ۹۰۳۵ / آ ۰۸۲۷ / ۰ = ۵۸ / ۳۹ = عرض موقع - ۶ / ۳۳ = ۹۸ / ۵

۸۸۶۹ / آ + ۸۷۴۰ / آ + ۹۸۲۰ / ۰ = ۷۴۲۹ / ۰ = ۸ / ۷۹، ۹۰ - ۸ / ۷۹ = ۲ / ۱۰ از مغرب بطرف شمال.

از پشاور تا بیروت
پشاور، طول ۵ / ۷۱، عرض ۳٤، بیروت، طول ۵ / ۳۵، عرض ۹ / ۳۳
۱۷۲۶ / ۰ + ۹۰۸۰ / آ = ۰۸۰۶ / ۰ = ۷۲ / ۳۹ = عرض موقع - ۳٤ = ۵ / ۷۲
۸۸۶۱ / آ ۸۶۱۳ / آ + ۱ / ۰۰۱۷ = ۰ / ۷٤۹۱ = ۹ / ۷۹، ۹۰ - ۹ / ۷۹ = ۱۰ / ۱ از مغرب بطرف شمال.

از دهلی تا بوهشر
دهلی، طول ۲ / ۷۷، عرض ۶ / ۲۸، بوشهر، طول ۹ / ۵۰، عرض ۲۹.
۲۵۶۲ / ۰ + ۹۵۲۵ / آ = ۲۰۸۷ / ۰ = ۷۳ / ۳۱ = عرض موقع - ی۶ / ۲۸ = ۳ / ۱۳
۹۲۹۶ / آ = ۶۹۳۹ / آ + ۲۶۳۲ / ۱ = ۸۸۵۸ / ۰ = ۶ / ۸۲، ۹۰ - ۶ / ۸۲ = ٤ / ۷ از مغرب بطرف شمال.

از ملتان به کوفه
ملتان، طول ٤ / ۷۱، عرض ۲ / ۳۰، کوفه، طول ٤ / ٤٤، عرض ۳۲.
۲۰٤۲ / ۰ + ۹٤۹۹ / آ = ۱۵٤۱ / ۰ = ۰۵ / ۳۵ = عرض موقع - ۲ / ۳۰ = ۸۵ / ٤
۹۱۳۷ / آ + ۷۰۷۲ / آ + ۰۷۲۹ / ۱ = ۶۹۳۸ / ۰ = ۶ / ۷۸، ۹۰ - ۶ / ۷۸ = ٤ / ۱۱ از مغرب بطرف شمال.

از کراچی به مدینه منوره
کراچی، طول ۶۷، عرض ۹ / ۲٤، مدینه منوره، طول ٤۰، عرض ۶ / ۲٤
۳۳۹۳ / ۰ + ۹٤۹۹ / آ = ۲۸۹۲ / ۰ = ۲۰ / ۲۷ = عرض موقع - ۹ / ۲٤ = ۳ / ۲
۹٤۹۱ / آ + ۷۰۷۲ / آ + ۳۹۶۵ = ۰۵۲۸ / ۱ = ۹ / ۸٤ -، ۹۰ - ۹ / ۸٤ = ۱ / ۵ از مغرب بطرف شمال.

از مدارس به عدن
مدارس، طول ۳ / ۸۰، عرض ۱ / ۱۳، عدن، طول ۱ / ٤۵، عرض ۹ / ۱۲
۶٤۰۱ / ۰ + ۹۱۲۳ / آ = ۵۵۲٤ / ۰ = ۶۷ / ۱۵ = عرض موقع - ۱ / ۱۳ = ۵۷ / ۲
۹۸۳۶ / آ + ۸٤۸٤ آ ۳٤۸۹ / ۱ = ۱۸۰۹ / ۱ = ۲ / ۸۶، ۹۰ - ۲ / ۸۶ = ۸ / ۳ از

مغرب بطرف شمال .

از بمبی به سواکن

بمبئی . طول ۹° / ۷۲ ، عرض ۱۹° ، سواکن، طول ۳° / ۳۷ ، عرض ۱° / ۱۹

۰ / ۴۶۰۶ + ۰ / ۹۱۰۱ / آ = ۰ / ۳۷۰۷ = ۰۷° / ۲۳ = عرض موقع - ۱۹° = ۰۷ / ٤

۹۶۳۸ / آ + ۸۵٤۹ / آ + ۱٤۹۲ / ۱ = ۰ / ۹۶۷۶ ۹° / ۸۳ ، ۹۰° — ۹° / ۸۳ = ۱° / ۶ از

مغرب بطرف شمال .

اکنون برای شما اندازه شدکه عالم جهالت مسترمشرقی بدست آورندة درجن ها دیپلومه از مشرق ومغرب چیست؟ طرفه مزیداینست که وی کتک را برعرض البلدمکه مکرمه وملتان را برعرض البلدکوفه میگویدحالآنکه درعرض البلد کتک ومکه مکرمه یک درجه ودر عرض البلد ملتان وکوفه دودرجه فرق است.

(۶) یک دیپلومه جهالت دیگر ازمشرق ومغرب

مدعی"همه اوست مجسمه جهل مرکب میفرماید:

"ازمکه مکرمه سورت که درآنجا عرب درقرن اول ازهمه پیش فرودمی آمدند راست بطرف مشرق بود.

پیش ازین ما عبارت مسترمشرقی را نقل کرده بودیم حاصل آن اینست که مساجد سورت، ناگپوروکتک بررخ صحیح اند زیراکه مکه مکرمه ازآنجا برابردرمغرب است واز پیوستن این هردوعبارات ثابت شدکه چند همجنس ازدریابنده خطاب"علامه ازآنجا بروازریاضی دانی مسترمشرقی تنها تااین حداست که بخیال او اگریک مقام درمشرق دیگرمقام است پس دوم درمغرب اول است.

بنما بصاحب نظرے گوہر خود را عیسیٰ نتوان گشت بتصدیق خرے چند

حقیقت اینست که بجزخط استواء باقی درتمام دنیا این هیچ صورتی شده نمیتواندکه دومقام میان خود مشرق ومغربی یکدیگرواقع باشنا. اگریک مقام درمشرق دیگراست پس دوم قطعاً درمغرب آن شده نمیتواند، همچنان یک مقام درمغرب مقام دیگراست پس مقام دوم قطعاً مشرق آن شده نمیتواند.

تفصیل این را ما پیش بیان کرده ایم که نقطه تقاطع دائره معدل النهارودائرة الافق رانقطة

المشرق والمغرب گفته میشود ومقامات تحت دائره اول السموت (آن دائره که ازسرمقام گذشته از نقطة المشرق والمغرب میگذرد) بباید درمشرق آن مقام میباشد.

دائره اول السموت هرمقام بعد اکثر بردائره نصف النهارهمان مقام میباشد، بعدازآن مشرق ومغرب هردوجانب عرض البلدآن کم میشودحتی که دائره اول السموت برنقطة المشرق والمغرب ازدائره معدل تقاطع میکند درآنجاعرض البلد آن بالکل صفرمیباشد، لذا کدام مقامات که درمشرق ومغرب هرمقام می آیند عرض البلدآنها ازعرض البلدآن مقام لازماً کم میباشد. پس اگرمقام "الف" درمقدم مقام "ب" است پس عرض البلد"الف" از عرض البلد "ب" کم میباشد، اکنون اگریک مسترناقص العقل "ب" را درمغرب"الف" بگویدپس بروی لازم می آیدکه عرض"ب" ازعرض"الف" کم باشد حالآنکه عرض"ب" ازعرض "الف" زیاد بود، مگر شخص ناقل العقل مانندمسترمشرقی شاید برفهمانیدن این مسئله بدیهی ریاضی نفهمد، مستر باریاضی آنقدرنسبت دور ندارد چنانکه تمساح ازماهی، کاشکه کدام همدرد مسترازکره ارضی برمعدل النهاروازافق و دائره اول السموت این حقیقت را بر مستر نشان میداد، اگرچه برآن این خطره ضرور است که مسترتحمیق همدرد خودرا کند وبراو تمسخری راشروع کند. زیرا ما پیش نوشتیم که مسترازکروی بودن زمین هم نابلد است، چنانچه اوبرای تخریج قبله نقشه مسطح استعمال میکند.

بعدازآن مابطورمثال بذریعه مثلث کروی سمت کشیده نشان میدهیم که مکه مکرمه ازکوه اورولی درمغرب است، ازنقطه مغرب صرف ۰٫۱ درجه مائل به شمال است وکوه اورولی درمشرق مکه مکرمه نیست بلکه ازمشرق ۱۳٫۳ درجه بطرف شمال منحرف است.

مکه مکرمه ازکوه اورولی

کوه اورولی، طول 3°٫۷۳، عرض 25°، مکه مکرمه، طول 9°٫۳۹، عرض 35°٫۲۱

۰٫۰٤۰۷۹+۰٫۹۲۱۶آ= ۰٫۳۲۹۵=۲۵٫۰۸ =عرض موقع- 25°= ۰٫۰۸

۰٫۹۵۷۶آ+۰٫۸۱۹۱آ+۲٫۸۳۷=۲٫۶۱۳۷= 9°٫۸۹، 90°-۸۹٫۹= 1°٫۰ ازمغرب شمال

ازمکه مکرمه کوه اورولی،

۰٫۳۳۱۳+۰٫۹۲۱۶=۰= 18°٫۲۹=عرض موقع- 35°٫۲۱= 83°٫۷

۰٫۹٤۱۸آ+۰٫۸۱۹۱آ+۰٫۸۶۵۵=۰٫۶۲۶٤= 7°٫۷۶، 90°- 7°٫۷۶= 3°٫۱۳ ازمشرق شمال،

ما این حسابات را نوشتیم مگردرجلومسترنابلد ازسمت مشرق ومغرب این طوریست چنانکه درجلو گاومیش باشد.

(۷) نابلد ازعرض البلد

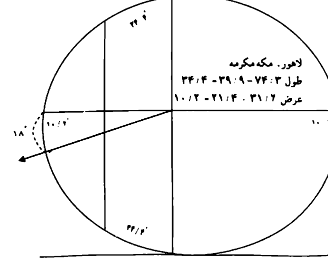
مستر نابلد ازریاضی بذریعه ریاضی چه که طول وعرض کدام مقامی را معلوم نکرد تعجب برین است که صلاحیت دیدن طول وعرض را ازکدام نقشه هم ندارد.چندمثال ملاحظه گردد.

(۱) بفکرمسترعرض البلد کتک ومکه مکرمه یک است، درحالیکه درهردویک درجه فرق است.

(۲) کوفه برعرض البلد ملتان است، حالآنکه درمیان اینها دودرجه فرق است.

(۳) درنقشه اصلاح "بمعنی افساد مسترطول وعرض چندین شهرها غلط اند.

(٤) مسترانحراف سمت قبله لاهور را ۲۵ درجات گفته است واین تخریج سمت قبله مطابق این طریقه غلط نیزدرست نیست که مسترنوشته است. معلوم شدکه درین نیزمستر درگرفتن طول وعرض غلطی کرده است وگرنه مطابق طریقه غلط خود مسترانحراف سمت قبله لاهور 18° میشود. شکل ملاحظه گردد.

این سمت قبله لاهورمطابق قاعده مستراست که تا امروز این را فهمیده نتوانست که زمین کروی است وگرنه بحساب کروی مثلث سمت صحیح ۹,۹ درجه ازمغرب بطرف جنوب است. تخریج این را ما پیش کرده ایم.

(۸) ستاره دُمبدار برزمین:

مسترمشرقی با مُلاها مخاطب است.

"برای شما میداناندکه دریافت نمودن رخ مکه چه را میگویند؟ برای شما معلوم است جغرافیه نام کدام گاو است، علم نجوم چه را میگویند، دوربین چه میباشد، خط سرطان کدام مرض را میگویند؟"

پیش رفته میفرماید : "من یک شخص را نزد ملاها ومعماران لاهورفرستادم که ایشان هنگام ساختن مسجد رخ قبله را چگونه مقررمیکنند، یک جاهل بزرگسال گفت: واه جناب این بسیارآسان است، بسوی ستاره قطب دست بادکرده وبسوی شانه نگریسته ایستاد شد پس برابربینی قبله است، خیر من دانستم که نجوم دانی ملا چقدر بی خطا است"

مگرمستراز‌آن جاهل بزرگسال نیزجاهل تراست زیراکه آن بزرگ بمدد ستاره قطب سمت صحیح مغرب را میدانست مستر ازسمت مشرق ومغرب هم جاهل است، رابطه نجوم دان مانند مستر مشرقی کسی چه خوب گفته است :

تجو بہ فقط آسمان ہی نہیں یہاں پر عجائب نظارے بہت
فلک پر ہی دُمدار تارا نہیں زمین پر بھی دُمدار تارے بہت

تا اینکه بیان ریاضی دانی مستربود، اکنون اندکی در دیگرفنون نیزکمالات ایشان را ملاحظه فرمائید:

(۹) مسترمشرقی وجغرافیه،

ما پیش نوشته ایم که مسترمشرقی صلاحیت معلوم نمودن طول البلد وعرض البلد نقشه را هم ندارد، چندمثال این را پیش نیزبیان کرده شده است. کدام نقشه را که خود ایشان شایع کرده اند درآن نیزچندین غلطی کردند، محل وقوع چندین شهررا غلط داده اند. در مورد نقشه خود میفرماید : "من میخواهم که تمام مسلمانان نمازگزارهندوستان اگر میخواهند نمازخودرا دربارگاه خداوندی بقبولانند پس ازهمه نخست قبله های غلط خویش را ازین

نقشه درست صحیح کنندکه من در ۳الاصلاح داده ام یا ازنقشه بهترازآن درست کند.
سوال اینست که اگرشما ساختن نقشه بهتررا میدانید پس درپرچهٔ خود ۳الاصلاح نقشه غلط شایع نموده بجزتعمیل حکم خدایات مغربی دیگرچه فایده؟

(۱۰) مسترمشرقی وتاریخ.

ارشاد است : "قوم جاهل مانند عرب داخل چند سال سمت صحیح مقام هزار میل دور را دریافت کرده توانستند حالآنکه درآن وقت نام ونشان جغرافیه هم موجود نبود ونه برزمین خطوط طول البلد وعرض البلد را کدام متنفس میدانیست.

ازتاریخ مسترجهل مرکب هم بی نظیراست، درخیال وی تاوقت آمدن مسلمانان عرب درهندوستان در دنیا علم ونشان جغرافیه نبود وازطول البلد وعرض البلد هیچ متنفس واقع نبود حالآنکه علم جغرافیه درقرن دوم عیسوی مدوّن شده بود،بطلموس بعدازمجسطی درفن جغرافیه نیزیک کتاب نوشت که بنام جغرافیه معروف است. حاجی خلیفه درکشف الظنون درتعریف جغرافیه می نویسد.

وهو كلمة يونانية بمعنى صورة الارض ويقال جغراويا بالواو على الاصل وهو علم يتعرف منه احوال الاقاليم السبعة الواقعة فى الربع المسكون من كرة الارض وعروض البلدان الواقعة فيها واطوالها و عددمدنها وجبالها وبراريها وبحارها وانهارها الى غير ذلك كذا فى مفتاح السعادة قال الشيخ داؤد فى تذكرته جغرافيا علم باحوال الارض من حيث تقسيمها الى الاقاليم والجبال و الانهار و ما يختلف حال السكان باختلافه الخ. وهو الصواب لشموله على غير السبعة وجغرافيا علم لم ينقل له فى العربية لفظ مخصوص واول من صنف فيه بطليموس القلوذى فانه صنف كتابه المعروف بجغرافيا ايضاً بعدما صنف المجسطى.(كشف الظنون ج،۱ص۵۹۰)

رابطه بطلیموس معلم مبطرس بستانی دردائرة المعارف میفرماید:

بطليموس كلوديوس بطليموس رياضى فلكى جغرافى يونانى مصرى يقال انه ولد فى بيلوسيوم ونشأ فى الاسكندرية فى القرن الثانى للميلاد.(دائرة المعارف ج۵ص۲۸۳ مطبوع بيروت)

(۱۱) خود مشرقی دل مغربی.

مرعوبیت مسترمشرقی ازمغرب بگوئید یا برلیاقتهای خود درصله انعامات دیپلومه ها ازمغرب مدح سرائی بی جای مغرب میفرماید:

اگرهمین حکم "فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ" برکدام قوم مغربی نازل میشد پس من یقین داشتم که درهرقسمت اروپا هزاران آلات رصدی نهایت باریک بین برای این مطلب شهر به شهرنصب میگردیدندکه ازروی حکم آسمانی خدای عزوجل "شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ" را بطور صحیح دریافت کند، این قوم چنین آلات دقیق رس ونازک ایجاد میکردندکه درمیان شمال ومغرب ازسه لک وبیست وچهارهزار یک گزهم فرق نمی آمد، سمت قبله ایشان برنصف غلاف سیاه عین کعبه آمده می افتاد که ۶ فت دراز و۶ فت پهن است.

ازمسترکسی بپرسدکه آیا برقوم مغربی حکم استقبال بیت المقدس نازل نشده بخاطرتعمیل این حکم خداوندی آنان برای استقبال بیت المقدس درکدام شهری هزاران آلات رصدی نهایت باریک بین نصب کردند؟ حقیقت اینست که مسترمغربی مسترمشرقی را ابله قراردادند مگراوخود ابله نیست بلکه ابله گراست. او مفهوم صحیح "شطرالمسجد همان را میداندکه عام مسلمانان میدانند.

(۱۲) مسترم معمی[1]

برای تمام دانشوران دنیا چنین دعوت مبارزه است که "مسترمعمی قرارذیل را حل کنند وگرنه یا آهن قابلیت مسترمشرقی را تسلیم کنند. ملاحظه شودمسترمعمی

بیت الله	
عرض =	۱/ ۱۰ میتره
طول =	۲۲ .....
ارتفاع =	۱۶ .....

کعبہ کا سیاہ غلاف چھ فٹ لمبا چھ فٹ چوڑا
میری سہیلی بوجھ پہیلی گھوڑا فکر اپنے کا دوڑا

(۱۳) مسترمعمی[2]

شما درجلوکدام کناربیت الله اینچنین ایستاده نشان دادیدکه سمت کعبه شما برعین نصب کدام دیوارآمده افتاد.

(۱٤) مسترمعمی[3]

اگرشما مطابق تحقیق بیش بهاء برعین نصب غلاف کعبه جهت انداختن سمت خود ازکناره های کعبه دور ایستاده اهتمام ایستادن را کنید پس درنماز باجماعت اینگونه صف بندی نموده نشان بدهیدکه سمت هرنمازگذار برعین نصب غلاف کعبه بیفتد.

معذرت

درتعقب مسترقلب بُت شکن چند فقره شوخ نیزچست کرده است که صدای بازگشت هرزه سرائی مستراست بلکه حقیقت اینست که مستردرقبال تحریرهای ناپاک وغلاظت های دل، زبان وقلم او این فقره ها بسیارسبک اند وتحت قانون الهی وَجَزَآءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا و وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ حد انتقالم ازجوازبسیاربدرجه کم است وگرنه هر شخص میداندکه اصل سزای مرتد اینست که ازوجود ناپاک او زمین الله را پاک کرده شود.

مسترمغرور وملّامسکین

تنها ازجائزه سرسری یک مضمون مستربنام"سمت قبله ازیک درجن هم زیادترغلطی های فحش برآمد، شان این عزیزذوانتقام را ببینیدکه برای خوش نمودن خدایان مغربی غرور مشرقی تمسخری کننده برملّاهارا بذریعه یک مُلاّ بوریا نشین درخاک افسان نمود،پنداردارندهٔ مستر دارندهٔ درجنها دیپلومه اروپائی بدست ملاّ ی ناچیزبی اهمیت ساخت که اودرمکتب ازابتدائی بالاترنخوانده است.

رب کریم من! این محض کرم تو است که مرا درخاندان ملاها پیدا فرمودی وخودمرا نیز ملاساختی وچنین علمی عطافرمودی که دماغ مسترها قدمبوس آن اند، رب کریم من! قربان این کرم تو مرا برملائیت زنده گذار وبرملائیت موت بده ودرجماعت مقدس ملّاها مرا حشرنما وتاقیامت اولاد مرا دولت ملائیت عطافرما وایشان را باصلاح وفلاح عملی چنین فضل وکمال علمی عطافرماکه ذریعه معرفت تو وخدمت دین توقرارگیرند و درجلوآن غرور مسترها پامال شود. ای ربّ! تو این مسترهارا درخاندانهای مسلمان پیدافرموده نی درطفیل این کرم ایشان را مسلمان راستین بگردان، بغض ایشان را با اسلام به محبت تبدیل کن، قلوب ایشان را ازمحبت اروپا پاک فرموده با محبت خود منوّرفرما. آمین

کیمیا داری که تبدیلش کنی   جوئے خوں باشد اگر نیلش کنی

فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲۹رجب ۹۳ هجری

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۝ وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝

ارشاد العابد

الي

تخريج الاوقات وتوجيه المساجد

نهايت قاعده بيش بها رابطه به تخريج اوقات نمازوتعين سمت قبله
ايـن كتاب درموضوع خـود بلحاظ جامعيت وتحـقيق منفرد است

تأليف

حضرت مولانا مفتی رشید احمد صاحب لُدهیانوی

* اوقات نماز از حرصه دنیا وقواعد تخریج طرف قبله
* قواعد معلوم نمودن فاصله میان دو شهر
* تطبیق میان تاریخ سالهای هجری وعیسوی وقواعد تخریج روز هر تاریخ .
* طرف قبلهء هر شهر پاکستان وهندوستان ودرجه های طول البلد وعرض البلد

﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَٰتٍ لِأُولِي الْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ﴾

﴿ يُقَلِّبُ اللَّهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَٰرِ ﴿٤٤﴾ ﴾

اشاب الصغیر وافنی الکبیر کرّ الغداة و مرّ العشی

صبح ہوتی ہے شام ہوتی ہے عمر یونہی تمام ہوتی ہے

وقت طلوع دیکھا وقت غروب دیکھا اب فکر آخرت کر دُنیا کو خوب دیکھا

* اوقات معلوم نمودن قبله از سایه ها در شهرهای مختلف
* گراف انتهائی مفید که از آن قبله هر مقام دنیا به بسیار آسانی معلوم میشود.
* پروگرام کمپیوتری تخریج اوقات نمازها وسمت قبله ورؤیت هلال
* نقشه های جهانی سمت قبله شهرهای مشهور

ارشاد العابد

بسم الله الرحمن الرحیم

بعداز ملاقات تاعرصه دراز باحاملین فنون عقلیه (که آنرا درین عصرجدیده گفته میشود) مگرشاید این را کسی گفته نتواندکه این فنون قدیم ترین را علوم جدیده چرا گفته میشود) وبعداز مکالمات مختلف معلوم شدکه علوم دینیه درفنون عقلیه نیزبنسبت ماهرین تعداد مدعیین بسیارزیاد است. چنانچه رابطه به بنای مسجدتجربه شدکه اکثرانجران سمت قبله را غلط می کشند ودرسلسله تخریج اوقات عالم جرأت اینست که برکسانیکه هوای انسان هم نرسیده است واز اصطلاحات ابتدائی هم بالکل ناواقف اند ایشان نقشه های اوقات نازرا شایع میکنند.

کرشمه این ناواقفیت است که :

درتایکل المینک شایع شونده ازرصدگاه شاهی گرینج وقت داده شده صبح کاذب را مرتب اول صبح صادق پنداشت وبعدازآن شائقین اشاعت ازسالهای درازتقلید آنرا مینمایند اضحکه اینست که برفرق نصف النهارمقامات مختلف تمام اوقات را قیاس کرده میشود

وجایگاه این فراست چه که نقشه دهلی را درکراچی می چسپانند.

بادرنظرداشت این حالات رابطه به تخریج سمت قبله واوقات نمازچند طرق محقق ومفید ترین نوشته میشود الله تعالی طالبین را توفیق استفاده ازآن وشائقین جنتری های اوقات نمازرا توفیق عمل نمودن مطابق آن عطا فرماید. آمین بررسولان بلاغ باشد وبس

اللّٰهم اجعلنی ممن یحاسب حسابًا یسیرا وینقلب الی اهله مسرورا

رشیداحمد

۱۶/ ذیقعده سنه۸۹هـ

مقدمه

اب / اج = سائن ج ، (جب، جب)

ب ج / اج = کوسائن ج ، (جیب التمام، جم)

اب / ب ج = تینجنت ج ، (مماس، ظل، مس)

ب ج / اب = کوتینجنت ج ، (مماس التما، مم، ظم)

اج / ب ج = سیکنت ج ، (قاطع، قع)

اج / اب = کوسیکنت ج ، (قاطع التمام،قم)

عمود

۹۰ ، ۱۸۰ ، ۳۶۰ ، ۲۷۰

جب ج = ج (۱۸۰ - ج) ÷ [۱۰۱۲۵ — ج (۱۸۰ - ج) ÷ ۴] تقریبًا

جم ج = $\sqrt{}$ (۱² - جب² ج)

مس ج = جب ج / جم ج

مم ج = جم ج / جب ج یا ۱ / مس ج

فع ج = ۱ / جم ج

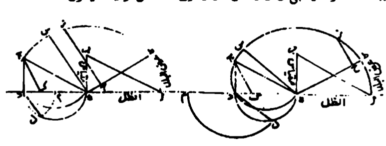
فم ج = ۱ / جب ج

جب (ج - ۱۸۰ یا ۳۶۰) یا (۱۸۰ یا ۳۶۰ - ج) = جب ج. اینچنین جم حاصل تفریق = جم ج - جم (ج - ۹۰ یا ۲۷۰) یا (۹۰ یا ۲۷۰ - ج) = جب ج. وجب حاصل تفریق - جم ج.

طرق معرفة نصف النهار

(۱) طریق البیرونی:

قال فی القانون المسعودی (بعد ابطال الطرق المتعددة منها الدائرة الهندیة) فانا نعدل عنه الی عمل آخر یحصل منه المطلوب اتی وقت اتفق القیاس فیه و ذلك ان یکون الظل وقت القیاس: اه و نقیم علیه عمود: ه ب مساویا للمقیاس و نصل: اب قطر الظل و نخرج: ه ج موازیا له و مساویا له: ه ا، و ندیر علی مرکز: ه ببعد الظل: اط ج و علی قطر: ه ج نصف دائرة: ه د ج و نخرج: اه علی استقامته الی: د و ندیر علی قطر: ه د نصف دائرة: ه ل د فی خلاف الجهة التی فیها خط نصف النهار اعنی الجانب الذی منه تأتی الشمس قبل نصف النهار و الذی الیه تذهب بعده ثم نأخذ: اط مساویة لعرض البلد و: ط ز مساویة لتمام میل الشمس ان کان شمالیا و لمجموع میلها و تسعین ان کان جنوبیا و نخرج: ز ح عمودا علی: ه ط، و: ج ك موازیا له و نقدر: ك م مساویا له: ه ح ان کان المیل شمالیا فنحو: د و ان کان جنوبیا فالی مرکز: ه ثم ندیر علی: د ببعد: د م قوسا یقطع الی: ل و نصل: د ل و نخرج: ه س علی موازاته فیکون خط نصف النهار.

(۲) بذریعه قطب نما

قطب مقناطیسی ازقطب جغرافیائی مختلف است، مقام این طولاً وعرضاً تبدیل میشود در ۱۹۶۷ هجری طول عربی ۱۰۱ درجه وعرض ۷۵ درجه بود، حرکت این بطرف مشرق است ودر ۹۶۰ سال دور را پوره میکند، در داخل زمین موجهای مقناطیسی بطرف قطب مقناطیسی راست نیست لذا قطب نما برقطب مقناطیسی منطبق نمیشود لهذا برای معلوم کردن فرق قطب نما توسط قطب جغرافیائی دریافت نمودن مقام قطب مقناطیسی کافی نیست بلکه برای این مقصد درهرمقام رسیده عمل ومشاهده کرده میشود.در۱۹۶۵ء مطابق بررسی درچندشهرها انحراف قطب نما ازقطب جغرافیائی درج کرده میشود.این فرق درهرسال ۱ تا$۲\frac{1}{2}$ دقیقه کم شده میرود.

گلگت	۲ $\frac{۱}{۲}$ درجه مائل مشرق طرفته	ساهیوال، ملتان	$\frac{۵}{۶}$ درجه مائل مشرق ته
اتک ، پشارو	۱ $\frac{۵}{۶}$	بهاولپور	$\frac{۵}{۶}$
راولپندی	۱ $\frac{۲}{۳}$	رحیم یارخان ، لار کانه	$\frac{۱}{۲}$
جهلم کویته	۱ $\frac{۱}{۶}$	خیرپور	$\frac{۱}{۳}$ ....
سیالکوت	۱ $\frac{۱}{۱۲}$	نواب شاه	$\frac{۱}{۱۲}$
لاهور، کجرانواله	۱	تندو محمد خان	۰
جهنگ ، شیخوپوره، قلات	۱	حیدر آباد، کراچی	

(۳) بذریعه قطب ستاره

چونکه قطب ستاره گرد قطب حقیقی بربعد ٥٤ دقیقه (نصف قطر) گردش میکند لهذا برای معلوم کردن شمال صحیح ضروری است که وقت نهایت بلندی قطب ستاره یا نهایت پستی آن دریافت کرده شود که از ایرالمینک شایع شونده ازگرینج معلوم کرده میشود.

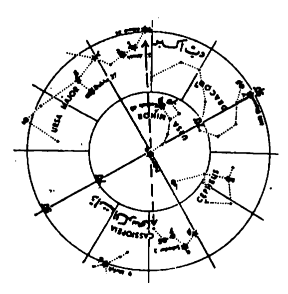
چنانچه از ایرالمینک معلوم شدکه درکراچی ۱۶/ دسمبر ۱۹۶۹ء وقت نهایت بلندی ۸ بجه و۵۳ دقیقه و۳۹ سیکند شب است.

قطب ستاره نیزمانند دیگرستارگان در۲۳ساعت ۵۶ دقیقه و٤,۹,۱۶ سیکند گردش خودرا مکمل میکند یعنی روزانه ۳ دقیقه و۵۵,۹۹۸۵۶ سیکند فرق می آید. همچنان برگذشتن یک سال (۳۶۵ روز) ازوقت سابق بعداز۵۶,۹۹۸۵۶ سیکند برابربرهمان مقام سابق می آید وازجهت سال نقشه بعدازهر چهارسال همان وقت برمیگردد.

وبا این حساب هرتاریخ وهرشهررا کرده میشود.

سهل ترین طریقه

چون ستاره آخری ذات الکرسی برابربالای قطب ستاره بردائره نصف النهار برسد درآن وقت قطب ستاره نهایت بربلندی میباشد ووقت نهایت پستی قطب ستاره ، ستاره آخری دبّ اکبر (بنات النعش) بالای قطب ستاره ازدائره نصف النهاراندکی پیش میرود. این طریق ازجهت سهل ترین بودنش بسیاربیش بهاء است.

نصف النہار کا مقامی وقت اور درجات میل شمس

تاریخ	جنوری			فروری			مارچ		
	گھنٹہ	منٹ	درجہ ج	گھنٹہ	منٹ	درجہ ج	گھنٹہ	منٹ	درجہ ج
۱	۱۲	۳	۲۳/۱	۱۲	۱۴	۱۷/۳	۱۲	۱۲	۷/۵
۲	۱۲	۴	۲۳/۰	۱۲	۱۴	۱۷/۰	۱۲	۱۲	۷/۱
۳	۱۲	۴	۲۲/۹	۱۲	۱۴	۱۶/۷	۱۲	۱۳	۶/۷
۴	۱۲	۵	۲۲/۸	۱۲	۱۴	۱۶/۴	۱۲	۱۲	۶/۳
۵	۱۲	۵	۲۲/۷	۱۲	۱۴	۱۶/۱	۱۲	۱۲	۵/۹
۶	۱۲	۶	۲۲/۶	۱۲	۱۴	۱۵/۸	۱۲	۱۱	۵/۵
۷	۱۲	۶	۲۲/۵	۱۲	۱۴	۱۵/۵	۱۲	۱۱	۵/۱
۸	۱۲	۶	۲۲/۳	۱۲	۱۴	۱۵/۲	۱۲	۱۱	۴/۸
۹	۱۲	۷	۲۲/۲	۱۲	۱۴	۱۴/۹	۱۲	۱۱	۴/۴
۱۰	۱۲	۷	۲۲/۱	۱۲	۱۴	۱۴/۶	۱۲	۱۰	۴/۰
۱۱	۱۲	۸	۲۱/۹	۱۲	۱۴	۱۴/۲	۱۲	۱۰	۳/۶
۱۲	۱۲	۸	۲۱/۸	۱۲	۱۴	۱۳/۹	۱۲	۱۰	۳/۲
۱۳	۱۲	۸	۲۱/۶	۱۲	۱۴	۱۳/۶	۱۲	۹	۲/۸
۱۴	۱۲	۹	۲۱/۴	۱۲	۱۴	۱۳/۳	۱۲	۹	۲/۴
۱۵	۱۲	۹	۲۱/۲	۱۲	۱۴	۱۲/۹	۱۲	۹	۲/۰
۱۶	۱۲	۱۰	۲۱/۱	۱۲	۱۴	۱۲/۶	۱۲	۹	۱/۶
۱۷	۱۲	۱۰	۲۰/۹	۱۲	۱۴	۱۲/۲	۱۲	۸	۱/۲
۱۸	۱۲	۱۰	۲۰/۷	۱۲	۱۴	۱۱/۹	۱۲	۸	۰/۸
۱۹	۱۲	۱۱	۲۰/۵	۱۲	۱۴	۱۱/۵	۱۲	۸	۰/۴
۲۰	۱۲	۱۱	۲۰/۳	۱۲	۱۴	۱۱/۲	۱۲	۷	۰/۰ ش
۲۱	۱۲	۱۱	۲۰/۰	۱۲	۱۴	۱۰/۸	۱۲	۷	۰/۴
۲۲	۱۲	۱۱	۱۹/۸	۱۲	۱۴	۱۰/۴	۱۲	۷	۰/۸
۲۳	۱۲	۱۲	۱۹/۶	۱۲	۱۴	۱۰/۱	۱۲	۷	۱/۲
۲۴	۱۲	۱۲	۱۹/۴	۱۲	۱۳	۹/۷	۱۲	۶	۱/۶
۲۵	۱۲	۱۲	۱۹/۱	۱۲	۱۳	۹/۳	۱۲	۶	۱/۹
۲۶	۱۲	۱۲	۱۸/۹	۱۲	۱۳	۹/۰	۱۲	۶	۲/۳
۲۷	۱۲	۱۳	۱۸/۶	۱۲	۱۳	۸/۶	۱۲	۵	۲/۷
۲۸	۱۲	۱۳	۱۸/۴	۱۲	۱۳	۸/۲	۱۲	۵	۳/۱
۲۹	۱۲	۱۳	۱۸/۱	۱۲	۱۳	۷/۸	۱۲	۵	۳/۵
۳۰	۱۲	۱۳	۱۷/۸				۱۲	۴	۳/۹
۳۱	۱۲	۱۳	۱۷/۶				۱۲	۴	۴/۳
			ج			ج			ش

تاریخ	اپریل			مئی			جون		
	گھنٹہ	منٹ	درجہ قوس	گھنٹہ	منٹ	درجہ قوس	گھنٹہ	منٹ	درجہ قوس
۱	۱۲	۴	۴/۷	۱۱	۵۷	۱۵/۲	۱۱	۵۸	۲۲/۱
۲	۱۲	۴	۵/۱	۱۱	۵۷	۱۵/۵	۱۱	۵۸	۲۲/۲
۳	۱۲	۳	۵/۴	۱۱	۵۷	۱۵/۸	۱۱	۵۸	۲۲/۴
۴	۱۲	۳	۵/۸	۱۱	۵۷	۱۶/۱	۱۱	۵۸	۲۲/۵
۵	۱۲	۳	۶/۲	۱۱	۵۷	۱۶/۴	۱۱	۵۸	۲۲/۶
۶	۱۲	۲	۶/۶	۱۱	۵۷	۱۶/۶	۱۱	۵۹	۲۲/۷
۷	۱۲	۲	۷/۰	۱۱	۵۶	۱۶/۹	۱۱	۵۹	۲۲/۸
۸	۱۲	۲	۷/۳	۱۱	۵۶	۱۷/۲	۱۱	۵۹	۲۲/۹
۹	۱۲	۲	۷/۷	۱۱	۵۶	۱۷/۵	۱۱	۵۹	۲۳/۰
۱۰	۱۲	۱	۸/۱	۱۱	۵۶	۱۷/۷	۱۱	۵۹	۲۳/۰
۱۱	۱۲	۱	۸/۴	۱۱	۵۶	۱۸/۰	۱۲	۰	۲۳/۱
۱۲	۱۲	۱	۸/۸	۱۱	۵۶	۱۸/۲	۱۲	۰	۲۳/۲
۱۳	۱۲	۰	۹/۲	۱۱	۵۶	۱۸/۵	۱۲	۰	۲۳/۲
۱۴	۱۲	۰	۹/۵	۱۱	۵۶	۱۸/۷	۱۲	۰	۲۳/۳
۱۵	۱۲	۰	۹/۹	۱۱	۵۶	۱۸/۹	۱۲	۰	۲۳/۳
۱۶	۱۲	۰	۱۰/۲	۱۱	۵۶	۱۹/۲	۱۲	۱	۲۳/۴
۱۷	۱۲	۰	۱۰/۶	۱۱	۵۶	۱۹/۴	۱۲	۱	۲۳/۴
۱۸	۱۱	۵۹	۱۰/۹	۱۱	۵۶	۱۹/۶	۱۲	۱	۲۳/۴
۱۹	۱۱	۵۹	۱۱/۳	۱۱	۵۶	۱۹/۸	۱۲	۱	۲۳/۴
۲۰	۱۱	۵۹	۱۱/۶	۱۱	۵۶	۲۰/۱	۱۲	۱	۲۳/۴
۲۱	۱۱	۵۹	۱۲/۰	۱۱	۵۷	۲۰/۳	۱۲	۲	۲۳/۴
۲۲	۱۱	۵۸	۱۲/۳	۱۱	۵۷	۲۰/۵	۱۲	۲	۲۳/۴
۲۳	۱۱	۵۸	۱۲/۶	۱۱	۵۷	۲۰/۶	۱۲	۲	۲۳/۴
۲۴	۱۱	۵۸	۱۳/۰	۱۱	۵۷	۲۰/۸	۱۲	۲	۲۳/۴
۲۵	۱۱	۵۸	۱۳/۳	۱۱	۵۷	۲۱/۰	۱۲	۳	۲۳/۴
۲۶	۱۱	۵۸	۱۳/۶	۱۱	۵۷	۲۱/۲	۱۲	۳	۲۳/۴
۲۷	۱۱	۵۸	۱۳/۹	۱۱	۵۷	۲۱/۴	۱۲	۳	۲۳/۳
۲۸	۱۱	۵۷	۱۴/۳	۱۱	۵۷	۲۱/۵	۱۲	۳	۲۳/۳
۲۹	۱۱	۵۷	۱۴/۶	۱۱	۵۷	۲۱/۷	۱۲	۳	۲۳/۲
۳۰	۱۱	۵۷	۱۴/۹	۱۱	۵۷	۲۱/۸	۱۲	۳	۲۳/۲
۳۱			ش	۱۱	۵۸	۲۲/۰ ش			سش

تاریخ	جولائی گھنٹہ	جولائی منٹ	جولائی درجہ ش	اگست گھنٹہ	اگست منٹ	اگست درجہ ش	ستمبر گھنٹہ	ستمبر منٹ	ستمبر درجہ ش
۱	۱۲	۴	۲۳/۱	۱۲	۶	۱۷/۹	۱۲	۰	۸/۲
۲	۱۲	۴	۲۳/۰	۱۲	۶	۱۷/۷	۱۲	۰	۷/۸
۳	۱۲	۴	۲۲/۹	۱۲	۶	۱۷/۴	۱۱	۵۹	۷/۴
۴	۱۲	۴	۲۲/۹	۱۲	۶	۱۷/۲	۱۱	۵۹	۷/۱
۵	۱۲	۴	۲۲/۸	۱۲	۶	۱۶/۹	۱۱	۵۹	۶/۷
۶	۱۲	۵	۲۲/۷	۱۲	۶	۱۶/۶	۱۱	۵۸	۶/۳
۷	۱۲	۵	۲۲/۶	۱۲	۶	۱۶/۳	۱۱	۵۸	۵/۹
۸	۱۲	۵	۲۲/۴	۱۲	۶	۱۶/۱	۱۱	۵۸	۵/۶
۹	۱۲	۵	۲۲/۳	۱۲	۵	۱۵/۸	۱۱	۵۷	۵/۲
۱۰	۱۲	۵	۲۲/۲	۱۲	۵	۱۵/۵	۱۱	۵۷	۴/۸
۱۱	۱۲	۵	۲۲/۱	۱۲	۵	۱۵/۲	۱۱	۵۷	۴/۴
۱۲	۱۲	۶	۲۱/۹	۱۲	۵	۱۴/۹	۱۱	۵۶	۴/۱
۱۳	۱۲	۶	۲۱/۸	۱۲	۵	۱۴/۶	۱۱	۵۶	۳/۷
۱۴	۱۲	۶	۲۱/۶	۱۲	۵	۱۴/۳	۱۱	۵۵	۳/۳
۱۵	۱۲	۶	۲۱/۵	۱۲	۴	۱۴/۰	۱۱	۵۵	۲/۹
۱۶	۱۲	۶	۲۱/۳	۱۲	۴	۱۳/۶	۱۱	۵۵	۲/۵
۱۷	۱۲	۶	۲۱/۱	۱۲	۴	۱۳/۳	۱۱	۵۴	۲/۱
۱۸	۱۲	۶	۲۱/۰	۱۲	۴	۱۳/۰	۱۱	۵۴	۱/۷
۱۹	۱۲	۶	۳۰/۸	۱۲	۴	۱۲/۷	۱۱	۵۴	۱/۴
۲۰	۱۲	۶	۲۰/۶	۱۲	۳	۱۲/۳	۱۱	۵۳	۱/۰
۲۱	۱۲	۶	۲۰/۴	۱۲	۳	۱۲/۰	۱۱	۵۳	۰/۶
۲۲	۱۲	۶	۲۰/۲	۱۲	۳	۱۱/۷	۱۱	۵۳	۰/۲
۲۳	۱۲	۶	۲۰/۰	۱۲	۳	۱۱/۳	۱۱	۵۲	ج ۰/۲
۲۴	۱۲	۶	۱۹/۸	۱۲	۲	۱۱/۰	۱۱	۵۲	۰/۶
۲۵	۱۲	۶	۱۹/۶	۱۲	۲	۱۰/۶	۱۱	۵۲	۱/۰
۲۶	۱۲	۶	۱۹/۴	۱۲	۲	۱۰/۳	۱۱	۵۱	۱/۴
۲۷	۱۲	۶	۱۹/۱	۱۲	۱	۱۰/۰	۱۱	۵۱	۱/۸
۲۸	۱۲	۶	۱۸/۹	۱۲	۱	۹/۶	۱۱	۵۱	۲/۲
۲۹	۱۲	۶	۱۸/۷	۱۲	۱	۹/۲	۱۱	۵۰	۲/۵
۳۰	۱۲	۶	۱۸/۴	۱۲	۱	۸/۹	۱۱	۵۰	۲/۹
۳۱	۱۲	۶	۱۸/۲ ش	۱۲	۰	۸/۵ ش	۱۱		ج

تاریخ	اکتوبر			نومبر			دسمبر		
	گھنٹہ	منٹ	درجہ ج	گھنٹہ	منٹ	درجہ ج	گھنٹہ	منٹ	درجہ ج
۱	۱۱	۵۰	۳/۳	۱۱	۴۴	۱۴/۵	۱۱	۴۹	۲۱/۹
۲	۱۱	۴۹	۳/۷	۱۱	۴۴	۱۴/۹	۱۱	۵۰	۲۲/۰
۳	۱۱	۴۹	۴/۱	۱۱	۴۴	۱۵/۲	۱۱	۵۰	۲۲/۲
۴	۱۱	۴۹	۴/۵	۱۱	۴۴	۱۵/۵	۱۱	۵۰	۲۲/۳
۵	۱۱	۴۸	۴/۹	۱۱	۴۴	۱۵/۸	۱۱	۵۱	۲۲/۴
۶	۱۱	۴۸	۵/۲	۱۱	۴۴	۱۶/۱	۱۱	۵۱	۲۲/۵
۷	۱۱	۴۸	۵/۶	۱۱	۴۴	۱۶/۴	۱۱	۵۲	۲۲/۷
۸	۱۱	۴۸	۶/۰	۱۱	۴۴	۱۶/۷	۱۱	۵۲	۲۲/۸
۹	۱۱	۴۷	۶/۳	۱۱	۴۴	۱۷/۰	۱۱	۵۲	۲۲/۹
۱۰	۱۱	۴۷	۶/۸	۱۱	۴۴	۱۷/۲	۱۱	۵۳	۲۲/۹
۱۱	۱۱	۴۷	۷/۲	۱۱	۴۴	۱۷/۵	۱۱	۵۳	۲۳/۰
۱۲	۱۱	۴۶	۷/۵	۱۱	۴۴	۱۷/۸	۱۱	۵۴	۲۳/۱
۱۳	۱۱	۴۶	۷/۹	۱۱	۴۴	۱۸/۱	۱۱	۵۴	۲۳/۲
۱۴	۱۱	۴۶	۸/۳	۱۱	۴۴	۱۸/۳	۱۱	۵۵	۲۳/۲
۱۵	۱۱	۴۶	۸/۶	۱۱	۴۵	۱۸/۶	۱۱	۵۵	۲۳/۳
۱۶	۱۱	۴۶	۹/۰	۱۱	۴۵	۱۸/۸	۱۱	۵۶	۲۳/۳
۱۷	۱۱	۴۵	۹/۴	۱۱	۴۵	۱۹/۱	۱۱	۵۶	۲۳/۴
۱۸	۱۱	۴۵	۹/۷	۱۱	۴۵	۱۹/۳	۱۱	۵۷	۲۳/۴
۱۹	۱۱	۴۵	۱۰/۱	۱۱	۴۵	۱۹/۵	۱۱	۵۷	۲۳/۴
۲۰	۱۱	۴۵	۱۰/۵	۱۱	۴۶	۱۹/۸	۱۱	۵۸	۲۳/۴
۲۱	۱۱	۴۵	۱۰/۸	۱۱	۴۶	۲۰/۰	۱۱	۵۸	۲۳/۴
۲۲	۱۱	۴۴	۱۱/۲	۱۱	۴۶	۲۰/۲	۱۱	۵۹	۲۳/۴
۲۳	۱۱	۴۴	۱۱/۵	۱۱	۴۶	۲۰/۴	۱۱	۵۹	۲۳/۴
۲۴	۱۱	۴۴	۱۱/۹	۱۱	۴۷	۲۰/۶	۱۲	۰	۲۳/۴
۲۵	۱۱	۴۴	۱۲/۳	۱۱	۴۷	۲۰/۸	۱۲	۰	۲۳/۴
۲۶	۱۱	۴۴	۱۲/۶	۱۱	۴۷	۲۱/۰	۱۲	۱	۲۳/۴
۲۷	۱۱	۴۴	۱۲/۹	۱۱	۴۸	۲۱/۲	۱۲	۱	۲۳/۳
۲۸	۱۱	۴۴	۱۳/۲	۱۱	۴۸	۲۱/۴	۱۲	۲	۲۳/۳
۲۹	۱۱	۴۴	۱۳/۶	۱۱	۴۸	۲۱/۵	۱۲	۲	۲۳/۲
۳۰	۱۱	۴۴	۱۳/۹	۱۱	۴۹	۲۱/۷	۱۲	۳	۲۳/۱
۳۱	۱۱	۴۴	۱۴/۲	۱۱			۱۲	۳	۲۳/۱
			ج			ج			ع

طریقه معلوم نمودن طول البلد

درمغربی پاکستان ۷۵ درجه ومشرقی پاکستان ۹۰ درجه وقت مقامی طول البلد رائج است شما ازنصف النهارنقشه گذشته مطلوب نصف النهارفرق کشیده بحساب ٤ دقیقه فی درجه مجموعه درجات را با ۷۵ یا ۹۰ درجه جمع یا ازآن تفریق کنید.

طریقه معلوم نمودن عرض البلد.

(۱) ستاره قطلب چون برانتهائی بلندی یا انتهائی پستی باشد درآن وقت بذریعه اصطرلاب یا ربع مجیب یا رفق منقطروغیره ارتفاع آنرا معلوم نموده نصف قطرمدارآن (٥٤ دقیقه) جمع یا تفریق کنید.

(۲) برابروقت نصف النهاربذریعه مس(عمود/ظل) درجات ارتفاع شمس را معلوم نموده از ۹۰ درجه تفریق کنید سپس ازنقشه درجات میل[1] شمس رامعلوم کنید.اگرمیل جنوبی باشد پس درجات میل را ازحاصل تفریق اول تفریق کنید ومیل شمالی باشد پس درجات آنرا باحاصل تفریق جمع کنید. درهردوصورت جواب عرض البلد میباشد. مثلاً در۲۳/ ستمبردرکراچی بوقت نصف النهاردرجات ارتفاع شمس ٤۳/٤۱ اند ومیل جنوبی ۲۳/ ۲۶ است. لهذا عرض البلد کراچی . $15'/_{24}^{0} = ۶2'/_{23}^{0} - ۳4'/_{41}^{0} - 0'/_{90}^{0}$

تخریج اوقات

هدایات :

(۱) برای معلوم نمودن وقت طلوع وغروب آفتاب را از افق ۸ . ۰ درجه پائین گرفته میشود تفصیل آن اینست. نصف قطرشمس ۱۶ دقیقه + افق حقیقی وفرق افق ترسی ۳٤ دقیقه[2] = ٥۰ دقیقه = ۸. ۰ درجه.

(۲) برای صبح صادق وعشاء ۱٥ درجه زیرافق گرفته میشود. درعام جنتری ها ونقشه های اوقات نماز ۱۸ درجه زیرافق گرفته شده اند این درست نیست. این وقت صبح کاذب است.

۱- درنقشه برصفرطول البلدبوقت نصف النهارمیل الشمس داده شده است. درتخریج اوقات وغیره برای زیاد ترعمل صحیح میل مقامی را بایدگرفته شود.

۲- درین چیزی اثرفرق افق است وچیزی انعکاس شعا ها.

صبح صادق درین سه درجه بعد میباشد. شفق احمر ۱۲ درجه زیرافق وقت غروب میباشد.

(۳)ازمشاهده ثابت شدکه درابتداء وقت اشراق آفتاب ازافق ۱٫٤ درجه بلندمیباشد.

(٤) برای تخریج وقت عصروقت مثلین اول درجات ارتفاع شمس معلوم کرده میشوند، قاعده آن اینست که وبوقت نصف النهار درجات ارتفاع را اینچنین معلوم کنید.

۹۰- عرض البلد- میل شمس مخالف یا ۹۰ – عرض البلد+ میل شمس موافق – مثلاً درکراچی ۲۳ /ستمبرارتفاع شمس بوقت نصف النهار ۹۰-۲٤٫۹ – ۲۳٫٤ = 41/ 0/7

مم 41/ 0/7 = ۱٫۱۲۲۳۸ + ۲ (مثلین) = ۳٫۱۲۲۳۸ = ۸ . ۱۷ درجه بوقت عصر.

قواعد تخریج اوقات

(۱) ب = قوس (مدارشمس میان افق و مرکز شمس).

(جب میل × جب عرض) + جب درجه (+) طلوع یا صبح صادق (+) یا عصر (-)
―――――――――――――――――――
جم میل × جم عرض

در میل مخالف وقتیکه میل (-) باشد ومیل مخالف (+) باشد ، بطور مثال در ۲۳ / دسمبر وقت طلوع کراچی اینچنین تخریج میشود .

جب میل ٤ / ۲۳ (-) = ۰/ ۳۹۷۱ (-)

جب عرض ۹ / ۲٤ = ۰/ ٤۲۱۰

جب درجه طلوع ۸ / ۰ = ۰/ ۰۱٤۰

جم میل ٤ / ۲۳ = ۰/ ۹۱۷۸

جم عرض ۹ / ۲٤ = ۰/ ۹۰۷۰

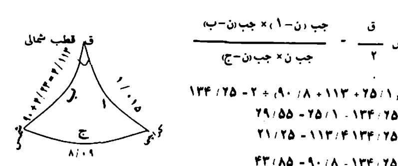
[۰/ ۰۱٤۰ + [۰/ ٤۲۱۰ × (-) ۰/ ۳۹۷۱ / ۰/ ۹۰۷۰ × ۰/ ۹۱۷۸ = ۰/ ۰۱٤۰ + (-) ۱٦۷۲ / ۸

(-) ۰/ ۱۵۳۲ / ۰/ ۸۳۲٤ = (-) ۰/ ۱۸٤۰ = (-) ٦/ ۱۰ (-) = ٤ / ٤۲ (-) + ٦ – ساعت . دقیقه

(۹۰°) = ۵۰ ساعت / ۶ / ۱۷ دقیقه.

وقت نصف النهار ۱۲ / ۰ ساعت/ ۳۱ دقیقه - ۵ ساعت / ۱۸ دقیقه = ۷ ساعت / ۱۳ دقیقه

. وقت طلوع در تاریخ ۲۳ دسمبر.

(۲) ن - (۱ + ب + ج) / ۲

مس (ق / ۲) = (جب (ن - ۱) × جب (ن - ب)) / (جب ن × جب (ن - ج))

۱، ۲۵/۱ + ۱۱۳ + ۸/ ۹۰، ÷ ۲ - ۱۳۴/۲۵

۷۹/۵۵ - ۲۵/۱ . ۱۳۴/۲۵

۲۱/۲۵ - ۱۱۳/۴ ۱۳۴/۲۵

۴۳/۸۵ - ۹۰/۸ . ۱۳۴/۲۵

(لوک جب ۵۵ / ۶۹ = ۹۷۱۷ / آ) + (لوک جب ۲۵ / ۲۱ = ۵۵۹۳ / آ) = (۵۳۱۰ / آ)

(لوک جب ۸۵ / ۴۳ = ۸٤۰۶ / آ) + (لوک جب ۶۵ / ۱۳٤ = ۸۵۲۱ / آ) = ۶۹۲۷ /آ -

= ۸۳۸۳ / آ + ۲ = ۹۱۹۱ / آ = ۷ / ۳۹ = ۲ /ق، ق = ٤° / ۷۹ = ۵ ساعت./ ۶ / ۱۷ دقیقه.

(۳) ن = (۱ + ب + ج) / ۲ جب (ف / ۲) = (جب (ن - ا) جب (ن - ب)) / (جب ۱ جب ب) ۸ (۹۷۱۷ / آ + ۵۵۹۳ / آ = ۵۳۱۰ / آ)

- (۹۵۷۶ / آ + ۹۶۲۷ / آ = ۹۲۰۳ / آ) = (۶۱۰۷ / آ +) / (۲ جب ۱ جب ب) = ۲ - ۸۰۵۳ / آ - ۷° / ۳۹ (ق / ۲)

۴- سهل ترین قاعده: ن = (ج + عرض + میل مخالف یا - میل موافق) / ۲ — جب ق/۲ = (جب ن جب (ج - ن)) / (جم میل جم عرض) ۸

(۹۷۱۷/ آ + ۵۵۹۳/ آ =) - (۹۶۲۷/ آ + ۹۵۷۶/ آ) = ۶۱۰۷/ آ + ۲ = ۸۰۵۳/ آ = ۳۹/۷ = ق/۲

(۵) تا 35^{0} عرض البلد صرف برای طلوع وغروب سهل تریق طریقه، چون تعدیل النهار = مس عرس مس میل، درآخر درجه طلوع وغروب مطابق (0^{0}_{8}) چهاردقیقه کمی وبیشی کنید همچنان به یک وقت اوقات چهارایام (دومیل موافق ودومیل مخالف) کشیده میشود.

تنبیه: برعرض زائد از ۴۰ عرض البلد اوقات به تیزی بدل میشوند لهذا برای صبح وشام میل شمس را جداگانه گرفته میشود یا برای اختصارعمل وقت هرتاریخ درغروب وعشاء تا تاریخ آینده حساب نصف فرق وقت را نیزکرده میشود ودروقت فجروطلوع تا تاریخ گذشته نصف فرق وقت را شمرده میشود.

خط نصف النهار
اگر دائره نصف قطر ۲۴ اینچ باشد
پس نتیجه آن خوب میباشد
۵
۹
۴
۱
۷
۶
۸
۲
۳

(۶) درخط نصف النهار °۹۰ درجه عمود بسازید، سپس میل شمالی باشد پس از۹۰ بطرف چپ وجنوبی باشد بظرف راست بردرجات میل نقطه"۱" بگذارید. سپس ازآن درجانب راست مطابق درجات مثل یا مثلین وجانب چپ مطابق درجات طلوع یا صبح صادق نقطه"۲" بگذارد. چنانچه درشکل مابرای صبح صادق به نقطه"۱" درجانب چپ بر۱۵درجات نقطه"۲" گذاشتیم.

سپس به خط نصف النهاربربعددرجات عرض البلد ازنصف النهارخط متوازی۳،۴،۵ بکشید سپس ازخطی که از"۱" به مرکز میرودازمتوازی نقطه "۲" تاخط ۳،۴،۵ خط ۲،۶ بکشید وبرابر ۴،۵ دائره اندرونی نصف قطربسازید وازنقطه ۶ تا دائره داخلی خط ۷۷۶ عمودآبیندازید سپس از مرکزتادائره بیرونی خط بکشیدکه ازنقطه۷ بگذرد سپس بردائره بیرونی محل وقوع نقطه ۸ متعین کنید. اکنون ازنصف النهارتانقطه ۸ درجات

قوس رامعلوم کنید. همچنان به یک وقت درجات وقت طلوع، عصروصبح صادق را گذاشته وقت همه راکشیده میتوانید. درشکل میل شمس شمالی را ۲۰ درجه گرفته شده است که در ۲۰/ میٔ میباشد وعرض البلد کراچی را در۲۵ درجه گرفته شده است با این حساب مطابق شکل طلوع صبح صادق ۹۰ +۲۸،۲ میشود، ودر ۲۰ / میٔ نصف النهاربر۱۲ ساعت و۲۸ دقیقه است لهذا صبح صادق درساعت ٤ و۳۵دقیقه میباشد. وقت داده شده درعام نقشه ها صحیح نیست. برای تفصیل رساله بنده"صبح صادق" را به بینید.

(۷) برکره ارضیه به دائرة الارتفاع مطابق درجاتِ صبح صادق وطلوع وغروب وغیره برمدار آفتاب نشان بگذارید سپس ازآن نشان تا نصف النهاردرجات مدار را شمرده بحساب فی دقیقه درجات را حساب نمائید.

تنبیه ضروري : درتمام اوقات احتیاط دو وسه دقیقه ضروری است زیراکه بنابرفرق درطول وعرض یک مقام درآن اوقات فرق معمولی آمده میتواند علاوه ازین درهرسال میل شمس نیزاندکی مختلف میباشدکه بعدازهرچهارسال بذریعه نقشه سال بمعیارسابق می آید.

نقشهء فرق وقت ازجهت بلندی

برای طلوع ——— **وغروب** —

بلندی (فت):	۵۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰۰	٤۰۰۰	۵۰۰۰	۱۰۰۰۰		
فرق درجه ها:	۰/۵°	۰/۷°	۰/۹°	۱/۱°	۱/۳°	۱/٤°	۲/۰°		
۱۵ هزار	۲۰	۲۵	۳۰	۳۵	٤۰	٤۵	۵۰	۵۵	۶۰
۲/٤°	۲/۸°	۳/۱°	۳/٤°	۳/۶°	۳/۹°	٤/۱°	٤/۳°	٤/۵°	٤/۷°

صبح صادق وعشاء، سول توائیلائت (۶ درجه زیرافق) بربلندی ۳۵ هزارفت صرف ۱،۱ درجه فرق می آید. ازین ثابت میشودکه صبح صادق وعشاء براوقات ۱۵ درجه زیرافق ازجهت بلندی هیچ اثرمعتد به نمی افتد.

عصر چونکه آفتاب بسیار دوراست لذا برفتن بربلندی وقت عصرهیچ فرق نمی آید.

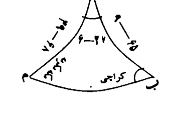
فایده : طیاره فوکر ۱۵ تا ۱۹ وطیاره بوئنگ ۲۹ تا۳۵ هزارفت بلند پروازمیکنند.

طرق تخریج سمت قبله

۱ - در ۲۷ مئ و ۱۶ جولائی آفتاب بر عرض مکه مکرمه عبور میکند پس باید از حساب فرق وقت رسیدن آفتاب به نصف النهار مکه مکرمه را معلوم کنید . خصوصًا در همین وقت سایهء عمود بر سمت قبله می باشد ، مثلاً درپاکستان مغربی در۲۷/ مئ درساعت ۲ و۱۷ دقیقه و۱۶/ جولائی ۲ و۲۶ دقیقه سایه عمود برسمت قبله میباشد.

برای این مقامات که ازمکه مکرمه درمشرق یا مغرب از۹۰ درجه دوراند همین عمل در۲۸/ نومبرو۱٤/ جنوری کرده میشود. درین تواریخ چون آفتاب ازنصف النهارمکه مکرمه بر ۱۸۰ درجه باشد درین وقت سایه عمود برسمت قبله میباشد.

طرق المثلث الکروی

۱/۲ ق م = ۹۰ - عرض مکه مکرمه .

ق ب = ۹۰ - عرض کراچی .

ق^ = د کراچیء طول = د مکې طول .

مم ب = (جب ق ب × مم ق م) - (جم ق ب × جم ق) / جب ق^

(-)۳۵ / ۸۷° = (-) ۰ / ۰٤۲۳ = (۰ / ۸۹۰۲ × ۰ / ٤۲۰۲) - (۰ / ۳۹۰۹ × ۰ / ۹۰۷٤) / ۰ / ٤۵۵۵

۱۸۰° / ۰ ۸۷° / ۳۵ = °۹۲ / ۲۵ = (ب) - °۹۰ / ۰ = °۲ / ۲۵ مائل به جنوب.

۲/۳ مس ب = جب ق^ / (جم عرض البلد مس عرض مکه) - (جب عرض البلد جم ق^)

٣/٤ مم ب = (مس عرض مکه جم عرض البلد قم فرق طول) – (جب عرض البلد مم فرق طول).

٤/٥ مم عرض موقع [1] = مم عرض مکه جم فرق طول. مس ب + جم عرض موقع مس فرق طول قم (عرض موقع – عرض البلد).

٤٠٧٩ / ٠/ ٩٤٩٥ / آ = ٠ / ٣٥٧٤ = ٢٣° / = عرض موقع - ٢٤° / ٥آ = ١ / ٨آ(-)

٩٦١٨ / آ + آ / ٧٠٩٠ + ١ / ٧٠٣٨ (-) = ١ / ٣٧٤٦ (-) = ٨٧ / ٣٥ (-)

٥/٦ ب = م + ن. مس م = مم ق٢ × جب ق م - ق ب مس ن = مم ق٢ × جم ق م - ق ب
٢ ٢

جب ق م + ق ب جم ق م + ق ب
٢ ٢

٠.(لوک جب ق م - ق ب = ٢ / ٤٨٤٨) - (لوک جم ق م + ق ب = ٥٩٣٧ / آ - ٤٠٦١ / ٠+
٢ ٢

(لوک مم ق٢ = ٦١٧٩ / ٠) = ١٣٩٠ / آ = ٧° / ٥٠ (م).

(لوک جم ق م - ق ب = ٩٩٩٨ / آ) - (لوک جم ق م + ق ب = ٥٩٣٧ / آ) ٤٠٦١ / ٠+
٢ ٢

(لوک مم ق٢ = ٦١٧٩ / ٠) = ١ / ٠٢٤٠ = ٣٥ / ٨٤ (ن) + ٧° / ٥٠ = ٢٥ / ٩٢

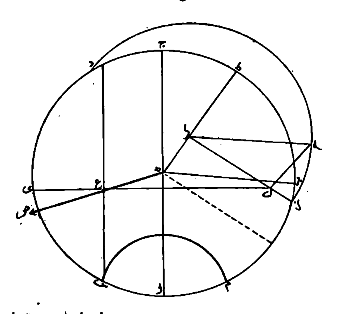
(٧) بر کره‌ء ارضیه دائرة الافق را متعین کنید بعد از آن از بلد با مکه مکرمه یک خط را بکشید وبا دائرة الافق آنرا برسانید ودرجه های انحراف بشمارید.

(٤) طریق ابی ریحان البیرونی. برمرکز هـ دائره کشیده برآن ا.هـ. ج خط نصف النهاربکشید ونقطة الجنوب الف متعین کنید سپس مطابق عرض البلد بطرف مشرق قوس ج. ط کشیده هـ ط رایکجاکنید و ط. ظ مطابق تمام عرض مکه بسازی پس بر ه. ط عمود ز.ک بکشید و ک رامرکز ساخته بربعد ز نصف دائره ز.ح. د بسازید سپس درمیان بلد

[1] وقوع محل عمود بر نصف النهار که بر سر مکه مکرمه میگذرد.

ومکه ازتمام فرق طول مساوی قوس ط،ب را با ہ ب یکجاکنیدوبرموازات آن خط ک،ح بکشید،سپس ا را مرکز قرارداده بربعد ز،ح قول م، س بسازید وبرقوس ک،ز ، ح،ل بسازید بر ا،ح،ہ ، ل، ی عمود بیفتانیدپس اگرطول مکه زیادباشدپس ازنقطه م واگرطول مکه کم باشد از س موازی ا،ہ،ج خط بکشیدو ازخط آن ل،ی برتقاطع نقطه ع متعین کنید سپس از مرکز برآن خط ہ،ع،ص بکشیداین سمت قبله میباشد.

درذیل خودعبارت بیرونی مع برهان القانون المسعودی نقل کرده میشود. درکتابت اغلاط زیاداست، بدون کاوش کدام الفاظ که درخاطرآید مطابق آنها تصحیح کرده است. اصل عبارت کتابت را برقرارگذاشته الفاظ تصحیح را بین القوسین بنویسید.

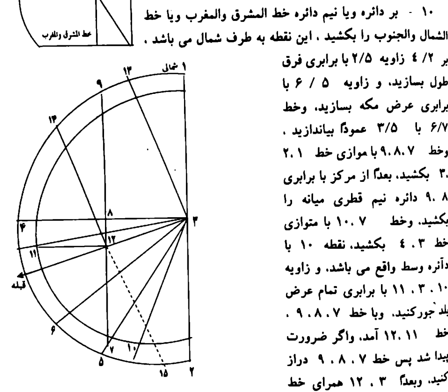
ادرنا علی سطح مستوی (مستو) فی موازاة الافق دائرة واخرجنا فیها خط نصف النهار و قسمنا محیطها بثلاث مأة وستین جزء قمة مستویة، ولیکن تلک الدائرة: اب ج ص علی مرکز: ہ وخط نصف النهار فیها: اہ جو: ا، نقطة الجنوب ونقدر قوس: ج ط ز علی ا (الی) الجنوب مساویة لعرض بلدنا ونصل: ہ ط، ونجعل: ط ز، تمام عرض مکة او البلد الذی نرید سمته وننزل علی: ہ ط، عمود: ز ک ونُدیر علی مرکز:

ك. و ببعد: ك ر. نصف دائرة: ز ح د ثم نفصل: ط ب. مساويا لتمام ما بين بلدنا و بين مكة او لذلك البلد (من) الطول و نصل: ى ة (ب ة) و لنخرج: ك ح على موازاة (موازته) و ندير على مركز: ا. و ببعد: ز ح قوس: م س. و ننزل عمود: ح ل على: ك ر. و لنخرج: ل ع قائما (على): ا ة ج فان كان طول مكة اكثر من طول بلدنا اخرجنا من نقطة: م. الشرقية عن: ا. خطاً موازيا لخط: ا ة ج و ان كان طول مكة اقل اخرجناه من: س موازيا ل: ا ة ج و ليكن ملتقاه مع خط: ل ع على نقطة: ع و لنخرج من المركز عليه خط: ة ع ص فيكون خط القبلة الذى يصلى عليه المصلى من مركز: ة فيكون مواجهاً لمكة او البلد الذى نفرض للاستقبال برهان ذلك انا نتوهم نصف دائرة: ا ب ج و نصف فلك نصف النهار قائماً على نصف دائرة: ا ص ج الذى للافق و اذا كان: ج ط. عرض البلد كان: ط. قطب الكل و: ة ط. من المحور و متى فرضنا: ط ر. مساويا لتمام عرض مكة كان: ك. مركز المدار المار عليها و لذلك يكون نصف هذا المدار: ز ح د و هو فى الوهم قائم على فلك نصف النهار فاذا جعلنا: ط ب. مساويا لتمام ما بين الطولين و فصل (فصل) خط: ك ح الموازى ل: ة ب. من المدار ما بين الطولين لتوازى خطى: ك ر. و الخارج من: ة عمود: ا ع ل (عموداً على): ط ة و تساوى زاويتى: ح ك ر. و التى محيط بها: ب ة و الخط المذكور مقابلة (و الخط المذكور، و هى مقابلة) لازمان ما بين الطولين و نقطة: ح فى هذا المدار القائم مسامتة لمكة و العمود النازل منها على الافق بلدنا و ليقع على: ع و هى فى سطح دائرة الارتفاع المارة على مكة و الاستقبال يكون فى سطحها فلذلك صار و كذا مقصوراً على معرفة وضع نقطة: ى ع (نقطة: ع) و معلوم ان: ع (: ى ع) يوازى: ح ل و يساويه لتوازى: ل ى (: ل ع) مع العمود النازل من: ح على: ع فان ادرنا الكرة على محور: ا ة ج رسم خط: ل ى (: ل ع) القائم عليه سطحاً مستقيماً يقاطع الافق على: ى ع و ينطبق: ى ل. فيه على استقامته فنقطة: ع على خط: ى ل عند موافاته الافق و كذا ادرنا دائرة: س م. ببعد: ز ح ساوى جيب: س ا. فيها: ح ل و لذلك يفصل (يفصل) خط: س ع الموازى ك: ا ة ج خط: ى ع مساويا ك: ح ل و يصير وضع نقطة: ع التى مسقط حجر مكة فى الافق معلوماً. (القانون المسعودى ج ۲، ص ۵۲۶ تا ۵۲۸)

۹ بر یک دائره خط المشرق والمغرب وخط الشمال والجنوب بکشید بعداً طبق فرق بین الطولین از خط الشمال والجنوب متوازی وطبق فرق بین العرضین از خط المشرق والمغرب خطهای متوازی بکشید وبر جای تقاطع هردو از مرکز یک خط مستقیم بکشید ، این سمت قبله تقریبی است ، چنانچه طبق این طریقه سمت قبله کراچی از مغرب ۷/۵

درجه به جنوب مائل است ، درحالیکه سمت صحیح آن ٤/ ۲ درجه بطرف جنوب است، اگرچه این طریقه تقریبی است لیکن ازجهت سهل وآسان بودن آن تصریح وغیره آنراذکر نموده است .

۱۰ - بر دائره ویا نیم دائره خط المشرق والمغرب ویا خط الشمال والجنوب را بکشید ، این نقطه به طرف شمال می باشد ، بر ۲/ ٤ زاویه ۲/۵ با برابری فرق طول بسازید، و زاویه ۵ / ۶ با برابری عرض مکه بسازید، وخط ۶/۷ با ۳/۵ عموداً بیاندازید ، وخط ۹،۸،۷ با موازی خط ۲،۱ ۳، بکشید، بعداً از مرکز با برابری ۹، ۸ دائره نیم قطری میانه را بکشید، وخط ۱۰، ۷ با متوازی خط ۳، ٤ بکشید، نقطه ۱۰ با دائره وسط واقع می باشد، و زاویه ۱۰، ۳، ۱۱ با برابری تمام عرض بلد جورکنید، وبا خط ۹، ۸، ۷ ، خط ۱۲، ۱۱ آمد، واگر ضرورت پیدا شد پس خط ۹، ۸، ۷ دراز کنید، وبعداً ۳ ، ۱۲ همرای خط مستقیم وصل کنید، پس این سمت قبله می باشد .

طریقه معلوم نمودن فاصله مکه مکرمه

(۱) درشکل مذکورخط ۳،۱۳ رابرخط ۳،۱۲ عمود قراردهید، اگرنقطه بطرف ۱۱ قوس ۱،٤،۲ واقع باشدپس خط ۱۲،۱٤ را برخط ۳، ۱۲ عموداً بیندازید واگرراست نقطه دایره برنصف باشد پس خط ۱۳،۱۵ را بر۳،۱۲ عموداً بیندازید، درشکل مذکورصورت اول واقع شده است. لهذا قوس ۱۳، ۱٤ را پیمانش کنید وفی درجه حساب ۶۹ میل را نمائید.

(۲) بطریق تخریج سمت قبله زاویه سمت قبله را معلوم نموده این کلیه را استعمال کنید. چون مابین البلدین= ج عرض مکه چون فرق طول قم > سمت قبله مثلاً کراچی تامکه: ۹۶۹۰، آ+۶۵۸۵،آ+٤،۰۰۰،۰=۶۲۷۹،آ=۱،۰۲۵۱،۶۹=٤۱،۱۷۳٤میل.

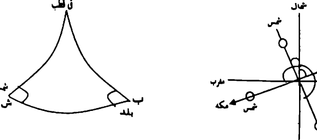
(۳) مم عرض موقع= مم عرض مکه جم فرق طول

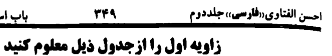
جم مابین البلدین= جب عرض مکه قم عرض موقع جم(عرض موقع- عرض البلد)

(٤) برکره ارضیه فاصله هردوشهر را توسط تارپیمانه نموده برخط استواء گذاشته درجات را معلوم کنید.

قواعد معلوم نمودن درجات سمت قبله

الف: با ذریعه سایه: وقت تقاطع مدار آفتاب وسمت قبله را بر کره زمین بکشید، در این وقت سایه عمود بر سمت قبله می باشد، واگر بر دائره سمت قبله از نقطه شمال خط کشیده شده تا مدار آفتاب با طور عمود بکشید، پس با مدار آفتاب دروقت جای وقوع آن سایه عمود بر سمت قبله با عمود واقع می شود، دیوار شرقی ویا غربی مسجد مطابق آن جور کنید.

زاویه اول را ازجدول ذیل معلوم کنید

شماره مشاهده	کیفیت سایه	چون زاویه سمت از ۹۰ بلندباشد	چون زاویه سمت قبله از ۹۰ کم باشد
۱	بجانب قبله پیش از چاشت	۱۸۰- زاویه سمت قبله	۱۸۰- زاویه سمت قبله
۲	عمود // // //	۲۷۰- زاویه سمت قبله	۹۰- زاویه سمت قبله
۳	بجانب قبله بعدازچاشت	زاویه سمت قبله	زاویه سمت قبله
٤	عمود // // //	زاویه سمت قبله-۹۰	۹۰+ زاویه سمت قبله

مثلاً زاویه سمت قبله کراچی°۹۲/4 درجه است لهذا زاویه ب (۱) ۸۷/۶ (۲) ۱۷۷/۶ (۳)۹۲/٤ (٤) ۲/٤، سپس ازجدول ذیل این را معلوم نمایید که کدام قیمت زاویه ب برای مشاهده مفید است. دربعض حالات خاص برای یکنوع مشاهده دو وقت مختلف بدست می آید. چنانکه در جدول ذیل است :

صورت اول عام

«عرض شمالي وجنوبي»

	صورت	کیفیت	تعداد اوقات
ا	در ق ب و ق ش از 90° درجه زیاد فرق باشد	۲٤ ساعته شب باشد	صفر
ب	مجموعه هردواز 90° کم باشد یا27° درجه زیاد باشد	۲٤ ساعته روز باشد. هرقیمت ب مفید باشد	۱
ج	ق ب = ق ش باشد	به این شرط که ب از مط بزرگ باشد و از90° درجه کوچک باشد	۱

صورت دوم عرض البلد شمالي

	صورت	شرط	
د	ق ش، از ق ب بزرگ باشد مگر از ق ش ـــ ق ب 90° کوچک باشد	ب از مط بزرگ باشد	۱

ه	ق ب، از ق س بزرگ باشد مگر ق ب ـــ له ق ش °90 کوچک باشد	(۱) ب از مط بزرگ باشد	۱
		(۲) از مط بزرگ و از ما کوچک باشد	۲

صورت سوم عرض البلد جنوبی

	صورت	شرط	
و	ق ب، از ق ش بزرگ باشد مگر از ق ب ـــ ق ش °90 کوچک باشد	ب از مط بزرگ باشد	۱
ز	ق ش، از ق ب بزرگ مگر ق ش ـــ از ق ب °90 کوچک باشد	(۱)ب از مط بزرگ باشد	۱
		(۲) از مط کم واز ما بزرگ باشد	۲

نخست صورت اول را دیده شود اگرشرائط آن بدست نیامد پس صورت دوم یا سوم را دیده شود. مراد از مط آن مقدار$\frac{8}{}$ است که وقت طلوع باشد یعنی چون ضلع ب ش ۹۰.۸ درجه باشد مراد ازآن آن مقدار$\frac{8}{ب}$ است درحالیکه زاویه ش = ۹۰ درجه باشد.

قاعده معلوم نمودن مط ومقدار ما

ج ب ضلع ب ق = ۹۰ درجه باشد درین وقت از مط وما هریک ضلع برابر ق ش میباشد وگرنه بطریق ذیل معلوم کنید.

مط. ن = ب ش + عرض+ میل مخالف یا — میل موافق ، جب مط ـــ = جب ن جب (ش ق - ن)

۲ ۲ جم عرض جب ب ش

((ما)) جب ما = جب ش ق.
جب ق ب

ازدوقیمت های مختلف ما آن قیمت را گرفته شودکه ازعرض البلد شمالی ۹۰ درجه کم وازجنوبی ۹۰ درجه زیاد باشد.

سپس زاویه ش را اینچنین معلوم کنید : جب ش = جب ب × جب ق ب
جب ق ش

درجدول ه (۲) و ز(۲) ازآن قاعده اخذکرده هردوقیمت ش صحیح میباشد. باقی درتمام صورت ها صرف یک قیمت صحیح میباشد آنرا ازکلیات ذیل معلوم کنید.

(۱)اگرق ب + ق ش= ۱۸۰ باشدپس ش +ب =۱۸۰ شد، اگرق ب+ ق ش از ۱۸۰ کم باشد پس ش + ب از ۱۸۰ کم میباشد، اگر ق ب+ ق ش از ۱۸۰ زیاد باشد پس ش+ب از ۱۸۰ زیاد باشد.

(۲) اگردرهردوقیمت ش این شرط یابیده شود پس باهردوقیمت جداگانه این عمل راکنیدکه (ب+ش)/2 وفرق ۹۰ را معلوم کنید درکدام صورتیکه فرق کم باشد همان قیمت ش صحیح میباشد. مثلاً یک قیمت ش ۶۰ درجه ودوم ۱۲۰ درجه باشد وب= ۱۱۰ باشد پس (۱۱۰+۶۰)/۲ - ۸۵، ۹۰ــ ۸۵ - ۵او (۱۱۰+ ۱۲۰)/۲ = ۱۱۵ـ ۹۰ - ۲۵،

معلوم شدکه قیمت ش ۶۰ صحیح است، سپس زاویه ق را معلوم کنید. این دوقاعده دارد، اگرزاویه ش + زاویه ب= ۱۸۰ باشد یا قریب قریبآن باشد(خواه چیزی کم باشد بازیاد) پس قاعده اول استعمال نمیشود واگرزاویه ش= زاویه ب باشد پس قاعده دوم استعمال نمیشود.در ش وب اندکی تفاوت باشد پس استعمال شده میتواند درديگرحالات هردوقاعده استعمال کرده میشوند.

۱- مم ق = (مس (ب+ش)/۲ × جم (ق ش + ق ب)/۲) / (جم ق ش - ق ب)

۲- مم ق =. مس (ب - ش)/۲ × (جب (ق ش + ق ب)/۲) / (جب ق ش - ق ب)

درکراچی در۱۳ / اپریل برای ازجدول صورت دال بنا میشود لهذا مط=۷۹،۷ درجه.

(۱) صبح ۷ ساعت – ۲۹ دقیقه قبله رخ

(۲) // ۱۲ ساعت – ۳۰ دقیقه عمود

(۳) شام ٤ ساعت – ٤۹ دقیقه قبله رخ

(٤) درصورت د زیاد بودن ب^ از مط شرط است که درینجا مقصود است. این مشاهده شده نمیتواند.

(۳) قاعده بسیار آسان= م ـ ن

• جب م = جب ق ب مس ب مم ق ش / √ (جم ق ب مس ب) + ۱ مس ن = جم ق ب مس ب

بشرطیکه قیمت م ـ ن مثبت باشد وازنصف النهار ازقوس تاطلوع وغروب کم باشد. اگر درهردوقیمت م این شرط را یابیدٔ شود پس مفیدمیباشد. مثلاً ۱۵ / اپریل برای کراچی.

سمت قبله صبح	(م = ۲۲/۱) ـ (ن =۸٤/۳) = ۶۲/۲(-)	غیر مفید
	۷۳/۶=۸٤/۳-۲۲/۱-۱۸۰	مفید
عمود قبل ازچاشت	۰/۶=۱/۰+(-)۰/٤	مفید
	۱۸۱/٤=/.+۰/٤+۱۸۰	غیرمفید
سمت قبله شام	۶۲/۲=۸٤/۳+(-)۲۲/۱	مفید
	۲۸۶/٤=۸٤/۳+۲۲/۱+۱۸۰	غیرمفید
عمود بعد ازچاشت	(-)۰/۶=۱/۰-۰/٤-۰/٤	غیرمفید
	۱۷۸/۶=۱/۰-۰/٤-۱۸۰	

مثال مفید بودن هردوقیمت م

۱۳/۵=۶۷/۱-۸۰/۶ مفید

۱۸۰-۸۰/۶-۶۷/۱=۳۲/۳مفید

(ب) قواعد قایم نمودن درجات بذریعه پیمائش

(۱) نصف زاویه را چون به ضعف ساق ضرب بدهیم پس وسعت زاویه معلوم میشود، مثلاً زاویه ۱۰ درجه وساق ۱۳ فت باشد پس چون ۵ =۶۰×۰,۰۸۷۲ = ۵,۲۳۲ فت وسعت زاویه میشود.

(۲) بذریعه قطب نما یک قطب ستاره خط شمال وجنوب ش، ج ٤ فت دراز بکشید سپس برنقطه ج عمد ج م ۳ فت درازاینچنین بسازدکه خط ش م ۵ فت باشدپس زاویه ج=۹۰ درجه میشود.

سپس ج م را بطرف م یک فت افزایش دهیدتاکه خط ج ع ٤ فت شود، سپس برنصف

خط ش ع خط ج ن بکشید پس دوقسمت برابرزاویه ج گردیده هریک قسمت =٤٥ درجه میباشد.

اکنون سمت مطلوب هریکی ازخط ش ج، ن ج، ع ج، به هریکی زیاد قریب باشد آن خط را تا نقطه • آنقدربکشیدکه خط ج • ٥ فت شود.

سپس یک جانب خط را برمرکز ج قایم گذارید وجانب دیگررا ازنقطه • به سمت مطلوب قوس قرارداده بیائید پس ١،٠٤ انچ فی درجه حساب نموده برابرآن خط مستقیم • س اینچنین بکشیدکه برنقطه قوس مذکورواقع باشد، و ج س • ٥ فت باشد. این خط ج س سمت قبله میباشد. مثلاً سمت قبله کراچی ازمغرب ٢،٤ درجه بطرف جنوب است لهذا بر ٢،٤× ١،٠٤ =٢،٤٩٦ انچ یعنی بردرازی ٥ فت وسعت زاویه تقریبا $\frac{1}{2}$ ٢ انچ میباشد.

چند قواعد مفید

(١) قاعده روزتاریخ ما قمري را معلوم کردن :

صحیح تعین روزتاریخ قمری وهمچنان صحیح تقابل تواریخ هجری وعیسوی مشکل است. قواعد ذیل تقریبی اند درنتیجه حاصل شده بذریعه آنها تقدیم یا تأخیریک روز شده میتواند. اگرروزتاریخ قمری، روزتاریخ شمسی وتقابل تواریخ هجری وعیسوی این هرسه را حساب نموده باهم مقابله کرده شود پس نتیجه زیاد صحیح می برآید•

(١) سنه هجری را بر٨ تقسیم کنید باقی قائمقام عدد را ازجدول آینده گرفته درآن قایمقام عدد ماه وتاریخ مطلوب جمع کنید سپس مجموعه آنرا بر٧ تقسیم کنید. اگر باقی چیزی نماندپس تاریخ مطلوب بروزشنبه میباشد. واگر١ باقی ماند پس یک شنبه واگر٢

باقی ماندپس دوشنبه میباشد. همچنان ۶ باقی ماند روزجمعه میباشد.

این قاعده ازسنه ۱ هجری تا سنه ۱۲۶ هجری است. بعدازآن یک روز کم میشود همچنان بر۱۲۶سال یک روز را کم کرده بیائید برین حساب سال قمری=۳۵۴٫۳۶۷۰۵۶ روزگرفته شده است وغرة محرم سنه ۱هجری بروزپنج شنبه قرارداده شده است وهمین راجح است.

سنه هجری بعد از تقسیم کردن بر هشت	۰	۱	۲	۳	٤	۵	۶	۷
عدد قائمقام باقی	۰	٤	۱	۶	۳	۰	۵	۲

ماه	محرم	صفر	ربیع الاول	ربیع الثانی	جمادی الاولی	جمادی الاخری	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذی قعده	ذی الحجه
عدد قائمقام	۰	۲	۳	۵	۶	۱	۲	٤	۵	۰	۱	۳

مثال :

(الف) برین اجماع است که حجة الوداع درسنه ۱۰ هجری بروز جمعه شده است لهذا ۱۰+۸ باقی ۲ این قایمقام ۱. وقای مقام ذوالحجه ۳. تاریخ مطلوب ۹. پس ۱+۳+۹= ۱۳+۷ باقی ۶ معلوم شدکه ۹/ ذی الحجه بروج جمعه بود.

(ب) سنه ۱٤۰۰ھ غزوه محرم اینچنین می برآید ۱٤۰۰ +۸ باقی ۰. قائم مقام آن ۰+ قائم مقام محرم ۰+ تاریخ ۱=۱. بیا ۱٤۰۰+ ۱۲۶ = ۱۱.۱ = ۱۰ (-) +۷. باقی ۳ (-)= ۴. پس روز اول محرم روز چهارشنبه سنه۱٤۰۰ھ می باشد. پس غزوه محرم سنه ۱٤۰۰ھ بروز چهارشنبه میباشد.

(۲) سن هجری را بعدازتقسیم نمودن بر۸ عدد قایمقام باقی را از"جزدبوجاه" معلوم کنیدکه بعدازتقسیم چیزی نچیزی باقی ماند. عدد ج را یعنی ۳ بگیرید و ۱ باقی ماند پس عدد ز را ۷ بگیرید. علی هذالقیاس هفت ماند پس عدد ه را ۵ بگیرید.

عدد قایمقام ماه را اینچنین حاصل کنیدکه برای محرم صفروبعدازآن برهرماه $\frac{1}{2}$ ۱ اضافه کنید جایکه حاصل جمع کسرآید آنرا کامل کنید مثلاً قایمقام عدد ذوالحجه ۱۱×$\frac{1}{2}$۱=$\frac{1}{2}$۱۶+$\frac{1}{2}$=۷۱۷ سن ودرعدد قایمقام ماه تاریخ مطلوب راجمع نموده بر۷ تقسیم کنید.

این قاعده ازسنه ۱۳۸۷ هجری گرفته تا ۱۵۱۲ هجری برای ۱۲۶ سال است. برای قبل از ۱۳۸۷ هجری از۱۵۱۲ هجری سنه مطلوب را تفریق کنید باقی را بر۱۲۶ تقسیم کنید حاصل تقسیم را درمجموع اول جمع کرده بر۷ تقسیم کنید وبرای بعداز۱۵۱۲هجری ازسن مطلوب ۱۳۸۷ تفریق نموده باقی را بر۱۲۶ تقسیم کنید وحاصل تقسیم را ازمجموع اول تفریق نموده بر۷ تقسیم کنید.

(الف) غرة محرم سنه ۱٤۰۰ هجری را اینچنین بکشید۱٤۰۰+۸ باقی ۰. قایمقام این عدد ۳+ عدد قایمقام محرم عدد ۰ + تاریخ ۱ = ٤ = چهارشنبه.

(ب) تخریج روزحجة الوداع اینچنین میشود. ۱۰ + ۸ باقی ۲ قایمقام این ٤+ عدد قایمقام ذوالحجه ۱۷ + تاریخ ۹ = ۳۰

سپس ۱۵۱۲-۱۰ = ۱۵۰۲ +۱۲۶ = ۱۱+۳۰ = ٤۱ + ۷ باقی۵ = یوم جمعه

تاریخ محسنِ اعظم محمد مصطفی ﷺ :

عمر مبارک حضوراکرم ﷺ بوقت هجرت ۵۳ سال بود. ازین حساب تاریخ ولادت ایشان اینچنین میشود.۵۳ (-)+۸ باقی ۵ (-) = ٤ یعنی ازدورهشت ساله قمرسال منفی پنجم شد، پس مثبت چهار میشود، قایمقام عدد ٤ ، ۳+ عدد قایمام ربیع الاول ۳+تاریخ ۱ +۱۲۶ ازدور معهود تقدم ۱ =۸ +۷ باقی ۱ = یکشنبه.

ولادت مبارکه بالاتفاق دوشنبه = ۲ یا ۹ ربیع الاول. مغلطائی اول را ترجیح داده است مگرازحضرت عبدالله ابن عباس وجبیربن مطعم رضی الله عنهم ۸ ربیع الاول منقول است. ومختارجمهورمحدثین ومؤرخین همین است، درقاعده حسابی فرق یک روز معمولی است.

تاریخ وفات

درهیچ روایت ذکرتاریخ بدست نمیآید، تنها اوائل ربیع الاول وروز دوشنبه ثابت است. ازروی حساب مذکوریکم ربیع الاول سنه ۱۱ هجری بروز سه شنبه قرارمیگیرد.

۱۱+۸ باقی ۳ ،عدد قائمقام آن ۶ + عدد قائمقام ربیع الاول ۳+ تاریخ ۱ =۱۰ +۷ = سه شنبهٔ پس دوشنبه = ۷ یا ۱٤ شد. قول اهل سیر۱ و۲ ربیع الاول نیزمطابق حساب درست است. اکثر دو را اختیارکرده اند. حساب ۱۲ ربیع الاول بدیهی البطلان است زیراکه پیش ازآن ۹ ذی الحجه سنه ۱۰ هجری بروزجمعه بود پس حساب روز دوشنبه ۱۲ ربیع الاول

درهیچ صورت صحیح شده نمیتواند. حافظ ابن حجر رحمه الله میفرماید که ثانی شهرربیع الاول را ثانی عشرخوانده شد. لذا ۱۲ ربیع الاول مشهورگردید.

(۲) قاعده معلوم نمودن روزتاریخ ماه شمسي

(۱) قرن های سن عیسوی را چهارتقسیم کنید.عدد قائمقام باقی واعداد قائمقام ماها وسالها را ازجدول آینده گرفته برمجموعه آنها تاریخ مطلوب را اضافه نموده بر۷ تقسیم کنید. اگر یک باقی ماند پس یک شنبه، دو باقی ماند دوشنبه، سه باقی ماند سه شنبه میباشد.

مثال : میخواهید۲/ فروری سنه ۱۹۷۰ء را معلوم کنید پس ۱۹ +٤ باقی ۳. عدد قائمقام آن ۶ وقائمقام ۷ ، ٤. قائمقام فروری ٤ تاریخ مطلوب ۲. ۶+٤+٤+۲ =۱۶+۷ باقی ۲ ثابت شدکه ۲ فروری بروز دوشنبه است.

ماه	قائم مقام
جنوری	۱/۰
فروری	۴/۳
مارچ	۴
اپریل	۰
مئی	۲
جون	۵
جولائی	۰
اگست	۳
ستمبر	۶
اکتوبر	۱
نومبر	۴
دسمبر	۶

صدی کو ۴ پر تقسیم کرنیکے بعد باقی	۱	۲	۳	۰
باقی کا قائم مقام	۳	۱	۶	۵

سنین						
۰	۱	۲	۳	—	۴	۵
۶	۷	—	۸	۹	۱۰	۱۱
—	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	—	۱۶
۱۷	۱۸	۱۹	—	۲۰	۲۱	۲۲
۲۳	—	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	—
۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	—	۳۲	۳۳
۳۴	۳۵	—	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹
—	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	—	۴۴
۴۵	۴۶	۴۷	—	۴۸	۴۹	۵۰
۵۱	—	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	—
۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	—	۶۰	۶۱
۶۲	۶۳	—	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷
—	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	—	۷۲
۷۳	۷۴	۷۵	—	۷۶	۷۷	۷۸
۷۹	—	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	—
۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	—	۸۸	۸۹
۹۰	۹۱	—	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
—	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹		—
قائم مقام: ۱	۲	۳	۴	۵	۶	

(۲) بسیارقاعده آسان

درسال پیش ازسن عیسوی $\frac{1}{4}$ آن بحذف کسرجمع نموده ازآن ایام گذشته سال را بشمول تاریخ مطلوب جمع کنید. سپس ازآن $\frac{3}{4}$ صدی بتکمیل کسرتفریق کنید باقی را بر۷ تقسیم کنید. اگریک باقی ماند دوشنبه دو باقی ماند سه شنبه سه باقی ماند چهارشنبه میباشد.

مثال : ۳ مارچ ۱۹۷۹روز عیسوی را چنین خارج کنید. ۱۹۷۸ + ٤۹٤ + ۶۲ = ۲۵۳٤،
۱۹ x¾ = ¼ ١٤ به تکمیل کسر ۱۵، ۲۵۳٤ - ۱۵ = ۲۵۱۹ + ۷ باقی ۶ = دوشنبه،

تنبیه : سن ۳۶۰۰ ازنقشه نیست، لذا بعداز۳۵۹۹ بحساب مذکوریک روز کم میباشد.

(۳) قاعده معلوم کردن سن عیسوي مطابق سنه هجري

صحیح تقابل تواریخ هجری وعیسوی بر دو امورموقوف اند. یکی اینکه دریکم محرم سنه ۱ هجری سن وتاریخ عیسوی چه بود، دوم اینکه صحیح مقدار دورشمس ودور قمرچیست تاکه مطابق آن باهم نسبت هردوسال ظاهرگردد مگرجهت اختلاف درین هردو امور در تواریخ قمری وشمسی بالکل تطبیق صحیح مشکل است. راجح این معلوم نمیشودکه دریکم محرم سنه ۱ هجری مطابق ۱۶ / جولائی سنه ۶۲۲ عیسوی بروزپنجشنبه است لذا درین قاعده این را اختیارکرده شده است. درمنجددرجدول تقابلی مندرج ودربعضی دیگرتقاویم یکم محرم سنه ۱ هجری مطابق ۱۶/جولائی سنه۶۲۲ء بروزجمعه تحریراست. درتاریخ قمری،فرق یک روز سخن معمولی است ودرتاریخ شمسی سبب فرق سه روزاینست که بعد از قراردادن هرسال چهارم ۳۶۶ روز تاقرن ۱۶ عیسوی ده روز اضافه شده بود. لذا پو پ گریگوری ۱۵۸۲ء ده روز کم نموده ۱۹ اکتوبررا برقراردادن ۲۲ اکتوبراعلان کرد ودرآینده بفرض درست داشتن حساب هرچنین قرن که به چهارصد تقسیم نشود سال آخری آنرا ۳۶۵ روز قرارداد. درمنجد وغیره یک تسامح این شده است که دراکتوبرسنه ۱۵۸۲ء بعدازکم نمودن ده روز تقویم ماقبل آنرا مطابق آن نساخته است. تسامح دوم اینست که ماقبل ازسن مذکورآن قرن که بر ٤۰۰ تقسیم نمی شد آخری سال آنرا نیز۳۶۶ روز گرفته است. اینچنین از۱۶۲۲ء تا ۱۵۸۲ء هفت روز اضافه شد. پس ۱۰(-) +۷ =۳(-) یعنی درین تقاویم ده تاریخ ازاصل حساب کم گرفته شده است وهفت زیاده ، نتیجتاً سه تاریخ کم گردید لذا بجای ۱۹ جولائی ۱۶/ جولائی میباشد. مطابق این هردوقاعده معلوم کردن روز تاریخ

شمسی که درفوق ذکرگردید نیز بروز جمعه۱۹ / جولائی وبروزپنجشنبه۱۸ / جولائی است.
درمقدارسال قمری وشمسی ازاقوال مختلف این را ترجیح معلوم میشود که سال قمری ۳۶۷۰۵۶، ۳۵٤ روز وسال شمسی ۲٤۲۲۱۸، ۳۶۵ روز است لذا سال قمری باسال شمسی نسبت قریبتر ۹۷۰۲۲٤۷۹٤ است. قاعده ذیل برهمین مبنی است.
سن قبل ازسن هجری را در۹۷۰۲۲٤۷۹٤ ضرب داده درحاصل ضرب به جمع کرد، ۶۲۱،٥٤۲٤۶٥۷ که عدد صحیح حاصل شودمطابق آن سال عیسوی گذشته سال بعدازان درجریان میباشد، وکسررا در۳۶۵ ضرب داده شود ایام گذشته این سال روان ظاهرمیشود. اگراین سال نقشه است پس کسررا در۳۶۶ ضرب بدهید.
مثال: سنه ۱۳۹۰هجری را مطابق سنه عیسوی اینچنین معلوم میکنیم
۱۳۸۹ × ۹۷۰۲۲٤۷۹٤،۰ = ۶٤۲۲۳۹، ۱۳٤۷ + ٥٤۲٤۶٥۷ ، ۶۲۱ = ۱۸٤۷۰٥،
۱۹۶۹، پس سنه ۱۹۷۰، ظاهرشد، و ۱۸٤۷۰٥، × ۰ ۳۶۵ = ٤، ۶۷، معلوم گردیدکه پیش از محرم سنه ۱۳۹۰هروز های سنه ۱۹۷۰، ۶۷ گذشته باشد یعنی۹ مارچ اول محرم می باشد.
معلوم شدکه یکم محرم قبل ازسنه ۱۳۹۰هجری ۱۹۷۰، ۶۷ روزگذشته باشدیعنی ۹/ مارچ یکم محرم میباشد.

(۴) قاعده معلوم کردن سن هجري مطابق سن عيسوي

ازسن عیسوی گذشته ٥٤۲٤۶٥۷ ،۶۲۱ تفریق نموده حاصل تفریق رابراین عدد ۹۷۰۲۲٤۷۹٤، تقسیم کنید درجواب تقسیم عدد صحیح سن هجری میباشد سپس اعشاریه را بر ۳٥٤ ضرب بدهید پس ایام گذشته سال هجری می برآید.
مثال: مطابق سنه ۱۹۷۰، تخریج سن هجری (اشکال وجواب برین درتتمه مسائل شتی است)
۱۹۶۹- ٥٤۲٤۶٥۷، ۶۲۱ = ٤٥۷٥۳٤، ۱۳٤۷ + ۹۷۰۲۲٤۷۹٤، ۰ = ۸۰۹۶۲۷،
۱۳۸۸، معلوم شدکه آغازسنه ۱۹۷۰،درسنه۱۳۸۹ه شد، است و۸۰۹۶۲۷، ۰ × ۳٥٤ = ۶، ۲۸۶،یعنی یکم جنوری قبل ازسنه ۱۹۷۰ازسنه۱۳۸۹هجری ۲۸۷ روز گذشته بوده، قاعده شمارآن اینست که محرم ۳۰ روز وصفر۲۹ روز سپس ربیع الاول ۳۰ همچنان باالترتیب جمع کرده بروید پس ثابت میشودکه بعدازگذشتن ۲۱ شوال ۲۲ شوال یکم جنوری بود.

مکۂ مکرمہ زادھا اللہ تعالیٰ شرفاً - طول ۳۹° - ۴۹ - ۵۴، عرض ۲۱° - ۲۱

وہ مقامات جن کا قبلہ مائل بجنوب ہے

نام شہر	طول		عرض		سمت قبلہ		نام شہر	طول		عرض		سمت قبلہ	
	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ		درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ
اسلام آباد	۷۳	۸	۳۳	۴۲	۱۴	۱۳	بہاول پور	۷۱	۴۱	۲۹	۲۴	۸	۱۷
اسلام آباد (کشمیر)	۷۵	۱۴	۳۳	۴۲	۱۲	۲۵	بہرائچ	۸۱	۳۶	۲۷	۳۳	۰	۶
اٹک	۷۲	۲۲	۳۳	۴۶	۱۵	۰	بوشہر	۵۰	۵۳	۲۹	۰	۳۵	۷
ایبٹ آباد	۷۳	۱۴	۳۴	۷	۱۴	۴۵	بریلی	۷۹	۳۴	۲۸	۲۱	۱	۵۶
الور	۷۶	۳۴	۲۷	۳۷	۲	۲۷	پشاور	۷۱	۳۰	۳۳	۵۹	۱۶	۱۰
اجمیر	۷۴	۳۷	۲۶	۲۸	۱	۲۹	پیلی بھیت	۷۹	۴۸	۲۸	۳۸	۲	۱۲
انبالہ	۷۶	۴۷	۳۰	۲۳	۶	۲۵	پٹیالہ	۷۶	۳۴	۳۰	۱۷	۶	۳۰
امرتسر	۷۴	۴۸	۳۱	۳۷	۹	۳۸	تربت	۶۳	۵	۲۵	۵۶	۷	۱۹
الموڑہ	۷۹	۳۷	۲۹	۳۶	۳	۳۴	تھانہ بھون	۷۷	۳۴	۲۹	۳۴	۴	۵۰
آگرہ	۷۷	۵۹	۲۷	۱۰	۱	۴	ٹونک	۷۵	۵۳	۲۶	۸	۰	۳۴
احمد پور لمّا	۷۱	۱۵	۲۹	۱۰	۸	۱۱	ٹھٹھہ	۶۷	۵۴	۲۴	۴۵	۱	۴۷
اسکردو	۷۵	۳۳	۳۵	۸	۱۴	۱۵	جے پور	۷۵	۵۲	۲۶	۵۶	۱	۴۶
اٹاوہ	۷۹	۲	۲۶	۴۶	۰	۲	جودھپور	۷۳	۵۸	۲۶	۳۶	۲	۲۶
بجنور	۷۸	۸	۲۹	۲۲	۴	۹	جیسلمیر	۷۰	۵۲	۲۶	۵۴	۴	۲۱
بدین	۶۸	۵۱	۲۴	۳۷	۱	۵	جھیل سانبھر	۷۵	۲۱	۲۷	۰	۲	۸
بیکانیر	۷۳	۱۸	۲۸	۱	۴	۵۳	جھنگ	۷۲	۱۸	۳۱	۱۷	۱۱	۳
بیلا	۶۶	۲۰	۲۶	۱۳	۵	۴۵	جہلم	۷۳	۴۱	۳۲	۵۶	۱۲	۳۲
بھرت پور	۷۷	۱۶	۲۷	۲۰	۱	۳۹	جالندھر	۷۵	۳۸	۳۱	۱۹	۸	۴۱
بنوں	۷۰	۳۵	۳۲	۵۹	۱۵	۲۲	جیکب آباد	۶۸	۲۷	۲۸	۱۵	۸	۳۱
بہاول نگر	۷۳	۱۴	۲۹	۵۸	۸	۸	جلال آباد	۷۰	۳۸	۳۴	۲۷	۱۷	۴۷

نام شہر	طول		عرض		سمت قبلہ	
	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ
جلال پور	۷۳	۲۱	۳۲	۴۲	۱۳	۸
جموں	۷۵	۰	۳۲	۴۳	۱۱	۱۰
چاغی	۶۴	۴۳	۲۹	۱۹	۱۳	۵۲
چتوڑگڑھ	۷۴	۳۸	۲۴	۵۴	۰	۵۳
چترال	۷۱	۴۵	۳۵	۵۰	۱۸	۵۴
حیدرآباد سندھ	۶۸	۲۴	۲۵	۲۴	۲	۵۱
حصار	۷۵	۴۴	۲۹	۹	۵	۱۲
خاران	۶۵	۲۷	۲۸	۳۳	۱۱	۳۰
خیرپور	۶۸	۴۷	۲۷	۳۳	۶	۵۱
خیبر	۷۱	۰	۳۴	۱۴	۱۷	۴
دھولپور	۷۷	۵۳	۲۶	۴۰	۰	۲۴
دادو	۶۷	۴۶	۲۶	۴۶	۵	۵۸
دہلی	۷۷	۱۲	۲۸	۳۷	۳	۳۵
دیوبند	۷۷	۴۱	۲۹	۴۲	۴	۵۱
دھرم سالہ	۷۶	۲۰	۳۲	۱۷	۹	۲۹
دیر	۷۱	۴۹	۳۵	۱۰	۱۷	۴۵
دہرہ دون	۷۸	۱	۳۰	۱۸	۵	۳۰
ڈیرہ اسمٰعیل خاں	۷۰	۵۳	۳۱	۴۹	۱۳	۶
ڈیرہ غازیخاں	۷۰	۳۷	۳۰	۵	۱۰	۱۹
راولپنڈی	۷۳	۳	۳۳	۳۶	۱۴	۸
رحیم یارخاں	۷۰	۱۸	۲۸	۲۳	۷	۲۶
رہتک	۷۶	۳۵	۲۸	۵۳	۴	۱۹
زاہدان	۶۰	۵۵	۲۹	۲۷	۱۸	۱۸

نام شہر	طول		عرض		سمت قبلہ	
	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ
سکھر	۶۸	۴۸	۲۷	۴۸	۷	۲۲
سانگھڑ	۶۸	۵۸	۲۶	۲	۳	۴۸
سرینگر	۷۴	۵۵	۳۴	۰	۱۳	۸
ساہیوال	۷۳	۵	۳۰	۳۸	۹	۲۱
سبی	۶۷	۵۳	۲۹	۳۱	۱۱	۲۵
سیالکوٹ	۷۴	۳۶	۳۲	۳۱	۱۱	۹
سراوان	۶۲	۱۹	۲۷	۲۵	۱۱	۳۸
سہارنپور	۷۷	۳۳	۲۹	۵۸	۵	۱۸
سرگودھا	۷۲	۴۰	۳۲	۵	۱۲	۲
سرہند	۷۶	۲۵	۳۰	۳۶	۶	۵۸
سبھراؤں	۷۴	۴۹	۳۱	۶	۸	۵۰
سیتاپور	۸۰	۴۱	۲۷	۳۳	۰	۲۰
شاہ پور	۷۲	۳۲	۳۲	۱۸	۱۲	۳۰
شیخوپورہ	۷۳	۵۸	۳۱	۴۳	۱۰	۲۶
شملہ	۷۷	۸	۳۱	۷	۷	۱۴
شاہجہانپور	۷۹	۵۳	۲۷	۵۲	۱	۷
شکارپور	۶۸	۳۸	۲۷	۵۶	۷	۴۴
صادق آباد	۷۰	۷	۲۸	۱۱	۷	۱۴
علیگڑھ	۷۸	۵	۲۷	۵۳	۲	۲
غزنی	۶۸	۱۷	۳۳	۳۴	۱۸	۴۱
فریدکوٹ	۷۴	۴۷	۳۰	۴۲	۸	۱۴
فیروزپور	۷۴	۳۶	۳۰	۵۵	۸	۴۱
فیصل آباد	۷۳	۲	۳۱	۲۸	۱۰	۴۴

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ	نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
فرخ آباد	۹	۳۳	۲۷	۲۴	۰	۳۸	مری	۷۳	۲۳	۳۳	۵۱	۱۴	۱۴
قلات	۶۶	۳۴	۲۹	۲	۱۱	۳۴	مالاکنڈ	۷۱	۵۳	۳۴	۳۶	۱۶	۴۷
قندھار	۶۵	۴۲	۳۱	۳۶	۱۷	۴۲	میانوالی	۷۱	۳۴	۳۲	۳۵	۱۳	۴۸
کراچی	۶۷	۰	۲۴	۵۱	۲	۲۵	مردان	۷۲	۱	۳۴	۲۱	۱۶	۱۵
کوئٹہ	۶۷	۴	۳۰	۱۴	۱۳	۳۳	میرپورخاص	۶۹	۲	۲۵	۳۰	۲۰	۴۳
کوہاٹ	۷۱	۲۳	۳۳	۳۳	۱۵	۳۴	ملتان	۷۱	۲۶	۳۰	۱۳	۹	۵۴
کرنال	۷۶	۵۷	۲۹	۳۹	۵	۱۳	مظفرآباد	۷۳	۲۸	۳۴	۲۳	۱۴	۵۹
کابل	۶۹	۱۱	۳۴	۳۱	۱۹	۲۱	مظفرگڑھ	۷۱	۱۲	۳۰	۴	۹	۴۸
کرولی	۷۷	۴	۲۶	۲۷	۰	۲۸	مظفرنگر	۷۷	۴۱	۲۹	۱۸	۴	۲۱
گلگت	۷۴	۱۸	۳۵	۵۳	۱۶	۲۸	مین پوری	۷۹	۱	۲۷	۱۳	۰	۳۹
گوجرانوالہ	۷۴	۸	۳۲	۵	۱۰	۵۱	میرٹھ	۷۷	۴۱	۲۹	۰	۳	۵۱
گوادر	۶۲	۲۰	۲۵	۸	۵	۴۶	مرادآباد	۷۸	۳۴	۲۸	۵۰	۳	۷
گجرات	۷۴	۸	۳۲	۳۹	۱۱	۴۳	متھرا	۷۷	۴۱	۲۷	۲۸	۱	۳۹
گورداسپور	۷۵	۳۲	۳۲	۲	۹	۴۱	نابھہ	۷۶	۱۶	۳۰	۴۵	۷	۱۶
گوڑگانوہ	۷۷	۴	۲۸	۳۰	۳	۲۸	نواب شاہ	۶۸	۲۶	۲۶	۱۴	۴	۳۱
لاڑکانہ	۶۸	۱۳	۲۷	۳۲	۷	۱۴	نصیرآباد	۷۴	۴۴	۲۶	۲۰	۱	۲۳
لوہارو	۷۵	۵۰	۲۸	۲۳	۴	۰	ہوشیارپور	۷۵	۵۹	۳۱	۳۰	۸	۳۵
لکھیم پور کھیری	۸۰	۵۰	۲۷	۵۷	۰	۴۵	ہانسی	۷۵	۵۹	۲۹	۴	۴	۵۶
لاہور	۷۴	۱۶	۳۱	۳۳	۹	۵۵	ہردوئی	۸۰	۷	۲۷	۲۵	۰	۲۴
لدھیانہ	۷۵	۵۵	۳۰	۵۲	۷	۴۱	ہردوار	۷۸	۱۵	۲۹	۵۵	۴	۴۸
لورالائی	۶۸	۳۶	۳۰	۲۰	۱۲	۲۴	یارقند	۷۶	۲۰	۳۸	۲۰	۱۷	۵۷
وہ مقامات جنکا قبلہ مائل بشمال ہے													
احمدآباد	۷۲	۳۲	۲۳	۲	۳	۱۳	انڈمان	۹۳	۰	۱۲	۰	۱۷	۵۲

نام شہر	طول		عرض		سمت قبلہ		نام شہر	طول		عرض		سمت قبلہ	
	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ		درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ	درجہ	دقیقہ
اکیاب	۹۲	۴۸	۲۰	۸	۱۱	۱۸	بنکورا	۸۷	۲۰	۲۳	۱۱	۷	۱۲
ارکان	۹۳	۲۷	۲۰	۳۸	۱۱	۱	بوگرا	۸۹	۲۳	۲۴	۵۲	۶	۷
ایمہرسٹ	۹۷	۳۳	۱۶	۳	۱۵	۵	بردوان	۸۷	۵۴	۲۳	۱۳	۷	۲۰
اندور	۷۵	۴۶	۲۳	۴۱	۳	۱۰	بھاگلپور	۸۶	۵۹	۲۵	۱۳	۴	۵۸
امراؤتی	۷۷	۴۶	۲۰	۵۵	۷	۲۴	بالاپور	۸۶	۵۴	۲۱	۳۰	۸	۵۰
اتلام	۷۴	۵۶	۲۳	۱۷	۳	۳۱	بڑودہ	۷۳	۱۳	۲۲	۱۶	۴	۴۳
اجین	۷۵	۴۳	۲۳	۹	۳	۵۸	بلگام	۷۴	۳۱	۱۵	۵۰	۱۴	۵۷
اگرتلہ	۹۱	۱۸	۲۳	۴۷	۷	۴۴	بیجاپور	۷۵	۴۴	۱۶	۴۸	۱۳	۲۷
اودےپور (دریا)	۷۳	۴۳	۲۴	۳۷	۰	۵۸	بمبئی	۷۲	۵۱	۱۸	۵۷	۱۰	۸
اودےپور	۸۳	۲۱	۲۲	۴۰	۶	۴۳	بڑوچ	۷۲	۵۸	۲۱	۴۴	۵	۳۱
انگلش بازار	۸۸	۱۳	۲۵	۰	۵	۳۶	بانسدہ	۷۳	۲۳	۲۰	۴۶	۷	۱۳
ارکاٹ	۷۹	۲۱	۱۲	۵۲	۱۸	۱۳	بھوج	۶۹	۴۳	۲۳	۱۸	۱	۴۹
الہ آباد	۸۰	۴۳	۲۵	۴۳	۲	۵	بسین	۹۴	۴۳	۱۶	۴۵	۱۴	۱۷
اعظم گڑھ	۸۳	۱۱	۲۶	۴	۲	۳۶	"	۷۳	۴۹	۱۹	۲۰	۹	۳۶
اورنگ آباد	۷۵	۲۰	۱۹	۵۲	۸	۵۴	"	۷۷	۱۱	۲۰	۵	۸	۴۹
ایلچ پور	۷۷	۳۰	۲۱	۱۶	۷	۱۲	بھوپال	۷۷	۲۰	۲۳	۱۴	۴	۲۰
ایورسٹ	۸۶	۵۶	۲۷	۵۷	۲	۱	بونڈی	۷۵	۳۷	۲۵	۳۶	۰	۲۷
اڑیسہ (ضلع)	۸۶	۲۰	۲۰	۳۰	۹	۷۴	بنسواڑہ	۷۴	۱۵	۲۳	۲۸	۳	۳
احمد نگر	۷۴	۴۳	۱۹	۸	۹	۵۸	بلاری	۷۶	۵۷	۱۵	۵	۱۵	۴۴
اکولا	۷۷	۳	۲۰	۴۰	۷	۵۸	برہم پور	۸۸	۱۳	۲۴	۵	۶	۳۲
اُسائی	۷۵	۵۷	۲۰	۱۳	۸	۲۷	بنگلور	۷۷	۳۵	۱۲	۵۷	۱۸	۲۵
اگنوڈر	۸۰	۲۷	۱۶	۱۵	۱۴	۴	باندھ	۸۰	۲۱	۲۵	۲۷	۲	۱۷
بری سال	۹۰	۱۸	۲۲	۴۶	۸	۲۴	بنارس	۸۳	۰	۲۵	۲۰	۳	۲۶

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ	نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
بیدر	۷۷	۳۰	۱۷	۵۳	۱۱	۵۵	ترچناپلی	۷۸	۴۳	۱۵	۴۷	۲۰	۴۹
باڑگنج	۹۰	۱۸	۲۲	۲۹	۸	۴۰	توتیکورن	۷۸	۸	۸	۴۷	۲۳	۱۸
بندیلکھنڈ	۷۹	۰	۲۵	۴۰	۱	۲۸	تناسرم	۸۹	۵۵	۱۲	۲	۱۷	۵۸
بنکاک	۱۰۰	۲۷	۱۳	۳۸	۱۶	۵۲	تنجور	۷۹	۷	۱۰	۴۵	۲۰	۴۴
برہان پور	۷۶	۱۷	۲۱	۱۸	۶	۵۴	ٹونگو	۹۶	۲۲	۱۸	۵۷	۱۲	۵۲
بستی	۸۲	۴۳	۲۶	۴۸	۱	۳۲	ٹراونڈرم	۷۶	۵۶	۸	۳۰	۲۴	۳
پرتابگڑھ	۸۲	۰	۲۵	۵۵	۲	۲۰	ٹینولی	۷۷	۴۲	۸	۵۲	۲۳	۲
پبنہ	۸۹	۱۴	۲۳	۳	۶	۵۲	ٹراونکور	۷۶	۵۰	۹	۱۰	۲۳	۱۸
پتواکھالی	۹۰	۱۹	۲۲	۲۳	۸	۴۶	جالون	۷۹	۲۱	۲۶	۹	۰	۵۷
پناکھا	۸۹	۵۲	۲۷	۳۹	۳	۳۴	جیسور	۸۹	۸	۲۳	۸	۷	۴۴
پورنیا	۸۷	۳۱	۲۵	۴۶	۴	۳۳	جیباسا	۸۵	۴۲	۲۲	۳۸	۷	۲۱
پوری (جگناتھ)	۸۵	۵۰	۱۹	۴۶	۱۰	۲۷	جلپائی گوری	۸۸	۵۰	۲۶	۲۸	۴	۲۰
پروم	۹۵	۱۷	۱۸	۴۷	۱۲	۴۹	جبلپور	۸۰	۵	۲۳	۹	۵	۱۴
پیگو	۹۶	۱۸	۱۷	۲۶	۱۳	۵۹	جھانسی	۷۸	۳۵	۲۷	۱۳	۰	۵۲
پانڈیچری	۷۹	۴۸	۱۱	۵۶	۱۹	۱۴	جوناگڑھ	۷۰	۲۲	۲۱	۲۹	۵	۲۶
پلاسی	۸۸	۱۰	۲۳	۴۶	۶	۵۰	جونپور	۸۲	۴۱	۲۵	۴۴	۲	۵۰
پونا	۷۳	۵۳	۱۸	۲۹	۱۰	۵۴	جزیرہ لکادیپ	۷۲	۳۰	۱۱	۲۰	۲۲	۱
پٹنہ	۸۵	۱۱	۲۵	۳۳	۳	۵۸	جعفرآباد	۷۶	۰	۲۰	۵۰	۷	۳۲
ـ	۸۳	۴	۲۰	۳۳	۹	۹	جزیرہ تمر	۱۲۵	۰	۹	۰	۲۰	۳۰
پل آدم	۷۹	۳۵	۹	۵	۲۱	۳۰	چاٹگام	۹۱	۵۰	۲۲	۲۱	۹	۱۱
پالمراس	۸۷	۲۰	۲۰	۳۷	۹	۵۱	چھپرا	۸۴	۳۰	۲۵	۴۵	۳	۲۹
تنگیل	۸۹	۵۵	۲۴	۱۸	۶	۵۰	چاندا	۷۹	۱۸	۱۹	۵۵	۹	۲۰
ترپورہ کی پہاڑیاں	۹۲	۱۰	۲۳	۳۰	۸	۱۴	چاندپور	۹۰	۴۲	۲۳	۱۵	۸	۳

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
چنگل پٹ	۷۹	۵۹	۱۲	۴۱	۱۸	۲۰
چتوڑ	۷۹	۶	۱۳	۱۰	۱۷	۵۴
حیدرآباددکن	۷۸	۳۰	۱۷	۱۸	۱۲	۴۴
حسن	۷۶	۱۵	۱۲	۵۵	۱۸	۴۴
خاندیس	۷۴	۳۰	۲۱	۳	۶	۵۶
دارجلنگ	۸۸	۱۸	۲۷	۳	۳	۳۳
دیناجپور	۸۸	۳۳	۲۵	۳۵	۵	۸
دموہ	۷۹	۳۷	۲۳	۴۷	۴	۱۵
دہوبری	۸۹	۵۸	۲۶	۲	۵	۱۰
دہاروار	۷۵	۲	۱۵	۲۶	۱۵	۲۸
دریائے کرشنا	۷۷	۱۰	۱۷	۲۰	۱۲	۴۰
دریائے گوداوری	۸۰	۲۵	۱۸	۳۰	۱۱	۱۷
ڈھاکہ	۹۰	۲۳	۲۳	۴۵	۷	۳۰
راجشاہی	۸۸	۲۶	۲۴	۲۳	۶	۱۸
رانچی	۸۵	۳۰	۲۳	۱۲	۶	۴۱
رتناگرھی	۷۳	۱۹	۱۷	۰	۱۳	۱۶
راجکوٹ	۷۰	۴۶	۲۲	۲۰	۳	۵۷
رنگون	۹۶	۴	۱۶	۳۵	۱۴	۳۴
رنگامتی	۹۲	۱۱	۲۲	۴۰	۸	۵۹
رائے پور	۸۱	۳۲	۲۱	۱۱	۸	۶
راجہ مندری	۸۱	۴۹	۱۷	۸	۱۳	۱
رام ند	۷۸	۴۸	۹	۲۲	۲۲	۲۵
رائے بریلی	۸۱	۱۳	۲۶	۱۲	۱	۴۰

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
رنگ پور	۸۹	۱۲	۲۵	۴۱	۵	۱۵
ریوا	۸۱	۱۸	۲۴	۳۲	۳	۵۰
سراج گنج	۸۹	۴۲	۲۴	۲۸	۶	۳۶
سلہٹ	۹۱	۵۰	۲۴	۵۳	۲	۵۴
سنبل پور	۸۳	۵۷	۲۱	۳۱	۸	۱۱
ستارا	۷۴	۱	۱۷	۴۱	۱۲	۹
سولاپور	۷۵	۵۴	۱۷	۳۹	۱۲	۱۲
سورت	۷۲	۵۰	۲۱	۱۰	۶	۲۴
سیلون	۸۰	۵۰	۷	۴۰	۲۳	۳۹
سیلم	۷۸	۱۰	۱۱	۳۷	۱۹	۵۷
سلطان پور	۸۲	۴	۲۶	۱۶	۱	۵۶
سکندرآباد	۷۸	۳۱	۱۷	۲۴	۱۲	۳۶
سنگاپور	۱۰۳	۵۱	۱	۱۵	۲۳	۰
سیاک	۱۰۲	۴	۰	۴۰	۲۳	۳۳
شیلونگ	۹۰	۵۸	۲۵	۳۱	۶	۱
شاہ آباد	۷۹	۵۶	۲۶	۳۶	۰	۳۶
عدن	۴۵	۴	۱۲	۵۲	۹۰	۳۲
غازی پور	۸۳	۳۴	۲۵	۳۵	۳	۲۰
فتحپور ہسوا	۸۰	۴۸	۲۵	۵۵	۱۰	۵۲
فتح پور	۸۱	۱۷	۲۷	۱۲	۰	۲۴
فریدپور	۸۹	۴۵	۲۳	۳۴	۷	۳۰
فینی	۹۱	۲۲	۲۳	۱	۸	۲۷
فیض آباد	۸۲	۸	۲۶	۴۷	۱	۱۹

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
کوئمبٹور	۷۶	۵۷	۱۰	۵۸	۲۱	۴
کاکس بازار	۹۲	۱	۲۱	۲۸	۱۰	۷
کلکتہ	۸۸	۳۳	۲۲	۳۶	۸	۷
کرشنا نگر	۸۸	۲۷	۲۳	۲۴	۷	۱۸
کشن گنج	۸۸	۰	۲۶	۷	۴	۲۳
کوچ بہار	۸۹	۴۹	۲۶	۱۶	۴	۵۴
کشتیا	۸۹	۶	۲۳	۵۶	۶	۵۷
کٹک	۸۵	۵۳	۲۰	۲۸	۹	۴۳
کشور گنج	۹۰	۴۶	۲۴	۲۵	۷	۰
کاٹھیاواڑ	۷۱	۰	۲۱	۳۰	۵	۱۲
کومیلا	۹۱	۱۱	۲۳	۲۸	۷	۵۹
کچھ	۶۹	۲۹	۲۲	۲۰	۳	۳۶
کولاپور	۷۴	۱۳	۱۶	۴۳	۱۳	۳۹
کنارا ضلع	۷۵	۰	۱۳	۰	۱۸	۵۵
کیوک ٹیو	۹۳	۳۰	۱۹	۲۲	۱۲	۴
کوٹہ	۷۵	۴۷	۲۵	۸	-	۵۷
کالی کٹ	۷۵	۴۸	۱۱	۱۲	۲۱	۶
کوچین	۷۶	۱۵	۹	۵۶	۲۲	۲۳
کڈّالور	۷۹	۴۶	۱۱	۴۳	۱۹	۲۹
کڈاپا	۷۸	۵۱	۱۴	۲۶	۱۶	۲۲
کیونول	۷۸	۵	۱۵	۴۷	۱۴	۴۴
کانپور	۸۰	۱۹	۲۶	۲۸	۰	۵۷
کوہ اردلی	۷۳	۲۰	۲۵	۰	۰	۱۰

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
کالپی	۷۹	۴۵	۲۶	۶	۱	۲۳
کھٹمنڈو	۸۵	۱۷	۲۷	۴۳	۱	۳۴
کھلنا	۸۹	۳۳	۲۲	۴۸	۸	۱۱
گونڈا	۸۱	۵۶	۲۷	۸	۰	۴۷
گوہاٹی	۹۱	۴۱	۲۶	۸	۵	۴۲
گاروکی پہاڑیاں	۹۰	۳۰	۲۵	۳۵	۵	۴۸
گوالپاڑہ	۹۰	۳۵	۲۶	۹	۵	۱۷
گیا	۸۴	۴۷	۲۴	۴۶	۴	۴۳
گورکھپور	۸۳	۲۳	۲۶	۴۴	۱	۵۴
گوا	۷۳	۵۳	۱۵	۲۷	۱۵	۳۴
گوا	۹۴	۳۶	۱۷	۳۴	۱۳	۳۹
گوالیار	۷۸	۱۵	۲۶	۱۲	۰	۲۶
گنجام	۸۵	۷	۱۹	۲۴	۱۰	۴۴
لکھنؤ	۸۰	۵۶	۲۶	۵۱	۰	۴۳
لکھیم پور	۹۴	۰	۲۷	۱۲	۵	۳۶
منی پور	۹۴	۳	۲۴	۴۳	۷	۴۴
مالوہ	۸۸	۸	۲۵	۱	۵	۳۴
مولوی بازار	۹۱	۳۳	۲۴	۳۶	۷	۴
مونگھیر	۸۶	۳۰	۲۵	۲۲	۴	۳۸
مظفر پور	۸۵	۲۴	۲۶	۵	۳	۲۷
مانڈلے	۹۶	۹	۲۲	۱	۱۰	۳۰
مے اکٹیلا	۸۸	۳۸	۲۲	۲۰	۸	۲۵
مولمین	۹۷	۳۶	۱۶	۲۳	۱۳	۵۲

نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ	نام شہر	طول درجہ	طول دقیقہ	عرض درجہ	عرض دقیقہ	سمت قبلہ درجہ	سمت قبلہ دقیقہ
مدراس	۸۰	۱۷	۱۳	۵	۱۷	۵۰	نیمک	۷۴	۴۹	۲۳	۲۷	۱	۳۸
مدورا	۷۸	۷	۹	۵۶	۲۱	۱۱	ناگپور	۷۹	۵	۲۱	۸	۷	۴۱
مچھلی پٹم	۸۱	۱۰	۱۶	۱۰	۱۴	۶	نیلگری	۷۶	۴۵	۱۱	۲۵	۲۰	۳۲
میسور	۷۶	۴۰	۱۲	۱۸	۱۹	۲۷	نیگاپٹم	۷۹	۵۲	۱۰	۴۳	۲۰	۳۶
بیجدی	۹۱	۵	۲۲	۵۴	۸	۲۹	ناندیر	۷۷	۲۱	۱۹	۸	۱۰	۱۰
مرزاپور	۸۲	۳۴	۲۵	۷	۳	۳۲	نصیرآباد	۷۵	۳۷	۲۰	۵۸	۷	۳۷
منگاپور	۷۴	۵۰	۱۲	۵۲	۱۹	۸	نصیرآباد	۹۰	۲۳	۲۴	۴۷	۶	۳۱
میدناپور	۸۷	۶	۲۲	۲۷	۷	۵۴	نیلور	۷۹	۵۸	۱۴	۲۵	۱۶	۱۸
مغلسرائے	۸۳	۷	۲۵	۱۸	۳	۳۱	ہگلی	۸۸	۱۹	۲۲	۵۷	۷	۴۲
نوگنگ	۹۲	۴۸	۲۶	۱۶	۵	۵۹	ہزاری باغ	۸۵	۳۰	۲۳	۴۵	۶	۵
نوشائی ضلع	۹۳	۰	۲۴	۰	۸	۲	ہوشنگ آباد	۷۷	۳۹	۲۲	۴۳	۵	۱۰
تاسک	۷۴	۴۴	۲۰	۰	۸	۳۷	ہوڑا	۸۸	۸	۲۲	۴۰	۷	۵۷
سعودیہ عربیہ													
مدینہ منورہ	۳۹	۵۸	۲۴	۳۶	۱	۶	جنوب سے مغرب کی طرف						
جدّہ	۳۹	۱۲	۲۱	۳۰	۱۲	۵۰	مشرق سے شمال "						
رابغ	۳۹	۱	۲۲	۴۸	۲۹	۳۱	جنوب سے مشرق "						
ریاض	۴۶	۴۳	۲۴	۳۸	۲۶	۱۴	مغرب سے جنوب "						
طائف	۴۰	۲۴	۲۱	۱۶	۱۰	۱۴	مغرب سے شمال "						

فقط والحمد للّٰہ اوّلاً وآخراً والصلوٰۃ والسلام علی نبیہ لرحمۃ الی یوم القیام

رشید احمد

یوم العرفہ سنہ ۱۳۸۹ ہجری

نقشه اوقات معلوم کردن سمت قبله توسط سایه

بطورعام بذریعه قطب ستاره یا قطب نما سمت قبله قایم کرده میشود. مگردین چند مشکلات است.

(۱) درصحیح شمالِ بودن قطب ستاره را معلوم کردن میخواهد یا ضرورت قطب نمامیباشد.

(۲) علم انحراف درجات قطب مقناطیسی ازقطب جغرافیائی ضروری است.

(۳) درجات زاویه سمت قبله معلوم باشد.

(٤) برای ساختن زاویه نصف دائره کافی بزرگ نشان نصب شده یا ذره بین قایم نمودن سمت قطب نمای بزرگ باشد یا بطریق علم المثلث الکروی بذریعه پیمانش زاویه ساخته شود.

درقایم کردن سمت قبله بذریعه سایه به این چیزها ضرورت نیست. بادرنظرداشت افادیت وسهولت این طریقه چندین بار درخاطرم آمدکه درهرشهربزرگ پاکستان نقشه اوقات معلوم نمودن سمت قبله را بذریعه سایه مرتب نموده با ارشاد العابد یکجاکرده شود مگرازجهت طوالت این کار وعدیم الفرستی همت نمی شد. باری من دوست مخلص خود ملک بشیراحمد بگوی ایکسئن انجینئر انچیف برانچ جنرل هیدوکواترراولپنڈی تذکره این را کردم الله تعالی درقلب وی آنقدرشوق این کاررا پیداکردکه وی درادارہ های مختلف بذریعه ماشین های چهارحساب (کمپیوتری) اوقات هفتاد شهررا مرتب نموده مقابله هرچهارنتائج ومقانسه تسلی بخش نمومده برای من سپرد، من نیزبرای مزید اطمینان امتحان چند اوقات را نمودم وبنظرسرسری همه را دیدم دربعضی مواقع چیزی سقم درنظرآمد آنرا درست کردم، الله تعالی این محنت را قبول فرماید ونافی قراردهد. آمین

هدایات : (۱) چوبی وغیره را بالکل راست ایستادکرده شودپس دراوقات داده شده درخانه صبح وشام سایه آن سمت قبله میباشد. ودروقت خانه دارای عمود سایه خط سمت قبله عمود واقع میشود.

(۲) درچاشت گرمی ها سایه به شتابی می گردد لذا به نسبت وقت عمودی نتیجه اوقات صبح وشام زیادترصحیح می برآید خصوصاً برمقامات دارای عرض کم از ۲۶ درجه درگرمی ها ازوقت عمودی کارگرفتن بهترنیست.

رشیداحمد

۲/ ربیع الاول سنه ۹۵ هـ

	طول ۷۳ر۱		عرض ۳۳ر۷					اسلام آباد						زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۴ر۲ مقناطیسی ۱۰۵ر۹				
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	✤		۱۱	۱۸	✤		✤		۱۱	۳۵	✤		✤		۱۱	۴۱	۵	۲۳
۵	✤			۲۱	✤		✤			۳۶	✤		✤			۴۳		۱۴
۱۰	✤			۲۳	✤		✤			۳۷	✤		✤			۴۲		۱
۱۵	✤			۲۶	✤		✤			۳۹	✤		✤			۴۳	۴	۴۹
۲۰	✤			۲۹	✤		✤			۴۰	۵	۳۶	✤			۴۳		۳۶
۲۵	✤			۳۱	✤		✤			۴۱		۳۳	✤			۴۳		۲۵
	اپریل						مئی						جون					
۱	✤		۱۱	۴۴	۴	۸	۵	۵۳	۱۱	۴۶	۲	۵۹	۶	۴۲	۱۱	۵۳	۲	۱۳
۵	✤			۴۴	۳	۵۸	۶	۱		۴۷		۵۲		۴۶		۵۴		۹
۱۰	✤			۴۳		۳۹		۹		۴۷		۴۲		۵۰		۵۵		۷
۱۵	✤			۴۴		۳۳		۱۷		۴۸		۳۴		۵۴		۵۶۰		۶
۲۰	۵	۳۴		۴۴		۲۳		۲۵		۴۹		۲۶		۵۵		۵۷		۶
۲۵		۴۳		۴۵		۱۲		۳۳		۵۱		۲۰		۵۷		۵۹		۸
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۵۶	۱۲	۰	۲	۱۱	۶	۲۰	۱۱	۵۷	۲	۵۱	✤		۱۱	۴۳	۳	۴۴
۵		۵۴		۰		۱۳		۱۴		۵۶		۵۸	✤			۴۰		۵۲
۱۰		۵۰		۰		۱۹		۴		۵۴	۳	۶	✤			۳۷	۴	۰
۱۵		۴۶		۰		۲۵	۵	۵۳		۵۲		۱۴	✤			۳۳		۹
۲۰		۳۹		۰		۳۰		۴۲		۴۹		۲۳	✤			۳۰		۱۷
۲۵		۳۲	۱۱	۵۹		۳۹	✤			۴۷		۲۲	✤			۲۷		۲۷
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	✤		۱۱	۲۳	۴	۳۸	✤		۱۱	۷	✤		✤		۱۱	۵	✤	
۵	✤			۲۰		۴۴	✤			۶	✤		✤			۷	✤	
۱۰	✤			۱۷		۵۴	✤			۵	✤		✤			۸	✤	
۱۵	✤			۱۴	۵	۳	✤			۵	✤		✤			۱۰	✤	
۲۰	✤			۱۲		۱۳	✤			۴	✤		✤			۱۳	✤	
۲۵	✤			۹		۲۲	✤			۵	✤		✤			۱۵	✤	

طول ۷۲ر۲۳ | عرض ۳۳ر۵۸ | **اٹک** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۵ر۵ مقناطیسی ۱۰۶ر۵۸

تاریخ	جنوری			فروری			مارچ		
	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام
	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ	بجے منٹ
۱	÷	۱۱ ۱۸	÷	÷	۱۱ ۳۵	÷	÷	۱۱ ۴۲	۵ ۲۰
۵	÷	۲۰	÷	÷	۳۶	÷	÷	۴۳	۱۱
۱۰	÷	۲۳	÷	÷	۳۷	÷	÷	۴۳	۴ ۵۹
۱۵	÷	۲۶	÷	÷	۳۹	÷	÷	۴۴	۴۷
۲۰	÷	۲۹	÷	÷	۴۱	۵ ۴۳	÷	۴۴	۳۴
۲۵	÷	۳۱	÷	÷	۴۱	۳۱	÷	۴۴	۲۳

تاریخ	اپریل			مئی			جون		
	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام
۱	÷	۱۱ ۴۵	۴ ۶	۵ ۵۰	۱۱ ۴۷	۲ ۵۹	۶ ۳۸	۱۱ ۵۵	۲ ۱۳
۵	÷	۴۵	۳ ۵۷	۵۸	۴۸	۵۱	۴۲	۵۶	۹
۱۰	÷	۴۵	۴۴	۶ ۵	۴۹	۴۳	۴۶	۵۷	۷
۱۵	÷	۴۵	۳۳	۱۳	۵۰	۳۴	۴۹	۵۸	۶
۲۰	÷	۴۶	۲۲	۲۲	۵۱	۲۵	۵۱	۵۹	۶
۲۵	۵ ۴۰	۴۶	۱۱	۲۹	۵۳	۲۰	۵۳	۱۲ ۱	۸

تاریخ	جولائی			اگست			ستمبر		
	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام
۱	۶ ۵۲	۱۲ ۲	۳ ۱۱	۶ ۱۷	۱۱ ۵۹	۳ ۵۰	÷	۱۱ ۴۴	۳ ۴۳
۵	۴۹	۲	۱۳	۱۰	۵۸	۵۷	÷	۴۱	۵۰
۱۰	۴۶	۲	۱۹	۰	۵۶	۴ ۵	÷	۳۸	۵۹
۱۵	۴۲	۲	۲۵	۵۰	۵۳	۱۲	÷	۳۳	۷
۲۰	۳۵	۱	۳۲	۳۹	۵۱	۲۲	÷	۳۰	۱۵
۲۵	۲۸	۰	۳۹	÷	۴۸	۳۱	÷	۲۸	۲۵

تاریخ	اکتوبر			نومبر			دسمبر		
	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام
۱	÷	۱۱ ۲۴	۴ ۳۵	÷	۱۱ ۷	÷	÷	۱۱ ۵	÷
۵	÷	۲۰	۴۲	÷	۶	÷	÷	۷	÷
۱۰	÷	۱۸	۵۱	÷	۵	÷	÷	۸	÷
۱۵	÷	۱۵	۵ ۰	÷	۵	÷	÷	۱۰	÷
۲۰	÷	۱۲	۱۰	÷	۴	÷	÷	۱۳	÷
۲۵	÷	۱۰	۱۹	÷	۴	÷	÷	۱۵	÷

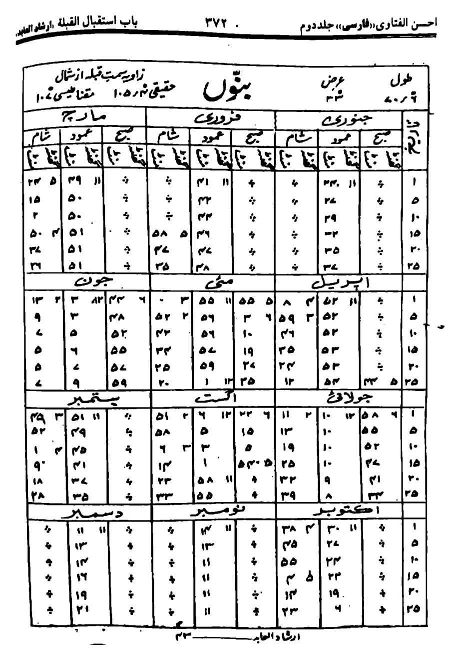
طول ۷۳ر۲ — عرض ۳۴ر۱

ایبٹ آباد

زاویہ سمت قبلہ از شمال: حقیقی ۱۰۴ر۷ — مقناطیسی ۱۰۶ر۵

تاریخ	جنوری صبح گھنٹے	منٹ	جنوری عمود گھنٹے	منٹ	جنوری شام گھنٹے	منٹ	فروری صبح گھنٹے	منٹ	فروری عمود گھنٹے	منٹ	فروری شام گھنٹے	منٹ	مارچ صبح گھنٹے	منٹ	مارچ عمود گھنٹے	منٹ	مارچ شام گھنٹے	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۶	÷		÷		۱۱	۳۲	÷		÷		۱۱	۳۹	۵	۱۹
۵	÷			۱۸	÷		÷			۳۳	÷		÷			۴۱		۱۱
۱۰	÷			۲۱	÷		÷			۳۵	÷		÷			۴۰	۴	۵۸
۱۵	÷			۲۳	÷		÷			۳۶	÷		÷			۴۱		۴۷
۲۰	÷			۲۷	÷		÷			۳۸	۵	۴۳	÷			۴۱		۳۳
۲۵	÷			۲۹	÷		÷			۳۹		۳۰	÷			۴۱		۲۳
	اپریل						**مئی**						**جون**					
۱	÷		۱۱	۴۲	۴	۶	۵	۴۹	۱۱	۴۳	۲	۵۹	۶	۳۷	۱۱	۵۲	۲	۱۳
۵	÷			۴۲	۳	۵۶		۵۷		۴۵		۵۱		۴۰		۵۲		۹
۱۰	÷			۴۳		۴۴	۶	۴		۴۵		۴۲		۴۴		۵۴		۷
۱۵	÷			۴۲		۳۳		۱۲		۴۷		۳۳		۴۸		۵۵		۶
۲۰	۵	۳۲		۴۳		۲۳		۳۰		۴۸		۲۶		۴۹		۵۶		۶
۲۵		۳۹		۴۳		۱۱		۲۸		۵۰		۲۰		۵۱		۵۸		۸
	جولائی						**اگست**						**ستمبر**					
۱	۶	۵۰	۱۱	۵۹	۲	۱۲	۶	۱۵	۱۱	۵۶	۲	۵۰	÷		۱۱	۴۱	۳	۴۲
۵		۴۸		۵۸		۱۴		۹		۵۵		۵۷	÷			۳۹		۵۰
۱۰		۴۳		۵۹		۱۹	۵	۵۹		۵۲	۳	۵	÷			۳۵		۵۸
۱۵		۴۰		۵۹		۲۶		۴۹		۵۰		۱۳	÷			۳۱	۴	۶
۲۰		۳۴		۵۸		۳۲		۳۸		۴۸		۲۳	÷			۲۸		۱۴
۲۵		۲۷		۵۷		۳۹	÷			۴۵		۳۱	÷			۲۵		۲۳
	اکتوبر						**نومبر**						**دسمبر**					
۱	÷		۱۱	۲۱	۴	۳۵	÷		۱۱	۵	÷		÷		۱۱	۳	÷	
۵	÷			۱۸		۴۱	÷			۴	÷		÷			۴	÷	
۱۰	÷			۱۵		۵۱	÷			۳	÷		÷			۶	÷	
۱۵	÷			۱۲	۵	۰	÷			۳	÷		÷			۸	÷	
۲۰	÷			۱۰		۹	÷			۲	÷		÷			۱۰	÷	
۲۵	÷			۷		۱۸	÷			۲	÷		÷			۱۳	÷	

طول ۶۱	عرض ۲۷ر۲						ایرانشہر (ایران)						زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۲ر۹ مقناطیسی ۱۰۳ر۹					
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	⁘		۱۲	۲۵	⁘		⁘		۱۲	۴۱	⁘		⁘		۱۲	۴۷	۶	۲۷
۵	⁘			۲۷	⁘		⁘			۴۲	⁘		⁘			۴۸		۱۵
۱۰	⁘			۳۰	⁘		⁘			۴۳	⁘		⁘			۴۸	۵	۵۹
۱۵	⁘			۳۳	⁘		⁘			۴۵	⁘		⁘			۴۹		۴۶
۲۰	⁘			۳۶	⁘		⁘			۴۶	۶	۵۶	⁘			۴۸		۲۸
۲۵	⁘			۳۸	⁘		⁘			۴۷		۴۱	⁘			۴۹		۱۴
	اپریل						مئی						جون					
۱	⁘		۱۲	۴۹	۴	۵۲	۷	۱۲	۱۲	۵۰	۳	۲۳	۸	۲۱	۱۲	۵۷	۲	۱۸
۵	⁘			۴۹		۴۰		۲۳		۵۱		۱۳		۲۷		۵۸		۱۳
۱۰	⁘			۴۸		۲۴		۳۳		۵۱		۱		۳۳		۵۹		۸
۱۵	⁘			۴۹		۱۰		۴۵		۵۲	۲	۵۰		۳۷		۰		۵
۲۰	۶	۴۵		۴۹	۳	۵۶		۵۷		۵۳		۳۸		۴۰		۱		۵
۲۵		۵۷		۵۰		۴۱	۸	۸		۵۵		۲۹		۴۲		۳		۷
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۸	۳۹	۱	۳	۲	۱۲	۷	۴۵	۱	۱	۳	۹	⁘		۱۲	۴۷	۴	۲۳
۵		۳۵		۴		۱۵		۳۶		۱		۱۸	⁘			۴۵		۳۳
۱۰		۲۹		۴		۲۳		۲۳	۱۲	۵۸		۳۰	⁘			۴۲		۴۴
۱۵		۲۲		۵		۳۲		۹		۵۶		۴۱	⁘			۳۸		۵۶
۲۰		۱۲		۴		۴۲	۶	۵۴		۵۴		۵۴	⁘			۳۵	۵	۷
۲۵		۲		۳		۵۳	⁘			۵۱	۴	۷	⁘			۳۲	.	۲۰
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	⁘		۱۲	۲۹	۵	۳۴	⁘		۱۲	۱۴	⁘		⁘		۱۲	۱۲	⁘	
۵	⁘			۲۵		۴۴	⁘			۱۲	⁘		⁘			۱۴	⁘	
۱۰	⁘			۲۳		۵۶	⁘			۱۱	⁘		⁘			۱۵	⁘	
۱۵	⁘			۲۰	۶	۹	⁘			۱۱	⁘		⁘			۱۷	⁘	
۲۰	⁘			۱۸		۲۲	⁘			۱۱	⁘		⁘			۲۰	⁘	
۲۵	⁘			۱۵	⁘		⁘			۱۱	⁘		⁘			۲۲	⁘	

طول ۷۰ر۶ | عرض ۳۳ | **بنوں** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۵ر۴ مقناطیسی ۱۰۷°

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
۱	÷	۱۱ ۳۳	÷	÷	۱۱ ۴۱	÷	÷	۱۱ ۴۹	۵ ۲۴
۵	÷	۲۷	÷	÷	۴۳	÷	÷	۵۰	۱۵
۱۰	÷	۲۹	÷	÷	۴۴	÷	÷	۵۰	۲
۱۵	÷	۳۲	÷	÷	۴۶	۵ ۵۸	÷	۵۱	۴ ۵۰
۲۰	÷	۳۵	÷	÷	۴۷	۴۷	÷	۵۱	۳۷
۲۵	÷	۳۷	÷	÷	۴۸	۳۵	÷	۵۱	۳۶

تاریخ	اپریل صبح	اپریل عمود	اپریل شام	مئی صبح	مئی عمود	مئی شام	جون صبح	جون عمود	جون شام
۱	÷	۱۱ ۷۲	۴ ۸	۵ ۵۵	۱۱ ۵۵	۳ ۰	۶ ۴۳	۱۲ ۳	۲ ۱۳
۵	÷	۵۲	۳ ۵۹	۶ ۳	۵۶	۲ ۵۲	۴۸	۳	۹
۱۰	÷	۵۲	۴۶	۱۰	۵۶	۴۲	۵۲	۵	۷
۱۵	÷	۵۳	۳۵	۱۹	۵۷	۳۴	۵۵	۶	۵
۲۰	÷	۵۳	۲۴	۲۷	۵۹	۲۵	۵۷	۷	۵
۲۵	۵ ۴۳	۵۴	۱۲	۳۵	۱۲ ۱	۲۰	۵۹	۹	۷

تاریخ	جولائی صبح	جولائی عمود	جولائی شام	اگست صبح	اگست عمود	اگست شام	ستمبر صبح	ستمبر عمود	ستمبر شام
۱	۶ ۵۸	۱۲ ۱۰	۲ ۱۱	۶ ۲۲	۱۲ ۶	۲ ۵۱	÷	۱۱ ۵۱	۳ ۴۹
۵	۵۵	۱۰	۱۳	۱۵	۵	۵۸	÷	۴۹	۵۲
۱۰	۵۲	۱۰	۱۹	۵	۳	۳ ۶	÷	۴۵	۴ ۱
۱۵	۴۷	۱۰	۲۵	۵ ۴۰	۱	۱۴	÷	۴۱	۹
۲۰	۴۱	۹	۳۲	÷	۱۱ ۵۸	۲۳	÷	۳۷	۱۸
۲۵	۳۳	۸	۳۹	÷	۵۵	۳۳	÷	۳۵	۲۸

تاریخ	اکتوبر صبح	اکتوبر عمود	اکتوبر شام	نومبر صبح	نومبر عمود	نومبر شام	دسمبر صبح	دسمبر عمود	دسمبر شام
۱	÷	۱۱ ۳۰	۴ ۳۸	÷	۱۱ ۱۴	÷	÷	۱۱ ۱۱	÷
۵	÷	۲۷	۴۵	÷	۱۳	÷	÷	۱۳	÷
۱۰	÷	۲۴	۵۵	÷	۱۱	÷	÷	۱۴	÷
۱۵	÷	۲۲	۵ ۴	÷	۱۱	÷	÷	۱۶	÷
۲۰	÷	۱۹	۱۴	÷	۱۱	÷	÷	۱۹	÷
۲۵	÷	۶	۲۳	÷	۱۱	÷	÷	۲۱	÷

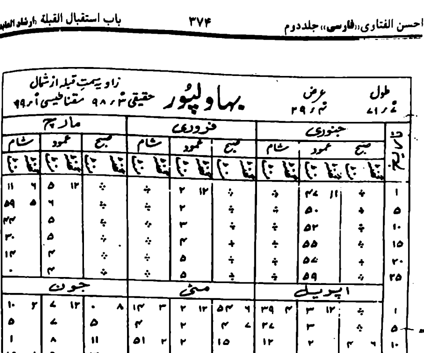
طول ۲ر۳ر۷۳ عرض ۳۰ **بہاولنگر** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱ر۹۸ مقناطیسی ۷ر۹۸

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱		÷	۱۱	۴۲		÷		÷	۱۱	۵۶		÷		÷	۱۱	۵۹		÷
۵		÷		۴۴		÷		÷		۵۷		÷		÷	۱۲	۰	۵	۵۵
۱۰		÷		۴۷		÷		÷		۵۸		÷		÷	۱۱	۵۹		۳۰
۱۵		÷		۴۹		÷		÷		۵۹		÷		÷		۵۹		۲۶
۲۰		÷		۵۲		÷		÷		۵۹		÷		÷		۵۸		۱۱
۲۵		÷		۵۳		÷		÷		۵۹		÷		÷		۵۸	۴	۵۷

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱		÷	۱۱	۵۷	۴	۳۶	۶	۳۸	۱۱	۵۶	۳	۱۳	۷	۵۲	۱۲	۰	۲	۱۱
۵		÷		۵۷		۲۵		۵۸		۵۶		۳		۵۷		۱		۶
۱۰	۶	۰		۵۶		۱۰	۷	۸		۵۶	۲	۵۱	۸	۳		۲		۳
۱۵		۲۱		۵۶	۳	۵۶		۱۹		۵۷		۴۰		۶		۳		۰
۲۰		۲۳		۵۶		۴۳		۳۰		۵۷		۲۹		۹		۴		۰
۲۵		۲۴		۵۶		۲۹		۴۰		۵۹		۲۲		۱۱		۶		۲

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۸	۹	۱۲	۷	۲	۶	۷	۲۰	۱۲	۶	۲	۵۹	۵	۵۹	۱۱	۵۵	۴	۸
۵		۶		۷		۱۰		۱۱		۵	۳	۸		۴۸		۵۳		۱۷
۱۰		۰		۷		۱۷	۶	۵۹		۴		۱۹		÷		۵۰		۲۸
۱۵	۷	۵۳		۸		۲۶		۴۶		۲		۲۹		÷		۴۷		۳۹
۲۰		۴۵		۸		۳۵		۳۲		۰		۴۱		÷		۴۴		۵۰
۲۵		۳۵		۷		۴۴		۱۸	۱۱	۵۸		۵۳		÷		۴۲		۲

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱		÷	۱۱	۳۹	۵	۱۶		÷	۱۱	۲۸		÷		÷	۱۱	۲۹		÷
۵		÷		۳۷		۲۳		÷		۲۷		÷		÷		۳۰		÷
۱۰		÷		۳۵		۳۶		÷		۲۶		÷		÷		۳۲		÷
۱۵		÷		۳۳		÷		÷		۲۶		÷		÷		۳۴		÷
۲۰		÷		۳۱		÷		÷		۲۷		÷		÷		۳۷		÷
۲۵		÷		۲۹		÷		÷		۲۷		÷		÷		۳۹		÷

طول ۷۱ر۷ عرض ۲۹ر۴ **بہاولپور** زاویہ سمتِ قبلہ از شمال حقیقی ۹۸ر۳ مقناطیسی ۹۹ر۱

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۴۷	÷		÷		۱۲	۲	÷		÷		۱۲	۵	۶	۱۱
۵	÷			۵۰	÷		÷			۲	÷		÷			۶	۵	۵۹
۱۰	÷			۵۲	÷		÷			۳	÷		÷			۵		۴۴
۱۵	÷			۵۵	÷		÷			۴	÷		÷			۵		۳۰
۲۰	÷			۵۷	÷		÷			۵	÷		÷			۴		۱۴
۲۵	÷			۵۹	÷		÷			۵	÷		÷			۴		۰

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۳	۴	۳۹	۶	۵۴	۱۲	۲	۳	۱۴	۸	۰	۱۲	۷	۲	۱۰
۵	÷			۳		۲۷	۷	۴		۲		۴		۵		۷		۵
۱۰	۶	۴		۲		۱۲		۱۵		۲	۲	۵۱		۱۱		۸		۱
۱۵		۱۶		۲	۳	۵۸		۲۶		۳		۴۰		۱۶		۹	۱	۵۹
۲۰		۳۸		۲		۴۴		۳۷		۳		۲۹		۱۸		۱۰		۵۸
۲۵		۴۰		۲		۳۰		۴۷		۵		۲۱		۲۰		۱۲	۲	۰

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۸	۱۷	۱۲	۱۳	۲	۵	۷	۲۶	۱۲	۱۲	۳	۰	۶	۴	۱۲	۱	۴	۱۰
۵		۱۴		۱۳		۸		۱۸		۱۲		۸	÷		۱۱	۵۹		۳۰
۱۰		۸		۱۴		۱۶		۵		۱۰		۱۹	÷			۵۶		۳۱
۱۵		۱		۱۴		۲۵	۶	۵۱		۸		۳۱	÷			۵۳		۴۲
۲۰	۷	۵۲		۱۴		۳۳		۳۷		۶		۴۳	÷			۵۰		۵۳
۲۵		۴۲		۱۳		۴۴		۲۳		۴		۵۵	÷			۴۸	۵	۶

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۴۵	۵	۱۹	÷		۱۱	۳۳	÷		÷		۱۱	۳۳	÷	
۵	÷			۴۲		۲۸	÷			۳۳	÷		÷			۳۶	÷	
۱۰	÷			۴۰		۴۱	÷			۳۲	÷		÷			۳۸	÷	
۱۵	÷			۳۸	÷		÷			۳۲	÷		÷			۳۹	÷	
۲۰	÷			۳۶	÷		÷			۳۲	÷		÷			۴۲	÷	
۲۵	÷			۳۵	÷		÷			۳۳	÷		÷			۴۴	÷	

طول	عرض		زاویہ سمت قبلہ از شمال
۶۶ر۳	۲۶ر۲	**بیلا**	حقیقی ۹۵ر۲ مقناطیسی ۹۶ر۱

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۱۹	÷		÷		۱۲	۳۲	÷		÷		۱۲	۳۳	÷	
۵	÷			۲۱	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۵	÷	
۱۰	÷			۲۳	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۳	۶	۲۶
۱۵	÷			۲۶	÷		÷			۳۴	÷		÷			۳۳		۹
۲۰	÷			۲۸	÷		÷			۳۵	÷		÷			۳۲	۵	۵۱
۲۵	÷			۳۰	÷		÷			۳۴	÷		÷			۳۱		۳۵
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۳	۳۰	۵	۱۰	۷	۵۱	۱۲	۲۷	۳	۳۰	۹	۱۶	۱۲	۳۱	۲	۷
۵	۶	۳۷		۳۰	۴	۵۷	۸	۴		۲۸		۱۸		۲۴		۳۱	۱	۵۹
۱۰		۵۰		۲۹		۳۹		۱۷		۲۷		۳		۳۳		۳۲		۵۴
۱۵	۷	۵		۲۸		۲۳		۳۱		۲۸	۲	۴۹		۳۸		۳۴		۴۹
۲۰		۱۹		۲۸		۷		۴۶		۲۸		۳۴		۴۱		۳۵		۴۹
۲۵		۳۴		۲۸	۳	۵۰		۵۹		۳۰		۲۳		۴۳		۳۷		۵۱
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۹	۳۹	۱۲	۳۷	۱	۵۷	۸	۲۹	۱۲	۳۷	۳	۱۱	۶	۵۰	۱۲	۲۸	۴	۳۷
۵		۳۴		۳۷	۲	۲		۱۸		۳۷		۲۲		۳۷		۲۶		۴۹
۱۰		۲۵		۳۸		۱۳		۲		۳۵		۳۵		۱۹		۲۳	۵	۲
۱۵		۱۵		۳۹		۲۴	۷	۴۶		۳۴		۴۹	÷			۲۱		۱۶
۲۰		۳		۳۸		۳۷		۲۹		۳۲	۴	۴	÷			۱۸		۲۹
۲۵	۸	۵۰		۳۸		۵۰		۱۳		۳۱		۱۹	÷			۱۶		۴۴
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۲	۱۴	۶	۰	÷		۱۲	۳	÷		÷		۱۲	۶	÷	
۵	÷			۱۱		۱۱	÷			۳	÷		÷			۷	÷	
۱۰	÷			۹	÷		÷			۳	÷		÷			۹	÷	
۱۵	÷			۸	÷		÷			۳	÷		÷			۱۱	÷	
۲۰	÷			۶	÷		÷			۳	÷		÷			۱۳	÷	
۲۵	÷			۴	÷		÷			۴	÷		÷			۱۶	÷	

طول ۶۳ر۵ | عرض ۲۵ر۳ | **پسنی** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۵ر۹۵ مقناطیسی ۹ر۹۵

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۳۱	÷		÷		۱۲	۳۳	÷		÷		۱۲	۳۶	÷	
۵	÷			۳۳	÷		÷			۳۵	÷		÷			۳۷	÷	
۱۰	÷			۳۶	÷		÷			۳۵	÷		÷			۳۵	۶	۲۸
۱۵	÷			۳۸	÷		÷			۳۶	÷		÷			۳۵		۳۱
۲۰	÷			۴۰	÷		÷			۳۷	÷		÷			۳۴		۲
۲۵	÷			۴۲	÷		÷			۳۶	÷		÷			۳۳	۵	۳۵

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱	۶	۳۸	۱۲	۴۲	۵	۳۰	۸	۹	۱۲	۳۹	۳	۳۵	۹	۴۲	۱۲	۴۳	۲	۴
۵		۵۰		۴۲		۶		۲۲		۳۹		۲۲		۵۲		۴۳	۱	۵۴
۱۰	۷	۵		۴۰	۴	۴۷		۳۷		۳۹		۵	۱۰	۱		۴۴		۴۷
۱۵		۲۰		۴۰		۳۰		۵۲		۳۹	۲	۵۰		۸		۴۵		۴۲
۲۰		۳۵		۴۰		۱۳	۹	۸		۴۰		۳۳		۱۱		۴۶		۴۱
۲۵		۵۰		۳۹	۳	۵۶		۲۳		۴۱		۲۱		۱۳		۴۸		۴۳

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۱۰	۸	۱۲	۴۹	۱	۵۰	۸	۴۹	۱۲	۴۹	۳	۱۳	۷	۵	۱۲	۴۰	۴	۴۵
۵		۲		۴۹		۵۷		۳۷		۴۹		۲۵	۶	۵۰		۳۸		۵۸
۱۰	۹	۵۱		۵۰	۲	۹		۲۰		۴۷		۴۰		۳۳		۳۵	۵	۱۲
۱۵		۴۰		۵۰		۲۲		۴		۴۶		۵۴	÷			۳۳		۳۶
۲۰		۳۶		۵۰		۳۶	۷	۴۶		۴۳	۴	۱۰	÷			۳۰		۴۰
۲۵		۱۱		۵۰		۵۱		۲۸		۴۲		۲۶	÷			۲۸		۵۵

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۲	۲۵	۶	۱۲	÷		۱۲	۱۵	÷		÷		۱۲	۱۸	÷	
۵	÷			۲۳		۲۴	÷			۱۵	÷		÷			۱۹	÷	
۱۰	÷			۲۱	÷		÷			۱۴	÷		÷			۲۱	÷	
۱۵	÷			۲۰	÷		÷			۱۵	÷		÷			۲۳	÷	
۲۰	÷			۱۸	÷		÷			۱۵	÷		÷			۲۶	÷	
۲۵	÷			۱۶	÷		÷			۱۶	÷		÷			۲۸	÷	

طول ۶۴/۱ | عرض ۲۶/۹ | **پنجگور** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۹/۱ مقناطیسی ۹۹/۸

(هر خانه: گھنٹہ منٹ)

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
۱	÷	۱۲ ۱۶	÷	÷	۱۲ ۳۱	÷	÷	۱۲ ۳۵	۶ ۳۴
۵	÷	۱۸	÷	÷	۳۲	÷	÷	۳۶	۲۲
۱۰	÷	۲۱	÷	÷	۳۳	÷	÷	۳۵	۵
۱۵	÷	۲۳	÷	÷	۳۴	÷	÷	۳۵	۵ ۴۹
۲۰	÷	۲۶	÷	÷	۳۵	÷	÷	۳۴	۳۳
۲۵	÷	۲۸	÷	÷	۳۵	÷	÷	۳۴	۱۷

تاریخ	اپریل صبح	اپریل عمود	اپریل شام	مئی صبح	مئی عمود	مئی شام	جون صبح	جون عمود	جون شام
۱	÷	۱۲ ۳۴	۴ ۵۴	۷ ۲۴	۱۲ ۳۳	۳ ۲۱	۸ ۴۰	۱۲ ۳۸	۲ ۸
۵	÷	۳۴	۴۴	۳۵	۳۴	۱۰	۳۹	۳۹	۱
۱۰	۹ ۲۸	۳۳	۲۵	۳۷	۳۳	۳ ۵۶	۵۳	۴۰	۱ ۵۶
۱۵	۴۱	۳۳	۱۰	۸ ۰	۳۴	۴۴	۵۸	۴۱	۵۳
۲۰	۵۴	۳۳	۳ ۵۵	۱۳	۳۵	۳۰	۹ ۱	۴۲	۵۲
۲۵	۷ ۸	۳۳	۳۹	۲۵	۳۷	۲۱	۳	۴۳	۵۴

تاریخ	جولائی صبح	جولائی عمود	جولائی شام	اگست صبح	اگست عمود	اگست شام	ستمبر صبح	ستمبر عمود	ستمبر شام
۱	۸ ۵۹	۱۲ ۴۵	۲ ۰	۷ ۵۹	۱۲ ۴۴	۳ ۴	۷ ۲۸	۱۲ ۴۲	۴ ۲۳
۵	۵۵	۴۵	۴	۴۹	۴۳	۱۴	÷	۴۰	۳۴
۱۰	۴۸	۴۵	۱۳	۳۵	۴۱	۲۶	÷	۲۷	۴۷
۱۵	۴۰	۴۶	۲۳	۲۰	۳۹	۳۹	÷	۲۴	۵۹
۲۰	۲۹	۴۵	۳۴	۴	۳۷	۵۳	÷	۲۱	۵ ۱۱
۲۵	۱۷	۴۵	۴۶	۶ ۴۹	۳۵	۴ ۶	÷	۱۸	۲۵

تاریخ	اکتوبر صبح	اکتوبر عمود	اکتوبر شام	نومبر صبح	نومبر عمود	نومبر شام	دسمبر صبح	دسمبر عمود	دسمبر شام
۱	÷	۱۲ ۱۵	۵ ۴۰	÷	۱۲ ۳	÷	÷	۱۲ ۳	÷
۵	÷	۱۲	۵۰	÷	۲	÷	÷	۵	÷
۱۰	÷	۱۰	۶ ۴	÷	۱	÷	÷	۶	÷
۱۵	÷	۸	÷	÷	۱	÷	÷	۸	÷
۲۰	÷	۶	÷	÷	۱	÷	÷	۱۱	÷
۲۵	÷	۴	÷	÷	۲	÷	÷	۱۳	÷

۳۸۱ صفحہ نہ تر ۵۲۲ یوری برای سکن

طول ۶۱ر۸ — عرض ۲۶ر۱ — **پیشین (ایران)** — زاویہ سمت قبلہ از شمال: حقیقی ۹۸ر۸ مقناطیسی ۹۹ر۵

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	÷		۱۲	۴۱	÷		÷		۱۲	۵۶	÷		÷		۱۲	۵۹	۷	۰
۵	÷			۴۳	÷		÷			۵۶	÷		÷		۱	۰	۶	۴۸
۱۰	÷			۴۶	÷		÷			۵۷	÷		÷			۰		۳۱
۱۵	÷			۴۸	÷		÷			۵۸	÷		÷			۰		۱۴
۲۰	÷			۵۱	÷		÷			۵۹	÷		÷		۱۲	۵۹	۵	۵۷
۲۵	÷			۵۳	÷		÷			۵۹	÷		÷			۵۹		۴۱

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	÷		۱۲	۵۸	۵	۱۷	۷	۵۳	۱۲	۵۷	۳	۴۰	۹	۱۳	۱	۳	۲	۲۳
۵	÷			۵۸		۴	۸	۵		۵۸		۲۹		۲۱		۳		۱۵
۱۰	۶	۵۳		۵۷	۴	۴۷		۱۷		۵۸		۱۴		۲۸		۴		۹
۱۵	۷	۸		۵۷		۳۱		۳۱		۵۹		۱		۳۳		۵		۶
۲۰		۲۲		۵۷		۱۵		۴۵		۵۹	۲	۴۶		۳۶		۶		۵
۲۵		۳۶		۵۷	۳	۵۹		۵۷	۱	۱		۳۶		۳۸		۸		۷

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۹	۳۵	۱	۹	۲	۱۳	۸	۳۰	۱	۸	۳	۲۲	۶	۵۳	۱۲	۵۶	۴	۴۵
۵		۳۰		۹		۱۷		۱۹		۷		۳۲	÷			۵۴		۵۶
۱۰		۲۲		۱۰		۲۷		۴		۵		۴۵	÷			۵۱	۵	۹
۱۵		۱۳		۱۰		۳۸	۷	۴۸		۴		۵۹	÷			۴۸		۲۲
۲۰		۱		۱۰		۵۰		۳۲		۲	۴	۱۳	÷			۴۵		۳۵
۲۵	۸	۴۹		۹	۳	۲		۱۶		۰		۲۷	÷			۳۳		۴۹

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱	÷		۳	۴۰	۶	۵	÷		۱۲	۲۷	÷		÷		۱۲	۲۸	÷	
۵	÷			۳۷		۱۶	÷			۲۷	÷		÷			۳۰	÷	
۱۰	÷			۳۵		۳۰	÷			۲۶	÷		÷			۳۱	÷	
۱۵	÷			۳۳	÷		÷			۲۶	÷		÷			۳۳	÷	
۲۰	÷			۳۱	÷		÷			۲۶	÷		÷			۳۶	÷	
۲۵	÷		۳	۲۹	÷		÷			۲۷	÷		÷			۳۸	÷	

طول ۷۱ر۵ عرض ۳۴ **پشاور** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۶ر۲ مقناطیسی ۱۰۸

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۷	÷		÷		۱۱	۳۳	÷		÷		۱۱	۴۲	۵	۱۶
۵	÷			۱۹	÷		÷			۳۵	÷		÷			۴۴		۷
۱۰	÷			۲۲	÷		÷			۳۷	÷		÷			۴۳	۴	۵۵
۱۵	÷			۲۵	÷		÷			۳۹	۵	۴۸	÷			۴۴		۴۳
۲۰	÷			۲۸	÷		÷			۴۰		۳۹	÷			۴۴		۳۱
۲۵	÷			۳۰	÷		÷			۴۱		۲۷	÷			۴۵		۲۰
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۶	۴	۳	۵	۴۵	۱۱	۴۹	۲	۵۷	۶	۳۱	۱۱	۵۷	۲	۱۳
۵	÷			۴۶	۳	۵۳		۵۲		۵۰		۵۰		۳۵		۵۸		۹
۱۰	÷			۴۶		۴۳	۶	-		۵۱		۴۱		۳۹		۵۹		۷
۱۵	÷			۴۷		۳۱		۷		۵۲		۳۳		۴۲	۱۲	۱		۶
۲۰	÷			۴۷		۲۰		۱۵		۵۳		۲۵		۴۴		۲		۶
۲۵	۵	۳۵		۴۸		۱۰		۲۳		۵۵		۲۰		۴۶		۴		۸
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۴۵	۱۲	۴	۲	۱۳	۶	۱۱	۱۲	۱	۲	۵۰	÷		۱۱	۴۵	۳	۴۰
۵		۴۳		۴		۱۳		۴		۰		۵۶	÷			۴۳		۴۸
۱۰		۳۹		۴		۱۹	۵	۵۵	۱۱	۵۷	۳	۴	÷			۳۹		۵۶
۱۵		۳۵		۵		۲۵		۴۵		۵۵		۱۲	÷			۳۵	۴	۴
۲۰		۲۹		۴		۳۲	÷			۵۲		۲۰	÷			۳۱		۱۳
۲۵		۲۲		۳		۳۸	÷			۴۹		۲۹	÷			۲۸		۲۱
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۲۴	۴	۳۲	÷		۱۱	۷	÷		÷		۱۱	۴	÷	
۵	÷			۲۰		۳۸	÷			۶	÷		÷			۶	÷	
۱۰	÷			۱۸		۴۷	÷			۴	÷		÷			۷	÷	
۱۵	÷			۱۵		۵۶	÷			۴	÷		÷			۹	÷	
۲۰	÷			۱۲	۵	۶	÷			۴	÷		÷			۱۳	÷	
۲۵	÷			۹		۱۳	÷			۳	÷		÷			۱۴	÷	

طول ۱ر۶۳ | عرض ۹ر۲۵ | **تربت** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۳ر۹۷ مقناطیسی ۹ر۹۷

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ	گھنٹے منٹ
۱	÷	۱۲ ۲۷	÷	÷	۱۲ ۳۱	÷	÷	۱۲ ۴۳	÷
۵	÷	۲۹	÷	÷	۳۱	÷	÷	۴۳	۶ ۴۱
۱۰	÷	۳۱	÷	÷	۳۳	÷	÷	۴۳	۲۴
۱۵	÷	۳۴	÷	÷	۴۳	÷	÷	۴۳	۷
۲۰	÷	۳۶	÷	÷	۴۴	÷	÷	۴۲	۵ ۴۹
۲۵	÷	۳۸	÷	÷	۴۴	÷	÷	۴۲	۳۳
	اپریل			**مئی**			**جون**		
۱	÷	۱۲ ۴۱	۵ ۹	۷ ۴۹	۱۲ ۳۹	۳ ۲۹	۹ ۱۴	۱۲ ۴۴	۲ ۷
۵	÷	۴۱	۴ ۵۶	۸ ۲	۴۰	۱۷	۲۲	۴۴	۱ ۵۹
۱۰	۶ ۴۹	۴۰	۳۸	۱۵	۳۹	۲	۲۹	۴۵	۵۳
۱۵	۷ ۳	۳۹	۲۱	۲۹	۴۰	۲ ۴۸	۳۶	۴۶	۴۹
۲۰	۱۷	۳۹	۵	۴۴	۴۰	۳۳	۳۸	۴۷	۴۸
۲۵	۳۲	۳۹	۳ ۲۹	۵۷	۴۲	۲۲	۴۰	۴۹	۵۰
	جولائی			**اگست**			**ستمبر**		
۱	۹ ۳۶	۱۲ ۵۰	۱ ۵۶	۸ ۲۷	۱۲ ۴۹	۳ ۱۰	۶ ۴۸	۱۲ ۳۹	۴ ۳۶
۵	۳۱	۵۰	۲ ۱	۱۶	۴۹	۲۱	۳۵	۳۷	۴۷
۱۰	۲۲	۵۱	۱۳	۰	۴۰	۳۳	÷	۳۴	۵ ۱
۱۵	۱۳	۵۱	۲۴	۷ ۴۴	۴۵	۴۸	÷	۳۱	۱۴
۲۰	۰	۵۱	۳۶	۲۷	۴۲	۴ ۳	÷	۲۸	۲۷
۲۵	۸ ۴۷	۵۰	۴۹	۱۱	۴۲	۱۷	÷	۲۶	۴۲
	اکتوبر			**نومبر**			**دسمبر**		
۱	÷	۱۲ ۲۳	۵ ۵۸	÷	۱۲ ۱۲	÷	÷	۱۲ ۱۳	÷
۵	÷	۲۱	۶ ۹	÷	۱۱	÷	÷	۱۵	÷
۱۰	÷	۱۹	۲۴	÷	۱۱	÷	÷	۱۷	÷
۱۵	÷	۱۷	÷	÷	۱۱	÷	÷	۱۸	÷
۲۰	÷	۱۵	÷	÷	۱۱	÷	÷	۲۱	÷
۲۵	÷	۱۳	÷	÷	۱۲	÷	÷	۲۳	÷

طول ۵۱/۴ | عرض ۳۵/۴ | **تہران (ایران)** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۳۱/۲

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۸	۵۱	۳	۱۴	÷		۹	۲۵	۳	۹	÷		۹	۲۸	۲	۴۳
۵	÷			۵۴		۱۵	÷			۲۹		۶	÷		۱۰	۴		۳۹
۱۰	÷			۵۹		۱۵	÷			۳۵		۲	÷			۸		۳۳
۱۵	÷		۹	۵		۱۵	÷			۴۱	۲	۵۸	÷			۱۴		۲۷
۲۰	÷			۱۰		۱۴	÷			۴۷		۵۴	÷			۱۹		۲۰
۲۵	÷			۱۶		۱۲	÷			۵۳		۴۸	÷			۲۴		۱۵

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۰	۳۲	۲	۶	÷		۱۱	۲	۱	۳۳	÷		۱۱	۳۰		۱۶
۵	÷			۳۶		۱	÷			۶		۳۰	÷			۳۲		۱۵
۱۰	÷			۱۰	۱	۵۵	÷			۱۰		۲۶	÷			۳۴		۱۴
۱۵	÷			۴۵		۵۰	÷			۱۵		۲۳	÷			۳۷		۱۵
۲۰	÷			۵۰		۴۴	÷			۱۹		۱۹	÷			۳۸		۱۵
۲۵	÷			۵۶		۳۹	÷			۲۴		۱۸	÷			۴۰		۱۷

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	÷		۱۱	۴۰	۱	۱۹	÷		۱۱	۲۱	۱	۳۵	÷		۱۰	۴۰	۱	۵۳
۵	÷			۳۹		۲۰	÷			۱۷		۳۸	÷			۳۳		۵۶
۱۰	÷			۳۷		۲۳	÷			۱۱		۴۱	÷			۲۵		۵۹
۱۵	÷			۳۵		۲۶	÷			۴		۴۳	÷			۱۶	۲	۱
۲۰	÷			۳۱		۲۸	÷		۱۰	۵۷		۴۷	÷			۸		۴
۲۵	÷			۲۷		۳۱	÷			۵۰		۵۰	÷			۰		۷

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱۰	÷		۹	۵۱	۲	۱۱	÷		۹	۵	۲	۳۲	÷		۸	۴۲	۲	۵۷
۵	÷			۴۳		۱۳	÷			۱		۳۵	÷			۴۲	۳	۰
۱۰	÷			۳۶		۱۶	÷		۸	۵۵		۳۹	÷			۴۱		۴
۱۵	÷			۲۸		۲۰	÷			۵۱		۴۴	÷			۴۲		۷
۲۰	÷			۲۱		۲۳	÷			۴۷		۴۸	÷			۴۴		۱۰
۲۵	÷			۱۴		۲۶	÷			۴۳		۵۲	÷			۴۶		۱۳

طول	عرض	ٹھٹھہ	زاویہ سمت قبلہ از شمال
۶۷/۹	۲۴/۷		حقیقی ۹۱/۵ مقناطیسی ۹۱/۷

تاریخ	جنوری صبح		جنوری عمود		جنوری شام		فروری صبح		فروری عمود		فروری شام		مارچ صبح		مارچ عمود		مارچ شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		÷	۱۲	۲۶		÷		÷	۱۲	۳۷		÷		÷	۱۲	۳۷		÷
۵		÷		۲۸		÷		÷		۳۸		÷		÷		۳۷		÷
۱۰		÷		۳۰		÷		÷		۳۸		÷		÷		۳۵		÷
۱۵		÷		۳۲		÷		÷		۳۸		÷		÷		۳۴		÷
۲۰		÷		۳۴		÷		÷		۳۸		÷		÷		۳۳	۶	۱۸
۲۵		÷		۳۵		÷		÷		۳۷		÷	۶	۳۴		۳۲		۱

تاریخ	اپریل صبح		اپریل عمود		اپریل شام		مئی صبح		مئی عمود		مئی شام		جون صبح		جون عمود		جون شام	
۱	۶	۵۶	۱۲	۲۰	۵	۳۳	۸	۳۳	۱۲	۲۴	۳	۳۴	۱۰	۱۶	۱۲	۲۶	۲	۲
۵	۷	۹		۲۹		۲۰		۴۷		۲۴		۳۰		۲۷		۲۶	۱	۵۱
۱۰		۲۴		۲۷		۰	۹	۲		۲۳		۱۲		۳۸		۲۷		۴۲
۱۵		۴۰		۲۷	۴	۴۲		۱۹		۲۴	۲	۵۵		۴۷		۲۸		۳۵
۲۰		۵۹		۲۶		۲۴		۳۷		۲۴		۳۷		۵۱		۲۹		۳۳
۲۵	۸	۱۳		۲۵		۶		۵۴		۲۵		۲۳		۵۳		۳۱		۳۵

تاریخ	جولائی صبح		جولائی عمود		جولائی شام		اگست صبح		اگست عمود		اگست شام		ستمبر صبح		ستمبر عمود		ستمبر شام	
۱	۱۰	۴۶	۱۲	۳۲	۱	۴۵	۹	۱۵	۱۲	۳۴	۳	۱۹	۷	۲۴	۱۲	۲۶	۳	۵۸
۵		۳۸		۳۲		۵۲		۲		۳۳		۳۲		۹		۲۵	۵	۱۱
۱۰		۲۵		۳۳	۲	۷	۸	۴۴		۳۲		۴۸	۶	۵۰		۲۳		۲۶
۱۵		۱۲		۳۴		۲۳		۲۶		۳۱	۴	۴		۳۱		۲۱		۴۱
۲۰	۹	۵۹		۳۴		۳۹		۷		۳۰		۲۱		÷		۱۹		۵۵
۲۵		۳۹		۳۳		۵۵	۷	۴۹		۲۹		۳۷		÷		۱۷	۶	۱۲

تاریخ	اکتوبر صبح		اکتوبر عمود		اکتوبر شام		نومبر صبح		نومبر عمود		نومبر شام		دسمبر صبح		دسمبر عمود		دسمبر شام	
۱		÷	۱۲	۱۵		÷		÷	۱۲	۸		÷		÷	۱۲	۱۲		÷
۵		÷		۱۳		÷		÷		۸		÷		÷		۱۴		÷
۱۰		÷		۱۲		÷		÷		۷		÷		÷		۱۶		÷
۱۵		÷		۱۰		÷		÷		۸		÷		÷		۱۸		÷
۲۰		÷		۹		÷		÷		۹		÷		÷		۲۱		÷
۲۵		÷		۸		÷		÷		۱۰		÷		÷		۲۳		÷

طول	عرض	جھنگ	زاویہ سمت قبلہ از شمال
۷۲ر۳	۳۱ر۳		حقیقی ۱۰۱° مقناطیسی ۱۰۲°

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		÷	۱۱	۳۵		÷		÷	۱۱	۵۰		÷		÷	۱۱	۵۵	۵	۴۷
۵		÷		۳۷		÷		÷		۵۱		÷		÷		۵۶		۳۷
۱۰		÷		۳۹		÷		÷		۵۳		÷		÷		۵۵		۲۳
۱۵		÷		۴۲		÷		÷		۵۳		÷		÷		۵۵		۱۰
۲۰		÷		۴۵		÷		÷		۵۴		÷		÷		۵۵	۴	۵۶
۲۵		÷		۴۷		÷		÷		۵۵	۶	۰		÷		۵۵		۴۳

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱		÷	۱۱	۵۵	۴	۲۴	۶	۲۵	۱۱	۵۵	۳	۷	۷	۲۲	۱۲	۱	۲	۱۲
۵		÷		۵۵		۱۳		۳۴		۵۶	۲	۵۸		۲۶		۲		۷
۱۰		÷		۵۳	۳	۵۹		۴۳		۵۶		۴۷		۳۱		۳		۴
۱۵	۵	۵۱		۵۴		۴۶		۵۲		۵۷		۳۷		۳۵		۴		۲
۲۰	۶	۲		۵۵		۳۴	۷	۲		۵۸		۲۷		۳۷		۵		۲
۲۵		۱۲		۵۵		۳۱		۱۱		۵۹		۲۱		۳۹		۷		۴

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۳۷	۱۲	۸	۲	۸	۶	۵۴	۱۲	۶	۲	۵۵		÷	۱۱	۵۳	۳	۵۷
۵		۳۴		۸		۱۱		۴۶		۵	۳	۳		÷		۵۱	۴	۶
۱۰		۳۰		۸		۱۸		۳۵		۳		۱۳		÷		۴۸		۱۶
۱۵		۲۴		۹		۲۵		۲۳		۱		۲۲		÷		۴۵		۲۶
۲۰		۱۶		۸		۳۳		۱۰	۱۱	۵۹		۳۳		÷		۴۱		۳۶
۲۵		۸		۷		۴۲	۵	۵۸		۵۷		۴۴		÷		۳۹		۴۷

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱		÷	۱۱	۳۶	۳	۵۹		÷	۱۱	۲۲		÷		÷	۱۱	۲۲		÷
۵		÷		۳۳	۵	۷		÷		۲۱		÷		÷		۲۳		÷
۱۰		÷		۳۰		۱۸		÷		۲۰		÷		÷		۲۵		÷
۱۵		÷		۲۸		۲۹		÷		۲۰		÷		÷		۲۶		÷
۲۰		÷		۲۶		÷		÷		۲۰		÷		÷		۲۹		÷
۲۵		÷		۲۴		÷		÷		۲۰		÷		÷		۳۱		÷

طول ۷۳ ، ۷			عرض ۳۲ ، ۹				**جہلم**						زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۵ ، ۱۰۲ مقناطیسی ۷ ، ۱۰۳					
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۲۳	÷		÷		۱۱	۳۹	÷		÷		۱۱	۴۳	۵	۳۲
۵	÷			۲۵	÷		÷			۴۰	÷		÷			۴۵		۲۲
۱۰	÷			۲۸	÷		÷			۴۱	÷		÷			۴۵		۹
۱۵	÷			۳۰	÷		÷			۴۲	÷		÷			۴۵	۴	۵۷
۲۰	÷			۳۳	÷		÷			۴۳	÷		÷			۴۵		۴۳
۲۵	÷			۳۵	÷		÷			۴۴	۵	۴۳	÷			۴۵		۳۱
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۵	۴	۱۳	۶	۵	۱۱	۴۶	۳	۲	۶	۵۷	۱۱	۵۳	۲	۱۲
۵	÷			۴۵		۲		۱۳		۴۷	۲	۵۲	۷	۱		۵۳		۸
۱۰	÷			۴۵	۳	۵۰		۲۱		۴۷		۴۴		۵		۵۵		۶
۱۵	÷			۴۵		۳۸		۳۰		۴۸		۳۵		۹		۵۶		۴
۲۰	۵	۴۴		۴۵		۲۷		۳۹		۴۹		۲۶		۱۱		۵۷		۴
۲۵		۵۴		۴۶		۱۵		۴۷		۵۱		۲۰		۱۳		۵۹		۶
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۱۱	۱۲	۰	۲	۱۰	۶	۳۳	۱۱	۵۷	۲	۵۲	÷		۱۱	۴۴	۳	۴۹
۵		۸		۰		۱۲		۲۶		۵۶		۵۹	÷			۴۲		۵۷
۱۰		۴		۰		۱۸		۱۵		۵۵	۳	۸	÷			۳۸	۴	۶
۱۵		۰		۰		۲۵		۴		۵۲		۱۷	÷			۳۵		۱۵
۲۰	۶	۵۳		۰		۳۲	۵	۵۲		۵۰		۲۷	÷			۳۲		۲۴
۲۵		۴۵	۱۱	۵۹		۴۰		۴۱		۴۸		۳۶	÷			۲۹		۳۴
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۲۵	۴	۴۵	÷		۱۱	۱۱	÷		÷		۱۱	۱۰	÷	
۵	÷			۲۲		۵۳	÷			۱۰	÷		÷			۱۱	÷	
۱۰	÷			۲۰	۵	۳	÷			۹	÷		÷			۱۳	÷	
۱۵	÷			۱۷		۱۲	÷			۹	÷		÷			۱۵	÷	
۲۰	÷			۱۵		۲۳	÷			۹	÷		÷			۱۷	÷	
۲۵	÷			۱۳	÷		÷			۹	÷		÷			۱۹	÷	

طول ۶۸/۲ عرض ۲۸/۲ **جیکب آباد** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۸/۵ مقناطیسی ۹۸/۵

تاریخ	جنوری صبح		جنوری عمود		جنوری شام		فروری صبح		فروری عمود		فروری شام		مارچ صبح		مارچ عمود		مارچ شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۰	÷		÷		۱۲	۱۵	÷		÷		۱۲	۱۸	۶	۲۲
۵	÷			۳	÷		÷			۱۶	÷		÷			۱۹		۱۱
۱۰	÷			۵	÷		÷			۱۶	÷		÷			۱۸	۵	۵۵
۱۵	÷			۸	÷		÷			۱۷	÷		÷			۱۸		۳۹
۲۰	÷			۱۰	÷		÷			۱۸	÷		÷			۱۷		۲۳
۲۵	÷			۱۲	÷		÷			۱۸	÷		÷			۱۷		۹

تاریخ	اپریل صبح		اپریل عمود		اپریل شام		مئی صبح		مئی عمود		مئی شام		جون صبح		جون عمود		جون شام	
۱	÷		۱۲	۱۷	۴	۴۷	۷	۹	۱۲	۱۵	۳	۱۸	۸	۱	۱۲	۲۰	۲	۹
۵	÷			۱۷		۳۵		۱۹		۱۶		۷		۲۵		۲۱		۳
۱۰	۶	۱۶		۱۶		۱۹		۳۱		۱۶	۲	۵۴		۳۱		۲۲	۱	۵۹
۱۵		۲۹		۱۶		۴		۴۲		۱۷		۴۳		۳۶		۲۳		۵۶
۲۰		۴۱		۱۵	۳	۵۰		۵۵		۱۷		۳۰		۳۹		۲۴		۵۶
۲۵		۵۴		۱۵		۳۵	۸	۵		۱۹		۲۱		۴۱		۲۶		۵۸

تاریخ	جولائی صبح		جولائی عمود		جولائی شام		اگست صبح		اگست عمود		اگست شام		ستمبر صبح		ستمبر عمود		ستمبر شام	
۱	۸	۳۸	۱۲	۲۷	۲	۳	۷	۴۲	۱۲	۳۶	۳	۲	۶	۱۶	۱۲	۱۵	۴	۱۷
۵		۳۴		۲۷		۷		۳۳		۲۵		۱۱	÷			۱۳		۲۷
۱۰		۲۷		۲۸		۱۵		۱۹		۲۴		۲۳	÷			۱۰		۳۹
۱۵		۳۰		۲۸		۲۴		۶		۲۲		۳۵	÷			۷		۵۰
۲۰		۱۰		۲۸		۳۴	۶	۵۱		۲۰		۴۸	÷			۴	۵	۲
۲۵	۷	۵۹		۲۷		۴۵		۳۶		۱۸	۴		÷			۲		۱۵

تاریخ	اکتوبر صبح		اکتوبر عمود		اکتوبر شام		نومبر صبح		نومبر عمود		نومبر شام		دسمبر صبح		دسمبر عمود		دسمبر شام	
۱	÷		۱۱	۵۹	۵	۳۰	÷		۱۱	۴۶	÷		÷		۱۱	۴۷	÷	
۵	÷			۵۶		۳۹	÷			۴۶	÷		÷			۴۹	÷	
۱۰	÷			۵۴		۵۲	÷			۴۵	÷		÷			۵۱	÷	
۱۵	÷			۵۲	÷		÷			۴۵	÷		÷			۵۲	÷	
۲۰	÷			۵۰	÷		÷			۴۵	÷		÷			۵۵	÷	
۲۵	÷			۴۸	÷		÷			۴۶	÷		÷			۵۷	÷	

طول ۶۳٫۲۷ | عرض ۲۹٫۳۰ | **چاغی** | زاویہ سمتِ قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳٫۹ مقناطیسی ۱۰۳٫۸

تاریخ	جنوری صبح		جنوری عمود		جنوری شام		فروری صبح		فروری عمود		فروری شام		مارچ صبح		مارچ عمود		مارچ شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۵۶	÷		÷		۱۲	۱۲	÷		÷		۱۲	۱۹	۵	۵۴
۵	÷			۵۸	÷		÷			۱۳	÷		÷			۲۱		۴۴
۱۰	÷		۱۲	۱	÷		÷			۱۵	÷		÷			۲۰		۲۹
۱۵	÷			۴	÷		÷			۱۶	÷		÷			۲۱		۱۶
۲۰	÷			۶	÷		÷			۱۸	۶	۳۱	÷			۲۱		۱
۲۵	÷			۹	÷		÷			۱۹		۷	÷			۲۱	۴	۴۸
	اپریل صبح		اپریل عمود		اپریل شام		مئی صبح		مئی عمود		مئی شام		جون صبح		جون عمود		جون شام	
۱	÷		۱۲	۲۲	۴	۲۸	۶	۳۳	۱۲	۲۴	۳	۸	۷	۳۳	۱۲	۳۲	۲	۱۱
۵	÷			۲۲		۱۷		۴۳		۲۵	۲	۵۹		۳۸		۳۲		۶
۱۰	÷			۲۲		۳		۵۲		۲۵		۴۸		۴۳		۳۳		۳
۱۵	÷			۲۲	۳	۴۹	۷	۲		۲۶		۳۸		۴۷		۳۵		۱
۲۰	۶	۱۴		۲۳		۳۷		۱۲		۲۸		۲۸		۴۹		۳۶		۱
۲۵		۳۰		۲۳		۲۴		۳۱		۲۹		۲۰		۵۱		۳۸		۳
	جولائی صبح		جولائی عمود		جولائی شام		اگست صبح		اگست عمود		اگست شام		ستمبر صبح		ستمبر عمود		ستمبر شام	
۱	۷	۴۹	۱۲	۳۹	۲	۷	۷	۴	۱۲	۳۵	۲	۵۶	÷		۱۲	۲۱	۴	۱
۵		۴۶		۳۸		۱۰	۶	۵۹		۳۵	۳	۴	÷			۱۸		۱۰
۱۰		۴۱		۳۹		۱۷		۴۳		۳۳		۱۴	÷			۱۵		۲۰
۱۵		۳۵		۳۹		۲۵		۳۱		۳۰		۲۴	÷			۱۱		۳۰
۲۰		۲۷		۳۸		۳۳		۱۸		۲۷		۳۶	÷			۷		۴۰
۲۵		۱۸		۳۷		۴۲	÷			۲۵		۴۷	÷			۵		۵۲
	اکتوبر صبح		اکتوبر عمود		اکتوبر شام		نومبر صبح		نومبر عمود		نومبر شام		دسمبر صبح		دسمبر عمود		دسمبر شام	
۱	÷		۱۲	۱	۵	۵	÷		۱۱	۴۵	÷		÷		۱۱	۴۳	÷	
۵	÷		۱۱	۵۷		۱۳	÷			۴۴	÷		÷			۴۴	÷	
۱۰	÷			۵۵		۲۵	÷			۴۳	÷		÷			۴۶	÷	
۱۵	÷			۵۲		۳۶	÷			۴۲	÷		÷			۴۷	÷	
۲۰	÷			۵۰		۴۷	÷			۴۲	÷		÷			۵۰	÷	
۲۵	÷			۴۷		۵۸	÷			۴۲	÷		÷			۵۲	÷	

طول ۷۱٫۸ عرض ۳۵٫۸ **چترال** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۸٫۹ مقناطیسی ۱۱۱٫۲

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱	÷		۱۱	۴	÷		÷		۱۱	۲۲	÷		÷		۱۱	۳۲	۵	۰
۵	÷			۷	÷		÷			۲۴	÷		÷			۳۳	۴	۵۲
۱۰	÷			۱۰	÷		÷			۲۶	۵	۳۸	÷			۳۴		۴۱
۱۵	÷			۱۳	÷		÷			۲۸		۲۹	÷			۳۵		۳۰
۲۰	÷			۱۶	÷		÷			۳۰		۲۱	÷			۳۵		۱۹
۲۵	÷			۱۸	÷		÷			۳۱		۱۰	÷			۳۶		۹

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۳۷	۳	۵۳	۵	۲۵	۱۱	۴۲	۲	۵۳	۶	۶	۱۱	۵۱	۲	۱۴
۵	÷			۳۸		۴۵		۳۱		۴۳		۴۶		۹		۵۲		۱۰
۱۰	÷			۳۸		۳۴		۳۸		۴۴		۳۸		۱۳		۵۳		۹
۱۵	÷			۳۹		۲۴		۴۵		۴۵		۳۱		۱۶		۵۵		۸
۲۰	÷			۴۰		۱۴		۵۲		۴۷		۲۴		۱۸		۵۶		۸
۲۵	÷			۴۱		۴		۵۸		۴۹		۱۹		۲۰		۵۸		۱۰

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۱۹	۱۱	۵۹	۲	۱۳	۵	۴۹	۱۱	۵۴	۲	۴۷	÷		۱۱	۳۷	۳	۳۲
۵		۱۷		۵۸		۱۵		۴۳		۵۳		۵۳	÷			۳۴		۳۸
۱۰		۱۴		۵۸		۲۰		۳۴		۵۰		۵۹	÷			۳۰		۴۶
۱۵		۱۰		۵۸		۲۵	÷			۴۷	۳	۶	÷			۲۶		۵۳
۲۰		۵		۵۷		۳۱	÷			۴۵		۱۴	÷			۲۲	۴	۰
۲۵	۵	۵۹		۵۶		۳۷	÷			۴۲		۲۲	÷			۱۹		۹

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۱۴	۴	۱۸	÷		۱۰	۵۶	۵	۸	÷		۱۰	۵۲	÷	
۵	÷			۱۱		۲۳	÷			۵۴	÷		÷			۵۳	÷	
۱۰	÷			۸		۳۲	÷			۵۳	÷		÷			۵۵	÷	
۱۵	÷			۵		۳۹	÷			۵۲	÷		÷			۵۶	÷	
۲۰	÷			۱		۴۸	÷			۵۱	÷		÷			۵۹	÷	
۲۵	÷		۱۰	۵۸		۵۶	÷			۵۱	÷		÷		۱۱	۱	÷	

طول ٦٨ر٢٢ — عرض ٢٥ر٢٢ — **حیدر آباد** — زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ٩٢ر٨٠ مقناطیسی ٩٢ر٨٠

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
١	÷		١٢	٢٠	÷		÷		١٢	٣٢	÷		÷		١٢	٣٢	÷	
٥	÷			٢٢	÷		÷			٣٣	÷		÷			٣٣	÷	
١٠	÷			٢٥	÷		÷			٣٣	÷		÷			٣١	÷	
١٥	÷			٢٧	÷		÷			٣٣	÷		÷			٣٠	٦	٣٦
٢٠	÷			٢٩	÷		÷			٣٤	÷		÷			٢٩		٧
٢٥	÷			٣٠	÷		÷			٣٣	÷		÷			٢٨	٥	٥٠
	اپریل						مئی						جون					
١	٦	٤٤	١٢	٢٦	٥	٢٥	٨	١٦	١٢	٢١	٣	٣٩	٩	٥١	١٢	٢٣	٢	٦
٥		٥٦		٢٦		١١		٣٠		٢٢		٢٥	١٠	١		٢٤	١	٥٦
١٠	٧	١١		٢٤	٤	٥٢		٤٤		٢١		٩		١٠		٢٥		٤٩
١٥		٢٦		٢٣		٣٥		٥٩		٢١	٢	٥٣		١٨		٢٦		٤٣
٢٠		٣١		٢٣		١٨	٩	١٦		٢١		٣٦		٢١		٢٧		٤٢
٢٥		٥٧		٢٢		٠		٣١		٢٢		٢٤		٢٣		٢٩		٤٤
	جولائی						اگست						ستمبر					
١	١٠	١٧	١٢	٣٠	١	٥٢	٨	٥٧	١٢	٣١	٣	١٦	٧	١١	١٢	٢٣	٤	٥٠
٥		١١		٣٠		٥٨		٤٤		٣١		٢٨	٦	٥٦		٢٢	٥	٢
١٠		٠		٣١	٢	١١		٢٧		٢٩		٤٣		٣٨		١٩		١٧
١٥	٩	٤٩		٣٢		٢٤		١٠		٢٨		٥٩		٢٠		١٧		٣١
٢٠		٣٤		٣١		٣٩	٧	٥٢		٢٧	٤	١٥	÷			١٥		٤٥
٢٥		١٩		٣١		٥٤		٣٥		٢٦		٣٠	÷			١٣	٦	١
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
١	÷		١٢	١١	÷		÷		١٢	٣	÷		÷		١٢	٧	÷	
٥	÷			٩	÷		÷			٣	÷		÷			٨	÷	
١٠	÷			٧	÷		÷			٣	÷		÷			١٠	÷	
١٥	÷			٦	÷		÷			٣	÷		÷			١٢	÷	
٢٠	÷			٥	÷		÷			٤	÷		÷			١٥	÷	
٢٥	÷			٣	÷		÷			٥	÷		÷			١٧	÷	

طول ۶۵٫۴ عرض ۲۸٫۵ **خاران** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۱٫۵ مقناطیسی ۱۰۲٫۳

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱		÷	۱۲	۲		÷		÷	۱۲	۱۸		÷		÷	۱۲	۲۳	۶	۱۰
۵		÷		۳		÷		÷		۱۸		÷		÷		۲۳	۵	۵۸
۱۰		÷		۷		÷		÷		۲۰		÷		÷		۲۳		۴۳
۱۵		÷		۹		÷		÷		۲۱		÷		÷		۲۴		۳۹
۲۰		÷		۱۲		÷		÷		۲۲		÷		÷		۲۳		۱۳
۲۵		÷		۱۳		÷		÷		۲۳	۶	۲۳		÷		۲۴		۵۹

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱		÷	۱۲	۲۴	۴	۳۸	۶	۵۳	۱۲	۲۴	۳	۱۳	۷	۵۸	۱۲	۳۱	۲	۱۰
۵		÷		۲۳		۲۷	۷	۳		۲۵		۳	۸	۳		۳۱		۵۰
۱۰		÷		۲۳		۱۱		۱۳		۲۵	۳	۵۱		۹		۳۳		۱
۱۵	۶	۱۵		۲۳	۳	۵۷		۲۳		۲۹		۴۰		۱۴		۳۴	۱	۵۹
۲۰		۲۹		۲۳		۴۳		۳۵		۲۷		۲۹		۱۶		۳۵		۵۸
۲۵		۳۹		۲۴		۳۰		۴۵		۲۹		۳۱		۱۸		۳۷	۲	۰

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۸	۱۵	۱۲	۳۸	۲	۵	۷	۲۵	۱۲	۳۵	۲	۵۹		÷	۱۲	۲۲	۴	۹
۵		۱۲		۳۷		۸		۱۶		۳۵	۳	۸		÷		۲۰		۱۹
۱۰		۶		۳۸		۱۲		۳		۳۳		۱۹		÷		۱۷		۳۰
۱۵		۰		۳۸		۲۵	۶	۵۰		۳۰		۳۰		÷		۱۳		۴۱
۲۰	۷	۵۰		۳۸		۳۳		۳۶		۲۸		۴۲		÷		۱۰		۵۲
۲۵		۴۱		۳۷		۴۴		۲۲		۲۶		۵۴		÷		۸	۵	۵

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱		÷	۱۲	۴	۵	۱۸		÷	۱۱	۵۰		÷		÷	۱۱	۴۹		÷
۵		÷		۱		۲۷		÷		۴۹		÷		÷		۵۰		÷
۱۰		÷	۱۱	۵۸		۴۰		÷		۴۸		÷		÷		۵۲		÷
۱۵		÷		۵۶		۵۱		÷		۴۸		÷		÷		۵۴		÷
۲۰		÷		۵۴		÷		÷		۴۸		÷		÷		۵۷		÷
۲۵		÷		۵۱		÷		÷		۴۸		÷		÷		۵۹		÷

طول ۶۶ر۶					عرض ۲۷ر۸					خضدار					زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۹ مقناطیسی ۹۹ر۷			
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱		〃	۱۲	۶		〃		〃	۱۲	۲۱		〃		〃	۱۲	۲۵	۶	۲۵
۵		〃		۸		〃		〃		۲۲		〃		〃		۲۵		۱۳
۱۰		〃		۱۱		〃		〃		۲۲		〃		〃		۲۴	۵	۵۷
۱۵		〃		۱۳		〃		〃		۲۳		〃		〃		۲۵		۴۳
۲۰		〃		۱۶		〃		〃		۲۳		〃		〃		۲۴		۳۶
۲۵		〃		۱۸		〃		〃		۲۳		〃		〃		۲۴		۱۱
	اپریل						مئی						جون					
۱		〃	۱۲	۲۳	۴	۴۹	۷	۱۲	۱۲	۲۳	۳	۱۹	۸	۳۴	۱۲	۲۸	۲	۹
۵		〃		۲۳		۳۷		۲۳		۲۳		۸		۳۰		۲۸		۳
۱۰	۶	۱۹		۲۲		۲۰		۳۵		۲۳	۲	۵۵		۲۹		۲۹	۱	۵۹
۱۵		۳۲		۲۲		۵		۴۶		۲۴		۴۳		۳۱		۳۱		۵۶
۲۰		۴۳		۲۲	۳	۵۱		۵۹		۲۴		۳۰		۳۳		۳۲		۵۶
۲۵		۵۷		۲۲		۳۶	۸	۱۰		۲۶		۲۱		۳۶		۳۴		۵۸
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۸	۴۳	۱۲	۳۴	۲	۳	۷	۴۶	۱۲	۳۳	۳	۳	۶	۱۹	۱۲	۲۱	۴	۱۹
۵		۳۹		۳۴		۶		۳۷		۳۲		۱۳		〃		۱۹		۲۹
۱۰		۳۲		۳۵		۱۵		۲۳		۳۱		۲۴		〃		۱۶		۴۱
۱۵		۲۵		۳۵		۲۴		۹		۲۹		۳۶		〃		۱۳		۵۳
۲۰		۱۴		۳۵		۳۵	۶	۵۳		۲۷		۴۹		〃		۱۰	۵	۴
۲۵		۴		۳۴		۴۵		۳۹		۲۵	۳	۲		〃		۸		۱۸
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱		〃	۱۲	۵	۵	۳۲		〃	۱۱	۵۲		〃		〃	۱۱	۵۳		〃
۵		〃		۲		۴۲		〃		۵۲		〃		〃		۵۵		〃
۱۰		〃		۰		۵۵		〃		۵۱		〃		〃		۵۶		〃
۱۵		〃	۱۱	۵۸		〃		〃		۵۱		〃		〃		۵۸		〃
۲۰		〃		۵۶		〃		〃		۵۱		〃		〃	۱۲	۱		〃
۲۵		〃		۵۴		〃		〃		۵۲		〃		〃		۳		〃

طول ۶۸/۸	عرض ۲۷/۵	خیرپور	زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۶/۸ مقناطیسی ۹۷/۱

تاریخ	جنوری صبح گھنٹے	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹے	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹے	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹے	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹے	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹے	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹے	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹے	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹے	مارچ شام منٹ
۱		÷	۱۲	۵		÷		÷	۱۲	۱۹		÷		÷	۱۲	۲۱		÷
۵		÷		۷		÷		÷		۱۹		÷		÷		۲۲	۶	۲۳
۱۰		÷		۹		÷		÷		۲۰		÷		÷		۲۱		۷
۱۵		÷		۱۲		÷		÷		۲۱		÷		÷		۲۰	۵	۵۱
۲۰		÷		۱۴		÷		÷		۲۱		÷		÷		۱۹		۳۳
۲۵		÷		۱۶		÷		÷		۲۱		÷		÷		۱۹		۱۹

تاریخ	اپریل صبح گھنٹے	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹے	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹے	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹے	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹے	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹے	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹے	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹے	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹے	جون شام منٹ
۱		÷	۱۲	۱۸	۳	۵۶	۷	۲۵	۱۲	۱۶	۳	۲۲	۸	۳۱	۱۲	۲۰	۲	۹
۵	۶	۱۷		۱۸		۴۳		۳۷		۱۶		۱۱		۴۸		۲۰		۲
۱۰		۲۹		۱۷		۲۶		۳۹		۱۶	۲	۵۷		۵۵		۲۱	۱	۵۷
۱۵		۴۳		۱۶		۱۱	۸	۱		۱۶		۴۵	۹	۰		۲۳		۵۳
۲۰		۵۶		۱۶	۳	۵۶		۱۵		۱۷		۳۱		۲		۲۴		۵۳
۲۵	۷	۹		۱۶		۴۰		۲۶		۱۸		۲۲		۳		۲۶		۵۵

تاریخ	جولائی صبح گھنٹے	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹے	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹے	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹے	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹے	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹے	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹے	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹے	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹے	ستمبر شام منٹ
۱	۹	۱	۱۲	۲۷	۲	۱	۸	۱	۱۲	۲۶	۳	۵	۶	۲۹	۱۲	۱۶	۴	۳۵
۵	۸	۵۷		۲۶		۵	۷	۵۱		۲۶		۱۵		۱۶		۱۴		۳۵
۱۰		۴۹		۲۷		۱۳		۳۶		۲۴		۳۸		÷		۱۱		۳۸
۱۵		۴۱		۲۸		۲۳		۲۱		۲۲		۴۰		÷		۸	۵	
۲۰		۳۰		۲۷		۳۵		۹		۲۰		۵۴		÷		۶		۱۲
۲۵		۱۹		۲۷		۴۷	۶	۵۰		۱۹	۴	۷		÷		۴		۳۶

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹے	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹے	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹے	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹے	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹے	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹے	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹے	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹے	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹے	دسمبر شام منٹ
۱		÷	۱۲	۱	۵	۴۱		÷	۱۱	۵۰		÷		÷	۱۱	۵۲		÷
۵		÷	۱۱	۵۸		۵۲		÷		۴۹		÷		÷		۵۳		÷
۱۰		÷		۵۶		÷		÷		۴۹		÷		÷		۵۵		÷
۱۵		÷		۵۵		÷		÷		۴۹		÷		÷		۵۷		÷
۲۰		÷		۵۳		÷		÷		۵۰		÷		÷	۱۲	۰		÷
۲۵		÷		۵۱		÷		÷		۵۰		÷		÷		۲		÷

طول ۷۱ عرض ۲۵ر۴۲ **خیبر** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۷/۱ مقناطیسی ۱۰۹

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	÷		۱۱	۱۵	÷		÷		۱۱	۳۳	÷		÷		۱۱	۰۱	۵	۱۲
۵	÷			۱۸	÷		÷			۳۴	÷		÷			۰۳		۴
۱۰	÷			۲۰	÷		÷			۳۶	÷		÷			۰۳	۴	۵۲
۱۵	÷			۲۳	÷		÷			۳۸	۵	۴۴	÷			۰۳		۴۱
۲۰	÷			۲۷	÷		÷			۳۹		۳۳	÷			۰۳		۲۸
۲۵	÷			۲۹	÷		÷			۴۰		۲۳	÷			۰۵		۱۴

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	÷		۱۱	۳۶	۴	۱	۵	۳۰	۱۱	۴۹	۲	۵۶	۶	۲۶	۱۱	۸	۲	۱۳
۵	÷			۳۶	۳	۵۲		۳۸		۵۱		۴۹		۲۹		۹		۹
۱۰	÷			۳۶		۳۰		۵۵		۵۱		۴۰		۳۳	۱۲	۰		۷
۱۵	÷			۳۷		۲۹	۶	۲		۵۲		۳۲		۳۶		[illegible]		۶
۲۰	÷			۳۸		۱۹		۱۰		۵۴		۲۳		۳۸		[illegible]		۶
۲۵	÷			۳۸		۸		۱۷		۵۶		۱۹		۴۰		[illegible]		۸

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۶	۳۹	۱۲	۵	۲	۱۲	۶	۶	۱۲	۱	۲	۴۹	÷		۱۱	۵	۳	۳۸
۵		۳۷		۵		۱۴		۰		۰		۵۵	÷			۳		۴۵
۱۰		۳۳		۵		۱۹	۵	۵۰	۱۱	۵۸	۳	۲	÷			۹		۵۳
۱۵		۳۰		۵		۲۵		۴۰		۵۵		۱۰	÷			۵	۴	۱
۲۰		۲۳		۴		۳۱	÷			۵۲		۱۹	÷			۱		۹
۲۵		۱۷		۳		۳۸	÷			۵۰		۲۷	÷			۸		۱۸

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱	÷		۱۱	۲۳	۴	۲۸	÷		۱۱	۶	۵	۲۳	÷		۱۱	۳	÷	
۵	÷			۲۰		۳۵	÷			۵	÷		÷			۴	÷	
۱۰	÷			۱۷		۴۴	÷			۳	÷		÷			۶	÷	
۱۵	÷			۱۴		۵۲	÷			۲	÷		÷			۷	÷	
۲۰	÷			۱۱	۵	۲	÷			۲	÷		÷			۱۰	÷	
۲۵	÷			۸		۱۰	÷			۲	÷		÷			۱۲	÷	

طول ۶۷/۸ — عرض ۲۶/۸

دادو

زاویہ سمت قبلہ از شمال
حقیقی ۹۶ مقناطیسی ۹۶/۲

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	÷		۱۲	۱۲	÷		÷		۱۲	۲۵	÷		÷		۱۲	۲۷	÷	
۵	÷			۱۳	÷		÷			۲۶	÷		÷			۲۸	÷	
۱۰	÷			۱۶	÷		÷			۲۶	÷		÷			۲۶	۶	۱۷
۱۵	÷			۱۹	÷		÷			۲۷	÷		÷			۲۶		۱
۲۰	÷			۲۱	÷		÷			۲۸	÷		÷			۲۵	۵	۳۳
۲۵	÷			۲۳	÷		÷			۲۷	÷		÷			۲۵		۲۸

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	÷		۱۲	۲۴	۵	۴	۷	۴۰	۱۲	۲۱	۳	۲۷	۹	۰	۱۲	۲۵	۲	۸
۵	۲	۳۸		۲۳	۴	۵۱		۵۲		۲۱		۱۵		۸		۲۵		۱
۱۰		۳۱		۲۲		۳۴	۸	۴		۲۱		۰		۱۵		۲۶	۱	۵۶
۱۵		۵۵		۲۲		۱۸		۱۸		۲۱	۲	۴۷		۲۱		۲۷		۵۳
۲۰	۴	۹		۲۱		۲		۳۲		۲۲		۳۳		۲۴		۲۸		۵۱
۲۵		۲۳		۲۱	۳	۴۶		۴۴		۲۳		۲۲		۲۷		۳۰		۵۳

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۹	۲۲	۱۲	۳۱	۱	۵۹	۸	۱۶	۱۲	۳۱	۳	۸	۶	۴۱	۱۲	۲۱	۴	۳۲
۵		۱۷		۳۱	۲	۴		۲		۳۰		۱۹		۲۸		۱۹		۴۳
۱۰		۹		۳۲		۱۴	۷	۵۱		۲۹		۳۲	÷			۱۷		۵۶
۱۵		۰		۳۲		۲۵		۳۵		۲۷		۴۵	÷			۱۴	۵	۹
۲۰	۸	۴۸		۳۲		۳۶		۱۹		۲۶	۴	۰	÷			۱۱		۲۲
۲۵		۳۶		۳۲		۴۹		۳		۲۴		۱۴	÷			۱۰		۳۶

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱	÷		۱۲	۷	۵	۵۲	÷		۱۱	۵۶	÷		÷		۱۱	۵۸	÷	
۵	÷			۴	۶	۲	÷			۵۶	÷		÷		۱۲	۰	÷	
۱۰	÷			۲	÷		÷			۵۵	÷		÷			۳	÷	
۱۵	÷			۱	÷		÷			۵۶	÷		÷			۴	÷	
۲۰	÷		۱۱	۵۹	÷		÷			۵۶	÷		÷			۷	÷	
۲۵	÷			۵۷	÷		÷			۵۷	÷		÷			۹	÷	

طول ۶۱/۳ عرض ۲۸/۶ **دشت** (ایران) زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۴/۸ مقناطیسی ۱۰۶/۱

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۱۷	÷		÷		۱۲	۳۴	÷		÷		۱۲	۳۲	۶	۱۰
۵	÷			۲۰	÷		÷			۳۵	÷		÷			۳۳	۵	۵۹
۱۰	÷			۲۲	÷		÷			۳۷	÷		÷			۳۳		۳۳
۱۵	÷			۲۵	÷		÷			۳۹	۶	۵۰	÷			۳۴		۳۰
۲۰	÷			۲۸	÷		÷			۴۰		۳۸	÷			۳۴		۱۵
۲۵	÷			۳۰	÷		÷			۴۱		۲۳	÷			۳۵		۲

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۴۵	۴	۴۲	۶	۵۰	۱۲	۴۸	۳	۳۰	۷	۵۲	۱۲	۵۶	۲	۳۱
۵	÷			۴۶		۳۱	۷	۰		۴۹		۱۱		۵۷		۵۷		۱۶
۱۰	÷			۴۵		۱۶		۱۰		۵۰	۲	۵۹	۸	۲		۵۸		۱۲
۱۵	÷			۴۶		۲		۲۰		۵۱		۴۹		۶	۱	۰		۱۰
۲۰	÷			۴۷	۳	۴۹	۰	۳۱		۵۲		۳۸		۹		۱		۱۰
۲۵	۶	۳۷		۴۷		۳۶		۴۰		۵۳		۳۱		۱۱		۳		۱۲

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۸	۸	۱	۳	۲	۱۶	۷	۲۱	۱	۰	۳	۷	÷		۱۲	۴۴	۴	۱۳
۵		۵		۳		۲۰		۱۳	۱۲	۵۹		۱۶	÷			۴۲		۲۳
۱۰		۰		۳		۲۷		۱		۵۶		۲۶	÷			۳۸		۳۳
۱۵	۷	۵۳		۴		۳۵	۶	۴۸		۵۴		۳۷	÷			۳۴		۴۴
۲۰		۴۵		۳		۴۳	÷			۵۱		۴۸	÷			۳۱،		۵۵
۲۵		۳۶		۲		۵۳	÷			۴۹		۵۹	÷			۲۸	۵	۷

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۲۳	۵	۲۰	÷		۱۲	۷	÷		÷		۱۲	۴	÷	
۵	÷			۲۰		۲۸	÷			۶	÷		÷			۶	÷	
۱۰	÷			۱۷		۴۰	÷			۴	÷		÷			۷	÷	
۱۵	÷			۱۵		۵۱	÷			۴	÷		÷			۹	÷	
۲۰	÷			۱۲	۶	۴	÷			۴	÷		÷			۱۲۰	÷	
۲۵	÷			۹		۱۵	÷			۴	÷		÷			۱۳	÷	

دیر

طول ۷۱ر۸ — عرض ۳۵ر۲ — زاویہ سمت قبلہ از شمال: حقیقی ۱۰۷ر۵ مقناطیسی ۱۰۹ر۹

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۹	÷		÷		۱۱	۲۷	÷		÷		۱۱	۳۵	۵	۶
۵	÷			۱۲	÷		÷			۲۸	÷		÷			۳۷	۴	۵۸
۱۰	÷			۱۳	÷		÷			۳۰	۵	۴۶	÷			۳۷		۴۷
۱۵	÷			۱۴	÷		÷			۳۲		۳۷	÷			۳۸		۳۶
۲۰	÷			۲۰	÷		÷			۳۳		۲۸	÷			۳۸		۲۳
۲۵	÷			۲۳	÷		÷			۳۵		۱۷	÷			۳۹		۱۳
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۰	۳	۵۷	۵	۳۳	۱۱	۴۴	۲	۵۵	۶	۱۶	۱۱	۵۳	۲	۱۳
۵	÷			۴۱		۴۹		۴۰		۴۵		۴۸		۱۹		۵۴		۱۱
۱۰	÷			۴۱		۳۷		۴۶		۴۶		۴۰		۲۳		۵۵		۹
۱۵	÷			۴۱		۲۷		۵۳		۴۷		۳۲		۲۶		۵۶		۸
۲۰	÷			۴۲		۱۷	۶	۱		۴۹		۲۵		۲۸		۵۸		۸
۲۵	÷			۴۳		۷		۸		۵۱		۲۰		۳۰	۱۲	۰		۱۰
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۲۹	۱۲	۰	۲	۱۳	۵	۵۷	۱۱	۵۶	۲	۴۸	÷		۱۱	۴۰	۳	۳۶
۵		۲۷		۰		۱۵		۵۲		۵۵		۵۳	÷			۳۷		۴۳
۱۰		۲۴		۰		۲۰		۴۲		۵۲	۳	۱	÷			۳۳		۵۰
۱۵		۲۰		۰		۲۶		۳۳		۵۰		۹	÷			۲۹		۵۷
۲۰		۱۳	۱۱	۵۹		۳۲	÷			۴۷		۱۷	÷			۲۵	۴	۵
۲۵		۸		۵۸		۳۸	÷			۴۳		۲۵	÷			۲۲		۱۳
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۱۸	۴	۲۳	÷		۱۱	۰	۵	۱۶	÷		۱۰	۵۶	÷	
۵	÷			۱۳		۲۹	÷		۱۰	۵۹	÷		÷			۵۸	÷	
۱۰	÷			۱۱		۳۸	÷			۵۷	÷		÷			۵۹	÷	
۱۵	÷			۸		۴۶	÷			۵۶	÷		÷		۱۱	۱	÷	
۲۰	÷			۵		۵۵	÷			۵۶	÷		÷			۳	÷	
۲۵	÷			۲	۵	۳	÷			۵۶	÷		÷			۶	÷	

طول ۷۰ر۹ عرض ۳۱ر۸ **ڈیرہ اسمٰعیل خاں** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳ر۱ مقناطیسی ۱۰۳ر۲

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	منٹ	جنوری شام گھنٹہ	منٹ	فروری صبح گھنٹہ	منٹ	فروری عمود گھنٹہ	منٹ	فروری شام گھنٹہ	منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	منٹ	مارچ شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۲	÷		÷		۱۱	۴۸	÷		÷		۱۱	۵۵	۵	۳۸
۵	÷			۳۵	÷		÷			۴۹	÷		÷			۵۶		۲۸
۱۰	÷			۳۷	÷		÷			۵۱	÷		÷			۵۵		۱۵
۱۵	÷			۴۰	÷		÷			۵۲	÷		÷			۵۶		۲
۲۰	÷			۴۳	÷		÷			۵۳	۶	۳	÷			۵۵	۴	۴۸
۲۵	÷			۴۵	÷		÷			۵۴	۵	۵۰	÷			۵۶		۳۶
تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	منٹ	اپریل شام گھنٹہ	منٹ	مئی صبح گھنٹہ	منٹ	مئی عمود گھنٹہ	منٹ	مئی شام گھنٹہ	منٹ	جون صبح گھنٹہ	منٹ	جون عمود گھنٹہ	منٹ	جون شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۵۶	۴	۱۷	۶	۱۳	۱۱	۵۸	۳	۴	۷	۶	۱۲	۵	۲	۱۲
۵	÷			۵۶		۷		۲۱		۵۹	۲	۵۵		۱۱		۵		۷
۱۰	÷			۵۶	۳	۵۴		۳۰		۵۹		۴۵		۱۵		۷		۵
۱۵	÷			۵۶		۴۱		۳۹	۱۲	۰		۳۶		۱۹		۸		۳
۲۰	۵	۵۱		۵۷		۳۰		۴۸		۱		۲۶		۲۱		۹		۳
۲۵	۶	۱		۵۷		۱۷		۵۶		۳		۲۰		۲۳		۱۱		۵
تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	منٹ	جولائی شام گھنٹہ	منٹ	اگست صبح گھنٹہ	منٹ	اگست عمود گھنٹہ	منٹ	اگست شام گھنٹہ	منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	۷	۲۱	۱۲	۱۳	۲	۹	۶	۴۱	۱۲	۹	۲	۵۳	÷		۱۱	۵۵	۳	۵۲
۵		۱۸		۱۱		۱۳		۳۴		۸	۳	۱	÷			۵۳	۴	۰
۱۰		۱۴		۱۲		۱۸		۲۳		۶		۹	÷			۴۹		۰
۱۵		۹		۱۲		۲۵		۱۱		۴		۱۹	÷			۴۶		۱۹
۲۰		۲		۱۱		۳۲	۵	۵۹		۱		۲۹	÷			۴۲		۲۸
۲۵	۶	۵۳		۱۰		۴۰	÷		۱۱	۵۹		۳۹	÷			۴۰		۳۹
تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	منٹ	نومبر شام گھنٹہ	منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۶	۴	۵۱	÷		۱۱	۲۱	÷		÷		۱۱	۱۹	÷	
۵	÷			۳۳		۵۸	÷			۳۰	÷		÷			۲۱	÷	
۱۰	÷			۳۰	۵	۹	÷			۱۹	÷		÷			۲۲	÷	
۱۵	÷			۲۸		۱۹	÷			۱۸	÷		÷			۲۳	÷	
۲۰	÷			۲۵		۳۰	÷			۱۸	÷		÷			۲۷	÷	
۲۵	÷			۲۳	÷		÷			۱۸	÷		÷			۲۹	÷	

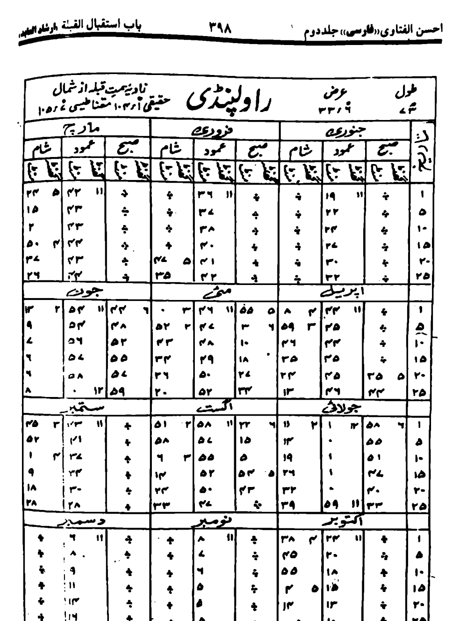
طول ۷۰ر۴۰ عرض ۳۰ر۱ **ڈیرہ غازیخاں** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۰ر۳ مقناطیسی ۱۰۱ر۱

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	منٹ	جنوری شام گھنٹہ	منٹ	فروری صبح گھنٹہ	منٹ	فروری عمود گھنٹہ	منٹ	فروری شام گھنٹہ	منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	منٹ	مارچ شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۴۵	÷		÷		۱۲	۰	÷		÷		۱۲	۴	۵	۵۹
۵	÷			۴۷	÷		÷			۰	÷		÷			۵		۴۸
۱۰	÷			۴۹	÷		÷			۱	÷		÷			۴		۳۴
۱۵	÷			۵۲	÷		÷			۳	÷		÷			۵		۲۰
۲۰	÷			۵۵	÷		÷			۴	÷		÷			۴		۵
۲۵	÷			۵۶	÷		÷			۴	۶	۱۲	÷			۴	۴	۵۲

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	منٹ	اپریل شام گھنٹہ	منٹ	مئی صبح گھنٹہ	منٹ	مئی عمود گھنٹہ	منٹ	مئی شام گھنٹہ	منٹ	جون صبح گھنٹہ	منٹ	جون عمود گھنٹہ	منٹ	جون شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۴	۴	۳۱	۶	۴۰	۱۲	۴	۳	۱۰	۷	۴۱	۱۲	۹	۲	۱۱
۵	÷			۴		۳۰		۴۹		۴		۱		۴۶		۱۰		۶
۱۰	÷			۳		۵		۵۹		۴	۲	۴۹		۵۱		۱۱		۳
۱۵	۶	۴		۳	۳	۵۲	۷	۹		۵		۳۹		۵۵		۱۲		۱
۲۰		۱۵		۳		۳۹		۳۰		۶		۲۸		۵۷		۱۳		۱
۲۵		۲۶		۳		۲۶		۲۹		۸		۲۱		۵۹		۱۵		۳

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	منٹ	جولائی شام گھنٹہ	منٹ	اگست صبح گھنٹہ	منٹ	اگست عمود گھنٹہ	منٹ	اگست شام گھنٹہ	منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	۷	۵۷	۱۲	۱۶	۲	۷	۷	۱۰	۱۲	۱۴	۲	۵۸	÷		۱۲	۲	۳	۴
۵		۵۳		۱۶		۱۰		۲		۱۴	۳	۶	÷			۰		۱۳
۱۰		۴۹		۱۶		۱۷	۶	۵۰		۱۲		۱۶	÷		۱۱	۵۷		۲۳
۱۵		۴۳		۱۷		۲۵		۳۷		۱۰		۲۶	÷			۵۴		۳۳
۲۰		۳۴		۱۶		۳۴		۲۴		۸		۳۸	÷			۵۰		۴۴
۲۵		۲۵		۱۶		۴۳		۱۱		۶		۴۹	÷			۴۸		۵۶

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	منٹ	نومبر شام گھنٹہ	منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۴۵	۵	۹	÷		۱۱	۳۲	÷		÷		۱۱	۳۱	÷	
۵	÷			۴۲		۱۸	÷			۳۱	÷		÷			۳۳	÷	
۱۰	÷			۴۰		۲۹	÷			۳۰	÷		÷			۳۵	÷	
۱۵	÷			۳۷		۴۱	÷			۳۰	÷		÷			۳۶	÷	
۲۰	÷			۳۵	÷		÷			۳۰	÷		÷			۳۹	÷	
۲۵	÷			۳۳	÷		÷			۳۰	÷		÷			۴۱	÷	

طول ۷۳ عرض ۳۳ر۹ **راولپنڈی** نادرسمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳ر۱ مقناطیسی ۱۰۵ر۷

تاریخ	جنوری صبح (گھنٹہ منٹ)	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
۱	÷	۱۱ ۱۹	÷	÷	۱۱ ۳۶	÷	÷	۱۱ ۴۲	۵ ۲۴
۵	÷	۲۲	÷	÷	۳۷	÷	÷	۴۳	۱۵
۱۰	÷	۲۴	÷	÷	۳۸	÷	÷	۴۳	۲
۱۵	÷	۲۷	÷	÷	۴۰	÷	÷	۴۴	۴ ۵۰
۲۰	÷	۳۰	÷	÷	۴۱	۵ ۴۷	÷	۴۳	۳۷
۲۵	÷	۳۲	÷	÷	۴۲	۳۵	÷	۴۴	۲۶
	اپریل صبح	عمود	شام	**مئی** صبح	عمود	شام	**جون** صبح	عمود	شام
۱	÷	۱۱ ۴۴	۴ ۸	۵ ۵۵	۱۱ ۴۶	۳ ۰	۶ ۴۴	۱۱ ۵۴	۲ ۱۳
۵	÷	۴۵	۳ ۵۹	۶ ۳	۴۷	۲ ۵۲	۴۸	۵۴	۹
۱۰	÷	۴۴	۴۶	۱۰	۴۸	۴۳	۵۲	۵۶	۷
۱۵	÷	۴۵	۳۵	۱۸	۴۹	۳۴	۵۵	۵۷	۶
۲۰	۵ ۳۵	۴۵	۲۴	۲۷	۵۰	۲۶	۵۷	۵۸	۶
۲۵	۴۴	۴۶	۱۳	۳۳	۵۲	۲۰	۵۹	۱۲ ۰	۸
	جولائی صبح	عمود	شام	**اگست** صبح	عمود	شام	**ستمبر** صبح	عمود	شام
۱	۶ ۵۸	۱۲ ۱	۲ ۱۱	۶ ۲۲	۱۱ ۵۸	۲ ۵۱	÷	۱۱ ۴۳	۳ ۴۵
۵	۵۵	۰	۱۴	۱۵	۵۷	۵۸	÷	۴۱	۵۲
۱۰	۵۱	۱	۱۹	۵	۵۵	۳ ۶	÷	۳۷	۴ ۱
۱۵	۴۷	۱	۲۶	۵ ۵۴	۵۲	۱۴	÷	۳۴	۹
۲۰	۴۰	۰	۳۲	۴۳	۵۰	۲۴	÷	۳۰	۱۸
۲۵	۳۳	۱۱ ۵۹	۳۹	÷	۴۷	۳۳	÷	۲۸	۲۸
	اکتوبر صبح	عمود	شام	**نومبر** صبح	عمود	شام	**دسمبر** صبح	عمود	شام
۱	÷	۱۱ ۲۴	۴ ۳۸	÷	۱۱ ۸	÷	÷	۱۱ ۶	÷
۵	÷	۲۰	۴۵	÷	۷	÷	÷	۸	÷
۱۰	÷	۱۸	۵۵	÷	۶	÷	÷	۹	÷
۱۵	÷	۱۵	۵ ۴	÷	۵	÷	÷	۱۱	÷
۲۰	÷	۱۳	۱۴	÷	۵	÷	÷	۱۳	÷
۲۵	÷	۱۰	÷	÷	۵	÷	÷	۱۶	÷

طول ۷۳ر۸°	عرض ۳۳ر۸°	راولاکوٹ	زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳ر۸° مقناطیسی ۱۰۵ر۴°

تاریخ	جنوری صبح		جنوری عمود		جنوری شام		فروری صبح		فروری عمود		فروری شام		مارچ صبح		مارچ عمود		مارچ شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۷	÷		÷		۱۱	۳۳	÷		÷		۱۱	۴۰	۵	۲۳
۵	÷			۱۹	÷		÷			۳۴	÷		÷			۴۱		۱۴
۱۰	÷			۲۲	÷		÷			۳۶	÷		÷			۴۰		۱
۱۵	÷			۲۵	÷		÷			۳۷	÷		÷			۴۱	۴	۴۹
۲۰	÷			۲۸	÷		÷			۳۹	۵	۴۶	÷			۴۱		۳۶
۲۵	÷			۳۰	÷		÷			۳۹		۳۴	÷			۴۱		۲۵
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۲	۴	۸	۵	۵۴	۱۱	۴۳	۲	۵۹	۶	۴۲	۱۱	۵۱	۲	۱۳
۵	÷			۴۲	۳	۵۸	۶	۱		۴۴		۵۲		۴۶		۵۱		۹
۱۰	÷			۴۱		۴۶		۹		۴۴		۴۲		۵۰		۵۲		۷
۱۵	÷			۴۲		۳۴		۱۷		۴۶		۳۳		۵۴		۵۳		۵
۲۰	۵	۳۴		۴۲		۲۳		۲۶		۴۷		۲۵		۵۷		۵۵		۵
۲۵		۴۳		۴۳		۱۲		۳۳		۴۹		۲۰		۵۸		۵۷		۷
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۵۶	۱۱	۵۷	۲	۱۱	۶	۲۰	۱۱	۵۵	۲	۵۱	÷		۱۱	۴۰	۳	۴۴
۵		۵۴		۵۷		۱۳		۱۳		۵۴		۵۷	÷			۳۸		۵۱
۱۰		۵۰		۵۸		۱۹		۴		۵۲	۳	۵	÷			۳۵	۴	۰
۱۵		۴۶		۵۸		۲۵	۵	۵۳		۴۹		۱۴	÷			۳۱		۹
۲۰		۳۹		۵۷		۳۲		۴۲		۴۷		۲۳	÷			۲۸		۱۷
۲۵		۳۲		۵۶		۳۹	÷			۴۴		۳۲	÷			۲۵		۲۷
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۲۱	۴	۳۸	÷		۱۱	۶	÷		÷		۱۱	۴	÷	
۵	÷			۱۸		۴۴	÷			۵	÷		÷			۶	÷	
۱۰	÷			۱۵		۵۴	÷			۳	÷		÷			۷	÷	
۱۵	÷			۱۳	۵	۳	÷			۳	÷		÷			۹	÷	
۲۰	÷			۱۰		۱۳	÷			۳	÷		÷			۱۲	÷	
۲۵	÷			۸	÷		÷			۳	÷		÷			۱۴	÷	

رحیم یارخاں

طول ۷۰ر۳ — عرض ۲۸ر۴ — زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۷ر۶ مقناطیسی ۹۰ر۹

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	منٹ	جنوری شام گھنٹہ	منٹ	فروری صبح گھنٹہ	منٹ	فروری عمود گھنٹہ	منٹ	فروری شام گھنٹہ	منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	منٹ	مارچ شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۵۷	÷		÷		۱۲	۱۱	÷		÷		۱۲	۱۳	÷	
۵	÷			۵۹	÷		÷			۱۱	÷		÷			۱۴	۶	۱۳
۱۰	÷		۱۲	۱	÷		÷			۱۲	÷		÷			۱۳	۵	۵۶
۱۵	÷			۳	÷		÷			۱۳	÷		÷			۱۳		۴۱
۲۰	÷			۶	÷		÷			۱۳	÷		÷			۱۲		۲۵
۲۵	÷			۸	÷		÷			۱۳	÷		÷			۱۲		۱۰

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	منٹ	اپریل شام گھنٹہ	منٹ	مئی صبح گھنٹہ	منٹ	مئی عمود گھنٹہ	منٹ	مئی شام گھنٹہ	منٹ	جون صبح گھنٹہ	منٹ	جون عمود گھنٹہ	منٹ	جون شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۱۱	۴	۳۸	۷	۱۱	۱۲	۹	۳	۱۹	۸	۲۱	۱۲	۱۳	۲	۱۰
۵	۶	۵		۱۱		۳۶		۲۱		۹		۸		۲۸		۱۳		۴
۱۰		۱۸		۹		۲۰		۳۳		۹	۲	۵۵		۳۳		۵		۰
۱۵		۳۰		۹		۵		۴۳		۱۰		۴۳		۳۹		۶	۱	۵۷
۲۰		۴۳		۹	۳	۵۱		۵۷		۱۰		۳۱		۴۱		۷		۵۶
۲۵		۵۶		۹		۳۶	۸	۸		۱۲		۲۲		۴۳		۹		۵۸

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	منٹ	جولائی شام گھنٹہ	منٹ	اگست صبح گھنٹہ	منٹ	اگست عمود گھنٹہ	منٹ	اگست شام گھنٹہ	منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	۸	۴۰	۱۲	۲۰	۲	۳	۷	۴۵	۱۲	۱۹	۳	۳	۶	۱۷	۱۲	۸	۴	۱۸
۵		۳۶		۲۰		۷		۳۵		۱۹		۱۲		۵		۷		۳۸
۱۰		۳۰		۲۰		۱۶		۲۱		۱۷		۲۴	÷			۴		۴۰
۱۵		۲۳		۲۱		۲۵		۷		۱۵		۳۶	÷			۱		۵۲
۲۰		۱۲		۲۰		۳۵	۶	۵۲		۱۳		۴۹	÷		۱۱	۵۸	۵	۴
۲۵		۲		۲۰		۴۶		۳۸		۱۳	۳	۲	÷			۵۶		۱۷

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	منٹ	نومبر شام گھنٹہ	منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۵۳	۵	۳۱	÷		۱۱	۴۱	÷		÷		۱۱	۴۲	÷	
۵	÷			۵۰		۴۱	÷			۴۱	÷		÷			۴۵	÷	
۱۰	÷			۴۹		۵۴	÷			۴۱	÷		÷			۴۷	÷	
۱۵	÷			۴۷	÷		÷			۴۱	÷		÷			۴۸	÷	
۲۰	÷			۴۵	÷		÷			۴۱	÷		÷			۵۱	÷	
۲۵	÷			۴۳	÷		÷			۴۲	÷		÷			۵۳	÷	

طول ۶۰٫۹ | عرض ۲۹٫۴ | **زاہدان (ایران)** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۸٫۲ مقناطیسی ۱۰۹٫۹

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	⁘		۱۲	۲	⁘		⁘		۱۲	۲۰	⁘		⁘		۱۲	۳۰	۵	۳۳
۵	⁘			۴	⁘		⁘			۲۲	۶	۴۲	⁘			۳۲		۳۵
۱۰	⁘			۷	⁘		⁘			۲۳		۳۲	⁘			۳۳		۲۱
۱۵	⁘			۱۰	⁘		⁘			۲۶		۲۰	⁘			۳۳		۸
۲۰	⁘			۱۴	⁘		⁘			۲۸		۹	⁘			۳۴	۴	۵۵
۲۵	⁘			۱۶	⁘		⁘			۲۹	۵	۵۶	⁘			۳۵		۴۲

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱	⁘		۱۲	۳۶	۴	۲۴	⁘		۱۲	۴۱	۳	۱۰	۷	۱۳	۱۲	۵۱	۲	۱۹
۵	⁘			۳۷		۱۴	۶	۲۷		۴۳		۲		۱۷		۵۲		۱۵
۱۰	⁘			۳۷		۰		۳۶		۴۴	۲	۵۲		۲۱		۵۳		۱۲
۱۵	⁘			۳۸	۳	۴۸		۴۵		۴۵		۴۳		۲۵		۵۵		۱۰
۲۰	⁘			۳۹		۳۶		۵۴		۴۷		۳۳		۲۷		۵۶		۱۰
۲۵	⁘			۴۰		۲۴	۷	۲		۴۹		۲۷		۲۹		۵۸		۱۳

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۲۷	۱۲	۵۹	۲	۱۶	۶	۴۷	۱۲	۵۴	۳	۰	⁘		۱۲	۳۶	۳	۵۹
۵		۲۵		۵۸		۱۹		۴۰		۵۳		۷	⁘			۳۳	۴	۷
۱۰		۲۰		۵۸		۲۵		۲۹		۵۰		۱۶	⁘			۲۹		۱۶
۱۵		۱۶		۵۸		۳۲	⁘			۴۷		۲۶	⁘			۲۵		۲۶
۲۰		۸		۵۷		۳۹	⁘			۴۴		۳۶	⁘			۲۱		۳۵
۲۵		۰		۵۶		۴۷	⁘			۴۱		۴۶	⁘			۱۸		۴۶

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	⁘		۱۲	۱۳	۴	۵۷	⁘		۱۱	۵۴	۶	۱	⁘		۱۱	۵۰	⁘	
۵	⁘			۹	۵	۵	⁘			۵۲		۱۰	⁘			۵۱	⁘	
۱۰	⁘			۶		۱۵	⁘			۵۱	⁘		⁘			۵۲	⁘	
۱۵	⁘			۳		۲۵	⁘			۵۰	⁘		⁘			۵۴	⁘	
۲۰	⁘			۰		۳۶	⁘			۴۹	⁘		⁘			۵۶	⁘	
۲۵	⁘		۱۱	۵۷		۴۶	⁘			۴۹	⁘		⁘			۵۸	⁘	

طول		عرض		ژوب		زاویہ سمت قبلہ از شمال			
۶۹° ۳۰		۳۱° ۳۰				حقیقی ۱۰۱° ۸		مقناطیسی ۱۰۳° ۶۴	

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ
۱	⁘	۱۱ ۴۳	⁘	⁘	۱۱ ۵۹	⁘	⁘	۱۲ ۴	۵ ۵۳
۵	⁘	۴۶	⁘	⁘	۱۲ ۰	⁘	⁘	۵	۴۲
۱۰	⁘	۴۸	⁘	⁘	۱	⁘	⁘	۵	۲۹
۱۵	⁘	۵۱	⁘	⁘	۲	⁘	⁘	۵	۱۶
۲۰	⁘	۵۳	⁘	⁘	۳	⁘	⁘	۵	۲
۲۵	⁘	۵۶	⁘	⁘	۴	⁘	⁘	۵	۴ ۴۹
	اپریل			مئی			جون		
۱	⁘	۱۲ ۵	۴ ۳۰	۶ ۳۰	۱۲ ۶	۳ ۱۳	۷ ۲۶	۱۲ ۱۳	۲ ۳۰
۵	⁘	۵	۲۰	۳۹	۷	۵	۳۱	۱۳	۱۵
۱۰	⁘	۴	۶	۴۷	۷	۲ ۵۴	۳۵	۱۴	۱۲
۱۵	۵ ۵۷	۵	۳ ۵۳	۵۷	۸	۴۵	۳۹	۱۵	۱۰
۲۰	۶ ۷	۵	۰ ۴۱	۷ ۷	۹	۳۵	۴۱	۱۶	۱۰
۲۵	۱۷	۵	۲۸	۱۵	۱۰	۲۸	۴۳	۱۸	۱۲
	جولائی			اگست			ستمبر		
۱	۷ ۴۱	۱۲ ۱۹	۲ ۱۶	۶ ۵۹	۱۲ ۱۷	۵ ۳	⁘	۱۲ ۴	۴ ۴
۵	۳۸	۱۹	۱۹	۵۱	۱۶	۱۰	⁘	۱	۱۲
۱۰	۳۴	۱۹	۲۶	۴۰	۱۴	۲۰	⁘	۵۸	۲۲
۱۵	۲۹	۲۰	۳۳	۲۸	۱۳	۲۹	⁘	۵۵	۳۲
۲۰	۲۱	۱۹	۴۱	۱۶	۱۰	۴۰	⁘	۵۱	۴۲
۲۵	۱۲	۱۸	۴۹	۳	۷	۵۰	⁘	۴۹	۵۳
	اکتوبر			نومبر			دسمبر		
۱	⁘	۱۱ ۴۵	۵ ۵	⁘	۱۱ ۳۱	⁘	⁘	۱۱ ۳۰	⁘
۵	⁘	۴۲	۱۳	⁘	۳۰	⁘	⁘	۳۲	⁘
۱۰	⁘	۴۰	۲۲	⁘	۲۹	⁘	⁘	۳۳	⁘
۱۵	⁘	۳۸	۳۳	⁘	۲۹	⁘	⁘	۳۵	⁘
۲۰	⁘	۳۵	⁘	⁘	۲۹	⁘	⁘	۳۸	⁘
۲۵	⁘	۳۳	⁘	⁘	۲۹	⁘	⁘	۴۰	⁘

طول ۶۹ — عرض ۲۶ — **سانگھڑ** — زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۳ر۸ مقناطیسی ۹۳ر۹

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱	÷		۱۲	۱۵	÷		÷		۱۲	۲۷	÷		÷		۱۲	۲۸	÷	
۵	÷			۱۷	÷		÷			۲۷	÷		÷			۲۸	÷	
۱۰	÷			۱۹	÷		÷			۲۸	÷		÷			۲۶	÷	
۱۵	÷			۲۱	÷		÷			۲۸	÷		÷			۲۶	۶	۱۵
۲۰	÷			۲۳	÷		÷			۲۹	÷		÷			۲۴	۵	۵۶
۲۵	÷			۲۵	÷		÷			۲۸	÷		÷			۲۳		۴۰
	اپریل						مئی						جون					
۱	۶	۳۲	۱۲	۲۲	۵	۱۵	۸	۰	۱۲	۱۸	۳	۳۳	۹	۲۹	۱۲	۲۱	۲	۶
۵		۴۴		۲۲		۲		۱۳		۱۸		۳۰		۳۸		۲۱	۱	۵۷
۱۰		۵۸		۲۰	۴	۳۳		۲۷		۱۸		۴		۴۶		۲۲		۵۱
۱۵	۷	۱۲		۲۰		۲۷		۴۱		۱۸	۲	۵۰		۵۳		۲۳		۳۶
۲۰		۲۷		۱۹		۱۰		۵۷		۱۸		۳۳		۵۶		۲۴		۴۵
۲۵		۳۲		۱۹	۳	۵۳	۹	۱۱		۲۰		۲۲		۵۸		۲۶		۴۷
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۹	۵۳	۱۲	۲۷	۱	۵۳	۸	۳۹	۱۲	۲۸	۳	۱۲	۶	۵۸	۱۲	۱۹	۳	۴۲
۵		۴۷		۲۷	۲	۰		۳۸		۲۷		۳۳		۴۳		۱۸		۵۳
۱۰		۳۸		۲۸		۱۱		۱۱		۲۶		۳۸		۳۶		۱۶	۵	۷
۱۵		۲۸		۲۹		۲۴	۷	۵۵		۲۵		۵۲	÷			۱۳		۲۱
۲۰		۱۳		۲۸		۴۷		۳۸		۲۳	۴	۸	÷			۱۱		۳۴
۲۵		۰		۲۸		۵۱		۲۱		۲۳		۲۲	÷			۹		۵۰
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۲	۷	۶	۶	÷		۱۱	۵۸	÷		÷		۱۲	۱	÷	
۵	÷			۴	÷		÷			۵۸	÷		÷			۳	÷	
۱۰	÷			۳	÷		÷			۵۷	÷		÷			۵	÷	
۱۵	÷			۱	÷		÷			۵۸	÷		÷			۶	÷	
۲۰	÷			۰	÷		÷			۵۸	÷		÷			۹	÷	
۲۵	÷		۱۱	۵۸	÷		÷			۵۹	÷		÷			۱۱	÷	

طول ۱ر۳ر۷۳	عرض ۶ر۳۰					ساہیوال							زاویہ سمتِ قبلہ از شمال حقیقی ۳ر۹۹ مقناطیسی ۱ر۱۰۰					
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۸	÷		÷		۱۱	۵۳	÷		÷		۱۱	۵۶	۵	۵۷
۵	÷			۴۰	÷		÷			۵۳	÷		÷			۵۷		۴۷
۱۰	÷			۴۳	÷		÷			۵۴	÷		÷			۵۶		۳۲
۱۵	÷			۴۵	÷		÷			۵۵	÷		÷			۵۶		۱۸
۲۰	÷			۴۸	÷		÷			۵۶	÷		÷			۵۶		۳
۲۵	÷			۴۹	÷		÷			۵۶	÷		÷			۵۶	۴	۵۰
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۵۵	۴	۳۰	۶	۳۷	۱۱	۵۴	۳	۹	۷	۳۸	۱۲	۰	۲	۱۱
۵	÷			۵۵		۱۹		۴۶		۵۵		۰		۴۳		۰		۶
۱۰	۵	۵۰		۵۴		۴		۵۶		۵۵	۲	۴۹		۴۸		۱		۳
۱۵	۶	۲		۵۴	۳	۵۱	۷	۶		۵۶		۳۸		۵۲		۲		۱
۲۰		۱۲		۵۴		۳۸		۱۷		۵۶		۲۸		۵۴		۳		۱
۲۵		۲۴		۵۴		۲۵		۲۶		۵۸		۲۱		۵۶		۵		۳
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۵۴	۱۲	۶	۲	۷	۷	۸	۱۲	۵	۲	۵۷	۵	۵۰	۱۱	۵۳	۴	۳
۵		۵۱		۶		۱۰	۶	۵۹		۴	۳	۵	÷			۵۱		۱۳
۱۰		۳۶		۷		۱۷		۴۷		۲		۱۵	÷			۴۸		۲۳
۱۵		۴۰		۷		۲۵		۳۵		۱		۲۶	÷			۴۵		۳۳
۲۰		۳۱		۷		۳۳		۲۲	۱۱	۵۹		۳۷	÷			۴۲		۴۳
۲۵		۲۲		۶		۴۲		۸		۵۷		۴۸	÷			۴۰		۵۵
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۳۷	۵	۸	÷		۱۱	۳۴	÷		÷		۱۱	۲۵	÷	
۵	÷			۳۴		۱۶	÷			۳۳	÷		÷			۲۶	÷	
۱۰	÷			۳۲		۲۷	÷			۳۳	÷		÷			۲۸	÷	
۱۵	÷			۳۰	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۰	÷	
۲۰	÷			۲۸	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۳	÷	
۲۵	÷			۲۶	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۵	÷	

طول ۶۷٫۹	عرض ۲۹٫۵	سبی	زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۴ر۱۰۱ مقناطیسی ۳ر۱۰۳

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۵۲	÷		÷		۱۲	۷	÷		÷		۱۲	۱۲	۶	۱
۵	÷			۵۴	÷		÷			۸	÷		÷			۱۴	۵	۵۰
۱۰	÷			۵۷	÷		÷			۹	÷		÷			۱۳		۳۶
۱۵	÷			۵۹	÷		÷			۱۱	÷		÷			۱۳		۳۱
۲۰	÷		۱۲	۲	÷		÷			۱۲	÷		÷			۱۳		۶
۲۵	÷			۴	÷		÷			۱۲	۶	۱۴	÷			۱۳	۴	۵۳

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۱۳	۴	۳۲	۶	۴۲	۱۲	۱۳	۳	۱۱	۷	۴۳	۱۲	۲۰	۲	۱۱
۵	÷			۱۳		۳۱		۵۱		۱۵		۱		۳۹		۲۰		۹
۱۰	÷			۱۲		۶	۷	۱		۱۵	۲	۴۹		۵۴		۲۲		۲
۱۵	۶	۶		۱۲	۳	۵۳		۱۲		۱۵		۳۹		۵۹		۲۳		۰
۲۰		۱۷		۱۳		۴۰		۲۲		۱۶		۳۸	۸	۱		۲۴		۰
۲۵		۲۸		۱۳		۲۶		۳۳		۱۸		۲۱		۳		۲۶		۲

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۸	۰	۱۲	۲۷	۲	۶	۷	۱۳	۱۲	۲۵	۲	۵۸	÷		۱۲	۱۲	۴	۵
۵	۷	۵۷		۲۷		۱۰		۵		۲۳	۳	۶	÷			۹		۱۳
۱۰		۵۲		۲۷		۱۷	۶	۵۲		۲۲		۱۶	÷			۶		۲۵
۱۵		۴۶		۲۸		۲۵		۴۰		۲۰		۲۷	÷			۳		۳۵
۲۰		۳۷		۲۷		۳۳		۲۶		۱۷		۳۹	÷		۱۱	۵۹		۴۶
۲۵		۲۸		۲۶		۴۳		۱۳		۱۵		۵۰	÷			۵۷		۵۸

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۵۳	۵	۱۱	÷		۱۱	۳۹	÷		÷		۱۱	۳۹	÷	
۵	÷			۵۰		۲۰	÷			۳۸	÷		÷			۴۰	÷	
۱۰	÷			۴۸		۲۱	÷			۳۷	÷		÷			۴۲	÷	
۱۵	÷			۴۶		۴۳	÷			۳۷	÷		÷			۴۴	÷	
۲۰	÷			۴۳	÷		÷			۳۷	÷		÷			۴۶	÷	
۲۵	÷			۴۱	÷		÷			۳۸	÷		÷			۴۸	÷	

طول ۷۲ ۴۰			عرض ۳۲ ۱				سرگودھا						زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۲ء۶ مقناطیسی ۱۰۳ء۲					
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۹	÷		÷		۱۱	۴۵	÷		÷		۱۱	۵۰	۵	۳۹
۵	÷			۳۱	÷		÷			۴۶	÷		÷			۵۱		۲۹
۱۰	÷			۳۳	÷		÷			۴۷	÷		÷			۵۱		۱۶
۱۵	÷			۳۷	÷		÷			۴۸	÷		÷			۵۱		۳
۲۰	÷			۳۹	÷		÷			۴۹	÷		÷			۵۰	۴	۴۹
۲۵	÷			۴۱	÷		÷			۵۰	۵	۵۱	÷			۵۱		۳۴
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۵۱	۴	۱۸	۴	۱۳	۱۱	۵۲	۳	۴	۷	۸	۱۱	۵۸	۲	۱۲
۵	÷			۵۱		۸		۲۲		۵۳	۲	۵۹		۱۲		۵۹		۸
۱۰	÷			۵۰	۳	۵۳		۳۱		۵۳		۴۵		۱۷	۱۲	۰		۵
۱۵	۵	۴۲		۵۱		۴۲		۴۰		۵۳		۳۶		۲۰		۱		۴
۲۰		۵۲		۵۱		۳۰		۴۹		۵۴		۲۷		۲۲		۲		۴
۲۵	۶	۲		۵۱		۱۸		۵۸		۵۶		۲۰		۲۴		۴		۶
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۲۳	۱۲	۵	۲	۹	۶	۴۲	۱۲	۳	۲	۵۴	÷		۱۱	۴۹	۳	۵۳
۵		۲۰		۵		۱۲		۳۵		۲	۳	۱	÷			۴۷	۴	۱
۱۰		۱۶		۵		۱۸		۲۳		۰		۱۰	÷			۴۴		۱۰
۱۵		۱۱		۶		۲۵		۱۳	۱۱	۵۸		۱۹	÷			۴۱		۲۰
۲۰		۳		۵		۳۳		۰		۵۵		۳۰	÷			۳۷		۲۹
۲۵	۶	۵۵		۴		۴۱	۵	۴۸		۵۳		۴۰	÷			۳۵		۴۰
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۳۱	۴	۵۲	÷		۱۱	۱۷	÷		÷		۱۱	۱۶	÷	
۵	÷			۲۸		۵۹	÷			۱۶	÷		÷			۱۸	÷	
۱۰	÷			۲۶	۵	۱۰	÷			۱۵	÷		÷			۱۹	÷	
۱۵	÷			۲۳		۲۰	÷			۱۵	÷		÷			۲۱	÷	
۲۰	÷			۲۱		۳۱	÷			۱۵	÷		÷			۲۳	÷	
۲۵	÷			۱۹	÷		÷			۱۵	÷		÷			۲۶	÷	

طول ۶۲/۳ عرض ۲۷/۴ **سراوان (ایران)** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۱/۶ استنقاطیسی ۱۰۲/۵

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۲	۳۳	÷		÷		۱۲	۴۹	÷		÷		۱۲	۵۴	۶	۳۹
۵	÷			۳۵	÷		÷			۵۰	÷		÷			۵۵	۶	۲۷
۱۰	÷			۳۸	÷		÷			۵۱	÷		÷			۵۵		۱۱
۱۵	÷			۴۱	÷		÷			۵۲	÷		÷			۵۵	۵	۵۶
۲۰	÷			۴۳	÷		÷			۵۳	÷		÷			۵۵		۴۰
۲۵	÷			۴۵	÷		÷			۵۴	۶	۵۳	÷			۵۵	۵	۳۶
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۲	۵۵	۵	۴	۷	۲۳	۱۲	۵۶	۳	۳۶	۸	۳۳	۱	۳	۲	۲۸
۵	÷			۵۵	۴	۵۲		۳۵		۵۷		۲۵		۴۰		۳		۲۳
۱۰	÷			۵۵		۳۶		۴۶		۵۷		۱۳		۴۶		۴		۱۸
۱۵	÷			۵۵		۲۱		۵۸		۵۸		۱		۵۱		۶		۱۶
۲۰	۶	۵۷		۵۵		۷	۸	۱۰		۵۹	۲	۴۸		۵۳		۷		۱۵
۲۵	۷	۱۰		۵۵	۳	۵۳		۲۰	۱	۱		۴۰		۵۵		۹		۱۷
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۸	۵۲	۱	۹	۲	۲۲	۷	۵۸	۱	۷	۳	۲۰	÷		۱۲	۵۳	۴	۳۳
۵		۴۸		۹		۲۶		۴۹		۶		۳۰	÷			۵۲		۴۴
۱۰		۴۲		۱۰		۳۳		۳۵		۴		۴۱	÷			۴۸		۵۶
۱۵		۳۵		۱۰		۴۳		۲۱		۲		۵۳	÷			۴۵	۵	۸
۲۰		۲۵		۹		۵۳		۶		۰	۴	۶	÷			۴۱		۱۹
۲۵		۱۵		۸	۳	۴	۶	۵۲،	۱۲	۵۷		۱۸	÷			۳۹		۳۲
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۲	۳۵	۵	۲۶	÷		۱۲	۲۱	÷		÷		۱۲	۲۰	÷	
۵	÷			۳۲		۵۶	÷			۲۰	÷		÷			۲۲	÷	
۱۰	÷			۳۰	۶	۹	÷			۱۹	÷		÷			۲۳	÷	
۱۵	÷			۲۷		۲۱	÷			۱۹	÷		÷			۲۵	÷	
۲۰	÷			۲۵		۳۳	÷			۱۹	÷		÷			۲۸	÷	
۲۵	÷			۲۳	÷		÷			۱۹	÷		÷			۳۰	÷	

طول ۶۸،۸ — عرض ۲۷،۸ — **سکھر** — زاویہ سمت قبلہ از شمال: حقیقی ۹۷،۴ مقناطیسی ۹۷،۸

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ
۱	÷	۱۲ ۳	÷	÷	۱۲ ۱۷	÷	÷	۱۲ ۲۰	÷
۵	÷	۵	÷	÷	۱۷	÷	÷	۲۰	۶ ۱۸
۱۰	÷	۷	÷	÷	۱۸	÷	÷	۱۹	۲
۱۵	÷	۱۰	÷	÷	۱۵	÷	÷	۱۹	۵ ۴۶
۲۰	÷	۱۲	÷	÷	۲۰	÷	÷	۱۸	۳۰
۲۵	÷	۱۴	÷	÷	۲۰	÷	÷	۱۸	۱۵
	اپریل			**مئی**			**جون**		
۱	÷	۱۲ ۱۷	۴ ۵۲	۷ ۱۹	۱۲ ۱۵	۳ ۲۰	۸ ۳۲	۱۲ ۲۰	۲ ۹
۵	۶ ۱۱	۱۷	۴۰	۳۰	۱۶	۹	۳۹	۲۰	۲
۱۰	۲۴	۱۶	۲۳	۴۱	۱۵	۲ ۵۶	۴۵	۲۱	۱ ۵۸
۱۵	۳۷	۱۶	۸	۵۴	۱۶	۴۳	۵۰	۲۲	۵۵
۲۰	۵۰	۱۵	۳ ۵۳	۸ ۶	۱۷	۳۱	۵۳	۲۳	۵۵
۲۵	۷ ۳	۱۵	۳۸	۱۸	۱۸	۲۱	۵۵	۲۵	۵۷
	جولائی			**اگست**			**ستمبر**		
۱	۸ ۵۱	۱۲ ۲۶	۲ ۲	۷ ۵۳	۱۲ ۲۵	۳ ۳	۶ ۲۳	۱۲ ۱۵	۴ ۲۱
۵	۴۷	۲۶	۶	۴۳	۲۵	۱۴	۱۱	۱۳	۳۲
۱۰	۴۰	۲۷	۱۵	۲۹	۲۳	۲۶	÷	۱۰	۴۴
۱۵	۳۳	۲۷	۲۴	۱۵	۲۲	۳۸	÷	۷	۵۶
۲۰	۲۲	۲۷	۳۵	۰	۲۰	۵۲	÷	۴	۵ ۸
۲۵	۱۱	۲۶	۳۶	۶ ۴۵	۱۸	۴ ۵	÷	۳	۲۲
	اکتوبر			**نومبر**			**دسمبر**		
۱	÷	۱۱ ۵۹	۵ ۳۷	÷	۱۱ ۴۸	÷	÷	۱۲ ۴۹	÷
۵	÷	۵۷	۴۷	÷	۴۸	÷	÷	۵۱	÷
۱۰	÷	۵۵	۶ ۰	÷	۴۷	÷	÷	۵۳	÷
۱۵	÷	۵۳	÷	÷	۴۷	÷	÷	۵۵	÷
۲۰	÷	۵۱	÷	÷	۴۸	÷	÷	۵۸	÷
۲۵	÷	۴۹	÷	÷	۴۸	÷	÷	۰	÷

طول ۷۴/۳۲ — عرض ۳۲/۵ **سیالکوٹ** زاویہ سمت قبلہ از شمال: حقیقی ۱۰۱/۱ مقناطیسی ۱۰۲/۲

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۲۳	÷		÷		۱۱	۴۰	÷		÷		۱۱	۴۵	۵	۳۸
۵	÷			۲۷	÷		÷			۴۱	÷		÷			۴۶		۳۸
۱۰	÷			۲۹	÷		÷			۴۲	÷		÷			۴۵		۱۵
۱۵	÷			۳۱	÷		÷			۴۳	÷		÷			۴۵		۲
۲۰	÷			۳۲	÷		÷			۴۴	÷		÷			۴۵	۴	۴۸
۲۵	÷			[illegible]	÷		÷			۴۳	۵	۵۰	÷			۴۵		۳۶
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۵	۴	۱۷	۶	۱۳	۱۱	۴۵	۳	۴	۷	۷	۱۱	۵۱	۲	۱۲
۵	÷			۴۵		۷		۲۱		۴۶	۲	۵۵		۱۱		۵۱		۸
۱۰	÷			۴۴	۳	۵۴		۳۰		۴۶		۴۵		۱۵		۵۳		۵
۱۵	۵	۴۱		۴۴		۴۲		۳۹		۴۶		۳۶		۱۹		۵۴		۴
۲۰		۵۱		۴۳		۳۰		۴۸		۴۷		۲۷		۲۱		۵۵		۴
۲۵	۶	۱		۴۳		۱۸		۵۶		۴۹		۲۰		۲۳		۵۷		۶
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۲۱	۱۱	۵۸	۲	۹	۶	۴۱	۱۱	۵۶	۲	۵۴	÷		۱۱	۴۳	۳	۵۲
۵		۱۹		۵۷		۱۲		۳۴		۵۵	۳	۱	÷			۴۱	۴	-
۱۰		۱۴		۵۸		۱۸		۲۳		۵۳		۱۰	÷			۳۸		۱۰
۱۵		۹		۵۸		۲۵		۱۲		۵۱		۱۹	÷			۳۴		۱۹
۲۰		۲		۵۸		۳۳	۵	۵۹		۴۹		۲۹	÷			۳۱		۲۹
۲۵	۶	۵۴		۵۷		۴۱		۴۷		۴۷		۳۹	÷			۲۹		۳۹
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۲۵	۴	۵۱	÷		۱۱	۱۲	÷		÷		۱۱	۱۱	÷	
۵	÷			۲۲		۵۸	÷			۱۱	÷		÷			۱۳	÷	
۱۰	÷			۲۰	۵	۹	÷			۱۰	÷		÷			۱۵	÷	
۱۵	÷			۱۸		۱۹	÷			۱۰	÷		÷			۱۶	÷	
۲۰	÷			۱۶	÷		÷			۱۰	÷		÷			۱۹	÷	
۲۵	÷			۱۳	÷		÷			۱۰	÷		÷			۲۱	÷	

سیدو شریف

طول ۷۲ر۳ عرض ۳۴ر۷

زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۶ر۹ مقناطیسی ۱۰۸ر۸

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۲	÷		÷		۱۱	۲۹	÷		÷		۱۱	۳۷	۵	۱۲
۵	÷			۱۳	÷		÷			۳۱	÷		÷			۳۹		۳
۱۰	÷			۱۷	÷		÷			۳۲	÷		÷			۳۹	۳	۵۲
۱۵	÷			۲۰	÷		÷			۳۴	۵	۴۳	÷			۴۰		۴۰
۲۰	÷			۲۳	÷		÷			۳۶		۳۴	÷			۳۹		۲۸
۲۵	÷			۲۵	÷		÷			۳۶		۲۲	÷			۴۰		۱۷

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۱	۴	۱	۵	۳۹	۱۱	۴۴	۲	۵۷	۶	۲۴	۱۱	۵۳	۲	۱۴
۵	÷			۳۱	۳	۵۲		۳۶		۴۶		۵۰		۲۸		۵۳		۱۱
۱۰	÷			۳۱		۴۰		۵۳		۴۶		۴۱		۳۱		۵۵		۹
۱۵	÷			۳۲		۳۰	۶	۱		۴۷		۳۳		۳۵		۵۶		۸
۲۰	÷			۳۳		۱۹		۹		۴۹		۲۶		۳۶		۵۷		۸
۲۵	۵	۲۹		۳۳		۹		۱۶		۵۱		۲۱		۳۸		۵۹		۱۰

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۴	۳۷	۱۲	۰	۲	۰۳	۶	۵	۱۱	۵۶	۲	۵۰	÷		۱۱	۴۰	۳	۳۹
۵		۳۵				۰۵	۵	۵۸		۵۵		۵۹	÷			۳۸		۴۶
۱۰		۳۲				۳۰		۴۹		۵۳	۳	۳	÷			۳۳		۵۳
۱۵		۲۸				۲۶		۳۹		۵۰		۱۱	÷			۳۰	۴	۱
۲۰		۲۲	۱۱	۵۹		۳۲	÷			۴۷		۱۹	÷			۲۶		۹
۲۵		۱۵		۵۸		۳۹	÷			۴۵		۲۸	÷			۲۳		۱۵

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۹	۴	۲۸	÷		۱۱	۲	÷		÷		۱۰	۵۹	÷	
۵	÷			۱۶		۳۳	÷			۱	÷		÷		۱۱	۱	÷	
۱۰	÷			۱۳		۴۳	÷		۱۰	۵۹	÷		÷			۲	÷	
۱۵	÷			۱۰		۵۲	÷			۵۹	÷		÷			۴	÷	
۲۰	÷			۷	۵	۱	÷			۵۹	÷		÷			۷	÷	
۲۵	÷			۵		۹	÷			۵۹	÷		÷			۹	÷	

طول ۷۴ | عرض ۳۱ر۴۲

شیخوپورہ

ناویہ سمت قبلہ از شمال
حقیقی ۹۰ر۱۰۰ مقناطیسی ۹۴ر۱۰۱

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱		÷	۱۱	۳۰		÷		÷	۱۱	۴۵		÷		÷	۱۱	۴۹	۵	۴۵
۵		÷		۳۳		÷		÷		۴۶		÷		÷		۵۰		۳۵
۱۰		÷		۳۵		÷		÷		۴۷		÷		÷		۵۰		۲۱
۱۵		÷		۳۷		÷		÷		۴۸		÷		÷		۵۰		۸
۲۰		÷		۴۰		÷		÷		۴۹		÷		÷		۴۹	۴	۵۳
۲۵		÷		۴۲		÷		÷		۴۹		÷		÷		۴۹		۴۱

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱		÷	۱۱	۴۹	۴	۲۲	۶	۲۲	۱۱	۴۹	۳	۹	۷	۱۹	۱۱	۵۴	۲	۱۱
۵		÷		۴۹		۱۲		۳۱		۴۹	۲	۵۷		۲۳		۵۵		۷
۱۰		÷		۴۸	۳	۵۸		۴۰		۴۹		۴۶		۲۸		۵۶		۳
۱۵	۵	۴۹		۴۸		۴۵		۴۹		۵۰		۳۷		۳۲		۵۷		۲
۲۰		۵۹		۴۸		۳۳		۵۹		۵۱		۲۷		۳۴		۵۸		۲
۲۵	۶	۱۰		۴۸		۲۰	۷	۸		۵۳		۲۰		۳۶	۱۲	۰		۳

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱	۷	۳۴	۱۲	۱	۲	۸	۶	۵۱	۱۱	۵۹	۲	۵۵		÷	۱۱	۴۷	۳	۵۹
۵		۳۱		۱		۱۱		۴۴		۵۹	۳	۲		÷		۴۵	۴	۵
۱۰		۲۶		۲		۱۸		۳۲		۵۷		۱۲		÷		۴۲		۱۴
۱۵		۲۱		۲		۲۵		۲۱		۵۵		۲۱		÷		۳۹		۲۴
۲۰		۱۳		۱		۳۳		۸		۵۳		۳۲		÷		۳۶		۳۴
۲۵		۵		۱		۴۱	۵	۵۶		۵۱		۴۲		÷		۳۳		۴۵

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱		÷	۱۱	۳۰	۴	۵۷		÷	۱۱	۱۷		÷		÷	۱۱	۱۶		÷
۵		÷		۲۷	۵	۵		÷		۱۶		÷		÷		۱۸		÷
۱۰		÷		۲۵		۱۶		÷		۱۵		÷		÷		۲۰		÷
۱۵		÷		۲۳		۲۶		÷		۱۵		÷		÷		۲۲		÷
۲۰		÷		۲۰		÷		÷		۱۵		÷		÷		۲۵		÷
۲۵		÷		۱۸		÷		÷		۱۵		÷		÷		۲۷		÷

طول ۷۳ عرض ۳۱٫۵ **فیصل آباد** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۲۰ر۱۰۰ مقناطیسی ۲۰ر۱۰۱

تاریخ	جنوری			فروری			مارچ		
	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام	صبح	عمود	شام
	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ	گھنٹہ منٹ
۱	÷	۱۱ ۳۳	÷	÷	۱۱ ۴۸	÷	÷	۱۱ ۵۳	۵ ۴۷
۵	÷	۳۵	÷	÷	۴۹	÷	÷	۵۳	۳۷
۱۰	÷	۳۸	÷	÷	۵۰	÷	÷	۵۳	۲۳
۱۵	÷	۴۰	÷	÷	۵۱	÷	÷	۵۳	۱۰
۲۰	÷	۴۳	÷	÷	۵۲	÷	÷	۵۲	۴ ۵۵
۲۵	÷	۴۵	÷	÷	۵۲	۶	÷	۵۳	۴۳
	اپریل			مئی			جون		
۱	÷	۱۱ ۵۲	۴ ۲۳	۶ ۲۴	۱۱ ۵۲	۳ ۷	۷ ۲۱	۱۱ ۵۸	۲ ۱۲
۵	÷	۵۲	۱۳	۳۳	۵۳	۲ ۵۸	۲۵	۵۹	۸
۱۰	÷	۵۲	۳ ۵۹	۴۲	۵۳	۴۷	۳۰	۱۲ ۰	۵
۱۵	۵ ۵۱	۵۲	۴۶	۵۱	۵۴	۳۸	۳۴	۱	۳
۲۰	۶ ۱	۵۲	۳۴	۷ ۱	۵۵	۲۸	۳۶	۲	۳
۲۵	۱۲	۵۲	۲۱	۱۰	۵۶	۲۱	۳۸	۴	۵
	جولائی			اگست			ستمبر		
۱	۷ ۳۶	۱۲ ۵	۲ ۹	۶ ۵۳	۱۲ ۳	۲ ۵۶	÷	۱۱ ۵۱	۳ ۵۷
۵	۳۳	۵	۱۲	۴۶	۳	۳ ۳	÷	۴۹	۴ ۶
۱۰	۲۹	۵	۱۸	۳۴	۱	۱۳	÷	۴۶	۱۶
۱۵	۲۳	۶	۲۶	۲۳	۱۱ ۵۹	۲۲	÷	۴۳	۲۶
۲۰	۱۵	۵	۳۴	۱۰	۵۶	۳۳	÷	۳۹	۳۵
۲۵	۷	۵	۴۳	۵ ۵۷	۵۴	۴۴	÷	۳۷	۴۷
	اکتوبر			نومبر			دسمبر		
۱	÷	۱۱ ۳۳	۴ ۵۹	÷	۱۱ ۲۰	÷	÷	۱۱ ۲۰	÷
۵	÷	۳۰	۵ ۷	÷	۱۹	÷	÷	۲۱	÷
۱۰	÷	۲۸	۱۸	÷	۱۸	÷	÷	۲۳	÷
۱۵	÷	۲۶	۲۸	÷	۱۸	÷	÷	۲۵	÷
۲۰	÷	۲۴	÷	÷	۱۸	÷	÷	۲۸	÷
۲۵	÷	۲۲	÷	÷	۱۹	÷	÷	۳۰	÷

طول ۶۶/۶ — عرض ۲۹

قلات

زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۱ر۶ مقناطیسی ۱۰۲ر۶

تاریخ	جنوری صبح گھنٹا	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹا	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹا	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹا	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹا	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹا	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹا	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹا	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹا	مارچ شام منٹ
۱	÷		۱۱	۵۶	÷		÷		۱۲	۱۲	÷		÷		۱۲	۱۸	۶	۳
۵	÷			۵۹	÷		÷			۱۳	÷		÷			۱۹	۵	۵۳
۱۰	÷		۱۲	۱	÷		÷			۱۴	÷		÷			۱۸		۳۸
۱۵	÷			۳	÷		÷			۱۶	÷		÷			۱۸		۲۳
۲۰	÷			۷	÷		÷			۱۷	÷		÷			۱۸		۹
۲۵	÷			۹	÷		÷			۱۷	۶	۱۸	÷			۱۸	۴	۵۵
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۲	۱۸	۴	۳۳	۶	۴۶	۱۲	۱۹	۳	۱۱	۷	۵۰	۱۲	۲۶	۲	۱۰
۵	÷			۱۸		۲۳		۵۶		۲۰		۲		۵۵		۲۶		۵
۱۰	÷			۱۸		۸	۷	۶		۲۰	۲	۵۰	۸	۰		۲۷		۱
۱۵	۶	۹		۱۸	۳	۵۴		۱۷		۲۱		۳۹		۵		۲۹	۱	۵۹
۲۰		۲۱		۱۸		۴۱		۲۸		۲۲		۲۸		۷		۳۰		۵۹
۲۵		۳۳		۱۹		۲۷		۳۷		۲۳		۲۰		۹		۳۲	۲	۱
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۸	۶	۱۲	۳۲	۲	۵	۷	۱۸	۱۲	۳۰	۲	۵۸	÷		۱۲	۱۷	۴	۶
۵		۳		۳۲		۹		۹		۲۹	۳	۶	÷			۱۵		۱۶
۱۰	۷	۵۸		۳۳		۱۶	۶	۵۷		۲۷		۱۷	÷			۱۱		۲۷
۱۵		۵۱		۳۳		۲۴		۴۴		۲۵		۲۸	÷			۸		۳۷
۲۰		۴۲		۳۲		۳۳		۳۰		۲۳		۴۰	÷			۵		۴۸
۲۵		۳۳		۳۱		۴۳		۱۶		۲۱		۵۱	÷			۲	۵	۰
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۵۹	۵	۱۴	÷		۱۱	۴۴	÷		÷		۱۱	۴۳	÷	
۵	÷			۵۵		۲۳	÷			۴۳	÷		÷			۴۵	÷	
۱۰	÷			۵۳		۳۴	÷			۴۲	÷		÷			۴۷	÷	
۱۵	÷			۵۱		۴۶	÷			۴۲	÷		÷			۴۸	÷	
۲۰	÷			۴۸		۵۸	÷			۴۲	÷		÷			۵۱	÷	
۲۵	÷			۴۶	÷		÷			۴۲	÷		÷			۵۳	÷	

طول ۶۹٫۱ — عرض ۳۴٫۵

کابل

زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۹٫۴

تاریخ	جنوری صبح		جنوری عمود		جنوری شام		فروری صبح		فروری عمود		فروری شام		مارچ صبح		مارچ عمود		مارچ شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		✤	۱۰	۳۳		✤		✤	۱۱	۲		✤		✤	۱۱	۱۲	۴	۳۵
۵		✤		۴۶		✤		✤		۴	۵	۲۴		✤		۱۴		۲۷
۱۰		✤		۴۹		✤		✤		۶		۱۵		✤		۱۴		۱۹
۱۵		✤		۵۲		✤		✤		۸		۶		✤		۱۵		۵
۲۰		✤		۵۵		✤		✤		۱۰	۴	۵۷		✤		۱۵		۵۳
۲۵		✤		۵۸		✤		✤		۱۱		۴۶		✤		۱۷		۴۳

تاریخ	اپریل صبح		اپریل عمود		اپریل شام		مئی صبح		مئی عمود		مئی شام		جون صبح		جون عمود		جون شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		✤	۱۱	۱۸	۳	۲۷		✤	۱۱	۲۳	۲	۲۳	۵	۴۵	۱۱	۳۳	۱	۴۳
۵		✤		۱۸		۱۸	۵	۸		۲۵		۱۸		۴۸		۳۳		۴۰
۱۰		✤		۱۹		۶		۱۵		۲۵		۹		۵۱		۳۵		۳۸
۱۵		✤		۲۰	۲	۵۶		۲۲		۲۷		۲		۵۵		۳۶		۳۷
۲۰		✤		۲۱		۴۶		۳۰		۲۸	۱	۵۳		۵۷		۳۸		۳۸
۲۵		✤		۲۲		۳۶		۳۷		۳۰		۵۰		۵۹		۴۰		۴۰

تاریخ	جولائی صبح		جولائی عمود		جولائی شام		اگست صبح		اگست عمود		اگست شام		ستمبر صبح		ستمبر عمود		ستمبر شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	۵	۵۸	۱۱	۴۰	۱	۴۳	۵	۲۶	۱۱	۳۵	۲	۱۸		✤	۱	۱۸	۳	۵
۵		۵۵		۴۰		۴۵		۲۰		۳۳		۲۳		✤		۱۵		۱۲
۱۰		۵۲		۴۰		۵۰		۱۱		۳۱		۳۱		✤		۱۱		۱۹
۱۵		۴۹		۴۰		۵۵		✤		۲۹		۳۸		✤		۷		۲۷
۲۰		۴۳		۳۹	۲	۱		✤		۲۶		۴۶		✤		۳		۳۳
۲۵		۳۷		۳۸		۷		✤		۲۳		۵۴		✤	۱۰	۵۹		۴۳

تاریخ	اکتوبر صبح		اکتوبر عمود		اکتوبر شام		نومبر صبح		نومبر عمود		نومبر شام		دسمبر صبح		دسمبر عمود		دسمبر شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		✤	۱۰	۵۵	۲	۵۲		✤	۱۰	۳۶	۴	۴۵		✤	۱۰	۳۱		✤
۵		✤		۵۱		۵۸		✤		۳۴		۵۲		✤		۳۳		✤
۱۰		✤		۴۸	۳	۷		✤		۳۲		✤		✤		۳۴		✤
۱۵		✤		۴۵		۱۵		✤		۳۲		✤		✤		۳۵		✤
۲۰		✤		۴۱		۲۳		✤		۳۱		✤		✤		۳۸		✤
۲۵		✤		۳۸		۳۲		✤		۳۱		✤		✤		۴۰		✤

طول	عرض	کراچی	زاویہ سمت قبلہ از شمال
۶۷	۲۴ر۸		حقیقی ۲۶۳ر۹۲ مقناطیسی ۲۶۳ر۹۲

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	÷		۱۲	۲۷	÷		÷		۱۲	۴۰	÷		÷		۱۲	۳۹	÷	
۵	÷			۲۹	÷		÷			۴۰	÷		÷			۳۹	÷	
۱۰	÷			۳۱	÷		÷			۴۰	÷		÷			۳۷	÷	
۱۵	÷			۳۴	÷		÷			۴۰	÷		÷			۳۷	۶	۲۵
۲۰	÷			۳۶	÷		÷			۴۰	÷		÷			۳۵		۱۹
۲۵	÷			۳۷	÷		÷			۴۰	÷		۶	۳۲		۳۴	۵	۵۹

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	۶	۵۴	۱۲	۳۳	۵	۳۲	۸	۲۹	۱۲	۲۷	۳	۴۳	۱۰	۱۱	۱۲	۳۰	۲	۳
۵	۷	۶		۳۲		۱۸		۴۴		۲۸		۲۹		۲۲		۳۱	۱	۵۲
۱۰		۲۲		۳۰	۴	۵۹		۵۹		۲۷		۱۱		۳۳		۳۱		۴۴
۱۵		۳۸		۳۰		۴۱	۹	۱۵		۲۷	۲	۵۵		۴۱		۳۲		۳۷
۲۰		۵۳		۲۹		۲۳		۳۳		۲۷		۳۷		۴۵		۳۳		۳۵
۲۵	۸	۱۰		۲۸		۸		۴۹		۲۸		۲۳		۴۷		۳۵		۳۷

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۱۰	۴۰	۱۲	۳۶	۱	۴۶	۹	۱۳	۱۲	۳۷	۳	۱۹	۷	۲۳	۱۲	۲۹	۴	۵۷
۵		۳۳		۳۶		۵۴	۸	۵۹		۳۷		۳۲		۷		۲۸	۵	۱۰
۱۰		۲۰		۳۷	۲	۸		۴۱		۳۵		۴۷	۶	۴۸		۲۶		۲۴
۱۵		۷		۳۷		۲۳		۲۳		۳۴	۴	۳		۲۹		۲۳		۳۹
۲۰		۵۱		۳۷		۳۹		۴		۳۳		۲۰	÷			۲۱		۵۴
۲۵		۳۶		۳۷		۵۵	۷	۴۶		۳۲		۳۶	÷			۲۰	۶	۱۰

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱	÷		۱۲	۱۸	÷		÷		۱۲	۱۰	÷		÷		۱۲	۱۴	÷	
۵	÷			۱۵	÷		÷			۱۰	÷		÷			۱۵	÷	
۱۰	÷			۱۴	÷		÷			۹	÷		÷			۱۷	÷	
۱۵	÷			۱۳	÷		÷			۱۰	÷		÷			۱۹	÷	
۲۰	÷			۱۱	÷		÷			۱۱	÷		÷			۲۲	÷	
۲۵	÷			۱۰	÷		÷			۱۲	÷		÷			۲۳	÷	

طول ۶۷ ر ۱ | عرض ۳۰ ر ۲ | **کوئٹہ** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳ر۵ مقناطیسی ۱۰۴ر۷

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
۱	÷	۱۱ ۴۷	÷	÷	۱۲ ۳	÷	÷	۱۲ ۱۰	۵ ۴۹
۵	÷	۴۹	÷	÷	۴	÷	÷	۱۱	۳۸
۱۰	÷	۵۲	÷	÷	-	÷	÷	۱۱	۲۴
۱۵	÷	۵۵	÷	÷	۷	÷	÷	۱۱	۱۱
۲۰	÷	۵۸	÷	÷	۹	۶ ۱۵	÷	۱۱	۴ ۵۶
۲۵	÷	۱۲ ۰	÷	÷	۹	۱	÷	۱۲	۴۴

تاریخ	اپریل صبح	اپریل عمود	اپریل شام	مئی صبح	مئی عمود	مئی شام	جون صبح	جون عمود	جون شام
۱	÷	۱۲ ۱۲	۴ ۲۴	۶ ۳۶	۱۲ ۱۴	۳ ۷	۷ ۲۴	۱۲ ۲۱	۲ ۱۱
۵	÷	۱۲	۱۴	۳۵	۱۵	۲ ۵۸	۲۸	۲۲	۷
۱۰	÷	۱۲	۳ ۵۹	۴۴	۱۵	۴۷	۳۳	۲۴	۴
۱۵	÷	۱۲	۴۷	۵۴	۱۶	۳۷	۳۷	۲۴	۳
۲۰	۶ ۳	۱۳	۳۳	۷ ۴	۱۷	۴۷	۳۹	۲۶	۳
۲۵	۱۳	۱۳	۲۱	۱۳	۱۹	۳۰	۴۱	۲۸	۴

تاریخ	جولائی صبح	جولائی عمود	جولائی شام	اگست صبح	اگست عمود	اگست شام	ستمبر صبح	ستمبر عمود	ستمبر شام
۱	۷ ۳۹	۱۲ ۲۸	۲ ۸	۶ ۵۶	۱۲ ۲۵	۲ ۵۵	÷	۱۲ ۱۱	۳ ۵۸
۵	۳۶	۲۸	۱۱	۴۸	۲۴	۳ ۳	÷	۹	۴ ۷
۱۰	۳۲	۲۸	۱۷	۳۶	۲۲	۱۳	÷	۵	۱۷
۱۵	۲۶	۲۹	۲۵	۲۵	۲۰	۲۳	÷	۱	۲۶
۲۰	۱۸	۲۸	۳۳	۱۲	۱۷	۳۳	÷	۱۱ ۵۸	۳۶
۲۵	۱۰	۲۷	۴۱	÷	۱۵	۴۴	÷	۵۵	۴۸

تاریخ	اکتوبر صبح	اکتوبر عمود	اکتوبر شام	نومبر صبح	نومبر عمود	نومبر شام	دسمبر صبح	دسمبر عمود	دسمبر شام
۱	÷	۱۱ ۵۱	۵ ۰	÷	۱۱ ۳۶	÷	÷	۱۱ ۳۴	÷
۵	÷	۴۸	۸	÷	۳۵	÷	÷	۳۶	÷
۱۰	÷	۴۵	۱۹	÷	۳۳	÷	÷	۳۷	÷
۱۵	÷	۴۳	۳۰	÷	۳۳	÷	÷	۳۹	÷
۲۰	÷	۴۰	۴۱	÷	۳۳	÷	÷	۴۲	÷
۲۵	÷	۳۸	÷	÷	۳۳	÷	÷	۴۴	÷

طول ۷۱ر۴ عرض ۳۳ر۵

کوہاٹ

زاویہ سمت قبلہ از شمال
حقیقی ۱۰۵ر۹ مقناطیسی ۱۰۷ر۲

تاریخ	جنوری صبح گھنٹا	منٹ	جنوری عمود گھنٹا	منٹ	جنوری شام گھنٹا	منٹ	فروری صبح گھنٹا	منٹ	فروری عمود گھنٹا	منٹ	فروری شام گھنٹا	منٹ	مارچ صبح گھنٹا	منٹ	مارچ عمود گھنٹا	منٹ	مارچ شام گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۲۰	÷		÷		۱۱	۳۷	÷		÷		۱۱	۴۰	۵	۲۰
۵	÷			۲۳	÷		÷			۳۸	÷		÷			۴۶		۱۱
۱۰	÷			۲۵	÷		÷			۴۰	÷		÷			۴۶	۴	۵۹
۱۵	÷			۲۸	÷		÷			۴۱	۵	۵۳	÷			۴۷		۴۷
۲۰	÷			۳۱	÷		÷			۴۳		۴۳	÷			۴۶		۳۴
۲۵	÷			۳۳	÷		÷			۴۴		۳۱	÷			۴۷		۲۳
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۸	۴	۹	۵	۵۰	۱۱	۵۱	۲	۵۸	۶	۳۸	۱۱	۵۹	۲	۱۲
۵	÷			۴۸	۳	۵۶		۵۸		۵۲		۵۱		۴۲		۵۹		۸
۱۰	÷			۴۸		۴۴	۶	۵		۵۳		۴۱		۴۹	۱۲	۱		۹
۱۵	÷			۴۹		۳۳		۱۳		۵۳		۳۳		۴۹		۲		۵
۲۰	÷			۴۹		۲۲		۲۱		۵۵		۲۵		۵۱		۳		۵
۲۵	۵	۳۹		۵۰		۱۱		۲۹		۵۷		۱۹		۵۳		۵		۴
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۵۲	۱۲	۶	۳	۱۱	۶	۱۶	۱۲	۲	۲	۵۰	÷		۱۱	۴۷	۳	۴۲
۵		۴۹		۶		۱۳		۱۰		۱		۵۶	÷			۴۵		۵۰
۱۰		۴۶		۶		۱۹		۰	۱۱	۵۹	۳	۴	÷			۴۱		۵۸
۱۵		۴۱		۶		۲۵	۵	۵۰		۵۷		۱۲	÷			۳۷	۴	۶
۲۰		۳۵		۵		۳۱	÷			۵۴		۲۲	÷			۳۳		۱۵
۲۵		۲۸		۴		۳۸	÷			۵۱		۳۱	÷			۳۰		۲۴
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۲۶	۴	۳۵	÷		۱۱	۱۰	÷		÷		۱۱	۷	÷	
۵	÷			۲۳		۴۲	÷			۸	÷		÷			۹	÷	
۱۰	÷			۲۰		۵۱	÷			۷	÷		÷			۱۰	÷	
۱۵	÷			۱۷	۵	۰	÷			۷	÷		÷			۱۲	÷	
۲۰	÷			۱۵		۱۰	÷			۶	÷		÷			۱۵	÷	
۲۵	÷			۱۲		۱۹	÷			۶	÷		÷			۱۷	÷	

طول ۷۴ ، ۱°	عرض ۳۲ ، ۶°	**گجرات**	زاویہ سمتِ قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۱ ، ۷° مقناطیسی ۱۰۲ ، ۷°

تاریخ	جنوری صبح	جنوری عمود	جنوری شام	فروری صبح	فروری عمود	فروری شام	مارچ صبح	مارچ عمود	مارچ شام
	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ	گھ منٹ
۱	÷	۱۱ ۲۴	÷	÷	۱۱ ۴۰	÷	÷	۱۱ ۴۵	۵ ۳۶
۵	÷	۲۷	÷	÷	۴۱	÷	÷	۴۶	۳۱
۱۰	÷	۲۹	÷	÷	۴۲	÷	÷	۴۵	۱۳
۱۵	÷	۳۲	÷	÷	۴۳	÷	÷	۴۶	۰
۲۰	÷	۳۴	÷	÷	۴۴	÷	÷	۴۵	۴ ۳۶
۲۵	÷	۳۶	÷	÷	۴۵	۵ ۴۸	÷	۴۵	۳۴
	اپریل			**مئی**			**جون**		
۱	÷	۱۱ ۴۵	۴ ۱۶	۶ ۱۰	۱۱ ۳۶	۳ ۳	۷ ۳	۱۱ ۵۲	۲ ۱۲
۵	÷	۴۵	۶	۱۸	۴۷	۲ ۵۵	۷	۵۳	۸
۱۰	÷	۴۵	۳ ۵۲	۲۷	۴۷	۴۴	۱۲	۵۴	۵
۱۵	۵ ۳۹	۴۵	۴۰	۳۵	۴۸	۳۶	۱۵	۵۵	۴
۲۰	۳۸	۴۵	۰ ۲۹	۴۵	۴۹	۳۶	۱۷	۵۶	۴
۲۵	۵۸	۳۶	۱۷	۵۳	۵۰	۲۰	۱۹	۵۸	۶
	جولائی			**اگست**			**ستمبر**		
۱	۷ ۱۸	۱۱ ۵۹	۲ ۹	۶ ۳۸	۱۱ ۵۷	۲ ۵۳	÷	۱۱ ۴۴	۳ ۵۱
۵	۱۵	۵۹	۱۲	۳۱	۵۶	۳ ۰	÷	۴۲	۵۹
۱۰	۱۱	۵۹	۱۸	۲۰	۵۴	۹	÷	۳۹	۴ ۸
۱۵	۶	۱۲ ۰	۲۵	۹	۵۲	۱۸	÷	۳۵	۱۷
۲۰	۶ ۵۹	۱۱ ۵۹	۳۲	۵ ۵۷	۵۰	۳۸	÷	۳۲	۲۷
۲۵	۵۱	۵۸	۴۰	۴۵	۴۸	۳۸	÷	۲۹	۳۷
	اکتوبر			**نومبر**			**دسمبر**		
۱	÷	۱۱ ۲۶	۴ ۴۹	÷	۱۱ ۱۲	÷	÷	۱۱ ۱۱	÷
۵	÷	۲۳	۵۶	÷	۱۱	÷	÷	۱۳	÷
۱۰	÷	۲۰	۵ ۷	÷	۱۰	÷	÷	۱۴	÷
۱۵	÷	۱۸	۱۶	÷	۱۰	÷	÷	۱۶	÷
۲۰	÷	۱۶	÷	÷	۱۰	÷	÷	۱۹	÷
۲۵	÷	۱۴	÷	÷	۱۰	÷	÷	۲۱	÷

طول ۱ر۳۴۷ عرض ۱ر۳۲۳ **گجرانواله** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۸ر۱۰۰ مقناطیسی ۸ر۱۰۱

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۲۸	÷		÷		۱۱	۴۳	÷		÷		۱۱	۴۸	۵	۴۲
۵	÷			۳۰	÷		÷			۴۴	÷		÷			۴۹		۳۲
۱۰	÷			۳۳	÷		÷			۴۵	÷		÷			۴۸		۱۹
۱۵	÷			۳۵	÷		÷			۴۶	÷		÷			۴۸		۶
۲۰	÷			۳۸	÷		÷			۴۷	÷		÷			۴۷	۴	۵۲
۲۵	÷			۴۰	÷		÷			۴۷	۵	۵۴	÷			۴۸		۳۹

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۴۸	۴	۲۰	۶	۱۸	۱۱	۴۷	۳	۵	۷	۱۳	۱۱	۵۳	۲	۱۲
۵	÷			۴۷		۱۰		۲۶		۴۸		۵۷		۱۷		۵۴		۸
۱۰	÷			۴۷	۳	۵۶		۳۵		۴۸		۴۶		۲۲		۵۵		۵
۱۵	۵	۴۵		۴۷		۴۴		۴۴		۴۹		۳۷		۲۶		۵۶		۴
۲۰		۵۵		۴۷		۳۲		۵۴		۵۰		۲۷		۲۸		۵۷		۴
۲۵	۶	۶		۴۷		۱۹	۷	۲		۵۲		۲۱		۳۰		۵۹		۶

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	۷	۲۸	۱۲	۰	۲	۹	۶	۴۷	۱۱	۵۸	۲	۵۵	÷		۱۱	۴۶	۳	۵۵
۵		۲۵		۰		۱۲		۳۹		۵۸	۳	۲	÷			۴۴	۴	۳
۱۰		۲۱		۱		۱۱		۲۸		۵۶		۱۱	÷			۴۱		۱۳
۱۵		۱۶		۱		۲۶		۱۷		۵۴		۲۱	÷			۳۷		۲۲
۲۰		۸		۰		۳۳		۴		۵۲		۳۱	÷			۳۴		۳۲
۲۵		۰		۰		۴۱	۵	۵۲		۴۹		۴۱	÷			۳۲		۴۳

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۲۸	۴	۵۴	÷		۱۱	۱۵	÷		÷		۱۱	۱۵	÷	
۵	÷			۲۵	۵	۲	÷			۱۴	÷		÷			۱۶	÷	
۱۰	÷			۲۳		۱۳	÷			۱۳	÷		÷			۱۸	÷	
۱۵	÷			۲۱		۲۳	÷			۱۳	÷		÷			۲۰	÷	
۲۰	÷			۱۹	÷		÷			۱۳	÷		÷			۲۳	÷	
۲۵	÷			۱۷	÷		÷			۱۳	÷		÷			۲۵	÷	

طول	عرض		زاویہ سمت قبلہ از شمال
۷۴ر۳	۳۵ر۹	**گلگت**	حقیقی ۵ر۱۰۶ مقناطیسی ۹ر۱۰۸

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	منٹ	جنوری شام گھنٹہ	منٹ	فروری صبح گھنٹہ	منٹ	فروری عمود گھنٹہ	منٹ	فروری شام گھنٹہ	منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	منٹ	مارچ شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۳	÷		÷		۱۱	۲۱	÷		÷		۱۱	۲۸	۵	۵
۵	÷			۶	÷		÷			۲۲	÷		÷			۳۰	۴	۵۷
۱۰	÷			۸	÷		÷			۲۳	÷		÷			۳۰		۴۵
۱۵	÷			۱۱	÷		÷			۲۵	۵	۳۵	÷			۳۱		۳۴
۲۰	÷			۱۴	÷		÷			۲۷		۳۶	÷			۳۰		۲۳
۲۵	÷			۱۶	÷		÷			۲۸		۱۵	÷			۳۱		۱۲

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	منٹ	اپریل شام گھنٹہ	منٹ	مئی صبح گھنٹہ	منٹ	مئی عمود گھنٹہ	منٹ	مئی شام گھنٹہ	منٹ	جون صبح گھنٹہ	منٹ	جون عمود گھنٹہ	منٹ	جون شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۲	۳	۵۶	۵	۳۱	۱۱	۳۵	۲	۵۳	۶	۱۴	۱۱	۴۳	۲	۱۳
۵	÷			۳۲		۴۸		۳۸		۳۶		۴۷		۱۷		۴۴		۱۰
۱۰	÷			۳۲		۳۶		۴۴		۳۷		۳۹		۲۱		۴۵		۸
۱۵	÷			۳۳		۲۶		۵۲		۳۸		۳۲		۲۴		۴۷		۷
۲۰	÷			۳۴		۱۶		۵۹		۳۹		۲۴		۲۶		۴۸		۸
۲۵	۵	۲۱		۳۴		۶	۶	۶		۴۱		۲۰		۲۸		۵۰		۱۰

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	منٹ	جولائی شام گھنٹہ	منٹ	اگست صبح گھنٹہ	منٹ	اگست عمود گھنٹہ	منٹ	اگست شام گھنٹہ	منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	۶	۲۷	۱۱	۵۱	۲	۱۳	۵	۵۶	۱۱	۴۷	۲	۴۰	÷		۱۱	۳۱	۳	۳۵
۵		۲۵		۵۰		۱۵		۵۰		۴۶		۵۴	÷			۲۹		۴۱
۱۰		۲۱		۵۱		۲۰		۴۱		۴۳	۳	۱	÷			۲۵		۴۹
۱۵		۱۸		۵۱		۲۵		۳۱		۴۱		۸	÷			۲۱		۵۶
۲۰		۱۲		۵۰		۳۱	÷			۳۸		۱۶	÷			۱۷	۴	۲
۲۵		۶		۴۹		۳۷	÷			۳۶		۲۴	÷			۱۴		۱۲

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	منٹ	نومبر شام گھنٹہ	منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۰۰	۴	۲۲	÷		۱۰	۵۳	÷		÷		۱۰	۵۱	÷	
۵	÷			۷		۲۸	÷			۵۲	÷		÷			۵۲	÷	
۱۰	÷			۴		۳۶	÷			۵۱	÷		÷			۵۴	÷	
۱۵	÷			۱		۴۵	÷			۵۰	÷		÷			۵۵	÷	
۲۰	÷		۱۰	۵۸		۵۳	÷			۵۰	÷		÷			۵۸	÷	
۲۵	÷			۵۶	۵	۱	÷			۵۰	÷		÷		۱۱	۰	÷	

طول ۶۲ر۳	عرض ۲۵ر۱	گوادر	زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۵ر۸ مقناطیسی ۹۶ر۳

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ	گ	منٹ
۱	÷		۱۲	۳۵	÷		÷		۱۲	۴۸	÷		÷		۱۲	۵۰	÷	
۵	÷			۳۷	÷		÷			۴۹	÷		÷			۵۱	÷	
۱۰	÷			۳۹	÷		÷			۴۹	÷		÷			۴۹	۶	۳۰
۱۵	÷			۴۲	÷		÷			۵۰	÷		÷			۴۹		۲۳
۲۰	÷			۴۴	÷		÷			۵۱	÷		÷			۴۸		۴
۲۵	÷			۴۶	÷		÷			۵۱	÷		÷			۴۸	۵	۴۷

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	÷		۱۲	۴۷	۵	۲۲	۸	۱۱	۱۲	۴۴	۳	۳۷	۹	۴۵	۱۲	۴۷	۲	۵
۵	۶	۵۲		۴۶		۸		۲۵		۴۴		۳۳		۵۴		۴۸	۱	۵۶
۱۰	۷	۷		۴۵	۴	۴۹		۳۹		۴۴		۷	۱۰	۳		۴۹		۴۹
۱۵		۲۲		۴۵		۳۲		۵۴		۴۴	۲	۵۲		۱۱		۵۰		۴۴
۲۰		۳۷		۴۴		۱۵	۹	۱۱		۴۵		۳۵		۱۴		۵۱		۴۲
۲۵		۵۴		۴۴	۳	۵۷		۲۵		۴۶		۲۳		۱۶		۵۳		۴۴

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	۱۰	۱۰	۱۲	۵۴	۱	۵۲	۸	۵۱	۱۲	۵۳	۳	۱۴	۷	۷	۱۲	۴۴	۴	۴۷
۵		۴		۵۴		۵۸		۳۹		۵۳		۳۶	۶	۵۲		۴۲		۵۹
۱۰	۹	۵۴		۵۵	۲	۱۰		۲۳		۵۲		۴۱	÷			۴۰	۵	۱۴
۱۵		۴۲		۵۵		۲۳		۶		۵۰		۵۶	÷			۳۷		۲۸
۲۰		۳۸		۵۵		۳۸	۷	۴۸		۴۹	۴	۱۲	÷			۳۴		۴۲
۲۵		۱۴		۵۴		۵۲		۳۰		۴۷		۲۷	÷			۳۳		۵۷

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	÷		۱۲	۳۰	۶	۱۴	÷		۱۲	۲۰	÷		÷		۱۲	۲۲	÷	
۵	÷			۲۷		۲۶	÷			۱۹	÷		÷			۲۳	÷	
۱۰	÷			۲۵	÷		÷			۱۸	÷		÷			۲۵	÷	
۱۵	÷			۲۳	÷		÷			۱۹	÷		÷			۲۷	÷	
۲۰	÷			۲۲	÷		÷			۱۹	÷		÷			۳۰	÷	
۲۸	÷			۲۰	÷		÷			۲۰	÷		÷			۳۲	÷	

طول ۶۱ر۹ — عرض ۲۷ر۸ — **گشت** (ایران) — زاویہ سمت قبلہ از شمال: حقیقی ۱۰۳ر۲ مقناطیسی ۱۰۴ر۳

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	⁘		۱۲	۲۵	⁘		⁘		۱۲	۴۲	⁘		⁘		۱۲	۴۸	۶	۲۴
۵	⁘			۲۸	⁘		⁘			۴۳	⁘		⁘			۵۰		۱۴
۱۰	⁘			۳۰	⁘		⁘			۴۴	⁘		⁘			۴۹	۵	۵۸
۱۵	⁘			۳۳	⁘		⁘			۴۶	⁘		⁘			۵۰		۴۳
۲۰	⁘			۳۶	⁘		⁘			۴۷	۶	۵۳	⁘			۵۰		۲۸
۲۵	⁘			۳۸	⁘		⁘			۴۸		۳۸	⁘			۵۰		۱۴
	اپریل						**مئی**						**جون**					
۱	⁘		۱۲	۵۱	۴	۵۳	۷	۸	۱۲	۵۲	۳	۲۸	۸	۱۳	۱	۰	۲	۲۵
۵	⁘			۵۱		۴۱		۱۸		۵۴		۱۸		۱۸		۰		۱۹
۱۰	⁘			۵۰		۲۶		۲۸		۵۴		۶		۲۴		۲		۱۶
۱۵	⁘			۵۱		۱۲		۳۹		۵۵	۲	۵۵		۲۸		۳		۱۳
۲۰	۶	۴۱		۵۱	۳	۵۸		۵۰		۵۶		۴۳		۳۱		۴		۱۳
۲۵		۵۳		۵۲		۴۴	۸	۰		۵۸		۳۵		۳۳		۶		۱۵
	جولائی						**اگست**						**ستمبر**					
۱	۸	۳۰	۱	۷	۲	۲۰	۷	۴۰	۱	۴	۳	۱۴	⁘		۱۲	۴۹	۴	۲۴
۵		۲۷		۷		۲۳		۳۱		۳		۲۳	⁘			۴۷		۳۴
۱۰		۲۱		۷		۳۱		۱۸		۱		۳۴	⁘			۴۴		۴۵
۱۵		۱۴		۷		۳۹		۵	۱۲	۵۸		۴۵	⁘			۴۰		۵۶
۲۰		۵		۹		۴۹	۶	۵۱		۵۶		۵۷	⁘			۳۶	۵	۷
۲۵	۷	۵۵		۵		۵۸	⁘			۵۳	۴	۹	⁘			۳۳		۲۰
	اکتوبر						**نومبر**						**دسمبر**					
۱	⁘		۱۲	۳۰	۵	۳۳	⁘		۱۲	۱۴	⁘		⁘		۱۲	۱۳	⁘	
۵	⁘			۲۷		۲۲	⁘			۱۳	⁘		⁘			۱۳	⁘	
۱۰	⁘			۲۴		۵۴	⁘			۱۲	⁘		⁘			۱۶	⁘	
۱۵	⁘			۲۳	۶	۶	⁘			۱۲	⁘		⁘			۱۷	⁘	
۲۰	⁘			۱۹		۱۹	⁘			۱۲	⁘		⁘			۲۰	⁘	
۲۵	⁘			۱۶	⁘		⁘			۱۲	⁘		⁘			۲۲	⁘	

طول ۷۴٫۳ عرض ۳۱٫۶ **لاہور** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۹٫۹ مقناطیسی ۱۰۰٫۸

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۰	÷		÷		۱۱	۴۵	÷		÷		۱۱	۴۹	۵	۴۸
۵	÷			۳۳	÷		÷			۴۶	÷		÷			۵۰		۳۸
۱۰	÷			۳۵	÷		÷			۴۷	÷		÷			۵۰		۲۴
۱۵	÷			۳۸	÷		÷			۴۸	÷		÷			۵۰		۱۰
۲۰	÷			۴۰	÷		÷			۴۹	÷		÷			۴۹	۴	۵۶
۲۵	÷			۴۲	÷		÷			۴۹	÷		÷			۴۹		۴۳

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۹	۴	۲۴	۶	۲۵	۱۱	۴۸	۳	۷	۷	۲۲	۱۱	۵۴	۲	۲۳
۵	÷			۴۹		۱۳		۳۴		۴۹	۲	۵۸		۲۷		۵۴		۷
۱۰	۵	۳۱		۴۸	۳	۵۹		۴۳		۴۹		۴۷		۳۲		۵۵		۴
۱۵		۵۲		۴۸		۴۷		۵۳		۵۰		۳۸		۳۶		۵۷		۳
۲۰	۶	۲		۴۸		۳۴	۷	۳		۵۰		۲۸		۳۸		۵۸		۳
۲۵		۱۳		۴۸		۲۲		۱۱		۵۲		۲۱		۴۰	۱۲	۰		۵

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۳۸	۱۲	۰	۲	۹	۶	۵۵	۱۱	۵۹	۲	۵۶	۵	۴۱	۱۱	۴۷	۳	۵۸
۵		۳۵		۰		۱۱		۴۷		۵۸	۳	۳	÷			۴۵	۴	۶
۱۰		۳۰		۱		۱۸		۳۵		۵۶		۱۳	÷			۴۲		۱۶
۱۵		۳۵		۱		۲۵		۲۴		۵۴		۲۳	÷			۳۹		۲۶
۲۰		۱۷		۱		۳۳		۱۱		۵۲		۳۳	÷			۳۶		۳۶
۲۵		۸		۰		۴۲	۵	۵۸		۵۰		۴۴	÷			۳۳		۴۷

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۳۰	۴	۵۹	÷		۱۱	۱۷	÷		÷		۱۱	۱۷	÷	
۵	÷			۲۷	۵	۷	÷			۱۶	÷		÷			۱۹	÷	
۱۰	÷			۲۵		۱۸	÷			۱۵	÷		÷			۲۱	÷	
۱۵	÷			۲۳		۲۹	÷			۱۶	÷		÷			۲۲	÷	
۲۰	÷			۲۱	÷		÷			۱۶	÷		÷			۲۵	÷	
۲۵	÷			۱۹	÷		÷			۱۶	÷		÷			۲۷	÷	

طول ۶۸ر۲ عرض ۲۷ر۵ **لاڑکانہ** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۷ر۲ مقناطیسی ۹۷ر۷

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		÷	۱۲	۶		÷		÷	۱۲	۲۰		÷		÷	۱۲	۲۳		÷
۵		÷		۸		÷		÷		۲۰		÷		÷		۲۳	۶	۲۲
۱۰		÷		۱۰		÷		÷		۲۱		÷		÷		۲۲		۹
۱۵		÷		۱۳		÷		÷		۲۲		÷		÷		۲۲	۵	۵۰
۲۰		÷		۱۵		÷		÷		۲۳		÷		÷		۲۱		۳۳
۲۵		÷		۱۷		÷		÷		۲۳		÷		÷		۲۱		۱۸

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
۱		÷	۱۲	۲۰	۴	۵۵	۷	۲۴	۱۲	۱۸	۳	۲۲	۸	۳۹	۱۲	۲۲	۲	۹
۵	۶	۱۵		۲۰		۴۲		۳۵		۱۸		۱۱		۴۶		۲۳		۲
۱۰		۲۸		۱۹		۲۶		۴۷		۱۸	۲	۵۷		۵۳		۲۴	۱	۵۸
۱۵		۴۲		۱۸		۱۰	۸	۰		۱۹		۴۴		۵۸		۲۵		۵۴
۲۰		۵۴		۱۸	۳	۵۶		۱۳		۱۹		۳۱	۹	۰		۲۶		۵۴
۲۵	۷	۸		۱۸		۴۰		۲۴		۲۱		۲۲		۲		۲۸		۵۶

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۸	۵۹	۱۲	۲۹	۲	۱	۷	۵۹	۱۲	۲۸	۳	۵	۶	۲۸	۱۲	۱۸	۴	۲۴
۵		۵۵		۲۹		۵		۴۹		۲۸		۱۵		۱۵		۱۶		۳۵
۱۰		۴۸		۲۹		۱۳		۳۵		۲۶		۲۷		÷		۱۳		۴۷
۱۵		۴۰		۳۰		۲۴		۲۰		۲۴		۴۰		÷		۱۰		۵۹
۲۰		۲۹		۲۹		۳۵		۴		۲۲		۵۴		÷		۷	۵	۱۲
۲۵		۱۷		۲۹		۴۷	۶	۴۹		۲۱	۴	۷		÷		۵		۲۵

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱		÷	۱۲	۲	۵	۴۰		÷	۱۱	۵۱		÷		÷	۱۱	۵۳		÷
۵		÷		۰		۵۱		÷		۵۱		÷		÷		۵۴		÷
۱۰		÷	۱۱	۵۸		÷		÷		۵۰		÷		÷		۵۶		÷
۱۵		÷		۵۶		÷		÷		۵۰		÷		÷		۵۸		÷
۲۰		÷		۵۴		÷		÷		۵۱		÷		÷	۱۲	۱		÷
۲۵		÷		۵۲		÷		÷		۵۱		÷		÷		۳		÷

طول ۶۸ر۶ عرض ۳۰ر۴ **لورالائی** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۲ر۴ مقناطیسی ۱۰۳ر۹

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	÷		۱۱	۴۵	÷		÷		۱۲	۱	÷		÷		۱۲	۷	۵	۵۱
۵	÷			۴۷	÷		÷			۲	÷		÷			۸		۴۱
۱۰	÷			۵۰	÷		÷			۳	÷		÷			۷		۲۷
۱۵	÷			۵۳	÷		÷			۴	÷		÷			۸		۱۳
۲۰	÷			۵۵	÷		÷			۶	÷		÷			۷	۴	۵۸
۲۵	÷			۵۷	÷		÷			۶	۶	۴	÷			۸		۴۵

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	÷		۱۲	۸	۴	۲۶	۶	۲۹	۱۲	۹	۳	۷	۷	۲۸	۱۲	۱۶	۲	۱۱
۵	÷			۸		۱۵		۳۸		۱۰	۳	۵۸		۳۳		۱۶		۶
۱۰	÷			۷		۱		۴۸		۱۰		۴۷		۳۷		۱۸		۳
۱۵	÷			۸	۳	۴۸		۵۷		۱۱		۳۷		۴۱		۱۹		۱
۲۰	۶	۶		۸		۳۵	۷	۸		۱۲		۳۷		۴۴		۲۰		۱
۲۵		۱۷		۹		۲۳		۱۷		۱۳		۴۰		۴۶		۲۲		۳

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۷	۴۳	۱۲	۲۳	۲	۷	۶	۵۹	۱۲	۲۰	۲	۵۶	÷		۱۲	۷	۳	۵۹
۵		۴۱		۲۲		۱۰		۵۱		۱۹	۳	۳	÷			۴	۳	۸
۱۰		۳۶		۲۳		۱۷		۴۰		۱۷		۱۳	÷			۱		۱۸
۱۵		۳۰		۲۳		۲۵		۲۸		۱۵		۲۳	÷		۱۱	۵۸		۳۸
۲۰		۲۲		۲۳		۳۳		۱۴		۱۳		۳۳	÷			۵۴		۳۸
۲۵		۱۳		۲۲		۴۲		۲		۱۰		۴۵	÷			۵۲		۵۰

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱	÷		۱۱	۴۸	۵	۲	÷		۱۱	۳۳	÷		÷		۱۱	۳۲	÷	
۵	÷			۴۵		۱۰	÷			۳۲	÷		÷			۳۳	÷	
۱۰	÷			۴۲		۲۱	÷			۳۱	÷		÷			۳۵	÷	
۱۵	÷			۴۰		۲۳	÷			۳۱	÷		÷			۳۷	÷	
۲۰	÷			۳۷		۴۴	÷			۳۱	÷		÷			۴۰	÷	
۲۵	÷			۳۵	÷		÷			۳۱	÷		÷			۴۲	÷	

طول ۹ر۷۱ | عرض ۶ر۳۴ | **مالاکنڈ** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۸ر۱۰۶ مقناطیسی ۱ر۱۰۹

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱	〃		۱۱	۱۳	〃		〃		۱۱	۳۰	〃		〃		۱۱	۳۸	۵	۱۱
۵	〃			۱۵	〃		〃			۳۱	〃		〃			۳۰		۳
۱۰	〃			۱۸	〃		〃			۳۳	〃		〃			۴۰	۴	۵۱
۱۵	〃			۲۱	〃		〃			۳۵	۵	۳۳	〃			۴۱		۴۰
۲۰	〃			۲۳	〃		〃			۳۶		۳۳	〃			۴۱		۲۷
۲۵	〃			۲۶	〃		〃			۳۷		۳۲	〃			۴۱		۱۷

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	〃		۱۱	۴۲	۳	۰	۵	۳۹	۱۱	۴۱	۲	۵۶	۶	۲۲	۱۱	۵۴	۲	۱۳
۵	〃			۴۳	۳	۵۱		۳۶		۴۷		۴۹		۲۷		۵۵		۱۰
۱۰	〃			۴۳		۳۹		۵۳		۴۷		۴۰		۳۱		۵۶		۸
۱۵	〃			۴۳		۲۹	۶	۰		۴۹		۳۲		۳۴		۵۸		۷
۲۰	〃			۴۳		۱۸		۸		۵۰		۲۵		۳۶		۵۹		۷
۲۵	۵	۲۹		۴۵		۸		۱۵		۵۲		۲۰		۳۸	۱۲	۱		۹

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۶	۳۷	۱۲	۱	۲	۱۲	۶	۴	۱۱	۵۸	۲	۴۹	〃		۱۱	۴۲	۳	۳۸
۵		۳۵		۱		۱۳	۵	۵۸		۵۷		۵۵	〃			۳۹		۴۵
۱۰		۳۱		۱		۱۹		۴۹		۵۳	۳	۲	〃			۳۵		۵۳
۱۵		۲۸		۲		۲۵		۳۹		۵۲		۱۰	〃			۳۱	۴	۰
۲۰		۲۱		۱		۳۱	〃			۴۹		۱۹	〃			۲۸		۸
۲۵		۱۵		:		۳۸	〃			۴۶		۲۷	〃			۲۵		۱۷

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱	〃		۱۱	۲۰	۴	۲۷	〃		۱۱	۳	〃		〃		۱۱	۰	〃	
۵	〃			۱۷		۳۳	〃			۲	〃		〃			۱	〃	
۱۰	〃			۱۴		۴۲	〃				〃		〃			۳	〃	
۱۵	〃			۱۱		۵۱	〃			۰	〃		〃			۴	〃	
۲۰	〃			۸	۵	۰	〃		۱۰	۵۹	〃		〃			۷	〃	
۲۵	〃			۵		۹	〃			۵۹	〃		〃			۹	〃	

طول ۷۲° | عرض ۳۴ر۳° | **مردان** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۶ر۲ مقناطیسی ۱۰۸ر۲

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ	گھنٹے	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۵	÷		÷		۱۰	۳۲	÷		÷		۱۱	۳۰	۵	۱۴
۵	÷			۱۷	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۱		۶
۱۰	÷			۲۰	÷		÷			۳۵	÷		÷			۳۱	۴	۵۴
۱۵	÷			۲۳	÷		÷			۳۶	۵	۴۶	÷			۳۲		۴۲
۲۰	÷			۲۶	÷		÷			۳۸		۱۰۷	÷			۳۲		۳۰
۲۵	÷			۲۸	÷		÷			۳۹		۲۵	÷			۳۳		۱۹

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	÷		۱۱	۴۳	۴	۲	۵	۴۳	۱۱	۴۷	۲	۵۷	۶	۳۹	۱۱	۵۵	۲	۱۳
۵	÷			۴۳	۳	۵۳		۵۰		۴۸		۵۰		۳۲		۵۵		۹
۱۰	÷			۴۴		۴۱		۵۷		۴۸		۴۱		۳۶		۵۷		۸
۱۵	÷			۴۴		۳۰	۶	۵		۴۹		۱۳		۳۰		۵۸		۶
۲۰	÷			۴۵		۳۰		۱۳		۵۱		۲۵		۴۱		۵۹		۷
۲۵	۵	۳۳		۴۶		۹		۲۰		۵۰		۳۰		۴۳	۱۲	۱		۹

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	۶	۴۲	۱۲	۲	۲	۱۲	۶	۹	۱۱	۵۸	۲	۴۹	÷		۱۱	۴۳	۳	۴۰
۵		۴۰		۲		۱۴		۲		۵۷		۵۶	÷			۴۰		۴۷
۱۰		۳۶		۲		۱۹	۵	۵۳		۵۵	۳	۳	÷			۳۶		۵۵
۱۵		۳۲		۲		۲۵		۴۳		۵۲		۱۱	÷			۳۵	۴	۳
۲۰		۲۶		۱		۳۲	÷			۵۰		۲۰	÷			۲۹		۱۱
۲۵		۲۰		۰		۳۸	÷			۴۷		۲۸	÷			۲۶		۲۰

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	÷		۱۱	۲۲	۴	۳۰	÷		۱۱	۵	÷		÷		۱۱	۲	÷	
۵	÷			۱۸		۳۷	÷			۳	÷		÷			۳	÷	
۱۰	÷			۱۵		۴۶	÷			۲	÷		÷			۵	÷	
۱۵	÷			۱۳		۵۴	÷			۲	÷		÷			۶	÷	
۲۰	÷			۱۰	۵	۴	÷			۱	÷		÷			۹	÷	
۲۵	÷			۷		۱۳	÷			۱	÷		÷			۱۱	÷	

طول	عرض	مظفرگڑھ	زاویہ سمت قبلہ از شمال
٧١ر[illegible]	٣٠ر١		حقیقی ٩٩ر٨ مقناطیسی ١٠٠ر٦

تاریخ	جنوری صبح گھنٹا	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹا	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹا	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹا	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹا	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹا	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹا	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹا	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹا	مارچ شام منٹ
١		÷	١١	٤٤		÷		÷	١	٥٩		÷		÷	١٢	٣	٦	١
٥		÷		٤٦		÷		÷	١٢	٠		÷		÷		٣	٥	٥٠
١٠		÷		٤٩		÷		÷		١		÷		÷		٣		٣٥
١٥		÷		٥١		÷		÷		٢		÷		÷		٣		٢١
٢٠		÷		٥٤		÷		÷		٣		÷		÷		٢		٦
٢٥		÷		٥٦		÷		÷				÷		÷		٣	٤	٥٣

تاریخ	اپریل صبح گھنٹا	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹا	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹا	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹا	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹا	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹا	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹا	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹا	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹا	جون شام منٹ
١		÷	١٢	٢	٤	٣٢	٦	٤١	١١	٢	٣	١١	٧	٤٣	١٢	٧	٢	١١
٥		÷		٢		٢١		٥١		٢		١		٤٨		٨		٩
١٠	٥	٥٣		١		٦	٧	١		٢	٢	٥٠		٥٣		٩		٣
١٥	٦	٥		١	٣	٥٣		١١		٤		٤٩		٥٨		١٠		١
٢٠		١٦		١		٤٠		١٣		٤		٢٩	٨	٠		١١		١
٢٥		٢٨		١		٢٦		٣١		٦		٢١		٢		١٣		٣

تاریخ	جولائی صبح گھنٹا	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹا	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹا	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹا	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹا	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹا	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹا	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹا	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹا	ستمبر شام منٹ
١	٨	٠	١٢	١٤	٢	٧	٧	١٢	١٢	١٢	٢	٥٨	٥	٥٣	١٢	٠	٤	٥
٥	٧	٥٦		١٤		١٠		٤		١٢	٣	٦		÷	١١	٥٨		١٣
١٠		٥١		١٤		١٧	٦	٥٢		١٠		١٧		÷		٥٥		٢٥
١٥		٤٥		١٥		٢٧		٣٩		٨		٢٧		÷		٥٢		٣٥
٢٠		٣٦		١٤		٢٤		٢٦		٦		٣٩		÷		٤٩		٣٦
٢٥		٢٧		١٤		٢٣		١٢		٤		٥٠		÷		٤٧		٥٨

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹا	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹا	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹا	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹا	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹا	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹا	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹا	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹا	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹا	دسمبر شام منٹ
١		÷	١١	٤٣	٥	١١		÷	١١	٣١		÷		÷	١١	٣١		÷
٥		÷		٤١		١٩		÷		٣٠		÷		÷		٣٣		÷
١٠		÷		٣٨		٣١		÷		٢٩		÷		÷		٣٤		÷
١٥		÷		٣٦		٤٢		÷		٢٩		÷		÷		٣٦		÷
٢٠		÷		٣٣		÷		÷		٢٩		÷		÷		٣٩		÷
٢٥		÷		٣٢		÷		÷		٢٩		÷		÷		٣١		÷

طول ۵ر۳ر۷			عرض ۳۴ر۲۳					مظفرآباد				زاویۂ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۵ر۱۰۵ مقناطیسی ۸ر۱۰۶						
تاریخ	جنوری						فروری								مارچ			
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۱۳	÷		÷		۱۱	۳۰	÷		÷		۱۱	۳۷	۵	۱۶
۵	÷			۱۶	÷		÷			۳۱	÷		÷			۳۸		۸
۱۰	÷			۱۸	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۸	۴	۵۶
۱۵	÷			۲۱	÷		÷			۳۳	÷		÷			۳۹		۴۴
۲۰	÷			۲۴	÷		÷			۳۶	۵	۳۹	÷			۳۹		۳۱
۲۵	÷			۲۶	÷		÷			۳۶		۲۷	÷			۳۹		۲۰
	اپریل						مئی						جون					
۱	÷		۱۱	۴۰	۴	۴	۵	۴۶	۱۱	۴۲	۲	۵۷	۶	۳۲	۱۱	۵۰	۲	۱۳
۵	÷			۴۰	۳	۵۴		۵۳		۴۳		۵۰		۳۶		۵۰		۵
۱۰	÷			۴۰		۴۲	۶	۰		۴۴		۴۱		۴۰		۵۲		۷
۱۵	÷			۴۰		۳۱		۸		۴۵		۳۳		۴۳		۵۳		۶
۲۰	÷			۴۱		۲۱		۱۶		۴۶		۲۵		۴۵		۵۴		۶
۲۵	۵	۳۵		۴۱		۱۰		۲۳		۴۸		۲۰		۴۷		۵۶		۸
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۶	۴۶	۱۱	۵۷	۲	۱۱	۶	۱۱	۱۱	۵۴	۲	۵۰	÷		۱۱	۳۴	۳	۴۱
۵		۴۳		۵۷		۱۴		۵		۵۳		۵۶	÷			۳۶		۴۸
۱۰		۴۰		۵۷		۱۹	۵	۵۵		۵۰	۳	۴	÷			۳۳		۵۶
۱۵		۳۶		۵۷		۲۵		۴۵		۴۸		۱۲	÷			۲۹	۴	۴
۲۰		۳۰		۵۹		۳۲		۳۴		۴۶		۲۱	÷			۲۵		۱۲
۲۵		۲۳		۵۵		۳۸	÷			۴۳		۲۹	÷			۲۳		۲۲
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱	÷		۱۱	۱۹	۴	۳۲	÷		۱۱	۳	÷		÷		۱۱	۰	÷	
۵	÷			۱۵		۳۸	÷			۱	÷		÷			۲	÷	
۱۰	÷			۱۳		۴۸	÷			۰	÷		÷			۳	÷	
۱۵	÷			۱۰		۵۶	÷			۰	÷		÷			۵	÷	
۲۰	÷			۷	۵	۶	÷			۰	÷		÷			۸	÷	
۲۵	÷			۵		۱۵	÷				÷		÷			۱۰	÷	

طول ۷۱ر۴ عرض ۳۰ر۲ **ملتان** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۹ر۹ مقناطیسی ۱۰۰ر۸

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۳۳	÷		÷		۱۱	۵۸	÷		÷		۱۲	۲	۵	۵۹
۵	÷			۳۵	÷		÷			۵۸	÷		÷			۳		۳۸
۱۰	÷			۴۷	÷		÷			۵۹	÷		÷			۲		۳۴
۱۵	÷			۵۰	÷		÷		۱۲	۰	÷		÷			۲		۲۰
۲۰	÷			۵۳	÷		÷			۲	÷		÷			۱		۵
۲۵	÷			۵۴	÷		÷			۲	÷		÷			۲	۴	۵۱

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۲	۱	۴	۳۱	۹	۳۰	۱۲	۱	۳	۱۰	۷	۳۱	۱۲	۶	۲	۱۱
۵	÷			۱		۳۰		۴۹		۱		۱		۴۶		۷		۶
۱۰	÷			۰		۵		۵۹		۱	۲	۴۹		۵۱		۸		۳
۱۵	۶	۴		۰	۳	۵۲	۷	۹		۲		۳۹		۵۵		۹		۰
۲۰		۱۵		۰		۳۹		۲۰		۳		۲۸		۵۷		۱۰		۰
۲۵		۲۶		۰		۲۶		۲۹		۵		۲۱		۵۹		۱۲		۲

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	۷	۵۷	۱۲	۱۳	۲	۷	۷	۱۰	۱۲	۱۱	۲	۵۸	۵	۵۲	۱۱	۵۹	۴	۴
۵		۵۴		۱۳		۱۰		۲		۱۱	۳	۶	÷			۵۷		۱۳
۱۰		۴۹		۱۳		۱۷	۶	۵۰		۹		۱۶	÷			۵۴		۲۳
۱۵		۴۳		۱۳		۲۵		۳۷		۷		۲۶	÷			۵۱		۳۴
۲۰		۳۴		۱۳		۳۳		۲۴		۵		۳۸	÷			۴۸		۴۴
۲۵		۲۵		۱۳		۴۳		۱۱		۳		۴۹	÷			۴۶		۵۶

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	÷		۱۱	۴۲	۵	۹	÷		۱۱	۲۹	÷		÷		۱۱	۳۰	÷	
۵	÷			۳۹		۱۸	÷			۲۹	÷		÷			۳۱	÷	
۱۰	÷			۳۷		۲۹	÷			۲۸	÷		÷			۳۳	÷	
۱۵	÷			۳۵		۴۱	÷			۲۸	÷		÷			۳۵	÷	
۲۰	÷			۳۳	÷		÷			۲۸	÷		÷			۳۷	÷	
۲۵	÷			۳۱	÷		÷			۲۸	÷		÷			۳۹	÷	

طول ۶۲° | عرض ۲۶/۱° | **مند** | زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۸/۲° مقناطیسی ۹۹/۳°

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱		÷	۱۲	۲۶		÷		÷	۱۲	۴۱		÷		÷	۱۲	۴۳	۶	۳۶
۵		÷		۲۸		÷		÷		۴۲		÷		÷		۴۵		۳۳
۱۰		÷		۳۱		÷		÷		۴۳		÷		÷		۴۴		۱۶
۱۵		÷		۳۳		÷		÷		۴۳		÷		÷		۴۵		۰
۲۰		÷		۳۶		÷		÷		۴۴		÷		÷		۴۴	۵	۴۲
۲۵		÷		۳۸		÷		÷		۴۲		÷		÷		۴۳		۲۰

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱		÷	۱۲	۴۳	۵	۳	۷	۳۹	۱۲	۴۲	۳	۲۶	۸	۵۹	۱۲	۴۷	۲	۷
۵		÷		۴۳	۴	۵۰		۵۱		۴۳		۱۴	۹	۷		۴۸		۰
۱۰	۶	۴۰		۴۲		۳۳	۸	۳		۴۳	۲	۵۹	۰	۱۴		۴۹	۱	۵۵
۱۵		۵۴		۴۲		۱۷		۱۷		۴۳		۴۶		۲۰		۵۰		۵۱
۲۰	۷	۸		۴۲		۱		۳۱		۴۴		۳۲		۲۳		۵۱		۵۰
۲۵		۲۲		۴۲	۳	۳۵		۴۳		۴۶		۲۱		۲۵		۵۳		۵۲

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۹	۲۱	۱۲	۵۴	۱	۵۸	۸	۱۵	۱۲	۵۳	۳	۷	۶	۴۰	۱۲	۴۱	۴	۳۱
۵		۱۶		۵۴	۲	۳		۵		۵۲		۱۸		÷		۳۹		۴۲
۱۰		۸		۵۴		۱۳	۷	۵۰		۵۰		۳۱		÷		۳۶		۵۵
۱۵	۸	۵۹		۵۵		۲۳		۳۳		۴۸		۴۴		÷		۳۳	۵	۸
۲۰		۴۷		۵۴		۳۵		۱۸		۴۶		۵۹		÷		۳۰		۲۱
۲۵		۳۵		۵۴		۴۸		۲		۴۴	۴	۱۳		÷		۲۸		۳۵

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱		÷	۱۲	۲۵	۵	۵۱		÷	۱۲	۱۳		÷		÷	۱۲	۱۳		÷
۵		÷		۲۲	۶	۱		÷		۱۲		÷		÷		۱۵		÷
۱۰		÷		۲۰		۱۵		÷		۱۱		÷		÷		۱۶		÷
۱۵		÷		۱۸		÷		÷		۱۱		÷		÷		۱۸		÷
۲۰		÷		۱۶		÷		÷		۱۱		÷		÷		۲۱		÷
۲۵		÷		۱۴		÷		÷		۱۲		÷		÷		۲۳		÷

طول ۷۳ر۸	عرض ۳۳ر۲					میر پور						زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۲ر۹ مقناطیسی ۱۰۴ر۲						
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		÷	۱۱	۲۱		÷		÷	۱۱	۳۷		÷		÷	۱۱	۴۳	۵	۲۹
۵		÷		۲۳		÷		÷		۳۸		÷		÷		۴۴		۱۹
۱۰		÷		۲۶		÷		÷		۳۹		÷		÷		۴۳		۷
۱۵		÷		۲۸		÷		÷		۴۰		÷		÷		۴۴	۴	۵۲
۲۰		÷		۳۱		÷		÷		۴۲	۵	۵۳		÷		۴۳		۳۱
۲۵		÷		۳۳		÷		÷		۴۲		۴۰		÷		۴۴		۲۹
	اپریل						مئی						جون					
۱		÷	۱۱	۴۴	۴	۱۱	۶	۱	۱۱	۴۵	۳	۱	۶	۵۲	۱۱	۵۲	۲	۱۲
۵		÷		۴۴		۲		۹		۴۶	۲	۵۳		۵۶		۵۲		۸
۱۰		÷		۴۳	۳	۴۹		۱۷		۴۶		۴۳	۷	۰		۵۴		۶
۱۵		÷		۴۴		۳۷		۲۶		۴۷		۳۵		۴		۵۵		۴
۲۰	۵	۴۰		۴۴		۲۶		۳۴		۴۸		۲۶		۵		۵۶		۵
۲۵		۵۰		۴۵		۱۴		۴۲		۵۰		۲۰		۷		۵۸		۷
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۷	۶	۱۱	۵۹	۲	۱۰	۶	۲۸	۱۱	۵۶	۲	۵۲		÷	۱۱	۴۳	۳	۴۷
۵		۳		۵۹		۱۳		۲۲		۵۵		۵۹		÷		۴۰		۵۵
۱۰		۰		۵۹		۱۸		۱۱		۵۳	۳	۷		÷		۳۷	۴	۴
۱۵	۶	۵۵		۵۹		۲۵		۰		۵۱		۱۶		÷		۳۳		۱۳
۲۰		۴۸		۵۹		۳۲	۵	۴۹		۴۹		۲۵		÷		۳۰		۲۱
۲۵		۴۱		۵۸		۳۹		۳۷		۴۶		۳۵		÷		۲۷		۳۲
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱		÷	۱۱	۲۴	۴	۴۳		÷	۱۱	۹		÷		÷	۱۱	۸		÷
۵		÷		۲۱		۵۰		÷		۸		÷		÷		۹		÷
۱۰		÷		۱۸	۵	۰		÷		۷		÷		÷		۱۱		÷
۱۵		÷		۱۶		۹		÷		۷		÷		÷		۱۲		÷
۲۰		÷		۱۳		۲۰		÷		۷		÷		÷		۱۵		÷
۲۵		÷		۱۱		÷		÷		۷		÷		÷		۱۷		÷

طول ۶۹ عرض ۲۵/۵ **میرپورخاص** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۹۲ر۷ مقناطیسی ۹۲ر۸

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	جنوری صبح منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	جنوری عمود منٹ	جنوری شام گھنٹہ	جنوری شام منٹ	فروری صبح گھنٹہ	فروری صبح منٹ	فروری عمود گھنٹہ	فروری عمود منٹ	فروری شام گھنٹہ	فروری شام منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	مارچ صبح منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	مارچ عمود منٹ	مارچ شام گھنٹہ	مارچ شام منٹ
۱		〃	۱۲	۱۸		〃		〃	۱۲	۳۰		〃		〃	۱۲	۳۰		〃
۵		〃		۲۰		〃		〃		۳۱		〃		〃		۳۰		〃
۱۰		〃		۲۲		〃		〃		۳۱		〃		〃		۲۹		〃
۱۵		〃		۲۵		〃		〃		۳۱		〃		〃		۲۸	۶	۲۵
۲۰		〃		۲۷		〃		〃		۳۱		〃		〃		۲۶		۶
۲۵		〃		۲۸		〃		〃		۳۱		〃		〃		۲۶	۵	۳۹

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	اپریل صبح منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	اپریل عمود منٹ	اپریل شام گھنٹہ	اپریل شام منٹ	مئی صبح گھنٹہ	مئی صبح منٹ	مئی عمود گھنٹہ	مئی عمود منٹ	مئی شام گھنٹہ	مئی شام منٹ	جون صبح گھنٹہ	جون صبح منٹ	جون عمود گھنٹہ	جون عمود منٹ	جون شام گھنٹہ	جون شام منٹ
۱	۶	۴۳	۱۲	۲۴	۶	۲۳	۸	۱۴		۱۹	۳	۳۸	۹	۴۸	۱۲	۲۱	۲	۶
۵		۵۳		۲۳		۱۰		۲۷		۱۹		۲۵		۵۸		۲۱	۱	۵۶
۱۰	۷	۹		۲۲	۴	۵۱		۴۲		۱۸		۸	۱۰	۷		۲۲		۴۹
۱۵		۲۳		۲۱		۳۳		۵۷		۱۹	۲	۵۳		۱۳		۲۳		۴۳
۲۰		۳۹		۲۰		۱۷	۹	۱۳		۱۹		۳۶		۱۸		۲۵		۴۲
۲۵		۵۵		۲۰	۳	۵۹		۲۹		۳۰		۲۳		۲۰		۲۷		۴۳

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	جولائی صبح منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	جولائی عمود منٹ	جولائی شام گھنٹہ	جولائی شام منٹ	اگست صبح گھنٹہ	اگست صبح منٹ	اگست عمود گھنٹہ	اگست عمود منٹ	اگست شام گھنٹہ	اگست شام منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	ستمبر صبح منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	ستمبر عمود منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	ستمبر شام منٹ
۱	۱۰	۱۳	۱۲	۳۸	۱	۵۲	۸	۵۳	۱۲	۳۹	۳	۱۶	۷	۹	۱۲	۲۱	۴	۴۹
۵		۸		۳۷		۵۸		۳۲		۳۸		۲۸	۶	۵۵		۲۰	۵	۱
۱۰	۹	۵۷		۳۸	۲	۱۱		۲۵		۳۷		۴۳		۳۶		۱۷		۱۶
۱۵		۴۶		۳۹		۲۴		۸		۳۶		۵۸		۱۸		۱۵		۳۰
۲۰		۳۱		۳۹		۳۹	۷	۵۰		۳۴	۴	۱۴		〃		۱۳		۴۳
۲۵		۱۷		۳۹		۵۳		۳۳		۳۳		۲۹		〃		۱۱		۵۹

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	اکتوبر صبح منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	اکتوبر عمود منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	اکتوبر شام منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	نومبر صبح منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	نومبر عمود منٹ	نومبر شام گھنٹہ	نومبر شام منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	دسمبر صبح منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	دسمبر عمود منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	دسمبر شام منٹ
۱		〃	۱۲	۹		〃		〃	۱۲	۱		〃		〃	۱۲	۴		〃
۵		〃		۷		〃		〃		۱		〃		〃		۶		〃
۱۰		〃		۵		〃		〃		۰		〃		〃		۸		〃
۱۵		〃		۴		〃		〃		۱		〃		〃		۱۰		〃
۲۰		〃		۳		〃		〃		۲		〃		〃		۱۳		〃
۲۵		〃		۱		〃		〃		۳		〃		〃		۱۵		〃

طول ۷۱/۶ عرض ۳۲/۶ **میانوالی** زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳/۸ مقناطیسی ۱۰۵/۱

تاریخ	جنوری صبح گھنٹا	منٹ	جنوری عمود گھنٹا	منٹ	جنوری شام گھنٹا	منٹ	فروری صبح گھنٹا	منٹ	فروری عمود گھنٹا	منٹ	فروری شام گھنٹا	منٹ	مارچ صبح گھنٹا	منٹ	مارچ عمود گھنٹا	منٹ	مارچ شام گھنٹا	منٹ
۱	〃		۱۱	۲۶	〃		〃		۱۱	۴۳	〃		〃		۱۱	۴۹	۵	۳۱
۵	〃			۲۹	〃		〃			۴۴	〃		〃			۵۱		۲۱
۱۰	〃			۳۱	〃		〃			۴۵	〃		〃			۵۰		۸
۱۵	〃			۳۳	〃		〃			۴۷	〃		〃			۵۱	۴	۵۶
۲۰	〃			۳۷	〃		〃			۴۸	۵	۵۵	〃			۵۰		۴۳
۲۵	〃			۳۹	〃		〃			۴۹		۴۲	〃			۵۱		۳۱

تاریخ	اپریل صبح گھنٹا	منٹ	اپریل عمود گھنٹا	منٹ	اپریل شام گھنٹا	منٹ	مئی صبح گھنٹا	منٹ	مئی عمود گھنٹا	منٹ	مئی شام گھنٹا	منٹ	جون صبح گھنٹا	منٹ	جون عمود گھنٹا	منٹ	جون شام گھنٹا	منٹ
۱	〃		۱۱	۵۱	۴	۱۳	۶	۴	۱۱	۵۳	۳	۲	۶	۵۵	۱۲	۱	۲	۱۲
۵	〃			۵۲		۳		۱۲		۵۴	۲	۵۳		۵۹		۱		۸
۱۰	〃			۵۱	۳	۵۰		۲۰		۵۴		۴۳	۷	۳		۲		۶
۱۵	〃			۵۲		۳۸		۲۸		۵۶		۳۵		۷		۳		۴
۲۰	۵	۴۳		۵۲		۲۷		۳۷		۵۷		۲۶		۹		۵		۵
۲۵		۵۲		۵۳		۱۵		۴۵		۵۹		۲۰		۱۱		۷		۷

تاریخ	جولائی صبح گھنٹا	منٹ	جولائی عمود گھنٹا	منٹ	جولائی شام گھنٹا	منٹ	اگست صبح گھنٹا	منٹ	اگست عمود گھنٹا	منٹ	اگست شام گھنٹا	منٹ	ستمبر صبح گھنٹا	منٹ	ستمبر عمود گھنٹا	منٹ	ستمبر شام گھنٹا	منٹ
۱	۷	۹	۱۲	۸	۲	۱۰	۶	۳۱	۱۲	۵	۲	۵۲	〃		۱۱	۵۰	۳	۴۸
۵		۷		۷		۱۳		۲۴		۴		۵۹	〃			۴۸		۵۶
۱۰		۳		۸		۱۹		۱۴		۲	۳	۸	〃			۴۴	۴	۵
۱۵	۶	۵۸		۸		۲۵		۳	۱۱	۵۹		۱۶	〃			۴۱		۱۳
۲۰		۵۱		۷		۳۲	۵	۵۱		۵۷		۲۶	〃			۳۷		۲۳
۲۵		۴۳		۶		۴۰	〃			۵۴		۳۶	〃			۳۵		۳۳

تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹا	منٹ	اکتوبر عمود گھنٹا	منٹ	اکتوبر شام گھنٹا	منٹ	نومبر صبح گھنٹا	منٹ	نومبر عمود گھنٹا	منٹ	نومبر شام گھنٹا	منٹ	دسمبر صبح گھنٹا	منٹ	دسمبر عمود گھنٹا	منٹ	دسمبر شام گھنٹا	منٹ
۱	〃		۱۱	۳۱	۴	۴۴	〃		۱۱	۱۵	〃		〃		۱۱	۱۳	〃	
۵	〃			۲۷		۵۲	〃			۱۴	〃		〃			۱۵	〃	
۱۰	〃			۲۵	۵	۲	〃			۱۳	〃		〃			۱۷	〃	
۱۵	〃			۲۲		۱۱	〃			۱۳	〃		〃			۱۸	〃	
۲۰	〃			۲۰		۲۲	〃			۱۳	〃		〃			۲۱	〃	
۲۵	〃			۱۷	〃		〃			۱۳	〃		〃			۲۳	〃	

طول ۶۸/۲۰				عرض ۲۶/۲۰			نواب شاہ					زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۵ر۲۹۳ مقناطیسی ۹ر۲۹۲						
تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ	گھنٹہ	منٹ
۱		÷	۱۲	۱۵		÷		÷	۱۲	۲۷		÷		÷	۱۲	۲۸		÷
۵		÷		۱۷		÷		÷		۲۸		÷		÷		۲۹		÷
۱۰		÷		۱۹		÷		÷		۲۸		÷		÷		۲۷	۶	۲۸
۱۵		÷		۲۱		÷		÷		۲۹		÷		÷		۲۷		۱۱
۲۰		÷		۲۳		÷		÷		۲۹		÷		÷		۲۵	۵	۵۳
۲۵		÷		۲۵		÷		÷		۲۹		÷		÷		۲۵		۳۷
	اپریل						مئی						جون					
۱	۶	۲۸	۱۲	۲۳	۵	۱۳	۷	۵۵	۱۲	۳۰	۳	۳۱	۹	۲۱	۱۲	۲۳	۳	۷
۵		۳۹		۲۳	۴	۵۹	۸	۷		۳۰		۱۹		۳۰		۲۳	۱	۵۸
۱۰		۵۳		۲۲		۳۱		۲۱		۳۰		۳		۳۸		۲۴		۵۲
۱۵	۷	۸		۲۱		۲۴		۳۵		۳۰	۲	۴۹		۴۴		۲۵		۴۸
۲۰		۲۲		۲۱		۸		۵۰		۳۰		۳۳		۴۷		۲۶		۴۷
۲۵		۳۷		۲۰	۳	۵۱	۹	۳		۳۳		۲۲		۴۹		۲۸		۴۹
	جولائی						اگست						ستمبر					
۱	۹	۴۴	۱۲	۲۹	۱	۵۶	۸	۳۳	۱۲	۳۰	۳	۱۱	۶	۵۳	۱۲	۲۱	۴	۳۹
۵		۳۹		۲۹	۲	۱		۲۲		۲۹		۲۲		۳۹		۱۹		۵۱
۱۰		۳۰		۳۰		۱۳		۶		۲۸		۳۶		۲۲		۱۷	۵	۳
۱۵		۲۰		۳۱		۲۴	۷	۵۰		۲۶		۵۰		÷		۱۴		۱۸
۲۰		۷		۳۱		۳۷		۳۲		۲۵	۴	۵		÷		۱۲		۳۱
۲۵	۸	۵۴		۳۰		۵۰		۱۶		۲۳		۲۰		÷		۱۰		۴۶
	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
۱		÷	۱۲	۸	۶	۲		÷	۱۱	۵۸		÷		÷	۱۲	۱		÷
۵		÷		۵		÷		÷		۵۸		÷		÷		۳		÷
۱۰		÷		۳		÷		÷		۵۷		÷		÷		۵		÷
۱۵		÷		۲		÷		÷		۵۸		÷		÷		۷		÷
۲۰		÷		۰		÷		÷		۵۹		÷		÷		۹		÷
۲۵		÷	۱۱	۵۹		÷		÷		۵۹		÷		÷		۱۱		÷

طول ۶۶	عرض ۲۹٫۵	نوشکی	زاویہ سمت قبلہ از شمال حقیقی ۱۰۳٫۱ مقناطیسی ۱۰۳٫۵

تاریخ	جنوری						فروری						مارچ					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ	گھنٹا	منٹ
۱	〃		۱۱	۵۳	〃		〃		۱۲	۱۰	〃		〃		۱۲	۱۶	۵	۵۵
۵	〃			۵۶	〃		〃			۱۱	〃		〃			۱۷		۴۵
۱۰	〃			۵۸	〃		〃			۱۲	〃		〃			۱۷		۳۰
۱۵	〃		۱۲	۱	〃		〃			۱۳	〃		〃			۱۶		۱۷
۲۰	〃			۴	〃		〃			۱۵	۶	۳۳	〃			۱۷		۲
۲۵	〃			۶	〃		〃			۱۵		۸	〃			۱۷	۴	۴۹

تاریخ	اپریل						مئی						جون					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	〃		۱۲	۱۸	۴	۲۹	۶	۳۵	۱۲	۱۹	۳	۹	۷	۳۵	۱۲	۲۷	۳	۱۱
۵	〃			۱۸		۱۸		۴۴		۲۰				۳۰		۲۷		۶
۱۰	〃			۱۷		۳		۵۴		۲۱	۲	۴۸		۴۵		۲۸		۳
۱۵	〃			۱۸	۳	۵۰	۷	۴		۲۲		۳۸		۴۹		۳۰		۱
۲۰	۶	۱۰		۱۸		۳۷		۱۴		۲۳		۲۸		۵۱		۳۱		۱
۲۵		۲۲		۱۹		۲۳		۲۳		۲۵		۲۰		۵۳		۳۳		۳

تاریخ	جولائی						اگست						ستمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	۷	۵۱	۱۲	۳۳	۲	۷	۷	۵	۱۲	۳۱	۲	۵۹	〃		۱۲	۱۷	۴	۲
۵		۴۸		۳۳		۱۰	۶	۵۷		۳۰	۳	۵	〃			۱۴		۱۰
۱۰		۴۳		۳۴		۱۷		۴۵		۲۸		۱۵	〃			۱۱		۲۱
۱۵		۳۷		۳۴		۲۵		۳۳		۲۵		۲۵	〃			۷		۳۱
۲۰		۲۹		۳۳		۳۳		۱۹		۲۳		۳۶	〃			۴		۴۱
۲۵		۲۰		۳۲		۴۲	〃			۲۱		۴۷	〃			۱		۵۳

تاریخ	اکتوبر						نومبر						دسمبر					
	صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام		صبح		عمود		شام	
۱	〃		۱۱	۵۷	۵	۶	〃		۱۱	۴۲	〃		〃		۱۱	۳۰	〃	
۵	〃			۵۴		۱۴	〃			۴۱	〃		〃			۳۲	〃	
۱۰	〃			۵۱		۲۶	〃			۴۰	〃		〃			۳۴	〃	
۱۵	〃			۴۹		۳۷	〃			۳۹	〃		〃			۳۵	〃	
۲۰	〃			۴۶		۴۹	〃			۳۹	〃		〃			۳۸	〃	
۲۵	〃			۴۳	〃		〃			۳۹	〃		〃			۵۰	〃	

طول ۶۲٫۲ | عرض ۲۸٫۸

نوکنڈی

زاویہ سمت قبلہ از شمال
حقیقی ۱۰۳٫۹ مقناطیسی ۱۰۶٫۳

تاریخ	جنوری صبح گھنٹہ	منٹ	جنوری عمود گھنٹہ	منٹ	جنوری شام گھنٹہ	منٹ	فروری صبح گھنٹہ	منٹ	فروری عمود گھنٹہ	منٹ	فروری شام گھنٹہ	منٹ	مارچ صبح گھنٹہ	منٹ	مارچ عمود گھنٹہ	منٹ	مارچ شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲		÷		÷		۱۲	۱۸	÷		÷		۱۲	۲۵	۵	۵۳
۵	÷			۳	÷		÷			۱۹	÷		÷			۲۷		۴۳
۱۰	÷			۵	÷		÷			۲۰	÷		÷			۲۶		۳۹
۱۵	÷			۸	÷		÷			۲۲	۶	۳۳	÷			۲۷		۱۵
۲۰	÷			۱۱	÷		÷			۲۳		۳۱	÷			۲۷		۰
۲۵	÷			۱۴	÷		÷			۲۴		۷	÷			۲۸		۴۷

تاریخ	اپریل صبح گھنٹہ	منٹ	اپریل عمود گھنٹہ	منٹ	اپریل شام گھنٹہ	منٹ	مئی صبح گھنٹہ	منٹ	مئی عمود گھنٹہ	منٹ	مئی شام گھنٹہ	منٹ	جون صبح گھنٹہ	منٹ	جون عمود گھنٹہ	منٹ	جون شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۲۸	۳	۲۷	۶	۳۳	۱۲	۳۱	۳	۸	۷	۳۳	۱۲	۳۰	۲	۱۰
۵	÷			۲۹		۱۷		۴۲		۳۳	۲	۵۹		۳۸		۳۰		۵
۱۰	÷			۲۹		۲		۵۲		۳۳		۴۷		۴۳		۳۲		۲
۱۵	÷			۲۹	۳	۴۹	۷	۲		۳۳		۳۷		۴۷		۳۳		۰
۲۰	÷			۳۰		۳۶		۱۲		۳۵		۲۷		۴۹		۳۴		۰
۲۵	۶	۲۰		۳۱		۳۳		۲۱		۳۷		۲۰		۵۱		۳۶		۲

تاریخ	جولائی صبح گھنٹہ	منٹ	جولائی عمود گھنٹہ	منٹ	جولائی شام گھنٹہ	منٹ	اگست صبح گھنٹہ	منٹ	اگست عمود گھنٹہ	منٹ	اگست شام گھنٹہ	منٹ	ستمبر صبح گھنٹہ	منٹ	ستمبر عمود گھنٹہ	منٹ	ستمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	۷	۳۹	۱۲	۳۷	۲	۶	۷	۳	۱۲	۳۳	۲	۵۹	÷		۱۲	۲۸	۳	۰
۵		۳۶		۳۶		۹	۶	۵۵		۳۲	۳	۴	÷			۲۵		۹
۱۰		۴۱		۳۷		۱۶		۴۳		۳۰		۱۳	÷			۲۱		۲۰
۱۵		۳۵		۳۷		۲۳		۳۱		۲۷		۲۳	÷			۱۸		۳۰
۲۰		۲۷		۳۶		۲۲	÷			۲۵		۲۵	÷			۱۳		۴۰
۲۵		۱۸		۳۵		۴۱	÷			۳۲		۳۶	÷			۱۱		۵۲

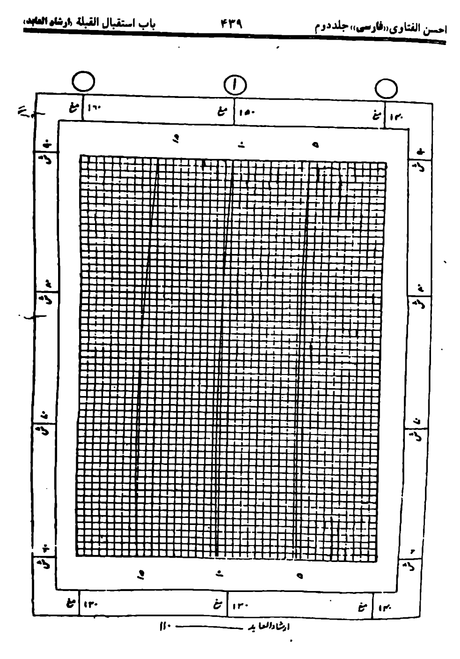
تاریخ	اکتوبر صبح گھنٹہ	منٹ	اکتوبر عمود گھنٹہ	منٹ	اکتوبر شام گھنٹہ	منٹ	نومبر صبح گھنٹہ	منٹ	نومبر عمود گھنٹہ	منٹ	نومبر شام گھنٹہ	منٹ	دسمبر صبح گھنٹہ	منٹ	دسمبر عمود گھنٹہ	منٹ	دسمبر شام گھنٹہ	منٹ
۱	÷		۱۲	۷	۵	۵	÷		۱۱	۵۰	÷		÷		۱۱	۴۸	÷	
۵	÷			۳		۱۳	÷			۴۹	÷		÷			۴۹	÷	
۱۰	÷			۱		۲۳	÷			۴۸	÷		÷			۵۱	÷	
۱۵	÷		۱۱	۵۸		۳۵	÷			۴۷	÷		÷			۵۳	÷	
۲۰	÷			۵۵		۴۷	÷			۴۷	÷		÷			۵۵	÷	
۲۵	÷			۵۳		۵۸	÷			۴۷	÷		÷			۵۷	÷	

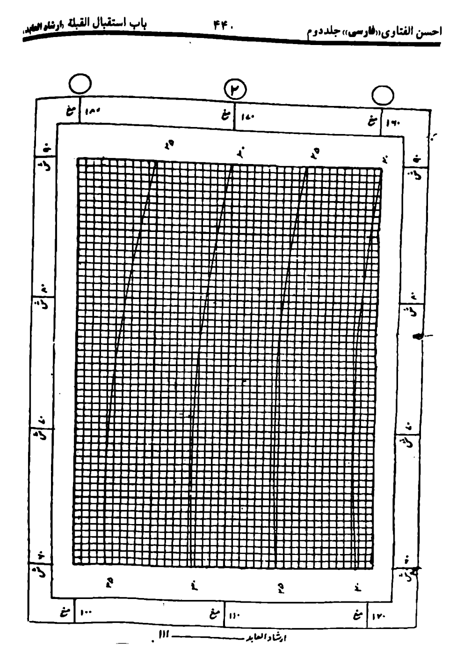
گراف سمت قبله

درگراف آینده که در ۵۴ صفحه داده شده است . از آن سمت قبله همه جهان به آسانی معلوم میشود. از ۴۰ تا ۱۸ مش و ۱۴۰ تا ۱۸۰ مغ زاویه سمت قبله از شمال بطرف مغرب می باشد. وتا ۱۴۰ مغ و تا ۴۰ مش از شمال بطرف مشرق ، مثال آن در نقشه ۲۲ و ۲۹ ملاحظه گردد

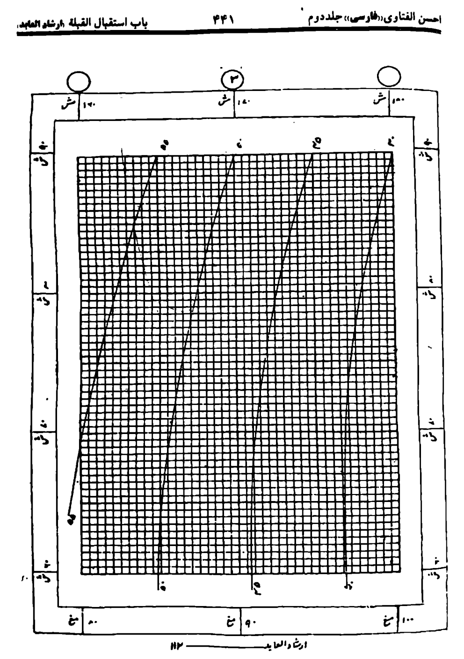
جب بُعدکر = (جم عرض کر جب فرق طول ، مس تمام عرض البلد / ۲) / جب زاویه سمت قبله = مس (بُعدکر - تمام عرض کر / ۲) جب (فرق طول + زاویه سمت قبله / ۲) / جب (فرق طول - زاویه سمت قبله / ۲)

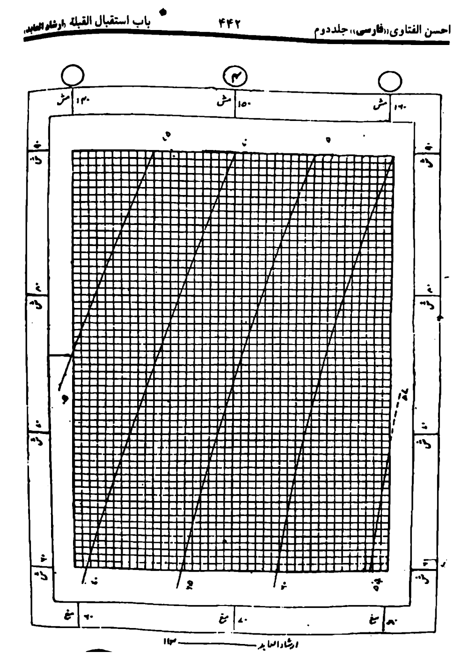
عرض البلد	عرض البلد	عرض البلد	طول البلد
۱	۱۰	۱۹	۱۲۰ تا ۱۶۰ مغرب
۲	۱۱	۲۰	۱۰۰ تا ۱۲۰ ـ ، ۱۶۰ تا ۱۸۰ مغرب
۳	۱۲	۲۱	۸۰ تا ۱۰۰ ـ ، ۱۶۰ تا ۱۸۰ مشرق
۴	۱۳	۲۲	۶۰ تا ۸۰ ـ ، ۱۴۰ تا ۱۶۰ ـ
۵	۱۴	۲۳	۴۰ تا ۶۰ ـ ، ۱۲۰ تا ۱۴۰ ـ
۶	۱۵	۲۴	۲۰ تا ۴۰ ـ ، ۱۰۰ تا ۱۲۰ ـ
۷	۱۶	۲۵	۰ تا ۲۰ ـ ، ۸۰ تا ۱۰۰ ـ
۸	۱۷	۲۶	۰ تا ۲۰ مشرق ، ۶۰ تا ۸۰ ـ
۹	۱۸	۲۷	۲۰ تا ۶۰ ـ ،
۰ حد ۱۰ شمال	۱۰ حد ۲۰ شمال	۲۰ حد ۳۰ شمال	
۲۸	۳۷	۴۶	۱۲۰ تا ۱۶۰ مغرب
۲۹	۳۸	۴۷	۱۰۰ تا ۱۲۰ ـ ، ۱۶۰ تا ۱۸۰ مغرب
۳۰	۳۹	۴۸	۸۰ تا ۱۰۰ ـ ، ۱۶۰ تا ۱۸۰ مشرق
۳۱	۴۰	۴۹	۶۰ تا ۸۰ ـ ، ۱۴۰ تا ۱۶۰ ـ
۳۲	۴۱	۵۰	۴۰ تا ۶۰ ـ ، ۱۲۰ تا ۱۴۰ ـ
۳۳	۴۲	۵۱	۲۰ تا ۴۰ ـ ، ۱۰۰ تا ۱۲۰ ـ
۳۴	۴۳	۵۲	۰ تا ۲۰ ـ ، ۸۰ تا ۱۰۰ ـ
۳۵	۴۴	۵۳	۰ تا ۲۰ مشرق ، ۶۰ تا ۸۰ ـ
۳۶	۴۵	۵۴	۲۰ تا ۶۰ ـ
۰ حد ۱۰ جنوب	۱۰ حد ۲۰ جنوب	۲۰ حد ۳۰ جنوب	

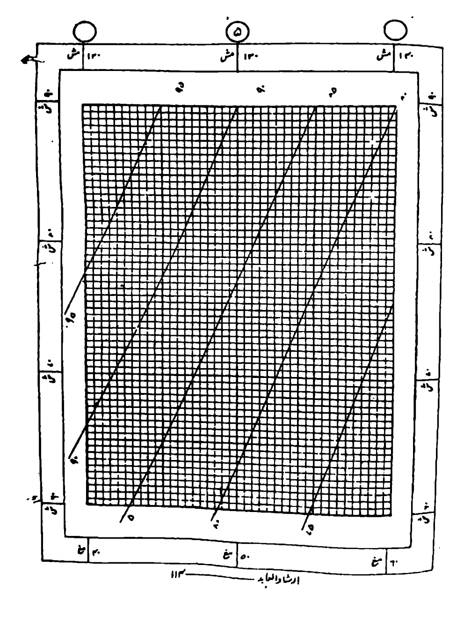

۱۶۰
۱۵۰

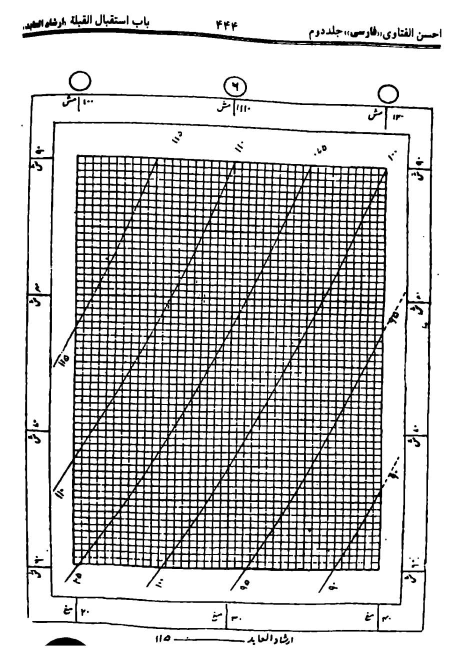
۲
مغ ١٨٠
مغ ١٤٠
مغ ١٦٠
مغ ١٠٠
مغ ١١٠
مغ ١٢٠

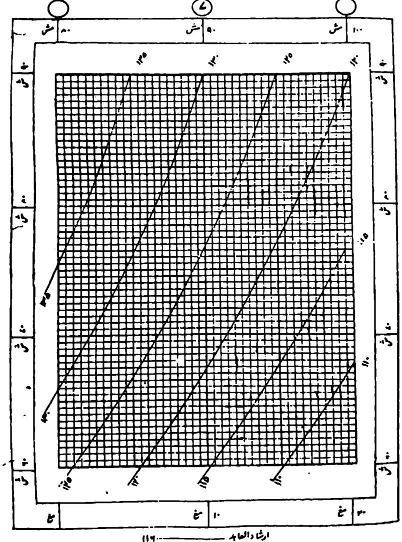

۱۴۰ مش
۱۵۰ مش
۱۶۰ مش

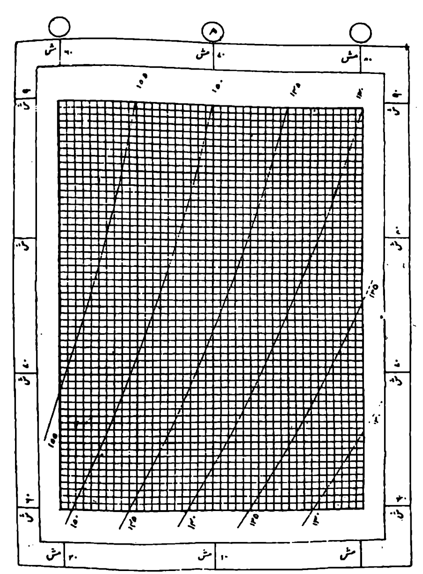

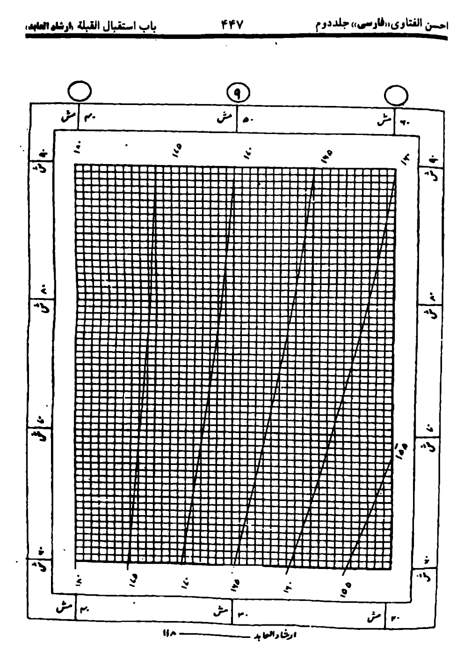
۵
مش ۱۲۰
مش ۱۳۰
مش ۱۳۰
۳۰
سخ ۵۰
سخ ۶۰

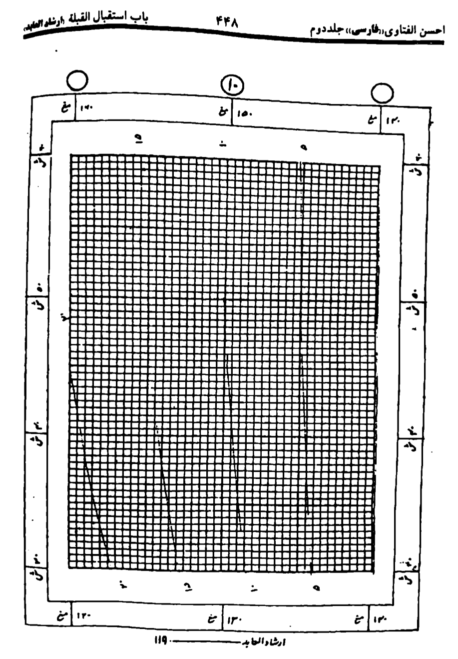

۶
۱۰۰ مش
۱۱۵
۱۱۰
۱۰۵
۱۰۰
۹۵
۲۰ سغ
۳۰ سغ
۴۰ سغ

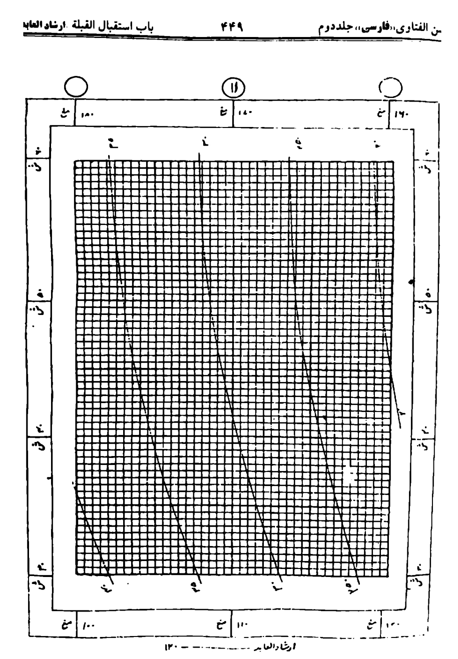

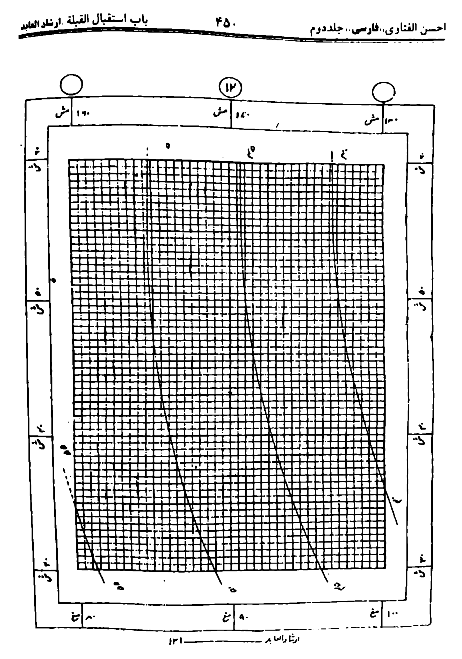
ارشاد العابد ————— ۱۱۶۰

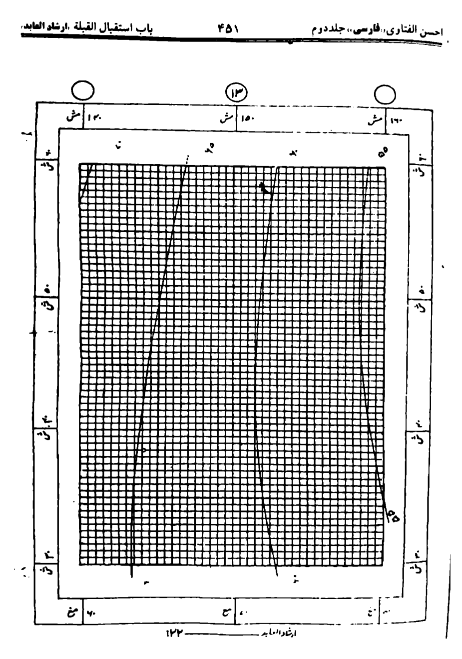

۸
۶۰ مش
۴۰ مش
۲۰ مش
۳۰ مش
۱۰ مش
مش
ارشاد العابد ـــــــ ۱۱۷

۹
مش ۵۰
مش ۳۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۵۵

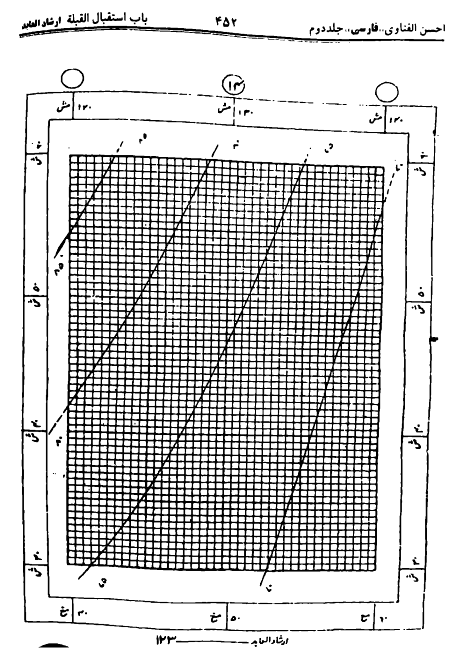

۱۸۰
۱۴۰
۱۶۰
۱۰۰
۱۱۰
۱۲۰

۱۲
۱۶۰ مش
۱۴۰ مش
۱۲۰ مش
۸۰ مغ
۹۰ مغ
۱۰۰ مغ

۱۳
۱۳۰ مش
۱۵۰ مش
۱۶۰ مش
۷۰ مغ
۸۰ مع
۹۰ مغ

۱۲۰ مش
۱۳۰ مش
۱۲۰ مش
۳۰
۵۰ مخ
۶۰
ارشادالعابد ۱۲۳

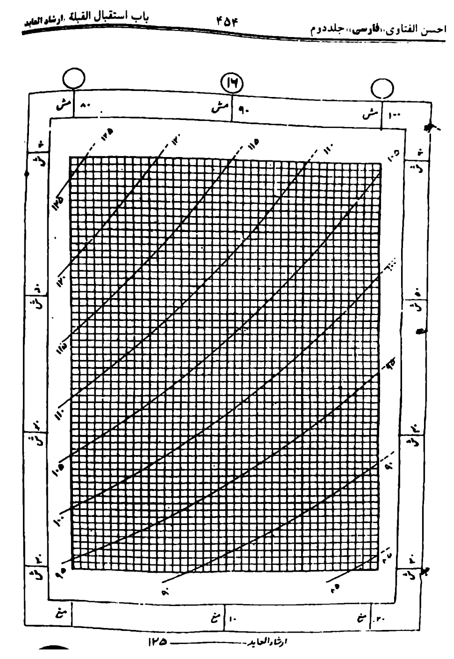
۱۵

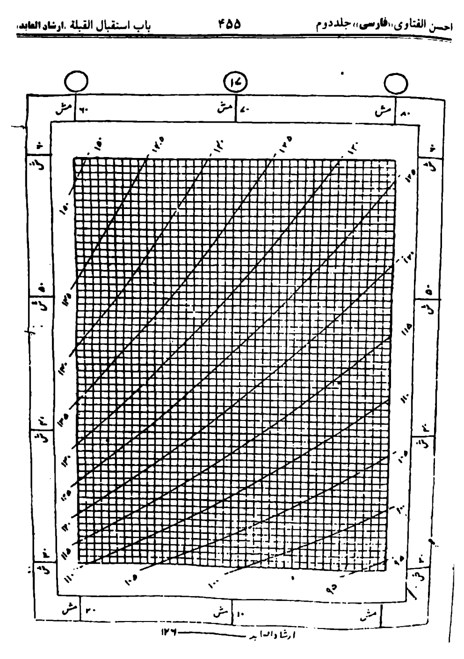
۱۰۰ مش | ۱۱۰ مش | ۱۳۰ مش

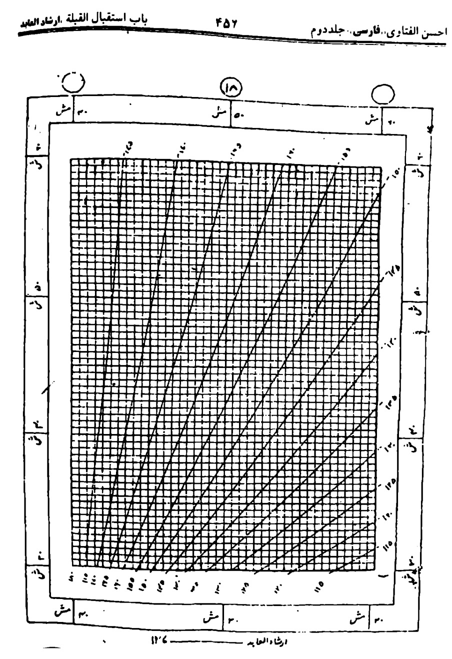
۱۰۵ | ۱۰۰ | ۹۵ | ۹۰ | ۸۵ | ۸۰

۶۰ ق | ۵۰ ق | ۴۰ ق | ۳۰ ق

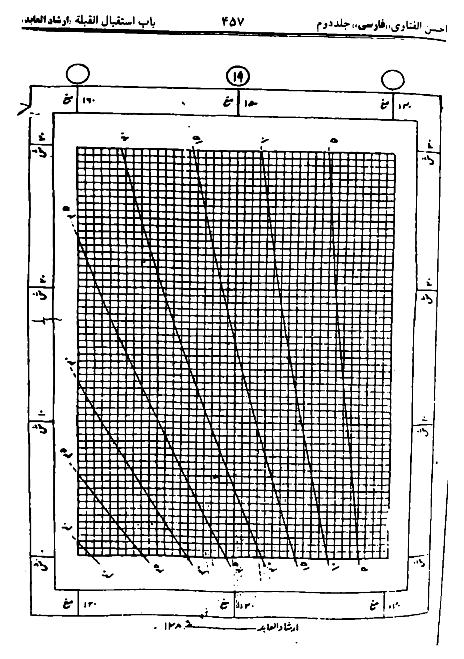
۲۰ مغ | ۳۰ مغ | ۴۰ مغ

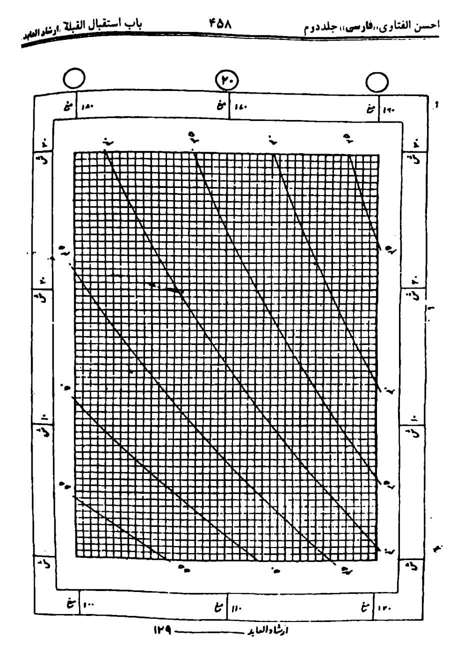

۱۶
۸۰ مش
۹۰ مش
۱۰۰ مش
۱۲۵
۱۲۰
۱۱۵
۱۱۰
۱۰۵
۱۰۰
۹۵
۹۰
۸۵
مغ
۱۰ مغ
۲۰ مغ

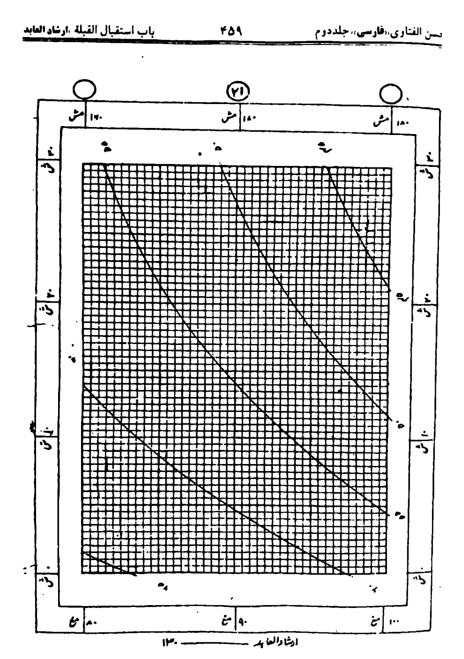

۱۷
مش
ش
ارشاد العابد
۱۲۶

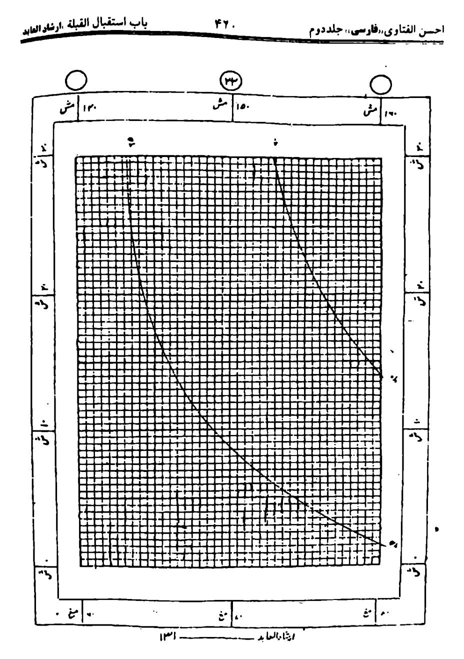

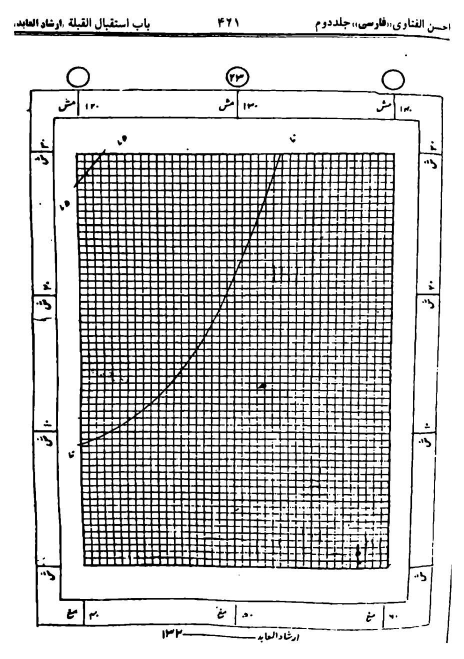
۱۸
مش ۳۰
مش ۵۰
مش ۴۰
۱۵۰
۱۲۵
۱۲۰
۱۱۵
مش ۳۰
مش ۳۰
مش ۳۰

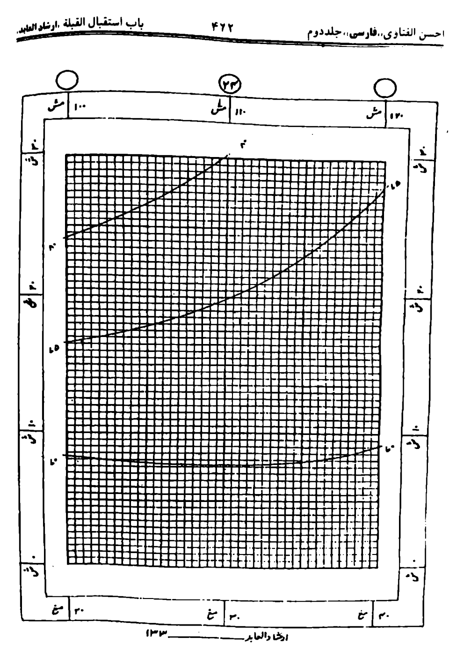

۱۹
۱۶۰
۱۵۰
۱۴۰
۱۲۰
۱۳۰
۱۱۰
ارشاد العابد
۱۲۸

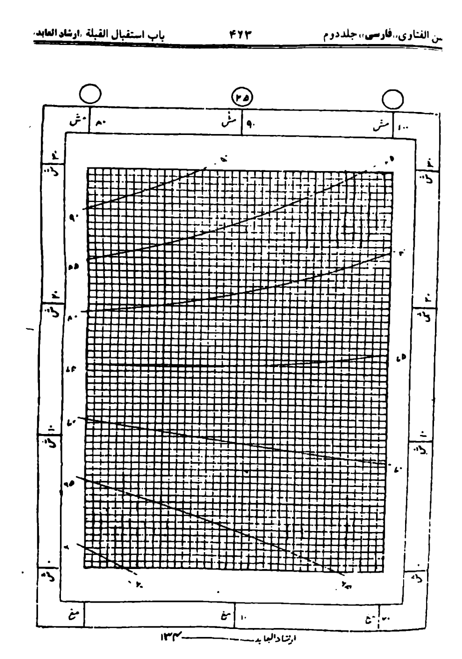

۲۰
۱۸۰
۱۷۰
۱۶۰
۱۰۰
۱۱۰
۱۲۰

۳۴
مش ۱۶۰
مش ۱۵۰
مش ۱۴۰

۲۳
مش ۱۲۰
مش ۱۳۰
مش ۱۴۰
مغ ۳۰
مغ ۵۰
مغ ۷۰

۲۳
۱۰۰ مش
۱۱۰ مش
۱۲۰ مش
۳۰ مغ
۳۰ مغ
۳۰ مغ
ارشادالعابد ۱۳۳

۲۵
مش ۸۰
مش ۹۰
مش ۱۰۰
۹۰
۸۵
۸۰
۶۵
۶۰
۱۰

کراچی مش ۶°۷، طی ۵°۵ ر ر (۲۶) راویۂ سمت قبلہ ۵° ر ر ۹ شمال سے غرب

مش ۵۰	مش ۶۰	مش ۶۰

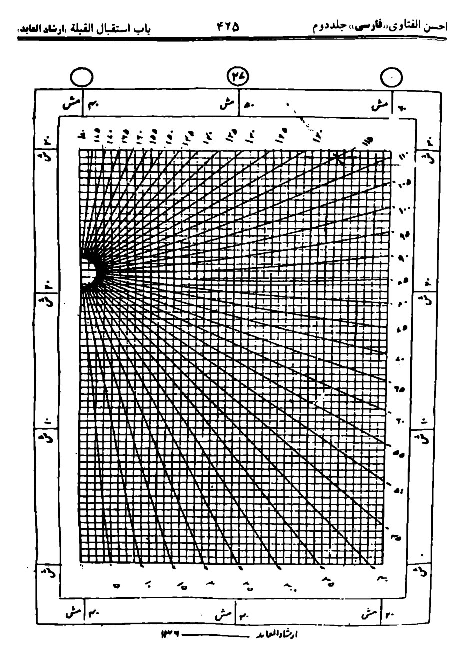
ج ۱۱۰ ۱۰۵ ۱۰۰ ۹۵ ۹۰ ۸۵ ۸۰ ۷۵ ۷۰ ۶۵ ۶۰ ۵۵ ۵۰ ۴۵

۱۱۰ ۱۰۵ ۱۰۰ ۹۵

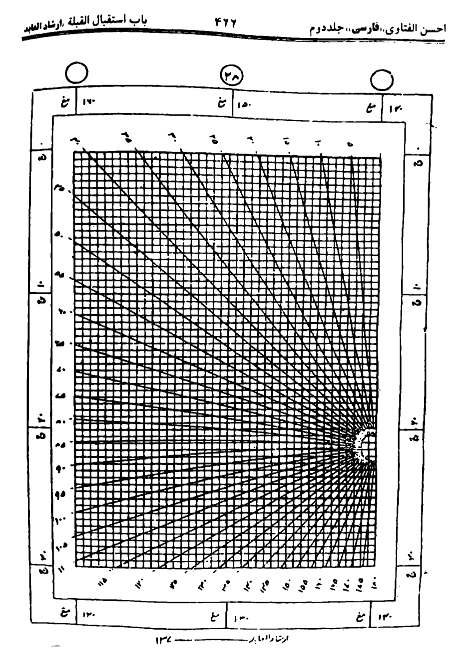
۹۰ ۸۵ ۸۰ ۷۵ ۷۰ ۶۵ ۶۰

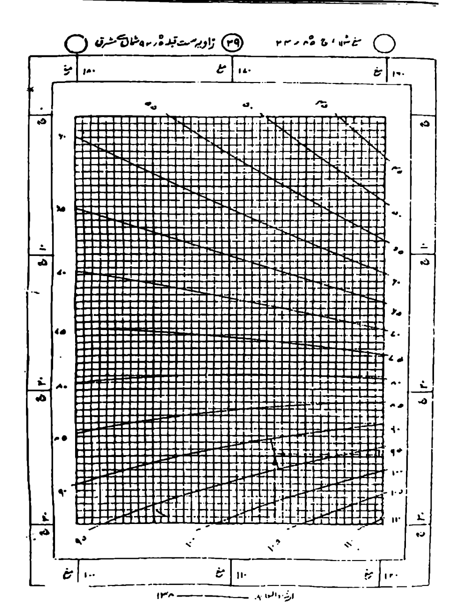
۳۵ ۴۰ ۴۵

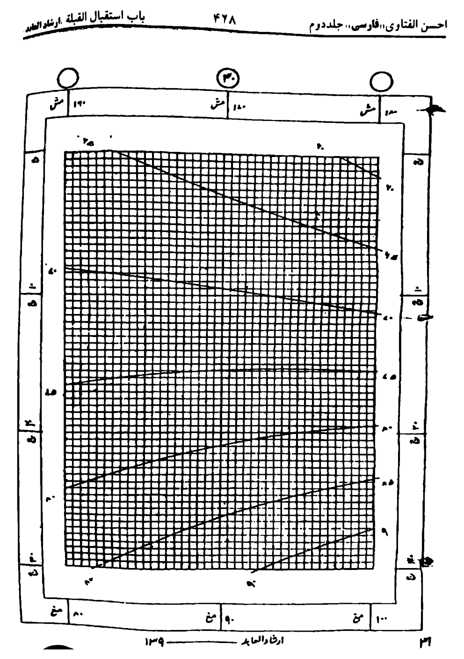
مش ۰	مش ۱	مش ۲۰

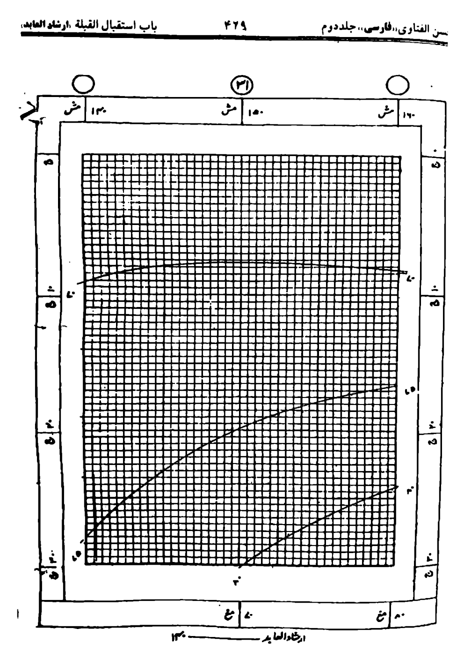

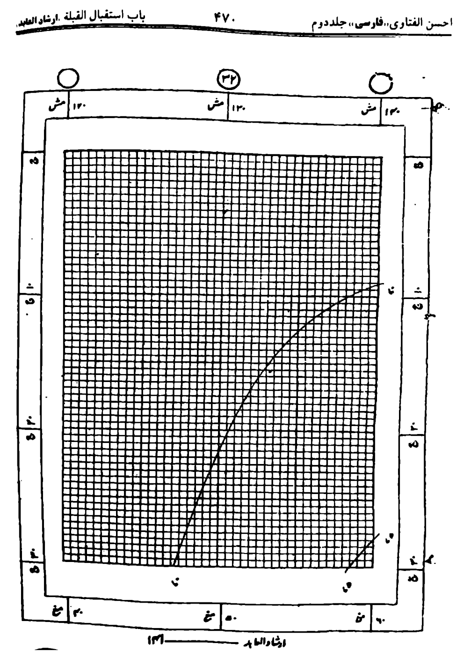
(۲۷)
مش ۳۰
مش ۵۰
مش ۴۰
مش ۳۰
مش ۳۰
مش ۲۰
ارشاد العابد ـــ ۱۳۶

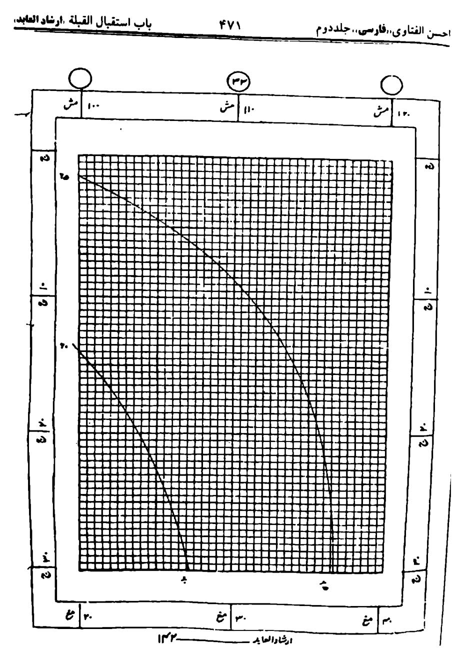

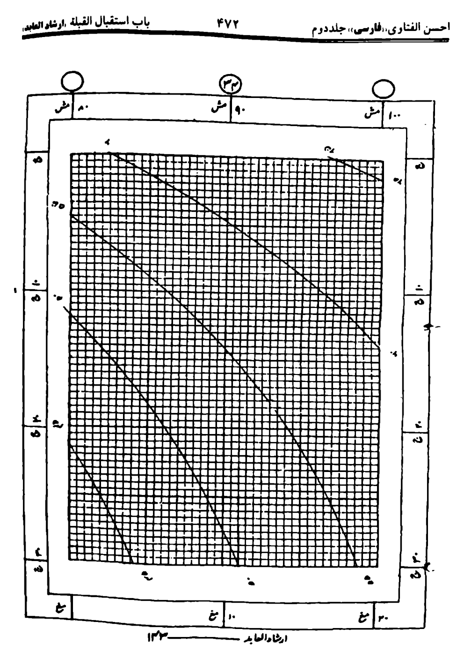

۳۱
۱۴۰ مش
۱۵۰ مش
۱۶۰ مش
۴۰
۴۵
۵۰
۶۰ مغ
۸۰ مغ
ارشاد العابد ۱۳۰

۳۲
۱۲۰ مش
۱۳۰ مش
۱۴۰ مش
۵۰ مغ
۶۰ مغ

۳۲
مش ۱۰۰
مش ۱۱۰
مش ۱۲۰
۲۵
۲۰
مغ ۲۰
مغ ۳۰
مغ ۴۰
ارشادالعابد ۱۴۲

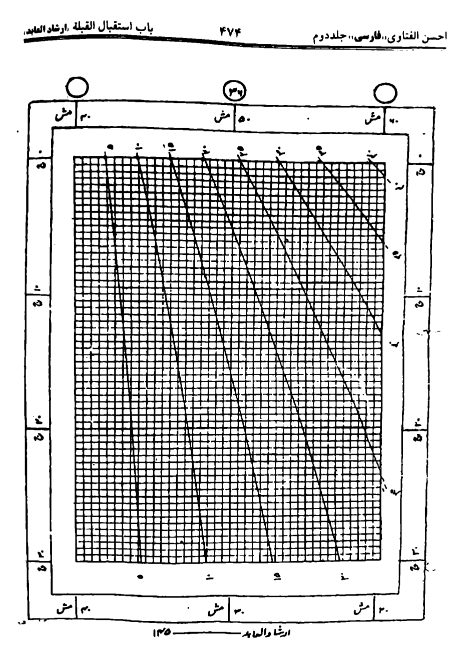

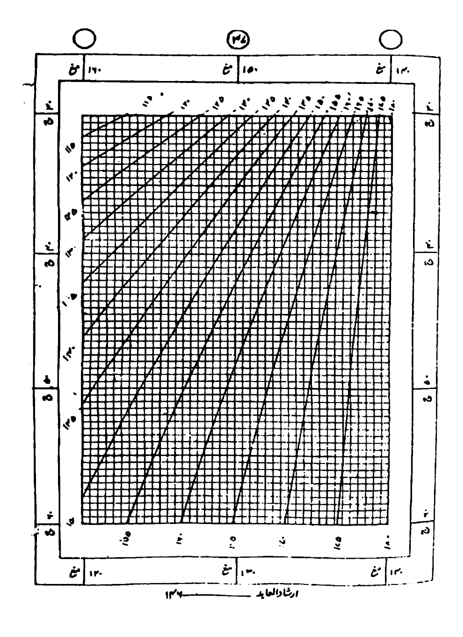
۳۴
۸۰ مش
۹۰ مش
۱۰۰ مش
مغ
۱۰ مغ
۲۰

۳۵

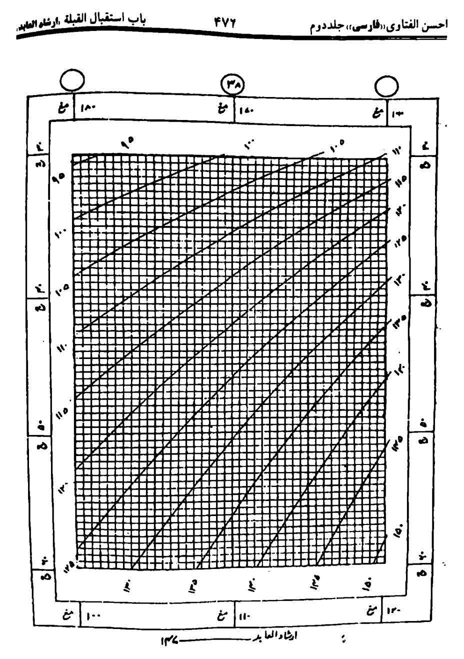
۶۰ مش ۵۰ مش ۴۰ مش

۲۰ مش ۱۰ مش ۰ مش

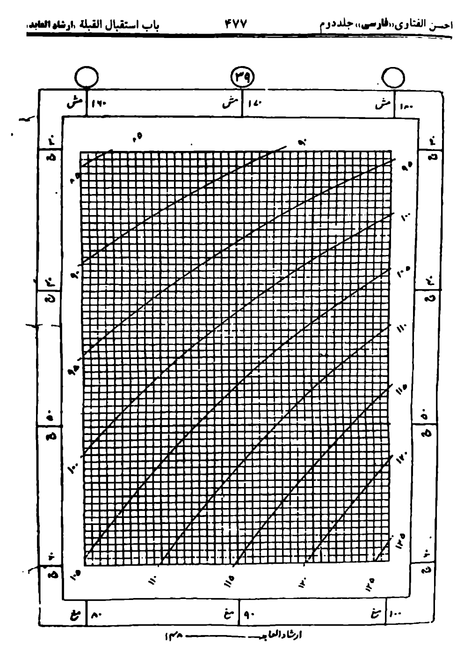

۳۶
۴۰ مش
۵۰ مش
۳۰ مش
۳۰ مش
۳۰ مش
۳۰ مش

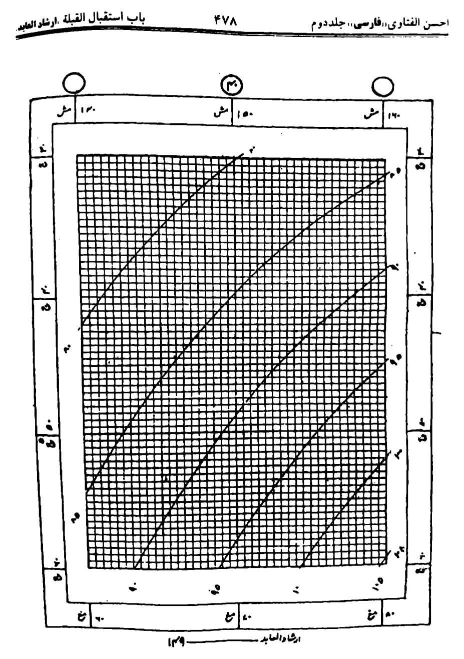

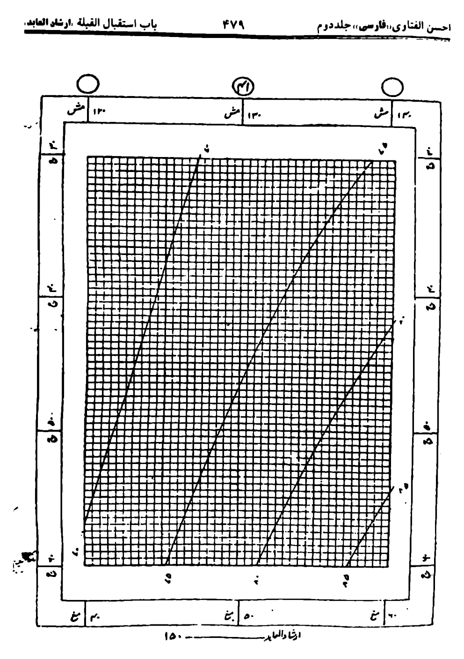
مخ ۱۶۰
مخ ۱۵۰
مخ ۱۴۰

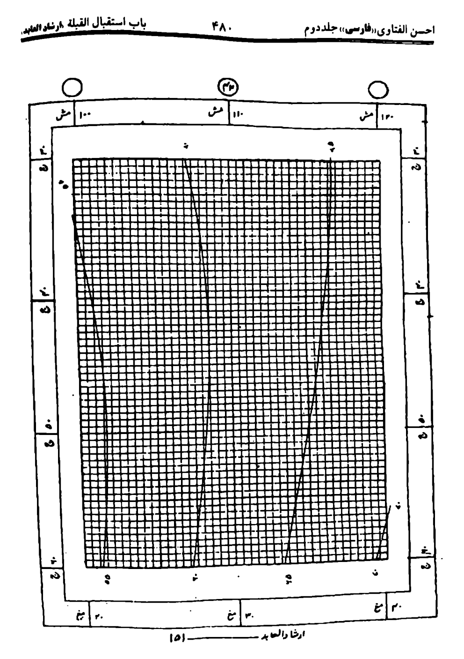

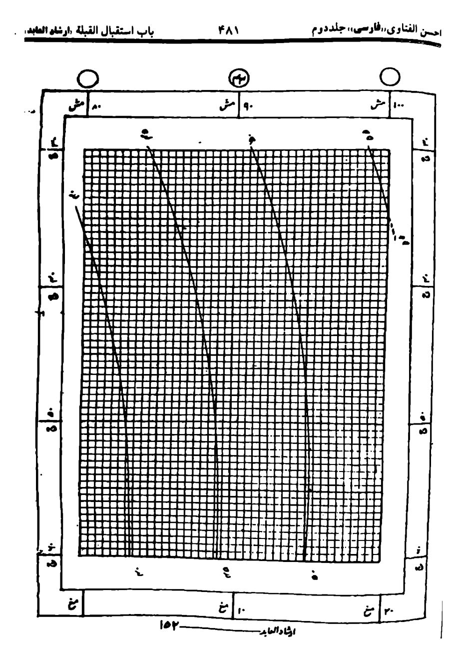
۳۸
مخ ۱۸۰
مخ ۱۶۰
مخ ۱۴۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۲۰
۱۲۵
۱۳۰
۱۳۵
۱۴۰
۱۴۵
۱۵۰
مخ ۱۰۰
مخ ۱۱۰
مخ ۱۲۰

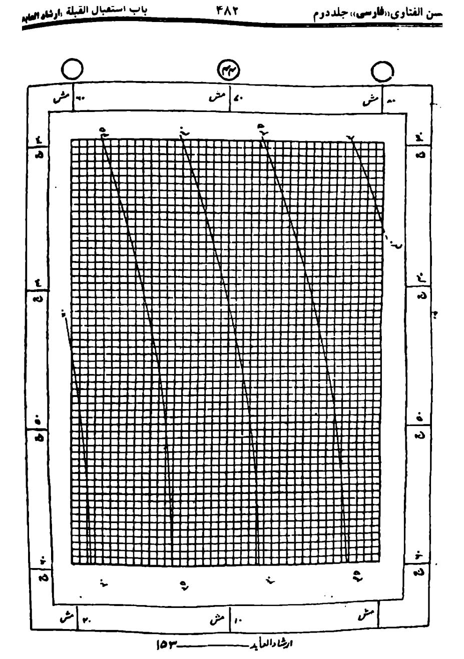

۳۹
مش ۱۶۰
مش ۱۷۰
مش ۱۸۰
۸۵
۹۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۲۰
۱۲۵
مغ ۸۰
مغ ۹۰
مغ ۱۰۰

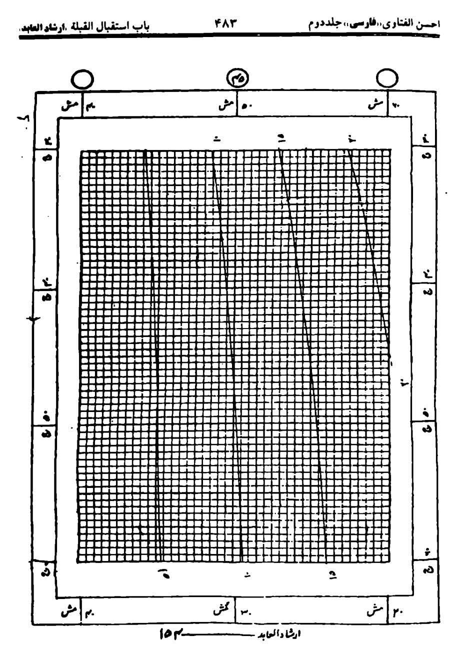

۳۰
۱۲۰ مش
۱۵۰ مش
۱۶۰ مش
۹۰ مغ
۸۰ مغ
۵۰ مغ
ارشاد العابد ۱۳۹

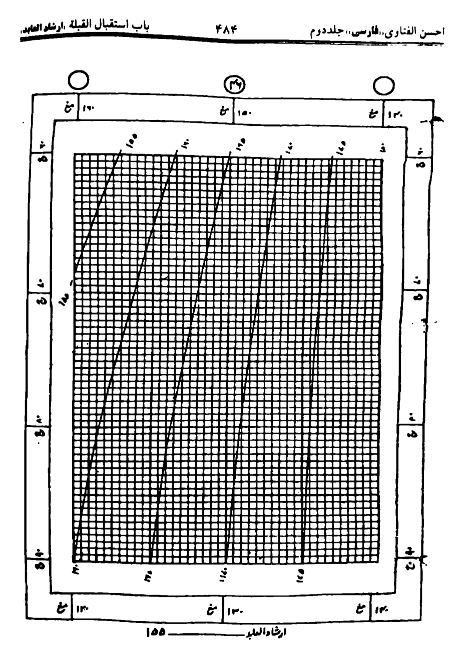

۱۲۰ مش
۱۳۰ مش
۱۴۰ مش
۳۰ مغ
۵۰ مغ
۶۰ مغ

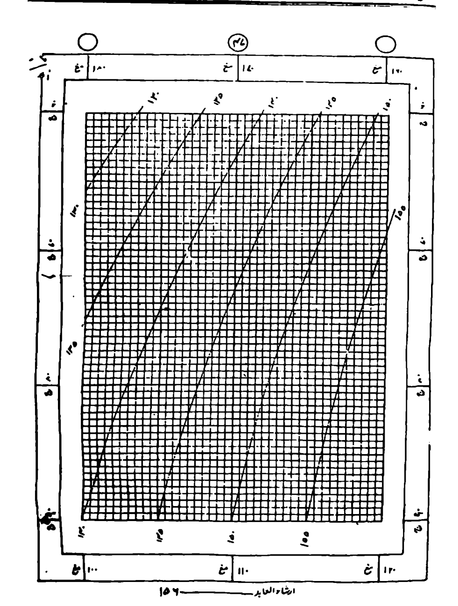

۴۴
۱۰۰ مش
۱۱۰ مش
۱۲۰ مش
۲۰ مغ
۳۰ مغ
۴۰ مغ
ارشاد العابد ۱۵۱

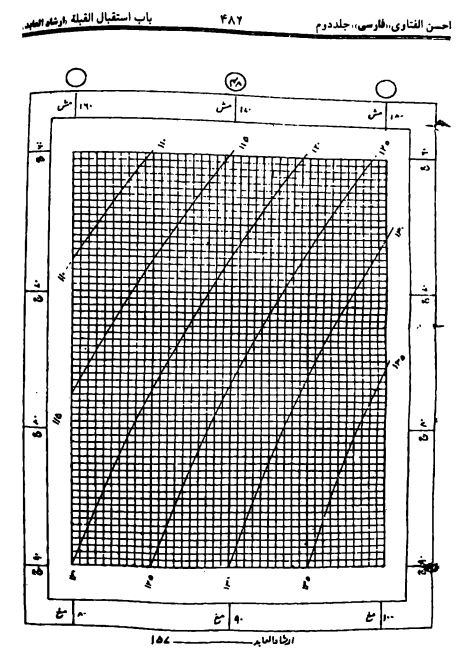

۸۰ مش
۹۰ مش
۱۰۰ مش
مخ
۱۰ مخ
۲۰ مخ

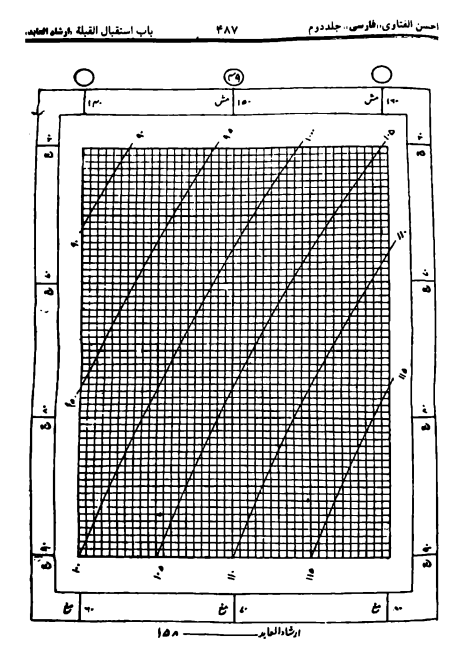

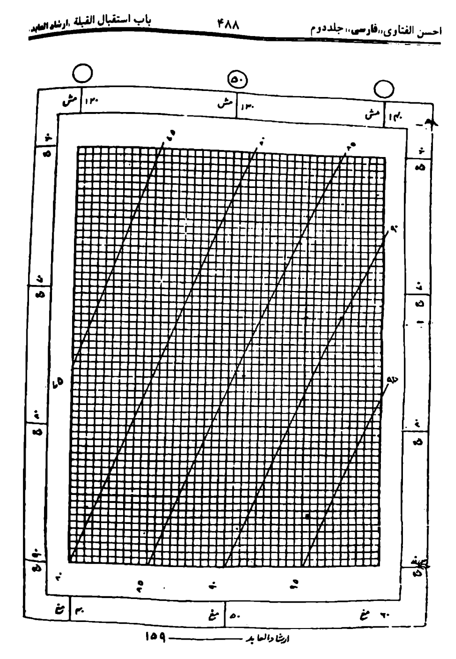

۴۰
مش
۵۰
مش
۴۰
مش
۳۰
کش
۴۰
مش
ارشاد العابد ۱۵۴

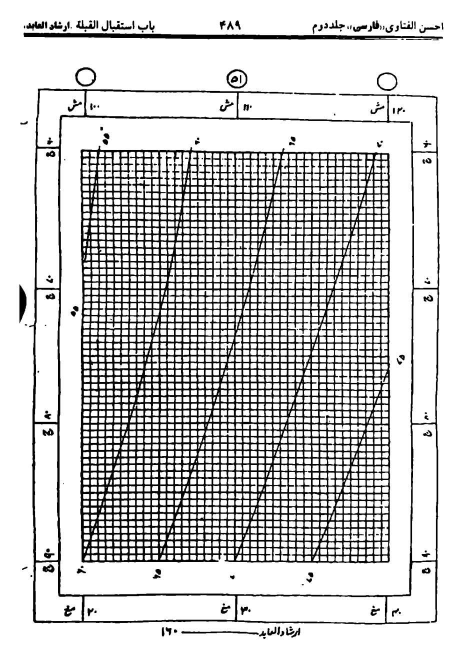

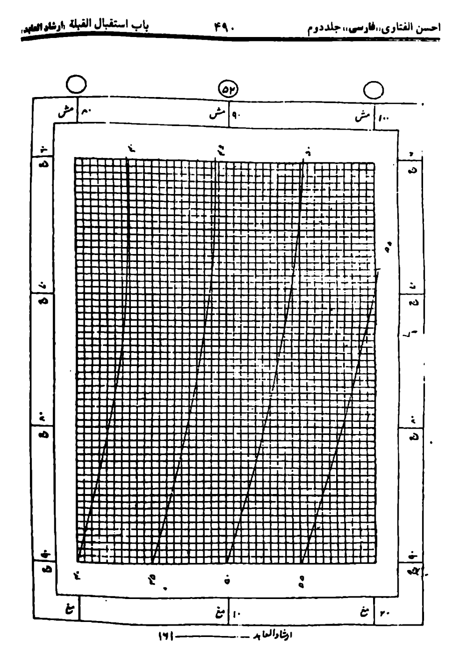

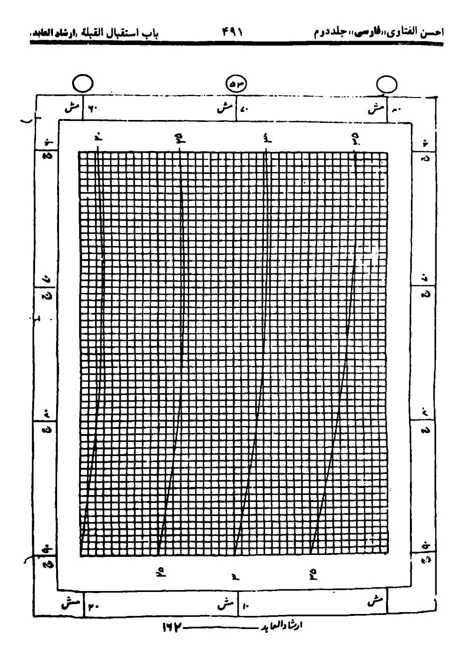

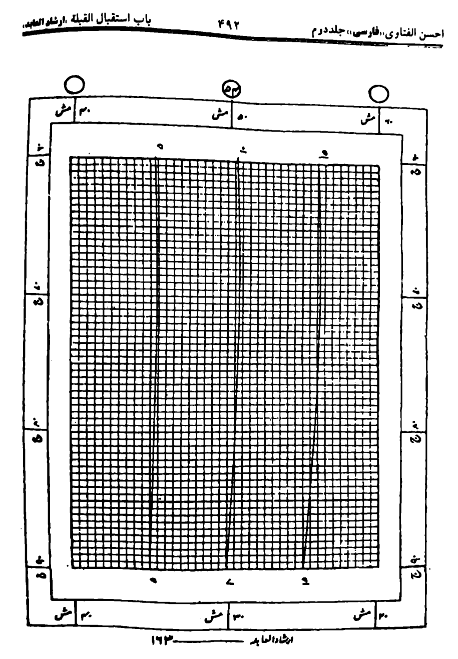

۳۹
۱۳۰
مش
۱۵۰
مش
۱۶۰
۹۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۸۰
۸۵
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۹۰
۸۰
۷۰
مغ

۵۰
۱۲۰ مش
۱۳۰ مش
۱۴۰ مش
۳۰ مغ
۵۰ مغ
۶۰ مغ

۵۱
۱۲۰ مش
۱۱۰ مش
۱۰۰ مش
۲۰ مغ
۳۰ مغ
۴۰ مغ
ارشاد العابد —— ۱۶۰

۵۲
مش ۸۰
مش ۹۰
مش ۱۰۰
مغ
مغ ۱۰
مغ ۲۰

۵۳
مش
۷۰
مش
۷۰
مش
۸۰
مش
۳۰
مش
۱۰
مش

طبق پروگرام کمپیوتری اوقات نماز وسمت قبله

پروفسیور داکتر کمال (ابدال) از امریکه یک پروگرام کمپیوتری به واسطه تایپ ریکارد فرستاده است که توسط آن یک نقشهء مستقل اوقات هرکونج دنیا برای نمازها ومعلوم نمودن سمت قبله از سایه درچند دقیقه آماده میشود .

پیشنهاد شده است که این پرورگرام باید در کمپیوترهای بزرگ پاکستان محفوظ گردد تا درآینده استعمال گردد واز آن استفاده گرفته شود. که حالاً قرار ذیل است :

(۱) پاکستان کمپیوٹر بیورو اسلام آباد (۲) قائد اعظم یونیورسٹی اسلام آباد
(۳) واپڈا ہاؤس لاہور (۴) نیشنل بینک آف پاکستان کراچی

Prayer Schedule Computation

```
C     PROGRAM TO COMPUTE ISLAMIC PRAYER SCHEDULES AND QIBLA CHARTS
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
C                          WRITTEN BY
C
C                       S. KAMAL ABDALI
C               MATHEMATICAL SCIENCES DEPARTMENT
C               RENSSELAER POLYTECHNIC INSTITUTE
C                  TROY,  NEW YORK 12181,  USA
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
C  INPUT DATA SHOULD BE PROVIDED ON LOGICAL UNIT 5.
C    THE PROGRAM STOPS UPON ENCOUNTERING THE END-OF-FILE ON UNIT 5.
C    FOR EACH SCHEDULE DESIRED, THE INPUT SHOULD INCLUDE THREE CARDS
C    WITH THE FOLLOWING DATA LAYOUT:
C
C    CARD 1:
C      COL.  1 - 20: NAME OF PLACE. IT IS REPRODUCED ON THE SCHEDULE.
C
C    CARD 2:
C      COL.  1 -  4: DEGREES IN LATITUDE OF PLACE.
C      COL.  5 -  8: MINUTES IN LATITUDE OF PLACE.
C      COL.  9 - 12: DEGREES IN LONGITUDE OF PLACE.
C      COL. 13 - 16: MINUTES IN LONGITUDE OF PLACE.
C      COL. 17 - 20: DEGREES IN LONGITUDE OF STANDARD TIME.
C      COL. 21 - 24: MINUTES IN LONGITUDE OF STANDARD TIME.
C
C      (N O T E : IF A LATITUDE OR LONGITUDE IS NEGATIVE, ONLY ITS
C                 DEGREES PART SHOULD BE PRECEDED BY A MINUS SIGN.)
C
C    CARD 3:
C      COL.  1 -  4: YEAR A.D.  (OR, 0 FOR "PERPETUAL" SCHEDULE).
C      COL.  5 -  8: 1, IF DAYLIGHT SAVING TIME ADJUSTMENT REQUIRED,
C                    0, OTHERWISE.
C      (N O T E : THIS ADJUSTMENT IS DONE BY ADDING ONE HOUR TO ALL
C                    TIMES FROM THE LAST SUNDAY IN APRIL TO THE LAST
C                    SUNDAY IN OCTOBER. FOR PERPETUAL SCHEDULES, ALL
C                    TIMES IN THE PERIOD FROM APRIL TO OCTOBER,
C                    INCLUSIVE, ARE ADVANCED BY ONE HOUR.)
C      COL.  9 - 12: 0 OR 1 FOR PRAYER SCHEDULES,
C                    2 FOR QIBLA INDICATOR CHART,
C                    3 FOR BOTH PRAYER SCHEDULE AND QIBLA CHART.
C      COL. 13 - 16: 1 IF 'ASR TIME IS TO BE COMPUTED ACCORDING TO
C                       HANAFI VIEW. (SHADOW RATIO = 2).
C
```

Prayer Schedule Computation

```
C                          3 IF 'ASR TIME IS TO BE COMPUTED ACCORDING TO
C                                THE OTHER FIQHS. (SHADOW RATIO = 1).
C
C        (N O T E : THE DATA ON CARDS 2 AND 3 ARE ALL INTEGER. THEY
C         SHOULD BE RIGHT-JUSTIFIED IN THEIR RESPECTIVE FIELDS.)
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
C  THE PROGRAM OUTPUT IS ON LOGICAL UNIT 6.
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
      INTEGER HOUR,YEAR,BEGDST,FINDST
      REAL LAT,LONG,LSTDH
      DIMENSION TIMEO(6),COALT(6)
      LOGICAL*1 BUN(6,10,31)
      DIMENSION NDMNTH(12),TIM(366,8)
      COMMON /MATH/PI
      COMMON /ASTR/OBL,DMANOM,DMLONG,ANOMO,SMLNGO,C1,C2,DELSID,SIDTMO
      COMMON/TCSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDH
      COMMON /NOTES/ NOTE1
      DIMENSION NAME(7)
      DATA NDMNTH/31,28,31,30,31,30,31,31,30,31,30,31/
      RADIAN(X)=X*PI/180
      DEGREE(IDEG,MINUTE)=ISIGN(MINUTE,IDEG)/60.0+IDEG
    1 READ (5,5,END=600) NAME,LATD,LATM,LONGD,LONGM,LSTD,LSTM,YEAR,
     1  IDST,ISQ,IASR
    5 FORMAT(7A4/6I8/4I8)
C  0 FOR YEAR INDICATES THAT A PERPETUAL SCHEDULE IS DESIRED. USE 1982
      NYEAR=YEAR
      IF(YEAR.EQ.0) NYEAR=1982
C  'ASR SHADOW RATIO IS 2 FOR HANAFI FIQH, 1 FOR OTHERS
      TASR=1.0
      IF (IASR.NE.0) TASR=2.0
      CALL CONST(NYEAR)
      LAT=RADIAN(DEGREE(LATD,LATM))
      LONG=RADIAN(DEGREE(LONGD,LONGM))
      LSTDH=DEGREE(LSTD,LSTM)/15.0
C  FIND BEGINNING AND ENDING DAYS FOR DAYLIGHT SAVING TIME
      CALL DAYLIT(YEAR,LEAP,IDST,BEGDST,FINDST)
      NDMNTH(2)=28+LEAP
      DIREC=QIBLA(0)
C  APPROXIMATE TIMES OF FAJR,SHUROQ,ASR,MAGHRIB,ISHA
      TIMEO(1)=6.0
      TIMEO(2)=7.50
      TIMEO(4)=14.5
      TIMEO(5)=16.50
      TIMEO(6)=19.0
C  COALTITUDES OF SUN AT FAJR,SHURUQ,MAGHRIB,ISHA
      COALT(1)=RADIAN(105.0)
      COALT(2)=RADIAN(90.83)
      COALT(5)=COALT(2)
      COALT(6)=COALT(1)
C  GET APPROXIMATE TIMES FOR FIRST DAY OF YEAR.
C  LATER ON, EACH DAY'S TIMES ARE USED AS APPROXIMATE TIMES FOR NEXT DAY
      CALL NOON(1,T,COALTN)
      COALT(4)=ATAN(TASR+TAN(COALTN))
      DO 6 J=1,6
      IF (J.EQ.3) GO TO 6
      T=TIME(1,COALT(J),TIMEO(J))
      TIMEO(J)=T
C  IF TIME INDETERMINABLE, APPROX. TIMEO(J)=1,2,21,22,23 FOR J=1,2,4,5,6
      IF (T.GE.24.0) TIMEO(J)=(J-1)/3*17+J
    6 CONTINUE
C  COMPUTE TIMES FOR THE WHOLE YEAR
      NDAYS=365+LEAP
C  SCHEDULE MAKING. SKIP IF ONLY QIBLA INDICATOR CHART DESIRED
      IF (ISQ.EQ.2) GO TO 120
      DO 100 I=1,NDAYS
```

Prayer Schedule Computation

```
C FOR PERPETUAL CALENDAR, FEBRUARY 29 AND MARCH 1 HAVE SAME TIMES
      N=I
      IF (I.GT.60 .AND. YEAR .EQ.0) N=I-1
      CALL NOON(N,TIM(I,3),COALTN)
      COALT(4)=ATAN(TANS+TAN(COALTN))
      DO 10 J=1,6
      IF (J.EQ.3) GO TO 10
      T=TIME(N,COALT(J),TIMEO(J))
      TIM(I,J)=T
      TIMEO(J)=T
C  IF TIME INDETERMINABLE, APPROX. TIMEO(J)=1,2,21,22,23 FOR J=1,2,4,5,6
      IF (T.GE.24.0) TIMEO(J)=(J-1)/3*17+J
   10 CONTINUE
  100 CONTINUE
C CORRECT FOR DAYLIGHT SAVING TIME
      IF (FINDST.EQ.0) GO TO 120
      DO 110 I=BEGDST,FINDST
      DO 110 J=1,6
  110 TIM(I,J)=TIM(I,J)+1.0
C SCHEDULE COMPUTED. NOW PRINT IT OUT
  120 NDAYS0=1
      DO 300 N=1,4
C  IF ASTERISK PRINTED (IMPOSSIBLE TIME), NOTE1 WILL BE NONZERO
      NOTE1=0
      CALL TITLE(N,NAME,YEAR,IEST,DIREC)
      DO 235 M=1,3
      ND=NDMNTH(3*N-3+M)
      NDAYS1=NDAYS0-1+ND
      DO 220 L=NDAYS0,NDAYS1
      DO 210 J=1,6
C  TIME CONVERSION TO A.M. AND P.M. HOURS AND ROUNDED MINUTES
      T=TIM(L,J)
      HOUR=T
      MINUT=60.0*(T-INT(T))+0.5
      IF (MINUT.LT.60) GO TO 200
      MINUT=0
      HOUR=HOUR+1
  200 IF (HOUR.GT.12) HOUR=HOUR-12
  210 CALL HRMIN(HOUR,MINUT,NUM(1,6*M-6*J,L+1-NDAYS0))
  220 CONTINUE
      NDAYS0=NDAYS1+1
      IF (ND.EQ.31) GO TO 235
      ND1=ND+1
      DO 230 L=ND1,31
      DO 230 J=1,6
C  BLANK OUT TIME OF NON-EXISTENT DATES
  230 CALL HRMIN(-1,0,NUM(1,6*M-6+J,L))
  235 CONTINUE
      WRITE(6,240)  (L,((NUM(K,J,L),K=1,6),J=1,6),L,((NUM(K,J,L),
     1  K=1,6),J=7,12),L,((NUM(K,J,L),K=1,6),J=13,18),L=1,31)
  240 FORMAT((3(4X,I2,1X,12A1,1X,24A1)))
      IF (NOTE1.EQ.0) GO TO 300
      WRITE (6,245)
  245 FORMAT(2(1X/),33X,'*  TIME NOT COMPUTABLE.  ON THIS DATE AT',
     1  ' THIS LOCATION, THE SUN DOES NOT'/36X,'ATTAIN THE ',
     2  'POSITION CONVENTIONALLY USED TO DEFINE THIS PRAYER TIME.')
  300 CONTINUE
C  QIBLA INDICATOR CHART MAKING. SKIP IF ONLY SCHEDULE DESIRED
  320 IF (ISQ.LE.1) GO TO 1
      DO 400 I=1,NDAYS
C  FOR PERPETUAL QIBLA CHART, FEBRUARY 29 AND MARCH 1 HAVE SAME TIMES
      N=I
      IF (I.GT.60 .AND. YEAR .EQ.0) N=I-1
      DO 350 J=1,8
      TIM(I,J)=SHAD(N,DIREC-PI/4.0*(J-1))
  350 CONTINUE
  400 CONTINUE
   CORRECT FOR DAYLIGHT SAVING TIME
      IF (FINDST.EQ.0) GO TO 404
```

Prayer Schedule Computation

```
      DO 405 I=BEGDST,FINDST
      DO 405 J=1,9
  405 TIM(I,J)=TIM(I,J)+1.0
  408 CONTINUE
C QIBLA CHART COMPUTED. NOW PRINT IT OUT
      NDAYS0=1
      DO 500 N=1,6
      CALL TITLE3(N,NAME,YEAR,IEST,DIRIC)
      DO 435 M=1,2
      ND=NDMNTH(2*N-2+M)
      NDAYS1=NDAYS0-1+ND
      DO 420 L=NDAYS0,NDAYS1
      DO 410 J=1,8
      T=TIM(L,J)
      HOUR=T
      MINUT=60.0*(T-INT(T))+0.5
      IF (MINUT.LT.60) GO TO 409
      MINUT=0
      HOUR=HOUR+1
  409 CALL HRMIN(HOUR,MINUT,NUM(1,8*M-8+J,L+1-NDAYS0))
  410 CONTINUE
  420 CONTINUE
      NDAYS0=NDAYS1+1
      IF (ND.EQ.31) GO TO 435
      ND1=ND+1
      DO 430 L=ND1,31
      DO 430 J=1,8
C  BLANK OUT TIME ON NON-EXISTENT DATES
  430 CALL HRMIN(-1,0,NUM(1,8*M-8+J,L))
  435 CONTINUE
      WRITE(6,440)  (L,((NUM(K,J,L),K=1,6),J=1,8),L,((NUM(K,J,L),
     1  K=1,6),J=9,16),L=1,31)
  440 FORMAT((I8,8(1X,6A1),I9,8(1X,6A1)))
  500 CONTINUE
      GO TO 1
  600 WRITE(6,610)
  610 FORMAT('1')
      STOP
      END
C
C
      SUBROUTINE HRMIN(HOUR,MINUT,HM)
C  FORM STRING HH:MM IN HM FROM HOUR AND MIN
C    IF HOUR TOO LARGE (IMPOSSIBLE TIME), MAKE STRING AN ASTERISK
C    AND MAKE NOTE1 NON-ZERO TO MARK THIS SITUATION
C    IF HOUR IS NEGATIVE(NO SUCH DATE), THEN MAKE STRING BLANK
      INTEGER HOUR
      LOGICAL*1 HM(6),DIG(10)/1H0,1H1,1H2,1H3,1H4,1H5,1H6,1H7,1H8,1H9/
      LOGICAL*1 BLANK/1H /,STAR/1H*/,COLON/1H:/
      COMMON /NOTES/ NOTE1
      DO 5 I=1,6
    5 HM(I)=BLANK
      IF (HOUR.LT.0) RETURN
      HM(4)=STAR
      K=HOUR
      IF (K.LE.360) GO TO 7
      NOTE1=1
      RETURN
    7 L=K/100
      IF (L.NE.0) HM(1)=DIG(L+1)
      K=MOD(K,100)
      IF(L.NE.0 .OR. K/10.NE.0) HM(2)=DIG(K/10+1)
      HM(3)=DIG(MOD(K,10)+1)
      HM(4)=COLON
      HM(5)=DIG(MINUT/10+1)
      HM(6)=DIG(MOD(MINUT,10)+1)
      RETURN
      END
```

Prayer Schedule Computation

```
      SUBROUTINE NOON(NDAY,TNOON,COALTN)
C   COMPUTE TIME OF NOON IN TNOON, SUN'S COALTITUDE IN COALTN
C     FOR DAY NO. NDAY OF YEAR
      REAL LAT,LONG,LOCMT,LONGH,LSTDM
      COMMON /MATH/PI
      COMMON /ASTR/OBL,DMANOM,DMLONG,ANOMO,SMLNGO,C1,C2,DELSID,SIDTMO
      COMMON/POSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDM
C   SMLONG = SUN'S MEAN LONGITUDE, SLONG = SUN'S TRUE LONGITUDE
C   LOCMT = LOCAL MEAN TIME OF NOON
      LONGH=LONG*12./PI
      DAYS=NDAY+(12.0+LONGH)/24.
      ANOMLY=ANOMO+DMANOM*DAYS
      SMLNG=SMLNGO+DMLONG*DAYS
      SLONG=SMLNG+C1*SIN(ANOMLY)+C2*SIN(ANOMLY*2)
      RA=ATAN2(COS(OBL)*SIN(SLONG),COS(SLONG))*12./PI
      IF (RA.LT.0.) RA=RA+24.0
      DECL=ASIN(SIN(OBL)*SIN(SLONG))
      LOCMT=RA-DELSID*DAYS-SIDTMO
      TNOON=LOCMT+LONGH-LSTDM
      IF (TNOON.LT.0.) TNOON=TNOON+24.0
      IF (TNOON.GT.24.0) TNOON=TNOON-24.0
      COALTN=ABS(LAT-DECL)
      RETURN
      END
C
C
      FUNCTION TIME(NDAY,COALT,TIMEO)
C   RETURNS TIME OF DAY NO. NDAY OF YEAR WHEN SUN'S COALTITUDE IS COALT
C   IF NO SUCH TIME, THEN RETURNS A LARGE NUMBER.
C     TIMEO IS APPROXIMATE TIME OF PHENOMENON
      REAL LAT,LONG,LOCMT,LONGH,LSTDM
      COMMON /MATH/ PI
      COMMON /ASTR/OBL,DMANOM,DMLONG,ANOMO,SMLNGO,C1,C2,DELSID,SIDTMO
      COMMON/POSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDM
C   SMLNG = SUN'S MEAN LONGITUDE AT TIMEO,  SLONG =  TRUE LONGITUDE
C   RA = SUN'S RIGHT ASCENSION, SINDCL = SIN(SUN'S DECLINATION)
C   HA - SUN'S HOUR ANGLE WEST
C   LOCMT = LOCAL MEAN TIME OF PHENOMENON
      TIME=1.0E7
      LONGH=LONG*12./PI
      DAYS=NDAY+(TIMEO+LONGH)/24.0
      ANOMLY=ANOMO+DMANOM*DAYS
      SMLNG=SMLNGO+DMLONG*DAYS
      SLONG=SMLNG+C1*SIN(ANOMLY)+C2*SIN(ANOMLY*2)
      RA=ATAN2(COS(OBL)*SIN(SLONG),COS(SLONG))*12.0/PI
      IF (RA.LT.0.) RA=RA+24.0
      SINDCL=SIN(OBL)*SIN(SLONG)
      COSHA=(COS(COALT)-SINDCL*SIN(LAT))/(SQRT(1.0-SINDCL**2)*COS(LAT))
C   IF COS(HA)>1, THEN TIME CANNOT BE EVALUATED
      IF (ABS(COSHA).GT.1.0) RETURN
      HA=ARCOS(COSHA)*12.0/PI
      IF (TIMEO.LT.12.0) HA=24.0-HA
      LOCMT=HA+RA-DELSID*DAYS-SIDTMO
      TIME=LOCMT+LONGH-LSTDM
      IF (TIME.LT.0.) TIME=TIME+24.0
      IF (TIME.GT.24.0) TIME=TIME-24.0
      RETURN
      END
C
C
      SUBROUTINE TITLE(N,NAME,YEAR,IDST,DIRQC)
C   PRINT TITLE FOR SCHEDULE, BIMONTHLY SECTION NO. N
C   IDST = 1 IF DAYLIGHT SAVING ADJUSTMENT DONE, 0 OTHERWISE
C   DIRQC = DIRECTION OF QIBLA, EASTWARD FROM NORTH IS POSITIVE
      INTEGER YEAR,???(4),SGNLNG,SGNLAT,SGNCIB,QIBD,QIBM
      REAL LAT,LONG
      LOGICAL*1 LATN(6),LONGN(6),GREEN(6)
      DIMENSION NAME(7)
```

Prayer Schedule Computation

```
      COMMON /MATH/ PI
      COMMON/PCUB/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LATDM
      DATA DIR/1HN,1HW,1HS,1HE/
      DEGREE(X)=X*180.0/PI
      CALL HRMIN(IABS(LATD),LATH,LATDM)
      SGNLAT=DIR(1)
      IF (LAT.LT.0.) SGNLAT=DIR(3)
      CALL HRMIN(IABS(LONGD),LONGH,LONGDM)
      SGNLNG=DIR(2)
      IF (LONG.LT.0.) SGNLNG=DIR(4)
      ABSQIB=ABS(DIRQC*180.0/PI)
      QIBD=ABSQIB
      QIBM=60.0*(ABSQIB-INT(ABSQIB))+0.5
      IF (QIBM.LT.60) GO TO 15
      QIBM=0
      QIBD=QIBD+1
   15 CALL HRMIN(QIBD,QIBM,QIBDM)
      SGNQIB=DIR(1)
      IF (DIRQC.LT.0.) SGNQIB=DIR(2)
      IF(YEAR.EQ.0) GO TO 40
      WRITE(6,37) YEAR,NAME
   37 FORMAT(1H1/2(1X/),41X,I4,' A.D.  PRAYER  SCHEDULE  FOR  ',7A4)
      GO TO 45
   40 WRITE(6,42) NAME
   42 FORMAT(1H1/2(1X/),41X,'PERPETUAL  PRAYER  SCHEDULE  FOR  ',7A4)
   45 WRITE(6,48) LATDM,SGNLAT,LONGDM,SGNLNG,QIBDM,SGNQIB
   48 FORMAT(1X/31X,'LATITUDE =',6A1,1X,A1,6X,'LONGITUDE =',
     1   1X,6A1,1X,A1,6X,'QIBLA =',6A1,1X,A1,' (FROM N)')
      GO TO (1,2,3,4),N
    1 WRITE(6,21)
   21 FORMAT(2(1X/),17X,'J A N U A R Y',30X,'F E B R U A R Y',
     1     32X,'M A R C H')
      GO TO 100
    2 IF(YEAR.EQ.0 .AND. TEST.NE.0) WRITE(6,51)
   51 FORMAT(2(1X/),40X,'(IN APRIL, ADD ONE HOUR TO ALL TIMES',
     1     ' AFTER LAST SATURDAY)')
      WRITE(6,22)
   22 FORMAT(2(1X/),19X,'A P R I L',37X,'M A Y'
     1     ,10X,'J U N E')
      GO TO 100
    3 WRITE(6,23)
   23 FORMAT(2(1X/),20X,'J U L Y',35X,'A U G U S T',
     1     30X,'S E P T E M B E R')
      GO TO 100
    4 IF (YEAR.EQ.0 .AND. TEST.NE.0) WRITE(6,52)
   52 FORMAT(2(1X/),35X,'(IN OCTOBER, SUBTRACT ONE HOUR FROM ALL',
     1     ' TIMES AFTER LAST SATURDAY)')
      WRITE(6,24)
   24 FORMAT(2(1X/),17X,'O C T O B E R',30X,'N O V E M B E R
     1     29X,'D E C E M B E R')
  100 WRITE(6,120)
  120 FORMAT(1X/4X,40(1H-),4X,40(1H-),4X,40(1H-)/4X,
     1     3(5X,'FAJR SHUROQ ZUHR   ASR MAGHRIB ISHA',4X)/4X,
     2     3('DATE DAWN SUNRISE NOON AFTNOON SUNSET NIGHT',4X)/
     3     4X,40(1H-),4X,40(1H-),4X,40(1H-))
      RETURN
      END
C
C
      SUBROUTINE CONST(NYEAR)
C COMPUTES ASTRO CONSTANTS FOR JAN 0 OF GIVEN YEAR
C
C  NDAYS = TIME FROM 12 HR(NOON), JAN 0, 1900 TO 0 HR, JAN 0 OF NYEAR
C  T = SAME IN JULIAN CENTURIES(UNITS OF 36525 DAYS)
C  OBL = OBLIQUITY OF ECLIPTIC
C  DMANOM,DMLONG,DSIDT = DAILY MOTION (CHANGE) IN SUN'S ANOMALY,
C       SUN'S MEAN LONGITUDE, SIDEREAL TIME
C  ANOM0,SMLONG0,SIDT0 = SUN'S MEAN ANOMALY, SUN'S MEAN LONGITUDE,
C       SIDEREAL TIME, ALL AT 0 HR, JAN 0 OF YEAR NYEAR
```

Prayer Schedule Computation

```
C  C1,C2 = COEFFICIENTS IN EQUATION OF CENTER
      DOUBLE PRECISION DMOD,DATAN
      DOUBLE PRECISION T,DPI,DDEG,SEC,DRAD,DEGREE,ELONG,DPGLEG,DE
      COMMON /MATH/PI
      COMMON /ASTR/OBL,DRANOM,DMLONG,ANOMO,SMLEGO,C1,C2,DELSID,SIDTMO
      DRAD(DEGREE)=DMOD(DEGREE,360.0D0)*DPI/180.0D0
      DDEG(IDEG,MIN,SEC)=IDEG+MIN/60.0D0+SEC/3600.0D0
      DHOUR(IHOUR,MIN,SEC)=DDEG(IHOUR,MIN,SEC)
      DPI=DATAN(1.0D0)*4.0D0
      PI=DPI
      NDAYS=(NYEAR-1900)*365+(NYEAR-1901)/4
      T=(NDAYS-0.5D0)/36525.0D0
      OBL=DRAD(DDEG(23,27,8.26D0)-DDEG(0,0,46.845D0)*T)
      DRANOM=DRAD(DDEG(35999,2,59.10D0)/36525.0D0)
      DMLONG=DRAD(DDEG(36000,46,8.13D0)/36525.0D0)
      DE=DRAD(DDEG(279,41,48.04D0)+DDEG(0,0,1.089D0)*T*T)+
     1   DRAD(DDEG(36000,46,8.13D0)*T)
      SMLEGO=DMOD(DE,2.0D0*DPI)
      DE=DRAD(DDEG(358,28,33.0D0)-DDEG(0,0,.54D0)*T*T)+
     1    DRAD(DDEG(35999,2,59.10D0)*T)
      ANOMO=DMOD(DE,2.0D0*DPI)
      DELSID=DHOUR(2400,3,4.542D0)/36525.0D0
      DE=DHOUR(6,38,45.836D0)+DMOD(DHOUR(2400,3,4.542D0)*T,24.0D0)
      SIDTMO=DMOD(DE,24.0D0)
      C1=DRAD(DDEG(1,55,10.057D0)-DDEG(0,0,17.24D0)*T-
     1      DDEG(0,0,0.052D0)*T*T)
      C2=DRAD(DDEG(0,1,12.339D0)-DDEG(0,0,0.361D0)*T)
      RETURN
      END
C
C
      SUBROUTINE DAYLIT(YEAR,LEAP,IDST,BEGIN,FINISH)
C  FINDS WHETHER YEAR IS LEAP (LEAP = 1 IF YES, 0 IF NO).
C  IF IDST IS NON-ZERO, THEN ALSO
C  COMPUTES DAY NOS. FOR DAYLIGHT SAVINGS TIME START AND END
C  DAY NO. OF LAST SUNDAY OF APRIL (BEGIN) AND
C  DAY NO. OF LAST SATURDAY OF OCTOBER
      INTEGER YEAR,BEGIN,FINISH,APR30,OCT31
      LEAP=0
      M4=MOD(YEAR,400)
      M1=MOD(YEAR,100)
      IF (M4.EQ.0 .OR. M1.NE.0 .AND. MOD(YEAR,4).EQ.0) LEAP=1
      IF (IDST.NE.0) GO TO 5
C  NO ADJUSTMENT FOR DAYLIGHT SAVING TIME (YEAR ZERO FOR PERPETUAL)
      BEGIN=367
      FINISH=0
      RETURN
    5 IF (YEAR.NE.0) GO TO 10
C  DAYLIGHT SAVING TIME IN PERPETUAL CALENDAR. MAY 1 THRU OCT 31
      BEGIN=31+29+31+30+1
      FINISH=BEGIN-1+31+30+31+31+30+31
      RETURN
C  NON-ZERO YEAR. FOR ANNUAL CALENDAR
C  JAN0,APR30,OCT31 = DAY OF WEEK OF THOSE DATES (FRI=0,SAT=1,SUN=2,...)
C  NAPR30,NOCT31 = NO. OF DAY IN YEAR OF THOSE DATES
   10 JAN0=MOD(M4/100*124+1+M1+M1/4-LEAP,7)
      NAPR30=31+28+LEAP+31+30
      NOCT31=365+LEAP-31-30
      APR30=MOD(NAPR30+JAN0,7)
      OCT31=MOD(NOCT31+JAN0,7)
      BEGIN=NAPR30+2-APR30
      IF (BEGIN.GT.NAPR30) BEGIN=BEGIN-7
      FINISH=NOCT31+1-OCT31
      IF(FINISH.GT.NOCT31) FINISH=FINISH-7
      RETURN
      END

      FUNCTION QIBLA(T)
```

Prayer Schedule Computation

```
C  RETURNS DIRECTION OF QIBLA IN RADIANS. EASTWARD FROM NORTH IS POS.
       REAL LAT,LONG,LONGO,LATO
C  LONGO,LATO ARE LONG AND LAT OF MECCA IN RADIANS
       COMMON /MATH/PI
       COMMON/POSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDM
       DATA LONGO,LATO/-.6937684,.3743731/
       DFLONG=LONG-LONGO
       QIBLA=ATAN2(SIN(DFLONG),COS(LAT)*TAN(LATO)-SIN(LAT)*COS(DFLONG))
       RETURN
       END
C
C
       FUNCTION TSHAD(YDAY,BEARNG)
C  RETURNS TIME WHEN SHADOW HAS GIVEN BEARING CLOCKWISE TO NORTH
C  IF NO SUCH TIME, THEN RETURNS A LARGE NUMBER
       REAL LAT,LONG,LOCMT,LONGM,LSTDM
       COMMON /MATH/ PI
       COMMON /ASTR/OBL,DMANOM,DELCHG,ANOMO,SELNGO,C1,C2,DELSID,SIDTMO
       COMMON/POSP/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDM
       TSHAD=1.0E7
C  FIRST PART : SUN'S AZIMUTH BETWEEN 0 AND 360 DEGREES, THEN BETWEEN
C  -180 AND +180.   IF AZIMUTH IS POSITIVE, TIME IS A.M., ELSE P.M.
C  APPROXIMATE TIMES ARE 8 AM AND 4 PM.
       AZMTH=AMOD(BEARNG+3.0*PI,2.0*PI)
       TIMEO=8.0
       IF (AZMTH.LT.PI) GO TO 20
       AZMTH=2.*PI-AZMTH
       TIMEO=16.0
   20  LONGH=LONG*12./PI
       DAYS=YDAY+(TIMEO+LONGH)/24.0
       ANOMLY=ANOMO+DMANOM*DAYS
       SELNG=SELNGO+DMLONG*DAYS
       SLONG=SELNG+C1*SIN(ANOMLY)+C2*SIN(ANOMLY*2)
       RA=ATAN2(COS(OBL)*SIN(SLONG),COS(SLONG))*12.0/PI
       IF (RA.LT.0.) RA=RA+24.0
       SINDCL=SIN(OBL)*SIN(SLONG)
       DECL=ARSIN(SINDCL)
       THETA1=ATAN2(COS(LAT)*COS(AZMTH),SIN(LAT))
       THETA2=ARCOS(SIN(DECL)*COS(THETA1)/SIN(LAT))
C  GET (POSSIBLY TWO) VALUES OF COALT. SELECT THE LARGER ONE SO
C   THAT WE HAVE COALT <= 90.83 DEGREES (I.E. SUN ABOVE HORIZON)
       COALT1=AMOD(2.0*PI+THETA1+THETA2,2.0*PI)
       COALT2=AMOD(4.0*PI+THETA1-THETA2,2.0*PI)
       IF (AMIN1(COALT1,COALT2).GT.90.83/180.0*PI) RETURN
       COALT=AMAX1(COALT1,COALT2)
       IF (COALT.GT.90.83/180.0*PI) COALT=AMIN1(COALT1,COALT2)
       COSHA=(COS(COALT)-SIN(DECL)*SIN(LAT))/COS(DECL)/COS(LAT)
       IF (ABS(COSHA).GT.1.0) RETURN
       HA=ARCOS(COSHA)*12.0/PI
       IF (TIMEO.LT.12.0) HA=24.0-HA
       LOCMT=HA+RA-DELSID*DAYS-SIDTMO
       TSHAD=LOCMT+LONGH-LSTDM
       IF (TSHAD.LT.0.) TSHAD=TSHAD+24.0
       IF (TSHAD.GT.24.0) TSHAD=TSHAD-24.0
       RETURN
C  50  IF (N.NE.0) RETURN
C      F=1
C      SOL=PI-SOL
C      GO TO 40
       END
C
C
       SUBROUTINE TITLE2(N,NAME,YEAR,IDST,DIREC)
C  TITLES FOR QIBLA INDICATOR CHART
       INTEGER YEAR,DIR(4),SGNLNG,SGNLAT,SGNDIR,QIBD,QIBM
       REAL LAT,LONG
       LOGICAL*1 LATDM(6),LONGDM(6),QIBDM(6)
       DIMENSION NAME(7)
       COMMON /MATH/ PI
```

Prayer Schedule Computation 9

```
      COMMON/POSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDN
      DATA DIR/1HE,1HW,1HN,1HS/
      DEGREE(X)=X*180.0/PI
      CALL MRMIN(IABS(LATD),LATM,LATDM)
      SGNLAT=DIR(3)
      IF (LAT.LT.0.) SGNLAT=DIR(4)
      CALL MRMIN(IABS(LONGD),LONGM,LONGDM)
      SGNLNG=DIR(2)
      IF (LONG.LT.0.) SGNLNG=DIR(1)
      ABSQIB=ABS(DIREC*180.0/PI)
      QIBD=ABSQIB
      QIBM=60.0*(ABSQIB-INT(ABSQIB))+0.5
      IF (QIBM.LT.60) GO TO 35
      QIBM=0
      QIBD=QIBD+1
   35 CALL MRMIN(QIBD,QIBM,QIBDM)
      SGNQIB=DIR(1)
      IF (DIREC.LT.0.) SGNQIB=DIR(2)
      IF(YEAR.EQ.0) GO TO 40
      WRITE(6,37) YEAR,NAME
   37 FORMAT(1H1/  1X/ ,40X,I4,' A.D.  CIBLA  INCICATOR  FOR  ',7A4)
      GO TO 45
   40 WRITE(6,42) NAME
   42 FORMAT(1H1/  1X/ ,40X,'PERPETUAL  CIBLA  INDICATOR  FOR  ',7A4)
   45 WRITE(6,48) LATDM,SGNLAT,LONGDM,SGNLNG,QIBDM,SGNQIB
   48 FORMAT(1X/31X,'LATITUDE =',6A1,1X,A1,6X,'LONGITUDE =',
     1  1X,6A1,1X,A1,6X,'QIBLA =',6A1,1X,A1,' (FROM N)')
      WRITE(6,49)
   49 FORMAT(2(1X/),37X,'TIME WHEN CIBLA IS AT GIVEN ANGLE TO SHADOW',
     1   ' OF VERTICAL OBJECT'//48X,'(*  INDICATES NO SUCH TIME ON ',
     2   'THAT DAY)')
      GO TO (1,2,3,4,5,6),N
    1 WRITE(6,21)
   21 FORMAT(2(1X/),29X,'J A N U A R Y',51X,'F E B R U A R Y')
      GO TO 100
    2 IF(YEAR.EQ.0 .AND. IDST.NE.0) WRITE(6,51)
   51 FORMAT(2(1X/),40X,'(IN APRIL, ADD ONE HOUR TO ALL TIMES',
     1             AFTER LAST SATURDAY)')
      WRITE(6,22)
   22 FORMAT(2(1X/),31X,'M A R C H',56X,'A P R I L')
      GO TO 100
    3 WRITE(6,23)
   23 FORMAT(2(1X/),33X,'M A Y',59X,'J U N E')
      GO TO 100
    4 WRITE(6,24)
   24 FORMAT(2(1X/),32X,'J U L Y',56X,'A U G U S T')
      GO TO 100
    5 IF (YEAR.EQ.0 .AND. IDST.NE.0) WRITE(6,52)
   52 FORMAT(2(1X/),35X,'(IN OCTOBER, SUBTRACT ONE HOUR FROM ALL'
     1   ,' TIMES AFTER LAST SATURDAY)')
      WRITE(6,25)
   25 FORMAT(2(1X/),27X,'S E P T E M B E R',50X,'O C T O B E R')
      GO TO 100
    6 WRITE(6,26)
   26 FORMAT(2(1X/),28X,'N O V E M B E R',50X,'D E C E M B E R')
  100 WRITE(6,120)
  120 FORMAT(1X/6X,59(1H-),6X,59(1H-)/6X,
     1   2(6X,'ANGLE (DEGREES) CLOCKWISE FROM SHADOW TO QIBLA',13X)/
     2   2(6X,'DAY    0        45        90       135      180      225      270
     3   '315   ')/,6X,59(1H-),6X,59(1H-))
      RETURN
      END
```

پروگرام کمپیوتری برای رؤیت هلال

این پروگرام از طرف داکتر کمال ابدال به واسطهء تایپ ریکارد از امریکه فرستاده شده است که در روشنی کلیات وضع شده یک مسلمان ماهر فلکیات مشهور (ابوریحان البیرونی) مرتب گردیده است، توسط این پرورگرم درهرجای دنیا امکان دیدن ماه شده میتواند.

مثال : با تاریخ ۲۲ / ستمبر ، سنه : ۱۹۷۹ ع برای کراچی معلومات ذیل آماده شده میتواند:

تاریخ مشاهدهء ماه یعنی : ۲۲ / ۹ / ۱۹۷۹ ع.

مقام مشاهده ، عرض البلد : °۹/ ۲٤ ،طول البلد : °۶۷ ، طول معیاری °۷۵

با ذریعهء این امور اساسی که کدام معلومات آماده میشود ازجملهء آن چند معلومات آن قرارذیل است :

کالم ۶ ، سول توائیلائت وقت غروب ۶ بجه و ۵۲ دقیقه

کالم ۷ ، عمر ماه ۷ / ۲۷ ساعت .

کالم ۸ ، زاویه ماه از شمال °۸ / ۹۶ به طرف مغرب .

کالم ۹ ، زاویه ماه از مقام غروب ، آفتاب °۶/ ۷ به طرف جنوب .

کالم ۱۰ ، زاویه عمودی ماه °۷/ ۹.

کالم ١٤ ، امکانات مشاهده شدن ماه .

پیشنهاد این نیز شده است که باید این پرورگرام بخاطر استعمال شدن آن در آینده در هر کمپیوتر کلان پاکستان محفوظ شود .

```
C  PROGRAM TO COMPUTE OBSERVATION DATA FOR NEW CRESCENT OBSERVATION
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
C
C                          WRITTEN BY
C
C                       S. KAMAL ABDALI
C                 MATHEMATICAL SCIENCES DEPARTMENT
C                 RENSSELAER POLYTECHNIC INSTITUTE
C                    TROY,  NEW YORK 12181,  USA
C
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
C  THIS PROGRAM COMPUTES AND PRINTS OUT ALMANAC DATA FOR OBSERVING
C     THE MOON ON ANY EVENING OF PROBABLE NEW CRESCENT VISIBILITY.
C     IT ALSO DETERMINES THE LIKELIHOOD OF THE MOON'S VISIBILITY
C     AS "HIGH", "SOME", OR "POOR" BASED ON THE ALBIRUNI CRITERION.
C     (SEE ATTACHED WRITE-UP.)
C  THE MOON'S POSITION IS COMPUTED FROM TRIG SERIES VALID FOR
C  THE PERIOD 1900-2100 APPROXIMATELY
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
```

Prediction of Crescent's Visibility

```
C
C   INPUT DATA TO DESCRIBE TIME SHOULD BE ON UNIT 5, AS FOLLOWS.
C
C     A CARD GIVING THE DATE AND THE GREENWICH MEAN TIME OF THE MOST
C     RECENT ASTRONOMICAL "NEW MOON" WHICH HAS OCCURED BEFORE THE
C     EVENING FOR WHICH THE CRESCENT OBSERVATION DATA IS DESIRED.
C        COL.  1 -  4: YEAR A.D. (1800 THRU 2100)
C        COL.  5 -  8: MONTH (1 THRU 12)
C        COL.  9 - 12: DAY (0 THRU 31)
C        COL. 13 - 16: HOUR (0 THRU 23)
C        COL. 17 - 20: MINUTES (0 THRU 59)
C
C     ONE OR MORE CARDS EACH GIVING THE DATE(S) OF THE EVENING(S) FOR
C     WHICH THE CRESCENT OBSERVATION DATA IS DESIRED USING THE ABOVE
C     "NEW MOON" TIME.
C        COL.  1 -  4: YEAR A.D.
C        COL.  5 -  8: MONTH
C        COL.  9 - 12: DAY
C        COL. 15 - 34: TITLE WHICH WILL BE PRINTED ON DATA
C                      (E.G. "END OF RAMADHAN 1401")
C
C     A CARD CONTAINING A ZERO IN COLUMN 1 TO TERMINATE COMPUTATIONS
C     USING THE ABOVE "NEW MOON" TIME.
C     THE DATA ON LOGICAL UNIT 5 MAY HAVE MORE THAN ONE SET, EACH
C     OF WHICH CONTAINS FIRST A "NEW MOON" TIME, THEN SEVERAL DATES
C     FOR WHICH THE CRESCENT OBSERVATION DATA IS REQUIRED, AND
C     FINALLY A CARD CONTAINING A ZERO IN COLUMN 1. THE PROGRAM
C     EXECUTION TERMINATES WHEN AN END-OF-FILE IS ENCOUNTERED ON
C     UNIT 5.
C
C
C   INPUT DATA ABOUT LOCATIONS SHOULD BE PROVIDED ON LOGICAL UNIT 7,
C     WHICH SHOULD BE A TAPE OR DISK FILE CAPABLE OF BEING REWOUND.
C     FOR EACH LOCATION DESIRED, THE INPUT SHOULD INCLUDE THREE CARD
C     IMAGES WITH THE FOLLOWING DATA LAYOUT:
C
C     CARD 1:
C        COL. 1 - 20: NAME OF PLACE.
C
C     CARD 2:
C        COL.  1 -  4: DEGREES IN LATITUDE OF PLACE.
C        COL.  5 -  8: MINUTES IN LATITUDE OF PLACE.
C        COL.  9 - 12: DEGREES IN LONGITUDE OF PLACE.
C        COL. 13 - 16: MINUTES IN LONGITUDE OF PLACE.
C        COL. 17 - 20: DEGREES IN LONGITUDE OF STANDARD TIME.
C        COL. 21 - 24: MINUTES IN LONGITUDE OF STANDARD TIME.
C
C        (N O T E : IF A LATITUDE OR LONGITUDE IS NEGATIVE, ONLY ITS
C                   DEGREES PART SHOULD BE PRECEDED BY A MINUS SIGN.)
C
C     CARD 3:
C        COL.  1 -  4: IGNORED
C        COL.  5 -  8: 1, IF DAYLIGHT SAVING TIME ADJUSTMENT REQUIRED,
C                      0, OTHERWISE.
C        (N O T E : THIS ADJUSTMENT IS DONE BY ADDING ONE HOUR TO ALL
C                   TIMES FROM THE LAST SUNDAY IN APRIL TO THE LAST
C                   SUNDAY IN OCTOBER.
C
C   (N O T E : THE DATA ON CARDS 2 AND 3 ARE ALL INTEGER. THEY
C        SHOULD BE RIGHT-JUSTIFIED IN THEIR RESPECTIVE FIELDS.)
C
C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
C   THE PROGRAM PRODUCES THE OUTPUT ON LOGICAL UNIT 6.
C
C/C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C C
C
```

Prediction of Crescent's Visibility

```
      REAL LAT,LONG,LONGH,LSTDH
      REAL MONA,SLHA,MDCL,MAZIM,MALT,MAZIM1,MALT1
      COMMON /MATH/ PI
      COMMON/PCSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDH
      COMMON /TIMES/ NDAY,STSUN,UTSUN,STMUN,STCVL,UTCVL
      COMMON /COORD/ SDCL,SLHA,SAZIM,MONA,MDCL,MLHA,MALT,MAZIM,
     1    DAZIM,ANGDST,MAZIM1,MALT1
      INTEGER NAME(5),NEWMUN(5),SGNLAT,SGNLNG,SGNDAZ,BEGDST,FINDST
      INTEGER AMPM,HIJDAT(5)
      INTEGER SYM(6)/1HN,1HS,1HE,1HW,1HA,1HP/
      INTEGER MONTH(12)/3HJAN,3HFEB,3HMAR,3HAPR,3HMAY,3HJUN,3HJUL
     1  3HAUG,3HSEP,3HOCT,3HNOV,3HDEC /
      REAL*8 POOR/'  POOR  '/,SOME/' SOME   '/,
     1    HIGH/'HIGH    '/,VSBLTY
      RADIAN(X)=X*PI/180.0
      DEGREE(IDEG,MINUTE)=ISIGN(MINUTE,IDEG)/60.0+IDEG
   10 REWIND 7
C  READ DATE AND TIME OF ASTRONOMICAL "NEW MOON".
      READ (5,20,END=260) NEWMUN
   20 FORMAT(5I4)
C  READ DATE FOR WHICH CRESCENT OBSERVATION DATA IS TO BE COMPUTED
  100 READ (5,105,END=260) IYEAR IMONTH,IDATE,HIJDAT
  105 FORMAT(3I4,2X,5A4)
C  TEST IF END OF SET OF DATES FOR WHICH PRESENT "NEW MOON" TIME
C  IS APPLICABLE. END SENTINEL HAS YEAR = 0 IN DATE.
      IF (IYEAR.EQ.0) GO TO 10
C  NOT A SENTINEL BUT A GOOD DATE. PRINT TABLE HEADING AND COMPUTE.
      WRITE (6,108) HIJDAT,MONTH(IMONTH),IDATE,IYEAR
  108 FORMAT(1H1,40X,'DATA  FOR  CRESCENT  OBSERVATION'/,
     1  1H0,'END OF ',5A4/1X,A3,I3,',',I4)
      WRITE(6,110)
  110 FORMAT(1H0,63X,'MOON',1H','S POSITION AT SUNSET',4X,
     1 -'AT CVL TWILT'/60X,32('-'),1X,12('-')/24X,'LAT',5X,
     2  'LONG',2X,'SUNSET',1X,'MOONSET',1X,'CVTWLT',2X,'AGE',
     3  2X,'AZIMTH',1X,'HOR DG',1X,'ALTIT',2X,      4
     4  'ANGLE',1X,'AZIMTH',1X,'ALTIT',1X,'VSBLITY',2X,'CRIT'
     5  /1X,'PLACE',17X,'DG MN',3X,'DG MN',2X,'HR MN',3X,'HR MN',2X,
     6  'HR MN',2X,'HOURS',1X,'FROM N',1X,'FR SUN',2X,'DEG',
     7  2X,'FR SUN',1X,'FROM N',2X,'DEG',2X,'CHANCES',2X,'DIFF'
     8  /1X,20('-'),2X,6('-'),1X,7('-'),1X,6('-'),1X,7('-'),
     9  1X,6('-'),1X,5('-'),1X,6('-'),1X,6('-'),1X,5('-'),
     A  1X,6('-'),1X,6('-'),1X,5('-'),1X,7('-'),2X,4('-'))
  115 READ (7,120,END=250) NAME,LATD,LATM,LONGD,LONGM,LSTD,LSTM,IDST
  120 FORMAT(5A4/6I4/4X,I4)
      CALL CONST(IYEAR)
      LAT=RADIAN(DEGREE(LATD,LATM))
      LONG=RADIAN(DEGREE(LONGD,LONGM))
      LSTDH=DEGREE(LSTD,LSTM)/15.0
C  FIND BEGINNING AND END OF DAYLIGHT SAVING PERIOD
      CALL DAYLIT(IYEAR,LEAP,IDST,BEGDST,FINDST)
C  FIND DAY NUMBER OF GIVEN DATE.
      NDAY=NUMDAY(IYEAR,IMONTH,IDATE,LEAP)
C  FIND SUNSET TIME, CIVIL TWILIGHT TIME, MOON'S POSITION AT
C  SUNSET AND AT CIVIL TWILIGHT, AND MOONSET TIME.
      CALL SUNSET
      CALL CIVIL
      CALL MPOSIT
      CALL MPOS1
      CALL MUNSET
C  PREPARE FOR PRINTING THE OBSERVATIONAL DATA
      LATABS=IABS(LATD)
      SGNLAT=SYM(1)
      IF(LATD.LT.0) SGNLAT=SYM(2)
      LATM1=LATM/10
      LATM2=MOD(LATM,10)
      LNGABS=IABS(LONGD)
      SGNLNG=SYM(4)
      IF (LONGD.LT.0) SGNLNG=SYM(3)
      LONGM1=LONGM/10
```

Prediction of Crescent's Visibility

```
      LONGM2=MOD(LONGM,10)
C   PERFORM DAYLIGHT SAVING TIME ADJUSTMENT.
      IF (NDAY.LT.BEGDST .OR. NDAY.GE.FINDST) GO TO 220
      STSUN=STSUN+1.0
      STMUN=STMUN+1.0
      STCVL=STCVL+1.0
  220 INHSUN=STSUN
C   CONVERT TIMES INTO A.M. OR P.M. HOURS AND (SECONDS) MINUTES.
      MNSUN=(STSUN-INHSUN)*60.0+0.5
      IF (MNSUN.LT.60) GO TO 222
      MNSUN=0
      INHSUN=INHSUN+1
  222 INHSUN=INHSUN-12
      MNSUN1=MNSUN/10
      MNSUN2=MOD(MNSUN,10)
      INHCVL=STCVL
      MNCVL=(STCVL-INHCVL)*60.0+0.5
      IF (MNCVL.LT.60) GOTO 223
      MNCVL=0
      INHCVL=INHCVL+1
  223 INHCVL=INHCVL-12
      MNCVL1=MNCVL/10
      MNCVL2=MOD(MNCVL,10)
      INHMON=STMUN
      MNMON=(STMUN-INHMON)*60.0+0.5
      IF (MNMON.LT.60) GO TO 224
      MNMON=0
      INHMON=INHMON+1
  224 AMPM=STM(5)
      IF (INHMON.LT.12) GO TO 230
      AMPM=STM(6)
      INHMON=INHMON-12
  230 MNMON1=MNMON/10
      MNMON2=MOD(MNMON,10)
C   COMPUTE MOON'S AGE AT SUNSET
      AGE=UTSUN-(NEWMON(5)/60.0+NEWMON(4))+
     1   (NDAY-NUMDAY(NEWMON(1),NEWMON(2),NEWMON(3),LEAP))*24.0
      DAZABS=ABS(DAZIM)
      SGNDAZ=STM(1)
      IF (DAZIM.LT.0.0) SGNDAZ=STM(2)
      THRESH=(-0.971037E-2*DAZABS-0.137148-1)*DAZABS+10.3743
      DIFFER=(MALT-THRESH)/THRESH
      VSBLTY=SCRZ
      IF (DIFFER.LT.-0.1) VSBLTY=POOR
      IF (DIFFER.GT.0.1) VSBLTY=HIGH
      WRITE (6,240) NAME,LATABS,LATM1,LATM2,SGNLAT,LNGDPS,LONGM1,
     1   LONGM2,SGNLNG,INHSUN,MNSUN1,MNSUN2,INHMON,MNMON1,MNMON2,
     2   AMPM,INHCVL,MNCVL1,MNCVL2,
     3   AGE,MAZIM,DAZABS,SGNDAZ,MALT,ANGDST,MAZIM1,MALT1,VSBLTY
     4   ,DIFFER
  240 FORMAT(1X,5A4,2X,I2,':',2I1,A1,1X,I3,':',2I1,A1,1X,I2,':',2I1,
     1   'P',2X,I2,':',2I1,A1,1X,I2,':',2I1,'P',
     2   1X,F5.1,1X,F5.1,'W',1X,F5.1,A1,1X,F5.1,1X,
     3   F5.1,2X,F5.1,'W',1X,F5.1,2X,A6,1X,F5.2)
      GO TO 115
  250 REWIND 7
      GO TO 100
  260 WRITE(6,270)
  270 FORMAT(1H1)
      STOP
      END
C
C
      FUNCTION NUMDAY(Y,M,D,LEAP)
C  -RETURNS DAY NO. IN YEAR Y OF DATE D IN MONTH M
C     LEAP=1 IF YEAR IS LEAP, 0 IN NON-LEAP
      INTEGER Y,M,D,LEAP
      NUMDAY=D+(M-1)*30+5*M/9-(M+7)/10*(2-LEAP)
      RETURN
```

Prediction of Crescent's Visibility

```
      END
C
C
      SUBROUTINE MPOSIT
COMPUTES MOON'S POSITION AT SUNSET TIME(NDAT, UNIVERSAL TIME UTSUN
C  MGHA,MLHA,MDCL = MOON'S GHA,LHA,DECLINATION
C  MALT,MAZIM,ANGDST=MOON'S ALTITUDE,AZIMUTH,ANGULAR DIST FROM SUN
C  DAZIM= MOON'S AZMUTH DIFFERENCE(+ IF NORTH) FROM SUN
C  MALT1,MAZIM1=MOON'S ALTITUDE,AZIMUTH AT END OF CIVIL TWILIGHT
      REAL LAT,LONG,LONGH,LSTDH
      REAL MGHA,MLHA,MDCL,MAZIM,MALT,MAZIM1,MALT1
      COMMON /MATH/ PI
      COMMON/POSN/LAT,LATD,LATR,LONG,LONGD,LONGH,LSTDH
      COMMON /TIMES/ NDAT,STSUN,UTSUN,STMUN,STCVL,UTCVL
      COMMON /COORD/ SDCL,SLHA,SAZIM,MGHA,MDCL,MLHA,MALT,MAZIM,
     1    DAZIM,ANGDST,MAZIM1,MALT1
      NAMELIST/MPOS/NDAT,UTSUN,DAYS,MGHA,MLHA,MDCL,MALT,MAZIM,
     1    SAZIM,DAZIM,ANGDST
      CALL MMADCL(UTSUN)
      MLHA=MGHA-LONG
      MALT=ARSIN(SIN(MDCL)*SIN(LAT)+COS(MDCL)*COS(LAT)*COS(MLHA))
      MAZIM=ABS(ATAN2(SIN(MLHA),COS(LAT)*TAN(MDCL)-SIN(LAT)*COS(MLHA)))
      SLHAR=SLHA*PI/12.0
      SAZIM=ABS(ATAN2(SIN(SLHAR),COS(LAT)*TAN(SDCL)-SIN(LAT)
     1   *COS(SLHAR)))
      DAZIM=SAZIM-MAZIM
      ALTSUN=-0.833333*PI/180.0
      ANGDST=ARCOS(SIN(ALTSUN)*SIN(MALT)+COS(ALTSUN)*COS(MALT)*
     1    COS(DAZIM))*180.0/PI
      MALT=MALT*180.0/PI
      MAZIM=MAZIM*180.0/PI
      DAZIM=DAZIM*180.0/PI
      WRITE(6,MPOS)
      RETURN
      ENTRY MPOS1
COMPUTES MOON'S POSITION AT END OF CIVIL TWILIGHT
      CALL MMADCL(UTCVL)
      MLHA=MGHA-LONG
      MALT1=ARSIN(SIN(MDCL)*SIN(LAT)+COS(MDCL)*COS(LAT)*COS(MLHA))
    . 1  *180.0/PI
      MAZIM1=ABS(ATAN2(SIN(MLHA),COS(LAT)*TAN(MDCL)-SIN(LAT)*
    . 1  COS(MLHA)))*180.0/PI
      RETURN
      END
      SUBROUTINE MONSET
COMPUTES TIME OF MOONSET ON GIVEN DATE
C  UTMUN,STMUN=UNIVERSAL TIME(IN DAYS),STANDARD TIME(IN HRS) OF MOONSET
C  UTSUN=UNIV. TIME OF SUNSET, USED AS FIRST APPROX. TO MOONSET TIME
      REAL MGHA0,MGHA1,MLHA0,MLHA1
      REAL LAT,LONG,LONGH,LSTDH
      REAL MGHA,MLHA,MDCL,MAZIM,MALT,MAZIM1,MALT1
      COMMON /MATH/ PI
      COMMON/POSN/LAT,LATD,LATR,LONG,LONGD,LONGH,LSTDH
      COMMON /TIMES/ NDAT,STSUN,UTSUN,STMUN,STCVL,UTCVL
      COMMON /COORD/ SDCL,SLHA,SAZIM,MGHA,MDCL,MLHA,MALT,MAZIM,
     1    DAZIM,ANGDST,MAZIM1,MALT1
      DOUBLE PRECISION DAYS
      STMUN=1.087
      UTMUN=UTSUN/24.0
      DAYS=NDAT+UTMUN
      CALL MMADCL(UTSUN)
      MGHA1=MGHA
      MLHA0=MGHA1-LONG
      DELHA=347.81*PI/180.0
      COSLHA=(1.00233-SIN(LAT)*SIN(MDCL))/COS(LAT)/COS(MDCL)
      IF (ABS(COSLHA).GT. 1.0) RETURN
      MLHA1=ARCOS(COSLHA)
```

Prediction of Crescent's Visibility 6

```
      DELTIM=(ALMA1-ALMAO)/DELMA
      IF (DELTIM.LT. -0.5)  DELTIM=DELTIM+2.0*PI/DELMA
      IF (DELTIM.GT. +0.5)  DELTIM=DELTIM-2.0*PI/DELMA
      UTMON=UTMON+DELTIM
   10 IF (DELTIM.LT.0.005) GOTO 20
      MGHAO=MGHA1
      ALMAO=ALMA1
      CALL MHADCL(UTMON*24.0)
      MGHA1=MGHA
      DELMA=(MGHA1-MGHAO)/DELTIM
      IF (DELMA.LT.0.0) DELMA=DELMA+2.0*PI/DELTIM
      COSLMA=(0.00233-SIN(LAT)*SIN(MDCL))/COS(LAT)/COS(MDCL)
      IF (ABS(COSLMA).GT.1.0) RETURN
      ALMA1=ARCOS(COSLMA)
      DELTIM=(ALMA1-ALMAO)/DELMA
      UTMON=UTMON+DELTIM
      GO TO 10
   20 STMON=UTMON*24.0-LSTDM
      RETURN
      END
C   FINDS WHETHER YEAR IS LEAP (LEAP = 1 IF YES, 0 IF NO).
C   IF IDST IS NON-ZERO, THEN ALSO
C   COMPUTES DAY NOS. FOR DAYLIGHT SAVINGS TIME START AND END.
C   DAY NO. OF LAST SUNDAY OF APRIL (BEGIN) AND
C   DAY NO. OF LAST SATURDAY OF OCTOBER
C   IF IDST IS ZERO (DAYLIGHT SAVING TIME NOT OBSERVED), THEN MAKES
C   RANGE OF DAYLIGHT DAYS EMPTY BY SETTING BEGIN,FINISH=367,0
      INTEGER YEAR,BEGIN,FINISH,APR30,OCT31
      LEAP=0
      M4=MOD(YEAR,400)
      M1=MOD(YEAR,100)
      IF (M4.EQ.0 .OR. M1.NE.0 .AND. MOD(YEAR,4).EQ.0) LEAP=1
      IF (IDST.NE.0) GO TO 10
C   DAYLIGHT SAVING TIME NOT OBSERVED. SET DAYLIGHT RANGE TO EMPTY
      BEGIN=367
      FINISH=0
      RETURN
C   JANO,APR30,OCT31 = DAY OF WEEK ON THOSE DATES (FRI=0,SAT=1,SUN=2,...)
C   NAPR30,NOCT31 = NO. OF DAY IN YEAR ON THOSE DATES
   10 JANO=MOD(M4/100*124+1+M1+M1/4-LEAP,7)
      NAPR30=31+28+LEAP+31+30
      NOCT31=365+LEAP-31-30
      APR30=MOD(NAPR30+JANO,7)
      OCT31=MOD(NOCT31+JANO,7)
      BEGIN=NAPR30+2-APR30
      IF (BEGIN.GT.NAPR30) BEGIN=BEGIN-7
      FINISH=NOCT31+1-OCT31
      IF(FINISH.GT.NOCT31) FINISH=FINISH-7
      RETURN
      END
C
C
      SUBROUTINE MHADCL(UT)
C   COMPUTES MOON'S GHA AND DECL AT UNIV. TIME UT ON NDAY
C   USES SERIES VALID FOR PERIOD 1800-1900 APPROXIMATELY
C   REFERENCE: ALMANAC FOR COMPUTERS, 1978. (WE HAVE TRUNCATED THE
C   SERIES TO OBTAIN SUFFICIENT PRECISION FOR OUR PURPOSE)
      REAL LAT,LONG,LONGM,LSTDM ,LTSUN
      REAL MGHA,ALMA,MDCL,MAZIM,MALT,MAZIM1,MALT1
      COMMON /MATH/ PI
      COMMON/POSN/LAT,LATD,LATM,LONG,LONGD,LONGM,LSTDM
      COMMON /TIMES/ NDAY,STSUN,UTSUN,STMON,STCYL,UTCYL
      COMMON /COORD/ SDCL,SLMA,SAZIM,MGHA,MDCL,ALMA,MALT,MAZIM,
     1    DAZIM,ANGDST,MAZIM1,MALT1
      DOUBLE PRECISION DMOD,DATAN
      DOUBLE PRECISION T,DPI,DRAD,DEGREE,DDEG,SEC,DX
```

Prediction of Crescent's Visibility

```
      DOUBLE PRECISION GO,AO,CO,NO,DO,BO,EO,WO,GNSTO,DG,DA,DC,DN,DD,
     1  DB,DE,DW,DGNST
      REAL G,A,C,N,D,B,E,W,GNST,NRA
      DRAD(DEGREE)=DMOD(DEGREE,360.0D0)*DPI/180.0D0
      DDEG(IDEG,MIN,SEC)=SEC/3600.0D0+MIN/60.0D0+IDEG
      DHOUR(IHOUR,MIN,SEC)=DDEG(IHOUR,MIN,SEC)
      DAYS=NDAY+UT/24.0
      G=DRAD(GO+DAYS*DG)
      A=DRAD(AO+DAYS*DA)
      C=DRAD(CO+DAYS*DC)
      N=DRAD(NO+DAYS*DN)
      D=DRAD(DO+DAYS*DD)
      B=DRAD(BO+DAYS*DB)
      E=DRAD(EO+DAYS*DE)
      W=DRAD(WO+DAYS*DW)
      GNST=DRAD(GNSTO+15.04106*6395D0*(T+NCAT*DGNST)
      THETA=-0.01434*SIN(G+B-2*D+N)-0.01652*SIN(A+G+B-2*D+N)
     1 -0.01869*SIN(2*A+B-2*C+N)+0.027*SIN(2*A+B+N)-0.02996*SIN(A-B-2*D)
     2 -0.03759*SIN(G+B+N)-0.03982*SIN(G-B-N)+0.04732*SIN(B+2*C+N)
     3 -0.04771*SIN(B-N)-0.06505*SIN(A+B-2*D)+0.13622*SIN(A+B)
     4 -0.14511*SIN(A-B-2*D-N)-0.18354*SIN(B-2*C)-0.20017*SIN(B-2*D+B)
     5 -0.38899*SIN(A+B-2*D+N)+0.40248*SIN(A-B)+0.65973*SIN(A+B+N)
     6 +1.96763*SIN(A-B-N)+4.95372*SIN(B)+23.89684*SIN(B+N)
      RHO=1.50534*COS(A-2*B)-1.67417*COS(A+2*D)+1.99463*COS(A+G)
     1 +2.07579*COS(D)-2.455*COS(A-G)-2.74067*COS(A+G-2*D)
     2 -3.83002*COS(G-2*D)-5.37817*COS(2*A)+6.60763*COS(2*A-2*D)
     3 -53.97626*COS(2*D)-68.62152*COS(A-2*C)-395.1167*COS(A)+3649.337
      PHI=0.01722*SIN(A+2*D)+0.01410*SIN(A-2*D-N)
     1 +0.01481*SIN(A+2*B-2*D+N)+0.01428*SIN(A-2*B)
     2 +0.01506*SIN(A-2*B-2*C-2*N)-0.01567*SIN(2*C-2*D)
     3 +0.02077*SIN(2*B-2*D+2*N)-0.02527*SIN(A+G)-0.02752*SIN(A-N)
     4 -0.02952*SIN(A+2*B+N)-0.03487*SIN(C)+0.03684*SIN(A-G)
     5 -0.03981*SIN(2*D+N)+0.03983*SIN(2*B-2*D+N)
     6 +0.04037*SIN(A+2*B-2*D+2*N)+0.04221*SIN(2*A)-0.04273*SIN(G-2*D)
     7 -0.05566*SIN(2*A-2*D)-0.05657*SIN(A+G-2*D)-0.06846*SIN(A+2*B+2*N)
     8 -0.08724*SIN(A-2*B-N)-0.09724*SIN(A+N)-0.11463*SIN(2*B)
     9 -0.18647*SIN(G)-0.20417*SIN(A-2*B-2*N)+0.59616*SIN(2*D)
     A +1.07142*SIN(N)-1.07447*SIN(2*B+N)-1.28658*SIN(A-2*D)
     B -2.47970*SIN(2*B+2*N)+6.32962*SIN(A)
      NRA=C+ARSIN(PHI/SQRT(RHO-THETA*THETA))
      RDCL=ARSIN(THETA/SQRT(RHO))
      RGHA=AMOD(GNST-NRA+2.0*PI,2.0*PI)
      RETURN
C
C
      ENTRY CONST(NYEAR)
C
C COMPUTES ASTRO CONSTANTS FOR JAN 0 OF GIVEN YEAR
C  NDAYS = TIME FROM 12 HR(NOON), JAN 0, 1900 TO 0 HR, JAN 0 OF NYEAR
C  T = SAME IN JULIAN CENTURIES(UNITS OF 36525 DAYS)
      DPI=DATAN(1.0D0)*4.0D0
      PI=DPI
      NDAYS=(NYEAR-1900)*365+(NYEAR-1901)/4
      T=(NDAYS-0.5D0)/36525.0D0
      GO=DMOD(-1.5D-4*T*T+358.47583D0+35999.04975D0*T,360.0D0)
      AO=DMOD(9.192D-3*T*T+296.104608D0+477198.849108D0*T,360.0D0)
      CO=DMOD(-1.133D-3*T*T+270.434164D0+481267.883142D0*T,360.0D0)
      NO=DMOD(2.078D-3*T*T+259.183275D0-1934.142008D0*T,360.0D0)
      DO=DMOD(-1.436D-3*T*T+350.737486D0+445267.114217D0*T,360.0D0)
      BO=DMOD(-3.211D-3*T*T+11.250889D0+483202.02515D0*T,360.0D0)
      EO=DMOD(99.69751D0+35999.37286D0*T,360.0D0)
      WO=DMOD(3.1D-4*T*T+182.76705D0+58519.21191D0*T,360.0D0)
      GNSTO=DMOD(3.03D-4*T*T+95.690983D0+36000.76892D0*T,360.0D0)
      DG=35999.04975D0/36525.0D0
      DA=477198.849108D0/36525.0D0
      DC=481267.883142D0/36525.0D0
      DN=-1934.142008D0/36525.0D0
      DD=445267.114217D0/36525.0D0
      DB=483202.02515D0/36525.0D0
```

Prediction of Crescent's Visibility

```
      DR=35999.37288600/36525.0D0
      DM=58519.21193100/36525.0D0
      DONST=36000.76892D0/36525.0D0
C
C CONPUTE CONSTANTS OF SUN'S ECTICS FOR JAN 0 OF GIVEN YEAR
C
C  NDAYS = TIME FROM 12 HR(NOON), JAN 0, 1900 TO 0 HR, JAN 0 OF NYEAR
C  T = SAME IN JULIAN CENTURIES(UNITS OF 36525 DAYS)
C  OBL = OBLIQUITY OF ECLIPTIC
C  DG,DONST,DELSID = DAILY MOTION (CHANGE) IN SUN'S ANOMALY,
C        SUN'S MEAN LONGITUDE, SIDEREAL TIME
C  G0,SMLNG0,SIDTM0 = SUN'S MEAN ANOMALY, SUN'S MEAN LONGITUDE,
C        SIDERAL TIME, ALL AT 0 HR, JAN 0 OF YEAR NYEAR
C  C1,C2 = COEFFICIENTS IN EQUATION OF CENTER
      OBL=DRAD(DDEG(23,27,8.26D0)-DDEG(0,0,46.845D0)*T)
      SMLNG0=DMOD(3.03D-4*T*T+279.6966780D0+36000.76892D0*T,360.0D0)
      DELSID=DMOD(2400,3,4.542D0)/36525.0D0
      ST=DHOUR(6,38,45.836D0)+DMOD(DHOUR(2400,3,4.542D0)*T,24.0D0)
      SIDTM0=DMOD(ST,24.0D0)
      C1=DRAD(DDEG(1,55,10.057D0)-DDEG(0,0,0.052D0)*T*T-
     1  DDEG(0,0,17.24D0)*T)
      C2=DRAD(DDEG(0,1,12.339D0)-DDEG(0,0,0.361D0)*T)
C     WRITE(6,CONSTS)
      RETURN
C
      ENTRY SUNSET
      NAMELIST/SNST/LONGH,LTSUN,NDAY,DAYS,SLONG,RA,SDCL,SLHA,UTSUN,
     1  STSUN
C  SMLNG = SUN'S MEAN LONGITUDE AT TIME,  SLONG =  TRUE LONGITUDE
C  RA = SUN'S RIGHT ASCENSION, SINDCL = SIN(SUN'S DECLINATION)
C  SLHA = SUN'S LOCAL HOUR ANGLE WEST
C  LTSUN,STSUN,UTSUN = LOCAL, STANDARD, UNIVERSAL TIME OF SUNSET
      LONGH=LONG*12./PI
      LTSUN=18.0
      DO 10 I=1,2
      DAYS=NDAY+(LTSUN+LONGH)/24.0
      ANOMLY=DRAD(G0+DG*DAYS)
      SMLNG=DRAD(SMLNG0+DONST*DAYS)
      SLONG=SMLNG+C1*SIN(ANOMLY)+C2*SIN(ANOMLY*2)
      RA=ATAN2(COS(OBL)*SIN(SLONG),COS(SLONG))*12.0/PI
      IF (RA.LT.0.) RA=RA+24.0
      SINDCL=SIN(OBL)*SIN(SLONG)
      SDCL=ARSIN(SINDCL)
      COSHA=(-0.0145439-SINDCL*SIN(LAT))/(SQRT(1.0-SINDCL**2)*COS(LAT))
C  IF COS(SLHA)>1, THEN TIME CANNOT BE EVALUATED
      IF (ABS(COSHA).GT.1.0) RETURN
      SLHA=ARCOS(COSHA)*12.0/PI
      LTSUN=SLHA+RA-DELSID*DAYS-SIDTM0
      IF (LTSUN.LT.0.) LTSUN=LTSUN+24.0
      IF (LTSUN.GT.24.0) LTSUN=LTSUN-24.0
   10 CONTINUE
      UTSUN=LTSUN+LONGH
      STSUN=UTSUN-LSTDN
C     WRITE(6,SNST)
      RETURN
C
      ENTRY CIVIL
COMPUTES TIME OF END OF CIVIL TWILIGHT (SUN'S ZENITH DIST = 96 DEG)
C  THIS ROUTINE MUST BE CALLED AFTER CALLING SUNSET
C  SMLNG,SLONG,RA,SINDCL,SLHA AS ABOVE (FOR SUNSET ABOVE)
C  LTCVL,STCVL,UTCVL = LOCAL,STANDARD,UNIVERSAL TIME OF CIVIL TWILIGHT
      COSHA=(-0.1045285-SINDCL*SIN(LAT))/(SQRT(1.0-SINDCL**2)*COS(LAT))
C  IF COS(SLHA)>1, THEN TIME CANNOT BE EVALUATED
      IF (ABS(COSHA).GT.1.0) RETURN
      LTSUN=ARCOS(COSHA)*12.0/PI+RA-DELSID*DAYS-SIDTM0
      IF (LTSUN.LT.0.) LTSUN=LTSUN+24.0
      IF (LTSUN.GT.24.0) LTSUN=LTSUN-24.0
      UTCVL=LTSUN+LCHGN
      STCVL=UTCVL-LSTDN
      RETURN
      END
```

اجتماع شمس وقمر کا گرینچ ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۱۹۸۰	جنوری	۱۷	۲۱	۲۱	۱۹۸۱	اکتوبر	۲۷	۲۰	۱۴
	فروری	۱۶	۸	۵۱		نومبر	۲۶	۱۴	۳۹
	مارچ	۱۶	۱۸	۵۷		دسمبر	۲۶	۱۰	۱۱
	اپریل	۱۵	۳	۴۷	۱۹۸۲	جنوری	۲۵	۴	۵۷
	مئی	۱۴	۱۲	۱		فروری	۲۳	۲۱	۱۴
	جون	۱۲	۲۰	۳۹		مارچ	۲۵	۱۰	۱۸
	جولائی	۱۲	۶	۴۶		اپریل	۲۳	۲۰	۲۹
	اگست	۱۰	۱۹	۱۰		مئی	۲۳	۴	۴۱
	ستمبر	۹	۱۰	۱		جون	۲۱	۱۱	۵۳
	اکتوبر	۹	۲	۵۱		جولائی	۲۰	۱۸	۵۸
	نومبر	۷	۲۰	۴۳		اگست	۱۹	۲	۴۶
	دسمبر	۷	۱۴	۳۶		ستمبر	۱۷	۱۲	۱۰
۱۹۸۱	جنوری	۶	۷	۲۵		اکتوبر	۱۷	۰	۵
	فروری	۴	۲۲	۱۵		نومبر	۱۵	۱۵	۱۱
	مارچ	۶	۱۰	۳۲		دسمبر	۱۵	۹	۱۹
	اپریل	۴	۲۰	۲۰	۱۹۸۳	جنوری	۱۴	۵	۹
	مئی	۴	۴	۲۰		فروری	۱۳	۰	۳۲
	جون	۲	۱۱	۳۳		مارچ	۱۴	۱۷	۴۵
	جولائی	۱	۱۹	۴		اپریل	۱۳	۷	۵۹
	جولائی	۳۱	۳	۵۳		مئی	۱۲	۱۹	۲۶
	اگست	۲۹	۱۴	۴۵		جون	۱۱	۴	۳۸
	ستمبر	۲۸	۴	۸		جولائی	۱۰	۱۲	۱۹

اجتماع شمس وقمر کا گرینچ ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۱۹۸۳	اگست	۸	۱۹	۱۹	۱۹۸۵	مئی	۱۹	۲۱	۴۱
	ستمبر	۷	۲	۳۶		جون	۱۸	۱۱	۵۹
	اکتوبر	۶	۱۱	۱۷		جولائی	۱۷	۲۳	۵۸
	نومبر	۴	۲۲	۲۲		اگست	۱۶	۱۰	۷
	دسمبر	۴	۱۳	۲۷		ستمبر	۱۴	۱۹	۲۱
۱۹۸۴	جنوری	۳	۵	۱۶		اکتوبر	۱۴	۴	۳۴
	فروری	۱	۲۳	۴۷		نومبر	۱۲	۱۴	۲۱
	مارچ	۲	۱۸	۳۷		دسمبر	۱۲	۰	۵۵
	اپریل	۱	۱۲	۱۱	۱۹۸۶	جنوری	۱۰	۱۲	۲۳
	مئی	۱	۳	۴۶		فروری	۹	۰	۵۷
	مئی	۳۰	۱۶	۴۹		مارچ	۱۰	۱۴	۵۲
	جون	۲۹	۳	۲۰		اپریل	۹	۶	۹
	جولائی	۲۸	۱۱	۵۲		مئی	۸	۲۲	۱۰
	اگست	۲۶	۱۹	۲۶		جون	۷	۱۴	۱
	ستمبر	۲۵	۳	۱۲		جولائی	۷	۴	۵۶
	اکتوبر	۲۴	۱۲	۹		اگست	۵	۱۸	۳۶
	نومبر	۲۲	۲۲	۵۸		ستمبر	۴	۷	۱۱
	دسمبر	۲۲	۱۱	۴۸		اکتوبر	۳	۱۸	۵۵
۱۹۸۵	جنوری	۲۱	۲	۳۰		نومبر	۲	۶	۳
	فروری	۱۹	۱۸	۴۴		دسمبر	۱	۱۶	۰۴۴
	مارچ	۲۱	۱۱	۵۹		دسمبر	۳۱	۳	۱۱
	اپریل	۲۰	۵	۲۲	۱۹۸۷	جنوری	۲۹	۱۳	۴۶۰

اجتماعِ شمس وقمر کا گرینج ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۱۹۸۷	فروری	۲۸	۰	۵۱	۱۹۸۸	دسمبر	۹	۵	۳۷
	مارچ	۲۹	۱۲	۴۷	۱۹۸۹	جنوری	۷	۱۹	۲۳
	اپریل	۲۸	۱	۳۶		فروری	۶	۷	۳۸
	مئی	۲۷	۱۵	۱۴		مارچ	۷	۱۸	۲۰
	جون	۲۶	۵	۳۷		اپریل	۶	۳	۳۴
	جولائی	۲۵	۲۰	۳۸		مئی	۵	۱۱	۴۸
	اگست	۲۴	۱۲	۰		جون	۳	۱۹	۵۴
	ستمبر	۲۳	۳	۹		جولائی	۳	۵	۰۰
	اکتوبر	۲۲	۱۷	۲۹		اگست	۱	۱۶	۶
	نومبر	۲۱	۶	۳۴		اگست	۳۱	۵	۴۵
	دسمبر	۲۰	۱۸	۲۶		ستمبر	۲۹	۲۱	۴۸
۱۹۸۸	جنوری	۱۹	۵	۲۷		اکتوبر	۲۹	۱۵	۲۹
	فروری	۱۷	۱۵	۵۶		نومبر	۲۸	۹	۴۲
	مارچ	۱۸	۲	۳		دسمبر	۲۸	۳	۲۱
	اپریل	۱۶	۱۲	۱	۱۹۹۰	جنوری	۲۶	۱۹	۲۱
	مئی	۱۵	۲۲	۱۱		فروری	۲۵	۸	۵۵
	جون	۱۴	۹	۱۵		مارچ	۲۶	۱۹	۴۹
	جولائی	۱۳	۲۱	۵۳		اپریل	۲۵	۴	۲۸
	اگست	۱۲	۱۲	۳۲		مئی	۲۴	۱۱	۴۸
	ستمبر	۱۱	۴	۵۱		جون	۲۲	۱۸	۵۶
	اکتوبر	۱۰	۲۱	۵۰		جولائی	۲۲	۲	۵۵
	نومبر	۹	۱۴	۲۱		اگست	۲۰	۱۲	۴۰

اجتماع شمس وقمر کا گرینچ ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۱۹۹۰	ستمبر	۱۹	۰	۴۷	۱۹۹۲	جون	۳۰	۱۲	۱۹
	اکتوبر	۱۸	۱۵	۳۸		جولائی	۲۹	۱۹	۳۶
	نومبر	۱۷	۹	۵		اگست	۲۸	۲	۴۳
	دسمبر	۱۷	۴	۲۳		ستمبر	۲۶	۱۰	۴۱
۱۹۹۱	جنوری	۱۵	۲۳	۵۱		اکتوبر	۲۵	۲۰	۳۵
	فروری	۱۴	۱۷	۳۳		نومبر	۲۴	۹	۱۲
	مارچ	۱۶	۸	۱۱		دسمبر	۲۴	۰	۴۳
	اپریل	۱۴	۱۹	۳۸	۱۹۹۳	جنوری	۲۲	۱۸	۲۸
	مئی	۱۴	۴	۳۷		فروری	۲۱	۱۳	۶
	جون	۱۲	۱۳	۷		مارچ	۲۳	۷	۱۴
	جولائی	۱۱	۱۹	۷		اپریل	۲۱	۲۳	۴۹
	اگست	۱۰	۲	۲۸		مئی	۲۱	۱۴	۸
	ستمبر	۸	۱۱	۲		جون	۲۰	۱	۵۴
	اکتوبر	۷	۲۱	۳۹		جولائی	۱۹	۱۱	۲۵
	نومبر	۶	۱۱	۱۲		اگست	۱۷	۱۹	۲۹
	دسمبر	۶	۳	۵۷		ستمبر	۱۶	۳	۱۲
۱۹۹۲	جنوری	۴	۲۳	۱۱		اکتوبر	۱۵	۱۱	۳۷
	فروری	۳	۱۹	۰		نومبر	۱۳	۲۱	۳۵
	مارچ	۴	۱۳	۲۳		دسمبر	۱۳	۹	۲۸
	اپریل	۳	۵	۲	۱۹۹۴	جنوری	۱۱	۲۳	۱۱
	مئی	۲	۱۷	۴۶		فروری	۱۰	۱۴	۳۱
	جون	۱	۳	۵۷		مارچ	۱۲	۷	۶

اجتماع شمس وقمر کا گرینچ ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۱۹۹۴	اپریل	۱۱	۰	۱۸	۱۹۹۶	جنوری	۲۰	۱۲	۵۱
	مئی	۱۰	۱۷	۸		فروری	۱۸	۲۳	۳۱
	جون	۹	۸	۲۸		مارچ	۱۹	۱۰	۴۶
	جولائی	۸	۲۱	۳۹		اپریل	۱۷	۲۲	۵۰
	اگست	۷	۸	۴۶		مئی	۱۷	۱۱	۴۷
	ستمبر	۵	۱۸	۳۳		جون	۱۶	۱	۳۷
	اکتوبر	۵	۳	۵۶		جولائی	۱۵	۱۶	۱۶
	نومبر	۳	۱۳	۳۷		اگست	۱۴	۷	۳۵
	دسمبر	۲	۲۳	۵۵		ستمبر	۱۲	۲۳	۹
۱۹۹۵	جنوری	۱	۱۰	۵۷		اکتوبر	۱۲	۱۴	۱۶
	جنوری	۳۰	۲۲	۴۸		نومبر	۱۱	۴	۱۷
	مارچ	۱	۱۱	۴۹		دسمبر	۱۰	۱۶	۵۸
	مارچ	۳۱	۲	۹	۱۹۹۷	جنوری	۹	۴	۲۶
	اپریل	۲۹	۱۷	۳۷		فروری	۷	۱۵	۸
	مئی	۲۹	۹	۲۸		مارچ	۹	۱	۱۵
	جون	۲۸	۰	۵۱		اپریل	۷	۱۱	۳
	جولائی	۲۷	۱۵	۱۵		مئی	۶	۲۰	۴۸
	اگست	۲۶	۴	۳۳		جون	۵	۷	۵
	ستمبر	۲۴	۱۶	۵۶		جولائی	۴	۱۸	۴۱
	اکتوبر	۲۴	۴	۳۷		اگست	۳	۸	۱۵
	نومبر	۲۲	۱۵	۴۴		ستمبر	۱	۲۳	۵۳
	دسمبر	۲۲	۲	۲۴		اکتوبر	۱	۰	۵۳

اجتماع شمس وقمر کا گرینج ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۱۹۹۷	اکتوبر	۳۱	۱۰	۲	۱۹۹۹	اگست	۱۱	۱۱	۹
	نومبر	۳۰	۲	۱۵		ستمبر	۹	۲۲	۳
	دسمبر	۲۹	۱۶	۵۸		اکتوبر	۹	۱۱	۳۶
۱۹۹۸	جنوری	۲۸	۶	۲		نومبر	۸	۳	۵۴
	فروری	۲۶	۱۷	۲۷		دسمبر	۷	۲۲	۳۲
	مارچ	۲۸	۳	۱۵	۲۰۰۰	جنوری	۶	۱۸	۱۴
	اپریل	۲۶	۱۱	۴۳		فروری	۵	۱۳	۴
	مئی	۲۵	۱۹	۳۴		مارچ	۶	۵	۱۸
	جون	۲۴	۳	۵۲		اپریل	۴	۱۸	۱۴
	جولائی	۲۳	۱۳	۴۵		مئی	۴	۴	۱۳
	اگست	۲۲	۲	۴		جون	۲	۱۲	۱۶
	ستمبر	۲۰	۱۷	۲		جولائی	۱	۱۹	۲۱
	اکتوبر	۲۰	۱۰	۱۰		جولائی	۳۱	۲	۲۶
	نومبر	۱۹	۴	۲۸		اگست	۲۹	۱۰	۲۰
	دسمبر	۱۸	۲۲	۴۴		ستمبر	۲۷	۱۹	۵۴
۱۹۹۹	جنوری	۱۷	۱۵	۴۷		اکتوبر	۲۷	۷	۵۹
	فروری	۱۶	۶	۴۰		نومبر	۲۵	۲۳	۱۳
	مارچ	۱۷	۱۸	۳۹		دسمبر	۲۵	۱۷	۲۲
	اپریل	۱۶	۴	۲۳	۲۰۰۱	جنوری	۲۴	۱۳	۸
	مئی	۱۵	۱۲	۶		فروری	۲۳	۸	۲۲
	جون	۱۳	۱۹	۴		مارچ	۲۵	۱	۲۲
	جولائی	۱۳	۲	۲۵		اپریل	۲۳	۱۵	۲۷

اجتماعِ شمس وقمر کا گرینچ ٹائم

سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ	سال	ماہ	تاریخ	گھنٹہ	منٹ
۲۰۰۱	مئی	۲۳	۲	۴۷	۲۰۰۲	ستمبر	۷	۳	۱۱
	جون	۲۱	۱۱	۵۹		اکتوبر	۶	۱۱	۱۹
	جولائی	۲۰	۱۹	۴۶		نومبر	۴	۲۰	۳۶
	اگست	۱۹	۲	۵۷		دسمبر	۴	۷	۳۵
	ستمبر	۱۷	۱۰	۲۸	۲۰۰۳	جنوری	۲	۲۰	۲۴
	اکتوبر	۱۶	۱۹	۲۴		فروری	۱	۱۰	۵۰
	نومبر	۱۵	۶	۴۱		مارچ	۳	۲	۳۶
	دسمبر	۱۴	۲۰	۴۸		اپریل	۱	۱۹	۱۹
۲۰۰۲	جنوری	۱۳	۱۳	۳۰		مئی	۱	۱۲	۱۵
	فروری	۱۲	۷	۴۱		مئی	۳۱	۴	۲۰
	مارچ	۱۴	۲	۴		جون	۲۹	۱۸	۳۰
	اپریل	۱۲	۱۹	۲۲		جولائی	۲۹	۶	۵۳
	مئی	۱۲	۱۰	۴۷		اگست	۲۷	۱۷	۲۷
	جون	۱۰	۲۳	۴۷		ستمبر	۲۶	۳	۱۰
	جولائی	۱۰	۱۰	۲۷		اکتوبر	۲۵	۱۲	۵۱
	اگست	۸	۱۹	۱۶		نومبر	۲۳	۲۳	۱

۲۰۰۳ دسمبر ۲۳ ۹ ۳۵

۳۴

باب استقبال القبلۃ ۵۳۰

LOGARITHMS OF NUMBERS

x	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ل	ADD 1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	·0000	0043	0086	0128	0170	0212					42	4	8	13	17	21	25	29	34	38
						0212	0253	0294	0334	0374	40	4	8	12	16	20	24	28	32	36
11	·0414	0453	0492	0531	0569	0607					39	4	8	12	16	19	23	27	31	35
						0607	0645	0682	0719	0755	37	4	7	11	15	18	22	26	30	33
12	·0792	0828	0864	0899	0934	0969					36	4	7	11	14	18	21	25	28	32
						0969	1004	1038	1072	1106	34	3	7	10	14	17	20	24	27	31
13	·1139	1173	1206	1239	1271	1303					33	3	7	10	13	16	20	23	26	30
						1303	1335	1367	1399	1430	32	3	6	10	13	16	19	22	26	29
14	·1461	1492	1523	1553	1584	1614	1644	1673	1703	1732	30	3	6	9	12	15	18	21	24	27
15	·1761	1790	1818	1847	1875	1903	1931	1959	1987	2014	28	3	6	8	11	14	17	20	22	25
16	·2041	2068	2095	2122	2148	2175	2201	2227	2253	2279	26	3	5	8	10	13	16	18	21	23
17	·2304	2330	2355	2380	2405	2430	2455	2480	2504	2529	25	2	5	7	10	12	15	17	20	22
18	·2553	2577	2601	2625	2648	2672	2695	2718	2742	2765	23	2	5	7	9	12	14	16	19	21
19	·2788	2810	2833	2856	2878	2900	2923	2945	2967	2989	22	2	4	7	9	11	13	15	18	20
20	·3010	3032	3054	3075	3096	3118	3139	3160	3181	3201	21	2	4	6	8	11	13	15	17	19
21	·3222	3243	3263	3284	3304	3324	3345	3365	3385	3404	20	2	4	6	8	10	12	14	16	18
22	·3424	3444	3464	3483	3502	3522	3541	3560	3579	3598	19	2	4	6	8	10	11	13	15	17
23	·3617	3636	3655	3674	3692	3711	3729	3747	3766	3784		2	4	6	7	9	11	13	15	17
24	·3802	3820	3838	3856	3874	3892	3909	3927	3945	3962	18	2	4	5	7	9	11	13	14	16
25	·3979	3997	4014	4031	4048	4065	4082	4099	4116	4133	17	2	3	5	7	9	10	12	14	15
26	·4150	4166	4183	4200	4216	4232	4249	4265	4281	4298		2	3	5	6	8	10	11	13	14
27	·4314	4330	4346	4362	4378	4393	4409	4425	4440	4456	16	2	3	5	6	8	9	11	13	14
28	·4472	4487	4502	4518	4533	4548	4564	4579	4594	4609	15	2	3	5	6	8	9	11	12	14
29	·4624	4639	4654	4669	4683	4698	4713	4728	4742	4757		1	3	4	6	7	9	10	12	13
30	·4771	4786	4800	4814	4829	4843	4857	4871	4886	4900	14	1	3	4	6	7	9	10	11	13
31	·4914	4928	4942	4955	4969	4983	4997	5011	5024	5038		1	3	4	6	7	8	10	11	12
32	·5051	5065	5079	5092	5105	5119	5132	5145	5159	5172		1	3	4	5	7	8	9	11	12
33	·5185	5198	5211	5224	5237	5250	5263	5276	5289	5302	13	1	3	4	5	6	8	9	10	12
34	·5315	5328	5340	5353	5366	5378	5391	5403	5416	5428		1	3	4	5	6	8	9	10	11
35	·5441	5453	5465	5478	5490	5502	5514	5527	5539	5551		1	2	4	5	6	7	9	10	11
36	·5563	5575	5587	5599	5611	5623	5635	5647	5658	5670	12	1	2	4	5	6	7	8	10	11
37	·5682	5694	5705	5717	5729	5740	5752	5763	5775	5786		1	2	3	5	6	7	8	9	10
38	·5798	5809	5821	5832	5843	5855	5866	5877	5888	5899		1	2	3	5	6	7	8	9	10
39	·5911	5922	5933	5944	5955	5966	5977	5988	5999	6010	11	1	2	3	4	5	7	8	9	10
40	·6021	6031	6042	6053	6064	6075	6085	6096	6107	6117		1	2	3	4	5	6	8	9	10
41	·6128	6138	6149	6160	6170	6180	6191	6201	6212	6222		1	2	3	4	5	6	7	8	9
42	·6232	6243	6253	6263	6274	6284	6294	6304	6314	6325		1	2	3	4	5	6	7	8	9
43	·6335	6345	6355	6365	6375	6385	6395	6405	6415	6425	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9
44	·6435	6444	6454	6464	6474	6484	6493	6503	6513	6522		1	2	3	4	5	6	7	8	9
45	·6532	6542	6551	6561	6571	6580	6590	6599	6609	6618		1	2	3	4	5	6	7	8	9
46	·6628	6637	6646	6656	6665	6675	6684	6693	6702	6712		1	2	3	4	5	6	7	7	8
47	·6721	6730	6739	6749	6758	6767	6776	6785	6794	6803		1	2	3	4	5	5	6	7	8
48	·6812	6821	6830	6839	6848	6857	6866	6875	6884	6893	9	1	2	3	4	4	5	6	7	8
49	·6902	6911	6920	6928	6937	6946	6955	6964	6972	6981		1	2	3	4	4	5	6	7	8

USEFUL CONSTANTS WITH THEIR LOGARITHMS

	No.	Log.		No.	Log.		No.	Log
π	3·14159	0·4971	1 radian	57°·296	1·7581	e	2·71828	0·4343
$\frac{1}{\pi}$	0·3183	$\bar{1}$·5029		3437'·7	3·5363	M	0·4343	$\bar{1}$·6378
π^2	9·8696	0·9943		206265"	5·3144	$\frac{1}{M}$	2·3026	0·3622
$\sqrt{\pi}$	1·7725	0·2486	arc 1°	0·017 453 293	$\bar{2}$·2419			
$\frac{4}{3}\pi$	4·1888	0·6221	arc 1'	0·000 290 888	$\bar{4}$·4637			
			arc 1"	0·000 004 848	$\bar{6}$·6856			

$\log_e x = \frac{1}{M} \log_{10} x$

$\log_{10} x = M \log_e x$

باب استقبال القبلة

LOGARITHMS OF NUMBERS

x	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Δ	ADD								
												1	2	3	4	5	6	7	8	9
50	·6990	6998	7007	7016	7024	7033	7042	7050	7059	7067		1	2	3	3	4	5	6	7	8
51	·7076	7084	7093	7101	7110	7118	7126	7135	7143	7152		1	2	3	3	4	5	6	7	8
52	·7160	7168	7177	7185	7193	7202	7210	7218	7226	7235		1	2	2	3	4	5	6	7	7
53	·7243	7251	7259	7267	7275	7284	7292	7300	7308	7316		1	2	2	3	4	5	6	6	7
54	·7324	7332	7340	7348	7356	7364	7372	7380	7388	7396	8	1	2	2	3	4	5	6	6	7
55	·7404	7412	7419	7427	7435	7443	7451	7459	7466	7474		1	2	2	3	4	5	5	6	7
56	·7482	7490	7497	7505	7513	7520	7528	7536	7543	7551		1	2	2	3	4	5	5	6	7
57	·7559	7566	7574	7582	7589	7597	7604	7612	7619	7627		1	2	2	3	4	5	5	6	7
58	·7634	7642	7649	7657	7664	7672	7679	7686	7694	7701		1	2	2	3	4	4	5	6	7
59	·7709	7716	7723	7731	7738	7745	7752	7760	7767	7774		1	1	2	3	4	4	5	6	7
60	·7782	7789	7796	7803	7810	7818	7825	7832	7839	7846	7	1	1	2	3	4	4	5	6	6
61	·7853	7860	7868	7875	7882	7889	7896	7903	7910	7917		1	1	2	3	4	4	5	6	6
62	·7924	7931	7938	7945	7952	7959	7966	7973	7980	7987		1	1	2	3	3	4	5	6	6
63	·7993	8000	8007	8014	8021	8028	8035	8041	8048	8055		1	1	2	3	3	4	5	5	6
64	·8062	8069	8075	8082	8089	8096	8102	8109	8116	8122		1	1	2	3	3	4	5	5	6
65	·8129	8136	8142	8149	8156	8162	8169	8176	8182	8189		1	1	2	3	3	4	5	5	6
66	·8195	8202	8209	8215	8222	8228	8235	8241	8248	8254		1	1	2	3	3	4	5	5	6
67	·8261	8267	8274	8280	8287	8293	8299	8306	8312	8319		1	1	2	3	3	4	4	5	6
68	·8325	8331	8338	8344	8351	8357	8363	8370	8376	8382		1	1	2	3	3	4	4	5	6
69	·8388	8395	8401	8407	8414	8420	8426	8432	8439	8445		1	1	2	3	3	4	4	5	6
70	·8451	8457	8463	8470	8476	8482	8488	8494	8500	8506		1	1	2	2	3	4	4	5	6
71	·8513	8519	8525	8531	8537	8543	8549	8555	8561	8567	6	1	1	2	2	3	4	4	5	5
72	·8573	8579	8585	8591	8597	8603	8609	8615	8621	8627		1	1	2	2	3	4	4	5	5
73	·8633	8639	8645	8651	8657	8663	8669	8675	8681	8686		1	1	2	2	3	4	4	5	5
74	·8692	8698	8704	8710	8716	8722	8727	8733	8739	8745		1	1	2	2	3	4	4	5	5
75	·8751	8756	8762	8768	8774	8779	8785	8791	8797	8802		1	1	2	2	3	3	4	5	5
76	·8808	8814	8820	8825	8831	8837	8842	8848	8854	8859		1	1	2	2	3	3	4	5	5
77	·8865	8871	8876	8882	8887	8893	8899	8904	8910	8915		1	1	2	2	3	3	4	4	5
78	·8921	8927	8932	8938	8943	8949	8954	8960	8965	8971		1	1	2	2	3	3	4	4	5
79	·8976	8982	8987	8993	8998	9004	9009	9015	9020	9025		1	1	2	2	3	3	4	4	5
80	·9031	9036	9042	9047	9053	9058	9063	9069	9074	9079		1	1	2	2	3	3	4	4	5
81	·9085	9090	9096	9101	9106	9112	9117	9122	9128	9133		1	1	2	2	3	3	4	4	5
82	·9138	9143	9149	9154	9159	9165	9170	9175	9180	9186		1	1	2	2	3	3	4	4	5
83	·9191	9196	9201	9206	9212	9217	9222	9227	9232	9238		1	1	2	2	3	3	4	4	5
84	·9243	9248	9253	9258	9263	9269	9274	9279	9284	9289		1	1	2	2	3	3	4	4	5
85	·9294	9299	9304	9309	9315	9320	9325	9330	9335	9340		1	1	2	2	3	3	4	4	5
86	·9345	9350	9355	9360	9365	9370	9375	9380	9385	9390	5	1	1	2	2	3	3	4	4	5
87	·9395	9400	9405	9410	9415	9420	9425	9430	9435	9440		0	1	1	2	2	3	3	4	4
88	·9445	9450	9455	9460	9465	9469	9474	9479	9484	9489		0	1	1	2	2	3	3	4	4
89	·9494	9499	9504	9509	9513	9518	9523	9528	9533	9538		0	1	1	2	2	3	3	4	4
90	·9542	9547	9552	9557	9562	9566	9571	9576	9581	9586		0	1	1	2	2	3	3	4	4
91	·9590	9595	9600	9605	9609	9614	9619	9624	9628	9633		0	1	1	2	2	3	3	4	4
92	·9638	9643	9647	9652	9657	9661	9666	9671	9675	9680		0	1	1	2	2	3	3	4	4
93	·9685	9689	9694	9699	9703	9708	9713	9717	9722	9727		0	1	1	2	2	3	3	4	4
94	·9731	9736	9741	9745	9750	9754	9759	9763	9768	9773		0	1	1	2	2	3	3	4	4
95	·9777	9782	9786	9791	9795	9800	9805	9809	9814	9818		0	1	1	2	2	3	3	4	4
96	·9823	9827	9832	9836	9841	9845	9850	9854	9859	9863		0	1	1	2	2	3	3	4	4
97	·9868	9872	9877	9881	9886	9890	9894	9899	9903	9908		0	1	1	2	2	3	3	4	4
98	·9912	9917	9921	9926	9930	9934	9939	9943	9948	9952		0	1	1	2	2	3	3	4	4
99	·9956	9961	9965	9969	9974	9978	9983	9987	9991	9996	4	0	1	1	2	2	3	3	3	4

Only the decimal portion (mantissa) of each logarithm is shown in this table
The integral portion (characteristic) must be determined independently

4

ANTILOGARITHMS

x	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	ADD								
												1	2	3	4	5	6	7	8	9
·00	1000	1002	1005	1007	1009	1012	1014	1016	1019	1021	2	0	0	1	1	1	1	1	2	2
·01	1023	1026	1028	1030	1033	1035	1038	1040	1042	1045		0	0	1	1	1	1	2	2	2
·02	1047	1050	1052	1054	1057	1059	1062	1064	1067	1069		0	0	1	1	1	1	2	2	2
·03	1072	1074	1076	1079	1081	1084	1086	1089	1091	1094		0	0	1	1	1	1	2	2	2
·04	1096	1099	1102	1104	1107	1109	1112	1114	1117	1119		0	1	1	1	1	2	2	2	2
·05	1122	1125	1127	1130	1132	1135	1138	1140	1143	1146		0	1	1	1	1	2	2	2	2
·06	1148	1151	1153	1156	1159	1161	1164	1167	1169	1172		0	1	1	1	1	2	2	2	2
·07	1175	1178	1180	1183	1186	1189	1191	1194	1197	1199		0	1	1	1	1	2	2	2	2
·08	1202	1205	1208	1211	1213	1216	1219	1222	1225	1227		0	1	1	1	1	2	2	2	3
·09	1230	1233	1236	1239	1242	1245	1247	1250	1253	1256		0	1	1	1	1	2	2	2	3
·10	1259	1262	1265	1268	1271	1274	1276	1279	1282	1285		0	1	1	1	1	2	2	2	3
·11	1288	1291	1294	1297	1300	1303	1306	1309	1312	1315	3	0	1	1	1	2	2	2	2	3
·12	1318	1321	1324	1327	1330	1334	1337	1340	1343	1346		0	1	1	1	2	2	2	2	3
·13	1349	1352	1355	1358	1361	1365	1368	1371	1374	1377		0	1	1	1	2	2	2	3	3
·14	1380	1384	1387	1390	1393	1396	1400	1403	1406	1409		0	1	1	1	2	2	2	3	3
·15	1413	1416	1419	1422	1426	1429	1432	1435	1439	1442		0	1	1	1	2	2	2	3	3
·16	1445	1449	1452	1455	1459	1462	1466	1469	1472	1476		0	1	1	1	2	2	2	3	3
·17	1479	1483	1486	1489	1493	1496	1500	1503	1507	1510		0	1	1	1	2	2	2	3	3
·18	1514	1517	1521	1524	1528	1531	1535	1538	1542	1545		0	1	1	1	2	2	2	3	3
·19	1549	1552	1556	1560	1563	1567	1570	1574	1578	1581		0	1	1	1	2	2	3	3	3
·20	1585	1589	1592	1596	1600	1603	1607	1611	1614	1618		0	1	1	1	2	2	3	3	3
·21	1622	1626	1629	1633	1637	1641	1644	1648	1652	1656		0	1	1	2	2	2	3	3	3
·22	1660	1663	1667	1671	1675	1679	1683	1687	1690	1694		0	1	1	2	2	2	3	3	3
·23	1698	1702	1706	1710	1714	1718	1722	1726	1730	1734	4	0	1	1	2	2	2	3	3	[illegible]
·24	1738	1742	1746	1750	1754	1758	1762	1766	1770	1774		0	1	1	2	2	2	3	3	4
·25	1778	1782	1786	1791	1795	1799	1803	1807	1811	1816		0	1	1	2	2	2	3	3	4
·26	1820	1824	1828	1832	1837	1841	1845	1849	1854	1858		0	1	1	2	2	3	3	3	4
·27	1862	1866	1871	1875	1879	1884	1888	1892	1897	1901		0	1	1	2	2	3	3	3	4
·28	1905	1910	1914	1919	1923	1928	1932	1936	1941	1945		0	1	1	2	2	3	3	4	4
·29	1950	1954	1959	1963	1968	1972	1977	1982	1986	1991		0	1	1	2	2	3	3	4	4
·30	1995	2000	2004	2009	2014	2018	2023	2028	2032	2037		0	1	1	2	2	3	3	4	4
·31	2042	2046	2051	2056	2061	2065	2070	2075	2080	2084		0	1	1	2	2	3	3	4	4
·32	2089	2094	2099	2104	2109	2113	2118	2123	2128	2133		0	1	1	2	2	3	3	4	4
·33	2138	2143	2148	2153	2158	2163	2168	2173	2178	2183	6	1	1	2	2	3	3	4	4	5
·34	2188	2193	2198	2203	2208	2213	2218	2223	2228	2234		1	1	2	2	3	3	4	4	5
·35	2239	2244	2249	2254	2259	2265	2270	2275	2280	2286		1	1	2	2	3	3	4	4	5
·36	2291	2296	2301	2307	2312	2317	2323	2328	2333	2339		1	1	2	2	3	3	4	4	5
·37	2344	2350	2355	2360	2366	2371	2377	2382	2388	2393		1	1	2	2	3	3	4	4	5
·38	2399	2404	2410	2415	2421	2427	2432	2438	2443	2449		1	1	2	2	3	3	4	4	5
·39	2455	2460	2466	2472	2477	2483	2489	2495	2500	2506		1	1	2	2	3	3	4	5	5
·40	2512	2518	2523	2529	2535	2541	2547	2553	2559	2564		1	1	2	2	3	4	4	5	5
·41	2570	2576	2582	2588	2594	2600	2606	2612	2618	2624	6	1	1	2	2	3	4	4	5	5
·42	2630	2636	2642	2649	2655	2661	2667	2673	2679	2685		1	1	2	2	3	4	4	5	6
·43	2692	2698	2704	2710	2716	2723	2729	2735	2742	2748		1	1	2	3	3	4	4	5	6
·44	2754	2761	2767	2773	2780	2786	2793	2799	2805	2812		1	1	2	3	3	4	4	5	6
·45	2818	2825	2831	2838	2844	2851	2858	2864	2871	2877		1	1	2	3	3	4	5	5	6
·46	2884	2891	2897	2904	2911	2917	2924	2931	2938	2944		1	1	2	3	3	4	5	5	6
·47	2951	2958	2965	2972	2979	2985	2992	2999	3006	3013		1	1	2	3	3	4	5	5	6
·48	3020	3027	3034	3041	3048	3055	3062	3069	3076	3083	7	1	1	2	3	4	4	5	6	6
·49	3090	3097	3105	3112	3119	3126	3133	3141	3148	3155		1	1	2	3	4	4	5	6	6

ANTILOGARITHMS

x	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Δ	ADD								
												1	2	3	4	5	6	7	8	9
·50	3162	3170	3177	3184	3192	3199	3206	3214	3221	3228		1	1	2	3	4	4	5	6	7
·51	3236	3243	3251	3258	3266	3273	3281	3289	3296	3304		1	2	2	3	4	5	5	6	7
·52	3311	3319	3327	3334	3342	3350	3357	3365	3373	3381		1	2	2	3	4	5	5	6	7
·53	3388	3396	3404	3412	3420	3428	3436	3443	3451	3459		1	2	2	3	4	5	6	6	7
·54	3467	3475	3483	3491	3499	3508	3516	3524	3532	3540	8	1	2	2	3	4	5	6	6	7
·55	3548	3556	3565	3573	3581	3589	3597	3606	3614	3622		1	2	2	3	4	5	6	7	7
·56	3631	3639	3648	3656	3664	3673	3681	3690	3698	3707		1	2	3	3	4	5	6	7	8
·57	3715	3724	3733	3741	3750	3758	3767	3776	3784	3793		1	2	3	3	4	5	6	7	8
·58	3802	3811	3819	3828	3837	3846	3855	3864	3873	3882		1	2	3	4	4	5	6	7	8
·59	3890	3899	3908	3917	3926	3936	3945	3954	3963	3972	9	1	2	3	4	5	5	6	7	8
·60	3981	3990	3999	4009	4018	4027	4036	4046	4055	4064		1	2	3	4	5	6	6	7	8
·61	4074	4083	4093	4102	4111	4121	4130	4140	4150	4159		1	2	3	4	5	6	7	8	9
·62	4169	4178	4188	4198	4207	4217	4227	4236	4246	4256		1	2	3	4	5	6	7	8	9
·63	4266	4276	4285	4295	4305	4315	4325	4335	4345	4355	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9
·64	4365	4375	4385	4395	4406	4416	4426	4436	4446	4457		1	2	3	4	5	6	7	8	9
·65	4467	4477	4487	4498	4508	4519	4529	4539	4550	4560		1	2	3	4	5	6	7	8	9
·66	4571	4581	4592	4603	4613	4624	4634	4645	4656	4667		1	2	3	4	5	6	7	9	10
·67	4677	4688	4699	4710	4721	4732	4742	4753	4764	4775	11	1	2	3	4	5	7	8	9	10
·68	4786	4797	4808	4819	4831	4842	4853	4864	4875	4887		1	2	3	4	6	7	8	9	10
·69	4898	4909	4920	4932	4943	4955	4966	4977	4989	5000		1	2	3	5	6	7	8	9	10
·70	5012	5023	5035	5047	5058	5070	5082	5093	5105	5117		1	2	4	5	6	7	8	9	11
·71	5129	5140	5152	5164	5176	5188	5200	5212	5224	5236	12	1	2	4	5	6	7	8	10	11
·72	5248	5260	5272	5284	5297	5309	5321	5333	5346	5358		1	2	4	5	6	7	9	10	11
·73	5370	5383	5395	5408	5420	5433	5445	5458	5470	5483		1	3	4	5	6	8	9	10	11
·74	5495	5508	5521	5534	5546	5559	5572	5585	5598	5610		1	3	4	5	6	8	9	10	12
·75	5623	5636	5649	5662	5675	5689	5702	5715	5728	5741	13	1	3	4	5	7	8	9	10	12
·76	5754	5768	5781	5794	5808	5821	5834	5848	5861	5875		1	3	4	5	7	8	9	11	12
·77	5888	5902	5916	5929	5943	5957	5970	5984	5998	6012		1	3	4	5	7	8	10	11	12
·78	6026	6039	6053	6067	6081	6095	6109	6124	6138	6152	14	1	3	4	6	7	8	10	11	13
·79	6166	6180	6194	6209	6223	6237	6252	6266	6281	6295		1	3	4	6	7	9	10	11	13
·80	6310	6324	6339	6353	6368	6383	6397	6412	6427	6442		1	3	4	6	7	9	10	12	13
·81	6457	6471	6486	6501	6516	6531	6546	6561	6577	6592	15	2	3	5	6	8	9	11	12	14
·82	6607	6622	6637	6653	6668	6683	6699	6714	6730	6745		2	3	5	6	8	9	11	12	14
·83	6761	6776	6792	6808	6823	6839	6855	6871	6887	6902		2	3	5	6	8	9	11	13	14
·84	6918	6934	6950	6966	6982	6998	7015	7031	7047	7063	16	2	3	5	6	8	10	11	13	14
·85	7079	7096	7112	7129	7145	7161	7178	7194	7211	7228		2	3	5	7	8	10	12	13	15
·86	7244	7261	7278	7295	7311	7328	7345	7362	7379	7396	17	2	3	5	7	8	10	12	14	15
·87	7413	7430	7447	7464	7482	7499	7516	7534	7551	7568		2	3	5	7	9	10	12	14	16
·88	7586	7603	7621	7638	7656	7674	7691	7709	7727	7745		2	4	5	7	9	11	12	14	16
·89	7762	7780	7798	7816	7834	7852	7870	7889	7907	7925	18	2	4	5	7	9	11	13	14	16
·90	7943	7962	7980	7998	8017	8035	8054	8072	8091	8110		2	4	6	7	9	11	13	15	17
·91	8128	8147	8166	8185	8204	8222	8241	8260	8279	8299	19	2	4	6	8	10	11	13	15	17
·92	8318	8337	8356	8375	8395	8414	8433	8453	8472	8492		2	4	6	8	10	12	14	15	17
·93	8511	8531	8551	8570	8590	8610	8630	8650	8670	8690		2	4	6	8	10	12	14	16	18
·94	8710	8730	8750	8770	8790	8810	8831	8851	8872	8892	20	2	4	6	8	10	12	14	16	18
·95	8913	8933	8954	8974	8995	9016	9036	9057	9078	9099		2	4	6	8	10	12	15	17	19
·96	9120	9141	9162	9183	9204	9226	9247	9268	9290	9311	21	2	4	6	8	11	13	15	17	19
·97	3333	9354	9376	9397	9419	9441	9462	9484	9506	9528		2	4	7	9	11	13	15	17	20
·98	9550	9572	9594	9616	9638	9661	9683	9705	9727	9750	22	2	4		9	11	13	15	18	20
·99	9772	9795	9817	9840	9863	9886	9908	9931	9954	9977	23	2	5	7	9	11	14	16	18	21

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	ADD 1′ 2′ 3′ 4′ 5′
0°	−∞	3̄·242	3̄·543	3̄·719	3̄·844	3̄·941	2̄·020	2̄·087	2̄·145	2̄·196		Differences here vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 10.
1	2̄·2419	2832	3210	3558	3880	4179	4459	4723	4971	5206		
2	·5428	5640	5842	6035	6220	6397	6567	6731	6889	7041		
3	·7188	7330	7468	7602	7731	7857	7979	8098	8213	8326		
4	·8436	8543	8647	8749	8849	8946	9042	9135	9226	9315		
5	2̄·9403	9489	9573	9655	9736	9816	9894	2̄·9970	1̄·0046	1̄·0120		
6	1̄·0192	0264	0334	0403	0472	0539	0605	0670	0734	0797		
7	·0859	0920	0981	1040	1099	1157	1214	1271	1326	1381		
8	·1436	1489	1542	1594	1646	1697					52	9 17 26 35 43
						1697	1747	1797	1847	1895	49	8 16 25 33 41
9	·1943	1991	2038	2085	2131	2176					47	8 16 23 31 39
						2176	2221	2266	2310	2353	44	7 15 22 29 37
10	1̄·2397	2439	2482	2524	2565	2606					42	7 14 21 28 35
						2606	2647	2687	2727	2767	40	7 13 20 27 33
11	·2806	2845	2883	2921	2959	2997					18	6 13 19 26 32
						2997	3034	3070	3107	3143	36	6 12 18 24 30
12	·3179	3214	3250	3284	3319	3353					35	6 12 17 23 29
						3353	3387	3421	3455	3488	34	6 11 17 23 28
13	·3521	3554	3586	3618	3650	3682					32	5 11 16 21 27
						3682	3713	3745	3775	3806	31	5 10 16 21 26
14	·3837	3867	3897	3927	3957	3986	4015	4044	4073	4102	29	5 10 15 19 24
15	1̄·4130	4158	4186	4214	4242	4269	4296	4323	4350	4377	27	5 9 14 18 23
16	·4403	4430	4456	4482	4508	4533	4559	4584	4609	4634	26	4 9 13 17 22
17	·4659	4684	4709	4733	4757	4781	4805	4829	4853	4876	24	4 8 12 16 20
18	·4900	4923	4946	4969	4992	5015	5037	5060	5082	5104	23	4 8 11 15 19
19	·5126	5148	5170	5192	5213	5235	5256	5278	5299	5320	21	4 7 11 14 18
20	1̄·5341	5361	5382	5402	5423	5443	5463	5484	5504	5523	20	3 7 10 13 17
21	·5543	5563	5583	5602	5621	5641	5660	5679	5698	5717	19	3 6 10 13 16
22	·5736	5754	5773	5792	5810	5828	5847	5865	5883	5901	18	3 6 9 12 15
23	·5919	5937	5954	5972	5990	6007	6024	6042	6059	6076	17	3 6 9 11 14
24	·6093	6110	6127	6144	6161	6177	6194	6210	6227	6243		3 6 8 11 14
25	1̄·6259	6276	6292	6308	6324	6340	6356	6371	6387	6403	16	3 5 8 11 13
26	·6418	6434	6449	6465	6480	6495	6510	6526	6541	6556	15	3 5 8 10 13
27	·6570	6585	6600	6615	6629	6644	6659	6673	6687	6702		2 5 7 10 12
28	·6716	6730	6744	6759	6773	6787	6801	6814	6828	6842	14	2 5 7 9 12
29	·6856	6869	6883	6896	6910	6923	6937	6950	6963	6977		2 4 7 9 11
30	1̄·6990	7003	7016	7029	7042	7055	7068	7080	7093	7106	13	2 4 6 9 11
31	·7118	7131	7144	7156	7168	7181	7193	7205	7218	7230		2 4 6 8 10
32	·7242	7254	7266	7278	7290	7302	7314	7326	7338	7349	12	2 4 6 8 10
33	·7361	7373	7384	7396	7407	7419	7430	7442	7453	7464		2 4 6 8 10
34	·7476	7487	7498	7509	7520	7531	7542	7553	7564	7575	11	2 4 6 7 9
35	1̄·7586	7597	7607	7618	7629	7640	7650	7661	7671	7682		2 4 5 7 9
36	·7692	7703	7713	7723	7734	7744	7754	7764	7774	7785	10	2 3 5 7 8
37	·7795	7805	7815	7825	7835	7844	7854	7864	7874	7884		2 3 5 7 8
38	·7893	7903	7913	7922	7932	7941	7951	7960	7970	7979		2 3 5 6 8
39	·7989	7998	8007	8017	8026	8035	8044	8053	8063	8072	9	2 3 5 6 8
40	1̄·8081	8090	8099	8108	8117	8125	8134	8143	8152	8161		1 3 4 6 7
41	·8169	8178	8187	8195	8204	8213	8221	8230	8238	8247		1 3 4 6 7
42	·8255	8264	8272	8280	8289	8297	8305	8313	8322	8330		1 3 4 6 7
43	·8338	8346	8354	8362	8370	8378	8386	8394	8402	8410	8	1 3 4 5 7
44	·8418	8426	8433	8441	8449	8457	8464	8472	8480	8487		1 3 4 5 6

Log Cosec x = − Log Sin x

LOGARITHMS OF SINES

x	0' 0°.0	6' 0°.1	12' 0°.2	18' 0°.3	24' 0°.4	30' 0°.5	36' 0°.6	42' 0°.7	48' 0°.8	54' 0°.9	Δ	ADD 1'	2'	3'	4'	5'
45°	$\bar{1}$.8495	8502	8510	8517	8525	8532	8540	8547	8555	8562		1	2	4	5	6
46	.8569	8577	8584	8591	8598	8606	8613	8620	8627	8634		1	2	4	5	6
47	.8641	8648	8655	8662	8669	8676	8683	8690	8697	8704	7	1	2	3	5	6
48	.8711	8718	8724	8731	8738	8745	8751	8758	8765	8771		1	2	3	4	6
49	.8778	8784	8791	8797	8804	8810	8817	8823	8830	8836		1	2	3	4	5
50	$\bar{1}$.8843	8849	8855	8862	8868	8874	8880	8887	8893	8899		1	2	3	4	5
51	.8905	8911	8917	8923	8929	8935	8941	8947	8953	8959	6	1	2	3	4	5
52	.8965	8971	8977	8983	8989	8995	9000	9006	9012	9018		1	2	3	4	5
53	.9023	9029	9035	9041	9046	9052	9057	9063	9069	9074		1	2	3	4	5
54	.9080	9085	9091	9096	9101	9107	9112	9118	9123	9128		1	2	3	4	5
55	$\bar{1}$.9134	9139	9144	9149	9155	9160	9165	9170	9175	9181		1	2	3	3	4
56	.9186	9191	9196	9201	9206	9211	9216	9221	9226	9231	5	1	2	3	3	4
57	.9236	9241	9246	9251	9255	9260	9265	9270	9275	9279		1	2	2	3	4
58	.9284	9289	9294	9298	9303	9308	9312	9317	9322	9326		1	2	2	3	4
59	.9331	9335	9340	9344	9349	9353	9358	9362	9367	9371		1	1	2	3	4
60	$\bar{1}$.9375	9380	9384	9388	9393	9397	9401	9406	9410	9414		1	1	2	3	4
61	.9418	9422	9427	9431	9435	9439	9443	9447	9451	9455		1	1	2	3	3
62	.9459	9463	9467	9471	9475	9479	9483	9487	9491	9495	4	1	1	2	3	3
63	.9499	9503	9506	9510	9514	9518	9522	9525	9529	9533		1	1	2	3	3
64	.9537	9540	9544	9548	9551	9555	9558	9562	9566	9569		1	1	2	2	3
65	$\bar{1}$.9573	9576	9580	9583	9587	9590	9594	9597	9601	9604		1	1	2	2	3
66	.9607	9611	9614	9617	9621	9624	9627	9631	9634	9637		1	1	2	2	3
67	.9640	9643	9647	9650	9653	9656	9659	9662	9666	9669		1	1	2	2	3
68	.9672	9675	9678	9681	9684	9687	9690	9693	9696	9699	3	1	1	2	2	3
69	.9702	9704	9707	9710	9713	9716	9719	9722	9724	9727		0	1	1	2	2
70	$\bar{1}$.9730	9733	9735	9738	9741	9743	9746	9749	9751	9754		0	1	1	2	2
71	.9757	9759	9762	9764	9767	9770	9772	9775	9777	9780		0	1	1	2	2
72	.9782	9785	9787	9789	9792	9794	9797	9799	9801	9804		0	1	1	2	2
73	.9806	9808	9811	9813	9815	9817	9820	9822	9824	9826		0	1	1	1	2
74	.9828	9831	9833	9835	9837	9839	9841	9843	9845	9847		0	1	1	1	2
75	$\bar{1}$.9849	9851	9853	9855	9857	9859	9861	9863	9865	9867	2	0	1	1	1	2
76	.9869	9871	9873	9875	9876	9878	9880	9882	9884	9885		0	1	1	1	2
77	.9887	9889	9891	9892	9894	9896	9897	9899	9901	9902		0	1	1	1	1
78	.9904	9906	9907	9909	9910	9912	9913	9915	9916	9918		0	1	1	1	1
79	.9919	9921	9922	9924	9925	9927	9928	9929	9931	9932		0	0	1	1	1
80	$\bar{1}$.9934	9935	9936	9937	9939	9940	9941	9943	9944	9945		0	0	1	1	1
81	.9946	9947	9949	9950	9951	9952	9953	9954	9955	9956		0	0	1	1	1
82	.9958	9959	9960	9961	9962	9963	9964	9965	9966	9967	1	0	0	0	1	1
83	.9968	9968	9969	9970	9971	9972	9973	9974	9975	9975		0	0	0	1	1
84	.9976	9977	9978	9978	9979	9980	9981	9981	9982	9983		0	0	0	0	1
85	$\bar{1}$.9983	9984	9985	9985	9986	9987	9987	9988	9988	9989		See Table below and on page 8.				
86	.9989	9990	9990	9991	9991	9992	9992	9993	9993	9994						
87	.9994	9994	9995	9995	9996	9996	9996	9996	9997	9997	.					
88	.9997	9998	9998	9998	9998	9999	9999	9999	9999	9999						
89	$\bar{1}$.9999	9999	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000						
90	0.0000															

Log Sine of Angles near 90° and Log Cosine of Small Angles

[Continued on page 8

Sin	85°0'		85°9'		85°19'		85°29'		85°39'		85°49'		86°1'		86°12'		86°24'		86°38'
Log		$\bar{1}$.9984		$\bar{1}$.9985		$\bar{1}$.9986		$\bar{1}$.9987		$\bar{1}$.9988		$\bar{1}$.9989		$\bar{1}$.9990		$\bar{1}$.9991		$\bar{1}$.9992	
Cos	5°0'		4°51'		4°41'		4°31'		4°21'		4°11'		3°59'		3°48'		3°38'		3°22'

For tabulated angles read the log to the left: e.g., log sin 85°49' or log cos 4°11' $\bar{1}$.9988

LOGARITHMS OF COSINES

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	SUBTRACT 1′	2′	3′	4′	5′
0°	0·0000	0000	0000	0000	0000	0000	0000	0000	0000	$\bar{1}$·9999		See Table below and on page 7.				
1	$\bar{1}$·9999	9999	9999	9999	9999	9999	9998	9998	9998	9998						
2	·9997	9997	9997	9996	9996	9996	9996	9995	9995	9994						
3	·9994	9994	9993	9993	9992	9992	9991	9991	9990	9990						
4	·9989	9989	9988	9988	9987	9987	9986	9985	9985	9984						
5	$\bar{1}$·9983	9983	9982	9981	9981	9980	9979	9978	9978	9977		0	0	0	0	1
6	·9976	9975	9975	9974	9973	9972	9971	9970	9969	9968		0	0	0	1	1
7	·9968	9967	9966	9965	9964	9963	9962	9961	9960	9959		0	0	0	1	1
8	·9958	9956	9955	9954	9953	9952	9951	9950	9949	9947	1	0	0	1	1	1
9	·9946	9945	9944	9943	9941	9940	9939	9937	9936	9935		0	0	1	1	1
10	$\bar{1}$·9934	9932	9931	9929	9928	9927	9926	9924	9922	9921		0	0	1	1	1
11	·9919	9918	9916	9915	9913	9912	9910	9909	9907	9906		0	1	1	1	1
12	·9904	9902	9901	9899	9897	9896	9894	9892	9891	9889		0	1	1	1	1
13	·9887	9885	9884	9882	9880	9878	9876	9875	9873	9871		0	1	1	1	2
14	·9869	9867	9865	9863	9861	9859	9857	9855	9853	9851	2	0	1	1	1	2
15	$\bar{1}$·9849	9847	9845	9843	9841	9839	9837	9835	9833	9831		0	1	1	1	2
16	·9828	9826	9824	9822	9820	9817	9815	9813	9811	9808		0	1	1	1	2
17	·9806	9804	9801	9799	9797	9794	9792	9789	9787	9785		0	1	1	2	2
18	·9782	9780	9777	9775	9772	9770	9767	9764	9762	9759		0	1	1	2	2
19	·9757	9754	9751	9749	9746	9743	9741	9738	9735	9733		0	1	1	2	2
20	$\bar{1}$·9730	9727	9724	9722	9719	9716	9713	9710	9707	9704		0	1	1	2	2
21	·9702	9699	9696	9693	9690	9687	9684	9681	9678	9675	3	1	1	2	2	3
22	·9672	9669	9666	9662	9659	9656	9653	9650	9647	9643		1	1	2	2	3
23	·9640	9637	9634	9631	9627	9624	9621	9617	9614	9611		1	1	2	2	3
24	·9607	9604	9601	9597	9594	9590	9587	9583	9580	9576		1	1	2	2	3
25	$\bar{1}$·9573	9569	9566	9562	9558	9555	9551	9548	9544	9540		1	1	2	2	3
26	·9537	9533	9529	9525	9522	9518	9514	9510	9506	9503		1	1	2	3	3
27	·9499	9495	9491	9487	9483	9479	9475	9471	9467	9463	4	1	1	2	3	3
28	·9459	9435	9451	9447	9443	9439	9435	9431	9427	9422		1	1	2	3	3
29	·9418	9414	9410	9406	9401	9397	9393	9388	9384	9380		1	1	2	3	4
30	$\bar{1}$·9375	9371	9367	9362	9358	9353	9349	9344	9340	9335		1	1	2	3	4
31	·9331	9326	9322	9317	9312	9308	9303	9298	9294	9289		1	2	2	3	4
32	·9284	9279	9275	9270	9265	9260	9255	9251	9246	9241		1	2	2	3	4
33	·9236	9231	9226	9221	9216	9211	9206	9201	9196	9191	5	1	2	3	3	4
34	·9186	9181	9175	9170	9165	9160	9155	9149	9144	9139		1	2	3	3	4
35	$\bar{1}$·9134	9128	9123	9118	9112	9107	9101	9096	9091	9085		1	2	3	4	5
36	·9080	9074	9069	9063	9057	9052	9046	9041	9035	9029		1	2	3	4	5
37	·9023	9018	9012	9006	9000	8995	8989	8983	8977	8971		1	2	3	4	5
38	·8965	8959	8953	8947	8941	8935	8929	8923	8917	8911	6	1	2	3	4	5
39	·8905	8899	8893	8887	8880	8874	8868	8862	8856	8849		1	2	3	4	5
40	$\bar{1}$·8843	8836	8830	8823	8817	8810	8804	8797	8791	8784		1	2	3	4	6
41	·8778	8771	8765	8758	8751	8745	8738	8731	8724	8718		1	2	3	4	6
42	·8711	8704	8697	8690	8683	8676	8669	8662	8655	8648	7	1	2	4	5	6
43	·8641	8634	8627	8620	8613	8606	8598	8591	8584	8577		1	2	4	5	6
44	·8569	8562	8555	8547	8540	8532	8525	8517	8510	8502		1	2	4	5	6

Log Sine of Angles near 90° and Log Cosine of Small Angles

(Continued from page 7)

Sin	86°38′		86°51′		87°7′		87°22′		87°42′		88°3′		88°29′		89°7′		90°0′
Log		$\bar{1}$·9993		$\bar{1}$·9994		$\bar{1}$·9995		$\bar{1}$·9996		$\bar{1}$·9997		$\bar{1}$·9998		$\bar{1}$·9999		0·0000	
Cos	3°22′		3°9′		2°53′		2°37′		2°18′		1°57′		1°31′		0°53′		0°0′

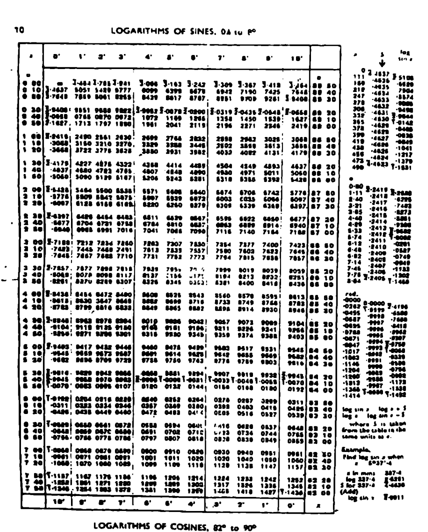
For tabulated angles read the log to the left; e.g., log sin 87°42′ or log cos 2°18′ = $\bar{1}$·9996

LOGARITHMS OF COSINES

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	1′	2′	3′	4′	5′
45°	$\bar{1}$·8495	8487	8480	8472	8464	8457	8449	8441	8433	8426		1	3	4	5	6
46	·8418	8410	8402	8394	8386	8378	8370	8362	8354	8346		1	3	4	6	7
47	·8338	8330	8322	8313	8305	8297	8289	8280	8272	8264	8	1	3	4	6	7
48	·8255	8247	8238	8230	8221	8213	8204	8195	8187	8178		1	3	4	6	7
49	·8169	8161	8152	8143	8134	8125	8117	8108	8099	8090		1	3	4	6	7
50	$\bar{1}$·8081	8072	8063	8053	8044	8035	8026	8017	8007	7998	9	2	3	5	6	8
51	·7989	7979	7970	7960	7951	7941	7932	7922	7913	7903		2	3	5	6	8
52	·7893	7884	7874	7864	7854	7844	7835	7825	7815	7805		2	3	5	7	8
53	·7795	7785	7774	7764	7754	7744	7734	7723	7713	7703	10	2	3	5	7	8
54	·7692	7682	7671	7661	7650	7640	7629	7618	7607	7597		2	4	5	7	9
55	$\bar{1}$·7586	7575	7564	7553	7542	7531	7520	7509	7498	7487	11	2	4	5	7	9
56	·7476	7464	7453	7442	7430	7419	7407	7396	7384	7373		2	4	6	8	10
57	·7361	7349	7338	7326	7314	7302	7290	7278	7266	7254	12	2	4	6	8	10
58	·7242	7230	7218	7205	7193	7181	7168	7156	7144	7131		2	4	6	8	10
59	·7118	7106	7093	7080	7068	7055	7042	7029	7016	7003	13	2	4	6	9	11
60	$\bar{1}$·6990	6977	6963	6950	6937	6923	6910	6896	6883	6869		2	4	7	9	11
61	·6856	6842	6828	6814	6801	6787	6773	6759	6744	6730	14	2	5	7	9	12
62	·6716	6702	6687	6673	6659	6644	6629	6615	6600	6585		2	5	7	10	12
63	·6570	6556	6541	6526	6510	6495	6480	6465	6449	6434	15	3	5	8	10	13
64	·6418	6403	6387	6371	6356	6340	6324	6308	6292	6276	16	3	5	8	11	13
65	$\bar{1}$·6259	6243	6227	6210	6194	6177	6161	6144	6127	6110		3	6	8	11	14
66	·6093	6076	6059	6042	6024	6007	5990	5972	5954	5937	17	3	6	9	11	14
67	·5919	5901	5883	5865	5847	5828	5810	5792	5773	5754	18	3	6	9	12	15
68	·5736	5717	5698	5679	5660	5641	5621	5602	5583	5563	19	3	6	10	13	16
69	·5543	5523	5504	5484	5463	5443	5423	5402	5382	5361	20	3	7	10	13	17
70	$\bar{1}$·5341	5320	5299	5278	5256	5235	5213	5192	5170	5148	21	4	7	11	14	18
71	·5126	5104	5082	5060	5037	5015	4992	4969	4946	4923	23	4	8	11	15	19
72	·4900	4876	4853	4829	4805	4781	4757	4733	4709	4684	24	4	8	12	16	20
73	·4659	4634	4609	4584	4559	4533	4508	4482	4456	4430	26	4	9	13	17	22
74	·4403	4377	4350	4323	4296	4269	4242	4214	4186	4158	27	5	9	14	18	23
75	$\bar{1}$·4130	4102	4073	4044	4015	3986	3957	3927	3897	3867	29	5	10	15	19	24
76	·3837	3806	3775	3745	3713	3682					31	5	10	16	21	26
						3682	3650	3618	3586	3554	32	5	11	16	21	27
77	·3521	3488	3455	3421	3387	3353					34	6	11	17	23	28
						3353	3319	3284	3250	3214	36	6	12	17	23	29
78	·3179	3143	3107	3070	3034	2997					36	6	12	18	24	30
						2997	2959	2921	2883	2845	38	6	13	19	26	32
79	·2806	2767	2727	2687	2647	2606					40	7	13	20	27	33
						2606	2565	2524	2482	2439	42	7	14	21	28	35
80	$\bar{1}$·2397	2353	2310	2266	2221	2176					44	7	15	22	29	37
						2176	2131	2085	2038	1991	47	8	16	23	31	39
81	·1943	1895	1847	1797	1747	1697					49	8	16	25	33	41
						1697	1646	1594	1542	1489	52	9	17	26	35	43
82	·1436	1381	1326	1271	1214	1157	1099	1040	0981	0920						
83	·0859	0797	0734	0670	0605	0539	0472	0403	0334	0264						
84	$\bar{1}$·0192	0120	0046	$\bar{2}$·9970	$\bar{2}$·9894	$\bar{2}$·9816	$\bar{2}$·9736	$\bar{2}$·9655	$\bar{2}$·9573	$\bar{2}$·9489						
85	$\bar{2}$·9403	9315	9226	9135	9042	8946	8849	8749	8647	8543						
86	·8436	8326	8213	8098	7979	7857	7731	7602	7468	7330						
87	·7188	7041	6889	6731	6567	6397	6220	6035	5842	5640						
88	·5428	5206	4971	4723	4459	4179	3880	3558	3210	2832						
89	$\bar{2}$·242	$\bar{2}$·196	$\bar{2}$·145	$\bar{2}$·087	$\bar{2}$·020	$\bar{3}$·941	$\bar{3}$·844	$\bar{3}$·719	$\bar{3}$·543	$\bar{3}$·242						
90	−∞.															

Differences here vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 10.

Log Sec x = − Log Cos x

10 LOGARITHMS OF SINES, 0° to 8°

′	0′	1′	2′	3′	4′	5′	6′	7′	8′	9′	10′	
0 00	−∞	4̄·464	4̄·765	4̄·941	3̄·066	3̄·163	3̄·242	3̄·309	3̄·367	3̄·418	3̄·464	89 50
0 10	3̄·4637	5051	5429	5777	6099	6398	6678	6942	7190	7425	7648	89 40
0 20	3̄·7648	7860	8061	8255	8439	8617	8787	8951	9109	9261	3̄·9408	89 30
0 30	3̄·9408	9551	9689	9822	3̄·9952	2̄·0078	2̄·0200	2̄·0319	2̄·0435	2̄·0548	2̄·0658	89 20
0 40	2̄·0658	0765	0870	0972	1072	1169	1265	1358	1450	1539	1627	89 10
0 50	2̄·1627	1713	1797	1880	1961	2041	2119	2196	2271	2346	2419	89 00
1 00	2̄·2419	2490	2561	2630	2699	2766	2832	2898	2962	3025	3088	88 50
1 10	·3088	3150	3210	3270	3329	3388	3445	3502	3558	3613	3668	88 40
1 20	·3668	3722	3775	3828	3880	3931	3982	4032	4082	4131	4179	88 30
1 30	2̄·4179	4227	4275	4322	4368	4414	4459	4504	4549	4593	4637	88 20
1 40	·4637	4680	4723	4765	4807	4848	4890	4930	4971	5011	5050	88 10
1 50	·5050	5090	5129	5167	5206	5243	5281	5318	5355	5392	5428	88 00
2 00	2̄·5428	5464	5500	5535	5571	5605	5640	5674	5708	5742	5776	87 50
2 10	·5776	5809	5842	5875	5907	5939	5972	6003	6035	6066	6097	87 40
2 20	·6097	6128	6159	6189	6220	6250	6279	6309	6339	6368	6397	87 30
2 30	2̄·6397	6426	6454	6483	6511	6539	6567	6595	6622	6650	6677	87 20
2 40	·6677	6704	6731	6758	6784	6810	6837	6863	6889	6914	6940	87 10
2 50	·6940	6965	6991	7016	7041	7066	7090	7115	7140	7164	7188	87 00
3 00	2̄·7188	7212	7236	7260	7283	7307	7330	7354	7377	7400	7423	86 50
3 10	·7423	7445	7468	7491	7513	7535	7557	7580	7602	7623	7645	86 40
3 20	·7645	7667	7688	7710	7731	7752	7773	7794	7815	7836	7857	86 30
3 30	2̄·7857	7877	7898	7918	7939	7959	7979	7999	8019	8039	8059	86 20
3 40	·8059	8078	8098	8117	8137	8156	8175	8194	8213	8232	8251	86 10
3 50	·8251	8270	8289	8307	8326	8345	8363	8381	8400	8418	8436	86 00
4 00	2̄·8436	8454	8472	8490	8508	8525	8543	8560	8578	8595	8613	85 50
4 10	·8613	8630	8647	8665	8682	8699	8716	8733	8749	8766	8783	85 40
4 20	·8783	8799	8816	8833	8849	8865	8882	8898	8914	8930	8946	85 30
4 30	2̄·8946	8962	8978	8994	9010	9026	9042	9057	9073	9089	9104	85 20
4 40	·9104	9119	9135	9150	9165	9181	9196	9211	9226	9241	9256	85 10
4 50	·9256	9271	9286	9301	9315	9330	9345	9359	9374	9388	9403	85 00
5 00	2̄·9403	9417	9432	9446	9460	9475	9489	9503	9517	9531	9545	84 50
5 10	·9545	9559	9573	9587	9601	9614	9628	9642	9655	9669	9682	84 40
5 20	·9682	9696	9709	9722	9736	9750	9763	9776	9789	9803	9816	84 30
5 30	2̄·9816	9829	9842	9855	9868	9881	9894	9907	9919	9932	2̄·9945	84 20
5 40	2̄·9945	9958	9970	9983	2̄·9996	1̄·0008	1̄·0021	1̄·0033	1̄·0046	1̄·0058	1̄·0070	84 10
5 50	1̄·0070	0083	0095	0107	0120	0132	0144	0156	0168	0180	0192	84 00
6 00	1̄·0192	0204	0216	0228	0240	0252	0264	0276	0287	0299	0311	83 50
6 10	·0311	0323	0334	0346	0357	0369	0380	0392	0403	0415	0426	83 40
6 20	·0426	0438	0449	0460	0472	0483	0494	0505	0516	0527	0539	83 30
6 30	1̄·0539	0550	0561	0572	0583	0594	0605	0616	0626	0637	0648	83 20
6 40	·0648	0659	0670	0680	0691	0702	0712	0723	0734	0744	0755	83 10
6 50	·0755	0765	0775	0786	0797	0807	0818	0828	0838	0849	0859	83 00
7 00	1̄·0859	0869	0879	0890	0900	0910	0920	0930	0940	0951	0961	82 50
7 10	·0961	0971	0981	0991	1001	1011	1020	1030	1040	1050	1060	82 40
7 20	·1060	1070	1080	1089	1099	1109	1118	1128	1138	1147	1157	82 30
7 30	1̄·1157	1167	1176	1186	1196	1205	1214	1224	1233	1242	1252	82 20
7 40	·1252	1261	1271	1280	1289	1299	1308	1317	1326	1336	1345	82 10
7 50	1̄·1345	1354	1363	1372	1381	1390	1399	1408	1418	1427	1̄·1436	82 00
	10′	9′	8′	7′	6′	5′	4′	3′	2′	1′	0′	′

x	S ↓	log sin x
0	4̄·4637	
111		3̄·5108
	·4636	
160		·6589
	·4635	
219		·7966
	·4634	
247		·8574
	·4633	
278		·9085
	·4632	
306		·9498
	·4631	
332		3̄·9844
	·4630	
355		2̄·0142
	·4629	
378		·0403
	·4628	
399		·0636
	·4627	
419		·0849
	·4626	
438		·1041
	·4625	
456		·1217
	·4624	
473		·1379
	4̄·4623	
490		2̄·1531
°		
0·00	2̄·2419	
1·11		2̄·2888
	·2418	
2·40		·6295
	·2417	
3·21		·7482
	·2416	
3·85		·8273
	·2415	
4·40		·8881
	·2414	
4·89		·9366
	·2413	
5·33		2̄·9682
	·2412	
5·74		1̄·0062
	·2411	
6·12		·0281
	·2410	
6·48		·0527
	·2409	
6·82		·0749
	·2408	
7·14		·0949
	·2407	
7·46		·1133
	·2406	
7·76		·1302
	2̄·2405	
8·04		1̄·1460
rad.		
·0000	0·0000	
·0262		2̄·4186
	1̄·9999	
·0455		·6580
	·9998	
·0587		·7688
	·9997	
·0695		·8418
	·9996	
·0788		·8968
	·9995	
·0871		·9387
	·9994	
·0947		2̄·9750
	·9993	
·1017		1̄·0068
	·9992	
·1082		·0329
	·9991	
·1145		·0580
	·9990	
·1204		·0784
	·9989	
·1260		·0982
	·9988	
·1313		·1172
	·9987	
·1365		·1338
	1̄·9986	
·1414		1̄·1492

log sin x = log x + S
log x = log sin x − S
where S is taken from the table in the same units as x.

Example.
Find log sin x when x = 5°37′·4

x in mins	337·4
log 337·4	2·5281
S for 337·4	4̄·4630
(Add)	
log sin x	2̄·9911

LOGARITHMS OF COSINES, 82° to 90°
(Read up and from right to left)

LOGARITHMS OF TANGENTS, 0° to 8°

x	0′	1′	2′	3′	4′	5′	6′	7′	8′	9′	10′	
° ′												° ′
0 00	−∞	$\bar{4}$.464	$\bar{4}$.765	$\bar{4}$.941	$\bar{3}$.066	$\bar{3}$.163	$\bar{3}$.242	$\bar{3}$.309	$\bar{3}$.367	$\bar{3}$.418	$\bar{3}$.464	89 50
0 10	$\bar{3}$.4637	5051	5429	5777	6099	6398	6678	6942	7190	7425	7648	89 40
0 20	$\bar{3}$.7648	7855	8052	8241	8420	8617	8787	8951	9109	9261	$\bar{3}$.9409	89 30
0 30	$\bar{3}$.9409	9551	9689	9822	$\bar{3}$.9952	$\bar{2}$.0078	$\bar{2}$.0200	$\bar{2}$.0319	$\bar{2}$.0435	$\bar{2}$.0548	$\bar{2}$.0658	89 20
0 40	$\bar{2}$.0658	0765	0870	0972	1072	1170	1265	1358	1450	1540	1627	89 10
0 50	$\bar{2}$.1627	1713	1797	1880	1961	2041	2119	2196	2271	2346	2419	89 00
1 00	$\bar{2}$.2419	2491	2562	2631	2700	2767	2833	2899	2963	3026	3089	88 50
1 10	.3089	3150	3211	3271	3330	3388	3446	3503	3559	3614	3669	88 40
1 20	.3669	3723	3776	3829	3881	3932	3983	4033	4083	4132	4181	88 30
1 30	$\bar{2}$.4181	4229	4276	4323	4370	4416	4461	4506	4551	4595	4638	88 20
1 40	.4638	4682	4725	4767	4809	4851	4892	4933	4973	5013	5053	88 10
1 50	.5053	5092	5131	5170	5208	5246	5283	5321	5358	5394	5431	88 00
2 00	$\bar{2}$.5431	5467	5503	5538	5573	5608	5643	5677	5711	5745	5779	87 50
2 10	.5779	5812	5845	5878	5911	5943	5975	6007	6038	6070	6101	87 40
2 20	.6101	6132	6163	6193	6223	6254	6283	6313	6343	6372	6401	87 30
2 30	$\bar{2}$.6401	6430	6459	6487	6515	6544	6571	6599	6627	6654	6682	87 20
2 40	.6682	6709	6736	6762	6789	6815	6842	6868	6894	6920	6945	87 10
2 50	.6945	6971	6996	7021	7046	7071	7096	7121	7145	7170	7194	87 00
3 00	$\bar{2}$.7194	7218	7242	7266	7290	7313	7337	7360	7383	7406	7429	86 50
3 10	.7429	7452	7475	7497	7520	7542	7565	7587	7609	7631	7652	86 40
3 20	.7652	7674	7696	7717	7739	7760	7781	7802	7823	7844	7865	86 30
3 30	$\bar{2}$.7865	7886	7906	7927	7947	7967	7988	8008	8028	8048	8067	86 20
3 40	.8067	8087	8107	8126	8146	8165	8185	8204	8223	8242	8261	86 10
3 50	.8261	8280	8299	8317	8336	8355	8373	8392	8410	8428	8446	86 00
4 00	$\bar{2}$.8446	8465	8483	8501	8518	8536	8554	8572	8589	8607	8624	85 50
4 10	.8624	8642	8659	8676	8694	8711	8728	8745	8762	8778	8795	85 40
4 20	.8795	8812	8829	8845	8862	8878	8895	8911	8927	8944	8960	85 30
4 30	$\bar{2}$.8960	8976	8992	9008	9024	9040	9056	9071	9087	9103	9118	85 20
4 40	.9118	9134	9150	9165	9180	9196	9211	9226	9241	9256	9272	85 10
4 50	.9272	9287	9302	9316	9331	9346	9361	9376	9390	9405	9420	85 00
5 00	$\bar{2}$.9420	9434	9449	9463	9477	9492	9506	9520	9534	9549	9563	84 50
5 10	.9563	9577	9591	9605	9619	9633	9646	9660	9674	9688	9701	84 40
5 20	.9701	9715	9729	9742	9756	9769	9782	9796	9809	9823	9836	84 30
5 30	$\bar{2}$.9836	9849	9862	9875	9888	9901	9915	9928	9940	9953	$\bar{2}$.9966	84 20
5 40	$\bar{2}$.9966	9979	$\bar{2}$.9992	$\bar{1}$.0005	$\bar{1}$.0017	$\bar{1}$.0030	$\bar{1}$.0043	$\bar{1}$.0055	$\bar{1}$.0068	$\bar{1}$.0080	$\bar{1}$.0093	84 10
5 50	$\bar{1}$.0093	0105	0118	0130	0143	0155	0167	0180	0192	0204	0216	84 00
6 00	$\bar{1}$.0216	0228	0240	0253	0265	0277	0289	0300	0312	0324	0336	83 50
6 10	.0336	0348	0360	0371	0383	0395	0407	0418	0430	0441	0453	83 40
6 20	.0453	0464	0476	0487	0498	0510	0521	0533	0544	0555	0567	83 30
6 30	$\bar{1}$.0567	0578	0589	0600	0611	0622	0633	0645	0656	0667	0678	83 20
6 40	.0678	0688	0699	0710	0721	0732	0743	0754	0764	0775	0786	83 10
6 50	.0786	0796	0807	0818	0828	0839	0849	0860	0871	0881	0891	83 00
7 00	$\bar{1}$.0891	0902	0912	0923	0933	0943	0954	0964	0974	0984	0995	82 50
7 10	.0995	1005	1015	1025	1035	1045	1055	1066	1076	1086	1096	82 40
7 20	.1096	1105	1115	1125	1135	1145	1155	1165	1175	1185	1194	82 30
7 30	$\bar{1}$.1194	1204	1214	1223	1233	1243	1252	1262	1272	1281	1291	82 20
7 40	.1291	1300	1310	1319	1329	1338	1348	1357	1367	1376	1385	82 10
7 50	$\bar{1}$.1385	1395	1404	1413	1423	1432	1441	1450	1460	1469	$\bar{1}$.1478	82 00
	10′	9′	8′	7′	6′	5′	4′	3′	2′	1′	0′	x

LOGARITHMS OF COTANGENTS, 82° to 90°
(Read up and from right to left)

x	T ↓	log tan x
′		
0	$\bar{4}$.4637	
44	.4638	$\bar{2}$.1087
100	.4639	.4682
135	.4640	.5048
162	.4641	.6750
185	.4642	.7326
206	.4643	.7796
225	.4644	.8176
242	.4645	.8499
258	.4646	.8781
274	.4647	.9030
288	.4648	.9254
302	.4649	.9457
315	$\bar{4}$.4650	.9643
328		$\bar{2}$.9814
°		
0.00	$\bar{2}$.2419	
1.28	.2420	$\bar{2}$.3502
1.97	.2421	.5383
2.46	.2422	.6376
2.90	.2423	.7055
3.27	.2424	.7572
3.60	.2425	.7989
3.90	.2426	.8339
4.18	.2427	.8641
4.44	.2428	.8906
4.69	.2429	.9142
4.92	.2430	.9355
5.15	.2431	.9550
5.36	$\bar{2}$.2432	.9718
5.57		$\bar{2}$.9893
rad.		
.0000	0.0000	
.0185	.0001	$\bar{2}$.2692
.0321	.0002	.5070
.0415	.0003	.6188
.0491	.0004	.6919
.0557	.0005	.7465
.0616	.0006	.7902
.0669	.0007	.8265
.0719	.0008	.8576
.0765	.0009	.8849
.0809	.0010	.9091
.0850	.0011	.9309
.0890	.0012	.9507
.0928	.0013	.9689
.0964	.0014	$\bar{2}$.98[illegible]
.0999	0.0015	$\bar{1}$.0012
.1033		$\bar{1}$.0158

log tan x = log x + T
log x = log tan x − T
where T is taken from the table in the same units as x.

Example.
Find x when log tan x° = $\bar{2}$.5636

log tan x°	$\bar{2}$.5636
T for $\bar{2}$.5636	$\bar{4}$.4638
(Subtract) log x	2.0997
x°	125′.8
	2°5′.8

LOGARITHMS OF TANGENTS

x	0′ 0°.0	6′ 0°.1	12′ 0°.2	18′ 0°.3	24′ 0°.4	30′ 0°.5	36′ 0°.6	42′ 0°.7	48′ 0°.8	54′ 0°.9	Δ	ADD 1′	2′	3′	4′	5′
0°	−∞	$\bar{3}$.242	$\bar{3}$.543	$\bar{3}$.719	$\bar{3}$.844	$\bar{3}$.941	$\bar{2}$.020	$\bar{2}$.087	$\bar{2}$.145	$\bar{2}$.196		Differences vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 11.				
1	$\bar{2}$.2419	2833	3211	3559	3881	4181	4461	4725	4973	5208						
2	.5431	5643	5845	6038	6223	6401	6571	6736	6894	7046						
3	.7194	7337	7475	7609	7739	7865	7988	8107	8223	8336						
4	.8446	8554	8659	8762	8862	8960	9056	9150	9241	9331						
5	$\bar{2}$.9420	9506	9591	9674	9756	9836	9915	9992	$\bar{1}$.0068	$\bar{1}$.0143						
6	$\bar{1}$.0216	0289	0360	0430	0499	0567	0633	0699	0764	0828						
7	.0891	0954	1015	1076	1135	1194	1252	1310	1367	1423						
8	.1478	1533	1587	1640	1693	1745					53	9	18	27	35	44
						1745	1797	1848	1898	1948	50	8	17	25	33	42
9	.1997	2046	2094	2142	2189	2236					48	8	16	24	32	40
						2236	2282	2328	2374	2419	45	8	15	23	30	38
10	$\bar{1}$.2463	2507	2551	2594	2637	2680					43	7	14	22	29	36
						2680	2722	2764	2805	2846	41	7	14	21	27	34
11	.2887	2927	2967	3006	3046	3085					40	7	13	20	27	33
						3085	3123	3162	3200	3237	38	6	13	19	25	32
12	.3275	3312	3349	3385	3422	3458					37	6	12	18	25	31
						3458	3493	3529	3564	3599	35	6	12	17	23	29
13	.3634	3668	3702	3736	3770	3804					34	6	11	17	23	28
						3804	3837	3870	3903	3935	33	5	11	16	22	27
14	.3968	4000	4032	4064	4095	4127	4158	4189	4220	4250	31	5	10	16	21	26
15	$\bar{1}$.4281	4311	4341	4371	4400	4430	4459	4488	4517	4546	29	5	10	15	19	24
16	.4575	4603	4632	4660	4688	4716	4744	4771	4799	4826	28	5	9	14	19	23
17	.4853	4880	4907	4934	4961	4987	5014	5040	5066	5092	26	4	9	13	17	22
18	.5118	5143	5169	5195	5220	5245	5270	5295	5320	5345	25	4	8	13	17	21
19	.5370	5394	5419	5443	5467	5491	5516	5539	5563	5587	24	4	8	12	16	20
20	$\bar{1}$.5611	5634	5658	5681	5704	5727	5750	5773	5796	5819	23	4	8	12	15	19
21	.5842	5864	5887	5909	5932	5954	5976	5998	6020	6042	22	4	7	11	15	18
22	.6064	6086	6108	6129	6151	6172	6194	6215	6236	6257		4	7	11	14	18
23	.6279	6300	6321	6341	6362	6383	6404	6424	6445	6465	21	3	7	10	14	17
24	.6486	6506	6527	6547	6567	6587	6607	6627	6647	6667	20	3	7	10	13	17
25	$\bar{1}$.6687	6706	6726	6746	6765	6785	6804	6824	6843	6863		3	6	10	13	16
26	.6882	6901	6920	6939	6958	6977	6996	7015	7034	7053	19	3	6	10	13	16
27	.7072	7090	7109	7128	7146	7165	7183	7202	7220	7238		3	6	9	12	15
28	.7257	7275	7293	7311	7330	7348	7366	7384	7402	7420	18	3	6	9	12	15
29	.7438	7455	7473	7491	7509	7526	7544	7562	7579	7597		3	6	9	12	15
30	$\bar{1}$.7614	7632	7649	7667	7684	7701	7719	7736	7753	7771		3	6	9	12	15
31	.7788	7805	7822	7839	7856	7873	7890	7907	7924	7941	17	3	6	9	11	14
32	.7958	7975	7992	8008	8025	8042	8059	8075	8092	8109		3	6	8	11	14
33	.8125	8142	8158	8175	8191	8208	8224	8241	8257	8274		3	6	8	11	14
34	.8290	8306	8323	8339	8355	8371	8388	8404	8420	8436		3	5	8	11	14
35	$\bar{1}$.8452	8468	8484	8501	8517	8533	8549	8565	8581	8597	16	3	5	8	11	13
36	.8613	8629	8644	8660	8676	8692	8708	8724	8740	8755		3	5	8	11	13
37	.8771	8787	8803	8818	8834	8850	8865	8881	8897	8912		3	5	8	10	13
38	.8928	8944	8959	8975	8990	9006	9022	9037	9053	9068		3	5	8	10	13
39	.9084	9099	9115	9130	9146	9161	9176	9192	9207	9223		3	5	8	10	13
40	$\bar{1}$.9238	9254	9269	9284	9300	9315	9330	9346	9361	9376		3	5	8	10	13
41	.9392	9407	9422	9438	9453	9468	9483	9499	9514	9529		3	5	8	10	13
42	.9544	9560	9575	9590	9605	9621	9636	9651	9666	9681		3	5	8	10	13
43	.9697	9712	9727	9742	9757	9772	9788	9803	9818	9833	15	3	5	8	10	13
44	.9848	9864	9879	9894	9909	9924	9939	9955	9970	9985		3	5	8	10	13

Log Cot x = Log Tan (90° − x) = − Log Tan x

LOGARITHMS OF TANGENTS

x	0°	6'	12'	18'	24'	30'	36'	42'	48'	54'	Δ	ADD 1'	2'	3'	4'	5'
	0°·0	0°·1	0°·2	0°·3	0°·4	0°·5	0°·6	0°·7	0°·8	0°·9						
45°	0·0000	0015	0030	0045	0061	0076	0091	0106	0121	0136	15	3	5	8	10	13
46	·0152	0167	0182	0197	0213	0228	0243	0258	0273	0288		3	5	8	10	13
47	·0303	0319	0334	0349	0364	0379	0395	0410	0425	0440		3	5	8	10	13
48	·0456	0471	0486	0501	0517	0532	0547	0562	0578	0593		3	5	8	10	13
49	·0608	0624	0639	0654	0670	0685	0700	0716	0731	0746		3	5	8	10	13
50	0·0762	0777	0793	0808	0824	0839	0854	0870	0885	0901		3	5	8	10	13
51	·0916	0932	0947	0963	0978	0994	1010	1025	1041	1056		3	5	8	10	13
52	·1072	1088	1103	1119	1135	1150	1166	1182	1197	1213		3	5	8	10	13
53	·1229	1245	1260	1276	1292	1308	1324	1340	1356	1371		3	5	8	11	13
54	·1387	1403	1419	1435	1451	1467	1483	1499	1516	1532	16	3	5	8	11	13
55	0·1548	1564	1580	1596	1612	1629	1645	1661	1677	1694		3	5	8	11	14
56	·1710	1726	1743	1759	1776	1792	1809	1825	1842	1858		3	6	8	11	14
57	·1875	1891	1908	1925	1941	1958	1975	1992	2008	2025		3	6	8	11	14
58	·2042	2059	2076	2093	2110	2127	2144	2161	2178	2195	17	3	6	9	11	14
59	·2212	2229	2247	2264	2281	2299	2316	2333	2351	2368		3	6	9	12	15
60	0·2386	2403	2421	2438	2456	2474	2491	2509	2527	2545		3	6	9	12	15
61	·2562	2580	2598	2616	2634	2652	2670	2689	2707	2725	18	3	6	9	12	15
62	·2743	2762	2780	2798	2817	2835	2854	2872	2891	2910		3	6	9	12	15
63	·2928	2947	2966	2985	3004	3023	3042	3061	3080	3099	19	3	6	10	13	16
64	·3118	3137	3157	3176	3196	3215	3235	3254	3274	3294		3	6	10	13	16
65	0·3313	3333	3353	3373	3393	3413	3433	3453	3473	3494	20	3	7	10	13	17
66	·3514	3535	3555	3576	3596	3617	3638	3659	3679	3700	21	3	7	10	14	17
67	·3721	3743	3764	3785	3806	3828	3849	3871	3892	3914		4	7	11	14	18
68	·3936	3958	3980	4002	4024	4046	4068	4091	4113	4136	22	4	7	11	15	18
69	·4158	4181	4204	4227	4250	4273	4296	4319	4342	4366	23	4	8	12	15	19
70	0·4389	4413	4437	4461	4484	4509	4533	4557	4581	4606	24	4	8	12	16	20
71	·4630	4655	4680	4705	4730	4755	4780	4805	4831	4857	25	4	8	13	17	21
72	·4882	4908	4934	4960	4986	5013	5039	5066	5093	5120	26	4	9	13	17	22
73	·5147	5174	5201	5229	5256	5284	5312	5340	5368	5397	28	5	9	14	18	23
74	·5425	5454	5483	5512	5541	5570	5600	5629	5659	5689	29	5	10	15	19	24
75	0·5719	5750	5780	5811	5842	5873	5905	5936	5968	6000	31	5	10	16	21	26
76	·6032	6065	6097	6130	6163	6196	6230	6264	6298	6332	33	6	11	17	22	28
77	·6366	6401	6436	6471	6507	6542	6578	6615	6651	6688	36	6	12	18	24	30
78	·6725	6763	6800	6838	6877	6916	6954	6994	7033	7073	39	6	13	19	26	32
79	·7113	7154	7195	7236	7278	7320	7363	7406	7449	7493	42	7	14	21	28	35
80	0·7537	7581	7626	7672	7718	7764	7811	7858	7906	7954	47	8	16	23	31	39
81	·8003	8052	8102	8152	8203	8255	8307	8360	8413	8467	52	9	17	26	35	43
82	·8522	8577	8633	8690	8748	8806	8865	8924	8985	9046		Differences here vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See note below.				
83	·9109	9172	9236	9301	9367	9433	9501	9570	9640	9711						
84	0·9784	9857	9932	1·0008	1·0085	1·0164	1·0244	1·0326	1·0409	1·0494						
85	1·0580	0669	0759	0850	0944	1040	1138	1238	1341	1446						
86	·1554	1664	1777	1893	2012	2135	2261	2391	2526	2663						
87	·2806	2954	3106	3264	3429	3599	3777	3962	4155	4357						
88	·4569	4792	5027	5275	5539	5819	6119	6441	6789	7167						
89	1·758	1·804	1·855	1·913	1·980	2·059	2·156	2·281	2·457	2·758						
90	∞															

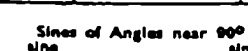
For untabulated angles greater than 89° use Log Tan x = − Log Tan (90° − x). See table on page 11

Example. Log tan 85°13' = − log tan 4°47' = − ($\bar{2}$·9226) = 1·0774

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	ADD 1′	2′	3′	4′	5′
0°	0·0000	0017	0035	0052	0070	0087	0105	0122	0140	0157	18	3	6	9	12	15
1	·0175	0192	0209	0227	0244	0262	0279	0297	0314	0332		3	6	9	12	15
2	·0349	0366	0384	0401	0419	0436	0454	0471	0488	0506		3	6	9	12	15
3	·0523	0541	0558	0576	0593	0610	0628	0645	0663	0680		3	6	9	12	15
4	·0698	0715	0732	0750	0767	0785	0802	0819	0837	0854		3	6	9	12	14
5	0·0872	0889	0906	0924	0941	0958	0976	0993	1011	1028		3	6	9	12	14
6	·1045	1063	1080	1097	1115	1132	1149	1167	1184	1201		3	6	9	12	14
7	·1219	1236	1253	1271	1288	1305	1323	1340	1357	1374		3	6	9	12	14
8	·1392	1409	1426	1444	1461	1478	1495	1513	1530	1547		3	6	9	11	14
9	·1564	1582	1599	1616	1633	1650	1668	1685	1702	1719		3	6	9	11	14
10	0·1736	1754	1771	1788	1805	1822	1840	1857	1874	1891		3	6	9	11	14
11	·1908	1925	1942	1959	1977	1994	2011	2028	2045	2062		3	6	9	11	14
12	·2079	2096	2113	2130	2147	2164	2181	2198	2215	2233	17	3	6	9	11	14
13	·2250	2267	2284	2300	2317	2334	2351	2368	2385	2402		3	6	8	11	14
14	·2419	2436	2453	2470	2487	2504	2521	2538	2554	2571		3	6	8	11	14
15	0·2588	2605	2622	2639	2656	2672	2689	2706	2723	2740		3	6	8	11	14
16	·2756	2773	2790	2807	2823	2840	2857	2874	2890	2907		3	6	8	11	14
17	·2924	2940	2957	2974	2990	3007	3024	3040	3057	3074		3	6	8	11	14
18	·3090	3107	3123	3140	3156	3173	3190	3206	3223	3239		3	6	8	11	14
19	·3256	3272	3289	3305	3322	3338	3355	3371	3387	3404		3	5	8	11	14
20	0·3420	3437	3453	3469	3486	3502	3518	3535	3551	3567		3	5	8	11	14
21	·3584	3600	3616	3633	3649	3665	3681	3697	3714	3730		3	5	8	11	14
22	·3746	3762	3778	3795	3811	3827	3843	3859	3875	3891		3	5	8	11	13
23	·3907	3923	3939	3955	3971	3987	4003	4019	4035	4051	16	3	5	8	11	13
24	·4067	4083	4099	4115	4131	4147	4163	4179	4195	4210		3	5	8	11	13
25	0·4226	4242	4258	4274	4289	4305	4321	4337	4352	4368		3	5	8	11	13
26	·4384	4399	4415	4431	4446	4462	4478	4493	4509	4524		3	5	8	10	13
27	·4540	4555	4571	4586	4602	4617	4633	4648	4664	4679		3	5	8	10	13
28	·4695	4710	4726	4741	4756	4772	4787	4802	4818	4833		3	5	8	10	13
29	·4848	4863	4879	4894	4909	4924	4939	4955	4970	4985		3	5	8	10	13
30	0·5000	5015	5030	5045	5060	5075	5090	5105	5120	5135	15	3	5	8	10	13
31	·5150	5165	5180	5195	5210	5225	5240	5255	5270	5284		2	5	7	10	12
32	·5299	5314	5329	5344	5358	5373	5388	5402	5417	5432		2	5	7	10	12
33	·5446	5461	5476	5490	5505	5519	5534	5548	5563	5577		2	5	7	10	12
34	·5592	5606	5621	5635	5650	5664	5678	5693	5707	5721		2	5	7	10	12
35	0·5736	5750	5764	5779	5793	5807	5821	5835	5850	5864		2	5	7	9	12
36	·5878	5892	5906	5920	5934	5948	5962	5976	5990	6004	14	2	5	7	9	12
37	·6018	6032	6046	6060	6074	6088	6101	6115	6129	6143		2	5	7	9	12
38	·6157	6170	6184	6198	6211	6225	6239	6252	6266	6280		2	5	7	9	11
39	·6293	6307	6320	6334	6347	6361	6374	6388	6401	6414		2	4	7	9	11
40	0·6428	6441	6455	6468	6481	6494	6508	6521	6534	6547		2	4	7	9	11
41	·6561	6574	6587	6600	6613	6626	6639	6652	6665	6678	13	2	4	7	9	11
42	·6691	6704	6717	6730	6743	6756	6769	6782	6794	6807		2	4	6	9	11
43	·6820	6833	6845	6858	6871	6884	6896	6909	6921	6934		2	4	6	8	11
44	·6947	6959	6972	6984	6997	7009	7022	7034	7046	7059		2	4	6	8	10
45	0·7071	7083	7096	7108	7120	7133	7145	7157	7169	7181		2	4	6	8	10
46	·7193	7206	7218	7230	7242	7254	7266	7278	7290	7302	12	2	4	6	8	10
47	·7314	7325	7337	7349	7361	7373	7385	7396	7408	7420		2	4	6	8	10
48	·7431	7443	7455	7466	7478	7490	7501	7513	7524	7536		2	4	6	8	10
49	0·7547	7559	7570	7581	7593	7604	7615	7627	7638	7649		2	4	6	8	9

NATURAL SINES

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	ADD 1′	2′	3′	4′	5′
50°	0·7660	7672	7683	7694	7705	7716	7727	7738	7749	7760		2	4	5	7	9
51	·7771	7782	7793	7804	7815	7826	7837	7848	7859	7869	11	2	4	5	7	9
52	·7880	7891	7902	7912	7923	7934	7944	7955	7965	7976		2	4	5	7	9
53	·7986	7997	8007	8018	8028	8039	8049	8059	8070	8080		2	3	5	7	9
54	·8090	8100	8111	8121	8131	8141	8151	8161	8171	8181	10	2	3	5	7	8
55	0·8192	8202	8211	8221	8231	8241	8251	8261	8271	8281		2	3	5	7	8
56	·8290	8300	8310	8320	8329	8339	8348	8358	8368	8377		2	3	5	6	8
57	·8387	8396	8406	8415	8425	8434	8443	8453	8462	8471		2	3	5	6	8
58	·8480	8490	8499	8508	8517	8526	8536	8545	8554	8563	9	2	3	5	6	8
59	·8572	8581	8590	8599	8607	8616	8625	8634	8643	8652		1	3	4	6	7
60	0·8660	8669	8678	8686	8695	8704	8712	8721	8729	8738		1	3	4	6	7
61	·8746	8755	8763	8771	8780	8788	8796	8805	8813	8821		1	3	4	6	7
62	·8829	8838	8846	8854	8862	8870	8878	8886	8894	8902	8	1	3	4	6	7
63	·8910	8918	8926	8934	8942	8949	8957	8965	8973	8980		1	3	4	5	6
64	·8988	8996	9003	9011	9018	9026	9033	9041	9048	9056		1	3	4	5	6
65	0·9063	9070	9078	9085	9092	9100	9107	9114	9121	9128		1	2	4	5	6
66	·9135	9143	9150	9157	9164	9171	9178	9184	9191	9198	7	1	2	4	5	6
67	·9205	9212	9219	9225	9232	9239	9245	9252	9259	9265		1	2	3	4	6
68	·9272	9278	9285	9291	9298	9304	9311	9317	9323	9330		1	2	3	4	5
69	·9336	9342	9348	9354	9361	9367	9373	9379	9385	9391	6	1	2	3	4	5
70	0·9397	9403	9409	9415	9421	9426	9432	9438	9444	9449		1	2	3	4	5
71	·9455	9461	9466	9472	9478	9483	9489	9494	9500	9505		1	2	3	4	5
72	·9511	9516	9521	9527	9532	9537	9542	9548	9553	9558		1	2	2	3	4
73	·9563	9568	9573	9578	9583	9588	9593	9598	9603	9608	5	1	2	2	3	4
74	·9613	9617	9622	9627	9632	9636	9641	9646	9650	9655		1	2	2	3	4
75	0·9659	9664	9668	9673	9677	9681	9686	9690	9694	9699		1	1	2	3	4
76	·9703	9707	9711	9715	9720	9724	9728	9732	9736	9740	4	1	1	2	3	3
77	·9744	9748	9751	9755	9759	9763	9767	9770	9774	9778		1	1	2	2	3
78	·9781	9785	9789	9792	9796	9799	9803	9806	9810	9813		1	1	2	2	3
79	·9816	9820	9823	9826	9829	9833	9836	9839	9842	9845		1	1	2	2	3
80	0·9848	9851	9854	9857	9860	9863	9866	9869	9871	9874	3	0	1	1	2	2
81	·9877	9880	9882	9885	9888	9890	9893	9895	9898	9900		0	1	1	2	2
82	·9903	9905	9907	9910	9912	9914	9917	9919	9921	9923		0	1	1	1	2
83	·9925	9928	9930	9932	9934	9936	9938	9940	9942	9943	2	0	1	1	1	2
84	·9945	9947	9949	9951	9952	9954	9956	9957	9959	9960		0	1	1	1	1
85	0·9962	9963	9965	9966	9968	9969	9971	9972	9973	9974		0	0	1	1	1
86	·9976	9977	9978	9979	9980	9981	9982	9983	9984	9985	1	0	0	1	1	1
87	·9986	9987	9988	9989	9990	9990	9991	9992	9993	9993		See Table below.				
88	·9994	9995	9995	9996	9996	9997	9997	9997	9998	9998						
89	0·9998	9999	9999	9999	9999	1·000	1·000	1·000	1·000	1·000						
90	1·0000															

Sines of Angles near 90°

° ′	sine	°	° ′	sine	°
86 48		86·80	87 46		87·7
	0·9985			0·9993	
86 54		86·91	87 56		87·9
	0·9986			0·9994	
87 01		87·02	88 05		88·0
	0·9987			0·9995	
87 08		87·13	88 16		88·2
	0·9988			0·9996	
87 15		87·26	88 29		88·4
	0·9989			0·9997	
87 22		87·37	88 43		88·7
	0·9990			0·9998	
87 30		87·50	89 00		89·0
	0·9991			·9999	
87 38		87·63	89 25		89·4
	0·9992			1·0000	
87 46		87·76	90 00		90·0

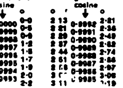
The values in the centre columns represent the sines for all angles lying between the successive ranges shown in the outer columns. Thus sin 87° 20′ is 0·9989. For inverse use, the best angle for a given sine is the one lying midway between the adjacent ranges; if the difference is odd, choose the angle nearer 90°. Thus if sin x = 0·9988, x = 87° 12′.

For tabulated angles read the sine value in the half-line above; e.g., sin 87° 38′ = 0·9991.

16

NATURAL COSINES

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	⅃	SUBTRACT 1′	2′	3′	4′	5′
0°	1·000	1·000	1·000	1·000	1·000	1·000	0·9999	0·9999	0·9999	0·9999		See table at foot of page.				
1	0·9998	9998	9998	9997	9997	9997	9996	9996	9995	9995						
2	·9994	9993	9993	9992	9991	9990	9990	9989	9988	9987						
3	·9986	9985	9984	9983	9982	9981	9980	9979	9978	9977	1	0	0	1	1	1
4	·9976	9974	9973	9972	9971	9969	9968	9966	9965	9963		0	0	1	1	1
5	0·9962	9960	9959	9957	9956	9954	9952	9951	9949	9947		0	1	1	1	1
6	·9945	9943	9942	9940	9938	9936	9934	9932	9930	9928	2	0	1	1	1	2
7	·9925	9923	9921	9919	9917	9914	9912	9910	9907	9905		0	1	1	1	2
8	·9903	9900	9898	9895	9893	9890	9888	9885	9882	988		0	1	1	2	2
9	·9877	9874	9871	9869	9866	9863	9860	9857	9854	9851	3	0	1	1	2	2
10	0·9848	9845	9842	9839	9836	9833	9829	9826	9823	9820		1	1	2	2	3
11	·9816	9813	9810	9806	9803	9799	9796	9792	9789	9785		1			2	3
12	·9781	9778	9774	9770	9767	9763	9759	9755	9751	9748		1			2	3
13	·9744	9740	9736	9732	9728	9724	9720	9715	9711	9707	4	1				3
14	·9703	9699	9694	9690	9686	9681	9677	9673	9668	9664		1	1			4
15	0·9659	9655	9650	9646	9641	9636	9632	9627	9622	9617		1	2	2	3	4
16	·9613	9608	9603	9598	9593	9588	9583	9578	9573	9568	5	1	2	2	3	4
17	·9563	9558	9553	9548	9542	9537	9532	9527	9521	9516		1	2	3	3	4
18	·9511	9505	9500	9494	9489	9483	9478	9472	9466	9461		1	2	3	4	5
19	·9455	9449	9444	9438	9432	9426	9421	9415	9409	9403		1	2	3	4	5
20	0·9397	9391	9385	9379	9373	9367	9361	9354	9348	9342	6	1	2	3	4	5
21	·9336	9330	9323	9317	9311	9304	9298	9291	9285	9278		1	2	3	4	5
22	·9272	9265	9259	9252	9245	9239	9232	9225	9219	9212		1	2	3	4	6
23	·9205	9198	9191	9184	9178	9171	9164	9157	9150	9143	7	1	2	3	5	6
24	·9135	9128	9121	9114	9107	9100	9092	9085	9078	9070		1	2	4	5	6
25	0·9063	9056	9048	9041	9033	9026	9018	9011	9003	8996		1	3	4	5	6
26	·8988	8980	8973	8965	8957	8949	8942	8934	8926	8918		1	3	4	5	6
27	·8910	8902	8894	8886	8878	8870	8862	8854	8846	8838	8	1	3	4	5	7
28	·8829	8821	8813	8805	8796	8788	8780	8771	8763	8755		1	3	4	6	7
29	·8746	8738	8729	8721	8712	8704	8695	8686	8678	8669		1	3	4	6	7
30	0·8660	8652	8643	8634	8625	8616	8607	8599	8590	8581		1	3	4	6	7
31	·8572	8563	8554	8545	8536	8526	8517	8508	8499	8490	9	2	3	5	6	8
32	·8480	8471	8462	8453	8443	8434	8425	8415	8406	8396		2	3	5	6	8
33	·8387	8377	8368	8358	8348	8339	8329	8320	8310	8300		2	3	5	6	8
34	·8290	8281	8271	8261	8251	8241	8231	8221	8211	8202		2	3	5	7	8
35	0·8192	8181	8171	8161	8151	8141	8131	8121	8111	8100	10	2	3	5	7	8
36	·8090	8080	8070	8059	8049	8039	8028	8018	8007	7997		2	3	5	7	9
37	·7986	7976	7965	7955	7944	7934	7923	7912	7902	7891		2	4	5	7	9
38	·7880	7869	7859	7848	7837	7826	7815	7804	7793	7782	11	2	4	5	7	9
39	0·7771	7760	7749	7738	7727	7716	7705	7694	7683	7672		2	4	5	7	9

Cosines of Small Angles

° ′	cosine	°	° ′	cosine	°
0 00		0·0	2 13		2·21
	1·0000			0·9992	
0 24		0·5	2 21		2·36
	0·9999			0·9991	
0 50		0·9	2 29		2·49
	0·9998			0·9990	
1 16		1·2	2 37		2·62
	0·9997			0·9989	
1 30		1·5	2 44		2·74
	0·9996			0·9988	
1 43		1·7	2 51		2·86
	0·9995			0·9987	
[illegible]		1·9	2 58		2·97
	0·9994			0·9986	
[illegible]		2·0	3 [illegible]		3·08
	0·9993			0·9985	
2 13		2·2	3 11		3·19

This table is similar to that given for sines on page 15; thus

cos 2° 40′ = 0·9989

0·9984 = cos 3° 2′

باب استقبال القبلة

NATURAL COSINES

	0′	6′	12′	18′	24′	30′	36′	42′	48′	54′	ل	SUBTRACT				
	0°·0	0°·1	0°·2	0°·3	0°·4	0°·5	0°·6	0°·7	0°·8	0°·9		1′	2′	3′	4′	5′
40°	0·7660	7649	7638	7627	7615	7604	7593	7581	7570	7559		2	4	6	8	9
41	·7547	7536	7524	7513	7501	7490	7478	7466	7455	7443		2	4	6	8	10
42	·7431	7420	7408	7396	7385	7373	7361	7349	7337	7325		2	4	6	8	10
43	·7314	7302	7290	7278	7266	7254	7242	7230	7218	7206	12	2	4	6	8	10
44	·7193	7181	7169	7157	7145	7133	7120	7108	7096	7083		2	4	6	8	10
45	0·7071	7059	7046	7034	7022	7009	6997	6984	6972	6959		2	4	6	8	10
46	·6947	6934	6921	6909	6896	6884	6871	6858	6845	6833		2	4	6	8	11
47	·6820	6807	6794	6782	6769	6756	6743	6730	6717	6704		2	4	6	9	11
48	·6691	6678	6665	6652	6639	6626	6613	6600	6587	6574	13	2	4	7	9	11
49	·6561	6547	6534	6521	6508	6494	6481	6468	6455	6441		2	4	7	9	11
50	0·6428	6414	6401	6388	6374	6361	6347	6334	6320	6307		2	4	7	9	11
51	·6293	6280	6266	6252	6239	6225	6211	6198	6184	6170		2	5	7	9	11
52	·6157	6143	6129	6115	6101	6088	6074	6060	6046	6032		2	5	7	9	12
53	·6018	6004	5990	5976	5962	5948	5934	5920	5906	5892	14	2	5	7	9	12
54	·5878	5864	5850	5835	5821	5807	5793	5779	5764	5750		2	5	7	9	12
55	0·5736	5721	5707	5693	5678	5664	5650	5635	5621	5606		2	5	7	10	12
56	·5592	5577	5563	5548	5534	5519	5505	5490	5476	5461		2	5	7	10	12
57	·5446	5432	5417	5402	5388	5373	5358	5344	5329	5314		2	5	7	10	12
58	·5299	5284	5270	5255	5240	5225	5210	5195	5180	5165		2	5	7	10	12
59	·5150	5135	5120	5105	5090	5075	5060	5045	5030	5015	15	3	5	8	10	13
60	0·5000	4985	4970	4955	4939	4924	4909	4894	4879	4863		3	5	8	10	13
61	·4848	4833	4818	4802	4787	4772	4756	4741	4726	4710		3	5	8	10	13
62	·4695	4679	4664	4648	4633	4617	4602	4586	4571	4555		3	5	8	10	13
63	·4540	4524	4509	4493	4478	4462	4446	4431	4415	4399		3	5	8	10	13
64	·4384	4368	4352	4337	4321	4305	4289	4274	4258	4242		3	5	8	11	13
65	0·4226	4210	4195	4179	4163	4147	4131	4115	4099	4083		3	5	8	11	13
66	·4067	4051	4035	4019	4003	3987	3971	3955	3939	3923	16	3	5	8	11	13
67	·3907	3891	3875	3859	3843	3827	3811	3795	3778	3762		3	5	8	11	13
68	·3746	3730	3714	3697	3681	3665	3649	3633	3616	3600		3	5	8	11	14
69	·3584	3567	3551	3535	3518	3502	3486	3469	3453	3437		3	5	8	11	14
70	0·3420	3404	3387	3371	3355	3338	3322	3305	3289	3272		3	5	8	11	14
71	·3256	3239	3223	3206	3190	3173	3156	3140	3123	3107		3	5	8	11	14
72	·3090	3074	3057	3040	3024	3007	2990	2974	2957	2940		3	6	8	11	14
73	·2924	2907	2890	2874	2857	2840	2823	2807	2790	2773		3	6	8	11	14
74	·2756	2740	2723	2706	2689	2672	2656	2639	2622	2605		3	6	8	11	14
75	0·2588	2571	2554	2538	2521	2504	2487	2470	2453	2436		3	6	9	11	14
76	·2419	2402	2385	2368	2351	2334	2317	2300	2284	2267		3	6	9	11	14
77	·2250	2233	2215	2198	2181	2164	2147	2130	2113	2096	17	3	6	9	11	14
78	·2079	2062	2045	2028	2011	1994	1977	1959	1942	1925		3	6	9	11	14
79	·1908	1891	1874	1857	1840	1822	1805	1788	1771	1754		3	6	9	11	14
80	0·1736	1719	1702	1685	1668	1650	1633	1616	1599	1582		3	6	9	11	14
81	·1564	1547	1530	1513	1495	1478	1461	1444	1426	1409		3	6	9	11	14
82	·1392	1374	1357	1340	1323	1305	1288	1271	1253	1236		3	6	9	12	14
83	·1219	1201	1184	1167	1149	1132	1115	1097	1080	1063		3	6	9	12	14
84	·1046	1028	1011	0993	0976	0958	0941	0924	0906	0889		3	6	9	12	14
85	0·0872	0854	0837	0819	0802	0785	0767	0750	0732	0715		3	6	9	12	14
86	·0698	0680	0663	0645	0628	0610	0593	0576	0558	0541		3	6	9	12	15
87	·0523	0506	0488	0471	0454	0436	0419	0401	0384	0366		3	6	9	12	15
88	·0349	0332	0314	0297	0279	0262	0244	0227	0209	0192		3	6	9	12	15
89	0·0175	0157	0140	0122	0105	0087	0070	0052	0035	0017	18	3	6	9	12	16
90	0·0000															

۳۵

 باب استقبال القبلة

NATURAL TANGENTS

′ °	0′	6′	12′	18′	24′	30′	36′	42′	48′	54′	ل	ADD				
	0°·0	0°·1	0°·2	0°·3	0°·4	0°·5	0°·6	0°·7	0°·8	0°·9		1′	2′	3′	4′	5′
0°	0·0000	0017	0035	0052	0070	0087	0105	0122	0140	0157	18	3	6	9	12	15
1	·0175	0192	0209	0227	0244	0262	0279	0297	0314	0332		3	6	9	12	15
2	·0349	0367	0384	0402	0419	0437	0454	0472	0489	0507		3	6	9	12	15
3	·0524	0542	0559	0577	0594	0612	0629	0647	0664	0682		3	6	9	12	15
4	·0699	0717	0734	0752	0769	0787	0805	0822	0840	0857		3	6	9	12	15
5	0·0875	0892	0910	0928	0945	0963	0981	0998	1016	1033		3	6	9	12	15
6	·1051	1069	1086	1104	1122	1139	1157	1175	1192	1210		3	6	9	12	15
7	·1228	1246	1263	1281	1299	1317	1334	1352	1370	1388		3	6	9	12	15
8	·1405	1423	1441	1459	1477	1495	1512	1530	1548	1566		3	6	9	12	15
9	·1584	1602	1620	1638	1655	1673	1691	1709	1727	1745		3	6	9	12	15
10	0·1763	1781	1799	1817	1835	1853	1871	1890	1908	1926		3	6	9	12	15
11	·1944	1962	1980	1998	2016	2035	2053	2071	2089	2107		3	6	9	12	15
12	·2126	2144	2162	2180	2199	2217	2235	2254	2272	2290		3	6	9	12	15
13	·2309	2327	2345	2364	2382	2401	2419	2438	2456	2475		3	6	9	12	15
14	·2493	2512	2530	2549	2568	2586	2605	2623	2642	2661		3	6	9	12	16
15	0·2679	2698	2717	2736	2754	2773	2792	2811	2830	2849		3	6	9	13	16
16	·2867	2886	2905	2924	2943	2962	2981	3000	3019	3038	19	3	6	10	13	16
17	·3057	3076	3096	3115	3134	3153	3172	3191	3211	3230		3	6	10	13	16
18	·3249	3269	3288	3307	3327	3346	3365	3385	3404	3424		3	6	10	13	16
19	·3443	3463	3482	3502	3522	3541	3561	3581	3600	3620		3	7	10	13	16
20	0·3640	3659	3679	3699	3719	3739	3759	3779	3799	3819	20	3	7	10	13	17
21	·3839	3859	3879	3899	3919	3939	3959	3979	4000	4020		3	7	10	13	17
22	·4040	4061	4081	4101	4122	4142	4163	4183	4204	4224		3	7	10	14	17
23	·4245	4265	4286	4307	4327	4348	4369	4390	4411	4431		3	7	10	14	17
24	·4452	4473	4494	4515	4536	4557	4578	4599	4621	4642	21	4	7	11	14	18
25	0·4663	4684	4706	4727	4748	4770	4791	4813	4834	4856		4	7	11	14	18
26	·4877	4899	4921	4942	4964	4986	5008	5029	5051	5073	22	4	7	11	15	18
27	·5095	5117	5139	5161	5184	5206	5228	5250	5272	5295		4	7	11	15	18
28	·5317	5340	5362	5384	5407	5430	5452	5475	5498	5520		4	8	11	15	19
29	·5543	5566	5589	5612	5635	5658	5681	5704	5727	5750	23	4	8	12	15	19
30	0·5774	5797	5820	5844	5867	5890	5914	5938	5961	5985		4	8	12	16	20
31	·6009	6032	6056	6080	6104	6128	6152	6176	6200	6224	24	4	8	12	16	20
32	·6249	6273	6297	6322	6346	6371	6395	6420	6445	6469		4	8	12	16	20
33	·6494	6519	6544	6569	6594	6619	6644	6669	6694	6720	25	4	8	13	17	21
34	·6745	6771	6796	6822	6847	6873	6899	6924	6950	6976		4	9	13	17	21
35	0·7002	7028	7054	7080	7107	7133	7159	7186	7212	7239	26	4	9	13	17	22
36	·7265	7292	7319	7346	7373	7400	7427	7454	7481	7508	27	5	9	14	18	23
37	·7536	7563	7590	7618	7646	7673	7701	7729	7757	7785	28	5	9	14	19	23
38	·7813	7841	7869	7898	7926	7954	7983	8012	8040	8069		5	10	14	19	24
39	·8098	8127	8156	8185	8214	8243	8273	8302	8332	8361	29	5	10	15	19	24
40	0·8391	8421	8451	8481	8511	8541	8571	8601	8632	8662	30	5	10	15	20	25
41	·8693	8724	8754	8785	8816	8847	8878	8910	8941	8972	31	5	10	16	21	26
42	·9004	9036	9067	9099	9131	9163	9195	9228	9260	9293	32	6	11	16	21	27
43	·9325	9358	9391	9424	9457	9490	9523	9556	9590	9623	33	6	11	17	22	28
44	·9657	9691	9725	9759	9793	9827	9861	9896	9930	9965	34	6	11	17	23	28
45	1·0000	0035	0070	0105	0141	0176	0212	0247	0283	0319	36	6	12	18	24	30
46	·0355	0392	0428	0464	0501	0538	0575	0612	0649	0686	37	6	12	18	25	31
47	·0724	0761	0799	0837	0875	0913	0951	0990	1028	1067	38	6	13	19	25	32
48	·1106	1145	1184	1224	1263	1303	1343	1383	1423	1463	40	7	13	20	27	33
49	1·1504	1544	1585	1626	1667	1708					41	7	14	20	27	34
						1708	1760	1792	1833	1876	42	7	14	21	28	35

NATURAL TANGENTS

x	0'	6'	12'	18'	24'	30'	36'	42'	48'	54'	ل	ADD				
	0°·0	0°·1	0°·2	0°·3	0°·4	0°·5	0°·6	0°·7	0°·8	0°·9		1'	2'	3'	4'	5'
50°	1·192	196	200	205	209	213	217	222	226	230		1	1	2	3	4
51	·235	239	244	248	253	257	262	266	271	275		1	2	2	3	4
52	·280	285	289	294	299	303	308	313	317	322		1	2	2	3	4
53	·327	332	337	342	347	351	356	361	366	371		1	2	2	3	4
54	·376	381	387	392	397	402	407	412	418	423	5	1	2	3	3	4
55	1·428	433	439	444	450	455	460	466	471	477		1	2	3	4	5
56	·483	488	494	499	505	511	517	522	528	534		1	2	3	4	5
57	·540	546	552	558	564	570	576	582	588	594	6	1	2	3	4	5
58	·600	607	613	619	625	632	638	645	651	658		1	2	3	4	6
59	·664	671	678	684	691	698	704	711	718	725		1	2	3	5	6
60	1·732	739	746	753	760	767	775	782	789	797	7	1	2	4	5	6
61	·804	811	819	827	834	842	849	857	865	873		1	3	4	5	6
62	·881	889	897	905	913	921	929	937	946	954	8	1	3	4	5	7
63	1·963	971	980	988	1·997	2·006	2·014	2·023	2·032	2·041		1	3	4	6	7
64	2·050	059	069	078	087	097	106	116	125	135	9	2	3	5	6	8
65	2·145	154	164	174	184	194	204	215	225	236	10	2	3	5	7	8
66	·246	257	267	278	289	300	311	322	333	344	11	2	4	5	7	9
67	·356	367	379	391	402	414	426	438	450	463	12	2	4	6	8	10
68	·475	488	500	513	526	539	552	565	578	592	13	2	4	6	9	11
69	·605	619	633	646	660	675	689	703	718	733	14	2	5	7	9	12
70	2·747	762	778	793	808	824	840	856	872	888	16	3	5	8	11	13
71	2·904	921	937	954	971	2·989	3·006	3·024	3·042	3·060	17	3	6	9	11	14
72	3·078	096	115	133	152	3·172					19	3	6	9	13	16
						172	191	211	230	251	20	3	7	10	13	17
73	·271	291	312	333	354	376					21	4	7	10	14	18
						376	398	420	442	465	22	4	7	11	15	18
74	·487	511	534	558	582	606					24	4	8	12	16	20
						606	630	655	681	706	25	4	8	13	17	21
75	3·732	758	785	812	839	867					27	4	9	14	18	22
						867	895	923	952	981	29	5	10	14	19	24
76	4·011	041	071	102	134	4·165					31	5	10	16	21	26
						165	198	230	264	297	33	6	11	17	22	28
77	4·331	366	402	437	474	511					36	6	12	18	24	30
						511	548	586	625	665	39	6	13	19	26	32
78	4·705	745	787	829	872	4·915					42	7	14	21	28	35
						4·915	4·959	5·005	5·050	5·097	46	8	15	23	31	38
79	5·145	193	242	292	343	5·396					50	8	17	25	33	42
						396	449	503	558	614	55	9	18	28	37	46
80	5·671	5·730	5·789	5·850	5·912	5·976						10	20	30	41	51
						5·976	6·041	6·107	6·174	6·243		11	23	34	45	56
81	6·314	6·386	6·460	6·535	6·612	6·691						12	25	38	50	63
						6·691	6·772	6·855	6·940	7·026		14	28	42	57	71
82	7·115	7·207	7·300	7·396	7·495	7·596	7·700	7·806	7·916	8·028						
83	8·144	8·264	8·386	8·513	8·643	8·777	8·915	9·058	9·205	9·357		Differences vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See table on page 22.				
84	9·514	9·677	9·845	10·02	10·20	10·39	10·58	10·78	10·99	11·20						
85	11·43	11·66	11·91	12·16	12·43	12·71	13·00	13·30	13·62	13·95						
86	14·30	14·67	15·06	15·46	15·89	16·35	16·83	17·34	17·89	18·46						
87	19·08	19·74	20·45	21·20	22·02	22·90	23·86	24·90	26·03	27·27						
88	28·64	30·14	31·82	33·69	35·80	38·19	40·92	44·07	47·74	52·08						
89	57·29	63·66	71·62	81·85	95·49	114·6	143·2	191·0	286·5	573·0						
90	∞															

P.P.s for differences exceeding 14, if not shown on this page, should be taken from the inside end cover of the book. For angles between 72° and 82° P.P.s based on actual differences should be used.

NATURAL COTANGENTS

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9
0°	∞	573·0	286·5	191·0	143·2	114·6	95·49	81·85	71·62	63·66
1	57·29	52·08	47·74	44·07	40·92	38·19	35·80	33·69	31·82	30·14
2	28·64	27·27	26·03	24·90	23·86	22·90	22·02	21·20	20·45	19·74
3	19·08	18·46	17·89	17·34	16·83	16·35	15·89	15·46	15·06	14·67
4	14·30	13·95	13·62	13·30	13·00	12·71	12·43	12·16	11·91	11·66
5	11·43	11·20	10·99	10·78	10·58	10·39	10·20	10·02	9·845	9·677
6	9·514	9·357	9·205	9·058	8·915	8·777	8·643	8·513	8·386	8·264
7	8·144	8·028	7·916	7·806	7·700	7·596	7·495	7·396	7·300	7·207
8	7·115	7·026	6·940	6·855	6·772	6·691 6·691	6·612	6·535	6·460	6·386
9	6·314	6·243	6·174	6·107	6·041	5·976 5·976	5·912	5·850	5·789	5·730
10	5·671	614	558	503	449	396 396	343	292	242	193
11	5·145	097	050	5·005	4·959	4·915 4·915	872	829	787	745
12	4·705	665	625	586	548	511 511	474	437	402	366
13	4·331	297	264	230	198	165 165	134	102	071	041
14	4·011	3·981	3·952	3·923	3·895	3·867 3·867	839	812	785	758
15	3·732	706	681	655	630	606 606	582	558	534	511
16	3·487	465	442	420	398	376 376	354	333	312	291
17	3·271	251	230	211	191	172 172	152	133	115	096
18	3·078	060	042	024	3·006	2·989	2·971	2·954	2·937	2·921
19	2·904	888	872	856	840	824	808	793	778	762
20	2·747	733	718	703	689	675	660	646	633	619
21	·605	592	578	565	552	539	526	513	500	488
22	·475	463	450	438	426	414	402	391	379	367
23	·356	344	333	322	311	300	289	278	267	257
24	·246	236	225	215	204	194	184	174	164	154
25	2·145	135	125	116	106	097	087	078	069	059
26	2·050	041	032	023	014	2·006	1·997	1·988	1·980	1·971
27	1·963	954	946	937	929	921	913	905	897	889
28	·881	873	865	857	849	842	834	827	819	811
29	·804	797	789	782	775	767	760	753	746	739
30	1·732	725	718	711	704	698	691	684	678	671
31	·664	658	651	645	638	632	625	619	613	607
32	·600	594	588	582	576	570	564	558	552	546
33	·540	534	528	522	517	511	505	499	494	488
34	·483	477	471	466	460	455	450	444	439	433
35	1·428	423	418	412	407	402	397	392	387	381
36	·376	371	366	361	356	351	347	342	337	332
37	·327	322	317	313	308	303	299	294	289	285
38	·280	275	271	266	262	257	253	248	244	239
39	1·235	230	226	222	217	213	209	205	200	196

Δ	SUBTRACT 1′	2′	3′	4′	5′
	Differences vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 22.				
	14	28	42	57	71
	13	25	38	50	63
	11	23	34	45	56
	10	20	30	41	51
95	9	18	28	37	46
80	8	17	25	33	42
46	8	15	23	31	38
42	7	14	21	28	35
39	6	13	19	26	32
36	6	12	18	24	30
33	6	11	17	22	28
31	5	10	15	21	26
29	5	10	14	19	24
27	4	9	14	18	22
25	4	8	13	17	21
24	4	8	12	16	20
22	4	7	11	15	18
21	4	7	10	14	18
20	3	7	10	13	17
19	3	6	9	13	16
17	3	6	9	11	14
16	3	5	8	11	13
14	2	5	7	9	12
13	2	4	6	9	11
12	2	4	6	8	10
11	2	4	6	7	9
10	2	3	5	7	8
9	2	3	5	6	8
	1	3	4	6	7
8	1	3	4	5	7
	1	3	4	5	6
7	1	2	4	5	6
	1	2	3	5	6
	1	2	3	4	5
6	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
5	1	2	3	3	4
	1	2	2	3	4
	1	2	2	3	4
	1	2	2	3	4
	1	1	2	3	4

P.P.s for differences exceeding 14, if not shown on this page, should be taken from the inside end cover of the book. For angles between 72° and 82° P.P.s based on actual differences should be used.

NATURAL COTANGENTS

x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	SUBTRACT 1′ 2′ 3′ 4′ 5′
0°	∞	573·0	286·5	191·0	143·2	114·6	95·49	81·85	71·62	63·66		Differences vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 22.
1	57·29	52·08	47·74	44·07	40·92	38·19	35·80	33·69	31·82	30·14		
2	28·64	27·27	26·03	24·90	23·86	22·90	22·02	21·20	20·45	19·74		
3	19·08	18·46	17·89	17·34	16·83	16·35	15·89	15·46	15·06	14·67		
4	14·30	13·95	13·62	13·30	13·00	12·71	12·43	12·16	11·91	11·66		
5	11·43	11·20	10·99	10·78	10·58	10·39	10·20	10·02	9·845	9·677		
6	9·514	9·357	9·205	9·058	8·915	8·777	8·643	8·513	8·386	8·264		
7	8·144	8·028	7·916	7·806	7·700	7·596	7·495	7·396	7·300	7·207		
8	7·115	7·026	6·940	6·855	6·772	6·691						14 28 42 57 71
						6·691	6·612	6·535	6·460	6·386		13 26 38 50 63
9	6·314	6·243	6·174	6·107	6·041	5·976						11 23 34 45 56
						5·976	5·912	5·850	5·789	5·730		10 20 30 41 51
10	5·671	614	558	503	449	396					55	9 18 28 37 46
						396	343	292	242	193	50	8 17 25 33 42
11	5·145	097	050	5·005	4·959	4·915					46	8 15 23 31 38
						4·915	872	829	787	746	42	7 14 21 28 35
12	4·705	665	625	586	548	511					39	6 13 19 26 32
						511	474	437	402	366	36	6 12 18 24 30
13	4·331	297	264	230	198	165					32	6 11 17 22 28
						165	134	102	071	041	31	5 10 15 21 26
14	4·011	3·981	3·952	3·923	3·895	3·867					29	5 10 14 19 24
						3·867	839	812	785	758	27	4 9 14 18 22
15	3·732	706	681	655	630	606					25	4 8 13 17 21
						606	582	558	534	511	24	4 8 12 16 20
16	3·487	465	442	420	398	376					22	4 7 11 15 18
						376	354	333	312	291	21	4 7 10 14 18
17	3·271	251	230	211	191	172					20	3 7 10 13 17
						172	152	133	1̄15	096	19	3 6 9 13 16
18	3·078	060	042	024	3·006	2·989	2·971	2·954	2·937	2·921	17	3 6 9 11 14
19	2·904	888	872	856	840	824	808	793	778	762	16	3 5 8 11 13
20	2·747	733	718	703	689	675	660	646	633	619	14	2 5 7 9 12
21	·605	592	578	565	552	539	526	513	500	488	13	2 4 6 9 11
22	·475	463	450	438	426	414	402	391	379	367	12	2 4 6 8 10
23	·356	344	333	322	311	300	289	278	267	257	11	2 4 6 7 9
24	·246	236	225	215	204	194	184	174	164	154	10	2 3 5 7 8
25	2·145	135	125	116	106	097	087	078	069	059	9	2 3 5 6 8
26	2·050	041	032	023	014	2·006	1·997	1·988	1·980	1·971		1 3 4 6 7
27	1·963	954	946	937	929	921	913	905	897	889	8	1 3 4 5 7
28	·881	873	865	857	849	842	834	827	819	811		1 3 4 5 6
29	·804	797	789	782	775	767	760	753	746	739	7	1 2 4 5 6
30	1·732	725	718	711	704	698	691	684	678	671		1 2 3 5 6
31	·664	658	651	645	638	632	625	619	613	607		1 2 3 4 5
32	·600	594	588	582	576	570	564	558	552	546	6	1 2 3 4 5
33	·540	534	528	522	517	511	505	499	494	488		1 2 3 4 5
34	·483	477	471	466	460	455	450	444	439	433		1 2 3 4 5
35	1·428	423	418	412	407	402	397	392	387	381	5	1 2 3 3 4
36	·376	371	366	361	356	351	347	342	337	332		1 2 2 3 4
37	·327	322	317	313	308	303	299	294	289	285		1 2 2 3 4
38	·280	275	271	266	262	257	253	248	244	239		1 2 2 3 4
39	1·235	230	226	222	217	213	209	205	200	196		1 1 2 3 4

P.P.s for differences exceeding 14, if not shown on this page, should be taken from the inside end cover of the book. For angles between 72° and 82° P.P.s based on actual differences should be used.

NATURAL COTANGENTS

x	0' 0°·0	6' 0°·1	12' 0°·2	18' 0°·3	24' 0°·4	30' 0°·5	36' 0°·6	42' 0°·7	48' 0°·8	54' 0°·9	Δ	SUBTRACT 1'	2'	3'	4'	5'
40°	1·1918	1875	1833	1792	1750	1708	1667	1626	1585	1544	41	7	14	21	28	34
41	·1504	1463	1423	1383	1343	1303	1263	1224	1184	1145	40	7	13	20	27	33
42	·1106	1067	1028	0990	0951	0913	0875	0837	0799	0761	38	6	13	19	25	32
43	·0724	0686	0649	0612	0575	0538	0501	0464	0428	0392	37	6	12	18	25	31
44	·0355	0319	0283	0247	0212	0176	0141	0105	0070	0035	36	6	12	18	24	30
45	1·0000	0·9965	9930	9896	9861	9827	9793	9759	9725	9691	34	6	11	17	23	28
46	0·9657	9623	9590	9556	9523	9490	9457	9424	9391	9358	33	6	11	17	22	28
47	·9325	9293	9260	9228	9195	9163	9131	9099	9067	9036	32	5	11	16	21	27
48	·9004	8972	8941	8910	8878	8847	8816	8785	8754	8724	31	5	10	16	21	26
49	·8693	8662	8632	8601	8571	8541	8511	8481	8451	8421	30	5	10	15	20	25
50	0·8391	8361	8332	8302	8273	8243	8214	8185	8156	8127	29	5	10	15	20	24
51	·8098	8069	8040	8012	7983	7954	7926	7898	7869	7841		5	10	14	19	24
52	·7813	7785	7757	7729	7701	7673	7646	7618	7590	7563	28	5	9	14	18	23
53	·7536	7508	7481	7454	7427	7400	7373	7346	7319	7292	27	5	9	14	18	23
54	·7265	7239	7212	7186	7159	7133	7107	7080	7054	7028	26	4	9	13	18	22
55	0·7002	6976	6950	6924	6899	6873	6847	6822	6796	6771		4	9	13	17	21
56	·6745	6720	6694	6669	6644	6619	6594	6569	6544	6519	25	4	8	13	17	21
57	·6494	6469	6445	6420	6395	6371	6346	6322	6297	6273		4	8	12	16	20
58	·6249	6224	6200	6176	6152	6128	6104	6080	6056	6032	24	4	8	12	16	20
59	·6009	5985	5961	5938	5914	5890	5867	5844	5820	5797		4	8	12	16	20
60	0·5774	5750	5727	5704	5681	5658	5635	5612	5589	5566	23	4	8	12	15	19
61	·5543	5520	5498	5475	5452	5430	5407	5384	5362	5340		4	8	11	15	19
62	·5317	5295	5272	5250	5228	5206	5184	5161	5139	5117		4	7	11	15	18
63	·5095	5073	5051	5029	5008	4986	4964	4942	4921	4899	22	4	7	11	15	18
64	·4877	4856	4834	4813	4791	4770	4748	4727	4706	4684		4	7	11	14	18
65	0·4663	4642	4621	4599	4578	4557	4536	4515	4494	4473	21	4	7	11	14	18
66	·4452	4431	4411	4390	4369	4348	4327	4307	4286	4265		3	7	10	14	17
67	·4245	4224	4204	4183	4163	4142	4122	4101	4081	4061		3	7	10	14	17
68	·4040	4020	4000	3979	3959	3939	3919	3899	3879	3859		3	7	10	13	17
69	·3839	3819	3799	3779	3759	3739	3719	3699	3679	3659	20	3	7	10	13	17
70	0·3640	3620	3600	3581	3561	3541	3522	3502	3482	3463		3	7	10	13	16
71	·3443	3424	3404	3385	3365	3346	3327	3307	3288	3269		3	6	10	13	16
72	·3249	3230	3211	3191	3172	3153	3134	3115	3096	3076		3	6	10	13	16
73	·3057	3038	3019	3000	2981	2962	2943	2924	2905	2886	19	3	6	10	13	16
74	·2867	2849	2830	2811	2792	2773	2754	2736	2717	2698		3	6	9	13	16
75	0·2679	2661	2642	2623	2605	2586	2568	2549	2530	2512		3	6	9	12	16
76	·2493	2475	2456	2438	2419	2401	2382	2364	2345	2327		3	6	9	12	15
77	·2309	2290	2272	2254	2235	2217	2199	2180	2162	2144		3	6	9	12	15
78	·2126	2107	2089	2071	2053	2035	2016	1998	1980	1962		3	6	9	12	15
79	·1944	1926	1908	1890	1871	1853	1835	1817	1799	1781		3	6	9	12	15
80	0·1763	1745	1727	1709	1691	1673	1655	1638	1620	1602		3	6	9	12	15
81	·1584	1566	1548	1530	1512	1495	1477	1459	1441	1423		3	6	9	12	15
82	·1405	1388	1370	1352	1334	1317	1299	1281	1263	1246		3	6	9	12	15
83	·1228	1210	1192	1175	1157	1139	1122	1104	1086	1069		3	6	9	12	15
84	·1051	1033	1016	0998	0981	0963	0945	0928	0910	0892		3	6	9	12	15
85	0·0875	0857	0840	0822	0805	0787	0769	0752	0734	0717		3	6	9	12	15
86	·0699	0682	0664	0647	0629	0612	0594	0577	0559	0542		3	6	9	12	15
87	·0524	0507	0489	0472	0454	0437	0419	0402	0384	0367		3	6	9	12	15
88	·0349	0332	0314	0297	0279	0262	0244	0227	0209	0192		3	6	9	12	15
89	·0175	0157	0140	0122	0105	0087	0070	0052	0035	0017	18	3	6	9	12	15
90	0·0000															

NATURAL TANGENTS, 82° to 90°

x	0'	1'	2'	3'	4'	5'	6'	7'	8'	9'	10'	
° '												° '
82 00	7·115	130	146	161	176	191	207	222	238	253	269	7 50
82 10	7·269	284	300	316	332	348	364	380	396	412	429	7 40
82 20	7·429	445	462	478	495	511	528	545	562	579	596	7 30
82 30	7·596	613	630	647	665	682	700	717	735	753	770	7 20
82 40	7·770	788	806	824	842	861	879	897	916	934	7·953	7 10
82 50	7·953	7·972	7·991	8·009	8·028	8·048	8·067	8·086	8·105	8·125	8·144	7 00
83 00	8·144	164	184	204	223	243	264	284	304	324	345	6 50
83 10	8·345	366	386	407	428	449	470	491	513	534	556	6 40
83 20	8·556	577	599	621	643	665	687	709	732	754	8·777	6 30
83 30	8·777	800	823	846	869	892	915	939	962	8·986	9·010	6 20
83 40	9·010	034	058	082	106	131	156	180	205	230	255	6 10
83 50	9·255	281	306	332	357	383	409	435	461	488	514	6 00
84 00	9·514	541	568	595	622	649	677	704	732	760	9·788	5 50
84 10	9·788	816	845	873	902	931	960	9·989	10·019	10·048	10·078	5 40
84 20	10·078	108	138	168	199	229	260	291	322	354	385	5 30
84 30	10·39	10·42	10·45	10·48	10·51	10·55	10·58	10·61	10·64	10·68	10·71	5 20
84 40	10·71	10·75	10·78	10·81	10·85	10·88	10·92	10·95	10·99	11·02	11·06	5 10
84 50	11·06	11·10	11·13	11·17	11·20	11·24	11·28	11·32	11·35	11·39	11·43	5 00
85 00	11·43	11·47	11·51	11·55	11·59	11·62	11·66	11·70	11·74	11·79	11·83	4 50
85 10	11·83	11·87	11·91	11·95	11·99	12·03	12·08	12·12	12·16	12·21	12·25	4 40
85 20	12·25	12·29	12·34	12·38	12·43	12·47	12·52	12·57	12·61	12·66	12·71	4 30
85 30	12·71	12·75	12·80	12·85	12·90	12·95	13·00	13·05	13·10	13·15	13·20	4 20
85 40	13·20	13·25	13·30	13·35	13·40	13·46	13·51	13·56	13·62	13·67	13·73	4 10
85 50	13·73	13·78	13·84	13·89	13·95	14·01	14·07	14·12	14·18	14·24	14·30	4 00
86 00	14·30	14·36	14·42	14·48	14·54	14·61	14·67	14·73	14·80	14·86	14·92	3 50
86 10	14·92	14·99	15·06	15·12	15·19	15·26	15·33	15·39	15·46	15·53	15·60	3 40
86 20	15·60	15·68	15·75	15·82	15·89	15·97	16·04	16·12	16·20	16·27	16·35	3 30
86 30	16·35	16·43	16·51	16·59	16·67	16·75	16·83	16·92	17·00	17·08	17·17	3 20
86 40	17·17	17·26	17·34	17·43	17·52	17·61	17·70	17·79	17·89	17·98	18·07	3 10
[illegible]	18·07	18·17	18·27	18·37	18·46	18·56	18·67	18·77	18·87	18·98	19·08	3 00
87 00	19·08	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9·74	9·86	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
87 10	20·21	20·33	20·45	20·57	20·69	20·82	20·95	21·07	21·20	21·34	21·47	2 40
87 20	21·47	21·61	21·74	21·88	22·02	22·16	22·31	22·45	22·60	22·75	22·90	2 30
87 30	22·90	23·06	23·21	23·37	23·53	23·69	23·86	24·03	24·20	24·37	24·54	2 20
87 40	24·54	24·72	24·90	25·08	25·26	25·45	25·64	25·83	26·03	26·23	26·43	2 10
87 50	26·43	26·64	26·84	27·06	27·27	27·49	27·71	27·94	28·17	28·40	28·64	2 00
88 00	28·64	28·88	29·12	29·37	29·62	29·88	30·14	30·41	30·68	30·96	31·24	1 50
88 10	31·24	31·53	31·82	32·12	32·42	32·73	33·05	33·37	33·69	34·03	34·37	1 40
88 20	34·37	34·72	35·07	35·43	35·80	36·18	36·56	36·96	37·36	37·77	38·19	1 30
88 30	38·19	38·62	39·06	39·51	39·97	40·44	40·92	41·41	41·92	42·43	42·96	1 20
88 40	42·96	43·51	44·07	44·64	45·23	45·83	46·45	47·09	47·74	48·41	49·10	1 10
88 50	49·10	49·82	50·55	51·30	52·08	52·88	53·71	54·56	55·44	56·35	57·29	1 00
89 00	57·29	58·26	59·27	60·31	61·38	62·50	63·66	64·86	66·11	67·40	68·75	0 50
89 10	68·75	70·15	71·62	73·14	74·73	76·39	78·13	79·94	81·85	83·84	85·94	0 40
89 20	85·94	88·14	90·46	92·91	95·49	98·22	101·1	104·2	107·4	110·9	114·6	0 30
89 30	114·6	118·5	122·8	127·3	132·2	137·5	143·2	149·5	156·3	163·7	171·9	0 20
89 40	171·9	180·9	191·0	202·2	214·9	229·2	245·6	264·4	286·5	312·5	343·8	0 10
89 50	343·8	382·0	429·7	491·1	573·0	687·5	859·4	1146	1719	3438	∞	0 00
	10'	9'	8'	7'	6'	5'	4'	3'	2'	1'	0'	x

NATURAL COTANGENTS, 0° to 8°
(Read up and from right to left)

"	r	cot x
0	3438	∞
50	3437	68·14
113	3436	30·31
162	3436	22·60
182	3435	18·78
209	3434	16·41
282	3433	14·76
253	3432	13·63
273	3431	12·60

°		
0·00	57·30	∞
0·25	57·29	156·6
1·38	57·28	42·09
1·89	57·27	30·31
2·30	57·26	24·90
2·64	57·25	21·63
2·95	57·24	19·38
3·23	57·23	17·71
3·48	57·22	16·41
3·72	57·21	15·36
3·94	57·20	14·49
4·16	57·19	13·75
4·36	57·18	13·11
4·55	57·17	12·56
4·74		12·06

rad.		
0·0000	1·0000	∞
·0122	0·9999	81·66
·0218	·9998	47·14
·0272	·9997	36·61
·0324	·9996	30·88
·0367	·9995	27·21
·0406	·9994	24·61
·0441	·9993	22·64
·0474	·99[illegible]	21·07
·0504	·9991	19·79
·0533	·9990	18·72
·0561	·9989	17·81
·0587	·99[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
·0636	·9986	15·70
·0658	·9985	15·15
·0681	·9984	14·65
·0702	0·9983	14·20
·0724		13·78

$$\cot x = \frac{r}{x}$$

where r is taken from the table in the same units as x

Example.
Find cot x when x = 3°·77

r for 3°·77 = 57·21

$$\cot x = \frac{57\cdot21}{3\cdot77} = 15\cdot18$$

i.e., cot x = [illegible]

NATURAL SECANTS. 82° to 90°

x	0′	1′	2′	3′	4′	5′	6′	7′	8′	9′	10′	
°												
82 00	7·185	200	215	230	245	260	276	291	306	322	337	7 50
82 10	7·337	353	368	384	400	416	431	447	463	480	496	7 40
82 20	7·496	512	528	545	561	578	594	61	628	644	661	7 30
82 30	7·661	678	695	712	730	747	764	782	799	817	7·834	7 20
82 40	7·834	852	870	888	906	924	942	960	[illegible]	7·997	8·016	7 10
82 50	8·016	034	053	072	091	109	128	148	167	186	206	7 00
83 00	8·206	225	245	264	284	304	324	344	364	384	405	6 50
83 10	8·405	425	446	466	487	508	529	550	571	592	614	6 40
83 20	8·614	635	657	679	700	722	744	767	789	811	8·834	6 30
83 30	8·834	856	879	902	925	948	971	8·994	9·018	9·041	9·065	6 20
83 40	9·065	089	113	137	161	186	210	235	259	284	309	6 10
83 50	9·309	334	360	385	411	436	462	488	514	540	567	6 00
84 00	9·567	593	620	647	674	701	728	756	783	811	9·839	5 50
84 10	9·839	867	895	924	952	9·981	10·010	10·039	10·068	10·098	10·128	5 40
84 20	10·128	157	187	217	248	278	309	340	371	402	433	5 30
84 30	10·43	10·47	10·50	10·53	10·56	10·59	10·63	10·66	10·69	10·73	10·76	5 20
84 40	10·76	10·79	10·83	10·86	10·89	10·93	10·96	11·00	11·03	11·07	11·10	5 10
84 50	11·10	11·14	11·18	11·21	11·25	11·29	11·32	11·36	11·40	11·44	11·47	5 00
85 00	11·47	11·51	11·55	11·59	11·63	11·67	11·71	11·75	11·79	11·83	11·87	4 50
85 10	11·87	11·91	11·95	11·99	12·03	12·08	12·12	12·16	12·20	12·25	12·29	4 40
85 20	12·29	12·34	12·38	12·42	12·47	12·51	12·56	12·61	12·65	12·70	12·75	4 30
85 30	12·75	12·79	12·84	12·89	12·94	12·99	13·03	13·08	13·13	13·18	13·23	4 20
85 40	13·23	13·28	13·34	13·39	13·44	13·49	13·55	13·60	13·65	13·71	13·76	4 10
85 50	13·76	13·82	13·87	13·93	13·99	14·04	14·10	14·16	14·22	14·28	14·34	4 00
86 00	14·34	14·40	14·46	14·52	14·58	14·64	14·70	14·77	14·83	14·89	14·96	3 50
86 10	14·96	15·02	15·09	15·16	15·22	15·29	15·36	15·43	15·50	15·57	15·64	3 40
86 20	15·64	15·71	15·78	15·86	[illegible]	16·00	16·07	16·15	16·23	16·30	16·38	3 30
86 30	16·38	16·46	16·54	16·62	16·70	16·78	16·86	16·94	17·03	17·11	17·20	3 20
86 40	17·20	17·28	17·37	17·46	17·55	17·64	17·73	17·82	17·91	18·01	18·10	3 10
86 50	18·10	18·20	18·30	18·39	18·49	18·59	18·69	18·79	18·90	19·00	19·11	3 00
87 00	19·11	19·21	19·32	19·43	19·54	19·65	19·77	19·88	20·00	20·11	20·23	2 50
87 10	20·23	20·35	20·47	20·59	20·72	20·84	20·97	21·10	21·23	21·36	21·49	2 40
87 20	21·49	21·63	21·77	21·90	22·04	22·19	22·33	22·48	22·62	22·77	22·93	2 30
87 30	22·93	23·08	23·24	23·39	23·55	23·72	23·88	24·05	24·22	24·39	24·56	2 20
87 40	24·56	24·74	24·92	25·10	25·28	25·47	25·66	25·85	26·05	26·25	26·45	2 10
87 50	26·45	26·66	26·86	27·08	27·29	27·51	27·73	27·96	28·18	28·42	28·65	2 00
88 00	28·65	28·89	29·14	29·39	29·64	29·90	30·16	30·43	30·70	30·98	31·26	1 50
88 10	31·26	31·54	31·84	32·13	32·44	32·75	33·06	33·38	33·71	34·04	34·38	1 40
88 20	34·38	34·73	35·08	35·45	35·81	36·19	36·58	36·97	37·37	37·78	38·20	1 30
88 30	38·20	38·63	39·07	39·52	39·98	40·45	40·93	41·42	41·93	42·45	42·98	1 20
88 40	42·98	43·52	44·08	44·65	45·24	45·84	46·46	47·10	47·75	48·42	49·11	1 10
88 50	49·11	49·83	50·56	51·31	52·09	52·89	53·72	54·57	55·45	56·36	57·30	1 00
89 00	57·30	58·27	59·27	60·31	61·39	62·51	63·66	64·87	66·11	67·41	68·76	0 50
89 10	68·76	70·16	71·62	73·15	74·74	76·40	78·13	79·95	81·85	83·85	85·95	0 40
89 20	85·95	88·15	90·47	92·91	95·49	98·22	101·1	104·2	107·4	110·9	114·6	0 30
89 30	114·6	118·5	122·8	127·3	132·2	137·5	143·2	[illegible]	[illegible]	163·7	171·9	0 20
89 40	171·9	180·9	191·0	202·2	214·9	229·2	[illegible]	[illegible]			343·8	0 10
89 50	343·8	372·0	429·7	491·1	573·0	687·5	859·4	[illegible]				0 00
	10′	9′	8′	7′	6′	5′	4′	3′	2′	1′	0′	°

NATURAL COSECANTS. 0° to 8°
(Read up and from right to left)

x	secant	
0 00	1·0000	90 00
0 34	·0001	89 26
0 59	·0002	89 01
1 16	·0003	88 44
1 30	·0004	88 30
1 43	·0005	88 17
1 53	·0006	88 07
2 03	·0007	87 57
2 13	·0008	87 47
2 21	·0009	87 39
2 29	·0010	87 31
2 37	·0011	87 23
2 44	·0012	87 16
2 51	·0013	87 09
2 58	1·0014	87 02
3 05		86 56
	cosecant	

x	θ	cosec
0	3438	∞
124	3439	27 59
180	3440	18 10
220	3441	14 45
270	3442	12·38
312		11·00

°		
0·00	57·30	∞
1·78	57·31	32·19
2·57	57·32	22·[illegible]0
3·16	57·33	18·10
3·67	57·34	15·62
4·11	57·35	13·95
[illegible]	57·36	12·72
4·9[illegible]	57·37	11·77
5·21		11·00

rad		
·0000	1·0000	∞
·0173	·0001	57·74
·0300	·0002	33·34
·0387	·0003	25·83
·0458	·0004	21·86
·0519	·0005	19·28
·0574	·0006	17·43
·0624	·0007	16·03
·0670	·0008	14·93
·0713	·0009	14·02
·0754	·0010	13·27
·0793	1·0011	12·62
·0830		12·06

cosec x = θ / x

x = θ / cosec x

where θ is taken from the table in the same units as x

Example

Find x in radians when cosec x = 12·34

θ for 12·34 = 1·0011

x = 1·0011 / 12·34 = 0·0811

NATURAL SECANTS

x	0' 0°·0	6' 0°·1	12' 0°·2	18' 0°·3	24' 0°·4	30' 0°·5	36' 0°·6	42' 0°·7	48' 0°·8	54' 0°·9	Δ	ADD 1'	2'	3'	4'	5'
0°	1·0000	0000	0000	0000	0000	0000	0001	0001	0001	0001		See small Table p. 23, top right.				
1	·0002	0002	0002	0003	0003	0003	0004	0004	0005	0006						
2	·0006	0007	0007	0008	0009	0010	0010	0011	0012	0013						
3	·0014	0015	0016	0017	0018	0019	0020	0021	0022	0023		0	0	0	1	1
4	·0024	0026	0027	0028	0030	0031	0032	0034	0035	0037	1	0	0	1	1	1
5	1·0038	0040	0041	0043	0045	0046	0048	0050	0051	0053		0	1	1	1	1
6	·0055	0057	0059	0061	0063	0065	0067	0069	0071	0073		0	1	1	1	2
7	·0075	0077	0079	0082	0084	0086	0089	0091	0093	0096	2	0	1	1	2	2
8	·0098	0101	0103	0106	0108	0111	0114	0116	0119	0122		0	1	1	2	2
9	·0125	0127	0130	0133	0136	0139	0142	0145	0148	0151	3	0	1	1	2	2
10	1·0154	0157	0161	0164	0167	0170	0174	0177	0180	0184		1	1	2	2	3
11	·0187	0191	0194	0198	0201	0205	0209	0212	0216	0220		1	1	2	2	3
12	·0223	0227	0231	0235	0239	0243	0247	0251	0255	0259		1	1	2	3	3
13	·0263	0267	0271	0276	0280	0284	0288	0293	0297	0302	4	1	1	2	3	4
14	·0306	0311	0315	0320	0324	0329	0334	0338	0343	0348		1	2	2	3	4
15	1·0353	0358	0363	0367	0372	0377	0382	0388	0393	0398	5	1	2	2	3	4
16	·0403	0408	0413	0419	0424	0429	0435	0440	0446	0451		1	2	3	4	4
17	·0457	0463	0468	0474	0480	0485	0491	0497	0503	0509		1	2	3	4	5
18	·0515	0521	0527	0533	0539	0545	0551	0557	0564	0570		1	2	3	4	5
19	·0576	0583	0589	0595	0602	0608	0615	0622	0628	0635			2	3	4	5
20	1·0642	0649	0655	0662	0669	0676	0683	0690	0697	0704		1	2	3	5	6
21	·0711	0719	0726	0733	0740	0748	0755	0763	0770	0778		1	2	4	5	6
22	·0785	0793	0801	0808	0816	0824	0832	0840	0848	0856	7	1	3	4	5	7
23	·0864	0872	0880	0888	0896	0904	0913	0921	0929	0938		1	3	4	5	7
24	·0946	0955	0963	0972	0981	0989	0998	1007	1016	1025	8	1	3	4	6	7
25	1·1034	1043	1052	1061	1070	1079	1089	1098	1107	1117	9	2	3	5	6	8
26	·1126	1136	1145	1155	1164	1174	1184	1194	1203	1213		2	3	5	6	8
27	·1223	1233	1243	1253	1264	1274	1284	1294	1305	1315	10	2	3	5	7	8
28	·1326	1336	1347	1357	1368	1379	1390	1401	1412	1423		2	4	5	7	9
29	·1434	1445	1456	1467	1478	1490	1501	1512	1524	1535	11	2	4	6	7	9
30	1·1547	1559	1570	1582	1594	1606	1618	1630	1642	1654	12	2	4	6	8	10
31	·1666	1679	1691	1703	1716	1728	1741	1753	1766	1779		2	4	6	8	10
32	·1792	1805	1818	1831	1844	1857	1870	1883	1897	1910	13	2	4	7	9	11
33	·1924	1937	1951	1964	1978	1992	2006	2020	2034	2048	14	2	5	7	9	12
34	·2062	2076	2091	2105	2120	2134	2149	2163	2178	2193		2	5	7	10	12
35	1·2208	2223	2238	2253	2268	2283	2299	2314	2329	2345	15	3	5	8	10	13
36	·2361	2376	2392	2408	2424	2440	2456	2472	2489	2505	16	3	6	8	11	13
37	·2521	2538	2554	2571	2588	2605	2622	2639	2656	2673	17	3	6	8	11	14
38	·2690	2708	2725	2742	2760	2778	2796	2813	2831	2849	18	3	6	9	12	15
39	·2868	2886	2904	2923	2941	2960	2978	2997	3016	3035	19	3	6	9	13	16
40	1·3054	3073	3093	3112	3131	3151	3171	3190	3210	3230	20	3	7	10	13	17
41	·3250	3270	3291	3311	3331	3352	3373	3393	3414	3435	21	3	7	10	14	17
42	·3456	3478	3499	3520	3542	3563	3585	3607	3629	3651	22	4	7	11	15	18
43	·3673	3696	3718	3741	3763	3786	3809	3832	3855	3878	23	4	8	11	15	19
44	·3902	3925	3949	3972	3996	4020	4044	4069	4093	4118	24	4	8	12	16	20
45	1·4142	4167	4192	4217	4242	4267	4293	4318	4344	4370	25	4	8	13	17	21
46	·4396	4422	4448	4474	4501	4527	4554	4581	4608	4635	27	4	9	13	18	22
47	·4663	4690	4718	4746	4774	4802	4830	4859	4887	4916	28	5	9	14	19	23
48	·4945	4974	5003	5032	5062	5092	5121	5151	5182	5212	30	5	10	15	20	26
49	1·5243	5273	5304	5335	5366	5398	5429	5461	5493	5525	31	6	10	16	21	26

NATURAL SECANTS

x	0'	6'	12'	18'	24'	30'	36'	42'	48'	54'	Δ	ADD 1'	2'	3'	4'	5'
	0°·0	0°·1	0°·2	0°·3	0°·4	0°·5	0°·6	0°·7	0°·8	0°·9						
50°	1·556	559	562	566	569	572	576	579	582	586	3	1	1	2	2	3
51	·589	592	596	599	603	606	610	613	617	621		1	1	2	2	3
52	·624	628	632	635	639	643	646	650	654	658		1	1	2	3	3
53	·662	666	669	673	677	681	685	689	693	697		1	1	2	3	3
54	·701	705	710	714	718	722	726	731	735	739	4	1	1	2	3	3
55	1·743	748	752	757	761	766	770	775	779	784		1	2	2	3	3
56	·788	793	798	802	807	812	817	821	826	831		1	2	2	3	4
57	·836	841	846	851	856	861	866	871	877	882	5	1	2	3	3	4
58	·887	892	898	903	908	914	919	925	930	936		1	2	3	4	5
59	·942	947	953	959	964	970	976	982	988	1·994	6	1	2	3	4	5
60	2·000	006	012	018	025	031	037	043	050	056		1	2	3	4	5
61	·063	069	076	082	089	095	103	109	116	123		1	2	3	4	6
62	·130	137	144	151	158	166	173	180	188	195	7	1	2	4	5	6
63	·203	210	218	226	233	241	249	257	265	273	8	1	3	4	5	7
64	·281	289	298	306	314	323	331	340	349	357		1	3	4	6	7
65	2·366	375	384	393	402	411	421	430	439	449	9	2	3	5	6	8
66	·459	468	478	488	498	508	518	528	538	549	10	2	3	5	7	8
67	·559	570	581	591	602	613	624	635	647	658	11	2	4	6	7	9
68	·669	681	693	705	716	729	741	753	765	778	12	2	4	6	8	10
69	·790	803	816	829	842	855	869	882	896	910	13	2	4	7	9	11
70	2·924	938	952	967	981	2·996	3·011	3·026	3·041	3·056	15	2	5	7	10	12
71	3·072	087	103	119	135	3·152	168	185	202	219	16	3	5	8	11	13
72	·236	254	271	289	307	326					18	3	6	9	12	15
						326	344	363	382	401	19	3	6	9	13	16
73	·420	440	460	480	500	521					20	3	7	10	13	17
						521	542	563	584	606	21	4	7	11	14	18
74	·628	650	673	695	719	742					23	4	8	11	15	19
						742	766	790	814	839	24	4	8	12	16	20
75	3·864	889	915	941	967	3·994					26	4	9	13	17	22
						3·994	4·021	4·049	4·077	4·105	28	5	9	14	19	23
76	4·134	163	192	222	253	4·284					30	5	10	15	20	25
						284	315	347	379	412	32	5	11	16	21	27
77	4·445	479	514	549	584	4·620					35	6	12	18	23	29
						620	657	694	732	771	38	6	13	19	25	32
78	4·810	850	890	931	4·973	5·016					41	7	14	21	27	34
						5·016	059	103	148	194	45	8	15	22	30	38
79	5·241	288	337	386	436	487					49	8	16	25	33	41
						487	540	593	647	702	54	9	18	27	36	45
80	5·759	5·816	5·875	5·935	5·996	6·059					60	10	20	30	40	50
						6·059	6·123	6·188	6·255	6·323	67	11	22	33	45	56
81	6·392	6·464	6·537	6·611	6·687	6·765					75	12	25	37	50	62
						6·765	6·845	6·927	7·011	7·097	84	14	28	42	56	70
82	7·185	7·276	7·368	7·463	7·561	7·661	7·764	7·870	7·979	8·091						
83	8·206	8·324	8·446	8·571	8·700	8·834	8·971	9·113	9·259	9·411						
84	9·567	9·728	9·895	10·07	10·25	10·43	10·63	10·83	11·03	11·25						
85	11·47	11·71	11·95	12·20	12·47	12·75	13·03	13·34	13·65	13·99		Differences vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 23.				
86	14·34	14·70	15·09	15·50	15·93	16·38	16·86	17·37	17·91	18·49						
87	19·11	19·77	20·47	21·23	22·04	22·93	23·88	24·92	26·05	27·29						
88	28·65	30·16	31·84	33·71	35·81	38·20	40·93	44·08	47·75	52·09						
89	57·30	63·66	71·62	81·85	95·49	114·6	143·2	191·0	286·5	573·0						
90	∞															

P.P.s for differences exceeding 16, if not shown on this page, should be taken from the inside end cover of the book. For angles between 72° and 82° P.P.s based on actual differences should be used.

26

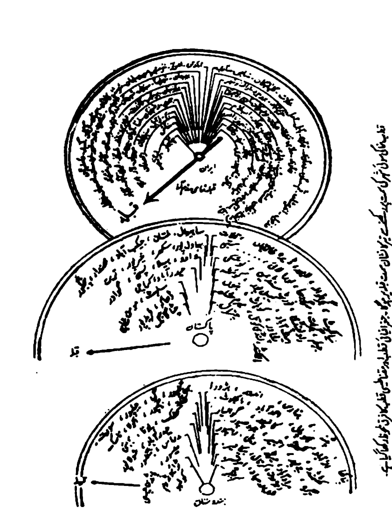
NATURAL COSECANTS

°	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9		SUBTRACT 1′	2′	3′	4′	5′
0°	∞	573·0	286·5	191·0	143·2	114·6	95·49	81·85	71·62	63·66						
1	57·30	52·09	47·75	44·08	40·93	38·20	35·81	33·71	31·84	30·16		Differences vary too rapidly for interpolation by P.P.s. See Table on page 23.				
2	28·65	27·29	26·05	24·92	23·88	22·93	22·04	21·23	20·47	19·77						
3	19·11	18·49	17·91	17·37	16·86	16·38	15·93	15·50	15·09	14·70						
4	14·34	13·99	13·65	13·34	13·03	12·75	12·47	12·20	11·95	11·71						
5	11·47	11·25	11·03	10·83	10·63	10·43	10·25	10·07	9·895	9·728						
6	9·567	9·411	9·259	9·113	8·971	8·834	8·700	8·571	8·446	8·324						
7	8·206	8·091	7·979	7·870	7·764	7·661	7·561	7·463	7·368	7·276						
8	7·185	7·097	7·011	6·927	6·845	6·765 6·765	6·687	6·611	6·537	6·464						
9	6·392	6·323	6·255	6·188	6·123	6·059 6·059	5·996	5·935	5·875	5·816	84 75 67 60	14 12 11 10	28 25 22 20	42 37 33 30	56 50 45 40	70 62 56 50
10	5·759	702	647	593	540	487 487	436	386	337	288						
11	5·241	194	148	103	059	5·016 5·016	4·973	4·931	4·890	4·850	54 49	9 8	18 16	27 25	36 33	45 41
12	4·810	771	732	694	657	4·620 620	584	549	514	479	45 41	8 7	15 14	22 21	30 27	38 34
13	4·445	412	379	347	315	284 284	253	222	192	163	38 35	6 6	13 12	19 18	25 23	32 29
14	4·134	106	077	049	4·021	3·994 3·994	967	941	915	889	32 30 28 26	5 5 5 4	11 10 9 9	16 15 14 13	21 20 19 17	27 25 23 22
15	3·864	839	814	790	766	742 742	719	695	673	650						
16	·628	606	584	563	542	521 521	500	480	460	440	24 23	4 4	8 8	12 11	16 15	20 19
17	·420	401	382	363	344	326 326	307	289	271	254	21 20	4 3	7 7	11 10	14 13	18 17
18	·236	219	202	185	168	152	135	119	103	087	19 18	3 3	6 6	9 9	13 12	16 15
19	3·072	056	041	026	3·011	2·996	2·981	2·967	2·952	2·938	16 15	3 2	5 5	8 7	11 10	13 12
20	2·924	910	896	882	869	855	842	829	816	803	13	2	4	7	9	11
21	·790	778	765	753	741	729	716	706	693	681	12	2	4	6	8	10
22	·669	658	647	636	624	613	602	591	581	570	11	2	4	5	7	9
23	·559	549	538	528	518	508	498	488	478	468	10	2	3	5	7	8
24	·459	449	439	430	421	411	402	393	384	375	9	2	3	5	6	8
25	2·366	357	349	340	331	323	314	306	298	289		1	3	4	6	7
26	·281	273	265	257	249	241	233	226	218	210	8	1	3	4	5	7
27	·203	195	188	180	173	166	158	151	144	137	7	1	2	4	5	6
28	·130	123	116	109	103	096	089	082	076	069		1	2	3	4	6
29	·063	056	050	043	037	031	025	018	012	006		1	2	3	4	5
30	2·000	1·994	1·988	1·982	1·976	1·970	1·964	1·959	1·953	1·947	6	1	2	3	4	5
31	1·942	936	930	925	919	914	908	903	898	892		1	2	3	4	5
32	·887	882	877	871	866	861	856	851	846	841	5	1	2	3	3	4
33	·836	831	826	821	817	812	807	802	798	793		1	2	2	3	4
34	·788	784	779	775	770	766	761	757	752	748		1	2	2	3	3
35	1·743	739	735	731	726	722	718	714	710	705	4	1	1	2	3	3
36	·701	697	693	689	685	681	677	673	669	666		1	1	2	3	3
37	·662	658	654	650	646	643	639	635	632	628		1	1	2	3	3
38	·624	621	617	613	610	606	603	599	596	592		1	1	2	2	3
39	1·589	586	582	579	575	572	569	566	562	559	3	1	1	2	2	3

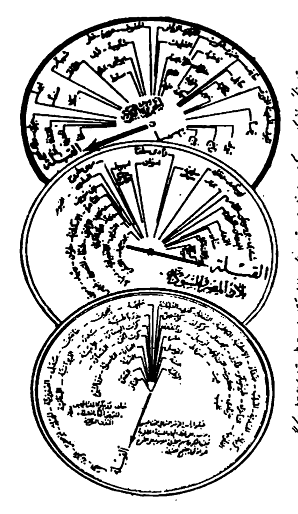
P.P.s for differences exceeding 16, if not shown on this page, should be taken from the inside end cover of the book. For angles between 8° and 18° P.P.s based on actual differences should be used

NATURAL COSECANTS

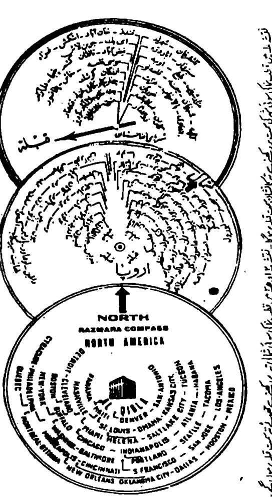
x	0′ 0°·0	6′ 0°·1	12′ 0°·2	18′ 0°·3	24′ 0°·4	30′ 0°·5	36′ 0°·6	42′ 0°·7	48′ 0°·8	54′ 0°·9	Δ	SUBTRACT 1′	2′	3′	4′	5′
40°	1·5557	5525	5493	5461	5429	5398	5366	5335	5304	5273	31	5	10	16	21	26
41	·5243	5212	5182	5151	5121	5092	5062	5032	5003	4974	30	5	10	15	20	25
42	·4945	4916	4887	4859	4830	4802	4774	4746	4718	4690	28	5	9	14	19	23
43	·4663	4635	4608	4581	4554	4527	4501	4474	4448	4422	27	4	9	13	18	22
44	·4396	4370	4344	4318	4293	4267	4242	4217	4192	4167	25	4	8	13	17	21
45	1·4142	4118	4093	4069	4044	4020	3996	3972	3949	3925	24	4	8	12	16	20
46	·3902	3878	3855	3832	3809	3786	3763	3741	3718	3696	23	4	8	11	15	19
47	·3673	3651	3629	3607	3585	3563	3542	3520	3499	3478	22	4	7	11	15	18
48	·3456	3435	3414	3393	3373	3352	3331	3311	3291	3270	21	3	7	10	14	17
49	·3250	3230	3210	3190	3171	3151	3131	3112	3093	3073	20	3	7	10	13	17
50	1·3054	3035	3016	2997	2978	2960	2941	2923	2904	2886	19	3	6	9	13	16
51	·2868	2849	2831	2813	2796	2778	2760	2742	2725	2708	18	3	6	9	12	15
52	·2690	2673	2656	2639	2622	2605	2588	2571	2554	2538	17	3	6	8	11	14
53	·2521	2505	2489	2472	2456	2440	2424	2408	2392	2376	16	3	5	8	11	13
54	·2361	2345	2329	2314	2299	2283	2268	2253	2238	2223	15	3	5	8	10	13
55	1·2208	2193	2178	2163	2149	2134	2120	2105	2091	2076		2	5	7	10	12
56	·2062	2048	2034	2020	2006	1992	1978	1964	1951	1937	14	2	5	7	9	12
57	·1924	1910	1897	1883	1870	1857	1844	1831	1818	1806	13	2	4	7	9	11
58	·1792	1779	1766	1753	1741	1728	1716	1703	1691	1679		2	4	6	8	10
59	·1666	1654	1642	1630	1618	1606	1594	1582	1570	1559	12	2	4	6	8	10
60	1·1547	1535	1524	1512	1501	1490	1478	1467	1456	1445	11	2	4	6	7	9
61	·1434	1423	1412	1401	1390	1379	1368	1357	1347	1336		2	4	5	7	9
62	·1326	1316	1305	1294	1284	1274	1264	1253	1243	1233	10	2	3	5	7	8
63	·1223	1213	1203	1194	1184	1174	1164	1155	1145	1136		2	3	5	6	8
64	·1126	1117	1107	1098	1089	1079	1070	1061	1052	1043	9	2	3	5	6	8
65	1·1034	1025	1016	1007	0998	0989	0981	0972	0963	0955		1	3	4	6	7
66	·0946	0938	0929	0921	0913	0904	0896	0888	0880	0872	8	1	3	4	5	7
67	·0864	0856	0848	0840	0832	0824	0816	0808	0801	0793		1	3	4	5	7
68	·0785	0778	0770	0763	0755	0748	0740	0733	0726	0719	7	1	2	4	5	6
69	·0711	0704	0697	0690	0683	0676	0669	0662	0655	0649		1	2	3	5	6
70	1·0642	0635	0628	0622	0615	0608	0602	0595	0589	0583		1	2	3	4	6
71	·0576	0570	0564	0557	0551	0545	0539	0533	0527	0521	6	1	2	3	4	5
72	·0515	0509	0503	0497	0491	0485	0480	0474	0468	0463		1	2	3	4	5
73	·0457	0451	0446	0440	0435	0429	0424	0419	0413	0408		1	2	3	4	4
74	·0403	0398	0393	0388	0382	0377	0372	0367	0363	0358	5	1	2	2	3	4
75	1·0353	0348	0343	0338	0334	0329	0324	0320	0315	0311		1	2	2	3	4
76	·0306	0302	0297	0293	0288	0284	0280	0276	0271	0267		1	1	2	3	4
77	·0263	0259	0255	0251	0247	0243	0239	0235	0231	0227	4	1	1	2	3	3
78	·0223	0220	0216	0212	0209	0205	0201	0198	0194	0191		1	1	2	2	3
79	·0187	0184	0180	0177	0174	0170	0167	0164	0161	0157		1	1	2	2	3
80	1·0154	0151	0148	0145	0142	0139	0136	0133	0130	0127	3	0	1	1	2	2
81	·0125	0122	0119	0116	0114	0111	0108	0106	0103	0101		0	1	1	2	2
82	·0098	0096	0093	0091	0089	0086	0084	0082	0079	0077		0	1	1	2	2
83	·0075	0073	0071	0069	0067	0065	0063	0061	0059	0057	2	0	1	1	1	2
84	·0055	0053	0051	0050	0048	0046	0045	0043	0041	0040		0	1	1	1	1
85	1·0038	0037	0035	0034	0032	0031	0030	0028	0027	0026		0	0	1	1	1
86	·0024	0023	0022	0021	0020	0019	0018	0017	0016	0015	1	0	0	0	1	1
87	·0014	0013	0012	0011	0010	0010	0009	0008	0007	0007		See small Table p. 23, top right.				
88	·0006	0006	0005	0004	0004	0003	0003	0003	0002	0002						
89	·0002	0001	0001	0001	0001	0000	0000	0000	0000	0000						
90	1·0000															

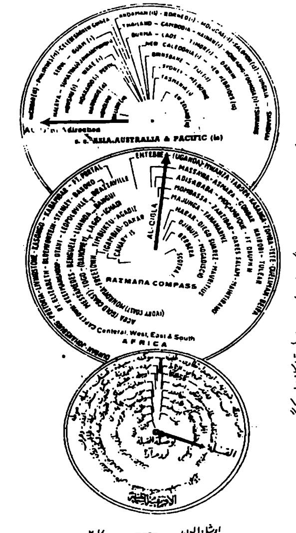
قطب نما کی سوئی شہر کی سمت پر رکھنے سے تیر کا نشان سمت قبلہ پر ہوگا۔ جغرافیائی قطب اور مقناطیسی قطب کا فرق ملحوظ رکھا گیا ہے۔

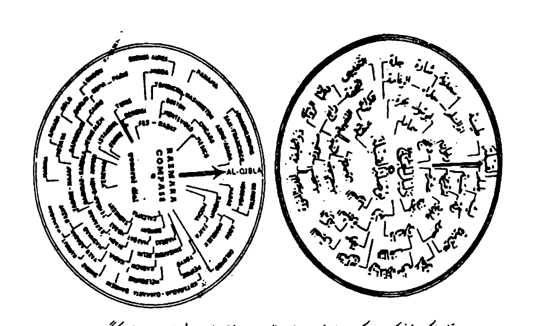
قطب نما کی سوئی شہر کی سمت پر رکھنے سے تیر کا نشان سمت قبلہ پر ہوگا۔ جغرافیائی قطب اور مقناطیسی قطب کا فرق ملحوظ رکھا گیا ہے۔

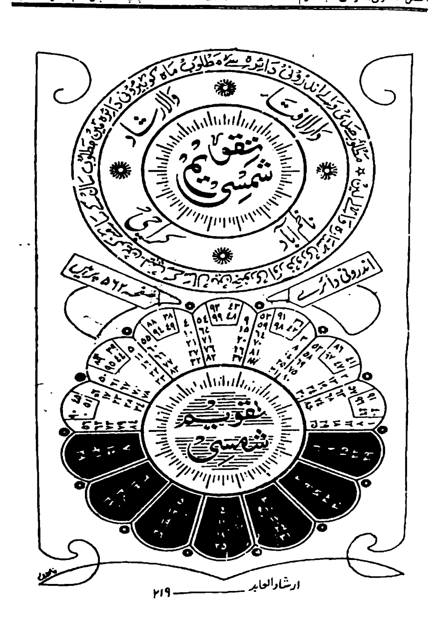
نقشہ ۱ میں قطب نما کی سوئی شہر کی سمت پر رکھنے سے تیر کا نشان سمت قبلہ پر ہوگا۔ نقشہ ۲ اور ۳ میں قطب نما کی سوئی شمالی تیر پر رکھنے سے چھوٹے تیر سمت قبلہ پر ہوں گے۔

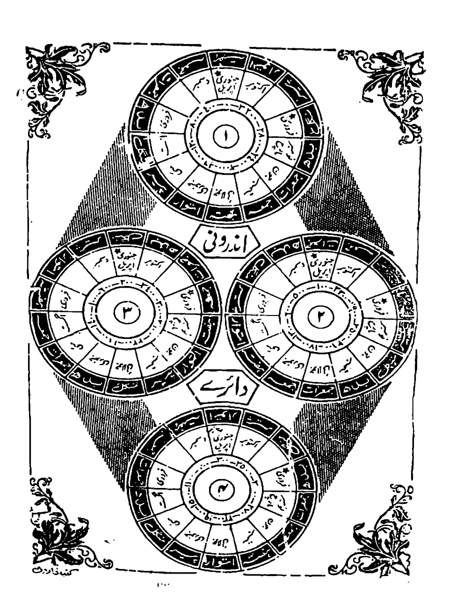

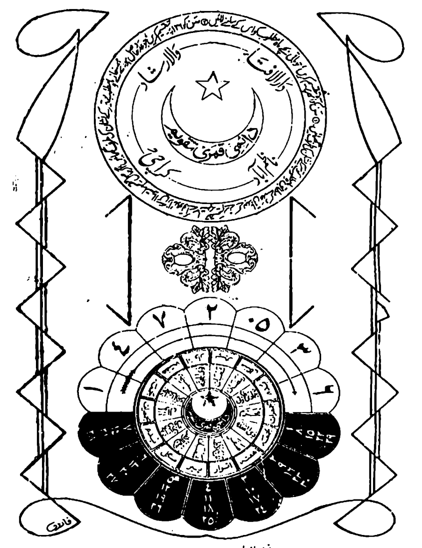
قطب نما کی سوئی نمبر کی سمت پر رکھنے سے تیر کا نشان سمت قبلہ پر ہوگا۔ جغرافیائی قطب اور مقناطیسی قطب کا فرق ملحوظ رکھا گیا ہے۔

قطب نما کی سوئی شہر کی سمت پر رکھنے سے تیر کا نشان سمت قبلہ پر ہوگا۔ جغرافیائی قطب اور مقناطیسی قطب کا فرق ملحوظ رکھا گیا ہے۔

تقویم شمسی
دار الافتاء والارشاد
ناظم آباد
کراچی
اندرونی دائرے
صفحه ۵۶۲ پر دیکھیں
تقویم شمسی

اندرونی
دائرے
۱
۲
۳
۴

دار الافتاء والارشاد
دائمی قمری تقویم
ناظم آباد کراچی
۱
۴
۷
۲
۵
۳
۶
فاروق

فهرست مضامین

عنوان صفحه

پایان فهرست دوم

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وعلی آله واصحابه وسلم اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

